This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Котляревський, Артемовський-Гулак, Боровиковський, Гребінка, Шашкевич, Устіянович, Головацький, Могильницький, Костомаров, Метлінський.

Випуск 1

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

WID-LC
PG
3934
.437x
v.1908
pt.1-12

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRAR

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 2 8 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Hedu n13D

Друкарня Петра Барського, Київ, Хрещатик 40.

Слово од редактора

Приступаючи до видання „Українськоі Музи“ ми мали на меті дать, по спромозі, повну картину розвитку українськоі поезіі, живу історію українськоі поетичноі творчости.

Не треба багато говорить про те велике значіння, яке має українська поезія для сучасного українського громадянства...

Українська поезія—це жертвеник, на котрий принесли свою кров і серце кращі сини Украіни; це світильник, що світив і ще довго світитиме живим, надійним промінем для темноі і безсилоі Украіни, указуючи шлях до нового кращаго вільного життя; це дзвін, що розбуджує сонних, звертає заблудших на певну дорогу і скликає до братання і згоди...

В Украінські поезіі одбилась вся тяжка, сумна доля, а разом з тим бажання і надіі всього українського народу...

Довгий час, цілі століття український народ і його Муза терпіли муки, і не вільно було висловляти свою думку рідним вільним словом. Але, не вважаючи на всі ті перепони, Українська Муза не вмерла, вона живе, і іі струни голосно бренять, збуджуючи в серцях людей любов до безталанного краю і народу...

Через всю українську поезію яскравою червоною смугою проходе щира демократичність, прихильність і любов до народу і свободи, і ніколи українська поезія не служила потіхою для ситих і багатих...

І недалеко вже той час, коли голосно і широко прокотиться вільне українське слово по ланах і степах українських і тоді Українська Муза весело всміхнеться, вкупі з веселим, щасливим і вільним народом!..

Олекса Коваленко.

1908

Іван Петрович Котляревський.

1769—1838

Родився 29 серпня 1769 року в Полтаві; дід його був діяконом у соборні церкві, а батько його служив канцеляристою в полтавському міському магістраті. Котляревський змалку був дуже охочий до науки. У Полтаві тоді добрих шкіл ще не було, і його, після початкової науки у дяка, оддали до духовної семинарії у Переяславі. Ще в семинарії Котляревський так уславився між товаришами своїми віршами, що його прозвали „ріфмачем". Скінчивши науку в семинарії, Котляревський став учити дітей у панів і тоді ж почав писать перші пісні „Енеіди". Живучи на селі й любячи рідний народ, його мову та звичаї, Котляревський частенько одягав свитку і йшов „на улицю", або „на вечорниці"—поміж простих людей, і там прислухавсь до народньої мови, роспізнавав звичаї і побут селянський. В 1789 р. Котляревський покинув вчить дітей і поступив на службу: спочатку судовиком в Новоросійську канцелярію, а далі, в 1796 р. до війська (до Сиверського карабинерного полку) і прослужив там до 1803 року. Після цього він ніякої служби і заробітків не мав і дуже бідував. Їздив навіть у Петербур шукать собі служби і роботи, та нічого й там не найшов. Аж у 1810 р. його наставлено за „надзірателя" в школі для дітей бідного панства в Полтаві. В 1827 р. Котляревського зроблено „попечителем богоугодного заведенія" в Полтаві, тут він служив аж до 1835 р., коли покинув зовсім службу через хворобу. Помер Котляревський 29 жовтня 1838 р. Заслуга Котляревського в історії української літератури дуже велика: він перший на Україні почав писать народньою мовою і положив початок нові художествені літературі. Іван Петрович Котляревський — батько сучасної української літератури. В 1798 році в Петербурзі надруковано першу книжку українською мовою—три частини „Перелицьованої Енеіди" (дальші видання були 1808, 1809, 1842, 1862, 1875 р.р. та ин.); 1805 р. написано „Оду до князя Куракина". В 1818 р. „Наталку-Полтавку", а згодом—„Москаля-Чарівника". Од писань першого українського поета віє живим народнім духом, щирим спочуттям до народу та

вболіванням над його тяжкою долею і безталанням... В 1898 році вся Україна й Галичина святкували 100-літні роковини народження нової української літератури. В 1903 році в Полтаві Котляревському поставлено памятника на бульварі, що зветься його ниєм. Одкриття памятника Котляревському—це було перше прилюдне велике українське національне свято, на яке зїхалось сила людей з усіх усюдів широкої України російської і з України австрійської—Галичини і Буковини.

Початок Енеєвої мандрівки.

Еней був парубок моторний
І хлопець хоть куди козак,
Удавсь на все зле проворний,
Завзятіший од всіх бурлак.
Но греки, як, спаливши Трою,
Зробили з неї скирту гною,
Він, взявши торбу, тягу дав,
Забравши де-яких трояиців,
Осмалених, як гиря, ланців,
Пьятами з Трої накивав.

Він, швидко поробивши човни,
На сине море попускав,
Трояиців насажавши повні,
І, куди очі, почухрав.
Но зла Юнона, суча дочка,
Роскудкудакалась, як квочка—
Енея не любила страх;
Давно уже вона хотіла,
Його щоб душка полетіла
К чортам, і щоб і дух не пах.

Еней був тяжко не по серцю,
Юноні, все її гнівив:
Здававсь гірчіший їй од перцю,
Ні в чім Юнони не просив;
Но гірш за те їй не любився,
Що, бачиш, в Трої народився
І мамою Венеру звав;
І що його покійний дядько,
Парис, пріямове дитятко,
Путивочку Венері дав.

Побачила Юнона з неба,
Що пан Еней на поромах:
А те шепнула сука Геба...
Юнону взяв великий жах!
Впрягла в игринджолята павичку,
Сховала під кібалку мичку,
Щоб не світилася коса;
Взяла спідницю і шнурівку,
І хліба з сіллю на тарілку,
К Еолу мчалась, як оса.

„Здоров, Еоле, пане свату!
„Ой як-ся маєш, як живеш?"
Сказала, як ввійшла у хату,
Юнона: „чи гостей ти ждеш?"
Поставила тарілку з хлібом
Перед старим Еолом дідом,
Сама же сіла на ослін.
„Будь ласкав, сватоньку старику!
„Ізбий Енея з пантелику,
„Тепер пливе на морі він.

„Ти знаєш, він який суціга,
„Паливода і горлоріз:
„По світу як іще побіга,
„Чіїхсь багацько вилле сліз.
„Пошли на його лихо злее,
„Щоб люди всі, що при Енеї,
„Послинали, і щоб він і сам.
„За цее ж дівку чорнобриву,
„Смачную, гарну, уродливу,
„Тобі я, далебі, що дам.

„Гай, гай! ой дай же його кату!
Еол насупившись сказав:
„Я все б зробив за цю плату,
„Та вітри всі пороспускав:
„Борей недуж лежить з похмілля,

„А Норд поіхав на весілля,
„Зефир же, давній негодяй,
„З дівчатами заженихався,
„А Евр в поденщики нанявся;
„Як хочеш, так і помишляй!

„Та вже для тебе обіцаюсь
„Енеєві я ляпас дать;
„Я хутко, миттю постараюсь
„В тристя його к чортам загнать.
„Прощай же! швидче убірайся,
„Обіцянки ж не забувайся:
„Бо послі, чуеш, ні чичирк!
„Як збрешеш, то хоча надсядься,
„На ласку послі не понадься.
„Тоді од мене візьмеш чвирк".

Еол, оставшись на господі,
Зібрав всіх вітрів до двора,
Велів погані буть погоді...
Як раз на морі і гора!
Все море зараз спузиріло,
Водою, мов в ключі, забило,
Еней тут крикнув, як на пуп,
Заплакався і заридався,
Пошарпався, увесь подрався,
На тімя начесав аж струп.

Прокляті вітри роздулися,
А море з лиха аж реве;
Слізьми троянці облилися,
Енея за живіт бере;
Всі човники їх росчухрало;
Багацько війська тут пропало;
Тоді набрались всі сто-лих!
Еней кричить, що: „я Нептуну
„Півкопи грошей в руку суну,
„Аби на морі штурм утих".

Нептун іздавна був дряпичка,
Почув Енеїв голосок;
Шатнувся зараз із запічка—
Півкопи для його кусок!
І миттю осідлавши рака,
Схватився на його, мов бурлака,
І вирнув з моря, як карась.

Загомонів на вітрів грізно:
„Чого ви гудете так різно?
„До моря, знаєте, вам зась!"

От тут то вітри схаменулись,
І ну всі драла до нори,
До ляса мов ляхи шатнулись,
Або од їжака тхори.
Нептун же зараз взяв мітелку
І вимів море, як світелку,
Та сонце глянуло на світ.
Еней тоді, як народився,
Разів із пьять перехрестився,
Звелів готовити обід.

Поклали шальовки соснові,
Кругом наставили мисок;
І страву всякую, без мови,
В голодний пхали все куток.
Тут з салом галушки лигали,
Лемішку і куліш глитали
І брагу кухликом тягли;
Та і горілочку хлистали,
На силу, із-за столу встали
І спати послі всі лягли.

Венера, не послідня шльоха,
Проворна, враг її не взяв,
Побачила, що так полоха
Еол синка, що аж захляв,
Умилася, причепурилась
І, як в неділю, нарядилась,
Хоть би до дудки на танець!
Взяла очіпок грезетовий
І кунтуш з усами люстровий,
Пішла к Зевесу на ралець.

Зевес тоді кружав сивуху
І оселедцем заідав;
Він, сьому випивши восьмуху,
Послідки з кварти виливав.
Прийшла Венера, іскрившись,
Заплакавшись і завіскрившись,
І стала хлипать перед ним:
„Чим пред тобою, милий тату,
„Син заслужив таку мій плату?
„І йон, мов в свинки, грають ім!

„Куди йому уже до Риму?
„Хіба, як здохне чорт в рові,
„Як вернеться пан хан до Криму,
„Як жениться сич на сові.
„Хіба б то вже та не Юнона,
„Щоб не вказала макогона.
„Що й досі слухає чмелів!
„Коли б вона та не бісилась,
„Замовкла і не комезилась,
„Щоб ти це сам ій ізвелів".

Юпитер, все допивши з кубка,
Погладив свій рукою чуб;
„Ох, дошю, ти моя голубка!
„Я в правді твердий так, як дуб.
„Еней збудує сильне царство,
„І заведе своє там панство;
„Не малий буде він панок,
„На паншину весь світ погонить,
„Багацько хлопців там наплодить
„І всім ім буде ватажок.

„Заіде до Дідони в гості,
„І буде там бенкетувать;
„Полюбиться ій він мосці
„І буде бісики пускать,
„Іди ж, небого, не журися,
„Попонеділкуй, помолися,
„Все буде так, як я сказав."
Венера низько поклонилась,
І з пан-отцем своім простилась,
А він ій поцілував.

Еней прочумався, проспався
І голодрабців позбірав,
Зовсім зібрався і уклався,
І, скільки видно, почухрав.
Плив, плив, плив, плив, що аж обридло
І море так йому огидло,
Що бісом на його дививсь.
„Коли б, каже: умер я в Трої
„Уже б не пив цеї гіркої,
„І марне так не волочивсь.

Еней в Сицилії

Еней, попливши синім морем,
На Карфагену оглядавсь;
Боровсь з своїм сердега горем,
Слізьми бідняжка обливавсь.
Хоть од Дідони плив поспішно,
Та плакав гірко, неутішно.
Почувши ж, що в огні спеклась,
Сказав: „Нехай ій вічне царство,
„Міні же довголітнє панство,
„І щоб друга вдова найшлась!"

Як ось і море стало грати,
Великі хвилі піднялись,
І вітри зачали бурхати,
Аж човни на морі тряслись.
Водою чорт-зна як крутило,
Що трохи всіх не потопило.
Вертілись човни, мов дурні.
Троянці з страху задрожали,
І що робити, всі не знали,
Стояли мовчки всі смутні.

Один з троянської ватаги—
По ім він звався Палінур—
Цей більше мав других одваги,
Сміленький був і балагур,
Що наперед цей схаменувся
І до Нептуна окликнувся:
„А що ти робиш, пан Нептун!
„Чи це і ти пустивсь в ледащо,
„Що хочеш нас звести ні на що?
„Хіба півкопи вже забув?

А далі після цеї мови
Троянцям він так всім сказав:
„Бувайте, братця, ви здорові!
„Оце Нептун замудрував.
„Куди тепер ми, братця, підем?
„В Італію ми не доідем,
„Бо море дуже щось шпує.
„Італія відціль не близько,
„А морем в бурю їхать слизько,
„Човнів ніхто не підкує.

„От-тут земелька есть, хлопьята,
„Відціль вона невдалеку,
„Сицилія, земля багата,
„Вона міні щось по знаку.
„Дмухнім лиш, братця, ми до неї,
„Збувати горести своєї,
„Там добрий царь живе Ацест.
„Ми там, як дома, очуняєм
„І, як у себе, загуляєм,—
„Всього багацько в його есть".

Троянці разом принялися
І стали веслами гребти,
Як стрілки, човники неслися,
Мов ззаду пхали їх чорти.
Їх сицилійці як уздріли,
То з города, мов подуріли,
До моря бігли всі встрічать.
Тут між собою роспитались,
Чоломкались і обнімались,—
Пішли до короля гулять.

Ацест Енею, як би брату,
Велику ласку показав,
І зараз, попросивши в хату,
Горілкою почастував;
На закуску наклали сала,
Лежала ковбаса чимала
І хліба повне решето.
Троянцям всім дали тетері
І одпустили на кватері:
Щоб йшли, куди потрапить хто.

Тут зараз підняли бенкети,
Замурмотали, як коти,
І в кахлях піднесли пашкети
І кисілю їм до сити;
Гарячую, мьягку бухинку,
Зразову до ріжків печінку,
Гречаних з часником пампух.
Еней з дороги налигався
І пінної так нахлистався,
Трохи не виперсь з його дух.

Еней, хоть трохи був підпилий,
Та з розумом не потерявсь;

Він син був богобоязливий,
По смерти батька не цуравсь.
В цей день його отець опрягся,
Як чикилдихи обіжрався,—
Анхиз з горілочки умер.
Еней схотів обід справляти
І тут старців нагодувати,
Щоб Бог душі свій рай одпер.

Зібрав троянську всю громаду,
І сам пішов на двір до їх
Просить у їх собі пораду,—
Сказав їм річ в словах таких:
„Панове, знаєте, трояни
„І всі хрещені миряни,
„Що мій отец бував Анхиз,
„Його сивуха запалила
„І живота укоротила,
„І він, як муха в зіму, зслиз.

„Зробити поминки я хочу,
„Поставити обід старцям—
„І завтра ж—далі не одстрочу,
„Скажіте: як здається вам?"
Цього троянці і бажали
І всі у-голос закричали:
„Енею, Боже, поможи!
„І коли хочеш, пане, знати,
„І сами будем помагати,
„Бо ми тобі не вороги".

І зараз миттю всі пустились
Горілку, мьясо купувать.
Хліб, бублики, книші вродились,
Пішли посуди добувать;
І коливо з куті зробили,
Сити із меду наситили,
Договорили і попа;
Хазяінів своїх звивали,
Старців по улицях шукали...
Пішла на дзвін дякам копа,

На другий день раненько встали,
Огонь на дворі розвели
І мьяса в казани наклали,
Варили страву і пекли.

Пьять казанів стояло юшки,
А в чотирьох були галушки;
Борщу трохи було не з шість;
Баранів тьма була варених,
Курей, гусей, качок печених,
Досита щоб було всім їсть.

Цебри сивушки там стояли
І браги повні діжки;
Всю страву в вагани вливали
І роздавали всім ложки.
Як проспівали; „Со святими“,
Еней облився слізьми гіркими,
І прінялися всі тьопать;
Наїлися і нахлистались,
Що де які аж повалялись...
Тоді і годі поминать.

Еней і сам зо старшиною
Анхиза добре поминав;
Не здрів нічого пред собою,
А ще з-за столу не вставав;
А далі трошки проходився,
Прочумався, протверезився,
Пішов к народу, хоть поблід.
З кишені вийнявши пів кіпки,
Шпурнув в народ дрібних, як ріпки,
Щоб тямили його обід.

Еней у Дідони.

Колись Юпитер ненароком
Із неба глянув і на нас;
І кинув в Карфагену оком,
Аж там троянський мартопляс...
Розсердився і роскричався,
Аж цілий світ поколихався;
Енея лаяв на весь рот:
„Чи так-то, гадів син, він слуха?
„Убрався в патоку, мов муха,
„Засів, як у болоті чорт.

„Підіть, гінця міні кликніте,
„До мене зараз щоб прийшов,
„Глядить же цупко прикрутіте,
„Щоб він в шинок та не зайшов!
„Бо хочу я кудись послати.
„І йон, і йон же вража мати!
„Але Еней наш зледащів:
„А то Венера все свашкує,
„Енеєчка свого муштрує,
„Щоб він з ума Дідону звів“.

Прибіг Меркурій засапавшись,
В три ряди піт з його котив;
Весь реміньцями обвязавшись,
На голову бриль наложив;
На грудях з бляхою ладунка,
А ззаду з сухарями сумка,
В руках нагайський малахай.
В такім наряді вліши в хату,
Сказав: „Готов уже я, тату,
„Куди ти хочеш, посилай!“

„Біжи лиш швидче в Карфагену,“
Зевес гінцеві так сказав:
„І пару розлучи скажену,
„Еней Дідону б забував.
„Нехай лиш відтіль уплітає,
„І Рима строіти чухрає,
„А то заліг, мов в грубі пес.
„Коли ж він буде й ще гуляти,
„То дам йому себе я знати.
„Оттак сказав, скажи, Зевес“.

Меркурій низько поклонився,
Перед Зевесом бриль ізняв,
Через поріг перевалився,
До стані швидче тягу дав.
Покинувши із рук нагайку,
Запріг він миттю чортопхайку:
Черкнув із неба, аж курить;
І все кобилок поганяє,
Що оглобельна аж брикає;
Помчали, аж візок скрипить!

Еней тоді купався в бразі,
І на полу, укрившись, ліг;
Йому не снилось о приказі,
Як ось Меркурій в хату вбіг!.

Сикнув із полу, мов пся-юху.
„А що ти робиш? пьеш сивуху?“
Зо всього горла закричав:
„А ну лиш швидче убірайся,
„З Дідоною не женихайся,
„Зевес поход тобі сказав!

„Чи це ж таки до діла робиш,
„Що й досі тута загулявсь?
„Та швидко і не так задробиш;
„Зевес не дурно похвалявсь:
„Получиш добру халазію,
„Він видавить з тебе олію,
„От тільки ще тут побарись.
„Гляди ж, сьогодні щоб убрався,
„Щоб нишечком відціль украався,
„Мене удруге не дождись.“

Еней піджав хвіст, мов собака;
Мов Каін, затрусився увесь;
Із носа потекла кабака;
Уже він знав, який Зевес.
Шатнувся миттю сам із хати,
Своїх троянців позбірати;
Зібравши, дав такий приказ:
„Як можна швидче укладайтесь,
„Зо всіми клунками збірайтесь,
„До моря швендяйте як раз!“

А сам, вернувшися в будинки,
Своє лахміття позбірав;
Мизерії наклав дві скриньки,
На човен зараз одіслав,
І дожидався тіяьки ночі,
Що як Дідона зімкне очі,
Щоб не прощавшись тягу дать.
Хоть він за нею і журився,
І світом цілий день нуднвся,
Та, ба! бач треба покидать.

Дідона зараз одгадала,
Чого сумує пан Еней,
І все на ус собі мотала,
Щоб умудритися і ей;
З-за печі часто виглядала,
Прикинувшись, буцім куняла,
І мов вона хотіла спать.
Еней же думав, що вже спала,
І тільки що хотів дать драла,
Аж ось Дідона за чуб хвать.

„Постій, прескурвий, вражий сину!
„Зі мною перше росплатись!
„От задушу, як злу личину,
„Ось ну лиш тільки завертись!
„От так за хліб, за сіль ти платиш?
„Ти всім, привикши насміхатись,
„Роспустиш славу по міні!
„Нагріла в пазусі гадюку,
„Що послі ізробила муку!
„Послала пуховик свині!

„Згадай, який прийшов до мене,
„Що ні сорочки не було;
„І постолів чорт мав у тебе,
„В кишені ж пусто, аж гуло;
„Чи знав ти, що такеэ гроші!
„Мав без матні одні холоші,
„І тільки слава, що в штанах;
„Та й те порвалось і побилось,
„Аж глянуть сором, так світилось;
„Свитина вся була в латках.

„Чи я ж тобі та не годила?
„Хіба ріжна ти захотів?
„Десь вража мати підкусила,
„Щоб хирний тут ти не сидів!“
Дідона гірко заридала.
І з серця аж волосся рвала,
І закраснілася, мов рак.
Запінилась, посатаніла,
Неначе дурману іззіла,
Залаяла Енея так:

„Поганий, мерзький, скверний, бридкий,
„Нікчемний, ланець, кателик!
„Гульвіса пакосний, престидкий,
„Негідний, злодій, єретик!
„За кучму цю твою велику,
„Як дам ляща тобі я в пику,
„То тут тебе лизне і чорт!
„І очі видеру із лоба

„Тобі, діявольска худобо!
„Трясешся, мов зімою хорт!

„Мандруй до сатани з рогами
„Нехай тобі приснiться біс!
„З твоіми сучими синами,
„Щоб враг побрав вас, всіх гульвіс,
„Щоб ні горіли, ні боліли,
„На чистому щоб поколіли,
„Щоб не остався ні чоловік;
„Щоб доброі не знали долі,
„Були щоб з вами злії болі,
„Щоб ви шаталися по вік!"

Еней од неі одступався,
Поки зайшов через поріг,
А далі, аж не оглядався,
З двора в собачу ристь побіг.
Прибіг к троянцям, засапався,
Обмок в поту, як би купався,
Мов з торгу в школу курохват;
Потім, у човен хутко сівши,
І іхати своім велівши,
Не оглядався сам назад.

Жарти Юнони.

Олимпськіі во всяку пору
І, грім пускающий, іх пан
Ходили голі без зазору,
Без сорому, на кшталт циган.
Юнона, з неба увильнувши
І гола, як долоня, бувши,
По-парубьячу одяглась;
Кликнувши ж в поміч Асмодея,
Взяла на себе вид Енея,
До Турна просто понеслась.

Тоді пан Турн зіло гнівився
І приступу к собі не мав,
Що у троян не поживився
І тьху Енеєві не дав;
Як ось мара в лиці Енея,
В киреі бідного Сихея
Явилась Турна задирать:
„А ну лиш, лицарю мизерний,
„Злиденний, витязю нікчемний,
„Виходь сто-лих покуштувать!"

Турн зирк,—і бачить пред собою
Присяжного свого врага;
Що так негречно кличе к бою
І явно в труси пострига,
Осатанів і затрусився,
Холодним потом весь облився,
Од гніву сумно застогнав,
Напер мару—мара виляє,—
Еней од Турна утікає!
І Турн в догонку поскакав.

Той не втече, цей не догонить,
От тільки, тільки не вшпигне;
Зикратого мечем супонить,
Та ба! мари не підстьобне.
„Та не втечеш, кричить, паничу!
„Ось зараз я тебе підтичу,
„Це не в кукли з Лависей грать!
„Тебе я швидко повінчаю,
„І воронів потішу стаю,
„Коли начнуть твій труп клювать."

Мара Енеєва, примчавшись
До моря, де стояв байдак,
Ні трохи не остановлявшись
(Щоб показать великий ляк),
Стрибнула в його, щоб спастися;
Тут без числа Турн осліпився,
Туди ж в байдак і сам стрибнув,
Щоб там з Енея поглумиться,
Убить його, мазки напиться;
Тогді б Турн первий лицарь був!

Тут в миг байдак заворушився
І, сам одчаливши, поплив;
А Турн скрізь бігав і храбрився,
І тішився, що врага настиг.
Таку, Юнона, зливши кулю,
Перевернувшися в зозулю,
Махнула в вирій навпростець.
Турн глядь, аж він уже средь моря,

Трохи не луснув з серця, з горя,
Та мусив плить, де жив отець.

Похорони троянців.

Уже світовая зірниця
Була на небі, як пьятак,
Або пшенишна варяниця,
І небо рділося, мов мак.
Еней троянців в гурт ззиває
І з смутним видом обьявляє,
Що мертвих треба поховать;
Щоб зараз прийнялися дружно,
Братерські і єдинодушно
Троян убитих зволікать.

Потім Мезентія доспіхи
На пень високий насадив,
І це робив не для потіхи,
А Марса щоб удоволив.
Шишак, панцирь і меч булатний,
Спис з прапором, щит дуже знатний;
І пень, мов лицарь, в зброї був.
Тоді до війська обернувся,
Прокашлявся і раз сморкнувся,
І річ таку їм уджигнув;

„Козацтво! лицарі! трояни!
„Храбруйте! наша, бач, бере;
„Оце опудало погане
„Латинів город одіпре,
„Но перше, чим начнем мы битись,
„Для мертвих треба потрудитись.
„Зробить їх душам упокой;
„Імення лицарів прославить,
„Палланта к батькові одправить,
„Що наложив тут головой.“

За цим пішов в курінь просторний,
Де труп царевича лежав.
Над ним аркадський *підкоморій*
Любистком мухи обганяв.
Троянські плакси тут ридали,
Як на завійницю, кричали,

Еней зарюмав басом сам:
„Гай! Гай! сказав: увьяв мій гайстер!
„Який то був до бою майстер.
„Угодно, бачу, так богам!“

Звелів носилки з верболозу
І з очерету балдахин
Зготовить тіла для виносу,
Щоб в їх Паллант, Евандрів син,
Вельможна, панськая персона
Явилася перед Плутона,
Не як аби-який харпак.
Жінки покійника обмили,
Нове убрання наложили,
Запхнули за щоку пьятак.

Як все уже було готово,
Тоді якийсь їх филозоп
Хотів сказать надгробне слово,
Та збився і, почухав лоб,
Сказав: „Це мертвий і не дишеть,
„Не видіть, то есть і не слишіть,
„Єй! Єй! уви! он мертв, амінь!“
Народ од річі умилився
І гірко, гірко прослезився,
І мурмотав: „Паноче, згинь!“

Потім Палланта покадили,
К носилкам винесли на двір,
Під балдахином положили;
Еней тут убивавсь без мір.
Накривши гарним покривалом,
Либонь тим самим одіялом,
Що од Дідони взяв Еней,
Взмостили воіни на плечі
І помаленьку, по-старечі
Несли в містечко *Пальантей*.

Як вибрались на чисте поле,
Еней з покійником прощавсь,
Сказав: „О жизнь! бурливе море.
„Хто цілий на тобі зоставсь?
„Прости, приятелю любезний,
„Оддячу я за вид цей слезний,
„І Турн получить з баришком.“
Потім Палланту уклонився,

Облобизав і прослезився,
Додому почвалав тишком.

К господі тільки що вернувся
Наш смутний лицарь, пан Еней,
Уже в присінках і наткнувся
На присланих к йому гостей;
Були посли це од Латина,
І всі асесорського чина,
Один армейський копитан;
Цей скрізь по світу волочився,
І по-фригійські научився,
В посольстві був, як драгоман.

Латинець старший по породі
К Енею рацію почав,
І в нашім, значить, переводі
Буцім то ось він що сказав:
„Не ворог, хто уже дублений,
„Не супостат, чий труп нікчемний
„На полі без душі лежить.
„Позволь тіла убитой раті,
„Як водиться, землі предати,—
„Нехай князь милость цю явить."

Еней, к добру з натури склонний,
Сказав послам латинським так:
„*Латинус рекс* есть невгомонний,
„А *Турнус—пессімус* дурак.
„І *кварв* воювать вам *мекум*?
„*Латинуса* буть *путо цекум*,
„А вас, *сеньорес*, без ума;
„*Латинусу* рад *пацем дарв*,
„*Пермітто* мертвих поховарв,
„І злости *корам* вас нема.

„Один есть *Турнус* ворог *меус*,
„Сам, *ерго*, *дебет* воювать;
„Велять так *фата*, *ут Енеус*—
„Вам буде *рекс*, Амати зять.
„Щоб привести *ад фінем белюм*,
„Ми зробим з *Турнусом дуелюм*,
„Про що всіх *сангвіс* проливать?
„Чи *Турнус* буде, чи *Енеус*,
„Укаже *ілядіус*, *вель Деус*,
„Латинським *сцептро* управлять.

Латинські посли ззирнулись,
По серцю їм ця річ була;
Знечевья трохи схаменулись,
Драксеса сміліть тут взяла:
„О, князю, крикнув, пресловутий!
„Великим ти родився бути!
„Ми все в Латинови уста
„Внесем, дрібиесенько роскажем
„І щиро, щиро те докажем,
„Що з Турном дружба есть пуста".

І мировую тут зробили
На тиждень, два або і три,
І в договорі положили,
Щоб теслі і другі майстрі
Латинські помогли троянам,
Цим ланцям, голякам, прочанам
Достроіть новий городок;
Щоб нарубать дали соснини,
Кленків, дубків і берестини;
На крокви годних осичок.

За цим тут почалось гуляння,
І чарочка пішла кругом,
Роскази, сміхи, обнімання,
Ділились дружно тютюном.
Які пили, які трудились
І над убитити возились,
В лісах же страшна стукотня.
В коротке мировее времья
Латинське і троянське племья
Було, як близькая рідня.

Тепер би треба описати
Евандра батьківску печаль
І хлипання все росказати,
І крик, і охання, і жаль.
Та ба! не всякий так змудрує,
Як сам Віргілій намалює,
А я ж до жалю не мастак;
Я сліз і охання боюся
І сам ніколи не журюся;
Нехай собі це піде так.

Як тільки світова зірниця
На небі зачала моргать,

То вся троянськая станиця
Взялася мертвих зволікать.
Еней з Тархоном розїзджає,
К трудам дружину понуждає,
Кладуть із мертвих тіл костри,
Соломой їх обволікають,
Олію з дьогтем поливають
На всякий зруб разів по три.

Потім солому підпалили,
І пламья трупи обняло,
І вічну памьять заквилили,
Аж сумно слухати було.
Тут кість і плоть, і жир шкварчали,
Тут инші смалець істочали,
У инших репався живіт.
Смрад, чад і дим кругом носились,
Жерці найбільше тут трудились,
Ісконі бо хаптурний рід.

Други, товариші і кревні,
Батьки, сини, куми, свати,
На віки вічні незабвенні,
А може хто із суєти,
В огонь шпурляли різну збрую;
Одежу, обув дорогую;
Шаблі, лядунки, келепи,
Шапки, свитки, кульбаки, троки,
Онучі, постоли, волоки
Шпурлялись, як на тік снопи.

Не тільки в полі так робилось,
В Лаврентї сумно теж було,
Багацько трупа там палилось,
Поспільство ж на чім світ ревло.
Там батько сина парубійку
Оплакував і кляв злодійку
Війну і ветхого царя;
Тут дівка вельми убивалась,
Що без вінця вдовой осталась,
Утративши багатиря.

Жінки, пороспускавши коси,
Росхрістані і без свиток,
Ростріпані, простоволосі,
Галасували на весь рот.
По мертвих жалібно кричали,
По грудях билися, стогнали,
Латинів проклинали род;
Про Турна ж всі кричали сміло,
Що за своє любовне діло
Погубить даром весь народ.

Ода до князя Куракина.

Гей, Орфею небораче!
Де ти змандрував од нас?
Як би тільки ти, козаче,
Мні під цей згодився час!
Кажуть про тебе іздавна,
Що у тебе кобза гарна,
Кобза дивная така,
Що, як забряжчиш руками,
То і гори з байраками
Стануть бити гопака.

Глянь, Орфею, глянь із неба,
Дай кобзури мні своєй:
Мні іграти пісню треба,
Пісню гарную на ней;
Треба голос підімати,
З новим годом поздравляти
Пана милого того,
Що і паном бути вміє,
І, як батько, не жаліє
Живота для нас свого.

Олексію, любий пане!
Я про тебе річ начав,
Та боюсь, як слів не стане,
Щоб ти мні не накричав;
Бо я наперед признаюсь,
Що я з музами не знаюсь,
Тільки трохи чув про їх.
Та і музи лоб нагріють,
Поки проспівать успіють.
Половину діл твоїх.

Я про те мовчати буду,
Що стьожками скручен ти,

Що на тобі, мов на чуду,
Де не глянеш, все хрести;
Що нільзя зглянуть очами
На жупан твій за звіздами,
Як на сонце серед дня;
Що од стьожок шия гнеться,
Що іззаду ключ човпеться:
Все, мабуть, це не бридня!

Не Чернигів, не Полтава
Цее все тобі дала:
Знать давно про тебе слава
В Петербурзі загула;
Знать ти добре там труждався,
Не по запічку валявся,
Що попав царю під лад.
Знав і царь, з ким подружити,
На кого ярмо зложити.
Аж тепер і сам він рад.

Рад він, що ярмо ти тягнеш
Не гнучись, як добрий віл;
День і ніч од поту мьякнеш,
Робиш добре, скільки сил.
Рад сказати правду-матку,
Що крутенькую загадку
Нашим ти задав панам;
Бо, щоб мали чисті душі,
Щоб держали строго уші,
Ти собой їх учиш сам.

І до віку не забуду,
Як я раз к тобі прийшов.
Ах, мій Боже, скільки люду
Всякого я тут найшов!
Повні сіни, повна хата
Нашого набиті брата,
Аж нільзя пропхнутись мні,
А попів, купців та панства
І жидів, того плюгавства,
Мов на ярмарку в Ромні!

Всі ж не з балами стояли,
Всі були по ділу тут,
Папірки в руках держали,
Хто багацько, хто лоскут;
Хто чолом бив на сусіда,
Хто на пана людоіда,
А по-просту—на суддю,
Що за цукор та за гроші
Ізробив суд нехороший,
Цілу розорив сімью.

І таких було доволі,
Що прохали на панів,
Що пани зо злої волі,
Не дають орати нив;
Що козацькими землями,
Сінокосами, полями
Вередують, мов своім.
Суд у правду не вникає,
За панами потакає,
Щоб було йому і їм.

Не прогнівайсь, Олексію,
На нескладну річ мою,
Що я говорити смію
Про писарню ще твою.
Раз мні буть там довелося...
Але ж скільки там човплося
За столами писарів!
Там паперів тучі, тучі,
Писарів же кучі, кучі,
Мов в Петрівку косарів.

Пишуть, пишуть та й несуться,
Щоб ти поглядів, чи так.
Треба ж тут тобі надуться,
Треба знать, підправить як;
Треба всякую папіру
Привести як раз до шниру,
Підвести все під закон!
Ніколи борщу хльобнути,
Ніколи ж і в смак заснути,—
Ти забув на хліб, на сон.

А про жінку та про діти
Думати тобі коли,
Щоб обуті і одіті,
І не голодні були?
Ні, про це ти не згадаєш:
Жінку ти другую маєш,
Дочки, син тобой забут.
Жінка у тебе—Полтава,

Син—Чернигів, честь же, слава—
Дочки: от весь рід твій тут!

Мов тобі чернець од миру,
Одцуравсь ти од двора:
Знай в Полтаві мнеш папіру,
А додому не пора.
Що ж тобі із той Полтави?
Ти і так добився слави,
Та якой же—гай, гай, гай!
Одпочинь же, пане, трохи:
Ти уже притупав ноги,
Тупає другий нехай.

Панство здай своє другому
І здоровья не теряй,
Попильнуй під старість дому,
Бо у тебе дома рай.
Тут всі, як на батька діти,
Будуть на тебе глядіти,
Та ще чи не лучш мабуть:
Тут, по правді як сказати,
Всі тобі, як Богу, раді,
Всі тебе, як Бога, ждуть.

Та біда моя! як бачу,
Цей не по тобі совіт:
Ти таку свою удачу
І на той потягнеш світ,
Поки вибьешся із сили,
Поки підеш до могили,
Будеш хлопцем для других.
Уродивсь ти на прояву,
Улюбився так у славу,
Як у дівчину жених.

Ну, коли ж такий ти, пане,
Що для слави лиш живеш,
То к тобі смерть не пристане,
Ти ніколи не умреш.
Хоть попи не забурмочуть,
Хоть блеяти не захочуть
Вічну памьять по тобі:
То прохати їх не треба,
Бо і так під самі неба
Памьять ти зробив собі.

Цее не умре ніколи,
Що ти робиш всім добро,
Та і робиш з доброй волі,
Не за гроші і сребро.
Скільки удовам ти бідним,
Скільки сиротам послідним,
Скільки, скільки сліз утер!
Скільки взяв людей ти з грязі
І, як кажуть, аж у князі,
Аж у князі їх упер!

Не умре, хоть побожиться,
Слава не умре твоя:
Слава з тілом не ложнться
У могилу нічія.
Хоть же смерть к тобі прискаче,
Слави в землю не впиндраче:
Загуде вона, як гром.
Тут і правда візьме силу,
Прийде на твою могилу
І напише так пером:

„Диво тут попи зробили,
Диво дивнеє із див:
В землю мертвеця зарили,
А мертвець той і ожив.
Бачся, добре заривали,
Бачся, грімко всі співали
Памьять вічную над ним:
Оглянулись небораки,
Аж князь Олексій Куракин
Все жив по ділам своім!"

Поки ж цее диво буде,
Поживи хоть стільки ти,
Скільки жив, як кажуть люди,
В світі Мафусал святий.
Будь здоров із новим годом,
І над нашим ще народом,
Ще хоть трохи попануй.
Трохи?... ой коли б багацько!
Бо ти наш і пан, і батько,
А на більше не здивуй...

Петро Петрович Артемовський-Гулак.

1790—1866

Син священика, родився 16 січня 1790 р. в містечку Городищі, Черкаського повіту, в Київщині; вчився в Київській академії, але не добувши курса, в 1817 р. перейшов до харьківського университету. З 1818 р. Артемовський-Гулак учителював у харьківському дівочому інституті, а з 1820 р. став у харьківському университеті професором історії, географії та статистики; потім (1841—1849) він був ректором университету. На ниву української літератури Артемовський-Гулак виступив 1817 р. надрукувавши свої поезії в „Украинском Вѣстникѣ"; далі він містив свої писання в „Славянинѣ" (1827), „Утренней Звѣздѣ" (1834) та „Вѣстникѣ Европи"; Твори його (не всі) під назвиськом „Кобзарь П. П. Артемовського-Гулака" видано 1878 р. в Київі. Помер Артемовський-Гулак 1 жовтня 1866 р. Після смерти Артемовського-Гулака де-що з його писання було надруковано в „Кіевской Старинѣ" (р. 1888, видано і окремою одбиткою) та в „Зорі" (1896). Літературна спадщина Артемовського-Гулака не велика, але дуже цінна; між його творами есть такі,—як от: „Пан та собака", „Солопій та Хівря", „Твердовський", „До Любки", вільний переклад де-яких од Горацієвих,—що придбали йому широку славу в українській літературі. В де-яких творах („Рибалка", „Пліточка", „Дві пташки", „До Любки", „Справжня добрість") Артемовський-Гулак виступає справжнім романтиком, але частіше він звертається до сатіри, беручи основу для неї з сучасного життя. Змалювавши в нещасному Рябкові („Пан та собака") нещасного кріпака, Артемовський-Гулак один з перших в Росії звернув увагу ширшої громади на бідування наших кріпаків і примусив людей, що були прихильні до народа, задуматись над гіркою долею народньою і над знущанням і насильством над ним панства. Артемовський-Гулак дуже добре знав народню українську мову і був першим українським стілістом, пишучи гарною чисто-народньою мовою. Перше повне зібрання творів Артемовского-Гулака видала львівська „Просвіта" в 1904 році в першому томі „Рускої Письменности" (Твори Котляревського, Артемовського-Гулака і Гребінки).

Пан.

Якийсь десь пан ясновельможний,
І гордий, і заможний,
(А може був то й лях),
Як-раз утрапив на свій шлях,
У пекло до Плутона.
Не вспів одважить ще й поклона,
Як тут спитав його Еак:
— „Ну, на тім світі, що ти, як,
Чим був ти, де родився?
Як жив і чим живився?
Ти перед нами не гріши,
Кажи лиш правду, не бреши!"
Пан глянув: перед ним мужик!
А пан наш не привик,
Щоб так мужик з ним обьяснявся.
— „Я із польскего естем панства,"
Вельможний дзизом одповідав:
— „До півдня спав, до півночі обідав,
Був власним паном на Волині."
— „За цее тобі пасти свині!"
Еак так пану присудив
І вельми цим Плутонові вгодив.

—

Якби і в нас таким судом судили,
Багацько б свиноиасів наробили.

Рибалка.

Українська балада.

Вода шумить!... вода гуля!...
На березі рибалка молоденький
На поплавець глядить і промовля:
Ловіться, рибоньки, великі і маленькі!

Що рибка смик, то серце тьох!...
Серденько щось рибалочці віщує:
Чи то тугу, чи то переполох,
Чи то коханнячко... не зна він, а сумує.

Сумує він,—аж ось реве,
Аж ось гуде,—і хвиля утікає...
Аж—гульк! з води дівчинонька пливе,
І косу счісує, і брівками моргає...

Вона й морга, вона й співа:
—„Гей! Гей! не надь, рибалко молоденький,
На зрадний гак ні щуки, ні лина!
Нащо ти нівечиш мій рід і плід любенький?

Коли б ти знав, як рибалкам
У морі жить із рибками гарненько,
Ти б сам пірнув на дно к линам
І парубоцькее оддав би нам серденько!

Ти ж бачив сам,—не скажеш: ні,—
Як сонечко і місяць червоненький
Хлюпощуться у нас в воді на дні
І із води на світ виходять веселенькі!

Ти ж бачив сам, як в темну ніч
Блищать у нас зіроньки під водою,—
Ходи ж до нас, покинь ти удку пріч:
Зі мною будеш жить, як брат живе з сестрою!

Зирни сюди!.. чи це ж вода?..
Це дзеркало: глянь на свою уроду!..
Ой, я не з тим прийшла сюда,
Щоб намовлять з води на парубка незгоду!"

Вода шумить!.. вода гуде!..
І ніженьки по кісточки займає...
Рибалка встав, рибалка йде,
То спиниться, то впьять все глибшенько пірнає!..

Вона ж морга, вона й співа...
Гульк!.. приснули на синім морі скалки...
Рибалка хлюпі.. за ним шубовсть вона!..
І більше вже ніде не бачили рибалки...

Батько та син.

Байка.

„Ей, Хведьку, вчись! Ей, схаменись!
Так пан-отець казав своїй дитині:
Шануйсь! бо далебі, колись

Тяу, мяу, здо, тло—спишу на спині!"
Хведько не вчився: і скоштував
Березової кашки,
Та впьять не вчився і пустував:
Побив шибки і пляшки;
І щоб не скоштувать од батька різочок,
Він різку впер в огонь, та й заховався в куток.
Аж батько за чуб хіп! і, не знайшовши різки,
Дрючком Хведька разів із шість оперезав!..
Тоді Хведько кріз слізки
Так батькові сказав:
„Коли б було знаття, що гаспідська дрючина
Так дуже дошкуля, то, песька я дитина,
Коли б я так робив:
Я б впер дрючок в огонь, а різки б не палив!

Твердовський.

Балада.

„Нуте, хлопці, швидко, шпарко!
Музики, заграйте!
Гей шинкарю, гей шинкарко!
Горілки давайте!"
Ріжуть скрипки і бандури,
Дівчата гопцюють,
Хлопці—піт аж ллється з шкури—
Коло іх гарцюють.
Бряжчать чарки, люльки шкварчать,—
Шумує горілка,
Стук, гармидер, свистять, кричать,
Голосить сопілка.
Пан Твердовський в кінці стола
З поставця черкає:
— „Гуляй, душе! тра-ла-ла-ла!"
На весь шинк гукає.
В батька й матір отамана
І громаду лає,
Скрутив жида, як гамана,
Ще й усом моргає.
Сікнувсь улан, він вздовж його
Шаблюкою тріснув.
Улан—тю-тю! га-га! го-го!—
Зайцем в кутку присиув.
Взяв на бакир писарь шапку,
Пан гріши забрязкав:
Аж гульк! писарь верть в собаку
І на всіх загавкав.
А шевцеві пан Твердовський
В такі знаки дався,
Що мабуть із час московський
Барилом качався.
В ніс втеребив дві бурульки,
З бурульок, мов з кухви,
Бьють під стелю через рульки
Джерела сивухи.
Бьють джерела, пан гульвіса
Кухоль підставляє;
Аж зирк в кухоль: що у біса?—
Вьюн на дні іграє!
— „Дух святий, миряни, з нами!
Вилупіть лиш баньки!"
Вьюн утік, а цап з рогами
Вилазить із шклянки.
Мекнув, мов його родимець
Почав мордувати,
Та й стриб в комін, аж гульк—німець
Стоіть серед хати!
Ніс—карлючка, рот свинячий,
Гиря вся в щетині,
Ніжки курячі, собачий
Хвіст, ріжки цапині.
Дрикг ногою, круть ріжками!
В пояс поклонився:
— Ну, Твердовський! час із нами
Щоб ти росплатився!..
Гуляв єси, верховодив,
Усім в знаки дався;
Дівчат любив, жінок зводив,
Над всіми знущався.
Чого душа забажала,
Мав всього ти стільки:
Курей, ковбас, мьяса й сала,
Бочками горілки.
Нагрів і нам ти чуприну,
Як сам здоров знаєш:
Окульбачиш, мов скотину,
Та всюди й гасаєш.

Годі жартувать з чортами,
Слова не полова:
Чи забув, яка між нами
З тобою умова?..
Лиса гора... бритва... палець...
Паперу пів карти...
Гайда в пекло! Кров не смалець,
З чортами не жарти!
В пісьмі стоіть (читай сміло:)—
„На кагал бісовський
З начинкою душу й тіло
Одписав Твердовський.
Служить йому чорти мають
(Так прийшлось в умову),
Поки в Римі не піймають,
Амінь цьому слову!“—
— Що тепер, Твердовський, буде,
Про те в пеклі знають:
Цю корчму хрещені люди
„Римом“ називають.“
— „Бач, чортяка! бач, падлюка!
Як умудрувався!
Це вже, бач, німецька штука!“
Твердовський озвався.
— „Та вже ж, чи йти в пекло справді,
То й підем, байдуже!
Але й ти роби по правді
І не чванься дуже...
Заглянь в контракт твій зі мною,
Яка там умова:
Ще три штуки за тобою;
Витнеш—ні пів слова!
От бач, висить над дверима,
Завбільшки із цапа,
Перед твоіми очима
Мальована шкапа.
Нехай шкапа піді мною
Огирем гарцює,
Нехай крутить головою,
Стриба і басує.
Ти тим часом піску в жменю:
Гарапник трійчатий
Сплети з піску, як з ременю,
Коня поганяти.
Ще ж попасать коня треба,
Стать на одпочинок:
То вже гляди, щоб, як з неба,
Вродився будинок,
Будинок з лушпин горіха,
Отам за байраком;
Із борід жидівських стріха,
Цвяхована маком.
От і гвіздок на починок
Чверть ліктя завдовшки:
По три в кожну вбий з мачинок,
А менше ні трошки.“
Біс перістий свиснув, кляснув,—
Аж кінь вже басує,
Батіг з піску в руці ляснув.
Твердовський сумує.
Скік в стремена, давай драла!..
Аж—що за одмінок?—
Стріха в хмарах заблищала,
І стоіть будинок!
— „Виграв справу! Бач, псяюха,
Здихавсь, мов скажений!
Ну, тепер, скупайсь по уха
В водиці свяченій.“
„Змилуйсь, свате, я в цій зроду
Лазні не купався.“
Скорчився, зморщився, шубовсть в воду!
Та й назад порвався.
Захлиснувся, чхнув і приснув,
Тричі закрутився,
Тричі тупнув, тричі свиснув,
Аж шинк затрусився.
Хмара, як ніч, налетіла
І сонце сховалось;
Галок, крюків, ворон сила
На стрісі зібралось.
Крюкають, кавчать, мекечуть
Всіма голосами;
То завиють, то шепочуть,
Бряжчать ланцюгами.
„Ну, Твердовський, другу справу
Виграли чортяки“
— Не кваптесь лиш, ще на славу
Втру я вам кабаки.
Куць програв, куць виграв справу,—
Ще як доведеться;
Виграй третю. Глянь на лаву:
Що тобі здається?

Цмокнись з жінкою моєю,
Вона твоя буде;
Як я жив на світі з нею,
Про те знають люди.
Будь ти їй за чоловіка—
Остання умова,—
Присягайсь любить до віку,
То тоді й ні слова!
Нехай піп вам руки звьяже.
Тепер по цій мові,
Люди добрі, що чорт скаже,
Бувайте здорові!"
А чортові не до соли,
Хвостиком кивае,
Ніс скопилив, мов кгринджоли,
І дверей шукае.
Стриб по хаті, хап за клямку;
Твердовський по пиці,
Трісь по гирі! розбив шклянку
І горщик з полиці.
— „Ей, не бийсь, кажу, Твердовський!
Кгвалт, ратуйте, люди!
Бо вилаю по бісовські—
Тяжко слухать буде."
А тим часом—скік к одвірку,
Ну цапом стрибати!
З прогонича уздрів дірку,
Та й шморгнув із хати.
— „Ой, держіть, ловіть псяюху!"
Усі загукали;
А псяюхи нема й духу,
Поминай, як звали!
— „Жінко люба, годі плакать,"
Твердовський озвався:
„Хотів з чортом вас посватать,
Та й чорт ізлякався.
Мабуть всі чорти—бурлаки,
Та ще й розум мають,
Знають, де зімують раки,
Од жінок втікають.
Може в пеклі инше діло,
В нас цього немае:
Жінка гризе душу й тіло,
Мужик попиває.
Нуте ж, хлопці, швидко, шпарко!
Музики, заграйте!
Гей шинкарю! гей шинкарко!
Горілки давайте!"

Пан та собака.

На землю злізла ніч... ніде а ні ширхне,
Хіба то де-куди кріз сои що-небудь пирхне.
Хоч в око стрель тобі—так темно на дворі:
Уклався місяць спать, нема а ні зорі,
І ледві крадькома яка маленька зірка
З-за хмари вигляне, неначе миш з засіка.
І небо, і земля—усе одпочива,
Все ніч під чорною запаскою хова.
Один Рябко, один, як палець, не дрімае:
Худобу панську, мов брат рідний, доглядае,
Бо дарма їсти хліб Рябко наш не любив:
Ів за пьятьох, але те ів, що заробив.
Рябко на панському дворі не спить всю нічку.
Коли б тобі на смік було де видно свічку,
Або в селі де на опічку
Маячив каганець!
Всі сплять, хропуть,
А де-які сопуть.
Уже і пан-отець,
Прилізши із хрестин, до утрені попхався...
А наш Рябко, кажу, все спатки не вкладався:
Знай, неборак, ганя то в той, то в цей куток;
То зазирне в курник, то—дейко до свинок,—
Спита: чи всі таки живенькі поросятка,
Индики та качки, курчата й гусенятка?
То звідтіль навпростець
Махае до овець,
До клуні, до стіжків, до стані, до обори;
То знов назад чим-дужч,—щоб часом москалі
(А їх тоді було до хріна на селі),

Щоб москалі, мовляв, не вбрались до комори.
Не спить Рябко, та все так гавка, скавучить,
Що, сучий син, коли аж в ухах не лящить!
Все дума: як би то піддобриться до пана?
На зна ж, що не мине Рябка обрадованна!
Як гав, так гав, поки свінуло на дворі;
Тоді Рябко простягсь, захріп в своїй норі.
Чому ж Рябку не спать? Чи знав він, що з ним буде?
Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люди,
Що щиро стережуть добра своїх панів...
Як ось—трус, галас, крик!... весь двір загомонів:
„Цу-цу, Рябко! на-на! сюди Рябка кликніте!“—
„Ось-ось я, батечки!... чого ви там, скажіте!“—
Стриба Рябко, вертить хвостом,
Неначе помелом,
І знай, дурненький, скалить зуби
Та лиже губи.
—Уже ж, бач, дума він, не дурно це в дворі
Од самої тобі зорі
Всі панькаються коло мене:
Мабуть сам пан звелів оддать Рябку печене
І що зосталося варене,
За те, що, бач, Рябко всю божу ніч не спав
Та гавкав на весь рот, злодіїв одганяв.
„Цу-цу, Рябко!“ — ще раз сказав один псяюха...
Та й хап Рябка за ухо!
„Кладіть Рябка!“—гукнув... Аж ось і пан прибіг.
„Лупіть Рябка!—сказав,—чухрайте, ось батіг!
—За що?—спитав Рябко, а Пан кричить; „Чухрайте!“
—Ой, йой, йой, йой!—а пан ім каже:— „Не вважайте!“
—Не буду, батечку! За що ж це честь така?—
„Не слухай!—пан кричить,—лупіть, деріть Рябка!“
Деруть Рябка, мов пірья;
На галас збіглась двірня:
„Що? як? за що? про що?“—Не знає ні один.
—„Пустіть!—кричить Рябко,—не будь я песький син,
Коли вже вдержу більш!“—
Рябко наш хоч не бреше,
Так що ж? Явтух Рябка все, знай, по жижках чеше.
„Пустіть, швидчій пустіть!“—пан на весь рот гукнув,
Та й з хати сам умкнув.
„Пустіть!—гукнули всі,—Рябко вже вдовольнився!“
—„Чим, люди добрі, так оце я провинився?
За що ж глузуєте?—сказав наш неборак,—
За що ж знущаєтесь ви наді мною так?
За що, за що?“—сказав та й попустив патьоки,
Патьоки сліз гірких, узявшися за боки.
„За те,—сказав один Рябкові з наймитів:—
Щоб не колошкав ти вночі своїх панів;
За те... але ж що тут?... ходім, Рябко, лиш з хати:
Не дуже, бачу, рот тут можна роззявляти.
Ходім, Рябко, на двір.“
Пішли.
— „Це не пусте,—
Сказав Явтух Рябку,—оце тебе за те
По жижках, бра' Рябко, так гарно пошмагали,
Що пан із панею сю цілу ніч не спали.“
— „Чи винен я цьому? чи ти, Явтух, здурів?“—
— „Гай, гай!—сказав Явтух,—Рябко, ти знавіснів!
Ти винен, бра' Рябко, що ніччю розбрехався:
Ти ж знав, що вчора наш у карти пан програвся!

Ти ж знав,
Що хто програв,
Той чорта (не тепер на споминки) здрімає,
Той батька рідного, розсердившись, програє!
Ти ж знав, кажу, Рябко, що пан не буде спать?
До чого ж гавкав ти? на що ж було гарчать?
Нехай би гавкав сам, а ти б уклався тихенько,
Забравшись в ожеред, та й спав би там гарненько.
Тепер ти бачиш сам, що мокрим зін рядном
Напався на тебе і знай верзе притьмом,
Що грошей вчора він проциндрив щось не трохи;
Що паню через те всю ніч кусали блохи;
Що буцім вчора він грать в карти б не сідав,
Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв;
Що буцім ти, Рябко, так гавкав, як собака;
Що буцім по тобі походить ще й ломака;
Що, бачся, ти йому остив, надосолив.
І, бачся, він тебе за те й прохворостив.
А бач, Рябко, а бач! не гавкай, не ганяйсь;
Ляж, хирний, та й мовчи, із паном не рівняйсь!..
Чого брехать? нехай наш пан здоровий буде—
Він сам і без собак цю панщину одбуде."
Послухав наш Рябко поради Явтуха:
— Нехай тяжка йому година та лиха,—
Сказав,—щоб за мое, як кажуть, жито
Та ще мене і бито!
Коли мое не в лад,
То я з своїм назад.
Чи баба з воза—що ж? велика дуже вада?
Кобилі легший віз—цьому кобила й рада!—
Отак сердега наш Рябко поміркувавсь,
Та й спать на цілий день й на цілу ніч попхавсь.
Заснув Рябко, захріп, аж ожеред трясеться;
Рябку й не сниться, й не верзеться,
Що вже москалики в коморі й на дворі
Скрізь нишпорять, мов тут вони господарі,
Що вовк ягнят, а тхір курчаток убірає.
Аж тут і на дворі туж-туж уже світає.
— „Цу-цу, Рябко!—тут всі, повибігавши з хат,—
Цу-цу, Рябко! на-на!"—гукнули, як на гвалт.
А наш Рябко тобі і усом не моргає;
Хоч чує, та мов спить і мов не дочуває.
— Тепер то,—дума він,—мій пан всю нічку спав,
Бо не будив його Рябко і не брехав;
Тепер то він мені свою покаже дяку,
Тепер уже не втре мені, як вчора, маку.
Нехай цуцукають, мене ци не зведуть,
Поки сами сюди обід не принесуть.
Та ще й тоді, не бійсь, поскачуть коло мене,
Поки візьму я в рот хоч страву, хоч печене!—
— „Цу-цу!" сказав іще Рябкові тут Явтух,—
„Цу-цу!" задихавшись, мов з його перло дух:
„Ходім, Рябко!"
—Еге, ходім! не дуже квапся!
Сам принеси сюди!—„Іди ж хутчій, не бався!"
— Ба, не піду, Явтух!
— „Іди, бо кличе пан!"
Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан.
— „Чешіть Рябка!"—гукнув... аж тут їх щось з десяток
Вліпили з сотеньку кіїв Рябку в завдаток.
— „Лупіть Рябка!"—кричить тут пан, як навісний,
Рябко ж наш тільки вже що теплий та живий.
Разів із шість Рябка водою одливали,
І стільки раз його, одливши, знов шмагали,
А потім перестали.
Рябко спитать хотів, але Рябків язик
Був в роті спутаний, неначе путом з лик,
І кгеркготав щось, як на сідалі индик.
— „Постій!—сказав Явтух Рябкові,—не турбуйся,
Я правду всю скажу: ото, Рябко, шануйся,

Добра своїх панів, як ока, стережи,
Зарання спать не квапсь, в солому не біжи,
Злодіїв обганяй та гавкай на звірюку.
Не гавкав ти, Рябко,—за те ж ми, бач,
в науку,
із ласки, з милости панів,
Вліпили сотеньок із пьять тобі кіїв."
— Чорт би убив твого, Явтух, з панами
батька
І дядину, і дядька
За ласку їх!— сказав Рябко тут на одріз—
— Нехай їм служить більш рябий в болоті
біс!
Той дурень, хто дурним іде панам служити,
А більший дурень—хто їм дума догодити!
Годив Рябко їм, мов болячці
й чиряку,
А що ж за те Рябку?—
Спороли батогами,
А за вислугу—палюгами.
Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччю спить,
Все випада таки Рябка притьмом побить.
Уже мінї, бачу, чи то туди—високо,
Чи то сюди—глибоко;
Повернешся сюди—і тута гаряче;
Повернешся туди—і там то боляче.
Хоч би я тісто вніс псяюсі із діжею.
То б він ростовк і ту над спиною моєю.
З ледачим все біда: хоч верть-круть, хоч
круть-верть,
Він найде все тобі хоч в черепочку смерть.

Солопій та Хівря.

Спромігся Солопій весною на горох
Та й, сівши з Хіврею, собі міркують
вдвох:
Чи то продать його, чи то його посіять?
„А що ж тут міркувать? не полінуйсь
провіять,—
Сказала Хівря тут:—в мішечки позсипай,
Та сіять на поле під дощ мерщі чухрай!"
—„Воно то, Хівре, бач, тут не за тим
ідеться;
Але посіять так, як у людей ведеться—
Нехай йому лихе!—горох ласенька річ,
І дітвора за ним полізе хоч у піч,—
Ти ж раєш сіяти горох на перелозі,
Ей, Хівре! переліг лежить наш при дорозі:
Ей, обскубуть горох наш зеленцем, побач!..
В лопатках обнесуть... тоді, хоч сяд та й
плач!"
— „Якої вражої ти матері сумуєш?
Цур дурня! навісний! чи ти того не чуєш,
Що як уродить Бог, то дасть на долю всіх?
Чи це не глум тобі, не сором і не сміх,—
Враг матір зна чого, безглуздому жахаться!
Та дже ж, як кажуть, то, коли вовків бояться,
То нічого ходить з сокирою і в ліс.
Іди ж, кажу, та сій; не мимри там під ніс!
Аби лиш, Господи, на ниві нам вродило,
То буде нам і всім; чи чуєш ти, мурмило?
Не будь уїдливий і впертий, мов оса,
Мов норовистий кінь, бо вилаю, як пса."
—„Ей, Хівре,—Солопій сказав їй,—не
сварися!
Бо, далебі, горох наш згине. Схаменися!
Ну, сількось... я піду посію, та не там,
А де небудь в кутку, щоб враг не знайде сам.
„Не перебендюй бо так довго, Солопію!
Бо я горох сама, де схочу, там посію;
Сама я й викошу, як треба, на покіс,
І ось тобі тоді я дулю дам під ніс!
Але, мій голубе, прошу тебе по ласці:
Послухай часом тих, що ходють і в запасці;
Плюнь, серце, на того, хто так тобі сказав,
Що буцім Бог жінкам волосся довге дав
За те, що розум їм укоротив чимало;
То погань так верзла, школярство так
брехало;
А я ж то й мужиків, крути ти, не верти,
Не раз вже бачила таких дурних, як ти.
Оттак: питай людей! бо той, хто їх питає,
Мов старець без ціпка, по стежках не
блукає.
Не раз вже за двома зайцями ти ганяв,
За те ж ні одного, гонившись, не піймав;
Не раз ти жалував ухналиків стареньких,

За те ж ти скільки вже згубив підків новеньких.
Оттак ти і тепер горох запропастиш,
Коли б ти сам пропав!.."
—„Чого ти там гарчиш?"
Сказав наш Солопій та й з серця дейко з хати.
Запрігши кгулих, він ну переліг орати!
Зорав, посіяв він горох, заволочив.
Аж тут і дрібний дощ ріллю його змочив.
Зійшов горох, підріс, зацвів увесь рясненько.
Хто йшов, той приглядавсь горохові пильненько;
Тим часом вже почав вбиваться й в лопатки,
Аж тут прийшла черга і на самі стрючки.
Хто йде,—горох скубне: гребець скубне у жменю;
Іде косарь і жнець — нагарбають в кишеню;
Прискочить дітвора—і в пелену смикне.
Зібрав наш Солопій горох, та знай клене
І, на чім світ стоїть, по сороміцькі лає,
Усіх батьків з того він світу вивертає:
—„Стонадцять би копиць з рогами вам чортів!
А!.. бісів народе! коли б ти околів!
Коли б ти кожним був стрючечком подавився,
Щоб в горлі він тобі кілком був зупинився,
Коли б щоб тріснув був од його твій живіт,
Ніж мав оце мене ти посадить на лід!
Щоб горошиночка в твоіх кишках бісовських
Так набубнявіла, як барабан московський!"
Багацько де чого співав тут Солопій,
Молився за весь рід хрещений і за свій.
То, вгамувавшися, знов до свого вертався:
До Хіврі сікався, за макогін хапався!
То знов по доброму ладу він ій казав:
—„Бач, Хівре навісна, що наш горох пропав!
Бач, шкапо бісова, чого ти наробила!
Та ти ж мене на вік оце занапастила!"
Іще смачненьке щось хотів сказать він ій.
„Послухай лиш сюди,—сказала Хівря,—стій!
Уже, як бачу я, тебе не переперти:
Хто дурнем уродивсь, тому дурним і вмерти;
Але б, мовляв, іще туди й сюди з дурним:
Ось лихо та біда з дурним, та ще й з лихим!
Казала я тобі, що Бог як нам уродить,
То буде нам і всім, і злодій не зашкодить.
Аж так і есть: хоч ти посіяв два мішки,
Хоч стільки, хто хотів, той наші рвав стрючки,—
Нехай йому в користь!—а все ж, хвалити Бога,
Зібрав ти сім мішків гороху з перелога.
Де пьють, то там і ллють: без шкоди не бува,
Аби здоровенька лиш наша голова!
Але ти хочеш, щоб не їли кози сіна
І ситі щоб були? Ой мудрий дуже з сина!
Ну, цур тобі та пек! роби ти що хоти:
Ори, мели і їж, хоч голову скрути!
Про мене, я тепер і не роззявлю рота...
Та вже ж побачимо, яка твоя робота!
Та й люди ж, сіючи, хоч тратють, а орють;
То дурні, от як ти, несіяні ростуть.
Ей, схаменешся ти та пізно, Солопію!"
„Та вже ж хоч схаменусь,—сказав він,—хоч посію,
Та не по твоєму: зроблю як сам умію!
Зроблю, щоб і стрючка ніякий біс не вкрав."
Зробив наш Солопій, як сам здоровий знав:
Він на другу весну, плуг і рази забравши
І між пшеницею, і житом пооравши,
В середині горох увесь засіяв свій.
— Тепер то,—дума наш дурненький Солопій,—
Тепер то мій горох вже мабуть розцвітає!
Нехай цвіте, нехай тим часом доспіває.
Ось як піду в жнива пшениці й жита жать
То часу марне щоб, мовляв, не зваковать,
Скошу і свій горох, в копиці поскладаю;
То й з ним упораюсь, і разом жнив не згаю!—
Пішов в жнива: та—ба! ні зерна не застав!
Проциндрив Солопій горох і просвистав,
А за горохом в гурт і жито, і пшеницю,

Бо тільки зо всього соломи взяв з копицю!
А як же це?—Оттак: пронюхали в селі,
Що Солопій горох посіяв на ріллі
Між житом та по-між пшеницею своєю,—
Давай ходить в горох... Ходили і хіднею
Пшеницю й жито — все так змьяли та
стовкли,
Що бісів син, коли і місце їх знайшли.
Що ж Хівря? румсає! а що ж чинить не-
бозі?
Як тільки ж зуздріла роззяву на порозі,
Зняла торбинки дві новісенькі з кілка:
„А бач, гадюко, бач! ти жалував стрючка,—
Тепер же з дітками без хліба ми шматка!
Бач, сину гаспідський, чортівський Со-
лопьяго!
До чого нас довів ти, бісів скупердяго!
Іди ж тепер звідціль, щоб і твій дух не пах!
Не вмір свого,—носи ж ти хліб чужий
в торбах!"
Сказала та й торби на його почіпляла,
І між старців, мов пса, Солопія прогнала...

До Пархома.

Пархоме! в щасті не брикай!
В нудьзі притьмом не лізь до неба,
Людей питай—свій розум май;
Як не мудруй, а вмерти треба.
Чи коротаєш вік в журбі,
Чи то, за поставцем горілки
В шинку нарізують тобі
Цимбали, кобзи і сопілки;
Чи пьяний під тином хропеш,
Чи до господи лізеш рачки
І жінку макогоном бьеш,
Чи сам товчешся навкулачки;
Ори і засівай лани,
Коси широкі перелоги
І грошики за баштани
Луш,—та все одкинеш ноги.
Покинеш все: стіжки й скирти,
Всі ласощі: паслін, цибулю...
Загарба инший все, а ти
Ззіси за гірку працю дулю!
Чи соцьким батько твій в селі,
Чи сам на панщині працює,
А смерть зрівняє всіх в землі:
Ні з ким скажена не жартує...
„Чи чіт, чи *мишка*?" загука;
Ти крикнеш: „чіт!.." „Ба брешеш, сину!"
Озветься паплюга з кутка
Та й зцупить з печі в домовину!

Рибка.

Байка.

В ставочку пліточка дрібненька
Знечевья зуздріла на удці червяка,
І так була раденька!
І думка то була така,
Щоб підвечіркувать смашненько.
Ну, дейко до його швиденько!
То збоку ускубне,
То зпереду поцупить,
То хвостика лизне.
То знизу впьять підступить,
То вирне, то пірне,
То сіпне, то смикне,
Вовтузиться, ялозиться і пріє,
Та ба! те ротиня таке узеньке, бач,
Що нічого не вдіє!
Хоч сядь, та й плач!
„Ой, горенько мині на світоньку," мовляє,
„За що мене так доля зневажає?
Тим пельку і живіт дала з ковальский міх,
Тим зуби, мов шпички, а нам, на глум,
на сміх,
Рот шпилькою неначе простромила!..
Ой, правду дядина небога говорила:
Що тільки на світі великим рибам жить,
А нам малим в кулак трубить!.."

Левко Миколаєвич Боровиковський.

1804—1889

Родився 1804 р. в м. Хоролі, в Полтавщині; освіту здобув у харьківському університеті на словесному факультеті; був учителем спочатку в курській, а потім у полтавській гімназії, де був потім і інспектором. Умер 15 грудня 1889 р. На літературну ниву Боровиковський виступив 1829 р., надрукувавши в IIL-ій книжці „Вѣстника Европи" баладу „Маруся"—переспів Жуковського „Свѣтлана"; опісля у тому ж „Вѣстнику Европи" надруковано „Фарис" (з Міцкевича), в альманасі Євгена Гребінки „Ластівка" (СПБ, 1841)—„Чорноморець", „Вивідка", „Палій", „Вовох", „Зимній вечір" (з Пушкина), „Розставання" та 5 байок. У 1852 р. в Київі вийшла книжка „Байки и прибаютки Левка Боровиковського" з передмовою Мтя. (А. Метлінського), де надруковано 177 байок. Окрім того, Боровиковський записував з народніх уст приказки та пісні (де-які з їх Амвросій Метлінський надрукував в збірнику „Народныя южно-русскія пѣсни" Київ, 1854) і складав український словарь. Писання Боровиковського належать до того ж напрямку, що й твори попередників його: Котляревського та Артемовського-Гулака; байки до сатірично-дідактичного а инші поезії до романтичного. Не вважаючи на те, що Боровиковський написав чимало творів, і що більшість з їх написані досить талановито і артистично, имя його чомусь не здобуло собі широкої популярности серед громадянства; хоч де-які його байки дуже поширені між людьми, але часто-густо, читаючи, або переказуючи їх, читачі зовсім не знають, хто їх справжній автор, а думають, що вони народні...

Багатий-бідний.

Байка.

У Прокопа обід, у Прокопа хрестини,
У Прокопа бенкет, весілля, іменини:
За те ж у Прокопа куми і побратими,

І всякий Прокопові сват,
І всякий Прокопові брат,
За Прокопа усякий рад
І в воду, і в огонь скакать!..
Аж глядь—

У Прокопа пожар, все в Прокопа згоріло,
Насилу виніс сам з огню з душею тіло!..

Що ж рідні та куми—
З пожежі помогли?

Не дуже: родичі його й не пізнавали—
До Прокопа й стежки в бурьяни позаростали!

—

Не даром люди гомонять:
Поки багат,
То поти й сват.

Волох.

За морем степ, край моря степ,
В степах волох з шатрами ходе;
Крива коса, зубатий серп
Волоха в поле не виводе.
Волох не йде в полки служить,
Волох живе, як набіжить.

Широкий степ—його постіль,
Кругом стіна—із небом гори;
Не жатий хліб, не брана сіль,
Пів-голий сам і діти голі:
За те ж татарин, німець, лях
Не гріли рук в його шатрах.

Пани в будинках сплять без сна;
Купець моря перепливає;
В воді шука рибалка дна;
Мужик в судах поріг змітає,—
Волох собі в шатрі сидить,
Охоче їсть, спокійно спить.

Зіма—біля огню в шатрах;
Весна—лежить він під зорями,
А літом ходить по степах
З ширококрилими шатрами;
Без хліба—сит, без хати—пан,
Густий туман—його жупан.

Клим.

Спитали Клима раз, яка найлуччa птиця:
Чи чиж, чи соловей, чичітка, чи синиця?
Голодний Клим озвавсь з-баса:
„Найлуччa птиця—ковбаса!“
Голодній, бач, кумі—
Хліб на умі.

До друкаря.

Друкарю! не дрімай: де треба—точку став,
Щоб мокрим нас рядном злий критик не напав;
Бо є й такі: не найде толку—буде тихо;
Не найде ж точки—лихо...

Крила у вітряка.

Раз крила в вітряка гуділи й геркотали,
Що все село вони насушним годували;
А камінь, пьятірня і колесо... мовчали.

—

Приказують, що хто мовчить,
Той двох навчить.

Чорноморець.

То не сірий туман
З Чорноморья піднявсь—
Піднімаються гуси то сірії;
То не хмару снігів
Буйний вітер навів—
Піднімаються лебеді білії;
Кричать гуси: гелі гел!
А за ними орел
Іспускається з хмари високої.
„Не тікайте вгорі,
Гуси сірі мої!
Підождіте орла, мої любії!
Я не бити лечу—
Роспитати хочу,
Чи не бачили ясного сокола?
Чи не стрітили ви
Багатирь-голови,
З Чорноморії доброго молодця?“
— „Коло моря убит
Чорноморець лежить;
Його ручки лежать на три штученьки,
Його ніжки на згляд
Край дороги лежать;
Кріз реберця трава пробивається.
Серед степу того
Ніхто к тілу його
Із живої душі не ласкається.
Тільки ластівки три,
З-під сідої гори,
Пригортаються: перша ластівка—
Мати рідна рида,
А другая—сестра;
Третя ластівка—жінка покійного.
Де матуся рида,
Там крівава ріка
Протікає до моря глибокого;
Де рідненька сестра,
То вже річка пройшла
І просохла, не влившися до моря;
А де жінка була—
І росиці нема
І завьяла трава край покійного.

Метелик.

Байка.

З гусениці—метелик став
Хороший, золотий, аж сяяв, аж блищав,
І на других гусениць не дивився...
А ти б, метелику, не дуже то гордився,
Бо ти недавно сам з гусениці вродився.

Будяк.

Байка.

Хвалився коровьяку, надувшися, будяк,
Що на троянду він походить колючками.
А коровьяк
Сказав чванькові так:
Не колючками будь похожий, а квітками.

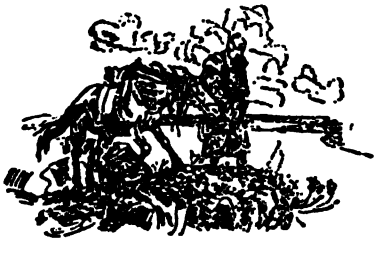

Євген Петрович Гребінка.

1812—1848

Син офицера-гусарина, небагатого поміщика, родився 21 січня 1812 року, в хуторі „Убіжище", недалечко од Пирятина, (в Полтавщині); освіту здобув у „гімназії вищих наук кн. Безбородка" у Ніжині (1825—1831). Учився він добре, був слухьяний, до книжок дуже охочий, у його була мьягка, лагідна удача. Служив у військові службі, в комисії духовних шкіл, потім учителював у шляхетські школі, в кадетському та гірничому корпусах у Петербурзі, викладаючи науку російської мови та літератури. Умер 4 грудня 1848 року. На літературну ниву Гребінка виступив у 1831 році, дуже молодим, ще студентом, переклавши на українську мову „Полтаву" Пушкина. Потім у 1834 році, надруковані були його „Приказки", що звернули на молодого письменника загальну увагу. У 1841 році Гребінка видав альманах „Ластівка", де, окрім його власних поезій, надруковані твори инших тогочасних українських письменників: Шевченка, Боровиковського, Квітки, Куліша, Забіли, Мартовицького та Писаревського. Але по українські Гребінка писав дуже мало, а більше писав російською мовою—романи, повісти та оповідання, але в тих своїх творах не виявив нічого оригінального, а тільки наслідував безтямно Гоголя та инших популярних в той час російських письменників. В російському письменстві Гребінка належить до забутих авторів. Його памьятають тільки, як автора українських „Приказок" та де-яких лірічних поезій. „Приказки" Гребінчини займають першорядне місце серед українських байок через легку, артистичну форму. Гребінка був усе життя чоловіком доброї, мьягкої вдачі і через те занадто підлягав тим обставинам, серед яких жив. Поки жив дома, в Полтавщині, писав чудові українські байки; а як переїхав на чужину, в Петербург, писав російською мовою до самої смерти. Усі українські твори Гребінки видано в 1862 році в V томі „Собранія сочиненій" його (в Петербурзі) і 1878 під заголовком „Пирятинська

Ластівка" (в Київі), а окремо „Приказки" р. 1899 в Чернигові. Повне зібрання творів Гребінки видала львівська „Просвіта" в 1904 році в першому томі „Рускої Письменности" (Твори Котляревського, Артемовського-Гулака і Гребінки), а також видавництво „Вік" у Київі в 1905 році.

Рибалка.

Байка

Хто знає Оржицю? А ну-те, обзивайтесь!
Усі мовчать. Гай-гай, які шолопаї!
Вона в Сулу тече, у наші стороні.
(Ви, братця, все таки домівки не цурайтесь!)
На річці ті жили батьки мої
І панства чортів тиск: Василь, Іван, Микола,—
Народ письменний—страх!
Бував у всяких школах,
Один балакає на сотні язиках;
Арабську цихвіру, мовляв, закон турецький—
Все тямлють, джеркготять, як гуси, понімецькі.
Подумаєш, чого то чоловік не зна!
Та не про те, бач, річ. Усю торішню зіму
Рибалка ятіром ловив в ті річці рибу;
Рибалка байдуже, аж ось прийшла весна,
Пригріло сонечко і з поля сніг погнало;
У річку сніг побіг, і Оржиця заграла,
І ятір, граючи, водою занесла.
„Уже ж вона міні оттут сидить, в печінках,
Ця річка каторжна!"—рибалка став казать.
„Куць виграв, куць програв,—ось слухай, лишень, жінко,
Піду я до Сули скажену позивать!"
І різні де-які казав сердега речі,
Із злости, як москаль, усячину гукав;
А далі почепив собі сакви на плечі,
У люльку пхнув огню, ціпок у руки взяв
І річку позивать до річки почвалав.
Чи довго він ішов, чи ні—того не знаю,
Про те рибалка сам ніколи не казав,
А тільки він дійшов, як слідує, до краю.
Сула шумить, гуляє по степам.
Рибалка дивиться і очі протирає:
Не вірить сам своїм очам,
Бо по Сулі—чорти б їх мучив матір!—
Пливуть хлівці, стіжки, діжки, усякий крам,
І бідного його ниряє ятір...
Зітхнув рибалочка та і назад поплівсь.
А що, земляче, поживився?...

—

Ось слухайте, пани,—бувайте ви здорові,—
Еге, Охріменко дурний:
Пішов прохать у повітовий,
Що обідрав його наш писарь волосний!

Човен.

Заграло, запінилось синее море
І буйні вітри по морю шумлять,
І хвиля гуляє, мов чорні гори
Одна за одною біжать.
Як темная нічка, насупились хмари,—
В тих хмарах, мов голос небесної кари,
За громом громи гуркотять.

І грає, і піниться синее море...
Хтось човен на море пустив;
Бурхнув він по хвилі, ниряє по волі,
Од берега геть покотив;
Хитається, бідний, один без весельця...
Ох, жаль міні човна! ох, жаль мого серця!—
Чого він під бурю поплив?

Ущухнуло море і хвилі вляглися,—
Пустують по піні мавки;
Упьять забіліли, упьять простяглися
По морю кругом байдаки.
Де ж човен подівся? де плавле мій милий?
Мабуть, він не плавле, бо он-де по хвилі
Біліють із його тріски.

Як човнові море—для мене світ білий
Ізмалку здавався страшним,
Та як заховаться? Не можна ж вік цілий
Пробути з собою одним!
Прощай, мій спокою!—пускаюсь у море,
І, може, недоля і лютеє горе
Погрються з човном моїм!.

Сонце та хмари.

Байка

Ось сонечко зійшло і світить нам, і гріє,
І Божий мир, як маківка, цвіте;
На небі чистому ген хмара бовваніє,—
Та хмара надулась і річ таку гуде:
„Що вже мині це сонце надоіло!
Чого воно так землю веселить?
Хоч я насуплюся—воно таки блищить.
Я полечу йому назустріч сміло,
Я здужаю його собою затемнить!"
Дивлюсь—і хмарами пів неба замостило,
На сонечко, мов ніччю, налягло...
А сонце вище підпливло
І хмари ті позолотило.

Рожа та хміль.

Байка

Охріме, дядечку! будь ласкав, схаменись;
Ти чоловік і з хлібом, і з волами,
І грошики у тебе завелись—
Який тебе лихий ізніс
І побратав з панами?
Покинь іх, хай їм цур! із ними не водись!
А то,—коли не заверни до тебе в хату—
Ти з благородієм сидиш за панебрата,
І чарка каторжна гуляє по столі.
Чи то в село лихий примчить якого
Паничика, мовляють, судового—
Та сарана живе на твоєму добрі.
Або і возний сам, червоний ніби квітка,
Деньків по пьятеро кружляє у тебе:
А коней-калічі повнісенька повітка
Твоє сінце скубе.
Тим часом хліб давно у полі половіє;
Його і птиця бье, і вітер марно сіє,
А дядько мій гуля!
З письменними по чарці та по чарці,—
Останній шаг витрушує шинкарці.
Рівняться з ними нам сам Бог не дозволя:
То, сказано,—пани, щоб день-у-день гуляли,
А ми, неграмотні, щоб хліба заробляли.
Охріме! не зробись сміховищем села,
Покинь, кажу, панів, водиться з ними годі!
Ось слухай лиш! Недавно в мене на городі
Червона рожа зацвіла,
І треба ж, на біду,—край неї хміль пустився!
Іспершу гарно страх з сусідкою він жив,
Дивлюсь, аж приятель за гілку зачепився,
А трохи згодом, глядь,—всю рожу обповив.
І бідная вона змарніла,
Поблідла, далі пожовтіла,
А проклятущий хміль, як рута, зеленів.

Цап.

Байка

„Мабуть, нема уже на світі правди!
Мабуть, вона уже за море утекла!
Чим я од Муцика поганший справді?
А пані те щеня учора привезла,
Сьогодні вже йому і дзвоник почепили.
Та як моторно він бряжчить,

Як Муцик, бубличком задравши хвіст,
біжить
Та гавкає на мир, що сили!"
Так навіжений цап на весь окіл гукав.
Хазяін, річ таку почувши
(А по-цапиному він де-що розмишляв),
Йому дзвінок на шию намотав.
Здурів скажений цап,—ріжки назад загнувши,
Махнув борідкою, замекав, заскакав
І геть-то честію такою запишнився,
Та швидко став ій і не рад:
Бо тільки цап стрибне у панський сад,
На ший дзвін: дзень, дзень! народ заворушився,
І гостя в три-шия в кошару мусять гнать.
Прийшлось бідасі пропадать.
Пройшло йому те времья, що, бувало,
Махнув, де здумавши, куди б то не попало,
Поїв, пообгризав і слід пропав,
А вибіга і долинки, і гори,
Де був—то поживився; ніхто того не знав.

—

Еге, я правду вам казав:
Нащо було Паньку прохаться в прокурори!

Лебідь і гуси.

Байка

На ставі пишно лебідь плив,
А гуси сірії край його поринали.
„Хіба оцей біляк вас з глузду
звів?"—
Один гусак загомонів:
„Чого ви, братця, так баньки повитріщали?
Ми попеласті всі, а він один між нас
Своє пиндючить пірья біле!
Коли б ви тільки захотіли,
Щоб разом, стало-бить, вся беседа взялась,
Ми б панича цього як-раз перемастили."
І завелась на ставі гергкотня,
Гусине діло закипіло:
Таскають грязь і глей зо дна
Та мажуть лебідя, щоб пірья посіріло.
Обмазали кругом—і галас трохи стих...
А лебідь плись на дно—і випурнув як сніг.

Соловей.

Байка

Хто не вгадає? я?
Оце городять небилицю!
Щоб не пізнав я соловья,
Щоб не пізнав цю гарну птицю?..
Як тільки оком наведу,
То і вгадаю, де співака,"
Так дядькові казав небіж, Грицько Підсака.
— „Ходімо, я тебе до лісу поведу,
Усякої там птиці є багато.
Та буде сором, пане-брате,
Коли б ти соловья ізразу не пізнав,"
Грицькові дядько одвічав.
І ось вони дійшли до гаю;
По гаєві усякий птах літає,
Щебече хто, хто свище, хто гуде,
Аж округи луна іде.

Небіж.

Ось-ось-де соловей! Який червоногрудий!
А диеться як, мабуть, великий пан!
Уже то не зпроста в його такий жупан.

Дядько.

Та годі, годі, Грицьку, буде
Ту погань-снігиря хвалить!
Ця птиця не співа, а, як усе щебече,
Вона в гурті як небудь засвистить;
А більше, голову похнюпивши між плечі,
Насупившись сидить.

Небіж.

Так цитьте, лишень, ось я зараз угадаю:
Я—сучий син, коли оце не він!
Увесь мов золотий, а крильця чорні має.

Дядько.

Та будеш, Грицьку, сучий син:
Це просто іволга зоветься;
Вона із саду в сад літа,
То вишні гарно обйіда,
То оббива горох, а в співи не вдається.

Небіж.

Так ось коли побачив співака!
Яка мальована та штучна птиця!
Вертиться, джеркготить, по дереву скака—
Оце то соловей!

Дядько.

Це—навісна синиця!..

І довго так небіж дурненький
Між птицями знаходив соловья;
А соловей собі сіренький
Над ним співав, сховавшись між гілля.

Сонце та вітер.

Із вітром сонечко розгуторило мову
Про силу, бачите—хто з іх міцніший був.
Звичайно, за слівцем балакали по слову,
А далі вітер так на заклад навернув:
„Чи бачиш? йіде ген собі козак по полю.
Як цупко він напьяв на плечі кобеняк.
Хто з плеч зірве його додолу,
Хай буде той уже моцак."
— „Іносе, дми собі!" так сонечко сказало,
І вітер шпарко полетів.
На дворі дуже сумно стало,
По небу хмари скрізь погнало,
А вітер по землі, крий Боже, заревів,
Наліг на козака, з його одежу цупить.
Зігнувся на коні козак,
До себе горне кобеняк,
Та, знай, нагайкою по ребрах шкапу лупить.
Хуртовина назад бідаху пре,
За поли смикає, відлогу з плеч гирує,
Аж шлях курить, трава в степу хвилює,—
А все одежі не здере.
Дув, дув, аж потом весь облився,
Із моці вибився, сердешний,—на бік плись.
Ось розгулялося і сонце—з хмари блись:
Мов божий мир ізнову народився.
Козак перехрестився,
Кобилку зараз зупинив,
Бо, страх, горюшну заморив,
Поплівся стежкою ходою, потихеньку.
А сонце гріє все та гріє помаленьку,
Угріло божий світ; почув тепло козак
Та й скинув кобеняк.

Ворона і ягня.

Орлу схотілось попоісти;
Піднявсь угору птичий царь
І вглядів відтіля, що край ставка вівчарь
Онучі прати мусів сісти,
Отара ж попаски попхалась навманя.
Орлу це по-нутру; зложивши моцні крила,
Опукою згори—аж вітром зашуміло—
Орел ушкварив на ягня,
Підняв його і геть потеребив за гору.
І треба ж, щоб на цюю пору
Пило біля ставка дурне вороненя.
Страх полюбилося йому цареве діло,
І думає: „чому ж цього я не зроблю?
Та не ягня, а барана вхоплю."
Дивлюсь—воно угору підлетіло,
Та й пуць на шию барану,
І кихті вплутавши йому у вовну білу.
Смикнулося нести, та ба! вага не в силу
Баран важенький і орлу!..
Воно вже стямилось, мерщі би полетіло
Так із шерсти не виплутає ніг.
Дурне моталося, поки вівчарь прибіг
І, гарненько йому обскубши крила,
На іграшку дитині дав.

Мабуть, Господь так світ создав,
Що менший там не втне, де більший геть-то зможе:

Що дядькові пройшло, ти не роби, небоже,
Щоб крилець хто не обчухрав!

Українська мелодія.

„Ні, мамо, не можна нелюба любить!
Нещасная доля із нелюбом жить.
Ох, тяжко, ох, важко з ним річ розмовляти!
Хай лучче я буду весь вік дівувати!"

—„Хіба ж ти не бачиш, яка я стара?
Мині в домовину лягати пора.
Як очі закрию—що буде з тобою?
Останешся, доню, одна, сиротою!

А в світі якее життя сироті?
І горе, і нужду терпітимеш ти,
Я, дочку пустивши, мовляв, на поталу,
Стогнать під землею, як горлиця, стану."

—„О, мамо-голубко, не плач, не ридай.
Готуй рушники і хустки вишивай.
Нехай за нелюбом я щастя утрачу...
Ти будеш весела, одна я заплачу!"

Ген там, на могилі хрест божий стоїть,
Під ним рано й вечір матуся квилить:
„О, Боже мій милий! що я наробила!
Дочку, як схотіла, із світа згубила!"

Могилини родини.

Ось чутка степом полетіла,
(На що то гріх не підведе!)
Що у степу якась могила
Дитину швидко приведе.
Про диво цее як почули,
То люди зараз в степ махнули,
Старий і молодий к могилі знай іде.
Крий Боже, народу якого там зібралось—
Як об Іллі в Ромні!

Буцім там місто починалось.
Де не взялись міняйли й шинкарі
І підняли між себе галас;
Чумак із сіллю став, із дьогтем дьогтярі,
І красти бублики шатнули школярі;
Сластьони шкварились, сидухи цокотіли;
Про Лазаря старці під кобзу голосили;
„Холодний квас!" москаль між народом гукав.

Знечевья, а базар в степу, як треба, став.
Хрещений люд хоча гуляє,
Та на могилу все раз-по-раз позирає,—
Чи швидко вродиться те чадо степове.
Могила ж стогне, мов сопе, мов тяжко дише,
Боками сивими колише,
І з лиха на весь степ реве.
Народ дивується та їсть, та пье горілку.
Вже панський стадник Опанас,
Покинувши товар, що пас,
З кишені витягнув сопілку,
Та як утне московського бичка!
Підківки зараз забряжчали,
В кружку дівчата танцювали,
Москаль покинув глек та садить гоцака.

Аж ось—лулусь щось під ногами!
Загоготів якийсь підземний глас.
Базар утих, баби замовкли під возами,
Із ляку упустив сопілку Опанас
І люди, христючись, баньки повитріщали.
Могила тріснула, і те дитя, що ждали,
На божий світ суспіль—як пить дало!
Та що ж за чадо те було,
Що стільки гомону між нами наробило?
„Мабуть, підсудок?"—Ні!—„Так лев?"—Ні!—„Так мішок
З дукатами?" — Ні, ні! — „Так папорти цвіток?"
— Але ж! — „Так, з нами хресна сила,
Мабуть, вона полубіса вродила?"
— Не втяв! — „Так вилила козацького коня?"
— Ні, просто привела руденьке мишеня!...

Віл

„Мабуть, на небі звісно стало
(Про себе віл в кошарі гомонів)
Про те, що весь мій вік я все за двох робив,
Та й витерпів таки чимало,
Що в плузі силкувавсь, копиці волочив,
Із ранку у ярмі до півночі ходив,
Іще щодня бував і битий!
Хазяїна не раз я проклинав—
Тепер зовсім не той хазяїн став:
У мене вдовіль їсти й пити,
Несуть мині і солн, і крупів,
Вівса і висівок; наістись трьом би стало."
Аж тут хазяїн шасть у хлів,
І, взявши за роги, вола під ніж повів,
Бо сказано—його годовано на сало.

Ти змалку так любив мене, як пугу пес...
Чого ж так лащисся тепер до мене, Іване?
Чи знаєш, що як ти чоломкаться ідеш,—
Чогось мене морозить стане.

Ведмежий суд

Лисичка подала у суд таку бомагу:
Що бачила вона, як попеластий віл
На панські винниці пив, як мошенник, брагу,
Із сіно, і овес, і сіль.
Суддею був ведмідь, вовки були підсудки.
Давай вонн його по своєму судить,
Трохи не цілі сутки.
„Як можна гріх такий зробить!
Воно було б зовсім не диво,
Коли б він із собі мьясиво",—
Ведмідь сердито став ревіть.
„А то він сіно із!"—вовки завили.
Віл щось почав був говорить,
Та судді річ його з початку перебили,—
Бо він ситенький був,—і так определили
І приказали записать:
„Понеже віл признався попеластий,
Що він із сіно, сіль, овес і всякі сласти—
Так за такі гріхи його четвертувать
І мьясо розідрать суддям на рівні части,
Лисичці ж ратиці оддать".

Дядько на дзвініці

Заліз мій дядько на дзвіницю
Та, знай, гука: „Оце кумедія яка!
„Всі люди на землі, мов ті перепелиці:
„Здається, більший з їх не більше пьятака.
„Гай, гай! які ж вони дрібненькі!
„Так ось коли я їх, як треба, розібрав!"
А, мимо йдучи, хтось на дядька показав
Та, далебі, мене спитав:
„Що то таке, чи щур, чи горобець маленький?"

Грішник

В далекі стороні,—в які, про те не знаю,
Мабуть, в Німеччині, а, може, і в Китаю,—
Хтось разом оженився на трьох жінках.
Загомонів народ, почувши гріх великий,
Жінки голосять так, що страх:
—„Глянь, що це коять чоловіки...
Як їм по три нас можна брать,
Так хай дозволять нам держать їх хоч по пьять!"
Гвалтують, сказано, навсправжки цокотухи.
Ось цяя вісточка і до царя дійшла.
А царь був, мабуть, не макуха:
Розлютувався він і злість його взяла.
„О! почекайте лиш, не буде в вас охоти
За живота чортам служить!"—

Царь грізно загукав і люльку став палить,
І в люльку пхав огонь, і люлька гасла в роті...
А далі схаменувсь, за радою послав.
Як слідує, в празничному наряді
Пред очі царські совіт вельможний став.
Царь двічі кашлянув, рукою ус розгладив
І річ таку премудрую сказав:
„Пребеззаконія на світі завелися,
А гірше, що в моі землі!
Міні до уст сьогодні донесли—
Один паливода (і царь перехрестився)
На трьох жінках женився!
Щоб царству цілому за його не терпіть
Біди од праведного неба—
Його вам осудити треба
І смерть страшну йому зробить.
Хай, царству усьому в науку,
Він витерпить такую муку,
Щоб з ляку більш ніхто в такий не вскочив гріх!
Крий, Боже, щоб над ним хто з вас зми-лосердився!
Щоб луснув я, щоб я до вечора сказився,
Коли не поведу на шибеницю всіх!“
Як річ таку суддя дослухав,
Низенько поклонивсь, потилицю почухав,
І ну з підсудками про діло мізкувать.
Над ним морочились трохи не тиждень цілий,
І тільки що пили, а мало, кажуть, їли
І так між себе присудили,
Щоб грішнику тому всіх трьох жінок оддать.
Народ сміявсь і всі були в турботах,
Що раду перевіша царь,
Аж дивляться—а та погана тварь,
Той грішник сам себе повісив на воротях!...

Маркіян Симеонович Шашкевич.

1811—1843

Родився 6 листопаду 1811 року в селі Підліссі, Золочівського повіту, в Галичині, де батько його був парохом (попом). Скінчивши гимназію в Бережанах, поступив у львівську духовну семинарію, але не добув курса—за якусь провину його виключили відтіль... Він мусив сам зароблять на себе, бо розгніваний батько не схотів йому помагать.., Але вільне самостійне життя дало йому спромогу оддатись освіті і літературні праці... Ознайомлення з творами Шафарика, Коляра, Караджича і инших провозвістників славьянського одродження, а також з творами Котляревського, Квітки та Шевченка, викликало у Шашкевича думку про національне одродження українського народу (русинів) у Галичині і бажання утворить щиро-народню українську літературу... У 1832 р. він зібрав коло себе гурток товаришів, що словом чести зобовьязалися працювать ціле життя для добра українського народу. Найближчими його товаришами були: Яків Головацький і Іван Вагилевич. Вони збірали етнографичні матеріяли, записували народні пісні, розшукували стародавні рукописи і памьятники, вчились народньої мові і історії і ширили національно-демохратичні думки... В 1833 році умер батько Шашкевича, і йому треба було дбать за сімью. Він знов поступив у львівську семинарію і, скінчивши її, став попом на селі... На селі він багато поклав праці для освіти простого народу. Шашкевич дуже часто хворів, здоровья його почало занепадать ще в семинарії. Умер він 7 червня 1843 року. На літературну ниву Шашкевич виступив у 1835 році, надрукувавши у Львові Оду до цисаря Франца І, „Голос Галичан", яка зробила велике вражіння... У 1837 році в Будапешті вийшов збірник „Русалка Дністрова", який впорядкував Шашкевич. В йому були надруковані твори: Шашкевича, Головацького, Вагилевича та чимало етнографичних записів. „Русалка Дністрова", це перша книжка, видана в Галичині українською мовою. Шашкевич, опріч власних лірічних поезій та перекладів (з Краледворського рукопису, з Гощинського, з „Слова

о полку Игоревім), написав епічну поему „Перекиньчик Бисурменський", „Псалми Русланови", церковні проповіді народньою українською мовою та переклав „Новий Завіт". Шашкевич має таке ж велике значіння для Галичини (України австрійської), як Котляревський для другої половини України, України російської. Він перший почав писать народньою українською мовою, і положив початок національному одродженню і українські літературі в Галичині. Памьять Шашкевича в Галичині вельми шанують і поважають. 1 падолиста 1893 року, в день 50 літя його смерти, останки його, що були поховані в Новосілках, почитателі його при великому зїзді людей перевезли у Львів, центр і осередок національного життя закордонних українців, де має буть поставлений памьятник Шашкевичу.

Туга за милою.

Із-за гори, із-за ліса
Вітрець повівае;
Скажи, скажи, тихий вітре,
Як ся мила має?
Чи здорова, чи весела,
Личко румьяненьке?
Чи сумуе, чи горюе,
Чи личко бліденьке?
Бо я тужу, бо я плачу,
Сльозами вмиваюсь,
Веселої годиноньки
Вже не сподіваюсь...
Якби міні крильця мати,
Соколом злетіти,—
Тяжку тугу із серденька
При милі розбити!
Ой літав би-м, ой літав би-м
Що-день і що-ночі,
Щоби милі у сивенькі
Надивитись очі;
Ой літав би-м, ой літав би-м
Світом білесеньким,
Щоби міні натішитись
Личком румьяненьким;
Ой літав би-м, ой літав би-м
Лісами, горами,
Щоби міні натішитись
Милими словами!..

Підлісся.

Шуми, вітре, шуми, буйний,
На ліси, на гори,
Мою журну неси думу
На підліські двори.

Там спочинеш, моя думко,
В зелені соснині,
Журбу збудеш, натішишся
У лихі години.

Там ти скаже дуб старенький,
І один, і другий,
Як я жив там ще маленьким,
Без журби і туги.

Над Бугом.

Гей, річенько бистренькая,
Гей, стань, подивися,
Як я плачу, як горюю,
Зо мнов пожурися!
Твої води веселенькі,
В іх рибонька грае!
Моє серце роспукаесь,—
Од журби ся крае.
Трава к тобі з любощами
З берегів ся хилить;

Хвиля її поцілує
І наперед стрілить.
Моє серце бідненькее
Радощів не має,
Лиш розлуку із долею,
Лиш сльозоньки знає.
Рано встану та й заплачу
І ввечорі плачу;
Доле ж моя веселіша,
Коли ж тя побачу?
Журбо, тяжка розлучнице,
Чом не пропадаеш?
Доле ж моя, зоре мся!
Коли ж засвітаеш?
Гей, річенько бистренькая,
Гей, стань, подивися,
Як я плачу, як горюю,
Зо мнов пожурися!

Болеслав Кривоустий під Галичем.

(В літо 1139)

Не згасайте, ясні зорі,
Не вій, вітре, зниз Дністра,
Не темнійтесь, красні звори:
Днесь, Галиче, честь твоя!
Гей, хто русин, підлітайте
Соколами на врага,
Жваво в танець, заспівайте
Піснь веселу: гурра-га!

Побарися, облак тьмистий,
Ще годинку, ще постій:
Тобі прийде росповісти
Славний руський з ляхом бій.
Од Бескида аж до моря
Піснь весела загула,
Од запада аж до зорі
Чути голос: гурра-га!

По-край Дністра, край бистрого
Ясний сокіл там жене,
Ярополка київського
Скоропадний кінь несе.
Гей, хто русин, за ратище,
В кріпкі руки меч ясний,
Шпарка стріла най засвище:
Гордий ляше, день не твій!

Не один ти город красний
Лютим мечем розметав,
Руки не один нещасний
По родині заломав.
Нині щезла пуста слава,
Скверний розірвався вінець,
Сорокосьма кровава справа
Гидкий дала ти кінець.

Бач, Болеслав гордовитий
Поклоном низеньким пав,
Враг, напастник самовитий
На чужім коні втікав.
Радість, радість, галичани!
Не загостить більше враг;
Греми, Дністре, шуми, Сяне:
Не прискаче вовком лях!

До милої.

Повій вітре, вітресеньку,
Там де тужить мила,
Нехай несуть там пісеньку
Твої легкі крила.

Повій вітре, ей городець,
Де вінці сплітає,
Неси вісти, що молодець
Щиро ю кохає.

Ой, погладь ю, вітресеньку,
По ей личку білім,
Нехай знає ей серденько,
Що я її милим.

Най не плаче, най не тужить,
Вже час ся зближає:

Прийде милий, приголубить
І з нев ся звінчає.

Думка.

Ніссся місяць ясним небом,
Там де зоря ясна;
Летів хлопець чистим полем,
Де дівчина красна.
Часом місяць ізійшовся
З тьмавою хмарою;
Нераз хлопець поборовся
З журною гадкою.
„Журна гадко, печалива!
Чого ти мя гониш?
Що ми життя згірчиваєш,
В серце тугу рониш?
Уступися, лиха нене,
З вітром в ліси, гори;
Най по тобі й чутка згине,
Як сліди на морі.
Най радощі мому серцю,
Най надія грає,
Най ми доля веселенька
Пташкою співає!“

Згадка.

Заспіваю, що минуло,
Передвіцький згану час,
Як весело колись було,
Як то сумно нині в нас!
Святовида лиця ясні
За Лабою славьян чтив,
Купайловий танок красний
Царинами вітром сплів.
Гай ся на честь гарнов Лади
Співом дівиць розлягав,
Мир в подяці для Коляди,
Веселячись, снопи клав.
Над ярою Волтавою
Суд Любушин мир давав,
Над Дніпром славотицьою
Так Ярослав ся вславляв.
По-за білими водами
Білий гніздо орел вив,
А руськими сторонами
Дзвін вічовий гомонів.
Новгорода сила й слава
Світом цілим зголосла,
Київа золота глава
Під небеса ся звела.
Слави дочка величана
На світ цілій сіяла,
Піснь Люмира, піснь Бояна
Голосніше ій гула.
Нині думка йде сумненько,
Темним лісом гомонить,
За Дунай, за Дніпр туженько
Згадка журна лиш летить.
По-над Дністра берег крутий
Гамор галич розляга,
Там сум душу хапле лютий,
В безвість гадка пропада.
Городища де бували,
Днесь могили ся звели;
Богів храми де стояли,
Грехіт мохи поросли.
По-за води, по-за тихі
З славов гаразд пробував,
Загудівши, вихор лихий
І сліди їх позмітав.
Красна Ретра з Арконою
Пилом вічним припали,
Діти вірні з матерйою
Десь в безхвістях ізчезли...
Де ворони ся злітають,
Колись славний стояв тин,
Тяжкі мраки днесь лягають,
Як на ногах татарин.
Щастя, гаразд з-під могили
Гомоном лиш заліта;
Як славьяни колись жили,
Журна думка лиш згада,
І з русина широй груди
В побратимий летить край,
Побратими де суть люди,
По-за Волгу, за Дунай.

Микола Леонтович Устіянович.

1811—1885

Родився 7 грудня 1811 року в містечку Миколаєві Жидачівського повіту, де його батько був бурмистром; учився в гимназії і в духовні семинарії у Львові. На українську (галицьку) літературну ниву виступив в 1836 році, написавши на смерть архипресвитера Михайла Гарасевича елегію „Сльоза на гробі Гарасевича". Після того він познайомився і поприятелював з Шашкевичем. В 1838 році став адміністратором у Волкові Львівського повіту, а опісля парохом в гірському селі Славську Стрийського повіту. Після першої поезії писав дуже мало, тільки аж у 1848 році почав писать поезії і статті до заснованої тоді першої української газети „Зоря Галицька", потім подав думку скликать у Львові зїізд „руських (українських) ученых" і заснувать літературно-просвітне товариство „Матицю руську". Зїізд одбувся 19—26 жовтня 1848 року і Устіянович був душею того зїізду. Після того він редактував в протязі 7 місяців урядову часопись у Львові „Галичорускій Вѣстник". В 1861 році був вибраний послом до сейму. Умер Устіянович 3 падолиста 1885 року. Написав він коло 80 поезій, 6 повістів і кілька наукових праць і газетних статтів. З його поезій найбільшу літературну вартість мають ті, що написані чисто народнім ладом, а написані книжним ладом—дуже вимушені, нудні, риторичні і зовсім невдатні.

Туга.

Шумить вітер долами,
Сухим листом іграє;
А над Дністра водами
Дитя цвіту шукає.

Шумить буря студена,
Гудить ворон і кряче;
А на полі дитина
Глядить весни і плаче.

Ходить сквапно, питає,
В вінчик жовтий лист вяже.
Як ярь згибла?—не знає.
Чи поверне?—не скаже.

„Ой поверне, дитино,
Але довго чекати;
Ой, поверне, калино,
Но ще тяжко нуждати.

Як ся сонце оберне,
Небо ярев затліє,
З юга легіт поверне,
Западовець огріє;

Бусьок сяде на хаті,
Ведмідь гавру розмече,
Пчілка почне гуляти,
Соловій защебече,

І злопотить крильцями,
І заведе пісню маю,
І розівье думками
Нове життя по гаю:

Тоді ж блиснуть загони,
Цвіт землицю звінчає,
А природа в всі дзвони
Пісню воскресну заграє.

Тоді ж, дитя милее,
Знайдеш цвіту доволі,—
Нехай листя сухее,
Та не блукай по полі."

Шумить буря студена,
Сухим листом іграє;
А над Дністром дитина
Такой весни питає;

Такой цвіту шукає,
В вінчик жовтий лист вяже...
Як ярь згибла?—не знає.
Чи поверне?—не скаже.

Осінь.

Сумно, марно по долині,
Почорніли білі квіти,
Пожовк лист на деревині,
Птах полетів в инші світи.

Од запада сиві хмари
Цілу землю заливають,
Чагарами нічні мари
З вітрами ся розмовляють.

А на горі калинонька
Головоньку нахиляє,
А над Дністром дівчинонька
Сльозами ся заливає.

„Чого тужиш, калинонько,
Головоньку нахиляєш?
Чого плачеш, дівчиноньо,
Сльозами ся заливаєш?

Чи тя доля покинула?
Чи не маєш матусеньки?
Чи ти краса загинула?
Чи говорють воріженьки?"

— „Ні миня доля покинула,
Ні не маю матусеньки,
Ні ми краса загинула,
Ні говорють воріженьки.

Йно ми тужно за весною,
Що так борзо перецвіла:

Куди гляну мисленькою,
Нема того, що-м любила!

Чим провинили ми?

Чим провинила ти, що в твоїм оку
Уздрів я мій небесний світ?
Чим провинила ти, що рік по року
Мині спокою більше ніт?

Що за тобою неводом скитаю,
Як тінь блудна в лучах луни,
Що болізненно я вздихаю,
Скажи—чим провинила ти?

Що без наділ я, твоя ж причина?
Чи ж ти зірвала їй листок?
Твоя лі злоба це, твоя провина,
Що моїх днів загиб восток?

Що перед мною запад темний,
Студений, як могилн дно,
Що моя пісня—стон підземний,
Чи це твоєй руки діло?

Ні, ти невинна, чиста без порока,
Ти незлобива, як мольба,
Як луч твоїх зіниць-урока...
Но в чім же винуват і я?

Невинність.

Невинносте, душі красний рае!
О, ти небесний янголе спокою!
Як же щасливий чоловік з тобою,
А як нещасний, хто тя пострадає!

До його боязнь, до його срамота,
До його гриха вяжеться і злоба,
І не лишає до самого гроба,
Як ржа на ризах, як гниль із болота.

Но як крихка ти, перло дорогая!
Язик спокуси зітре тя огидний,
День і ніч час на тя лотр безстидний...

Уходи, красна, уходи, милая,
Біжи під знамя спасення мира,
Твій щит—молитва, твоя пристань—віра.

Верховинець.

Верховино, світку ти наш!
Гей, як у тебе так мило!
Як ігри вод, плине тут час,
Свобідно, шумно, весело.

З верха на верх, а з бору в бір
З легкою в серцю думкою,
В чересі крис, в руках топір,
Буяє легінь тобою,

Ей, що ми там Поділля край?
Нам полонина—Поділля,
А бори — степ, ялиця — май,
А звіра голос — весілля!

Не вабить нас баришів лесть,
Коли б лиш порох та цівка,
У Бога світ, у людей честь,
Та овець турма, сопівка.

Та коли б пирс хребет із від
І ведмідь шибнув лісами,
Завіяв юг, заграв Бескид,
Черемош гукнув скалами:

То ми то час, то ми то пісень,
Молодче, ну же в розтвори!
Овечці сплав з кучерей плісень
І далі, далі на гори!

Літом цілим, би ніч, би день,
Хлопці гуляють там наші;
Свобідна там вода, огень,
Доволі ліса і паші.

Там пан не клав ланцюгом меж,
Ворог не станув стопою,—
Буйная там земле одеж,
Плекана пісней росою.

Там то бренить тримбіти звук,
Щебече любо сопівка;
А як звіра завиє гук,
В челюсти плюне му цівка.

Одвіт многим.

І ви питаєте: чому замовкли ми?
Про що утихла пісень тепла святої ярн?
І ви питаєте!... Чи не видите ви,
Як коплють сквапно гріб, роздають браттям свіщі,
З ереями чужих муз заводять похорон,
Ліплять послідній зазов, розносять гласи віщі,
І це в очі живцю, щоб прискорити скон?

І ви питаєте!... А чи ж не звісно вам,
В яке то сіре плаття строять святу невісту,
Галича матір, і провадять в рідний храм
Прискорбну, як Марія, як Марія, чисту,
До широкої колоди, на жертву ідолам?
Як серед святих стін ведуть безладний спор,
Глумляться ій в лице, соромлять родиму красу,
В святині мирних сердець творять лихий роздор,
Вредний *владикам ім*, зловіщий *скотопасу?*

І ви питаєте!... А чи ж не чув ваш слух
За болізнь і всю грязь зроджену гидров злуди,
Що ізсушає мозг, язвою убиває дух,
Любов стинає в лід, гадом залягає груди?
Другі! оставте нас, оставте зріти в гріб,
В оний широкий гріб, викопан їх руками,
Слідити з болем там за датком скорих діб;
Чи ляжем в нім самі, чи ляжуть вони з нами.

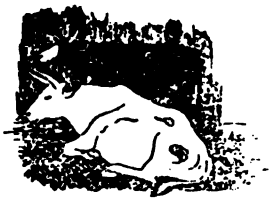

Яків Федорович Головацький.

1814—1888

Син священика, родився 20 жовтня 1814 року в селі Чепелях Бродського повіту, в Галичині. Учився в гимназії, а потім в духовні семинарії у Львові. Ще в гимназії Головацький переписував народні українські пісні, і прочитав Енеіду Котляревського і повісті Квітки. Але найбільше враження зробили на його етнографичні збірники Максимовича. Великий вплив на Головацького мало товаришування з Маркіяном Шашкевичем. Головацький обходив пішки трохи не всю Галичину, був в Стрийщині, Станиславщині, Коломийщині, Буковині і в Угорській Україні, скрізь прислухавсь до народньої мови, записував пісні і збірав етнографичні матеріяли. Скінчивши семинарію, Головацький був священиком в селі Микитинцях Станиславського повіту, та в Хмелевій, Заліщицького повіту. А з 1848 року був професором української мови й літератури в львівському університеті; в 1867 році у його одібрано професорство і він переїхав в Росію; тут він був головою (предсідателем) археографичної комисії у Вільні, на цій посаді він і помер 13 мая 1888 року. На літературну ниву Головацький виступив в 1837 році, надруковавши в „Русалці Дністровій" перші свої твори; в 1841 році видав „Галицькі приповідки", зібрані Ількевичем; в 1846 і 1847 р. р. разом з своїм братом Іваном видав збірник „Вінок". В 1848 році на зїзді „ученых руських" (українських) був предсідателем одділу управи руської (української) мови. Окрім поезій, Головацький написав чимало наукових праць. Найвідоміші з їх: „Розправа о язици южнорускім" (1848 р.), „Три вступительніі преподаванія о руской словесности"; „Грамматика руского язика", „Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси" (Москва 1878, чотирі томи). З початку 50 років Головацький, під впливом професора Погодина, писав російською, або мішаною мовою самі наукові речі, та проте любов до рідного слова зберіг в своєму серці до самої смерти.

Туга за родиною.

Я в чужині загибаю,
По чужині блужу,
За своєю родиною
Білим світом нужу.
Тут чужая сторононька
Та люди чужії,
Не пристануть до серденька,
Хоч і не лихії.
Хай би які добрі були,
Все не свої рідні:
Я чужая чужениця
Межи ними бідний!
Ой по саду-винограду
Сумний похожаю,
Із чужини до родини
Гадки посилаю.
Ох, милая родинонько,
Чи мене згадаєш?
Домовая сторононько,
Як же ти ся маєш?
Солоденька рідна мово,
Як би-м рад тя вчути!
Із глибини серця свого
Рад би-м піснь добути...

***

Ой сумна-сь, сумна темна ніченька,
А ще сумніше моє серденько.
Журюся, тужу—нікому сказати,
Не маю неньки жалю розважати;
Ні в мене неньки, щоб попестити,
Ні в мене сестри, з ким потужити;
Один миленький, і той далеченький:
Доки доїде—й північь минає;
Доки прибуде—й півень співає;
З раз поцілує—стане світати:
Час вже, миленька, домів вертати...

Два віночки.

По-під гаєм зелененьким
Чиста річка тече,
На яворі зелененькім
Соловей щебече.

Сидить дівча над річкою,
Два віночки вавила
І ручкою біленькою
На воду пустила.

Один вінок з барвіночку,
А другий з рутоньки,—
Один вінок козаченька,
Другий дівчиноньки.

Поплив вінок із барвінку,
Хвиля'го сіпає
А остався із рутоньки,
Бо берег спиняє...

—Поіхав мій козаченько
В далеку дорогу,
Мене лишив молоденьку
Самую небогу.

Вернись, вінку з барвінку,
Приплинь к береженьку!
Вернись милий з Украіни,
Пристань ко серденьку!

Коли ж, вінку із барвінку,
Сплинеш к береженьку?
Коли вернеш з Украіни,
Милий козаченьку?—

Закувала зозуленька
В гаю, в середині,
Аж ся стало страшно, сумно
Молоді дівчині:

—В Украіні на могилі
Зацвіла калина—
Там лежить твій козаченько,
Бідна сиротино!

А коли ся води вернуть,
Що за сім літ вплинли,
Тоді верне з України
Козаченько милий!

Річка.

Чом, річенько домашняя,
Так плинеш поволі?
Чом водиці не розіллеш
З берегів на поле?

Годі плисти самотою,
Час вже тугу збути:
Шуми, гуди хвиленькою,
Щоб далеко чути!

— „Як же міні, рідний сину,
Не плисти поволі?
Високії береженьки,
Ще й рівненьке поле.

Я би в хвилю загреміла,
Та водиці мало;
За те гладке личко моє,
Чисте як дзеркало.

Були тучі, дощі, громи,
Води забреніли;
Що ж! підрили береженьки
Й воду сколотили.

Лучче плисти потихоньки,
Та певненьким ходом,
Обминати островоньки,
Каміння й колоди.

Так поплину тихо, смирно,
Без шуму, без горя,
З личком чистим, незмученим
Чей дійду до моря!“

Весна.

Вже соиінько пригріває,
Теплий вітер подуває,
І річеньки забреніли,
Темні луги зашуміли;
Заспівала в лісі птиця,
Що рухнула вже травиця,
І травиця-муравиця,
І листочки на калині,
І цвіточки по долині:
Радується вся твар божа,
Що настала весна гожа.

Галичанка люба, мила
Городочок городила;
Покопала, пограбала
І грядочки оплескала,
Богові ся помолила
І святий хрест положила.

„Галичанко! що ти сієш?“
В що дуфаєш і надієш?“

— „Що я сію? Зерно сію,
А на літо ся сподію.
Пади зерно, за зерночком,
Ні купкою, ні рядочком,
На пухкую земленоньку,
В щасливую годиноньку!“

„Галичанко люба, мила,
Щоби ти ся не вмилила!
Та чи зійде, що посієш?
Може, дармо робиш, сієш?“

— „Я на Бога ся надію,
Що не дармо роблю, сію,—
Зійде, зійде моя краса,
Як на ставу густа ряса;
Повяжеться парістками,
Устелиться барвінками
На цілую долиноньку,
На рідную родиноньку.
Буде цвісти, процвітати

І в листочок розвивати:
Що цвітонько— то ягода,
Моі праці нагорода."

„Галичанко люба й мила,
Коб надія не завела?
Будуть тучі, гради, громи,
Спека, смага, зливи, ломи:
Нікому ти захистити,
Ані в спразі закропити.
Ой, пропадеш, моя роже,
Краси й праці жалься, Боже!"

— „Хоч нема заступить кому,
Не боюся тучі, грому,
Спеки, смаги ані лому.
Буде дощик покропляти,
Моє листя ізрошати.

Там на межі є липонька,
Та заступить од сонінька;
Своім маєм мя прикрие,
Студен вихор не завіє...
Невеличке й моє зілля:
Як барвінок на весілля,
Як на рідним гробі рута,
В дрібен листок розвинута.
Кому ж воно вадить в полі?
Не задерне, ані вколе,
Вітрові ся к землі склонить,
Тучі, бурі охоронить.
Згине зерно в моі ниві
Одно, друге у кропиві,
Туча забье, сонце спарить:
Преці, коли ми ся здарить,
Хоч десяте та посходить;
Сотне зерно хоч доспіе,
Мою працю нагородить.—

Хто працює, оре, сіе,
Тот і плода ся надіе"...

Антон Любич Могильницький.

1811—1873

Син священика. Родився 3 марта 1811 року в селі Підгірках Калуського повіту. Батько Антона вмер, коли хлопцеві було всього 2 роки, і мати вийшла вдруге заміж за чиновника в Солтвині. За освіту хлопця не дуже дбали і тільки 16 літ його оддано в гимназію. Через свою непосидячу натуру, хлопець ніде не вживався довго і по черзі перебував у Бучачі, Чернівцях, Кошицях (на Угорщині) і нарешті у Буда-Пешті, де скінчив философичний факультет. Після философії Могильницький вчився богословія у львівські семинарії і звертав на себе увагу великим хистом до вчення і незвичайною памятю. Він був на три курси нижчий од Шашкевича і Устіяновича і до їх гуртка, здається, не належав. 1841 року Могильницький скінчив учення, оженився і став попом в селі Хутярі Стрийського повіту. Потім був попом у Зборі Калуського повіту і нарешті 12 літ був капеляном в Комарові Станиславського повіту. Доходи тут були малі, а сімья в Могильницького, була велика, через те він приймав до себе на квартиру гимназистів і сам репетирував їх. Сусідні селяни і попи дуже любили Могильницького, що не раз ставав їм у пригоді юридичними порадами. В 1848 році він пристав до повстання українців (русинів). В 1859 році його переведено на парахвію у Бабчу Богородичанського повіту, а 1861 року вибрано послом (депутатом) до краєвого сейму, а опісля послом до ради державної (парламенту). В раді державні він домагався заведення у школах і урядових інституціях Галичини української мови і його промова (27 червня) з цього приводу зробила велике вражіння на галичан. Та централістично-урядова політика русинських проводирів була Могильницькому не по серцю, і він з 1867 року зовсім покинув політику і жив собі непомітно, забутий земляками. Умер Могильницький 13 серпня 1873 року наглою смертю, в селі Яблінці Богородичанського повіту. На літературну ниву Могильницький виступив в 1838 році, написавши на іменини ректорові Якимовичеві вірші: „Голос радости“ і „Піснь радостну“ на висвячення Василя Поповича в архирея. 1839 року він сказав в семинарії по укра

іиські „слово о повинностях к царю і отечеству". Після Шашкевича це було перше українське слово. Після цього Могильницький цілих 9 літ не брався за літературу і тільки в 1848 року знову почав писать поезії. Мова у Могильницького не щиро народня, більш книжна. У своїх творах він наслідував письменників польських та німецьких, бо не знав добре народньої поезії і українських класиків. З поезій Могильницького найбільше подобався його сучасникам „Скит Манявський".

Рідна мова.

Кожний нарід, хоч би дикий,
Любить свій родинний край,
Любить отцівські язики,
Свою мову і звичай.

Дикий, котрий в курні хаті
Довгу зіму сам сидить,
В слоті, студені на маті,
В лісах і вертепах спить:

Милший йому край родинний,
Милший отців тісний кут,
Як багатий світ ізміниий,
Де з золотих кубків пьють.

Мильша йому отців мова,
Як глас бесіди чужий;
Хоч убога в красні слова,
Преці то забуток свій!

Завези 'го до палати,
Най в золотім ложу спить:
Преці він до своєй хати,
До ліпяики затужить.

Лиш невдячний син Бескидів
Згордив свій любимий рід,
Жичив мови од сусідів,
А до своєй чує встид.

Ледві письмо з загряниці
В нашу землю загостить,
Як по воду до криниці,
Кожний до його спішить!

І мудрости в нім шукає
Але мудрости ні слід;
Нема правди,—він читає
Повний блудів дивоглід.

Голову ним завертає
І невинність ісказить,
А свого ся одрікає
І чужого Бога чтить.

Як мотиль з вітром іграє,
Бье крилами і гуде,
З пустих цвітів мед збірає,
Але меду не знайде:

Так нам книги з верха красні
Мудрі, пожиточні всі,
В середині ж пусті басні
Ніби тіло без душі,

Ми їх преці вихваляєм,
Чуже—красне, своє—бридь,
Отців мови ся встидаєм—
Ах, невдячний, гидкий встид!

Таже руський язик милий
Колись в чести красно цвів,
Колись князі говорили,—
Нині власність простаків!

Ним колись великі царі
Становили брань і мир,
Ним колись світлі бояри
Оздобляли князів двір.

Ми, невдячні їх виродки,
Топчем отців чесний дар,—

Не смакує, хоч солодкий,
Хоч легкий, то нам тягар.

А коли нам чужі слова
Так припали до смаку,
Одречімся!—руська мова
Най загине до знаку!

Нове собі імья даймо,
Вже не русин, якесь инне!
Але, браття, погадаймо,
Що з язиком племья згине!

Може мовлю вам за много?
Нудить вас мій простий стих?
Я не мовлю ніщо злого,
Бо, що правда, то не гріх!

Загадка.

Колись русин з-під Бескидів
Так тяженько не думав,
Бо ся в добрім щастю видів,
Злої долі не дізнав.

Але того щастя мати
Давно в темнім гробі спить,
Не хочу ей споминати,
Бо жаль серце розранить.

Сонце вкрило ясні лучі,
Що галицький гріли рай,
А нещастя рісна туча
Злялася на руський край.

Як з облаків чорні хмари
Шлють на землю град і грім,
Так на руський рід татари
Смерть і згубу несли всім.

Відки рано сходить зоря
І новий світає день,
Далеко од Чорноморя
Меч нас ищив і огень.

Видів русин, як з городів
Дим ся в облак підносив,
Як з побитих многих родів
Чорний потік крові плив.

Видів, як міста багаті,
Красні села рабував,
Бранців з отцівської хати
Поган до неволі гнав!

Як старенький отець рідний
В гірких сльозах ся купав,
Потрачених діток бідний
Із неволі виглядав.

Коли мати вдень і вночі
Ізливала сльозів здрій,
Не могла по сину, дочі
Утолити жаль тяжкий.

Жона вірна свого друга,
Муж дружину виглядав,
Дітям тяжка в серцю туга:
Отця, матку ворог взяв!

І вкладав на їх окови,
Гонив в степи, в пущі, в Крим:
„Мати! отче! будь здоровий!
Вже ся більше не уздрим!“

Дармо русин із чужини
Додомоньку поглядав,
Дармо з вітром до родини
Жаль тяженький посилав.

В його землі все спустіло,
Лиш плач чути по лісах,
Поле трупом ся покрило,
Всюди жалість, смерть і страх!

В церквах божа мовчить хвала,
Не голосить свята дзвін:
Земля плодів му не дала,
Облогом лежить загін!

Тільки всипані могили,
Що отців кости покрили,
Споминають смутний час,
Гіршу долю, як у нас!

Образ стародавнього Галича.

Тодішній Галич, великий, багатий,
Обіймав пространь на пьять годин ходу,
Вбірався в красні золотії шати,
Багацтвом ткані з гори аж до споду.
Котрим сіяли церкви і палати,
І тверда кріпость князівського роду,
І Владимирка двір озолочений.
При нім греміли вічеві собори,
Храброй дружини полк вооружений
Підпирав сильно аж угорські гори!
Стіл Осьмомисла золотокований
Поміщав раду пресвітлих бояр,
Переговори і мира, і брані,
І всяк домашній тихомирив сварі
Його торговлю, ніби густі хмари,
Вкривали купці з розличних сторон,
Переповняли багацтвом базари,
І несли місту золотий полон!
До його княгинь приїзджали свати
Од царів можних, і несли поклін,
Посли далекі і римські легати
Гостили часто серед його стін.
Твердим залізом покриті лицарі,
Своїм заслона, а ворогам страх,
Росполошили супостатів хмари,
Били солтанів в далеких землях.
Землі столиця, щит по-між містами,
Сіяв прекрасно, як порання зоря,
Підпирав сильних князів раменами,
Владів землями од Сяна до моря;
Красний і теплий, як нова сукмана,
Величав, красив і грів свого пана.
Нині сукмана здерта, самі лати —
Яке дно було, тяжко одгадати!

Потік Скитець.

Уривок.

Встали з спочинку, а надія мила
Радости слезов око наповнила,
А серце в грудях било як дзигарок.
Минули борше зарінок і ярок,
І пригостили до Манявки броду,
Просто де потік з-по-межи гір грає,
Ніби по сходах, в річку ся спускає,
І з нев злучає свою чисту воду.
Але там води, хоч в єднім кориті,
Чомусь сторонять, ніби зворовлені,
Єдним ложищем і по єдні плиті
Ще з пів години пливуть розлучені,
Так що сли хтів би-сь добре ся вдивити,
Міг би-сь їх всюди пасмом поділити,
Дивну причину чудного зьявиська
Зараз іноки роспізнали зблизька,
Бо скоро стали по праві з приходу
Й з пасма річного на вагу поклали:
Вага з водою спустилась два цалі,
Туй-туй печерську вирівняла воду!

Побіда.

Але Пахомій лле воду і кропить,
Всіх перед себе, як череду пудить;
А де котрого хоч кроплев захопить:
Рикне, застогне, аж гомін загудить!
Як коли каня, чи ястріб в садочку
Спаде, роспудить з курятами квочку,
А вони бідні в кропиві, в заулку
Ціпкають, біжать, шукають притулку,
Або під крильми квочки охорони,
Щоби не впали в ворогів тих шпони;
Як де під гущев або при зімівці
Скочить вовк з корчів і роспудить вівці,—
Вони по гущах, склезях і долині
Хутко роспирснуть, як липове клиння,
Так чортів гурма, що страху не знала,
Перед боклагом драпака втинала,
Бо на тих божих врагів чорні хмари,
Сли людям шкодить злість їх засліплена,
Нема постраху і більшої кари,
Як хреста знамя і вода свячена!

Микола Іванович Костомаров.

1817—1885

Родився 4-го травня 1817 року в селі Юрасівці, Воронежської губ., освіту здобув у харьківському університеті. Короткий час був професором у київському університеті. У 1847 році за належність до Кирило-Мефодіевського братства, його заслали у Саратів, де він жив аж до 1856 року. У 1856—62 був професором у петербургському університеті. У 1862 році Микола Іванович покинув службу і присвятив усе своє життя наукові та літературні роботи. Умер 7 квітня 1885 року в Петербурзі. Російською мовою Микола Іванович написав дуже багато історичних розвідок та монографій, здебільшого з історії України („Богдан Хмельницкій", „Руина", „Гетьманство Виговского", „Мазепа и мазепинцы", „Паденіе рѣчи Посполитой", „Смутное время московскаго государства," „Исторія Россіи въ жизнеописаніях ея главнѣйшихъ дѣятелей" і багато иншихъ). Окрім того, він часто друкував у „Основі", „Вѣстникѣ Европы" і в инших газетах статті публіцистичні в оборону українства. На ниву української літератури Костомарів виступив у 1838 році, надрукувавши у Харькові під псевдонимом Іереми Галки драму „Сава Чалий"; у 1839 році видав „Українські балади", у 1840 році збірник поезій „Вѣтка"; у 1841 році в збірнику Корсуна „Сніп" надрукував трагедію „Переяславська ніч" і переклади з Байрона „Еврейських Мелодій". Українські писания Костомарова видано усі разом в одному томі у 1875 році в Одесі під назвиськом „Збірник творів Іеремії Галки". Хоч Костомаров не цурався писать поезії і рідною мовою, але не поезії йому придбали голосну славу і популярність. Поезії Костомарова здебільшого не дуже вдатні—занадто в їх багато прози, публіцистіки і ріторики. Але славу йому придбали історичні праці—в історичних працях Костомарів справді поет—

історик... Всі його праці перняті объективністю, і він один з перших звернув увагу на участь і роль в історичних подіях народу, демосу, затурканого та ігнорованого иншими істориками, а він не останне значіння має в історичних подіях... і цим Костомарів придбав собі імья славного історика.

На добра-ніч.

На добра-ніч усім на ніч,—
Годі вже блукати;
Одинокий, базталанний
Ляжу спочивати.

Холодная постілонька
У темні діброві;
Буду ждати, сподіватись
Любої обнови.

Усе небо блакитнее
Покрила темнота,
Безпросвітна, нерозумна,
Давняя дрімота...

Не нам, Боже, розгадати
Небесні глаголи;
Суди, Боже, нашу долю
Та по Твоі волі.

І холодно, і боязко,
Туга серце гнітить,
Всюди темно і не видно,
Тільки зірка світить.

Світи, зоре, на всю землю,
Поки сонце зійде,
Поки Божий день на землю
Красотворний прийде.

Єврейська співанка.

З Байрона

Жнива вбрали. Смутно в полі;
Пожовтіли вже ліски;
І збіраються по волі
В ирій літнії пташки.

* * *

Ой, чому я не вродився
Птахом бистрим та швидким!
Полетів би, опинився
В краї рідним, дідівськім.

* * *

Полетів би, оком звів би
На замулений Кедрон
І голову прихилив би
На покинутий Сіон.

* * *

Хоч населен ворогами,
Край для мене й досі свій,—
Все до тебе думоньками
Рвусь, Сіоне мій святий!

* * *

І далеко на чужині
Об тобі гадать я звик,
Привітать хоч на годину—
З мене буде на весь вік.

Грецька пісня.

Ґреве, і шумить,
І гуде, і гремить,
Чи то воликів бьють,
Чи то звіра цькують,
То не воликів бьють,
То не звіра цькують;
То хоробрі Клефти
Бузувірів січуть.

А попереду всіх молодець Буковал;
Він січеться на смерть з бусурманом;
Од Керасова дим до Кенурію дим
Розлягається сивим туманом.

Він січеться один проти тисячі їх—
Не здолюють усі його взяти.
А русява дівчина гука із вікна:
Підожди, Буковале, стреляти,

Хай хоч трохи угору підніметься дим,
Хай по степові пройде куріти;
Перелічімось, скільки вже наших нема.
Стали турки поперед лічити—

Недоліку пьять сот. Стали Клефти лічить:
Трьох голінних між ними немає:
Один воду бере, другий страву несе,
А ще третій мушкет набиває.

Голубка.

Вилітала голубонька
Із гаю густого;
Сумувала, нарікала,
На свого милого.

Не нарікай, не журися,
Голубонько біла,
Що з тобою лиха доля
Його розлучила.

Не нарікай, не журися,
Голубочко сиза,
Ростяла йому головку
Панська стрілка хижа.

Не нарікай, не журися,
Голубочко хвора:
Не вернеться в біле тіло
Крівця його скоро.

Не нарікай, не журися,
Голубко вірненька!
Вже немає миленького,—
Зосталась миленька.

Туга.

Гаю мій, гаю, гаю зелененький!
Вітре мій, вітре, вітре швиденький!
В густому гаю листя жовтіє;
Вітер гілок не колише й не віє.

Те, що колись по весні красувалось,
Те, що колись мині так сподобалось,
Змерзло, захляло, затихло і зникло.
Серце кохатись цим світом одвикло.

Там, де в кущі воркотала голубка,
Там жартувала колись моя думка.
Стихла, замовкла туга голубьяча—
Геть прокотилась та думка хлопьяча.

І місяць повний, і ясна водиця...
І ти вродлива, кохана дівиця,—
Зникло те в осіні, що було літом...
Серце не хоче кохатись цим світом.

Давнина.

Як то недобре на світі буває,
Як світом безкарні боги управляють!
В греків ось—був то розумний народ—
Ну, а боги завдавали їм лиха!
Скажемо—Гермес, прехитрий божок:
Всіх покривав—і хапуг, і злодюжок.
Змутить, бувало, чорт знає чого,
Рід чоловічий Арей-гайдамака,—
Річками ллються і сльозн, і кров
За—для утіхи тих лежнів безсмертних.
Як же задума який Прометей
Розуму світлом прогнати темноту—
Зараз ухоплять боги молодця
Та й оддадуть на поталу шулікам.

В той час Юпітер, як хоче, гуля:
Дощ золотий розсипає дівчатам,
Чи перекинеться білим бичком—
Скаче, реве, борикає рогами;
Люди ж, на штуки такі дивлючись,
Голови мовчки побожно схиляють:
„Истинно," кажуть, „не віл це, а бог..."
А Прометея нового немає...

Хмарка.

По небу блакитному
Хмарочка плине;
Спитай її, брате,
Куди вона плине?
Чи так собі вільно
По небу гуляє,
Чи хмарочку-пару,
Невдаха, шукає.
Все небо синіє,
Одна тільки хмарка,
Мала невеличка.
Одна собі плавле;
Не вспієш десятка
Уряд налічити—
Вже хмарки немає...
Була в мене думка.
Як хмарка по небу,
Снувалась, гулялась...
Чи чого шукала
Чи так для утіхи
Снувалась, гулялась?..
Не знаю. Забув!
Її вже немає...

Зорі.

Вийду ніччю на могилу,—
Гроби бовваніють,
Погляжу я в ясне небо,
Таи зорі зоріють;

Рівним рухом, живим духом,
Вічною красою,
Без упину і без ліку
Плинуть наді мною.

Плинуть зорі в ладнім хорі
Вічними шляхами...
Не нам, не нам, дітям праху,
Любуваться вами!

Нас неволя, наша доля,
На світ породила,
Подражнила свободою,
Та й не вдовольнила...

Світять зорі, як світили
І будуть світити...
А ми, на їх надивившись,
Ляжем в землю тліти...

Журба єврейська.

З Байрона

Ой, плачте так, як плакали діди
Над вавилонськими ріками—
Розорен храм, родини в нас нема,
Чужі знущаються над нами!
Ой, плачте, люди! От її тріски...
Розбилася святая арфа Юди!..
У ті землі, де Бог наш панував,
У ті землі панує ворог лютий!
Куди тепер Ізраель помандрує?
Чи ще сіонську пісню він почує?
Чи ще музика Юди задзвенить?
Чи ще вона нам серце звеселить?
Нещасний люде! сирота-народе!
Куди біжить він? Де він оддихає?
Ма припутень гніздо, лисиця—„скоту",
Родину—чоловік,—він і труни не має!

Амвросій Лукьянович Метлінський

1814—1870

(Псевдонім—Амвросій Могила). Син священика. Родився в Гадяцькому повіті (в Полтавщині) у 1814 році. Учився в харьківському університеті; професорував у харьківському та київському університетах. Умер у Ялті в 1870 р. На українську літературну ниву Метлінський виступив в 1839 році, видавши збірник поезій під назвиськом: „Думки і пісні та ще де-що Амвросія Могили" (у Харькові, 1839); инші свої поезії він друкував у „Молодикові Бецького (1843) та „Южном Русском Сборникѣ", що видав сам у 1848 році. Поезії Метлінського здебільшого лірічні. Теми для своїх поезій він брав здебільшого з історичного життя України; од їх віє тихим сумом та романтичним жалем за тим, що минуло. Опріч самостійної творчости, Метлінський чимало перекладав з славьянських поетів (Вітвицького, Коляра, Одинця, Челяковського і инших) і лишив солідну працю з української етнографії—„Народныя южнорусскія пѣсни" (Київ, 1854). Де-які поезії Метлінського чешський поет Челяковський переклав на чешську мову.

Сиротка.

Із неба на—світ гульк свята неділя,—
І зрадувавсь, повеселішав світ,
І вийшло сонечко, мов на весілля,
Із саду божого мов милий квіт.
Чієсь мале край церкви плаче тихо...
Чи то воно вже знає лихо?

Старе, мале до церкви, знай, пильнує,
Бо дзвін гуде, теленька: бов та бов!
Вже дяк співа, весь околоток чує;
З кадила дим у небо вже пішов...
Одним одна на улиці дитина,
Пошарпана на ій свитина.

Посипали із церкви чоловіки,
Тьма хлопців, баб, жінок, дідів, дівчат;
Посунулись старці, сліпці, каліки;
Зійшлись сусід з сусідом, з братом брат

Дитину ту ніхто не закликає,
Ніхто її не привітає.

Ось сонечко вже піднялось, палає.
Пан вигнав мух, і, зачинившись, спить.
Хто лущить сімя, в кремнях, в паці грає,
Хто так собі під хатою сидить.
Сиріткa, знай, по-під тином блукає...
Хіба хатиноньки немає?

В піску на сонці дітвора іграє,
В біленьких сорочках... прийшло й воно:
Його ніхто не знає, не займає;
Само між ними, все одним одно...
Тим сонце світить, травка зеленіє,
Хто згарбать щастя-долю вміє.

Он, біля церкви, впьять, бачу, дитина...
Кругом нікого... христиться, бреде
Шляхом, куди з покійним домовина
Та піп з кадилом инколи іде.
Прийшло туди і сіло на могилу!..
Багато їх там зеленіло.

В вечерню дзвони вже людей скликали,
По-за селом гуло вже: бов та бов!
Над гробовищем ластівки літали,
Вітрець вечірній з поля йшов.
Воно к землі, мов к рідній, прилягало,
З могилою мов розмовляло.

Радесенька дитина уставала,
Мов рідних, батька, матінку знайшла;
На сонечко вечірнє поглядала,
Мов рідная там хатонька була;
З очиць слізки упали, як роса
На травку... може в небеса!..

Дорога.

З Вітвицького.

Дальше в світ—шукать науки!
Годі мліть, зложивши руки!
Чужий розум нам підмога:
В світ-дорогу, в світ-дорогу!
Де вікує світ на кризі,
Де земля в зелені ризі,
Де без хмар все сонце палить,
Де щоденно дощ та хмарить—
На моря, на гори з сталі,
На світ, на світ—далі, далі!
З гір на гори, вище, вище,
Де закутав їх сніг білий,
І до сонця ближче, ближче!..
Як орел крилатий смілий,
Там на вітрі в хмарах стану,
Там ясні зірки достану...
І рукою, і ногою
В хмару вдарю, дощик проллю
Над землею, над пашнею...
І без лиха, і без страху
Полину я по тім шляху,
Срібло з місяця візьму я,
З сонця золото зніму я.

Бандура.

Кому співати цю співанку,
Як не тобі, рідокоханку?

Та чи то ж ви, братця, коли-небудь чули
Старого, сідого козака—співаку?
Його спомьянімо, зробім йому дяку,
Бо які чули, й ті його забули!

Чи то про гетьмана, чи про гайдамаку
Дідусь заспіває, в бандуру заграє,—
Голосить бандура, стогне, оживає:
Жаль візьме дитину, жаль візьме бурлаку!

Гомонить народом, вітром пісня вие,
І ллється сльозами, і вороном кряче,
Мов та дівчинонька, жалібненько плаче...

В людей сльози ллються, сердце важко ние...

Та де ж ти дівався, старенький співаче?
Ой, заспівай нам про життя козаче!

Буря.

Буря виє, завиває,
І сосновий бір тріщить,
В хмарах блискавка палає
Грім за громом грюкотить;
То, як уголь, ніч счорніє,
То, як кров, зачервоніє.
Дніпр клекоче, стогне, плаче,
Гриву сивую трясе;
Він реве й на камінь скаче,
Камінь рве, гризе, несе...
Грім що гримне, в беріг гряне—
З пущі полумья прогляне.
Запалало і стемніло,
Застогнало в небесах;
Дощ линув... Загомоніло
На горах, полях, в лісах,
І з дощами та з громами
Дніпр реве між берегами.

Козачі поминки.

Де недавно козак гомонів,
Його кінь тупотів;
Він на ляха, татар налітав,
Смерть і спис напускав—
Там по степу тихо
Туман розлягається,
А місяць з-за хмари
Погляне й ховається.
Степ-земля рідну й нерідну
Кров допиває;
Стогне між трупом щось, стогне,
Мов розмовляє...
То старий козак із сином
Віку доживає!
То порубаний з посіченим
Отак розмовляє:
— Батьку, батьку, в грудях душно, в серці пече,
В горлі висихає!..
— Кров край мене, синку, кров із мене тече,
Водиці немає!..
— Батьку, батьку, сумно в степу... хто оплаче,
Хто нас поховає?..
— Чуєш, синку—чорний ворон вьється, кряче,
Поминки справляє!..
— Батьку, боязко, морозом подирає,
Тяжко... тіло стигне...
— Ворог теплий... труп і кров... умийся, вкрийся:
Хай не даром гине...
Отак розмовляло,
Хрипіло, стогнало,
А далі замовкло,
Та кровью дзюрчало.

Де недавно козак гомонів,
Його кінь тупотів,—
Ворон крякав, спускався, літав
І на трупи сідав,
Чуєш, як і вітер
Засвистав, загомонів...
Плаче, оплакує
Козаків, своїх братів!
По степах, по байраках,
У пісках кістки ховає;
Пісню поминальную,
Пісню довгую співає...

Старець.

Вітрець передзімній, вохкий, холодненький
В діброві засохшим листом шелестить.

З торбинкою старець йде сивий, старенький;
Лист жовтий, червоний шумить, хрупотить.
„Колись то (він шепче), за батька і неньки,
Возили в цю пору, складали стіжки...
Була тоді хата, садки зелененькі,
Сінце і скотинка, город і бджілки.
Умерли: пропала худоба, хатина,
І по миру старцем пустили мене!
Схиляю головку, як тая билина,
Усяк, як чужого, од себе жене.
Тиняюсь по селах, ночую край тину,—
Чужі і села, і хати, і тин!
Хіба може вітер в лихую годину
В степу поховає: не бовкне і дзвін!..
В село причвалаю в неділеньку вранці,—
Одну мінї радість ще Господь зберіг:
Дом Божий — дом рідний для Божого старця!
Задзвонять до церкви, то я й на поріг!..“
Вітрець передзімній, вохкий, холоденький
В діброві пожовклим лістом шелестів...
Дзвонили до церкви; йшов старець швиденько;
Втомився, схилився, й навіки зомлів.

НОВІ ВИДАННЯ
Книгарні і музичного магазина „Л. ІДЗІКОВСЬКОГО".
Київ Хрещатик 29.

Н. А. Артемовський:

Ще не вмерла Україна, слова П. Чубинського.

для баритона з хором, ціна 50 к.

для 4-х голосного хору, ціна 50 к.

для 1 голоса з проводом фортопіана, ц. 40 к.

Для фортопіана на 2 руки, ц. 40 к.

М. Л. Кропивницький:

Селевейне. „Ой у саду на вишеньці соловейко щебетав."

Слова і мелодія М. Л. Кропивницького, уложив для співу з проводом фортопіана *С. В. Заремба*, ціна 50 к.; для одного фортопіана на 2 руки, ціна 60 к.

Де ти бродиш, моя доле? Дует із комедії „Вія" М. Л. Кропивницького, аранж. *С. В. Заремба*, ціна 40 к.

Для одного голосу з проводом фортопіана уложила *А. І. Чарнова*, ц. 40 к.

Для скрипки з проводом фортопіана уложила *А. І. Чарнова*, ц. 50 к.

Для фортопіана в 2 руки уложила *А. І. Чарнова*, ц. 50 к.

К. Стеценка:

Пісні і співи за-для співу з проводом фортопіана:

№ 1. Могила. Б. Грінченка. Чоловічий хор, ц. 60 к.

№ 2. Бурлачка. Б. Грінченка. Чоловичий хор. ц. 45 к.

№ 3. Вночі на могилі. Слова В. Грінченка. Тріо про 2 тенора і бас, ц. 45 к.

№ 4. Рости, квіте! Пісня дівчат. Слова Є. Коротевича. Про жіночий хор, ц. 30 к.

№ 5. Не смійся ти, чорнобрива. Слова О. Коваленка. Про тенора, ц. 40 к.

№ 6. Плавай, плавай, лебедонько! З „Тополі" Шевченка. Про сопрана, ц. 60 к.

№ 7. Кряче ворон. Спів кобзаря. Слова Коротевича. Про баритона, ц. 60 к

№ 8. Ой чого, дівчиноньку, засумувала? Слова Міхневича. Про тенора, ц. 20 к.

№ 9. І тихая хатиночка. Думка. Слова Б. Грінченка. Про баритона, ц. 50 к.

№ 10. Прометей. Про чоловічий хор, ц. 35 к.

№ 11. „Ще не вмерла Україна!" Про чоловічий хор, ц. 35 к.

№ 12. „Луна", збірник пісень для сімьі і школи, ц. 75 к.

№ 13. Рано вранці новобранці. Про чоловічий хор і баритона соло.

№ 14. Вьється стежка. Пісня. Про баритона або тенора.

№ 15. Ніченько, нічко. Про мішаний хор.

№ 16. Червона калинонька. Про жіночий хор або дует.

№ 17. Вечірня пісня. (Тихесенький вечір на землю спадає). Про тенора або сопрана.

№ 18. Зелений гай, зелене поле. Про мішаний хор.

№ 19. Пісні мої, як зграя радісних пташок. Про баритона.

Заремба В:

Музика до Кобзаря Тараса Шевченка:

№ 1. Вітре буйний, вітре буйний (Сопр.), ц. 40 к.

№ 2. Ой умер старий батько (М. сопр.), ц. 30 к.

№ 3. Минають дні, минають ночі. Думка (Баритон-бас), ц. 60 к.

№ 4. До сестри. Думка (Сопр.), ц. 30 к.

№ 5. Не журюся я. Думка (Бар.), ц. 60 к.

№ 6. Не тополю високую. Думка (Бар.), ц. 45 к.

№ 7. Через гору піду. Пісня Стехи з Назара Стодолі, ц. 30 к.

№ 8. Зоря з місяцем над долиною пострічалася. Пісня Стехи з Назара Стодолі (Сопр.), ц. 60 к.

№ 9. Ой одна я, одна, як билинонька в полі. Думка (Сопр.), ц. 45 к.

№ 10. За думою дума роєм вилітає. Думка, ц. 60 к.

№ 11, Чого мині тяжко. Думка (Бар.), ц. 45 к.

№ 12. Тече вода в синє море. Думка, ц. 45 к.

№ 13. Закувала зозуленька. Пісня (Бар.), ц. 30 к.

№ 14. На улиці невесело, в хаті батько лає. Пісня, ц. 30 к.

№ 15. Наше мині чорні брови, ц. 50 к.

№ 16. У перетику ходила по горіхи, ц. 30 к.

№ 17. Калина. Балада. (Чого ти ходиш на могилу?) ц. 60 к.

№ 18. Якби мині черевики, ц. 30 к.

№ 19. На городі коло броду, ц. 30 к.

№ 20. Тра ла ла, тра ла ла, на базарі була, ц. 30 к.

№ 21. Утоптала стежечку через яр, ц. 30 к.

№ 22. Думи мої, думи! Ви мої єдині, ц. 45 к.

№ 23. Ой люлі, люлі, моя дитино, ц. 30 к.

№ 24. Над Дніпровою сагою, ц. 45 к.

№ 25. І тут, і всюди—скрізь погано, ц. 30 к.

№ 26. Якби мині, мамо, начисто, ц. 60 к.

№ 27. Не женися на багатій, бо вижене з хати, ц. 45 к.

№ 28. Сонце заходить, гори чорніють. Думка, ц. 60 к.

№ 29. І багата я, і вродлива я. Думка, ц. 45 к

№ 30. Заповіт. Як умру, то поховайте, ц. 30 к

№ 31. Заповіт. Для мішаного хору, ц. 40 к.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1908 ГОД

на ежедневную газету

„КІЕВСКАЯ МЫСЛЬ“

еженедѣльно иллюстрированныя приложенія.

— УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ: —

Подписная плата с доставкой или пересылкой на 1 год—11 р., на 11 м.—10 р. 40 к., на 10 м.—9 р. 50 к., на 9 м.—8 р. 60 к., на 8 м.—7 р. 70 к., на 7 м.—6 р. 80 к., на 6 м.— 6 р., на 5 м.—5 р. 30 к., на 4 м.—4 р. 30 к., на 3 м.—3 р. 30 к., на 2 м.—2 р. 30 к., на 1 м.— 1 р. 20 к. Разсрочка для годовых подписчиков в два срока: 1-й взнос - 6 р. при подпискѣ, 2-й взнос—5 р. к 1-му іюня, или в три срока: 1-й взнос—4 р. при подпискѣ, 2-й взнос—4 р. 1 апрѣля, 3-й взнос—3 р. 1 августа.

За границу доплачивается по 1 руб. в мѣс. Подписка принимается на полные мѣсяцы, считая их с 1-го числа до конца мѣсяца, кромѣ подписки за границу, куда можно подписываться на какой угодно срок.

Для сельских учителей и сельскаго духовенства (при непосредственном обращеніи в главную контору): 1 м.—85 к., 2 м.—1 р. 70 к., 3 м.—2 р. 55 к., 4 м.—3 р. 50 к., 5 м.—4 р. 35 к., 6 м.—5 р., 7 м.—5 р. 70 к., 8 м.—6 р. 45 к., 9 м.—7 р. 10 к., 10 м.—7 р. 80, 11 м.—8 р. 40 и 12 м.—9 р.

Без доставки в Кіевѣ—1 рубль в мѣсяц.

Для гг. учащихся в высш. учебных заведеніях (в Кіевѣ) в мѣс. 85 коп.

За перемѣну адреса городского или иногороднягo на иногородній уплачивается 40 к. При перемѣнѣ адреса необходимо сообщать прежній и новый адресы.

ПЛАТА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: впереди текста: в первый раз по 60 к. со строки, а послѣдующіе по 30 к. Позади текста: первый раз по 30 к. со строки, а послѣдующіе по 15 к. с печатной строки. В иллюстриров. приложеніи по 80 к. строка петита. Объявленія лиц, ищущих мѣста или занятій, печатаются позади текста с платою за каждый раз по 15 к. за объявленіе из двух строк и за каждую послѣдующую строку по 10 коп.

Редакція и главная контора помѣщается по Владимірской ул. в д. № 46, вблизи городского театра. *Главная контора открыта* от 10 ч. утра до 8 ч. вечера, а по воскресн. и праздничн. днямъ от 12 до 3 ч. дня. Редакція для личных объясненій открыта от 1 до 3 час., кромѣ воскресн. и праздничных дней.

Телефон редакціи № 827. *Телефон конторы № 1276.*

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА ГАЗЕТУ

„Кіевскія Вѣсти“

До конца года с 1 апрѣля по 31 декабря с иллюстрирован. приложеніем „Кіевская Искра“ 7 р. 25 к.; без иллюстрированнаго приложенія 6 р. 50 к.: Допускается разсрочка платежа на газету с приложеніем в два срока: при подпискѣ 4 р. 25 к., к августу 3 р., в три срока: при подпискѣ 2 р. 25 к., к 1-му іюня 2 р., к 1 августа 3 р.; на газету без приложенія в два срока: при подпискѣ 3 р. 50 к., к 1 августа 3 р., в три срока: при подпискѣ 2 р., к 1 іюня 2 р., к 1 августа 2 р. 50 к.

Подписная цѣна на газету „Кіевскія Вѣсти“.

На 12 мѣс.—8 р., 11 м.—7 р. 50 к., 10 м.—7 р., 9 м.—6 р 50 к., 8 м.—6 р., 7 м.—5 р. 25 к., 6 м.—4 р. 50 к., 5 м.—4 р., 4 м.—3 р. 40 к., 3 м.—2 р. 55 к., 2 м.—1 р. 70 к., 1 м.—85 к.

Подписная цѣна на газету „Кіевскія Вѣсти“ с иллюстр. прилож. „Кіевская Искра“: на 12 м.—9 р., 11 м.—8 р. 50 к., 10 м.—8 р., 9 м.—7 р. 25 к., 8 м.— 6 р. 50 к., 7 м.—5 р. 75 к., 6 м.—5 р., 5 м.—4 р. 50 к., 4 м.—3 р. 80 к., 3 м.—2 р. 85 к., 2 м.—1 р. 90 к., 1 м.— 95 к. Заграницу доплачивается по 80 коп. в мѣсяц.

Для сельских учителей и сельского духовенства (при непосредственном обращеніи в главную контору) за газету вмѣстѣ с журналом „Кіевская Искра“ на 1 м.—75 к., 2 м.—1 р. 50 к., 3 м.—2 р., 6 м.—4 рубля.

Для гг. студентов (в Кіевѣ) на 1 мѣс.—75 к.

Подписка принимается только с 1 числа каждаго мѣсяца и не далѣе, как до конца года. За перемѣну адреса 40 коп. При перемѣнѣ адреса необходимо сообщить прежній и новый адрес.

Отдѣльные №№ по 5 копѣек.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1908 ГОД

на иллюстрированный научно-популярный журнал

„Астрономическое Обозрѣніе“

(II ГОД ИЗДАНІЯ)

содержащій статьи по всѣм отдѣлам астрономіи, написанныя вполнѣ доступно. Особое вниманіе будет удѣлено новинкам как астрономіи, так и связанных с нею наук: физики, химіи, метеорологіи и физики земного шара. Предназначенный для широкаго круга лиц, он будет заключать все, что может быть полезно и интересно для всякаго, а в особенности любителям астрономіи. К напечатанію приготовлен ряд статей: 1) Астрономія и фотографія. 2) Как самому приготовить телескоп. 3) Возможно ли перемѣстить полюсы земли? 4) Инструкція к наблюденію солнечнаго затменія. 5) Библіотека любителя астрономіи, 6) Фотографія при лунном свѣтѣ и много других; серія исторических очерков по астрономіи: 1) Папирус Ринда и астрономія у египтян, 2) Астрономія у индусов, 3) Астрономія у китайцев и др., статьи о преподаваніи космографіи в средней школѣ, наконец статьи по физикѣ, метеорологіи и физикѣ земного шара: 1) Цвѣтная фотографія. 2) Из міра таинственнаго (новыя приложенія электричества). 3) Вліяніе луны на погоду. 4) Землетрясенія и сейсмографы, и общаго характера: Наука и ея значеніе и т. п. В каждом номерѣ сообщается на 2 мѣсяца вперед о предстоящих небесных явленіях, как-то: покрытія звѣзд луной, затменія, падающія звѣзды, наблюденіе планет; кромѣ того приводятся отчеты о трудах любителей астрономіи и указываются планы работ для них.

Журнал выходить 6—8 раз в год, номерами в 2—3 печатных листа каждый с рисунками и чертежами. Цѣна с пересылкой и доставкой 3 рубля в год; допускается разсрочка 2 рубля при подпискѣ и 1 рубль к 1 марта.

Подписка и пріем объявленій в редакціи журнала: г. Николаев, (Херс. губ.) Глазенаповская, 3.

Редактор-Издатель *Н. С. Пелипенко.*

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1908 ГОД

на литературную и политическую газету

IX ГОД ИЗДАНІЯ

„АМУРСКІЙ КРАЙ“

IX ГОД ИЗДАНІЯ

ГАЗЕТА ВЫХОДИТ ЕЖЕДНЕВНО

— кромѣ дней послѣпраздничных. —

Программа газеты: Руководящія статьи. Телеграммы.—Правительственныя распоряженія.—Хроника.—Внутр. обозр.(Приамурье, Сибирь, Европ. Россія).—Среди газет и журналов.—Корреспонденціи.—Иностранныя извѣстія.—Фельетон: беллетристическій, художественный, научный; критика и библіографія.—Судебная хроника.—Смѣсь.—Объявленія.

Подписная цѣна: за год с доставкой и перес. 9 р., 6 мѣс.—5 р., 1 мѣс.—1 р. В розничной продажѣ отдѣльный номер 5 копѣек.

Подписка принимается в конторѣ редакціи, в г. Благовѣщенскѣ, по Торговой улицѣ д. № 38.

Редактор-Издатель *Г. И. Клитчогу.*

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1908 ГОД

— НА —

II-й год изданія. „БАЯН“ II-й год изданія.

Первый в Россіи общедоступный музыкальный народно-пѣвческій журнал с нотами и литературным отдѣлом. Издается при сотрудничествѣ духовнаго композитора И. И. Компанейскаго, извѣстнаго музыкальнаго дѣятеля и педагога А. И. Кирасева, свободнаго художника А. Орлова, Директора Московских регентских классов Б. Ренне и многих друг. музыкальных дѣятелей.

Цѣль: широкое развитіе и распространеніе музыки и пѣнія в народѣ, освѣщеніе нужд, защита интересов и объединеніе всѣх тружеников на народно-пѣвческой нивѣ.

В нотном отдѣлѣ будут помѣщаться: духовные и свѣтскіе хоры, тріо, дуэты и соло для пѣнія, а также русскія и *украинскія* пѣсни.

В портфелѣ редакціи уже имѣются духовныя и свѣтскія произведенія слѣдующих композиторов: Компанейскаго, Пащенко, Анцева, Гильдина, Васильева, Степанова, Ажинскаго и др. а также будут печататься сочиненія Глинки, незабвенной памяти котораго посвящен „Баян“ и Варламова, кромѣ того готовятся к печати различныя русскія, *украинскія*, духоборческія и др. пѣсни.

Подписная цѣна на год с нотами 3 руб. (без нот 2 руб.), на полгода с нотами 1 рубль 75 к., (без нот 1 рубль 25 копѣек).

Адрес редакціи: г. *Тамбов*.

Редактор-Издатель *А. Н. Бондашев*.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1908 ГОД

на ежемѣсячный журнал искусств и литературы

V год изданія „ВѢСЫ“ V год изданія

Вступая в пятый год изданія, „Вѣсы“ остаются вѣрными своей программѣ и будут издаваться при прежнем составѣ сотрудников. „Вѣсы“ за недорогую подписную цѣну (пять рублей в год за 12 книг) дают художественное изданіе, печатаемое на лучшей бумагѣ верже, при чем в каждом № помѣщаются художественно выполненныя черныя и красочныя воспроизведенія картин и рисунков русских и иностранных художников. В журналѣ печатаются: романы, повѣсти, разсказы, стихотворенія, біографіи писателей и художников, статьи по общим вопросам и богатая библіографія, оцѣнивающая всѣ выдающіяся новыя книги, которыя появляются на языках: русском, польском, французском, нѣмецком, итальянском, англійском, норвежском и др. Во всѣх главных городах Европы у „Вѣсов“ есть собственные корреспонденты.

В 1908 году в „Вѣсах“, между прочим, будет напечатано: „Огненный Ангел“, историческій роман Валерія Брюсова, часть 2-я, главы XI—XVI. (Новые подписчики часть I этого романа, главы I—X, могут получить безплатно).—Неизданные отрывки (авторизованный перевод с англійской рукописи) из „Тюремных Записок“, Оскара Уайльда.—„Сизокрылый голубь“, повѣсть из современной жизни Андрея Бѣлаго.—„О Лермонтовѣ“, критическое изслѣдованіе Д. Мережковскаго.—„Сказки“ Александра Блока.—„Куранты Любви“, лирическая поэма М. Кузмина.—Новые разсказы Ѳ. Сологуба, С. Ауслендера, З. Гиппіус и др.—Новые стихи К. Бальмонта, Валерія Брюсова, Вяч. Иванова и др.—Новые рисунки К. Сомова, С. Судейкина, Н. Миліоти, Карла Вальзера, Н. Ѳеофилактова и др.

Подписная цѣна на год (12 книг) пять рублей с пересылкой по всей Россіи; на полгода—три рубля. Допускается разсрочка. Годовые подписчики, внесшіе сполна подписныя деньги до выхода № 1 получат премію: изданій к—ва „Скорпіон“, по их выбору, из списка, который будет приложен к № 1, на сумму до 3 рублей. Всѣ подписчики „Вѣсов“ при покупкѣ книг, изданных к—вом „Скорпіон“ (болѣе 50 изданій), пользуются скидкой от 15% до 50%.

Адрес главной конторы: Москва, Театральная площ., д. Метрополь, кв. 23, книгоиздательство „Скорпіон“. Отдѣленіе: С.-Петербург, Садовая, 18, книжный склад „Комиссіонер“.

Редактор-издатель *С. А. Поляков*.

Українські газети й журнали.

Приймається передплата на 1908 рік:

„РАДА“

(3 рік видання). Політична, економічна і літературна українська газета, виходить щодня, крім понеділків, як звичайні великі політичні газети. Власні кореспонденти в столицях і по всіх значніших місцях України.

В Державні Думі і Державні Раді кореспондент **ВЛАСНИЙ.**

Коштує **РАДА** з приставкою і пересилкою в Росії на рік—6 карб., на півроку—3 карб. 25 коп. на 3 міс.—1 карб. 75 коп., на 1 міс.—65 коп. За границю: на рік—11 карб., на півроку—5 кар 50 коп., на 3 міс.—2 карб. 75 коп., на 1 міс.—1 карб. Ціна окремого № 4 коп.
Передплатники, які заплатять гроші зразу за цілий рік, одержать „Кобзаря“ і стінний отривний календарь на рік 1908 **БЕЗПЛАТНО.**

Адреса редакції і головної контори: **Київ, Велика Підвальна ул., д. 6, біля Золотих Воріт.**

Редактор *М. Павловський.* Видавець *в. Чикаленко.*

„Літературно-Науковий Вістник“

УКРАЇНСЬКИЙ МІСЯЧНИК, що виходив у Львові, (XI рік видання). При участи: В. Гнатюка, М. Грушевського, М. Коцюбинського, М. Лозинського, І. Франка й ин. Передплата на рік.—8 руб., для незаможних 7 руб., можна і в розстрочку. **КИІВ. Прорізна 20.**

Видавець **М. Грушевський.** Редактор **Ф. Красицький.**

„СВІТОВА ЗІРНИЦЯ“

ТИЖНЕВИК З ЩОМІСЯЧНИМ ДОДАТКОМ: „ЧИТАЙТЕ ДІТИ!“

Ціна з додатком для дітей на рік—3 карб., на пів року—1 карб. 50 к., окреме число 7 коп. Могилів—Подільський.

Редактор-видавець І. Волошиновський.

„СЛОВО“

Тижнева газета для робочих і працівників. Ближчу участь беруть: **А. Бич, С. Петлюра, Д Пісчаний і М. Порш. Ціна: на рік—3 карб., на місяць—30 к. Окремий номер 5 коп. За границю: 4 карб., на 1 місяць—40 коп. КИІВ, Володимирська 76.**

Редактор **С. Петлюра.** Видавець **О. КОРОЛЬОВА.**

„РІДНИЙ КРАЙ“

українська що-тижнева часопись, з додатком що-місячним дитячої часописі „Молода Україна“, Ціна з додатком 4 карб. на рік, 2 карб. на півроку і 1 карб. на три місяці. **КИІВ, Маріїнсько-Благовіщенська 97.** Редакторка-видавниця **О. Косач. (Олена Пчілка).**

„УКРАЇНСЬКЕ БДЖІЛЬНИЦЬТВО“

(2 рік видання) виходить 8 разів на рік книжками до 1½ аркуші з малюнками. Ціна 1 карб. **Петербург, Конная 5.** Редактор-видавець **Є. Архипенко.**

„ДІЛО“

ЩОДЕННА УКРАЇНСЬКА ГАЗЕТА.
Передплата в Росії на рік—18 карб., на ½ р.—9 карб. Австрія, ЛЬВІВ, (Lemberg), ул. Батерія 24.

„ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС“ радикальна політич. часопись, виходить двічі на тиждень. Ціна в Росії 4 руб. **ЛЬВІВ, ул. Лінлого 7.**

„ЗАПИСКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА“ Наукова часопись, присвячена передовсім українські історії, філології і етнографії. Виходить під редакцією **М. Грушевського**, XV рік видання. Передплата въ Росії 6 руб. на рік, поодинокі книжки 1 руб. 50 к. Посилать: Львів (Lemberg) Австрія, Чарнецького 26, наук. тов. ім. Шевченка. (Sevčenko—Gesellschaft der. Wissenschafte n або через контору „Літ.-Науков. Вістника“, Київ, Прорізна 20.

„АРТИСТИЧНИЙ ВІСТНИК“ місяшник, посвячений музиці і штуці. Коштує в Росії 5 р. **ЛЬВІВ, ул. Чарнецького 26.**

„РУСЛАН“ щоденна газета (крім неділь і свят), коштує в Росії 16 руб. **ЛЬВІВ, пл. Домбровського 1.**

„ГАЙДАМАКИ“ політична, економична і літературна тижнева часопись. Коштує в Росії 4 руб. **ЛЬВІВ, ул. Куркова 5.**

„ДЗВІНОК“ ілюстрована тижнева *дитяча* часопись. Ціна в Росії 3 руб. **ЛЬВІВ, Сикстуська 47.**

„ВОЛЯ“ виходить що-тижня. Ціна в Росії 1 руб. 50 коп. **ЛЬВІВ, ул. Бернадинська 28.**

„СВІТ“ ілюстрована часопись для українських родин. Виходить двічі на місяць. Ціна въ Росії 5 руб. **ЛЬВІВ.**

„ЕКОНОМИСТ“ економично-господарський місяшник. Ціна в Росії 2 руб. 50 к. **ЛЬВІВ, Ринок 10.**

„ЗЕРКАЛО“ гумористично-сатирична часопись, виходить двічі на місяць. Ціна в Росії 4 руб. **ЛЬВІВ, ул. Академична 8.**

„НАРОДНЄ СЛОВО“ ілюстрована часопись. Виходить тричі на тиждень. Ціна 2 руб. **ЛЬВІВ,** Академична 8.

„ОСНОВА“ що-тижнева просвітно-політична і господарська ілюстрована часопись. Ціна 3 руб. **ЛЬВІВ, ул. Скарги 2.**

„НА РОЗСВІТІ“ літературний місяшник української *молодіжі* середніх шкіл. Ціна в Росії 2 р. **ЛЬВІВ.**

„БДЖОЛА“ літературно-науковий місяшник для молодіжі. Ціна 2 карб. **ЛЬВІВ** Вірменська 25. Редактор-видавець **М. Венгрин.**

„УЧИТЕЛЬ“ педагогичний журнал. Виходе двічі на місяць: на рік 4 руб. **ЛЬВІВ,** Сикстуська 47.

„СВОБОДА“ тижневик. Ціна 3 руб. **ЛЬВІВ, ул. Баторія 24.**

„ПІСЬМО З ПРОСВІТИ“ газета. Видає т-во „Просвіта“. **ЛЬВІВ** Ринок 10.

Видавництво Є. ЧЕРЕПОВСЬКОГО. Київ, Крутий спуск, № 1.

Вийшов з друку ДРУГИМ виданням

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕКЛАМАТОР

„ДОСВІТНІ ОГНІ"

Упорядкував Б. ГРІНЧЕНКО

Друге видання „Досвитніх Огнів" вийшло наново перероблене і значно побільшене. До книги увійшло багато нового матеріялу віршованого й прозового з кращих творів, виданих останніми часами. Переклади з видатніших світових письменників: Апухтіна, Байрона, Беранже, М. Гартмана, Г. Гейне, В. Гете, М. Горького, Т. Гуда, В. Гюго, М. Конопницької, В. Короленка, Д. Леопарді, Луїга, А. Негрі, Петофі, К. Рилеєва, Ростана, Сирокомлі, Тардьє, Уейського, Фрейзіграта, Фурха, Шіллера, Шрайнерта та ин.

У другому виданні додано НОВИЙ ОДДІЛ **„ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ"** оригінальні й перекладні з драм і комедій: Софокла, Шекспіра, Шіллера, Ібсена, Метерлінка, Кропивницького, Карпенка-Карого та инших.

Три мелодекламації **М. Лисенка** та **М. Левицького** на слова Л. Черняхівської, С. Руданського та В. Грінченка.

Нові портрети українських і чужоземних письменників, артистів, композиторів. Нові стильні визерунки.

Ціна 1 р. 25 к.; в артистичні оправі по малюнку І. Шульги 1 р. 75 коп.

Українське Видавництво „РАНОК"

І. САМОНЕНКО, О. КОВАЛЕНКО І С-КА.

1.	ДРАГОМАНОВ М.	„Старі хартії вільности", ...	2-е видання	40	коп.
2.	„	„Рай і поступ"	3-е „	40	„
3.	„	„Заздрі боги"	4-е „	10	„
4.	„	„Швейцарська спілка"	4-е „	10	„
5.	„	„Про волю віри"	2-е „	10	„
6.	„	„Євангельска віра в старі Англії", ...	6-е „	5	„
7.	„	„Царство Боже внутрі вас, Л. Толстого . . .	2-е „	10	„
8.	СТЕЦЕНКО К.	„Ще не вмерла Україна!", слова П. Чубинського, народне видання (ноти)		15	„
9.	„	„Прометей", слова Ол. Коваленка (ноти) .		45	„
10.	ПІМЕНОВА	„Цілість держави і автономія", перекл. Ол. Коваленко		3	„
11.	ЛОЗИНСЬКИЙ М.	„Польський і руський революційний рух і Україна", І частина		35	„
12.	КОВАЛЕНКО ОЛЕКСА	„Горбоконик", казка для дітей і дорослих (Переклад віршами казки „Коньок-Горбунок" Єршова). З малюнками, віньєтками, краєвидами і визирунками. . .		20	„

ВИДАННЯ НА КОРИСТЬ ЗАСЛАНЦІВ — УКРАЇНЦІВ ВОЛОГОДЩИНИ.

Вийшов у Вологді з друку і продається літературний збірник

„З НЕВОЛІ".

Зміст його—твори красного письменства, поезія, оповідання та художна проза на теми сучасного життя. *За невеликим виняткомъ всі твори нові, оригінальні, ще ніде не друковані.* Збірник має 228 сторінок друку на гарному папері (формат місячників). У збірник ввійшли твори: Алчевської Х.; Бийраченка Гараська; Біленького Я.; Будяка Ю.; Грінченка Бориса; Капельгородського Пилипа; Кащенка А.; Кибальчич Наді; Коваленка Олекси; Коцюбинського М.; Кримського А.; Липи Івана; Луцького Остапа; М. П. (Мирного); Максименка К.; Онацького Никонора; Олеся О.; Огієнка Івана; Романової Одарки; Ткаченка З.; Тенявка П.; Українки Лесі; Чернявського М.; Черкасенка С.; Шелеста Петра; Ясинського Г. та инших.

Ціна 1 карб. (без пересилки).

Склад видання у Київі: „Українська Книгарня", Безаківська 8. Купувати можно також у Г. І Маркевича, Полтава, Бульвар Котляревського і Одеса, Софійська, 30, Т-во „Просвіта".

ВИДАННЯ ІВ. САМОНЕНКА.

ТЕРНОВИЙ ВІНОК

Літературно-Артистичний Альманах

Під редакцією

Олекси Коваленка.

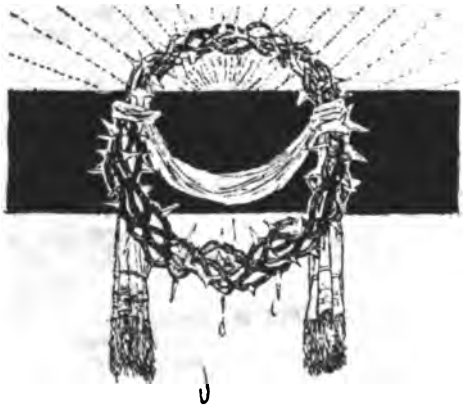

Видання **роскішне, на пишному** папері, **в стилі moderne**, з картинами, малюнками і **віньєтками.**

Видання оригинальне, стілізоване, друковане в 7 фарб.

В „**Терновому Вінку**“ беруть участь

ЛІТЕРАТОРИ:

В. Алешко, Х. Алчевська, П. Богацький, Ю. Будяк, К. Василенко, В. Велентій, П. Гай, Є. Ганейзер, Г. Григоренко, П. Драганець, І. Івась, П. Капельгородський, М. Капій, П. Карманський, Н. Кибальчич, О. Коваленко, М. Кропивницький, Б. Лазаревський, М. і З. Левицькі, І. Липа, І. Личко, О. Луцький, І. Огієнко, Н. Онацький, Л. Пахаревський, В. Пачовський, М. Полтавка, Н. Романович, М. Славінський, А. Слобожанський, М. Старицький (посмертний вірш), В. Стефаник, Г. Супруненко, Г. Сьогобочний, В. Тарноградський, С. Твердохліб, Ю. Тищенко, Л. Українка, В. Чебрівський, Г. Чупринка, М. Шаповалів.

У „**Терновому Вінку**“ *крім оригинальних творів, уміщені перекладн:* з Л. Андреєва, Бальмонта, Гете, Горького, Надсона, Родзевичівни, В. Стражева і Шалом Аша.

ХУДОЖНИКИ:

Бурячок, Сластьон, Гнідаш, Дорошенко, Дубина, Журман, Михайліь, Погрібняк, Сиваш, Скасіі, Шумейко.

Майже всі твори і малюнки оригинальні і нові, ні в оригиналах, ні в репродукціях ніде не використані.

Ціна **1 карб. 25 коп.**, в артистичні, оригинальні оправі **2 карб.**

Головний склад в **Київі** в книгарні „Л. Ідзіковського“, Хрещатик, 29.

ВІДРОДЖЕННЯ "УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИ"

На тернистому шляху розвитку української літератури в царській Росії, яка всіляко душила волелюбне художнє слово, у час великих соціально-політичних потрясінь на початку XX століття на Наддніпрянській Україні виникають видавництва /"Вік", "Ранок", "Волосожар"/, періодичні видання /газети "Громадська думка", "Рада"/, журнали /"Світло", "Українська хата" та ін./, художні альманахи, збірники, антології. Здавлювана віками на центральних землях, українська література на хвилях революційних подій 1905-1907 рр. виявляє велику творчу потенцію, в її надрах визрівають нові таланти /Олександр Олесь, Микола Вороний, Спиридон Черкасенко, Микола Чернявський, Галина Журба, Наталя Ткаченко та багато інших/, які збагачують рідне письменство непересічними художніми цінностями. Кволий через політичні умови літературний процес на Наддніпрянській Україні пожвавлюється, урізноманітнюється, поступово вирівнюється із розвитком художнього слова на західноукраїнських землях, особливо з часу виникнення в Києві цілого ряду періодичних журналів, альманахів, збірників, антологій, навколо яких гуртуються письменники різних течій і напрямків обох частин України.

Серед наддніпрянських художніх видань початку століття першорядне значення мають тритомна антологія "Вік" /1900-1902/, "Досвітні вогні" /1907/, "Нова рада" /1908/, а також поетичні збірки "Терновий вінок" /1908/, "Розвага" /1908/, "З неволі" /1908/, "Українська Муза" /1908/.

Одне з найважливіших місць в ряді найповажніших поетичних антологій початку XX століття займає "Українська Муза", яка вже своєю імпозантною назвою повинна була засвідчити першорядне всеукраїнське значення. Справді ж бо, після укладеної і виданої у Львові, а значить забороненої в Росії, антології "Акорди" /1903/ "Українська Муза" вперше в історії української літератури так широко репрезентувала нову українську поезію - подала багатий не лише художній, а й біографічно-бібліографічний матеріал про 134 відомих і маловідомих митців, тобто представила майже всіх учасників літературного процесу, що виступали в жанрі поезії протягом понад як століття.

...Якби Олекса Коваленко - упорядник і редактор "Української Музи" - не видав жодної іншої антології /а його заходами з'явилися у світ ще дві згадані вище антології - "Терновий вінок" і "Розвага"/, то і тоді він мав би право претендувати на вдячну згадку в історії української літератури, на добру пам'ять шанувальників красного письменства. Треба було мати мужнє серце, сповнене великої любові до України, її багатостраждальної підцензурної літератури, щоб узяти на плечі такий нелегкий тягар: зібрати з усіх усюд, із численних збірників, періодичних видань, рукописних джерел поетичні квіти з української художньої ниви, розкрити перед світом її нев'янучі надбання. Олекса Кова-

ленко, який сам активно виступав як поет, хоч і не належав до першорядних зірок поетичного Олімпу, з власного досвіду знав, який нелегкий шлях судився творцям українського художнього слова, яка трагічна доля в умовах царату спіткала Тараса Шевченка, Олександра Конисього, Павла Чубинського, Павла Грабовського, Івана Франка та багатьох інших.

Олекса Кузьмич Коваленко /1880-1927/ за участь у революційному русі сам зазнав сибірського заслання, а повернувшись 1903 року до Києва, розпочав широку літературну діяльність, заручившись підтримкою видавця І. Самоненка. Він автор збірок ліричних віршів "Золотий засів", "Срібні роси", "Спів солов'я" /1910/, перекладів з Олександра Пушкіна і Кіндрата Рилєєва, Миколи Гоголя, Генріха Гейне, Ади Негрі та ін. Особливі заслуги Коваленко має як організатор і упорядник літературно-художніх збірок та антологій. Підготовлені ним декламатор "Розвага" /1905/, художня збірка віршів поетів-засланців "Терновий вінок" /1908/ були одними з перших українських видань, що з'явилися в умовах послаблення цензури, а значить, містили чимало таких творів, які раніше не могли побачити світ. Причому Коваленко сміливо йшов на ризик. Так, до другого тому "Розваги" /1908/ він включив революційні твори Шевченка, Франка, які офіційними властями були сквалiфіковані як такі, що "сповнені дерзновенної неповаги до верховної влади", підбурюють до "повалення існуючого в Росії правового, суспільного та економічного ладу...". Самоненко, видавець "Розваги", викрутився, не потрапив до слідства, а Коваленко зазнав судових переслідувань, на нього було заведено кримінальну справу.

Та це не злякало його. Паралельно з іншими виданнями він продовжував працю над укладанням фундаментальної антології "Українськоа Муза", глибоко розуміючи вагу цькованого й переслідуваного царатом рідного слова у духовному відродженні народу. У "Слові од редактора" Коваленко з болем і надією констатує: "Українська поезія - це жертвенник, на котрий принесли свою кров і серце кращі сини України; це світильник, що світив і ще довго світитиме живим надійним променем для темної і безликої України, указуючи шлях до нового кращого вільного життя; це дзвін, що розбуджує сонних, звертає заблудших на певну дорогу і скликає до братання і згоди...

В українській поезії одбилась вся тяжка, сумна доля, а разом з тим бажання і надії всього українського народу".

Цілком слушно упорядник і редактор "Української Музи" стверджував думку про те, що крізь поезію нашого народу "яскравою червоною смугою проходе щира демократичність, прихильність і любов до народу і свободи, і ніколи українська поезія не служила потіхою для ситих і багатих". Він пророчо передбачав той час, коли вільне українське слово розкотисто розляжеться по ланах і степах українських, коли Українська Муза, уквітчана не терновим, а квітчастим вінком, весело усміхнеться разом із щасливим і вільним народом.

Національно-культурному розвиткові народу, піднесенню його самосвідомості, збагаченню духовного світу сприяла і поетична антологія "Українська Муза" - "історична хрестоматія од початку до наших днів", тобто від появи 1798 року "Енеїди" Котляревського і до 1909 року.

...Спочатку вона увійшла у мою свідомість як раритетне видання, що на корінці має ініціали "М.Р.", тобто колись була власністю українського мовознавця з Буковини Миколи Равлюка. Вона, "Українська Муза", ніколи не належала до видань, які широко пропагували: адже у ній опубліковані твори та біографічні відомості і тих поетів, які згодом опинилися в еміграції. Значить,

вона була приречена на "спецхранівське" животіння, а то й знищення загалом. За вірші одного Микити Шаповала її могли знищити - без суду і слідства. Але обійтися без неї було важко: такого розмаїття поетів - більшого і меншого калібру - не містила жодна дореволюційна поетична антологія. Тому коли настала змога бодай стисло охарактеризувати поетичні антології початку XX століття в "Історії української літератури у восьми томах", я оцінив це видання як одне з найкращих "з погляду багатства", повноти і художньої цінності матеріалу". (В кн.: Історія української літератури. Т.У.К., 1968). Звичайно, докладніше з'ясувати значення згаданої антології тоді не було змоги.

...Минули роки. Архівні пошуки привели мене до Чернігова, де тривалий час жив і творив Олекса Коваленко. Яка ж була моя радість, коли серед його літературної спадщини я натрапив на повний архів "Української Музи". Перед моїми очима були автографи сотень опублікованих і неопублікованих творів українських письменників, їхні листи, фото, тобто весь той величезний масив матеріалу, що пройшов крізь руки Коваленка і у своїх найважливіших зразках увійшов до антології. Досі мені /як і іншим дослідникам/ були відомі тільки плоди розлогого українського поетичного дерева, а тепер відкрилося його коріння, вся та художня майстерня, в якій упорядник протягом кількох років формував "Українську Музу".

Одна справа бачити тільки кінцевий результат якоїсь роботи, зовсім інша простежувати, досліджувати процес її проходження, народження цілості, тобто йти шляхами втілення того чи того творчого задуму, в даному разі - народження "Української Музи". Кидаючи основне світло на саму антологію як вінець літературно-редакторської праці Олекси Коваленка, в цьому та наступних випусках на підставі архівних джерел будемо підсвічувати деякі важливі моменти її формування, а також, спираючись на додаткові пошуки, доповнювати долю антології та її авторів у період після її появи друком.

"Українська Муза" повинна була довести, наскільки це дозволяли тодішні умови, живучість поезії пригнобленого, але не скореного народу, її органічний зв'язок з національно-духовним життям України по обидва боки кордону. Антологія мала стати - і стала! - всеукраїнським виданням, повинна була об'єднати митців Галичини, Буковини, Закарпаття і Наддніпрянщини, засвідчити їхню національну єдність, згуртованість навколо історичного центру. По-друге, вона мала представити авторів різних шкіл і напрямків, тобто дати читачеві відчути всю розмаїтість кольорів поетичної палітри українського Парнасу, згуртувати їх під одним небом розділеної кордонами Вітчизни. По-третє, згідно із задумом упорядника, в завдання антології входило широко репрезентувати не лише вершинні явища української поезії, а й представити зразки творчості на той час менш відомих митців, можливо, навіть другорядних, без яких уявлення про літературний процес на Україні було б неповним, однобоким. Виконуючи роль історичної хрестоматії, вона мала ввести читача у стрімкий потік розвитку рідного поетичного слова, дати шанувальникам відчути його реальний подих.

Стикаючись з таким широким спектром тем і проблем, порушених у творах, вміщених в "Українській Музі", натрапивши на таке велике число поетів, сьогодні маловідомих або й зовсім невідомих, сучасний читач, навіть дослідник літератури, може розгубитися. Адже стільки імен він почує вперше, про існування багатьох творів рідного письменства - і то непересічних - він зовсім не чув. Але не насторожувати, а радувати повинно кожне нове видання, що

розширює наші духовні горизонти, збагачує нас духовно. Тож беремо в руки випуск 1 "Української Музи" з благоговінням і душевним трепетом, радіючи, що маємо рідкісну нагоду розширити свої знання з рідної поезії, в якій відображене життя-буття нашого народу, його волелюбні поривання, світлі надії і сподівання.

Звернемося до архівно-документальних джерел "Української Музи", простежимо основні етапи її формування, внутрішню структуру. Вивчення архіву упорядника, зіставлення рукописних джерел і опублікованих текстів переконує, що Коваленко здійснив величезну роботу щодо організації цього видання, відбору і редагування поетичних творів, спорядження їх супровідними історико- літературними джерелами. На заклик упорядника йому надіслали свої твори десятки більш чи менш відомих поетів, запропонувавши до видання вірші й поеми. Отже, крім тих творів, які відбирав Коваленко (це стосується поетів, які на час підготовки видання вже завершили творчий шлях), значну частину творів до антології запропонували самі автори. Так, серед віршів, автобіографічних матеріалів в архіві упорядника автор цієї розвідки виявив твори Христі Алчевської, Сергія Бердяєва, Михайла Жука, Кесаря Білиловського, Людмили Волошки, Олекси Грановського-Неприцького, Теодота Галіпа, Богдана Лепкого, Івана Липи, Остапа Луцького, Трохима Романченка, Володимира Самійленка, Григорія Чупринки, Стефана Чарнецького, Сильвестра Яричевського та десятки інших. Якщо надіслані вірші служили основою для антології, то автобіографічні листи їхніх авторів стали авторитетним джерелом для літературно-критичних характеристик і довідок.

В основу побудови антології-хрестоматії покладено історико-літературно-хронологічний принцип, який дав змогу відобразити розвиток українського художнього слова у його часовій послідовності - від Івана Котляревського до поетеси початку XX століття Марійки Підгірянки. Матеріал розподілено на дванадцять окремих випусків, що становлять складові частини єдиного цілого. Маючи самостійне значення, всі випуски пов'язані між собою хронологією літературного процесу. Від випуску до випуску антологія охоплює все нові імена, розширюючи ідейно-тематичний спектр уявлень про українську поезію, розвиток її основних течій і напрямків, даючи змогу читачам відчути биття пульсу художнього слова в різних політичних та культурних умовах життя нашого народу.

Випуск 1 репрезентує вибрані твори десяти поетів. Цілком слушно на чолі антології поставлено Івана Котляревського, який вважається одним із засновників нової української поезії. 1903 року, виступаючи на святі відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві, Василь Стефаник проголосив такі знаменні слова: "Признаючи в Івані Котляревськім першого талановитого поета, що промовив рідним словом і на українськім грунті сполучив європейські поступові ідеї з національними українськими традиціями, бачимо в тім, власне, запоруку його великої популярності, його історичне значення. Простуючи шляхом, який зазначив Котляревський, а який протерли його наступники, ми в тім почутті солідарності з кращими синами України і з чільними діячами людського поступу знаходимо непохитну віру, що діло, розпочате Котляревським, не вмре, не загине..."

Котляревський у першому випуску, Шевченко у другому й представляли в антології той могутній національний, а водночас загальнолюдський струмінь української поезії, що визначив характер і напрям її дальшого розвитку по

шляху народності і реалізму. Випуск 1 заповнений творами поетів, які на час підготовки до друку "Української Музи" уже належали історії. Провідне значення у випуску займає поезія письменників-романтиків. У недавні часи цих поетів штучно ділили на прогресивних і реакційних, закидаючи багатьом з них ідеалізацію минулого, оспівування патріархальних традицій. Насправді ж їхня поезія пройнята великою тугою за втраченою народом волею, вболіванням за його безвідрадну долю, жаданням духовного відродження України, відчуттям історичної спорідненості слов'янських народів. Якщо Котляревський своєю "Енеїдою" уводив читача в перелицьований на український лад світ Стародавньої Греції, в стихію українського гумору, народної мови, то вірші й байки Петра Гулака-Артемовського, Левка Боровиковського, Євгена Гребінки, Миколи Костомарова, Амвросія Метлинського розкривали перед ним картини соціальної дійсності початку XIX століття, розмаїття звичаїв і побуту народу, ліричний характер його вдачі; поезія Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича, Якова Головацького, Антона Могильницького розширювала духовний світ шанувальників українського слова Наддніпрянщини проникливо змальованими картинами минулого і сучасного українців з-над Дністра і Черемошу, демонструвала їхню духовну єдність з братами з-над Дніпра. Шашкевич у вірші "Згадка" звертає свій погляд до джерел нашої державності - Київської Русі, згадує її славних князів, завдяки яким

Києва золота глава
Під небеса ся звела.

У його вірші "Болеслав Кривоустий під Галичем" могутньо звучить хвала на честь ратних подвигів галичан:

Гей, хто русин - за ратище,
В кріпкі руки меч ясний,
Шпарка стріла най засвище;
Гордий ляше,день не твій!

Так у свідомість наддніпрянців входили події історичного минулого Галичини, відкривалися їм горді й волелюбні постаті мешканців Карпат /відома пісня Устияновича "Верховино, світку ти наші"/, жителів Подністров'я /"Весна" Головацького/, їхні патріотичні почування /"Рідна мова", "Образ стародавнього Галича" Могильницького та ін./.

Таким чином, випуск 1, як і більшість наступних, представляє рідне поетичне слово в його цілісності, національній єдності, що мало виняткове важливе значення для осмисленого розуміння літературного і культурного процесу на українській землі, розділеній кордонами двох монархій. Відзначимо, що до цього випуску ввійшли поетичні твори різних жанрів: байки, балади, вірші-пісні /"Ні, мамо,' не можна нелюба любить" Гребінки, "До милої" Шашкевича, "Річка" Головацького та ін./, твори не лише національного, а й інонаціонального характеру. Тут знайдемо, наприклад, "Єврейську співанку", "Журбу єврейську" /переспів з Байрона/ та "Грецьку пісню" Костомарова; його ж переспів з польського поета Вітвицького "Дорога", творчу переробку балади Міцкевича "Твардовський", майстерно здійснену Гулаком-Артемовським. Нова ук-

раїнська поезія зверталася, як до одного із джерел свого розвитку, до багатьох літератур світу, збагачувалася й урізноманітнювалася і за рахунок художніх надбань інонаціональних джерел. Прагнучи відбити об'єктивний характер літературного процесу на Україні, Коваленко включив до антології чимало віршів, що виникли на перехресті творчого спілкування українського поетичного слова з іншими культурами.

Перший, як і наступні випуски "Української Музи", відкривається ліричноалегоричним малюнком художника Івана Бурячка - одного з перших українських книжкових графіків та ілюстраторів періодичних видань, альманахів та антологій. На тлі традиційного українського пейзажу із річкою, вербами і вітряком стоїть зажурена, заквітчана віночком українська дівчина - символ України і Музи. В руках у неї гілка з бруньками. Цьому ж художнику належать вишукано виконані заставки і кінцівки /рослинного і геометричного характеру, жанрові сценки історичного змісту/, які підсилюють ліричний характер антології. Приналежність І. Бурячкові цих майстерних мініатюр підтверджується як його ініціалами, так і архівними джерелами. Графічні рисунки, вміщені в "Українській Музі", надають їй, безперечно, і мистецької цінності. Збагачують антологію й іконографічні матеріали - фотопортрети письменників. За винятком окремих портретів-малюнків, у виданні вміщено близько ста фотографій українських поетів, деякі з них - унікальні, відомі лише з цієї антології.

Своєрідним ключем до пізнання основних біографічних рис кожного з поетів є стислі характеристики життєвого і творчого шляху. Вони належать Коваленкові, який, однак, про це ніде не зазначав, оскільки спирався, головним чином, на існуючі друковані джерела та на відомості самих авторів, подані йому у листах. Ці нотатки-довідки мають переважно інформативний характер, хоч не позбавлені /в непоодиноких випадках/ і узагальнюючих оцінок упорядника. Чимало з них і сьогодні є єдиними біографічними джерелами про тих чи тих авторів, зокрема маловідомих.

Завдяки Акціонерному товариству "Обереги" розпочинаємо нове знайомство з відродженою "Українською Музою", яку спорудили 1908 року Олекса Коваленко, художник Іван Бурячок та велике гроно поетів кінця XIX - початку XX століття, що творять цінний пласт національного художнього слова. На полицю бібліотек шанувальників українського художнього слова стануть дванадцять окремих випусків, які свого часу вийшли і кожен окремо, і всі разом, об'єднані в єдину книжку.

Відродження "Української Музи" має не лише історико-літературне і пізнавальне, а й національно-символічне значення. Здійснюється сподівання самовідданого діяча нашої культури Олекси Коваленка. Настає той час, коли "Українська Муза" привітно усміхається разом з народом, радіючи духовному воскресінню багатостраждальної матері-Вітчизни.

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип. 1. - К.: АТ "Обереги", 1993. - 80 с.

ISBN 5-8104-0009-4
ISBN 5-8104-0010-8

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 018}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 1. Київ, 1908.

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю.Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Н/К

Підписано до друку 25.12.92. Формат 60x84/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк. 4,65 Ум. фарбо-відб. 5,11. Обл.-вид. арк. 3,68. Тираж 30 000 прим. Зам.3012.
Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46.
Фірма «Віпол». 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0009-4
ISBN 5-8104-0010-8

© Науковий коментар, склад
АТ "Обереги", 1993

ЗАПРОШУЄМО ЗАВІТАТИ

до Акціонерного товариства "ОБЕРЕГИ"

Всього один ДІЛОВИЙ ВІЗИТ до нас надасть Вам
багато можливостей !

ЗАМОВИТИ ПЕЧАТКИ І ШТЕМПЕЛІ
/Короткі терміни,чудовий дизайн, супутні послуги, помірковані ціни/

ВИГОТОВИТИ КОМП'ЮТЕРНІ ОРИГІНАЛ-МАКЕТИ
/Фірмові бланки,візитівки,поштові листівки, об'яви,запрошення тощо/

ПРИДБАТИ КНИГИ ЗІ СКЛАДУ
/Вроздріб і оптом без торговельної надбавки/

ПЕРЕДПЛАТИТИ НА МІСЦІ БЕЗ ОБМЕЖЕННЯ
/видання АТ "Обереги"/

СТАТИ ПОСТІЙНИМ АБОНЕНТОМ
/картотеки індивідуальних замовників видань,що розсилаються накладною оплатою/

РОЗМІСТИТИ РЕКЛАМНУ ІНФОРМАЦІЮ
/на взаємовигідних умовах/

ЧЕКАЄМО НА ВАС !

Щодня, крім суботи і неділі, з 9 до 18.

Наша адреса: 252054, м.Київ-54,
вул.Тургенєвська, 46.
АТ "Обереги"
Тел: 216-63-10
Fax: 212-08-77

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Шевченко, Забіла, Петренко, Афанасьев, Куліш,
Щоголів, Макаровський, Александров Степан.

Випуск 2

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАІНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Тарас Григорович Шевченко.

1814—1861

На літературній українській ниві Шевченко став відомий у 1840 р., коли видано в Петербурзі, коштом д-ія Мартоса, першого „Кобзаря", в якім містились: „Думи мої думи", „Перебендя", „Катерина", „Тополя", „Нащо мині чорні брови", „До Основьяненка", „Іван Підкова" і „Тарасова ніч". „Кобзарь" цей зробив величезне враження на українців. Вони читали його, перечитували і вичучували на памьять усі поезії. Квітка писав 23 жовтня 1840 року Шевченкові: „Коли ми з жінкою стали читать „Кобзаря", волосся піднялось вгору, в очах позеленіло, а серце якось болить... Дивлюсь— жінка плаче... Я притис вашу книгу до серця; ваші думки лягають на серце... Гарно! дуже гарно!.. Більше не вмію сказать"... Коли саме почав Шевченко писать поезії, він ніколи не казав докладно. Казав тільки, що перші його твори повстали в Літньому саду, в ясні безмісячні ночі. Він казав, що строга українська муза довго цуралась його, за смак, зіпсований життям в школі, в панській прихожі, на заїзних дворах, і в городських квартирах; але коли подих волі повернув його чуттям чистоту перших літ, прожитих під вбогою батьківською стріхою, вона обняла і приголубила його на чужині. З перших творів, писаних в Літньому саду, надрукована тільки „Причинна". Усе, що надруковано у першому „Кобзарі", Шевченко написав з квітня 1838 до лютого 1840 р. Того ж 1840 р. видано окремо „Катерину", а 1841-го надруковано кілька поезій в Гребинчиній „Ластівці" і окремо „Гайдамаки". Перший розділ „Гайдамаків" був надрукований у „Ластівці". Ще в марті 1842 р. Шевченко писав Квітці, що „Гайдамаків" зосталось тільки сто примірників. 1841 р. написав Шевченко „Черницю Марьяну", яку думав видати к Великодню 1842 р. В якій мірі українці щиро привітали перші твори свого генія, в такій мірі російські критики, що не знали історії України і не розуміли української мови, поставились до їх неприхильно. Навіть В. Белінський в одному приватному листі страшенно вороже поставився до його творів, за які Шевченкові довелося так тяжко постраждать. Російським критикам не подобався ні зміст, ні

„мужицька" мова поета. Ця критика так вразила Шевченка, що він почав був писать по російські. Та його російські твори виходили далеко слабші, ніж українські. Приятелі Шевченка казали йому, що частина російських критиків, признаючи його талант, нападає на його переважно за українську мову, та ще за те, що він „мужицький поет", і раяли йому не вважать на їх і писать тільки по українські. Під впливом цих порад Шевченко 1843 р. писав Тарновському: „Хай я буду і мужицьким поетом, аби тільки поетом, більш мині нічого й не треба" Проте, в початку 1844 р. він написав і видав по російські поему „Тризна", „щоб", як казав він, „москалі не казали, що я не знаю їхньої мови", і „Назара Стодолю", якого потім перекладено на українську мову. З того часу і до половини 50-х років, коли йому не вільно було писать по українські, він по російські не писав. 1843 року він написав „Гамалію". Крім „Ластівки", поезії Шевченка друковано у „Молодикові" Бецького (1843 р.), в „Хаті" Куліша (1860 р.), а по смерти поета, в „Основі". Окремими виданнями твори його друковано кілька разів і в Росії (дуже скорчені цензурою) і за кордоном. Тільки 1907 р. видано в Росії повного „Кобзаря", який протягом короткого часу весь розійшовся і 1908 р. вийшло друге, доповнене по новознайдених оригиналах, видання. Поетична діяльність Шевченка має величезне значіння не тільки для української літератури, а і взагалі для розвою загально-людської думки і поступу. Він силою свого поетичного геніяльного таланту підняв українську літературу до високого рівня літератур инших культурних народів і звернув на неї увагу всіх освічених людей. Майже всі його поезії перекладені на всі славьянські мови; є також переклади на французьку, німецьку і инші европейські мови. Своїм огненним, натхненним словом поет став в оборону за право і волю пригнобленого люду, за правду і рівність і викликав своєю голосною кобзою любов до простого, темного, зрабованого брата... Своєю піснею розбудив він культурний і національний рух на Україні і вливав в змучені і зневірені серця сцілющу живу силу і надію. Під впливом поезій Шевченка повстала в Польщі партія „хлопоманів", яка пристала до українського літературного і наукового руху 60-х років. Родився Шевченко 25 лютого 1814 року, в селі Моринцях Звенигородського повіту, в Київщині. Село Моринці стоїть серед роскішних садів та гаїв поетичного осередку України. Батьки Тараса Григоровича були дуже вбогі кріпаки поміщика Енгельгардта з села Кирилівки, того ж таки повіту, по улишному вони прозивались Грушівськими. Вони рано померли і покинули сиротою будучого поета. Учитись Шевченко почав спершу у дяка Богорського, котрий був дуже злий, суворий деспот, а до того ще й пьяниця. Тарас не раз тікав з школи і ховався в бурьянах, або тинявся десь в полі за селом. Наука ця зродила в душі будущого великого поета ненависть до всякої неправди і деспотизму. Ще в школі у Шевченка прокинулось бажання вчитись малювати, але це бажання справдилось не швидко. Не радісні були молоді літа поета: кругом була безпросвітня темрява, кріпацтво, знущання, і серед цього пекла його малим, з такими ж малими сестрами та братами, зоставили батьки, пішовши на той світ... Після першої суворої науки у дяка Богорського, доля кинула Шевченка у 1829 році у панську двірню, де спершу він вчився куховарства, а потім був „козачком". Тут перед ним одкрились усі тайниці безталанного кріпацького животіння. Дідич кріпосник, Енгельгардт, повернувшись раз уночі з балю, застав „козачка" за малюванням, при світлі лойового недогарка і вибив його різками за те, що „він міг спаляти не тільки будинок, але й ціле місто". Та помітивши у Шевченка хист і охоту до малярства, оддав його вчитись малярства—спочатку у Вільні та в Варшаві. А в 1831 році законтрактував його в Петербурзі до маляра Ширяєва. Але й тут Шевченкові

не дуже весело жилося, бо Ширяєв був пьяниця, грубіян і поводився з своїми учениками дуже недобре...·В Петербурзі Шевченко познайомився з своїм земляком Іваном Сошенком, котрий потім познайомив його з письменниками Жуковським та Гребінкою і художниками Григоровичем, Брюловим, та Венеціановим. Вони зразу звернули увагу на розумного і талановитого парубка і визволили його з неволі, викупивши у пана Енгельгардта за 2500 карбованців. Це сталось 22 квітня 1838 року. Зробившись вільним, Шевченко зараз поступив в Петербурську Академію Художеств. Там він вчився дуже гарно і одержував медалі. У 1843 р. він скінчив Академію і вийшов „вільним художником"; після того він переїхав на Україну... Тут він був членом Кирило-Мехводіевського братства; 5 квітні 1847 р. Шевченка, разом з Кулішем, Костомаровим, Білозерським, Гулаком та иншими, по доносу студента Петрова, арештовано за участь в тому братстві... Шевченка оддали в салдати і заслали в оренбурські степи, заборонивши йому писать і малювать. У засланні Шевченко був аж до 21 липня 1857 року: спершу в Оренбурзі, а з 1850 р. в Ново-Петровській фортеці над Каспійським морем... Повернувшись з заслання, поет жив то на Україні, то в Росії, переважно в Петербурзі. У Шевченка, як він повернувся з заслання, увесь час була думка оженитись на простій дівчині, збудувать над Дніпром хату і жить спокійним життям, та думка ця не справдилась... 26 лютого 1861 року він умер в Петербурзі. Тіло його в квітні того самого року з Петербургу перевезено на Україну і поховано на високій горі, над Дніпром, коло Канева, в Київщині, на могилі „Серед степу широкого", як прохав поет у своєму „Заповіті". В 1911 році будуть 50 літні роковини смерти Шевченка, а в 1914 р. 100-літні з дня його нарождения. В 1911 р. має бути поставлений поетові в Київі памьятник, на який зараз збираються гроші в Росії, в Австрії і в Америці.

Літературні джерела для біографії: 1) *Конисский*—„Жизнь укр. поета Т. Г. Шевченка (Одесса 1898); 2) *Конисский*—Оповідання про Т. Шевченка (СПБ. 1901); 3) „Вік" т. I, (Київ, 1902); 4) *Огоновський*—(Історія літер. рус.); 5) *Петров*—(Очерки исторіи укр. литер. XIX ст.); Крім того про Шевченка писали: 1) *Огоновський*—Де-що про життя і літературну діяльність Шевченка (т. I, „Кобзаря", Львів 1893); 2) *Пыпин* и *Спасович*—(Истор. слав. литер., т. I); 3) *Пыпин*—(Русскія сочиненія Шевченка „Вѣст. Евр." 1888, т. II); 4) *Чалый*—Жизнь и произведенія Т. Шевченка (Київ, 1882); 5) *Конисский*—Т. Г. Шевченко—Грушівський, т. I, II (Львів 1898—1901); 6) *Зінківський*—Шевченко в світлі европейської науки (пис. т. II, Львів, 1896); 7) *А. Т—ий*—Шевченко в отзывах о нем иностранной печати (Одесса, 1874); 8) *Колесса*—Шевченко і Міцкевич (Зап. Наук. тов. ім. Шевч. т. III); 9) *Яковенко*—Т. Г. Шевченко (СПБ., 1894); 10) *Крыжфельд*—Шевченко — пѣвец Украйни и Запорожья (СПБ., 1901); 11) Бібліографичний покажчик нової української літератури М. Комарова („Рада" ч. I, Київ, 1883); 12) Энцикл. словарь Брокгауза и Ефрона т. 39; 13) „Большая энциклопедія" тов. „Просвѣщенія", т. 20; і 14) „Былое" (1906, VI і 1907, V).

До мертвих і живих, і ненароджених земляків моїх в Україні і не в Україні сущих, моє дружнє посланіє.

Аще кто речет, яко люблю Бога, а брата своего ненавідіт,— ложь есть.

Собори. посл. ап. Іоан. гл. IV, ст. 20

І світає, і смеркає,
День божий минає,
І знову люд потомлений,
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянний,
І день, і ніч плачу
На роспуттях велелюдних,
І ніхто не бачить...
І не бачить, і не знає;
Оглухли—не чують,
Кайданами міняються,
Правдою торгують,
І Господа зневажають,—
Людей запрягають
В тяжкі ярма, орють лихо,
Лихом засівають...
А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться, недолюдки,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,—
На свою Вкраїну;
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну!
Роскуйтеся, братайтеся!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі...
В своїй хаті,—своя правда,
І сила, і воля!

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра;
А ви претеся на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого, волі, волі,
Братерства братнього... Найшли,
Несли, несли з чужого поля,
І в Україну принесли
Великих слів велику силу,
Та й більш нічого... Кричите,
Що Бог создав вас не на те,
Щоб ви неправді поклонились,
А хилитесь, як і хилились,
І знову шкуру деретє
З братів незрячих, гречкосіїв,
І сонця правди дозрівать
В німецькі землі, у чужі,
Претеся знову. Якби взять
І всю мізерію з собою,
Дідами крадене добро,
Тоді б зостався сиротою
З святими горами Дніпро!

Ох, якби то сталось, щоб ви не вертались
Щоб там і здихали, де ви поросли!
Не плакали б діти, мати не ридала;
Не чули б у Бога вашої хули;
І сонце не гріло б смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землі;
І люди б не знали, що ви за орли,
І не покивали б на вас головою...

Схаменіться! будьте люди.
Бо лихо вам буде:
Роскуються незабаром
Заковані люди;
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори,
І потече сторіками
Кров у сине море
Дітей ваших; і не буде
Кому помагати:
Одцурається брат брата
І дитини мати;
І дим хмарою заступить
Сонце перед вами,
І на віки проклянетесь
Своїми синами.

Умийтеся! — образ Божий
Багном не скверніте!
Не дуріте дітей ваших,
Що вони на світі
На те тільки, щоб панувать, —
Бо невчене око
Загляне їм в саму душу
Глибоко, глибоко...
Дізнаються небожата,
Чія на вас шкура,
Та й засудять, і премудрих
Немудрі одурять.

Якби ви вчились так, як треба,
То й мудрість би була своя;
А то залізете на небо:
„І ми — не ми, і я — не я!
І все те бачив, і все знаю:
Немає пекла, ані раю,
Немає й Бога, — тільки я,
Та куций німець узлуватий,
А більш нічого..."
— Добре, брате!
Що ж ти такеє?"
„Я не знаю —
Нехай німець скаже".

Оттак то ви навчаетесь
У чужому краю!
Німець скаже: „Ви моголи."
— „Моголи, моголи,
Золотого Тамерлана
Онучата голі!"
Німець скаже: „Ви Славьяни."
— „Славьяни, Славьяни,
Славних прадідів великих
Правнуки погані!"
І Колляра читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганку,
І в славьянофіли
Так і претесь, і всі мови
Славьянського люду,
Всі знаєте, а своєї
Дасть-Біг! „Колись будем
І по своєму глаголать,
Як німець покаже,
А до того й історію
Нам нашу роскаже.
Оттоді ми заходимось!"

Добре заходились
По німецькому показу,
Та й заговорили
Так, що й німець не второпа,
Учитель великий,
А не то, щоб прості люди!
А гвалту! а крику!
„І гармонія, і сила..."
Музика, та й годі!
А історія?.. „Поема
Вольного народу!
Що ті риміяни угорі!
Чорт-зна що — не Брути!..
У нас Брути і Коклеси,
Славні, незабуті!
У нас воля виростала,
Дніпром умивалась,
У голови гори клала,
Степом укривалась!"
Кровью вона умивалась,
А спала на купах,
На козацьких вольних трупах,
Окрадених, трупах!..

Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу; та читайте
Од слова до слова;
Не минайте ані титла,
Ніже тії коми;
Все розберіть, та й спитайте
Тоді себе: що ми?
Чії діти? яких батьків?
Ким, за що закуті?
Та й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сміття ваші пани
Ясновельможні гетьмани!
Чого ж ви чванитеся, ви —
Сини сердешної України?

Що добре ходите в ярмі,
Ще краще, як діди ходили?!
Не чваньтесь—з вас деруть ремінь,
А з їх, бувало, й лій топили!
Може, чванитесь, що братство
Віру заступило,
Що Синопом, Трапезунтом
Галушки варило?
Правда ваша: наїдались,
А вам тепер вадить...
А на Січі мудрий німець
Картопельку садить!
А ви її купуєте,
Їсте на здоровья,
Та славите Запорожжа...
А чією кровью
Ота земля напоєна,
Що картоплю родить,
Вам байдуже, аби добра
Була для городу!
А чванитесь, що ми Польщу
Колись завалили?
Правда ваша: Польща впала,—
Та й вас роздавила...

Так ось як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву,
І нам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!
Доборолась Україна
До самого краю:
Гірше ляха свої діти
Її роспинають.
Замість пива, праведную
Кров із ребер точуть!
Просвітити, кажуть, хочуть
Материнські очі
Современними огнями,
Повести за віком,
За німцями недоріку,
Сліпую каліку.
Добре! Ведіть, показуйте!
Нехай стара мати
Навчається, як дітей тих
Нових доглядати.
Показуйте! За науку—
Не торгуйтесь! буде
Материнська добра плата:
Роспадеться луда
На очах ваших неситих,—
Побачите славу,
Живу славу дідів своїх
І батьків лукавих...

Учітеся, брати мої!
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
Свого не цурайтесь,
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Чужі люди цураються,
В хату не пускають,
Свої діти, як чужі,
І немає злому
На всій землі безконечній
Веселого дому.

Я ридаю, як згадаю
Діла незабуті
Дідів наших: тяжкі діла!
Якби їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину!
Оттака то наша слава,
Слава України...
Оттак і ви прочитайте,
Щоб несонним снились
Всі неправди, щоб роскрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви роспитали
Мучеників: кого, коли
За що роспинали?..

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата,—
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати!
Благословіть дітей своїх
Твердими руками
І обмитих поцілуйте
Вольними устами!

І забудеться срамотня
Давняя година,
І оживе добра слава,
Слава України.
І світ ясний, невечірній,
Новий засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

***

Минають дні, минають ночі,
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя; гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить;
І все заснуло,—і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже й не плачу, й не сміюсь...
Доле, де ти? доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!

Не дай спати ходячому,
Серцем замірати,
І гнилою колодою
По світу валятись!
А дай жити—серцем жити
І людей любити;
А коли ні—то проклинать
І світ запалити!

Страшно впасти у кайдани,
Умірать в неволі;
А ще гірше—спати, спати,
І спати на волі,
І заснути на вік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого!... однаково—
Чи жив, чи загинув.
Доле, де ти? доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!...

***

І небо невмите, і заспані хвилі,
І по-над берегом геть-геть,
Неначе пьяний, очерет
Без вітру гнеться... Боже милий!
Чи довго буде ще мині
В оцій незамкненій тюрмі,
По над оцим нікчемним морем
Нудити світом?... Не говорить,
Мовчить і гнеться, мов жива,
В степу пожовклая трава;
Не хоче правдоньки сказать,
А більше ні в кого спитать...

Н. І. Костомарову.

Веселе сонечко ховалось
В веселих хмарах весняних;
Гостей зачинених своїх
Сердешним часом напували
І часових переміняли—
Синемундирних часових...
І до дверей, на ключ замкнутих,
І до решотки на вікні
Привик я трохи, і мині
Не жаль було давно одбутих,
Давно похованих, забутих
Моїх кріавих тяжких, сльоз,—
А їх чимало розлилось
На марне поле... Хоч би рута,
А то нічого не зійшло!..
І я згадав своє село,
Кого я там коли покинув?
І батько, й мати в домовині...
І жалем серце запеклось,
Що нікому мене згадати...
Дивлюсь—твоя, мій брате, мати,
Чорніша чорної землі,
Іде, з хреста неначе знята...
Молюся, Господи, молюсь,
Хвалить тебе не перестану,
Що я ні з ким не поділю
Мою тюрму, моі кайдани!...

Чернець.

(П. Кулішу).

У Київі на Подолі,
Було колись, і ніколи
Не вернеться, що діялось,
Не вернеться сподіване...
Не вернеться... А я, брате,
Таки буду сподіватись,
Таки буду виглядати,
Жалю серцю завдавати.
У Київі на Подолі,
Братерськая наша воля,
Без холопа і без пана,
Сама собі у жупані,
Розвернулася весела,
Оксамитом шляхи стеле,
І едвабом застилає,
І нікому не звертає.
У Київі на Подолі
Козаки гуляють:
Як ту воду, цебром-відром
Вино розливають;
Льохи, шинки з шинкарками,
З винами, медами
Закупили запорожці
Та й тнуть корякамі!
А музика реве, грає,
Людей звеселяє,
А із Братства те бурсацтво
Мовчки виглядає:
Нема голій школі волі,
А то б догодила!..
Кого ж то там з музиками
Люди обступили?
В червоних штанях оксамитних—
Матнею улицю мете—
Іде козак... Ох, літа, літа!
Що ви творите? На то теж
Старий ударив в закаблуки,
Аж встала курява. Оттак!
Та ще й приспівує козак:
„По дорозі рак, рак,
Нехай буде так, так!
Якби таки молодиці
Посіяти мак, мак!
Дам лиха закаблукам,
Дам лиха закаблам,
Останеться й передам,
А вже ж тії закаблуки
Набралися лиха, муки...
Дам лиха закаблукам,
Дам лиха закаблам,
Остаиеться й передам!“

Аж до Межигорського Спаса
Потанцював сивий,
А за ним і товариство,
І весь святий Київ.
Дотанцював аж до брами,
Крикнув: „Пугу, пугу!..
Привітайте, святі ченці,
Товариша з Лугу!“
Свята брама одчинилась—
Козака впустили;
І знов брама зачинилась,
На вік зачинилась
Козакові...
Хто ж цей сивий
Попрощався з світом?—
Семен Палій, запорожець,
Лихом недобитий.

Ой, високо сонце сходить,
Низенько заходить.
В довгій рясі по келії
Старий чернець ходить.
Іде чернець у Вишгород
На Київ дивитись,
Та посидіть на пригорі,
Та хоч пожуритись;
Іде чернець дзвонковую
У яр воду пити,
Та згадує, як то тяжко
Було в світі жити;
Іде чернець у келію
Між стіни німії,
Та згадує літа свої—
Літа молодії;
Бере письмо святе в руки,
Голосно читає,

А думкою старий чернець
Далеко літає...
І тихнуть Божії слова.
І в келії, неначе в Січі,
Братерство славне ожива,
А синий гетьман, мов сова,
Ченцеві зазирає в вічі!
Музика... танці... і Бердичів...
Кайдани брязкають... Москва...
Бори... сніги і... Єнисей...
І покотились із очей
На рясу сльози...

„Бий поклони
І плоть старечу усмиряй,
Святе писаніє читай!
Читай, читай, та слухай дзвона,—
А серцеві не потурай:
Воно тебе в Сібір водило,
Воно тебе весь вік дурило,
Приспи ж його, і занехай
Свою Борзну і Хвастовщину:
Загине все, ти сам загинеш,
І не згадають—щоб ти знав...“

І старець тяжко заридав,
Читать писаніє покинув,
Ходив по келії, ходив,
А потім сів і зажурився:
„Для чого я на світ родився,
Свою Україну любив?“

До утрені завив з дзвіниці
Великий дзвін: чернець мій встав,
Надів клобук, взяв патерицю,
Перехрестився, чотки взяв...
І за Україну молитись
Святий чернець пошкандибав.

Заповіт.

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий!

Як понесе з України
У синє море
Кров ворожу,—отоді я
І лани, і гори—
Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися. А до того—
Я не знаю Бога!

Поховайте та вставайте
Кайдани порвіте,
І вражою злою кровью
Волю окропіте!
І мене в сімьї великій,
В сімьї вольній, новій,
Не забудьте помянути
Незлим тихим словом!

---

* * *

Не завидуй багатому: багатий не має
Ні приязні, ні любові,—він все те наймає;
Не завидуй могучому, бо той заставляє;
Не завидуй і славному: славний добре знає,
Що не його люди люблять, а ту тяжку славу,
Що він кровью та сльозами вилле на забаву.
І молоді як зійдуться, то любо та тихо,
Як у раю, а дивишся—ворушиться лихо...
Не завидуй же нікому, дивись кругом себе:
Нема раю на всім світі, хіба що на небі!

Вечір.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть;
Плугатарі з плугами йдуть.
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сімья вечеря коло хати;
Вечірня зіронька встає;
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все... Тільки дівчата
Та соловейко не затих.

„Єретик", або „Іван Гус."

Послание славному П. І. Шафарикові.

Запалили у сусіда
Нову добру хату
Сусіди злі; нагрілися,
Та й полягли спати.
І забули теплий попіл
По полю розвіять;—
Лежить попіл на роспутті,
А в попелі тліє
Огню искра великого,
Тліє, не вгасає,
Підпалу жде, як той местник
Часу дожидає,
Злого часу. Тліла искра,
Тихо дотлівала
На роспутті широкому,
Та й гаснути стала.

Оттак німота запалила
Велику хату, і сімью,
Сімью Славьян розьединила,
І нишком тихо упустила
Усобиць лютую змію.
Полилися ріки крові,
Пожар погасили,
А німчики пожарище
Й сиріт поділили.
Виростали у кайданах
Славьянські діти
І забули у неволі,
Що вони на світі.
А на давнім пожарищі
Искра братства тліла,
Дотлівала, дожидала
Рук твердих та смілих.
І діждалась. Прозрів-єси
В попелі глибоко
Огонь добрий смілим серцем,
Смілим орлім оком;
І засвітив, любомудре,
Світоч правди, волі.
І Славьян сімью велику
Во тьмі і неволі
Перелічив до одного,—
Перелічив трупи,
А не Славьян, і став-єси
На великих купах,
На роспутті всесвітньому,
Ієзекіілем.
І, о диво!—трупи встали
І очі роскрили!
І брат з братом обнялися,
І проговорили
Слово тихої любові
На віки і віки.
І потекли в одно море
Славьянські ріки.

Слава тобі, любомудре,
Чеху-Славьянине,
Що не дав ти потонути
В німецькій пучині
Нашій правді! Твоє море
Славьянськеє, нове,
Затого вже буде повне,
І попливе човен

З широкими вітрилами
І з добрим кормилом,
Попливе на вольнім морі,
На широких хвилях.
Слава ж тобі, Шафарику,
Во віки і віки,
Що звів-єси в одно море
Славьянськії ріки.

Привітай же в своїй славі
І мою убогу
Лепту, думу немудрую
Про Чеха святого,
Великого мученика,
Про славного Гуса!
Прийми, отче! А я нишком
Богу помолюся,
Щоб усі Славьяни стали
Добрими братами,
І синами сонця правди,
І єретиками
Оттакими, як Констанцький
Єретик великий,—
Мир мирові подарують
І славу во-віки!

I.

Камень, егоже небрегоша зиждущіі, сей бысть во главу угла: от Господа бысть сей, і есть дивен во очесех наших.
Псалом CXVII, ст. 22

„Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить,
А на апостольскім престолі
Чернець годований сидить:
Людською кровію торгує
І рай у найми оддає.
О, Боже! суд Твій правий всує.
І всує царствіє Твоє!
Розбійники, людоіди
Правду побороли,
Осміяли Твою славу
І силу, і волю!
Люди стогнуть у кайданах,
Немає з ким взятись,
Роскуватись, одностайне,
Односердне стати
За євангелію правди,
За темнії люди.
Нема кому! Боже, Боже!
Чи то ж і не буде?
Чи настане великий час
Небесної кари?
Чи розломим три корони
На гордій тіарі?
Розломимо!.. Благослови,
Не на месть і муки,
Благослови моі, Боже,
Нетвердії руки
Й слово тихее! О, Боже!
Чи вони ж почують?..“

. . . . . .

Оттак
У келії своїй правдивий
Іван Гус думав роскувать
Народ замучений, і диво,
Святее диво показать
Очам незрячим.
„Поборюсь!
За правду Бог! Да совершиться!“
І в Вифлеємську каплицю
Пішов молиться вірний Гус.

II.

Папська булла.

„Во иьмя Господа Христа,
За нас роспьятого на древі,
І всіх апостолів святих,
Петра і Павла особливо,
Ми розрішаємо гріхи
Святою буллою цією
Рабині божій,
Оттій самій,
Що водили по улицях
В Празі позавчора;
Оттій самій, що хилялась
По шинках, по станах,
По чернечих переходах,
По келіях пьяна.
Отта сама заробила

Та буллу купила:
Тепер свята!..“

— „Боже, Боже,
Великая сило!
Великая славо! згляньсь на людей!
Одпочинь од кари у святому раї!
За що пропадають, за що Ти караєш
Своїх і покірних, і добрих дітей?
За що закрив їх добрі очі
І вільний розум окував
Кайданами лихої ночі?!
Прозріте, люди! день настав!
Проснiться, Чехи, змийте луду,
Росправте руки, будьте люди,
А не посмішище ченцям!
Розбійники, кати в тіарах,
Все потопили, все взяли,
Мов у Московії татари,
І нам сліпим передали
Свої догмати. Кров, пожари,
Всі зла на світі, війни, чвари,
Пекельних мук безкраїй ряд,
І повен Рим байстрят—
От їх догмати і їх слава!
То явна слава!.. А тепер
Святим положено конклавом:
Хто без святої булли вмер,
У пекло просто! Хто ж заплатить
За буллу вдвоє, ріж хоч брата,
Окроме папи іченця,
І в рай іди—кінець кінцям!
У злодія вже злодій краде,
Та ще й у церкві. Гади! гади!
Чи напилися ви, чи ні
Людської крові?!—Не мінi,
Великий Господи, простому,
Судить великії діла
Твоєї волі: люті зла
Не діеш без вини нікому!“

І плакав Гус, молитву дія,
І гірко плакав; люд мовчав
І дивувався: що він діяв?
На кого руки піднімав?
„Дивіться, люди! Ось де булла,
Що я читав!“ І показав
Перед народом. Всі здрігнули:
Іван Гус буллу розірвав!

Із Вифлеємської каплиці
Аж до всесьвітньої столиці
Луна, гогочучи, неслась;
Ченці ховаються: мов кара,
Луна в конклаві оддалась,—
І похилилася тіара...
Шепочеться Авіньона
З римськими ченцями;
Шепочуться антіпапи,
Аж трясуться стіни
Од шопоту. Кардинали,
Як гадюки, вьються
Круг тіари, та нищечком,
Мов коти, гризуться
За мишеня. Та й як таки?—
Одніеї шкури
Така сила! А мьясива!
Аж здрігнули мури,
Як зачули, що у Празі
Загелкали *гуси*
Та з орлами летять биться...

Конклав схаменувся,
Зібрав раду. Положили:
Одностайне стати
Проти Гуса, і в Констанцу
Всіх ворон скликати,
Та й стерегти яко мога
І з верху, і з долу,
Щоб не втекла тая птаха
На славьянське поле.

Як та галич поле крила,
Ченці повалили,
До Констанцу; степи, шляхи,
Мов сарана, вкрили
Барони, герцоги, і дюки,
Псарі, герольди, шинкарі
І трубадури—кобзарі,
І шляхом військо, мов гадюки.
За герцогинями німота,

Хто з соколами на руках,
Хто пішки, верхи на ослах,
Так аж кишить! все на охоту,
Мов гад у ирій, поспіша!
О, Чехy! де твоя душа?
Дивись, що сили повалило,—
Мов Сарацина воювать,
Або великого Аттілу!

У Празі глухо гомонять,
І Цесаря, і Вячеслава
І той собор тисячеглавий
У голос лають! не хотять
Пускать в Констаиц Івана Гуса!
„Жив Бог! жива душа моя!
Брати, я смерти не боюся!
Я докажу отим зміям,
Я вирву їх несите жало!..“
І Чехи Гуса провожали,
Мов діти батька...

Задзвонили у Констанці
Рано в усі дзвони.
Зібралися кардинали
Гладкі та червоні,
Мов бугаї в загороду,
І прелатів лава.
І три папи, і баронство
І вінчані глави:
Зібралися, мов іуди,
На суд нечестивий
Проти Христа. Свари, гомін,
Те реве, те вис,
Як та орда у таборі,
Або жиди в школі...
І всім разом зациніло!..—

Мов кедр серед поля
Ливанського, у кайданах
Став Гус перед ними!
І окинув нечестивих
Орліми очима.
Затрусились, побіліли,
Мовчки озирали
Мученика.—„Чого мене:
Чи на прю позвали?
Чи дивиться на кайдани?..“
„Мовчи, Чеше смілий!..“
Гадюкою зашипіли
Звірем заревіли.
„Ти єретик! ти єретик!
Ти сіеш росколи!
Усобища розвіваеш,
Святішої волі
Не приймаеш!.. Одно слово:
Ти Богом проклятий!
Ти єретик! ти єретик!..“
Ревіли прелати
„Ти усобник!.. одно слово:
Ти всіми проклятий!“
Подивився Гус на папи,
Та й вийшов з палати!..
„Побороли! побороли!..“
Мов обеленіли...
„Автодафе! автодафе!“
Гуртом заревіли.

І цілу ніч бенкетували
Ченці, барони—всі пили
І пьяні Гуса проклинали,
Аж поки дзвони загули,
І світ настав... Ідуть молиться
Ченці за Гуса. З-за гори
Червоне сонце аж горить,—
І сонце хоче подивиться,
Що будуть з праведним твo-
рить?!..

Задзвонили в усі дзвони
І повели Гуса
На Голгофу у кайданах...
І не стрепенувся
Перед огнем... став на йому
І молитву діе.
„О, Господи милосердний,
Що я заподіяв
Оцим людям? Твоім людям!
За що мене судять?
За що мене роспинають?
Люди! Добрі люди!
Молітеся, неповинні,—

І з вами те буде!
Молітеся! люті звірі
Прийшли в овчих шкурах
І пазури роспустили...
Ні гори, ні мури
Не сховають. Розіллється
Червонее море
Крові... крові з дітей ваших
О, горе! о, горе!
Он де вони! в ясних ризах...
Їх лютії очі...“
—„Палі! палі!“
—Уже крові...“
—„Палі! палі!...“
—„Крові! крові хочуть!
Крові вашої!..“ І димом
Праведного вкрило.
„Молітеся! молітеся!
Господи, помилуй,
Прости Ти їм, бо не знають!..“
Та й не чути стало!
Мов собаки, коло огню
Кругом ченці стали.
Боялися, щоб не виліз
Гадиною з жару
Та не повис на короні,
Або на тіарі.
Погас огонь, дунув вітер
І попіл розвіяв.
І бачили на тіарі
Червоного змія
Прості люди. Пішли ченці
Й „Te Deum“ співали.
Розійшлися по трапезах
І трапезували
І день, і ніч, аж попухли...
Малою сімьею
Зійшлись Чехи. Взяли землі
З під костра, і з нею
Пішли в Прагу. Оттак Гуса
Ченці осудили,—
Запалили... та божого
Слова не спалили,
Не вгадали, що вилетить
Орел із-за хмари
Замість *гуся* і росклює
Високу тіару.
Байдуже їм, розлетілись,
Мов тії ворони,
З кріавого того свята.
Ченці і барони,
Розвернулись у будинках
І гадки не мають,
Бенкетують, та инколи
„Te Deum“ співають.
Все зробили... Постривайте!—
Он над головою
Старий Жижка з Таборова
Махнув булавою.

---

* * *

Якби ви знали, паничі,
Де люди плачуть живучи,
То ви б елегій не творили,
Та марне Бога б не хвалили,
На наші сльози сміючись.
За що, не знаю, називають,
Хатину в гаї тихим раєм...
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились—
Найперші сльози! Я не знаю,
Чи есть у Бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!...

Не називаю її раєм,
Ті хатиночки у гаї,
Над чистим ставом край села:
Мене там мати повила,
І, повиваючи, співала —
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю,
У тій хатині, у раю —
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають!
Там матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положили;
Там батько, плачучи з дітьми,

(А ми малі були і голі)
Не витерпів лихої долі —
Умер на панщині!.. А ми
Розлізлися межи людьми,
Мов мишенята: я до школи —
Носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили,
А сестри... сестри!... Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в світі живете?
Ви в наймах виросли, чужії...
У наймах коси побіліють...
У наймах, сестри, й умрете!

Мині аж страшно, як згадаю
Оту хатину край села, —
Такі, Боже наш, діла
Ми творимо у нашім раї,
На праведній Твоїй землі!
Ми в раї пекло розвели,
А в Тебе другого благаєм.
З братами тихо живемо —
Лани братами оремо,
І їх сльозами поливаєм.

А, може, й те ще... (ні, не знаю,
А так здається)—Сам еси,
(Бо без Твоєї, Боже, волі
Ми б не нудились в раї голі!)
А, може, й Сам на небеси
Сміешся, Батечку, над нами
Та, може, радишся з панами,
Як править миром?!. Бо дивись —
Он гай зелений похилився,
А он з-за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть по-над ставом
Тихесенько собі купають
Зелені віти... Правда — рай?..
А подивися та спитай,
Що там твориться, у тім раї?!.
Звичайно—радість та хвала
Тобі, єдиному, святому,
За дивнії Твої діла?—
Оттим то й ба!.. хвали нікому!..

А кров, та сльози, та хула,
Хула всьому!.. Ні, ні!.. нічого
Нема святого на землі!
Мині здається, що й Самого
Тебе вже люди прокляли!

---

* * *

І широкую долину,
І високую могилу,
І вечірнюю годину,
І що снилось, говорилось—
Не забуду я.

Та що з того? Не побрались,
Розійшлися, мов не знались.
А тим часом дорогії
Літа тії молодії
Марне пронеслись.

Помарніли ми обоє;
Я—в неволі, ти—вдовою;
Не живем, а тільки ходим
Та згадуєм тії годи,
Як жили колись.

---

* * *

Мині однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині—
Однаковісенько мині

В неволі виріс, між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій—не своїй землі.

І не помьяне батько з сином,
Не скаже синові: „Молись,
Молися, сину: за Вкраїну
Його замучили колись."

Міні однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні,
Та не однаково міні,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її окраденую збудять...
Ох, не однаково міні!

---

* * *

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає,
І сонце спатоньки зове
У сине море; покриває
Рожевою пеленою,
Мов мати дитину...
Очам любо... Годиночку,
Малую годину
Ніби серце одпочине,
З Богом заговорить,
А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожевую,
І тьму за собою
Розстилає туман сивий,
І тьмою німою
Оповиє тобі душу,
Й не знаєш, де дітись.
І ждеш його, того світу,
Мов матері діти.

---

* * *

Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває!
Алмазом добрим, дорогим
Сіяють очі молодії,
Вітає радість і надія
В очах веселих. Любо їм,
Очам негрішним, молодим.
І всі регочуться, сміються,
І всі танцюють. Тільки я,
Неначе заклятий, дивлюся
І нишком плачу, плачу я.
Чого ж я плачу? Мабуть шкода,
Що без пригоди, мов негода,
Минула молодість моя.

Січі.

На ниву в жито уночі,
На полі, на роздоллі,
Злїталися по волі
Січі—
Пожартувать,
Поміркувать,
Щоб бідне птаство заступить,
Орлине царство затопить
І геть спалить,
Орла ж повісить на тичині
І, при такій годині,
Республику зробить.
І все б здавалося!—А ні!
Щоб не толочили пашні,—
Воно було б не диво,
Якби хто инший на тій ниві
Сільце поставив—а то зирк—
Таки голісенький мужик
Поставив любо, та й пішов
В копиці спать собі. А рано,
Не вмившися, зайшов
Гостей довідать. Та й погані,—
Усі до одного січі!
Оце тобі вари й печи!..
Щоб не нести додому
Таке добро, то повбивав;
А инших гратися оддав
Приборканих воронам,
І не сказав нікому.

---

* * *

Якби міні, мамо, намисто,
То пішла б я завтра на місто;
А на місті, мамо, на місті—
Там музика грає троїста;
А дівчата з парубками
Лицяються... Мамо, мамо!
Безталанна я.

Ой, піду я Богу помолюся,
Та піду я у найми наймуся,
Та куплю я, мамо, черевики,
Та найму я троїсті музики:
Нехай люди не здивують,
Як я, мамо, потанцюю...
Доленько моя!

Не дай міні вік дівувати,
Коси мої плести, заплітати,
Бровенята дома зносити,
В самотині віку дожити!
А поки я заробляю,
Чорні брови полиняють...
Безталанна я!

---

* * *

Як маю я журитися,
Докучати людям:
Піду собі світ-за-очі—
Що буде, те й буде!
Найду долю—одружуся,
Не найду—втоплюся,
Та не продамся нікому,
В найми не наймуся.

Пішов же я світ-за-очі...
Доля заховалась,
А воленьку люди добрі
І не торгували,
А без торгу закинули
В далеку неволю,—
Щоб не росло таке зілля
На нашому полі...

Холодний яр.

У всякого своє лихо,
І в мене те лихо;
Хоч не своє, позичене,
А все таки лихо.
Нащо б бачся, те згадувать,
Що давно минуло,
Будить Бог знає колишнє?
Добре, що заснуло!...

Хоч би й Яр той! Вже до його
І стежки малої
Не осталось, і здається,
Що ніхто й ногою
Не ступив там,—а згадаєш,
То була й дорога
З манастиря Мстриного
До Яру страшного.
У Яр колись сходилися,
Мов із хреста зняті,
Батько з сином, і брат з братом,
Одностайне стати
На ворога лукавого,
На лютого ляха.
В Яру колись гайдамаки
Табором стояли,
Лагодили самопали,
Ратища стругали.

Де ж ти дівся, в Яр глибокий,
Протоптаний шляху?
Чи сам заріс темним гаєм?
Чи то засадили
Нові кати, щоб до тебе
Люди не ходили
На пораду, що їм діять
З добрими панами,
Людоїдами лихими,
Новими ляхами?

Не сховаєте! над Яром
Залізняк вітає,
Та на Умань поглядає,
Гонту вижидає.
Не ховайте, не топчіте
Святого закона!
І не кличте преподобним
Лютого Нерона!
Не славтеся царевою
Святою війною,
Бо ви й сами не знаєте,
Що царики коять,
А кричите, що несете
І душу, і шкуру
„За отечество!“ Ій-Богу,
Овеча натура!
Дурний шию підставляє
Й сам не знає, за що,
Та ще й Гонту зневажає
Ледаче ледащо:
— Гайдамаки—не воіни,—
Разбойнікі, вори,
Пятно в нашей історіі!..“
Брешеш, людоморе!
За святую правду, волю
Розбійник не встане;
Не роскує закований
У ваші кайдани
Народ темний; не заріже
Лукавого сина;
Не розібье живе серце
За свою країну!
Ви розбійники неситі,
Голодні ворони!
По якому правдивому,
Святому закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте? Стережіться ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжке лихо! Дуріть дітей
І брата сліпого,
Дуріть себе, чужих людей,
Та не дуріть Бога!
Бо в день радости над вами
Роспадеться кара,
І повіє новий огонь
З Холодного Яра!

---

* * *

Не так тії вороги,
Як добрії люди—
І окрадуть жалкуючи,
Плачучи осудять,
І попросять тебе в хату,
І будуть вітати,
І питать тебе про тебе,
Щоб потім сміятись,
Щоб з тебе сміятись,
Щоб тебе добити.
Без ворогів можна в світі
Як-небудь прожити,
А ці добрі люди
Найдуть тебе всюди,
І на тім світі, добряги,
Тебе не забудуть!

---

* * *

З золотої, й дорогої
Міні, щоб знали ви, не жаль
Моєї долі молодої.
А иноді така печаль
Оступить душу, аж заплачу!..
А ще до того, як побачу
Малого хлопчика в селі:
Мов одірвалось од гіллі,
Одно однісеньке під тином
Сидить собі в старій ряднині.
Міні здається, що це я,
Що це ж та молодість моя.
Міні здається, що ніколи
Воно не бачитиме волі,
Святої воленьки; що так
Даремне, марне пролетять
Його найкращії літа;

Що він не знатиме, де дітись
На цім широкім, вольнім світі,
І піде в найми, і колись,
Щоб він не плакав, не журивсь,
Щоб він де-небудь прихилився,—
То оддадуть у москалі.

***

Ой чого ти почорніло,
Зеленеє поле?
—Почорніло я од крові
За вольную волю.

Круг містечка Берестечка,
На чотирі милі
Мене славні запорожці
Своїм трупом вкрили.
Та ще мене гайворони
Укрили з півночі—
Клюють очі козацькіі,
А трупу не хочуть...
Почорніло я, зелене,
Та за вашу волю;
Я знов буду зеленіти,
А ви вже ніколи
Не вернетеся на волю,—
Будете орати
Мене стиха та, орючи,
Долю проклинати...

Віктор Миколаєвич Забіла.

1809(?)—1869

Родився на хуторі Кукоріковщині під Борзною (в Чернигівщині). Батько його був не багатий і не вбогий поміщик; він рано вмер, покинувши сина Віктора дитиною 1 року. Вчився Забіла в ніженській гимназії вищих наук кн. Безбородка з 1820—1828 р., разом з Гоголем. Покінувши гимназію, Забіла поступив у військо: служив в гусарах. Дослужився до майора. Службу в гусарах поет згадує, як найщасливіший час свого життя. Військову службу Забіла покинув у 1833 році і переїхав у свій хутір в Чернигівщині. Там він познайомився з Любовію Михайлівною Білозерською (сестрою Олександри Михайлівни Кулішевої—Ганни Барвінок). Ця зустріч і знайомість для Забіли була фатальною. Забіла і Л. М. Білозерська закохались одно в одного без міри, але старий батько Білозерської силоміць оддав її заміж за якогось багатого поміщика Боголюбцева. Після цього Забіла трохи не стратив життя, зробившись пьяницею і через те зубожів... Ця катастрофа одбилась в значній мірі і на його поетичній творчости. Майже вся його поезія зовсім субьєктивна і автобіографична. Зміст її—нещасливе кохання, туга за милою. Трудно найти другого такого письменника, щоб майже всю свою літературну творчість присвятив описуванню власного життя і почуття. Умер Забіла в 1869 році, дуже бідним. На літературну ниву Забіла виступив в 1841 році, коли в „Ластівці" Гребінки були надруковані його поезії. Написав Забіла усього коло 40 віршів,—більшість з їх лірічні; хоч є кілька байок сатірічних, дідактичних і історичних, але вони не мають великої літературної вартости. Де-які поезії Забіли змістом і формою нагадують народні пісні і широко росповсюджені, їх скрізь співають. Перше повне зібрання творів Забіли було надруковано в „Киевск. Стар." і окремою одбиткою в 1906 році.

Літературні джерела для біографії: 1) „Твори В. Забіли, з вступною статтею В. Мировця". Київ, 1906; 2) „Вік" т. I, 1902; 3) Петров—Очерки истор. укр. литер. XIX ст.; 4) Огоновський—історія літер. II ч.

Соловей.

Не щебечи, соловейку, під вікном близенько,
Не щебечи, малюсенький, на зорі раненько.
Як затьохкаєш, як свиснеш, неначе заграєш,
Так і бьється в грудях серце, душу роздираєш.
Як засвищеш голосніше, а далі тихенько,
Аж у душі похолоне, аж замре серденько.
Зовсім трошки перестанеш,—лунь усюди піде,
Ти в темну ніч веселишся і як сонце зійде.
Твоя пісня дуже гарна, ти гарно співаєш,
Ти щасливий: спарувався і гніздечко маєш...
А я бідний, безталанний, без пари, без хати.
Не досталось мині в світі весело співати.
Сонце зійде, — я нужуся, і заходить — плачу:
Котру люблю дівчиноньку, тієї не бачу.
Довго й чутки вже не маю про милу дівчину,
Цілий вік свій усе плачусь на лиху годину.
Не щебечи ж, соловейку, як сонце пригріє,
Не щебечи, малюсенький, як і вечоріє!
Ти лети, співай тим людям, котрі веселяться.
Вони піснею твоєю будуть забавляться.
А мині такая пісня душу роздирає,
Гірше бьється моє серце, аж дух замірає.
Пугач мині так годиться: стогне—не співає...
Нехай стогне коло мене та смерть возвіщає!...

Пугач.

Близько мене стогне пугач
Саме серед ночі,
Віщує він нещасному
Скоро закрить очі.
— Стогни, пугач, стогни, сірий,
Та над головою:
Мабуть, її прийшла пора
Присипать землею.
Сумно стане, як застогнеш,
Душа аж трепеще, —
Подумає, на тім світі
Чи не буде легше.
На цім світі серце моє
Радощів не мало, —
Воно зроду веселої
Пісні не співало.
Не стогни над тими людьми,
Котрі веселяться,
Нехай вони соловейком
Будуть забавляться.
А стогни ти над такими,
Що долі не мають,
Цілий вік котрі, сердешні,
Плачуть та скучають.
Ти ж у мене на могилі,
Любий соловейку,
Щебечи, як сонце зайде,
Щебечи й раненько.
Дітки й жінка на могилі
В мене не заплаче,
А невірна із радощів,
Може, ще й заскаче.
Нехай серце в невірної
На шмаття ірветься,
Нехай правда перед нею
В вічі засміється
Та і скаже: „Ти ж клялася,—
„По правді кохаєш,
„Тепер дивишся у вічі,
„Мене й не пізнаєш,
„Бо я—правда, а ти—кривда,
„Так так зоставайся,
„Кохай, цілуй, кого хочеш,

„Зі мною не знайся!...“
— А ти, любий соловейку,
Співай над труною:
Ой, візьму я своє горе
В могилу з собою.
Пугача мині не треба,—
Нехай вже не стогне,—
Хай в моєї невірної,
Нехай серце сохне.

Осінній вітер.

Не так уже сонце світить,
Не так воно й гріє.
І вітерок не тепленький,
Холодний вже віє,—
Не весняний, що од серця
Тугу як би зносить,
А осінній, що у лісі
Мов би хто голосить.
Із дерева лист зривае,
Діброва пустіє.
Світить сонце, тее ж сонце,—
Та ба—вже не гріє.
Пора прийшла,—зіма близько,
Осінь наступила.
Пора прийшла і дівчині,
Дівчина змарніла:
Повні груди лебедині
Не такі вже стали,
Біле лице почорніло,
Очиці злиняли.
Цвіт, як небо, були вони,
Як зірки блищали.
Тепер вони потемніли,
Тепер плакать стали
За очима, за бровами,
За личеньком білим,
За літами молодими,
Та за серцем щирим,
Що кохало, що кохалось
В радощах, не в горі,
Що красіло, красувалось,
Як сонечко в морі.
Зіма люта перестане,
Вітерок повіе
Теплесенький, гарнесенький,
Все зазеленіе.
Тее ж сонце знов засвітить,
Тее ж ізнов гріе;—
Тая ж дівка, тая ж сама
Більш не молодіе;
Із радощів серце в грудях
Більше не забьеться,
Подивиться дівка в воду,—
Гіркими заллється.
„Не вертаться весні твоій,—
Я сказав дівчині,—
Як у лузі серед зіми
Не цвісти калині!“

Човник.

Чи довго я, нещасливий, буду так крушиться?
Пора б уже перестати скучать та нудиться!...
Пливе човник без весельця, к берегу звертае.
Ніхто човником не править: вітром прибиває.
І до берегу причалився, та й остановився,—
Не найшлось і там нікого, кому б він згодився.
Не було йому спокійно з берега лежати:
Знай, все стукався об його, як стане плескати.
Потім хвиля ісхопилась, сердешний одбився
Од берегу ізнов плавать, поки аж розбився...
І я в світі, як той човник, де пристать не знаю,—
Де б схотілось, там не можна, бо щастя не маю.
Одбиває й мене хвиля ізо всеі моч!...
Піду, піду, помандрую, куди глядять очі.

Човнику ж тому байдуже, чи хвиля, чи тихо:
Він дерево, він не знає, що то в світі лихо.
А я бачу все і чую, та серцем нужуся.
Ой, як піду, куди очі, то вже й не вернуся.
Не будуть мене ховати, де лежить мій батько,
Де лежить мій брат з сестрами, де лежить і дядько.
Не буде йти за труною старенькая мати,
Не знатиме, коли син вмер, не буде й плакати.
Може, прийдеться де в лісі або серед поля
Заснуть вічно нещасному, коли така доля!
По мині не будуть дзвонить і ховать з попами,
Роздовбають носом птахи та звірі зубами
Ростягають кості мої без шкури, без тіла.
Ніхто в світі не знатиме, де моя могила,
Ніхто й жменьки землі зверху на мене не кине,
Бо Бог тільки буде знати, де смерть ізостріне.
А волосся буйний вітер рознесе по полю...
Чи вже душа й на тім світі піде у неволю?...

Вітер.

Гуде вітер вельми в полі, реве, ліс ламає;
Плаче козак молоденький, долю проклинає.
Гуде вітер вельми в полі, реве, ліс ламає;
Козак нудиться, сердешний, що робить— не знає.
Гуде вітер вельми в полі, реве, ліс ламає;
Козак стогне, бідолаха, сам собі гадає:
„Ревеш, вітре, та не плачеш, бо тобі не тяжко,
Ти не знаєш в світі горя, так тобі й не важко.
Тобі все одно: чи в полі, чи де ліс ламаєш,
Чи по морю хвилю гониш, чи криші здираєш
Соломьяні і залізні, якую де стрінеш;
Снігом людей замітаєш, в полі як застигнеш...
Одірви ж од серця тугу! Розиеси по полю,
Щоб не плакався я, бідний, на нещасну долю.
А коли цього не зробиш, мене кинь у море,
Нехай зі мною потоне, нехай моє горе!..."

Туга серця.

Літа моі молодії!
Вам вже не вертаться,—
Душі моій прийшла пора
Слізьми обливаться.
Серцю мойму, як хотілось,
Так не удалося:
Схаменулось, стрепенулось,
Кровью запеклося.
Одно міні тепер в світі
Тільки вже зосталось,
Щоб скоріше серце моє
З світом попрошалось.
Кохав дуже я дівчину,
Як росу травиця,
Як голубку голуб сизий
І як волю птиця.
Гарно пташечка співає,
Як живе на волі; —
Гірко живе той у світі,
Хто не має долі.
Доле, доле! скажи міні,
Де тебе шукати?
Огляньсь хоч раз на мене,
Як на сина мати!
Пригорни мене до себе,
Пожалуй на старість,
Щоб пізнала душа моя,
Що то в світі радість...

Михайло Миколаєвич Петренко.

Родився в1817 році в Славянському Харьківськ. губ. Вищу освіту здобув у харьківському університеті. На літературну ниву Петренко виступив у 1841 році, надрукувавши в збірнику „Сніп“ (відання Корсуна) кілька лірічних поезій; потім було надруковано кілька його поезій в „Молодикові (1843) Бецького і в „Южном Русском Зборникѣ“ (1848), що видав Метлінський. В своіх лірічних поезіях Петренко здебільшего наслідував форму народніх пісень та зразки кращих тогочасних російських поетів: Лермонтова і Козлова. Майже всі поезії Петренка мають журливий елегічний тон; од іх віє якимсь смутком розчарованої життям душі, плачем за втраченою долею, за щастям... Мова чиста, досить плавна. Де-які його поезії зробились дуже популярними, покладені на музику і тепер скрізь співаються. Напр., „Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю“. Коли вмер Петренко, докладно не відомо.

Літературні джерела для біографії: 1) *Петров*—Очерки истор. укр. літерат. XIX ст.; 2) *Огоновський*—історія літер. ч. II; 3) „Южный Русскій Зборник“ Метлінського 1848 р.; 4) Энцикл. словарь Брокгауза и Ефрона т. 23; 5) Больш. энцикл. тов-а „Просвѣщ.“ т. 15; 6) „Вік“, т. I, 1902.

***

Тебе не стане в цих місцях,—
Для мене радости не стане,
І світ померкне у очах,
А горе камнем в серці ляже.
Коли б ти знала, що терплю,
Яку несу на серці муку,
Як ізгадаю про розлуку,
Ножем пробила б грудь мою,
Щоб я не жив, не бачив світу,
Такого горя не терпів,
І більше вдруге не любив.
О, я безумний, без одвіту!
Я сам давно і вірно знав,
Як лихо тяжко тих карає,
Хто щиро любе та кохає:
Не поберігсь, в біду попав!
За те ж і чашу буду пить:
Вона давно в душі готова;
Вона гірка; так що ж робить,
Коли моя такая доля!
Не так було, зовсім не так
Робити треба в мої літа;
Всі радости під ноги в прах
І жить без ласки, без привіта.
О, для чого ж я полюбив
Тебе у цих місцях родини?
Хіба для того, щоб вони
На вік для мене опостили!
Усе тут каже про тебе,
Де ти жила, де ти ходила,
Де ти гляділа на мене,
Де ти зі мною говорила.
О, вірь міні, що ці місця,
Де ми побачились з тобою,
Без тебе зробляться тюрмою,
І їх залле моя сльоза...
Якби ти там узнала, мила,
Яка убье мене тоска,
Тоді б до мене прилетіла
Голубкою іздалека;
Та ця тоска, це тяжке горе
До тебе, знаю, не дійде,
Не перескоче через гори,
А тільки грудь міні пробье.
Я рад, так що ж?—не маю мочі
Мою печаль, мою тоску,
Яка мене вже точе, точе,
Зарить глибоко у піску
І ій насипати могилу,
Високую, до самих хмар...
О, ні я горя не зарию:
Воно моє, воно твій дар.
Так ти покинеш ці місця,—
І я на віки їх покину,
І побіжу в чужі края,
І там без радости загину!
Як здумаю про смути ці,
Я світа Божого не бачу...
За мною чи заплачеш ти,
А я давно, давно вже плачу!

***

Дивлюся на небо, та й думку гадаю:
Чому я не сокіл, чому не літаю,
Чому міні, Боже, ти крилля не дав?
Я б землю покинув і в небо злітав—

Далеко за хмари, подальше од світу,
Шукать собі долі, на горе привіту,
І ласки у зірок, у сонця, просить,
У в світі їх ясніи все горе втопить.

Бо долі ще змалку здаюсь я нелюбий,—
Я наймит у неї, хлопцюга приблудний;
Чужий я у долі, чужий у людей...
Хіба ж хто кохає нерідних дітей?..

Кохаюся лихом, привіту не знаю,
І гірко, і марно свій вік коротаю.
Й у горі спізнав я, що тільки одна—
Далекеє небо—моя сторона...

І на світі гірко! Як стане ще гірше,—
Я очі на небо—міні веселіше,
І в думках забуду, що я сирота,
І думка далеко-високо літа!

Коли б мінї крилля, орлячі ті крилля:
Я землю б покинув—і на новосілля
Орлом бистрокрилим у небо б полинув
І в хмарах од світу на віки загинув!..

---

* * *

Туди мої очі, туди моя думка,
Де ти живеш, Галю, сердешна голубка;
Од раннього ранку до пізньої ночі
Я плачу без тебе і виплакав очі;
А ти мого горя не чуєш, не знаєш.
О, як болить серце, як тебе згадаєш!
Дарма топлю очі далеко за гори,—
Я Галі не бачу. За те ж люте горе,
Мов тая гадюка, коло серця вьється:
О! як йому тяжко, о, як воно бьється!
Дарма топлю очі в крайнебо блакитне:
Для всіх воно ясне, ласкаве, привітне,
По йому так пишно місяць красний ходе,
І тисяча тисяч зірок за ним броде;
Од його ж на мене недолею віє:
Як гляну в крайнебо, серденько зайне,
Останнюю радість од серця одгоне,
Тумане очнці, душу горем томе;
Бо там за горою, де зіронька сяє,
Там, там моя мила голубка витає,
Закрилась од мене і небом, й горами,
А я тут зостався з горем та сльозами.
Туди ж мої очі, туди моя думка,
Де ти живеш, Галю, сердешна голубка!

---

* * *

Як в сумерки вечірній дзвін
Під темний вечір сумно дзвоне,
Як з вітром в полі плаче він,
А у діброві тяжко стогне,—

Тоді душа моя болить
Од смутку, плачу по невірній,
А думка все туди летить,
Де вперш почув я дзвін вечірній;

Де вперше так я полюбив
Поля привільні та діброви,
Де вперше світ і радість вздрів,
Та карі очі й чорні брови...

Проснеться все в душі тоді,
Вечірній дзвін усе розбуде,—
Сльоза пробье, і од нудьги
Душа всі радости забуде.

О, тяжкий, дзвоне, твій привіт
Тому, хто милого не має!
Душа болить і меркне світ,
А серце гірше занивае...

---

* * *

Чого ти, козаче, чого ти, бурлаче,
Як вітер осінній в діброві заплаче,
Головоньку схилиш, слізьми обіллешся,
Од думки, од горя у поле плетешся?

Хіба ж ти, козаче, із вітром здружився,—
Що вітер заплакав, а ти й зажурився;
Хіба тобі ні з ким ділитися горем,
Як тільки що з вітром, як тільки що з полем?

Чого твої очі, такі ясні очі,
Як зірки вкраїнські о самій півночі,
Наллються сльозами, як глянуть за гори,
Де сонечко ясне сідає у морі?

Ой, мабути, мила твоя там витає,
Де сонечко ясне за гори сідає;
Ой, що ж за недобра далекая мила:
Без жалю на віки козака згубила!

Як наші дівчата ранком коло хати
Почнуть потихеньку пісень затинати,
Чому ти, козаче, пісень не співаєш,
А все тільки нишком слізки утираєш?

Того я горюю, того плачу, люди,
Що плачучи, кажуть, серцю легше буде.
Бо всі пару мають, у всіх є дівчина,
Тільки я не маю, один, як билина!

Весна.

Весна, весна, година мила!
Як гарно ти, як пишно ти
Долини, гори звеселила,
Скрізь, скрізь роскинула квіти!

Усе кругом зазеленіло...
Чого ж очам моїм немило
Дивитися на Божий світ?
У мене серденько болить,

А сльози нижуться на вії...
Це од того, що, бач, літа мої,
Ще ранні та молоді,
Не бачили, не чуяли весни...

О, Боже, Боже милостивий!
Який собі я нещасливий!..
Навряд, чи в світі є такі.
Нащо ж міні ці чорні кудрі,

Які так вьються в празник, в будні?—
Вони без радости тяжкі...
Нащо ж міні ці чорні брови,
Коли не маю щастя-долі?

Якби ще змалечку, давно
Вони посіклись, полиняли,
Все б легше серденьку було,
І менше б жалю завдавали!

Так їх і лихо не бере,—
Вони од лиха дужче вьються,
Ім і дарма, що сльози ллються!
Так брови колесом веде

Саме ж те лихо над очима:
Це, мабути, посміх його,
Що я бездольний сиротина...
Ох, щось на серце налягло!

Піду, впаду я біля ниви,
І там спочину на ріллі,
Та помьяну літа свої,
Які пройшли, не зеленіли.

---

* * *

Думи мої, думи мої,
Де ви подівались?
Нащо мене покинули,
Чому одцурались?
Покинули, загинули
Десь то за морями;
Не вимолю, не виплачу
Словом, ні сльозами...
Не відаю і не знаю,
Де б то вас шукати...
Піду, стану на край світа,
Буду вас гукати.
Чи ви в морі з буйним вітром
Збиваєте хвилі?
Чи за морем співаєте
Пісні жалісливі?
Чи по скелях, по бескедах
Блукаєте здуру?
Чи з панами вельможними
Гадаєте думу?
Потаскались, поблукали,
Пора вам додому:
Скучно міні, сумно міні
Без вас, молодому!
Чи ви в небі над зірками
Шукаєте долі,
Чи де в хаті загляділись
На чорнії брови?
Знаю, знаю, мої думи,
Ви до їх охочі;
Милуєте чорні брови,
Цілуєте очі!
Думи мої давні, любі,
Думи мої милі!

Прибувайте, прилітайте,
Мої жалісливі!
Покинула мене доля,
Покинули люди;
Нащо ж мене покинули,
Думи мої, думи?

Минулися мої ходи
Через огороди,
Минулися мої лази
Через перелази.
Лихо мині, горе мині,
Молодій дівчині,—
Чорні брови козацькії
Завдали кручини.
Другим щастя і кохання,
А я тільки плачу,
Сльозам, горю, тосканню
І кінця не бачу.
Мене милий чорнобривий
На лихо не любе;
Суше мене, псує мене,
Дарма серце губе.
Я до його, він од мене,
Не слухає мови;
Та цур тобі, біжи собі,
Остав тільки брови!
Любить стала, плакать стала;
Коли ж перестану?
Чи вже, мабуть, тоді, тоді,
Як зовсім завьяну...
Літа мої молодії
Біжать, летять марно;
Підождіте, не втікайте,
Може, буде гарно:
Може брови козацькії
Колись мої будуть,
Тоді очі, карі очі
Плакать позабудуть.
Світ і море кінець має,
А де ж кінець горю?
Чи під вінцем, чи в могилі,
Чи в буйному морі!
Гірко мині, світ темніє,
Горе кличе в море...
Побіжу я, кинусь в буйне,
Доле моя, доле!
Ропа гірка в буйнім морі,
А сльози ще гірші;
Лучче в морі загинути,
Ніж плакати більше!

Олександер Степанович Афанасьєв.

1817—1875

(Псевдоніми: Чужбинський і Невідомий).

На літературну ниву Афанасьєв виступив в 1841 році. Твори його друкувались в „Ластівці" (Гребінки), „Молодикові" (Бецького) і в „Основі" (1861—62 р. р.). В 1855 році Афанасьєв видав свої твори окремим збірником під назвою: „Що було на серці." В українській етнографії він відомий своїми нарисами: „Поѣздка в Южную Россію" (два томи). Афанасьєв почав складати український словник, який довів до букви З. В 1893 році видано у Петербурзі „Полное собраніе" його творів (він більше писав по російські, ніж по українські), в якому важні для нас: „Очерки Малороссіи", „Лѣто в Малороссіи", „Старинныя малороссійскія думы" (т. VI), „Поѣздка в Южную Россію—очерки Днѣпра" (т. VII), „Поѣздка в Южную Россію—очерки Днѣстра" (т. VIII). В IX томі „полнаго собранія сочиненій" Афанасьєва надруковано його українські поезії і словник. Українські поезії Афанасьєва змістом не дуже глибокі, але форма їх і мова дуже гарні і щиро народні, так що де-які, як, напр., „Скажи мінї правду," „Ой, у полі на роздоллі," „Огнище" і инш. зробились народніми піснями. Олександер Степанович Афанасьєв, син дідича, родився 28 лютого 1817 року в Полтавщині (в Лубенському повіті), в маєтку своїх батьків. Освіту здобув в Ніженській „гимназіі вищих наук кн. Безбородка" (тепер ліцей). Через рік після скінчення курсу, під впливом товаришів, Афанасьєв поступив був в уланн, але прослуживши кілька років, покинув военну службу. В 1847 р. поступив він в канцелярію воронежського губернатора і незабаром був назначений редактором неофіціальної части „Воронежских Губернских Вѣдомостей," які і редактував 2 роки. В 1864 році Афанасьєв заснував „Петербургскій Листок", а в 70 роках був редактором „Магазина иностранной литературы" і „Новостей"; крім того був неофіціальним редактором кількох ілюстрованих виданнів. 1854 р. з ініціативи вел. кн. Констянтина Миколаєвича Афанасьєв разом з иншими письменниками: Островським, Писемським, Михайловим і Максимовим поіхав на державний кошт студіювати народне життя і звичаї в надрічних і приморських країнах Росії. Афанасьєв вибрав для студіювання Наддніп-

прянщину. Зібрані під час цій подорожі матеріяли надруковано в збірникові його творів. Останні роки життя Афанасьев служив смотрителем Петропавловскаго музея. Умер він 6-го вересня 1875-го року в Петербурзі.

Літературні джерела для біографії: 1) „Большая Энциклопедія, Слов. общедост. свѣд. по всѣм. отрасл. зн., вид. тов. „Просвѣщеніе", под ред. проф. С. Н. Южакова и П. Н. Милюкова", т. 2; 2) „Вік", т. І. (Київ 1902 р.). 3) *Петров*—Очерки исторіи укр. литер. XIX ст.; Крім того, про його писали: 1) *Огоновскій*—Істор. літер. ч. II; 2) „Поезія славян" (СПБ. 1871); 3) *Конисскій*—До істор. нашого пісьм. (Зоря, 1887); 4) Энцикл. Словарь Брокгауза и Ефрона, т. 2а.

Шевченкові.

Гарно твоя кобза грає,
Любий мій земляче:
Вона голосно співає,
Голосно і плаче.

І сопілкою голосе,
Бурею лютує,
І чогось у Бога просе,
І чогось сумує!

Ні, не люди тебе вчили—
Мабуть, сама доля,
Степ, та небо, та могили,
Та широка воля!

Мабуть, часто думка жвава
Труни роскривала,
І козацька давня слава,
Як сонечко, сяла...

І вставали з домовини,
Закуті в кайдани,
Вірні діти України—
Козаки й гетьмани;

І святі кістки біліли
Спалених в Варшаві,
І могили кровавили
Прадіди безглаві.

Мабуть, ти учивсь співати
На руінах Січі,
Де ще рідна наша мати
Зазирає в вічі;

Де та бідна мати просе
Кожну душу щиру,
Хто по світу кобзу носе,
Щоб співали миру

Про козацтво незабутнє,
Вірне, стародавнє,
Про життя козацьке смутне,—
Смутне, але славне.

Знаю ж, братіку рідненький,
Як учивсь ти грати:
Ти послухав тиї неньки
Та й став нам співати.

Гребінці.

Скажи міні правду, мій добрий козаче,
Що діяти серцю, коли заболить?
Як серце застогне і гірко заплаче,
І дуже без щастя воно защемить?

Як горе, мов терен, всю душу поколе,
Коли одцуралось тебе вже усе,
І ти, як сухеє перекоти-поле,
Не знаєш, куди тебе вітер несе?

Е, ні! кажеш мовчки: скосивши билину,
Хоч рано і вечір водою полий,—
Не зазеленіє;—кохай сиротину,
А матері й батька не бачити їй.

Оттак і у світі: хто рано почує,
Як серце заплаче, як серце зітхне,
Той рано й заплаче... А доля шуткує—
Поманить, поманить та й геть полине...

А можна ж утерпіть, як яснеє сонце
Блисне і засяє для миру всього,
І гляне до тебе в убоге віконце?
Осліпнеш, а дивишся все на його!..

***

Ой, у полі на раздоллі
Шовкова травиця;
Серед неї, край тополі,
Чистая криниця;

Тільки туди кониченька
Міні не водити,
Із тієї криниченьки
Водиці не пити.

Травка звьяне, травка зсохне
Коню вороному,
Отрутою вода стане
Міні молодому.

На тій шовковій травиці
Багато отрутн,
А з тієї криниченьки
Пив мій ворог лютий.

Думка.

Як ранок осипле квіточки росою,
А між очеретом вітрець подихає,
Прислухайся тільки,—чуєш, над водою
Мов щось потаємне голосно співає.
То не соловейки налетіли в лози,
Піднявшись угору, не чайки кигичуть:
А в тій пісні чуєш і радість, і сльози,
Мов би твою душу якісь душі кличуть.
А нема нікого... Очерети гнуться;
В зеленім лататті маківки білюють;
По-над маківками метелики вьються,
І скрізь проти сонця ясно голубіють.
І, як придивиться, то між маківками,
По-під тим легеньким ранішнім туманом,
Щось мов виглядає очима-зірками,
Колишеться стиха тонким, гнучким станом.
Оце ж то та думка, що душу трівожить,
Як гляне у серце,—мов би рай укине,
Й поки тії пісні співака не зложить,—
Поти світом нудить і поти він гине.

Дівоцька правда.

Сонце вставало; скрізь на небі чисто;
Де-не-де хмарка гуляла на волі;
Тихо в діброві, тільки ледві листом
Щось розмовляла висока тополя.

—„Слухай, козаче!“ говоре дівчина:
„Як одно сонце у неба святого,
Так ти, мій любий, вірная дружино,
Один у мене, й немає другого!“

Сонце сідало; скрізь на небі чисто;
Місяць з-за гаю випливав поволі;
Тихо в діброві, тільки ледві листом
Щось розмовляла висока тополя.

А вже другому казала дівчина:
„Як один місяць у неба святого,

Так ти, козаче, вірная дружино,
Один у мене й немає, другого...“

---

* * *

Мов синяя стрічка, Донець під горою,
Круг його ліси та широкі луги;
Мов килим шовковий, здаються весною
У квітах пахучих його береги.

А там зеленіє гора за піскамн,
Через гору стежечка геть простяглась,
Пішла по байраках, горами, степами,
І в двір аж до панських будинків як-раз.

За тії будинки ховається сонце—
Далеко їх тінь полягла по луці;
І дівчина гарна стоїть край віконця,
І перстень аж сяє на білій руці.

Огнище.

Квітки пахнуть ясним ранком,
Соловейко свище;
Край дороги догоряє
Забуте огнище.

Курить димок; головешка
То там, то сям тліє,
І полумья, буває, блисне,
Як вітер повіє...

Квітки пахнуть, сходить вечір,
Соловейко свище;
На дорозі догоріло
Забуте огнище...

Тільки й бачиш, як повіє
Вітерець маленький,—
Летить у-подовж дороги
Попілець сіренький.

Прохололо... Ні искорки!
Лежить попелище.
Чи згадає ж хоч хто-небудь
Забуте огнище?...

Нащо ж його та згадувать
Тому, хто покинув:
Було треба—горів огонь,
Не треба—він згинув...

А з попілом яка рада?
Хай собі сіріє,
Поки його буйний вітер
По полю розвіє.

А хто його спалив дарма,
Десь по світу рище,
І ще спалить, і забуде
Не одно огнище...

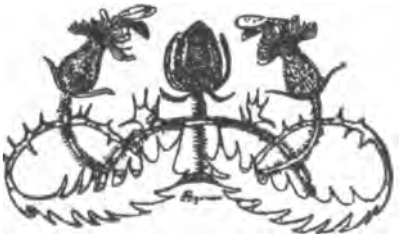

Пантелеймон Олександрович Куліш.

1819—1897

Син дрібного панка з козаків. Родився 27 липня 1819 року в містечку Воронежі глухівського повіту (в Чернигівщині). Учився в Новгородсіверській гимназії, а потім у Київському університеті. Під час учення дуже бідував, так що на де-який час мусив покинути університет і учителювати в городських школах в Луцькому і в Київі. Ще хлопцем, слухаючи народні казки, що казала йому його двоюрідна сестра, старша його на кілька років, полюбив Куліш рідну мову і народ, але любов та була більш інстинктивна, ніж свідома. У гимназії він, вкупі з своїм товаришем Сердюковим, читав твори Гулака, Квітки і оповідання Гоголя з українського життя. Випадково якось купив він збірник народніх дум і пісень Максимовича, і ця книга зробила на його таке велике враження, що він вивчив її всю на памьять і не раз проказував ті думи старим дідам і кобзарям під час своєї мандрівки по Київщині (1844—45 року). Мандрував він по Київщині, щоб зібрати етнографичні матеріяли для своїх „Записок о Южной Руси." Своїм простим „не панським" поводінням з простим людом, Куліш робив на селян, що звикли бачить зовсім инше відношення до себе панів, таке враження, що по селах склалась легенда, буцім то він царський син і потай од панів хоче дізнатись про нужди народні. У Київі Куліш пристав до Кирило-Мехводіевського братства, за участь в якому його й арештовано разом з Шевченком, Костомаровим і иншими весною 1847 року і одвезено в Петербург. Його присудили одсидіти 2 місяці в кріпости, а опісля вислали в Тулу і заборонили писати і служити в міністерстві народньої просвіти. В Тулі Куліш прожив три роки і три місяці. Там він служив редактором „Губернских Вѣдомостей" за 25 карб. в місяць. У 1850 р. йому дозволено виіхать в Тули. З жінкою (він женився 1847 року на Олександрі Михайлівні Білозерській—псевдонім Ганна Барвінок) Куліш поіхав у Петербург, де став заробляти журнальною працею. Поступив був на службу в міністр. госуд. імущ., та через рік покинув службу і переіхав у Полтавщину. Там йому один приятель дав 120 дес. землі, де-хто з приятелів позичив кілька сот

карбованців грошей і він завів собі хутір. Та через два роки він знову поїхав до Києва та до Петербургу. Останні роки свого життя Куліш прожив у своєму хуторі Мотронівці (Борзенського повіту, Чернігівської губ.), де й умер в лютому 1897 р. В 1843 році, надруковано першу частину його „України". „Україна" мала бути „українською Іліадою". Куліш мав думку усі історичні думи впорядкувать хронологично, а про які події не лишилось дум, або вони були забуті, про ті самому скласти їх. В першій частині „України" було 12 дум: 5 народніх, а сім Кулішевих, написаних дуже гарною мовою. В ній малювались події од Володимира св. до Хмельницького. (Перша літературна праця Куліша була надрукована перед тим в 1840 р. в збірникові „Кіевлянин" Максимовича,— переклад двох українських легенд). 1845 року Куліш почав писать свій історичний роман „Чорна Рада", який видано 1857 року. Російською мовою „Чорна Рада" друкована в „Русской Бесѣдѣ", а потім і окремими виданнями. Переїхавши з заслання в Тули у Петербург, Куліш багато писав у журналах, та через те, що йому було заборонено писать, підписував свої твори всякими псевдонимами: Николай М., Іродчук, Ломус, Хуторянин і багато инш. В 1856—7 році він видав російською мовою 2 томи етнографичного збірника „Записки о Южной Руси". 1860 р український альманах „Хата." В 1861—2 роках друкував в журналі „Основа" багато своїх праць критичних, публіцистичних, історичних, а також поезій і оповідань. 1862 року Куліш видав збірник своїх поезій „Досвітки". Куліш переклав на українську мову Пьятикнижжа Моісееве, Псалтирь, книгу Іова і Новий Завіт. З 60-х років він містив свої твори здебільшого в закордонних українських виданнях. З 70-х років Куліш став пильно працювати над історією і з того часу його погляди на українську минувшину цілком змінились. Останні роки життя Куліш багато займався перекладами: він переклав на українську мову більшу частину Библії. Цей переклад (що докінчив д. Ів. Левицький) видало Британське библійне товариство. Крім того, Куліш перекладав твори: Байрона, Гете, Шекспіра, Шіллера і инш. Куліш завів фонетичний український правопис, що так і зветься „Кулішівкою." Заслуги Куліша для української літератури, як критика, публициста, історика, поета, белетриста і перекладача, не вважаючи на його крайні погляди на історію, дуже цінні і користні.

Літературні джерела для біографії: 1) *Петров*—Очерки исторіи укр. литературы XIX ст.; 2) *Огоновський*—істор. літер. руської; 3) *Пыпин и Спасович*—Исторія слав. литерат., т. I; 4) *Маковей*—Панько Олелькович Куліш, Л. Н. Вісти. 1900 р. і окремо; 5) *Шекрок*—П. А. Куліш (Кіев. Стар. 1901 р.); 6) *Грінченко*—П. А. Куліш., Черн. 1899 р.; 7) Энцикл. словарь Брокгауза и Ефрона, т. 16а; 8) Большая энциклопедія тов. „Просвѣщеніе", т. 11; 9) „Вік" т. I, 1902. Крім того про Куліша писав *Пыпин*—Исторія русской этнографіи, т. III.

Заспів.

Удосвіта встав я... темно ще на дворі;
Де-не-де по хатах ясне світло сяє;
Сяє ясне світло, як на небі зорі...
Дивуюсь, радію, у серця питаю:
„Скажи, віще серце, чи скоро світ буде?“

—Ой, скоро світ буде,
Прокинуться люди,—
У всяке віконце
Засіяє сонце...

Ой, ударю ж зразу
У струни живії:
Прокиньтесь, вставайте,
Старії й малії!

Віщуванням новим
Серце моє бьється,—
Через край із серця
Рідне слово ллється.

Муза.

Музо, безхитросна, проста дівчино стидлива,
Вбога селяночко, співом та сміхом щаслива!
Ти до мене, сироти, як сестра пригорнулась,
На починання благе в тихім серці почулась.
Вдвох ми з тобою обходимо всю Україну,
Словом спасеним вітаємо добру людину.
І де слова наші в душу святу западають,
Там віковічно пахущі квітки процвітають;
Раєм Господнім, в намучене серденько віють
І животворні, великі наділ в їх сіють.

Степ.

Блакитне небо, мов дугасте море,
Безоднею порожньою стоіть.
Під сонцем степ, козацьке Дике Поле,
Огнем переливається, жахтить.

Гарячий вітер хилить-нахиляє
Траву хвилясту стиха до землі,
І в прозірній золоченій імлі
Даль степова, мов тоне, пропадає.

По-над безкрайнім полем жар німий,
Переливаючись, пливе високо;
Ростоплюється воздух осяйний,
Тіснить у грудях дух і сліпить око.

Дивлюсь кругом: не фарбами,—огнями
Картина світоискрява горить;
Над нею любо по-під небесами
Музика, мов срібло тонке, дзвенить.

То жайворонок, лірник одинокий,
Зайняв одрадну серцю вишину
І звеселяє світ шумно-широкий,
Співаючи про волю та весну.

Німує степ: йому байдуже воля,
Це немовлятко сонне в сповитку,
Судилась велетню дрімлива доля
На довгому, порожньому віку.

Закутавсь у свої зелені шати,
Пахущі мовчки нюхає квітки;
Над ним по вітру носяться крилаті
Метелики, як марево, легкі!

---

* * *

Про зелені садки, про пахучі квітки
Ми, бувало, під кобзу співаєм;
А тепер мовчимо,
Мов сном вічним спимо,
І охоти до співу не маєм.

Коли ж хто инший раз чує співи од нас,
То в тих співах страшне щось таїться:
Мов в руінах снчі
Завивають вночі,
Мов голосить зловіщая птиця.

Хто кого не злюбив, хто кому зло зробив,—
Наша кобза про те вимовляє;
Мов ворожу ходу,
Вона чує біду
І журбою нам серце сповняє...

Колись прийде той час, що подасть правда глас
І зруйнує лукаву споруду;
До тієї ж пори
Ти нам, кобзо, дзвони,
Та приближуй день божого суду!..

Шукання-викликання.

Ще любо дивляться на мене карі очі,
І біла рученька в моїй руці треитить,
І од річей моіх серед німої ночі
Дівоче серденько і мліє, і болить.
Дівчино-горлице! шкода твого кохання,
Шкода ночей без сну, зітхання, сумування:
Живу я розумом, а серце тихо спить.

Минули любощі: душа моя жадає
Кохання иншого... Глянь, крале, на орла,
Як вітром на його од півночі бурхає,
А він дзвенить пером, Зевесова стріла.
То дух мій, горличко, то розум мій буяє...
Кого ж він по світах шукає-викликає?
Орлицю сміливу, крилатшу над орла.

---

* * *

Нагулялося по небу
Весняному сонце,
Зазирає на добра-ніч
У низьке віконце

І промінячком угору
Огняним стріляє;
Хрест на церкві ростопленим
Золотом сіяє.

Закотилося, сховалось
За степи, за море;
По-над морем кров палає.
Хмара хмару боре.

Стало темно по садочках,
Тихо пил сідає,
І село у прохолоді
Ніби оживає.

Молитва.

Всесильний! я Тобі молюся,
Молекул космоса Твого...
Де Ти, хто Ти,—даремно б'юся...
Ні, не збагну во вік цього!
Во вік науці не обняти
Всього, що Ти создав єси...
Даремно розум наш крилатий
Шукає краю небеси;
Знемігшися, на ту пилинку
Спускаєшся, що ми звемо
Вселенною, що на хвилинку
Її в імперії ремо.
І тут безодня животвору,
І тут премудрість без кінця...
Однаково горі і долу
Сіяє світ Твого лиця.
Молюсь, не дай мині з роспуки
Зректися розуму мого:
Нехай не гасне світ науки

В промінних сяєва Твого!
Нехай мій дух в земній юдолі
Не знижується до звірят,
З Твоєї пресвятої волі
Нехай во віки буде свят!

Козацька хата.

Хто святі церкви мурує,
Пнеться з їх до раю,—
Я гуляю по Дунаю,
Стиха в кобзу граю.

Хто людські хати руйнує,
Не боїться пекла,—
На Дунаї, мов у раї,
Хата в мене тепла.

На Дунаї сонце гріє,
Вітер подихає,—
До струни струна на кобзі
Дзвонить-промовляє.

На Дунаї сонце гріє,
Гріє, припікає,—
В мене хата, мов палата,
Сяєвом сіяє.

Тепло, пишно і велично
У козацькій хаті,
А простором не зрівнятись
І царській палаті.

Вквітчано її гаями,
Вислано лугами
І зукрашено Дунаєм,
Його берегами.

Серед хати соловейко
Тьохкає раненько,
Розважає душу вбогу,
Нуждене серденько...

Ой, не тьохкай, соловейку,
Про ту ніч темненьку,
Як навіки я покинув
Матінку рідненьку...

Ой, не тьохкай, соловейку,—
Нехай ворон кряче,
Нехай пугач квилить-плаче
Про життя козаче.

Что есть мнѣ и тебѣ, жено?

Іоанна гл. II, ст. 4

О, як Тебе, Спасе, у тім слові бачу!
О, як Твоє серце моїм серцем чую!
Читаю завіт Твій, читаючи плачу,—
Високо підняв Ти натуру людськую.

Чужа Тобі стала і рідная мати,
Зоставсь Ти без роду, без хати на світі,
Щоб родом коханим життя не скувати,
Хатнім упокоєм духа не вгасити.

О, знаю я, знаю, як те серце билось,
Як той дух високий злітав над землею!..
Що дітям на лоні у матері снилось,
Чого мертві чають—обняв ти душею.

Снились дітям райські віковічні квіти;
Чають мертві жизні грядущого віку...
Справдиш Ти, що бачуть чистим серцем діти,
Справдиш, що дорожче всього чоловіку.

Уже з раю твоїм духом
На нас повіває;
Уже знову твоє слово
Мертвих воскрешає.

Виростають, приближають
Твоє царство діти.
Ой, не дурно жили й гибли
Праведники в світі!

Виростають,—Твоїм слідом
З материнього лона

Утікають роспинатись
Серед Вавилона.

„Жено! мати! що тобі я?
Ти своє вчинила,
Як, радіючи, під серцем
Дитину носила.

Минулися ті радощі,
Минулися й муки...
Не вмістити тобі в серці
Нової науки!

Спочивай, спасена душе,
У тихій господі,
А ми будем святу правду
Сіяти в народі.

Дай нам, мати, те справдити,
Що на чистім лоні
Сниться дітям непорочним
В грішнім Вавилоні.

Дай нам, мати, доказати,
Що ми—рідні діти
Тих великих, що за правду
Гинули на світі."

Ворожіння.

Петрівочка-нічка тепленька-ясненька;
Мов жемчугом сипле од місяця, ненько.
В воді круглолиций пливе-поринає;
В саду соловейко голосить-співає.
Рибалочки плавлють з огнем під погоду,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

Ось пісня дівоча дзвенить-розляглася;
Огнем над водою земля зайнялася,
Вродливі на воду віночки пускають;
Човни з дівоньками під сяевом сяють;
Пускають—ворожать про щастя й пригоду,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

„Віночку мій любий, рясний, зеленький!—
Пливи за водою, мов човник легенький;
Скажи, яка доля обом нам судилась:
Чи буду я в парі, із ким полюбилась?"
І дивляться в воду на пишную вроду,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

„Красо моя, вродо! яка твоя доля?
Чи щастя судилось тобі, чи недоля?
З піснями і жарти, і регіт, і крики:
Кому з вінка втіха, кому жаль великий...
„Втону, як вінок мій, далеко од роду..."
І тихо-техенько несе річка воду.

Світи, білолиций, ясненько-гарненько!
Пливи, мій віночку, по річці струменькой
Пливи, не крутися і вирви не бійся,
У морі, в любові, в коханні втопися!...
Жартують, віщують, питають природу,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

До кобзи.

Кобзо моя, непорочна утіхо!
Чом ти мовчиш? Задзвони мині стиха,
Голосом правди святої дзвони,
Наші пригоди мині спомьяни.
Може, чіє ще не спідлене серце
Тяжко забьється, до серця озветься,
Як на бандурі струна до струни.

Хто не здоліє озватись словами,
Хай обізветься дрібними сльозами;
Ти ж своє слово дзвони-промовляй,
Душам братерським заснуть не давай.
Хай недовірки твої камьяніють,
Хай вороги твої з жалю німіють,—
Рідну семью ти до-купи ззивай.

Гей, хто на сум благородний багатий!
Сходьтеся мовчки до вбогої хати,
Мовчки сідайте по голих лавках,
Мовчки сумуйте по вбогих братах.
Темно на дворі, зоря не зоріє,
Вітер холодний од півночі віє,
Квилять вовки по степах-облогах.

Кобзо! ти наша одрадо єдина...
Поки прокинеться сонна країна,
Поки діждеться живої весни,
Ти нам по хатах убогих дзвони!
Стиха дзвони, нехай мучене серце
Важко забьється, до серця озветься,
Як на бандурі струна до струни.

На чужій чужині.

І тебе вже оце не побачу до віку,
мій краю коханий,
Не побачу степів тих роскішних,
гаїв тих співучих,
І поляжу без слави в могилі чужій і ні-
кому незнаній,
І забудуть мене на Славуті-Дніпрі, на
порогах ревучих!

Не забудеш мене, поки віку твого, моя
нене Вкраіно,
Поки мова твоя голосна у піснях, як
срібло чисте, дзвонить;
На що глянеш—усюди згадаєш свого
бідолашного сина:
Од тебе, моя нене, його туподумство
людське не заслонить!

Поет.

Поет, не дорожи любовію народной!
Пушкин.

Кобзарю! Не дивись ні на хвалу темноти,
Ні на письменницьку огуду за пісні,
І ласки не шукай ні в дуків, ні в голоти,—
Дзвони соб!. співай в святій самотині.

Не ярмарку тебе гучному зрозуміти
Серед своіх трівог, або пустих утіх...
Нехай турбуються і граються, мов діти:
Ти на високий лад не перестроіш іх.

Іх небеса—базарь, іх божество—мамона;
Купують, продають, міняють крам на
крам,
І буквою свого житейського закона
Готові зруйнувать святої правди храм.

Готові,—і не раз на торжищах великих:
„Роспни, роспни його!"—вигукує народ.
Да не смущається твій дух од криків
диких:
Ти—невмерущий царь, ти славен з рода
в род!

Народня слава.

Нема в мене роду,
Немає дружини,
Ані брата-товариша
На всій Україні.
Дума сумовита —
То моя родина
Серце одиноке —
Вірная дружина;
Степи, гори і долини —
Товариство-побратими.

Роспущу я свої думи,
Та й не позбіраю:
Ростеклися, сумуючи,
По рідному краю.
Од Лиману до Єсмані
Жовтіє пшениця;
Я безрідний, одинокий,
Всюди чужиниця.

Од Лиману до Єсмані
Могили чорніють;
Ой, жнуть люди, рід із родом
І на дальше сіють...

Хвали Бога, хто з подружжам
За постать заходить,
До кого старенька мати
На ниву виходить,
Кому діти помагають
Пшениченьку жати,—
Я з могилами німими
Мушу розмовляти.
Ой, по тих могилах, угору високих,
По тих гробовищах, у землю глибоких,
Лежить мого роду без ліку.
По тих степах, по горах Дніпрових,
По балищах і лугах Низових
Живе його слава од віку до віку.

Ой встань, славо,
Устань рано,
Вийди, славо,
Із туману!..
Ти безрідному — родина,
Одинокому — дружина
Товариство — на Вкраїні,
Одрадонька — на чужині.

---

* * *

Квіти з сльозами,
Сльози з квітками
Не розлучаються, сестро, ніколи.

Скроплюють сльози
Пишні рози,
Свої роскішні, величні престоли.

Благоухають,
Землю скропляють
Пишні престоли сліз праведних — рози;

Ім же одрада,
Вища награда —
Чисті та щирі, та праведні сльози.

Старець.

Spiewak niestety!
Spiewać nie mam komu.
Mickiewicz.

Бринь бандура, тай замовкне!..
Чом же не заграє?
Стоїть старець під віконцем —
Чом же не співає?

Ой, ходив би я по селах
Од хати до хати,
Ой, співав би на весь голос —
Нікому співати!

Як промовлю Христа-ради
(Великеє слово!) —
Скиба хліба в хлібороба
Старцеві готова.

Як спогляне добре око
На голову сиву,
Закликають люди старця
У хату щасливу.

„Сідай, діду, старче Божий,
Підкрепись вареним,
Випий чарку, згадай наших
Родичів померлих."

Я сідаю, підкрепляюсь
На життя злиденне...
Ой, я старець, — не старчаче
В грудях серце в мене.

Поминаю усіх мертвих,
А по живих плачу,
Що нікого я живого
Серед їх не бачу.

Ні з ким сісти, потужити
В полі на могилі;
Ні з ким піснею збудити
Літа молодії...

Молодосте-одрадосте,
Воленько без краю,
Кому про вас на старечій
Бандурі заграю?

Чіє серце стрепенеться
Од слова живого,
Що співав я, віщував я
Віку молодого?

Ой, співав я, віщував я:
„За малу годину
Оживить живеє слово
Рідну Україну

І праправнуки згадають
Прапращурів діло,
І промовить до їх в полі
Усяка могила!"

Ой, співав я: „Буде жити
Наше слово, буде!" —
Чи живе ж воно у тебе,
Безталанний люде?

Не по селах прохожаю,
А по кладовищах:
Спочиває наше слово
В німих гробовищах.

Поховали ми з дідами
Слово—нашу силу;
Густо-густо засадили
Рутою могилу.

Зеленіє, мов барвінок,
На могилі рута;
Що були ми, як жили ми,
Як гибли — забуто!

Ой, замовкни, моя кобзо:
Нікому співати!
Промовляю Христа-ради
Од хати до хати.

Густий морок скрізь по хатах,
Густіший в будинках,
Що нема душі живої
В сестрах українках.

Що пониклим, вьялим серцем
Німоту кохають;
Покохавши паненяток,
Німчиків рожають...

Ой, німують по Вкраіні
Високі палати;
Густий морок окриває
Пахарські хати...

Бринь бандура, та й замовкне...
Мов пекельна сила
На живії моі струни
Руку наложила.

Наложила вона руку
На гарячу душу...
Ой, співав би, віщував би,
Та мовчати мушу.

---

* * *

Серце моє тихе,
Пташко полохлива!
Ой, на що я народилась
Бідна, нещаслива?

Людям щастя-доля
А мині неволя...
Ні заісти, ні запити
Бідування-горя.

Дайте мині рути,
Щирої й отрути,
Щоб мині мого нелюба
Серденьком забути.

Ой, не хочу жити—
Нелюбу годити!
Лучче тобі, моє серце,
На ножі кипіти...

Кумейки.
(1637).

I.

Закипіла по Вкраіні
Страшенна трівога,
Як на шляхту піднялася
Сірома убога.

Піднялася за оранди,
За жидівські дуди,
Що терпіли—не стерпіли
Убогії люди.

Руйнували сіромахи
Корчми мальовані;
Де спіткали—порубали
Рандарські ридвани.

Почала сірому шляхта
За жидів карати;
Забірала всю худобу
І грунти, і хати.

Розлетілось по Вкраіні
Безхатнєє птаство;
Затрусилось по будинках
Вельможнєє панство.

„Ой, Потоцький, батьку панський,
Рушай на Вкраіну!
Зупини кварцяним військом
Повшехну руіну!"

Роспустили орли крила,
З орлами злітались,
То кварцяне військо з панським
Докупи ззіжджались.

Тече річка між камінням,
Россю прозивають;
По тій річці серед ночі
Огнища палають.

Червоніють чорториі,
Підмнвають кручі;
Втаборились сіромахи,
Потоцького ждучи.

II.

Ой, не довго піджидали—
Коники заржали:
Вони нашим неминуче
Лихо віщували.

Зійшло сонце у тумані,
Ревнули гармати,—
Не по однім козаченьку
Заплакала мати.

Ой, розбив з гармат Потоцький
Табор, мов кошару;
Розігиали ляхи наших,
Як вовки отару.

Ой, мостили на Росаві
Мости тулубами;
Засівали чисте поле
Густо головами.

IV.

Никли трави жалощами,
Гнулось древо з туги:
Дізнавали наші предки
Тяжкої наруги.

Кого били—потопили
В глибокій Росаві,
А кого судом судили
В далекій Варшаві.

Осудили недобитків
На великі муки:
Розійшлися по Вкраіні
Каліки безрукі.

Огласили із Варшави:
„Дивітеся, люди!
Хто вставатиме на шляхту,
То всім тее буде!"

V.

Нехай буде, нехай буде,
Коли Божа воля,
Щоб росла в боях кривавих
Українська доля!

Нехай знають на всім світі,
Як ми погибали,
І, гинучи, свою правду
Кровью записали.

Записали—прочитають
Непісьменні люди,
Що до суду із шляхетством
Згоди в нас не буде

Поки Рось зоветься Россю,
Дніпро в море ллється,
Поти серце українське
З панським не зживеться.

Заворожена криниця.

У сестри моєї тихо
Процвітає сад в ограді:
Кинамон—моя утіха,
Нард, алоє в любім саді.

Там квітки, як в божім раю,
Що на Тигрі та Ефраті,
Зорями в траві зоряють,
Тонуть—плавлють в ароматі.

Там гранати наливні
Солодощів дивних повні,—
Гудуть бджоли золоті,
Мов з Едему тихі дзвони.

Серед саду-винограду
В кринах схована криниця,—
Мойму серцю на одраду
Зачарована водиця.

Заворожена й заклята
Щоб не знали люди ходу,
Бо призначено для брата
Чисту воду-прохолоду.

Вітре тихий од заходу,
Вволи волю мого серця:
Повінь чарами на воду
Нехай ллється, нехай ллється

Вітре буйний, Аквилоне,
Подми чарами, крилатий,
На ті нарди, кинамони,
Нехай каплють аромати!

Яків Іванович Щоголів.

1824—1898

В українській літературі имья Щеголева появилось в 1843 році, коли в „Молодикові" Бецького були надруковані перші його поезії... Поезії Щоголева,—яких у його було написано тоді вже чимало—звернули на його увагу професорів: Срезневського і Метлінського, і вони намовили його, замість юридичного факультету, на який він у 1843 році держав іспит, поступити на філологичний. Але на перших ступнях літературної діяльности, критика Белінського, який так не прихильно дививсь на українське слово, прикро вплинула на Щоголева і він на де-який час покинув писати. Тільки в 1846 році він знову взявся за перо. На прохання Метлінського, він написав кілька поезій для його „Южнаго Русскаго Сборн.", який вийшов у 1848 році, та, не відомо, через що, поезії ці не були надруковані в тому збірникові, і Щоголів оддав їх Кулішеві, який і надрукував їх в „Хаті" (1860 р.). Тут були надруковані: „Гречкосій" („У полі"), „Поминки", „Безталання", „Безрідні" і „Покірна". Потім поезії Щоголева друкувались в „Луні" (1881 р.), „Раді" (1883 р.), „Зорі" і инш., а в 1883 році він видав в Харькові окремий збірник під назвою „Ворскло". В цьому збірникові, крім поезій, друкованих раніш в альманахах, було і 65 поезій ще ніде не друкованих. В 1898 р. у Харькові видано другий збірник його творів „Слобожанщина". Перші поезії Щоголева—романтичні, пізніше ж писані на соціяльно-громадські теми. Мова його дуже гарна, щиро народня. „Мова його"—як каже Михайло К.: „Мова Шевченка, Квітки і Марка Вовчка, найкращих наших письменників, мова народньої пісні..." „Гречкосій" (Гей, у мене був коняка) Щоголева став народньою піснею. Крім оригинальних творів у Щоголева є й переклади, або переробки творів Козлова і инш. поетів. Родився Яків Іванович Щоголів в 1824 р. в Ахтирці, Харьківської губ. Учився спочатку в ахтирському народньому училищі, а потім в гимназії і університеті в Харькові. В гимназії Щоголів познайомився з творами Батюшкова, Жуковського і Лермонтова, і під їх впливом почав писати поезії, зразу російські, а потім і українські. Скінчивши (1848 р.) університет, Щоголів посту-

пив на службу в „ведомство государств. имущ.", в якому прослужив 6 літ, а потім перейшов секретарем в харьківську міську думу. Що-літа Щоголів по кілька місяців жив на дачі по селах і це дало йому спромогу добре вивчити рідну мову. 1880 року Щоголів покинув службу і до самої смерти жив у Харькові. Умер він 27 травня 1898 року.

Літературні джерела для біографії: 1) *Петров*—Очерки истор. укр. литер. XIX ст.; 2) *Огоновський*—Істор. літер.; 3) „*Вік*" т. І. (Київ, 1902). Крім того, про Щоголева писали: 1) *В. Г.*—„Ворскло"—лірна поезія Щоголева („Кіев. Стар", 1894, І); 2) *Хоткевич*—Я. І. Щоголів (Л. Н. Вістник, 1898).

До чарівниці.

Ти гордуєш своєю красою,
Міччю чорних, блискучих очей,
Пишним станом, густою косою,
Чистим мариором білих плечей.
Ти пишаєшся тим, що усякий
Не погляне на тебе дарма,
І що линуть до тебе юнаки,
Що ти владна звести їх з ума.
Зиали й ми колись вродниць чимало,
І у їх грали искри в очах,
Джерекгелями плечі вкривало
І коралі були на губах.
Те ж саме, ті часи божевільні,
Вже покинутий їх черевик
Ми, палкі й необачно-прихильні,
Підняли б, щоб сховати на вік.
Але молодість й пишную вроду,
Що, здавалось, їй мір не було,
Як листки у осінню негоду,
Бо-зна як і куди рознесло.
І в той час, як вони нами грались,
Вже од їх утікала весна,
Біль плечей і коралі стирались,
В джерекгелі плелась сивина.
О, багато з тих вродниць не стало;
А котрі до зими дожили,
Щастя їх,—як нікчемного мало
На свій захід вони зберегли!
Раю я й тобі, дівчино пишна;
Памьятай собі накріпко те,
Що весна і весела, й роскішна
Двічі людям у нас не цвіте.
Проживи її так, щоб зуміла
І під старість згадати не раз,
Як ти впору жила і любила,
Мавши чистою душу в той час!

Запорожець над конем.

Плине сонце над Ореллю
І в воді її горить;
Вітер тирсу колихає,
З дерезою гомонить.

На степу пекельна спека,
З неба жаре, як огнем...
Серед шляху похилився
Запорожець над конем.

На йому жупан шовковий,
Пояс в золоті повис,
Кармазинові вильоти,
В дорогій оправі спис.

Вірний огирь ледві дише,
Зна, що згинути пора,

І померклими очима
На вояку позира.

Зроду бравий запорожець
Ні сльозинки не пролив;
А тепер стоїть понурий,
Вид його затуманів.

Вдарив ратищем у землю
Та й говоре він коню:
„Виніс ти мене на волю
Із пекельного огню!

А ні милої родини,
А ні брата я не знав:
В дикім полі, на роздоллі,
Я тебе за брата мав.

Підіймися, вдарь копитом,
Все моє собі візьми:
Дорогі мої одежі,
Казани мої з грішми.

Роспусти по вітру гриву,
Понесися з козаком
Шляхом, балками, степами,
Непроходним байраком.“

Але огирь ледві дише,
Зна, що згинути пора,
І померклими очима
На вояку позира...

Вечірній дзвін.

З Козлова.

Вечірній дзвін, вечірній дзвін!
Багато дум наводе він
Про рідний край, де я росцвів
І щастя знав, і де любив;
І як, прощавшись з ним, один,
В останній раз там слухав дзвін!
Як марево, весна моя
Пройшла; її не бачу я!
І скільки вже нема в живих
Тоді веселих, молодих!
Вони спочили, як одни;
Не чутен їм вечірній дзвін!
Засну і я в землі сирій!
І по долині не моїй
За вітром пісні прогусти:
Там инший лірник буде йти,
І вже не я, а стане він
Співати там вечірній дзвін!

Бурлаки.

От уже пьятнадцять літ
Ми все тягнемо в забрід,
І од спеки наше тіло
І змарніло, й почорніло.
Гей, гей, панебрате,
І змарніло, й почорніло!
Ілізно спати ми лягли,
Як опівночі прийшли;
А вже сонечко край неба,
За роботу братись треба.
Гей, гей, панебрате,
За роботу братись треба!
Хліба з сіллю поімо,
А водою запьємо.
Вітер з Дону повіває,
З неба сонце припікає.
Гей, гей, панебрате,
З неба сонце припікає.
Наша іжа голодна,
Вода в Дону холодна:
Ми, як звірі, виростали,
До всього попривикали!
Гей, гей, панебрате,
До всього попривикали!
Як до Тройці проробим,
На одежу заробим;

А ще треба нам робити,
Щоб і їсти, щоб і пити!
Гей, гей, панебрате,
Щоб і їсти, щоб і пити!
От уже пьятнадцять літ
Ми все тягнемо в забрід,
І од спеки наше тіло
І змарніло, й почорніло.
Гей, гей, панебрате,
І змарніло, й почорніло!

Опізнився.

У недобрую годину
Та вподобав я дівчину;
А вона, як позирнула,
Каже: „Геть!“ та й одіпхнула.

Гей, покинув я дівчину,
На плече бурхнув свитину,
Тричі свиснув потихеньку,
Пихнув люльку коротеньку;

Похожаю у хатину,—
А ні хвіртки, а ні тину!
Став свого питати роду,
Що його не малось зроду;

А ні роду, ні родини,
Ні дворища, ні хатини:
Те в землі давно потліло
Те з пожежою злетіло.

Та про все є воля Божа!..
Кинувсь я до Запорожжа,
А про те собі й не дбаю,
Що нема, чого шукаю.

Воля Божа, воля Божа...
Гей, пропало Запорожжа!
Йду та й бачу: степ широкий,
Стугонить Дніпро глибокий;

Стугонить, об скелі бьється,
З скель до моря подається...
Я Дніпра давай питати,
Де б те військо одшукати?

А Дніпро реве-гуркоче,
Говорить міні не хоче,
І сердитий в скелі бьється,
З скель до моря подається...

З моря вітер повіває,
Материнку колихає;
Материнка важко плаче:
„Опізнився ти, козаче!“

Діброва.

Загула зеленая діброва—
Діброва, діброва!
Все у тебе смутне: і твій гомін
І твоя розмова.

Загуди міні, діброво, пісню,
Пісню та такую,
Щоб згадав я щастя своє дітське
Й долю молодую.

Обізвалась темная діброва:
„Козаче, козаче!
Од такої пісні кожна гілка,
Кожен лист заплаче.

Молодая безсоромна мати
Пюто проклинала
Щастя твоє дітське, долю твою бідну,
Як тебе рожала.

Потім твоє личко біле та хороше
Дощі обмивали,
Кучерявую головку вітри
Буйні чесали.

Постривай, козаче, мій козаче!
Ще тобі згадаю,

Як отруту дівчина варила
В зеленому гаю...“

Бодай же ти, темная діброво,
Більше не гуділа,
Як ти мою головоньку бідну
На вік засмутила.

Хортиця.

Стугонить Дніпро по скелях,
Б'ється об пороги;
Все питає: де ж ви, діти?
Де мої небоги?“

Стугонить Дніпро з порогів,
Лине до Хортиці;
Каже: „Байдо, де ж твій город,
Стяг і гаківниці?

Де та Січа, що, як море,
Силою кипіла;
Тая воля, що в роздоллі
Пеклом клекотіла?“

Розвалилися редути
І рови густою
Од низів і до вершини
Вкрилися травою.

В гранях Січі спить нерушно
Камьяна планина;
Землю, славою покриту,
Топче товарина.

На козачім вжитку німці
Хат набудували;
Грунт пошарпали, побнли
Й ралом заорали.

Воля, ретязем повита,
В плавнях спочиває;
Слава, кровью перелита,
По світу літає...

А Дніпро біжить до моря,
Все пита Хортиці:
„Де ж та Січа, де ж той Байда,
Стяг і гаківниці?...“

Неволя.

Дайте мині коня мого,
Дайте вороного,
Пустіть мене, пустить мене
В поле на дорогу.
Я уздою золотою
Коня загнуздаю,
Вітром буйним пронесуся
До рідного краю.
Кінь козачий неледачий—
Полетить до стана,
Між хатами, куріннми,
Як вкопаний, стане.
Та й скочу я з вороного,
Землю поцілую,
З горілкою до губ моіх
Чарку притулю я.

—

Тихо, тихо... нема коня,
Нема вороного,—
Не пускають козаченька
В поле на дорогу.
Понесеться пан кошовий
Без мене на січу;
Зійде сонце в чистім полі—
Я його не стрічу.
Буде буйно шабля гостра
Ляха, турка бити,
Будуть з гуком запорожці
По морю летіти...
Ой, коли б хто подав мині
Коня вороного,
Ой, коли б хто пустив мене
В поле на дорогу!...

Суботи св. Дмитра.

(В. П. Горленку).

Був день осінній. Сіра мла
Габою землю одягла,
І сіяв дощ. Ішла пора
Перед суботами Дмитра.
А й досі наш веселий край
Шанує щиро той звичай,
З котрим ще прадіди жили
Й нащадкам в рід передали,—
Щоб в ті суботи поминать,
Кого нам приязно згадать.
І взявши карту, щоб на ій
Писать споминник дорогий,
Я в думці враз перелетів
Ряди похованих годів.
Як в темну ніч в таємнім сні,
Тоді побачилось мені,
Що з щирокоханих могил
Встають ряди безсмертних сил,
І безборонно ті ряди
Ідуть—невідомо куди...
Он—ветхі деньми. В очах їх,
Колись блискучих і живих,
Утома, горе і роди
Зробили буріння сліди.
Надій в їх серці не живе,
Ніщо їх далі не зове,
Ніщо не кличе їх назад,—
Недбало йде одживших ряд...
О, помьяни, мій Боже, їх
У житлах праведних Твоїх!..
Дивлюсь—в красі і мочі літ,
Як в день весняний первоцвіт,
На зорях щастя, зорях сил
Встають юнаки із могил.
В їх чистих душах теплінь мрій,
В їх очах світить блиск надій;
Вони минулим не живуть,
Вони чогось од долі ждуть;
На те й уваги їм нема,
Що їх дорогу перейма
Нещадно смерти грізна тінь,
І жде в землі холодна тлінь...
О, помьяни, мій Боже, їх
У житлах праведних Твоїх!..
Ізнову падають важкі
На землю з пишних трун кришки;
Встають з їх лади. О, не там,
Цариці світа, жити б вам!
Чарівні, постаттю гінкі,
На чолах мармерних вінки;
Біліш од мату білих шат
На рамьях їх прозірний мат.
Я бачу искри їх очей,
Я чую голос їх річей;
Я памьятаю грізний час,
Як їх останній погляд гас;
Як не хотілось кидать їм—
Тоді безсумно-молодим—
Те, що любилось на землі,
Й чого нема в могильній млі...
О, звесели, мій Боже, їх
У житлах праведних Твоїх!..
І тих, хто тут без смутку жив,
І тих, хто страждав і терпів,
І хто був грішний, хто святий,—
Їх дії милостю покрий!..

Косарі.

Ще роса з житів не спала—
Ми взяли бруски й клепала
І з зорі
Гострим коси, в ручку йдем,
Колос під ноги кладем
До зорі.
Пройдем гони, другі й треті,
А жита, як очерети,—
Не пробьем;
Тягнем коси—так блищать,
Вдарим в жито—аж бряжчать,—
Ми все йдем.
Жовте жито переспіло,
Тим і спину надломило,—
Аж болить;
Нуте ж, нуте, косарі,
Недалеко до зорі,—
Потягніть!

День заходить, сонце сяде,
Кашовар таган наладе
Над огнем;
Сядем ми до казана,
Поїмо куліш до дна
Й оддихнем.
На покоси впали роси,
Не бряжчать об жито,
На ланах;
І до ранньої зорі
Всі заснули косарі
На стернях.

Шинок.

Не велику й не багату
Чоловік построїв хату,
Та й поставив у селі,
Коло міста, на шпилі.

Потім він, як в клітці пташку,
Над вікном повісив пляшку,—
І як вітер похитне,
Пляшка візьме та й кивне.

А хіба ж воно од віку
Тее можна чоловіку,
Щоб, як пляшка закива,
Не здуріла голова?

От як пляшка закиває,
Він до шинку й повертає;
Сяде, гляне, в поставець,
Та й потягне гаманець,—

А вже грошей і не ліче...
Чоловіче, чоловіче!
Що в тій бочці он-де є,—
Все воно до дна твоє!

Там сидить твій заробіток,
Там лежить худоба діток,
Сіно те, що ти косив,
Жито те, що Бог вродив;
Там твоя свитина сіра,
Хомути, ярмо, сокира;
Дрова ті, що ти продав,
Садовина, що збірав;

Сили ті, що їх не стало,
Те здоровья, що пропало;
Сльози жінки, серця міч,
Пьяна лайка день і ніч...

Все воно туди пірнуло,
Все в тій бочці потонуло;
А вона все теж одна—
І без верху, і без дна!

Чую—вітер повіває,
Пляшку хилить та хитає;
А вона собі кива
Та до шинку зазива.

Ткач.

Бережно зняв я з верстату основу,
Людям роботу розніс і роздав,—
То ж мій спочинок, теперечки знову
Берди направив, нитки наснував.

От і роблю я. Застукала ляда,
Бігає човник відтіль і відсіль...
Човник і ляда—ткачеві порада;
Берди і цівки— ви хліб мій і сіль!

Добре багатому: він, коли схоче,
Знайде початок роботі й кінець;
В хаті ж у бідного ляда стукоче,
Поки до дна догорить каганець.

Вчіться ви, дітки, у мене робити;
Вивчитесь—будете добрі ткачі;
Дасть вам верстат ваш і їсти, і пити,
Тільки ж робіть ви і вдень, і вночі!

Схочете спати,—а лихо приснится,
З ліжка зжене вас воно до зорі;

Ляжте ж тихенько та спіть, поки спиться,
Спіть, мої діти, в теплі та в добрі!

От і заснули по лавках хлопьята;
Крикнув цвіркун, догоря каганець;
Трохи притихло; побільшала хата;
Швидко вже буде й роботі кінець.

Швидко, а все таки стукає ляда,
Бігає човник відтіль і відсіль...
Човник і ляда—ткачеві порада;
Берди і цівки, ви—хліб його й сіль.

Лялька.

Щира і мила, сама з тою лялькою схожа,
Граєшся з лялькою ти, моя дівчинко гожа!
Чорні їй коси росчешеш, у сукню вдягаєш,
В стьожки червоні, в намисто ясне убіраєш
Вдінеш їй в уші сережки, обуєш їй ніжки,
То їй головку піднімеш, то схилюєш трішки!
Стиснеш до лонь своїх, щиро і щиро милуєш,
І в оченята, і в губки рожеві цілуєш:
Граться ж обридне тобі,—так іграшок нікчемний
Схопиш за ніжку та й кинеш у закуток темний.

Я прозираю, дитино, далеко, і дуже
Жаль мині й ляльки, і няньки, маленький мій друже.
Ти і не бачиш, як роки за роками плинуть...
Щирому серцю на світі не довго загинуть!
З ляльки малої ти станеш огрядна дівчина;
Зачервоніє твій вид молодий, як калина;
Очі, мов сонце на сході, огнем загоряться.
Люди захочуть з тобою, як з лялькою граться:
Світа по правді й завчасу тобі не покажуть;
Дум, що почнуть полошити тебе, не розважуть;
В любляче серце твоє заглядати не будуть;
Сил, що даремно дрімають в душі, не розбудють;
Леститись стануть і стануть до ніг твоїх линуть,
Щоб, як обридне, у закуток ляльку закинуть...

Черевички.

Як до милого ходила,
Черевички я купила.
Черевички з підківками,
Та й натерпілась я з вами!

Чорнобрива й білолиця,
Як прийду, було, до Гриця,
Черевички тільки рипнуть,—
Вже у його й двері скрипнуть.

Він ті двері одчиняє,
А на мене поглядає.
Черевички з підківками,
Та й натерпілась я з вами!

Як іти, було, зберуся,
Все немов чогось боюся;
А моя, тим часом, мати
Почина мині казати:

„Доню, доню, в темні нічки
Знапастиш ти черевички!“
Мати правдоньку казала:
Черевички я стоптала.

Вже ж у їх не стало рипу,
А у Гриця в дверях скрипу;
Що ж подіялося з вами,
Черевички з підківками?

Поки ви були новенькі,
Був до мене й Гриць любенький;
З того ж часу, як стоптались,
Щось та инше з Грицем сталось.

Черевички невеличкі,
Ви стоптались в темні нічки,
Та і все стопталось з вами,
Черевички з підківками!

У полі.

Гей, у мене був коняка,
Був коняка—розбишака;
Мав я шаблю і рушницю
Ще й дівчину—чарівницю.

Гей, коняку турки вбили,
Ляхи шаблю пощербили;
І рушниця поламалась,
І дівчина одцуралась.

За буджацькими степами
Йідуть наші з бунчуками;
А я з плугом та з сохою
По-над нивою сухою.

Гей, гей, гей, мій чорний воле!
Нива довга, в стернях поле...

Вітер віє—повіває,
Казаночок закипає.

Ой, хто в лузі—озовися!
Ой, хто в полі—одкликнися!
Скоро все засне під млою;
Йди вечеряти зі мною!

Зву... луна за лугом гине,
Із-за хмари місяць плине;
Вітер віє—повіває,
Казаночок простигає.

---

* * *

Я не раз тобі казала:
„Милий, серця не вражай!
В йому струни з шовковинок,
Так, не вміючи, не грай!“

Ти не слухав; переборів
Золотих не розбірав,—
Необачно бив по струнах,
Аж поки їх не порвав.

Так скажи їм, щоб заграли,
Як попереду!—Дарма!
Грало те ж, та одголосу
В струнах порваних нема!

Михайло Михайлович Макаровський.

1783—1846

Имья його в українській літературі стало відомим у 1848 році, коли були надруковані його поема „Наталя" і віршована повість „Гарасько, або талан і в неволі" в Южном Русском Зборн." Амвросія Метлінського в Харькові. „Наталя" була написана в 1844 році, а „Гарасько, або талан і в неволі" незабаром після того. 1864 року д. Божко видав власним коштом поезії Макаровського „Мова з України". „Наталю„ було видано вдруге в Харькові в 1890 р. і втрете в Чернигові в 1899 році. Про „Наталю" казали, що це, після творів Шевченка і Квітки найвидатніший твір української літератури. Родився Макаровський у 1783 році. Батько його був попом—намістником у флоті, а потім попом в селі Галицькому (в Полтавщині) і в містечку Кропивній, Золотоношського повіту. Макаровський учився в полтавській семинарії; учитись йому помотав коштами його старший брат. Скінчивши курс науки в семинарії, він учив дітей у поміщиків: Корсуна, Кодинця і Кулябки до 1818 р., а з 1818 р. поступив у гадяцьке повітове училище учителем закону божого, історії, географії, латинської і російської мови—(в його вчився, між иншими, і А. Метлінський) і нарешті був „штатним смотрителем" училища. Макаровський був людина справедлива, розумна, умів до ладу і красномовно говорить, і його дуже любили школярі і гадячани. Невтомною працею він завів у школі справність і гарні порядки. Макаровський добре знав мови: латинську, французську, німецьку і російську і говорив тими мовами. Він дуже гарно знав і українську народню мову і народній побут і це яскраво одбилось в його творах, особливо в „Наталі". Умер Макаровський нежонатим, 7 вересня 1846 року, на 63 році життя.

Літературні джерела для біографії: 1) „Южный Русскій Зборник" А. Метлінського, Харьків 1848; 2) „Южно-русскіе очерки і портрети" Горленка, К., 1898 р., стор. 153—166.; 3) „Наталя" 3 видання Грінченка, Чернигів, 1899, з передмовою; 4) *Петров*—Очерки укр. литер. XIX ст.

Любощі.

Край села Теплиць, у стоку річки Полянина,
Горювала дорогая жінка Харитина
Вісім літ без чоловіка; він Тарасом звався,
Був в погонцях за Дунаєм та дѣсь і дівався.
Вже його і рід, і люди стали забувати;
Харитину удовою мусили прозвати;
Ця ж сердешна довіряла ворожкам і славі;
Положивши нову свиту і кожух в заставі,
Одправляла панахиди, помин спорядила,
І багатим, і убогим хлібом угодила.
Щоб же швидче оплатиться, з донею трудилась,
В церкву ладан подавала, плачучи молилась;
То й поміг ій Бог не тільки те повикупати,
А й худобу, добру славу і копійку мати.
Харитина знадоблялась людям на господі,
На базарі і на кладці, і на огороді;
По обідах за покійних страву готувала,
На родинах і хрестинах перша помагала.
Чи варену угодити?—у неї питались,
До шишок і перепійців без того не брались;
І за лежні, короваї, за меди і брагу
Хліб та дяку всюди мала—не людську зневагу.
А Наталя за всю челядь славилась красою:
Чарувала оченьками, личком і косою:
Дівка руча, щира, жвава, невсипуща, з толком,
Гарно ткать плахти уміла, вишивала шовком.
Бога, неньку, рід любила, досвіток цуралась;
Червоніла, як калина, хоч не малювалась.

Та пригодонька лихая де людей минає?
Краля зразу занепала: стогне, позіхає,
Питочки вона не хоче, істки не береться,
Стогне та з огню говоре, часом в груди бьеться.
То, не стямившись із ляку, із печалі, мати
Баб зібрала на пораду,—стали толкувати;
Перша каже: у небоги пристрітні уроки;
Друга плеще: ій завійна всунулася в боки;
Третя лихо зве уразом і провадить зілля:
Росторошпу, то хвилівник, то друге безділля.
Як ось к гурту приплелася знаха і четверта,
В рубьях, боса, неохайна, істиком підперта.
Ця з похмілля туманіла, з кашлю надривалась,
Умостившись біля полу, пильно приглядалась;
Потім, хвору попестивши, як би рідна мати,
Закричала, залящала: „Годі мудрувати!
Ет, тут видно, навісній, що дівчині рано
Щось у серце упьялося—любощі ій дано.
Нуте ж, разом рятувати бідну сиротину!
Положіть ії на теплу і суху повстину,
Непочатою водою мийте біле тіло,
Тріте хріном проти серця, щоб воно не мліло;
А забудьків одтопивши, підмостіть напиться,
То й не стане за ледащо любочка нудиться."
Ізробили, як казала знахурка мандрьоха,
Тільки ж хвора не вставає і уже не оха.
Простяглася, мов на марах, губоньки стулились,
Щічки впали, ніс згострився, очі помутились;
Ледві-ледві дух ізводить, потом облилася,
І якби за свічку ненька швидче не взялася,
Не молилась та не била, плачучи, поклони,
Задзвонили б по Наталі швидко в усі дзвони.
Знахурки, того злякавшись, кинулись із хати,

Господиня поспішає ледарь провожати;
Як же в хату завернулась, то уже Натася
За підситок і ночовки сяк-так узялася.
Та куди їй до роботи?—рученьки дріжали,
Карі очі соловіли—спатоньки бажали.
„Доню, доню, світе милий!“ каже їй Харина:
„Чи не я ж тебе родила, ти моя дитино!
Чи то працею твоєю нам забагатиться,
І міні тепер на тебе з горем не дивиться!
Угамуйся, не турбуйся, марне не томися;
Ляж засни, а перш усього Богу помолися,
І, як Бог пошле здоровья, будемо робити,
Щоб без батька і без долі послі не тужити.

Так казала необачна, бо про те не знає,
Що Тарасові Пречиста всюди помагає:
Він попав у плін до турка, та утік до грека,
Облітав сердега море й землі, як лелека.
Жив у Кипрі і на Ідрі, був у Цареграді,
Став би й досі старшиною хоч в якій громаді;
Та заклявся не міняти на чужу чужину
Віру, рід свій, край і жінку, і свою дитину,
І наживши копійчину, кинувсь до господи,
Полинув, як сокіл ясний, через бистрі води;
І уже в Одесі ласощ закупає з крамом,
Щоб приїхати додому та й зажити паном.

Хай же там сподарь торгує; ми до Харитини
Завернімось та до Талі, доброї дитини.
От неділенька минула, а сердешна вьяне;
Хоч остербала, та плаче, як на річку гляне;
Часто біга за ворота та ламає руки;
До роботи не пильнує, нудиться од скуки.
Мати ж приїху роздовбала, так не докопалась,
Відки дові тее лихо, з ким вона спізналась.
Та вже Катря Чемеричка узол розвязала,
Бо Наталя, як пололи, плачучи, казала:
„Ох, порадь мене, тітусю, порятуй, як мати,
Як би, як би моє горе швидче скоротати?
Я нужуся, сохну, чахну, матінку зморила;
Лучче б тут мене живую ця земля покрила!
Сохну, чахну, а од чого? Ох, моя, ти, ненько!
Якось вставши до овечок рано та раненько,
Подоїла, в згін прогнала, кинулась по воду;
Ще тоді у Полянина не було народу,—
Тільки парень, щось за парень за волом гонився.
Глянув, кинувся до мене і з відра напився.
Як напився ж, став, як камінь, я й отуманіла;
Він очима тільки лупав, я—мов оніміла,
Він ні мови, я ні слова,—тіло затряслося,
Сталось лихо і на віки в серденько впилося.
Хто він, відки, де тепера, Господь його знає;
Коли жив, нехай сердегу доля не минає!“

То був з Хресців Кононенко Опанас, левенець;
Вісім хур провадив риби; там був оселедець,
Ляш, сула, тарань, чахоня, чабаки, севрюга,
Короп, щука, таловірка, лини і окунь з луга.
Молодий, та ба—мисливець! був і у столицях,
В Таганрозі і в Ростові, у донських станицях;
Заробля; а на господі? все на світі має;
Бо одинчик, хвалить Бога, гадки не гадає.
Вже під його підстилались козаки й міщани,
І роменці, і полтавці, кримці й слобожани;
Та і батько заповідав, і старенька мати
Там, де Господь сам покаже, рученьку вязати.
Це провідала та Катря, облітавши села,
Жінка хитра, доступная, гарна і весела;

Хоч до кого підлеститься і що хоче, знає,
Тайну з серця, слово з рота, де бажа—виймає.
І казала, як циганка знавши ворожити,
Що Наталя за Панасом вік свій буде жити.
Хто ж повірив? всі сміялись; та в одну годину
Господь разом наділяє двічі сиротину.
Опанас, прибувши в Хресці досвітком раненько,
Татусеві і матусі поклонився низенько:
Росказав їм про дорогу, про товар і плату,
Про харчі собі й на челядь і на скот утрату.
Що на мостове роскидав, смолу, перевози,
На підіски, на ухналі, ярма і занози.
Тут старенькі звеселились, родичів скликали,
Напекли і наварили, їли, попивали.
Завелася всяка гутір: що хто мав—балакав,
Инші пісні заспівали, де-хто так варнякав.
Із жінок же Тараниха, мов пророкувала,
Про дружину для Панаса говорити стала.
Влас і Стеха обізвались: „Ми того й бажаєм!
Коли схоче син жениться, то не помішаєм,
Силувать його не будем: Бог йому помога!
Хоч би трапилась сирітка, дівчина убога,
Аби добрая, покірна й сорому боялась,
Та Панасові душею й серцем сподобалась,
Раді будем, нас худоба людська не здивує:
Без неї хто розум має, вік не голодує".
Тут Панас уже й не стямився. Очі, мов горіли,
Руки, ноги затрусились, щоки червоніли:
Так зрадів він! та аж швидко кинувся із хати,
Щоб холодною водою нуд угамувати.
Як же бенкети минулись, взявши дядька Хмару,
Дав йому тарані сотню та севрюжок пару.
Побалакав звичайненько, та тоді й признався,
Що в Теплицях з дівчиною гарною зазнався.
„Сядь же, дядечку, на шкапу і дмухни в Теплиці;
Роспитайся: дівка, кажуть, доня удовиці...
Хай і так! як же у серці віру й Бога має
І худої за собою славоньки не знає,
То я викину, та й швидко, молодецьку штуку:
Дам їй серденько за серце, рученьку за руку;
Оженюся, щоб сідая ненька оддихала,
І пораду, і помогу, і потіху мала".

Весілля.

Ще в четвер, як тільки сонце глянуло з востока,
Де взялася і спустилась на току сорока;
Відтіль плиг та плиг і миттю к покутю добралась,
Обізвалась і з віконцем мов поцілувалась;
Полетіла на ворота, борсалась, скакала,
Скреготала, скреготала й невидима стала.
„От же, доню, гості будуть," каже добра мати:
„Мабуть баба Василина прийде погуляти,
Або станова з Окрайця привезе роботу,
Бо про те давно квилила, та і в цю суботу.
Затопи ж, вари обідать, я повимітаю.
Прихвачусь мерщій до тіста, пироги побгаю."
Не виходили із церкви (день той малось свято),
Тут же все було готово і горілки взято.
Стіл дубовий покривала біла скатертина;
Поверх його паляниці склала Харитина;
Засвітила з воску свічку, Богу помолилась,
Сіла мовчки біля полу і в вікно дивилась.
Як ось—стук! пилок піднявся, кінські два вози
Йідуть в дворик. У Наталі навернулись сльози.

В першім возі Опанас був з татусем Уласом;
В другім Тупотун Омелько з Гнатом Чукутасом.
Опанас в жовтинцях нових і в новім жупані.
Молодик чорнявий, гарний, митий мов у бані;
Стьожка гарна голубая на грудях лежала,
Шапка кримська головку любо накривала,
А чуприна, мов шовкова, слалась по-над ухом;
З люлькою Панас не знався, як з нечистим духом,
Не вживав він і кабаки, і не пив горілки,
З куду грав на балабайку, брався до сопілки.
От і встали, отрусились і пустились в хату.
Чепурну, веселу, гарну, тільки небагату.
Положивши хліб, як треба, рядом садовились,
На Наталю молодую залюбки дивились.
Ця, як ластівка, літала в сінцях і в коморі,
Прибірала коло столу, поралась надворі.
І Харина, що ніколи кривди не любила,
Сала кус самий любіший зараз подробила.
Наламала паляниці, рядову підносить,
Пити й їсти так, як дома, пообідать просить.
Гості хліба не цурались: вже не стало сала;
Пирогів стояла миска, та мов не бувала;
Згас і борщ; почавши юшку, старости провадять:
„Оттакі то мабуть страви і панам не вадять.
Ну!.. уміли готувати і на стіл давати!
Знать тімахи коло печі і дочка, і мати!“
Кононенко усміхнувся, як же вдовольнився,
Рушником обтер парсуну і перехрестився.—
Встав з Панасом із-за столу, кашлянув тихенько:
„Слухай, каже, Харитино, чутко та пильненько!
От, як бачиш, сина маю; ти—дочку Наталю,
Дівку чесну, роботящу і хазяйку, й ткалю,
Помоліmось же ми Богу і звяжім їм руки,
Та і ти іди до мене, щоб не знать розлуки;
Будем вкупі, їсти, пити, будемо робити,
Діточками веселиться і Христа хвалити.“
Як почула Харитина од Уласа речі,
Червоніла, то бліднiла, стоя коло печі:
І дитини молодої, і себе жаліла,—
Вік свій з нею коротати і оддать хотіла.
Тричі говорить приймалась, тричі оставлялась;
Так як риба проти шуму, довго умудрялась,
І нешвидко, положивши хрест святий на груди:
„Слухай, каже, пане Власе, чуйте, добрі люди!
Коли Бог вже показав вам до мене дорогу,
То нехай же так і буде, як угодно Богу.
Повінчаєм діток наших, та аж в ту неділю,
Щоб зібратися, як треба, вам і нам к весіллю.
А за мене не турбуйтесь, маю вам сказати,
Що й на крам не проміняю дворища і хати;
Буду жити, як Бог судить, і свою дружину
Поминать не перестану, поки тут же згину.“

Як сказала, гульк у хату баба Василина,
А за нею Харитинин дядько Солонина,
Рідний брат Яцько Шеверя, діверь Забувайко,
Кум Каленик Оселедько, та Свирід Безпалько,
Сестри—Луцька Полозиха, Катря Чемеричка,
Попадя Онастасія, писарька Куличка.
Рушники дають, горілка й варенуха ллється;
Гомін, співи, гук і регіт в хаті роздається.
Пьють та пьють, насилу к ранку унялась розмова;

Инші пьяні повалялись по двору, як дрова:
Кононенко ж з старостами в повітку забрались:
Там постіль Наталя слала, там і спать уклались.
Гості спали, а Харина, вставши до схід сонця,
Поглядала на повітку часто із віконця;
Заходилась коло печі, Талю розбудила;
Поколола поросята і діжу підбила.
А за тим настигли сестри, куми та зовиці;
Залюбки книші побгали, стульні й паляниці;
На столі постановили чарку і горілку,
Три перепічки на маслі, ковбаси тарілку,
Другу—сала; і Харина знову виглядає,
Свата й зятя з старостами в хату дожидає.
Як ось гомін обізвався: Влас устав з Паиасом,
Вийшли старости до коней тим же самим часом;
Потім в хату позбірались, принялися снідать;
Мали їхать, та зостались тут і пообідать;
Та аж к вечеру од свахи ледві улизнули,
А тутешні, окрім Талі, пьянії поснули;
Ця мерщій ложки, посуду перемила й склала,
А сама заснуть хотіла, та і не дрімала:
Думи думала сердешна про дівоцьку долю;
Охрестилась і на Божу положилась волю.
Та до серденька вьязалось і добро, і лихо;
Заридала молодая та й говорить тихо:
„Все гаразд, та як то рідну матінку зоставить?
Хто їй питочки і істки без мене поставить?
Хто на ниві буде з нею, і в лиху годину
Зайде з ласкою, як доня, в бідную хатину?..
Та і я... куди пустилась? що із мене буде
Там, де зроду не бувала, де чужії люди,
Де словечко не озветься, оченьки не глянуть,
Що тепер мене голублють, там же перестануть...“
І заиовкла, теплі сльози знову полилися.
Сонні всі заворушились, потім підвелися,
І додому плазували. Невсипуща ж мати
Стала думать, що к весіллю треба готувати:
Зараз образи купила, шовку жмут і стьожок,
Два очіпки грізетові, пояс, пару ложок,
Чоботи—одні жовтинці, а другі юхтові,
Гарну плахту, дві намітки, три запаски нові
Юпку байкову, червону, із достатку шиту,
Кожух добрий котельвянський і ягнячу свиту.
Скриня вже була готова і гаразд набита;
Там були полотна всякі і одежа шита,
Рушники, платки, серпанки, скатерті з хустками,
Пряжа біла і крашена, в мітках і клубками.
І тепер скажіть, панове, чи то ж всяка мати
Так уміє, як Харина, доню споряжати?
Цій Пречиста в кревній праці явно помагала,
І на ниві, і на кладці руб за шаг давала.
Все у неї всім на диво, мов із шовку бгалось:
Дві свині, гусей десяток зерном годувалось;
Солод був уже готовий і пшениця мита.
Чемеричка побивалась, мов несамовита;
Наскликала прать і мазать, шити і білити,
Сіять борошно, вчиняти і діжу місити.
Харитина ж так, як пані, тільки старувала,
Що в господі не найшлося, зараз купувала;
Наямлила груш сушених, терну, слив в базарі,
Меду й перцю на варену; пінної без згарі
Сім відерок опалила суще коропської,
Оселедців по три сотні і сеньги донської.
Це ж робилось в понеділок, а в вівторок мати
Заходилась всякий посуд мить і добувати;
Попадя дала їй кухву і нове барило,
Шаплики й годящі ночви — староста Курило.
Брагу зараз зарядили; в середу зарані
Затопили піч варисту так, як на майдані,
Хліб пекли; в четвер кришили локшину дівчата,
Вибірали для зарізу гуси й поросята;

В пьятницю до діла лежні з гурту поробили,
Та шишки і перепійці в піч посадовили;
Коровай же спорядивши в самую суботу,
Посадить його впросили Кирика Голоту.
Одспівали „кучерявий", танцювали ж зуба,
Бо музики не діждались—Дороша Безгуба;
Та й полинули дівчата,—нанесли красолі,
Рожі, пижма, чорнобрівців і зірок доволі;
Турбувались, побивались залюбки для діви:
Наряжать її взялися весело, під співи.
Старша дружка, Сердюківна, косу роспліталя,
А гребінкою Оксана Цибівна чесала,
Горбанівна обкладала голову стрічками,
А Педоря Соболівна всякими квітками.
Оденулась молодая та й мелькнула з хати
На весілля, де веліла матінка, прохати.

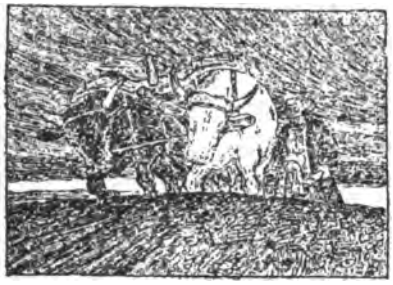

Степан Васильович Александров.

Родився в кінці 18, або в початку 19 століття, в селі Цареборисовому Озюмського повіту (в Харьківщині). Освіту здобув в харьківському колегіумі. Скінчивши вчення, 3 роки жив у Цареборисовім, а потім 26 літ у селі Бугаївці Озюмського повіту. 1845-го року переїхав він у „военне поселення“ Граково... Александров був священником. Усе життя (за виїмком років учення) жив на селі, добре знав народню мову, життя і звичаї народні. На літературну ниву Александров виступив у 1848 році; тоді було надруковано (в „Южном Русском Зборн.“ Метлінського) його поему „Вовкулака“, написану у Бугаївці (1842 року). Поема ця—переказ народнього повірья про „Вовкулаку“ (людину, що через чари зробилась звірем). У цій поемі дуже гарно змальовані народні весільні обряди. Коли помер Степан Васильович Александров докладно не відомо.

Літературні джерела для біографії: 1) „Южный Русскій Зборник“ Метлінського; 2) *Петров*—Очерки истор. укр. литер. XIX ст.; 3) *Білозерський*—(„Складка-Альманах“, 1896. Харьків.)

До земляків.

Гей, українці, пани-братці!
Подайте ви мині совіт:
Живу я у тісненькій хатці,
Як з неї вилізти на світ?
Бо вікна в ній маленькі дуже,
А двері замкнуті на вік;
Земляк ваш там сумує, туже
Тим, що без долі чоловік.
Тільки міні тоді й утіхи,
Як попадеться ваш стишок:
Читаю з смаком, без поміхи,
Неначе паски зізім шматок.
Дванадцять літ прожив я в бурсі,

Та й не прийшло тоді в догад,
Що наша кобза в Петербурзі
Колись-то буде грати в лад.
Тепера ж, як в моє віконце
Пісень знакомих з пьять прийшло,
Мінї здалося, наче сонце
Посеред ночі ізійшло.
У клітці птичка як кочує,
То хоч співа, а все скуча;
А голос рідних як зачує,
То з радістю їм одвіча.
Так вашим я пісням рад стільки,
Що й сам не втерпів не співать;
Та ще як кинусь до сопілки,
Вхопив її, — давай свистать!
Що ж я співав в своїй хатині,
Те й на бомазі написав;
Щоб знали всі, як в халатині
Співають, — тим до вас послав.
Тепер, як хочете, суділе
Мене, поштенні господа!
А Вовкулаку ви прийміте,—
Не побракуйте хоч труда!
Як скажете, то так і буде,
На те ви судії есте;
Не попустю його між люди,
Як дозволення не дасте.
Де що не так, — сами поправте,
Тоді я й людям покажу.
Просю, в стихах мене наставте;
За те спасибі вам скажу!—

Вовкулака.

(Уривок.)

Як Котляревський у Полтаві
Енейду, гарно написав;
Тоді, із щирости к тій славі,
І з нас писати де-хто став.
У Харькові Основьяненко
„Патрет салдатський“ змалював;
„Марусю“ ж нарядив гарненько
Так, що я зроду не видав.
Іще про „Пана та собаку“
Зложив Артемовський-Гулак;
Співав Могила про козаків,
Бо то є щирий наш земляк.
А Корсуна взяла охота
Український звязати „Сніп“;
Пішла тоді усім робота:
Вьязав його всяк чоловік.
Як вийшло де-що із печаті,
То всі ми раді так були,
Як муха та сметані в хаті,
Очаків наче добули.
Там де-хто вздрів своїх знакомих,
З котрими в школі ще учивсь, —
Казок і приказок свідомих,
Як шлявсь по улицях колись.
І в мене серце розігралось
Тоді, як де що я читав;
Мав сам писати, що попалось,
Потім так розсуждати став:
А критиків хіба не страшно,
Котрі за помилку одну
Збентежать так тебе напрасно,
Що підеш, наче лин по дну?
Вони нікому не вважають,
Хоч будь ти генеральський син,—
Що не по їх, то так розлають,
Хоч заховайсь собі за тин.
Цього терпіти без привички
Не схоче конюх і лакей;
Вони ж цирклюють з-за дурнички
Так вчених і старих людей! —
Так що ж? Як вовка все бояться,
Затим і не ходити в ліс?
Хай лають, — цур не озиваться,
Мовчи та дулю дай під ніс...
Ні, Господи, прости, що й скажеш,—
А ділом не бувать цьому,
Бо сьоркою себе покажеш,
Й огиднеш мирові всьому.
Дай, Боже, по братерські жити:
За ким помилки не буває?
Хто ж може увесь світ навчити?—
Та не родилась голова!
Сказати будучи приміром:
Мене старого хто навчить?

Пишу про те, як був я звіром, —
Нехай хоч увесь світ кричить!
І досі ще не розтолкую,
Який я на світі удавсь,—
Був мужиком, — тепер паную,
І трохи розумцю набравсь.
Мене сини, зяті й онуки
Давненько просять написать
Про сторію свою і в руки
Для памьяти їм передать.
Затим пішов я на одвагу:
Узявсь за каламарь з пером;
Перепишу все на бомагу,
Згадали діти щоб добром! —

—

Тоді, як жив я в Бугаївці,
Од Харькова верстов за сто,
На Мокрому-Озюмці річці,
Тоді не знав мене ніхто.
Тепер коли завгодно знати,
Чим був я в молодих літах,
Дозвольте все вам росказати,
Та ще не просто, а в стихах,
Було весілля у сусіда,
А він мене дружком прохав,
Бо уважав неначе діда,
Хоч я іще й усів не мав.
Та вмів я гарно танцювати,
Сивуху здорово любив,
З дружками майстер жартувати,
А свашці ще й не те робив...
Під час світилку поцілую,
А старостам всім поклонюсь;
Як хто налає, — мов не чую,
Про себе тільки сам сміюсь.
В мого сусіда син був Савка,
Розумний хлопець хоч куда;
Була й дочка у його Гапка,
Та заміж вже давно оддав.
Собі ж приняв він сиротину,
Дівчинку років десяти,
Щоб, як зросте замісць дитини,
То й жениха її знайти.
Сирітку звали ту — Тетяна,
Із себе дуже недурна,
Чорнява, біла та румьяна,
Й така розумна, що все зна.
В Петра Тетяна проживає,
Сказати, більш ніж років сім;
Стару й старого поважає,
І робить так, що любо всім.
Так Савка в неї і влюбився,
(Бо стоіла вона того),
Признався їй про це, й добився,
Що він їй кращий усього...
Петрова жінка примічає,
Що Савка їх не той, що був:
Нема Тетяни, — все скучає,
А про хазайство й позабув.
Та і Тетяна нишком плаче,
А до роботи не-оне;
Петрова жінка все те бачє,
Та й дума: „тут щось є дурне!
Неначе я її не лаю,
Нічого й Савці не кажу;
Ще їм в роботі помагаю:
Чого не вміють покажу,
А в ділі все нема досціху,
Куда не глянеш, — все не те;
Ми їх скормили на потіху,
А їм і байдуже про те."
Петро цього не зна нічого,
Бо рідко дома він живав;
Як правду мовити про його:—
Десяцьку должність одбував.

Роздача коровяю.

„Ходім," кажу: „тепер у хату,
Пора ділити коровай,
Благодарити свасі й свату,
А ти, музико, марш іграй!"
Ввійшли, — порядком посідали,
Де хто по попереду сидів;
Дружки такої заспівали,
Щоб короваю я глядів.
А я, рукава закотивши,
Ніж із-за пояса дістав,
До короваю приступивши,
Так грімко говорити став:

„Благословіте, батько й мати,
І ви, поштенні старости,
Цей чесний хліб на мир роздати,
І діло до кінця звести."
„Хай Бог тебе благословляє,"
Вони сказали на одвіт:
„Неначе времья дозволяє:
Що слідує, то те й робіть."
На короваї шитий гарно
Рушник ізгорнутий лежав;
Я взяв його собі чупарно
Через плече й перевьязав.
Почав тоді вже ковиряти
Середню шишку наперед
Та на тарілку роскладати,
А мій піддружий роздає.
„Дай сватові," кажу: „та свасі,
Оці великі з золотцем;
Ці будуть Христі та Домасі,
Що в родичах із панотцем.
На ще для' зятя Поляшенка,
Що Гапку, їх дочку, держить;
Для дядька Йосипа Сліпченка,
Оця, край неї що лежить.
Дружкам давай хоч по маленькій,
Щоб оділити як-небудь;
Оці світильці золотенькі,
Та старостів не позабудь.
Тривай-лиш виріжу для свашки,
Оцю велику, що з гільцем;
Нехай вона моі зна ласки,
Що танцювала молодцем!"
Ми зглянулись, та й осміхнулись,
А старости на нас ворчать:
Дивлюсь—буяри всі сунулись
Шишки хапати для дівчат.
„Е, хлопці! стидно так робити:
Воно досадно хоч кому!
Я по руках вас буду бити,
Та ще й подарки одніму!
Піддружий! ти там що калячиш?
Про тебе так усе дарма;
Буяри роблять що, не бачиш?
Дивись — шишок уже нема.
А треба ще братам, племьятам,
Хрещеній матері, кумам;
Хоч по маленькій і хлопьятам,
Щоб не було докору нам."
„Це так ти сам роспорядився,"
Піддружий з озлістю сказав:
„На свашку пильно задивився,
Та й коровай свій прозівав!"
Зажмурив очі, мов не чую,
Принявся за роботу впьять,
А про шишки вже не толкую,
Щоб гірша не була напасть.
Скоріше вибрав на тарілку
Весь коровай, на мир роздав,
А музикантам тільки спідку
На піл через руки подав.
Щоб не обідився хто часом,
Або на мене не напавсь,
Сховавши ніж, я грімким гласом
Так до кумпанії озвавсь:
„Чи всім достало хліба-соли?
Тепера ви міні кажіть;
Кому нема,—з своєї долі
Оддам, а послі ізвиніть!"
„Довольні!" гості всі сказали:
„Спасибі Богу і сватам,
І молодим, що нас зазвали,
Дружкові, свашці й старостам."
„Коли що так, за ці труднівки,
Що треба, мати, одгадай,—
Налий із рук своіх вишнівки,
Та нам по повній чарці дай."
„Що бабі, кажуть, те й громаді;
З цим не стане діло в нас;
До цього торгу й пішки раді:
Ось випийте, прошу я вас!"
„Сама пий, мати головата.
Всю, повну, чисто до денця,
Та піднеси старого свата,
Тоді й ми випьєм до щирця."
Стара не донесла ще ряду,
Як я окликнувсь до жінок:
Давайте ви міні пораду,
Та розсуждайте про вінок,
Що у Тетяни росцвітає
На голові, неначе мак;
Вона ще мабуть і не знає,
Що їй не буть до віку так."

Всі молодиці догадались,
А свашка й потім поняла:
На молоду гуртом напались,
Вона вінок їм оддала.
Взяли у молодого шапку
З червоним плисовим вершком;
Заставили сестрицю Гапку
Роспорядиться тим вінком.
Вона знайшла у себе голку,—
Хоч шити у неділю й гріх;—
В ушко вселила нитку шовку
Й перехрестилася при всіх,
Та й узялася пришивати;
А молодиці почали
Такої пісеньки співати,
Щоб їм могоричу дали.
За цим у нас не стало діло,
Вишнівки повна пляшка є,—
Із столу свашка взявши сміло,
Та всім по чарці і дає.
Й мене, спасибі, не минула;
Тільки що випити успів,
Тихесенько мині шепнула,
Щоб иншим ділом я повів.

---

* * *

Наїздився та нагулявся
Після того, що я писав,
Наплакався і насміявся,
А кой-де й дудочки гасав.
Читав я де-кому весілля,
Те саме, що читали й ви;
Всі кажуть, що такеє зілля
Не лучче простої трави.
У мене од такої речі
Простиг поезії весь жар—
Мов кулаком хто дав у плечі,
Або все згинуло в пожар.
Сидю тихесенько у хаті
Та й думаю: ну, що ж я вспів?
Я ж обіцявся доказати,
Яку ще муку я терпів.
Так що ж? це доказати можна.
А написати?.. Потривай...
Писав весілля осторожно,
А кажуть всі: у піч сховай!
То так мині й за те ще буде,
Як другу часть я напишу,—
Осудять на роспалку люди,
То що їм я тоді скажу?
Бач: цирклювати всяк здоровий,
Яке письмо ти не подай;
Заспорь із ним — куди бідовий!
Тільки в кавун не заглядай...
Нічого більше я не хочу:
Хоч би не лаяли за те,
Що я свою бомагу порчу,
Й то тільки для своїх дітей.
Так розсудивши, я рішився
Черкнути ще, що Бог вже дасть:
Однак у дуркі вже пошився—
Не страшна дурневі напасть!
Розумні так зовуть з Парнаса
На поміч все якихсь богинь,
А я не знав того Панаса,
Не хочу й знати їх, хоч згинь!...
Візьмуся за перо сміліше,
Писатиму, як що було;
Приняв біди — не треба більше,
Та, слава Богу, з рук сплило.—
За це ж в біду хоч попадуся,
Хоч инде вкажуть дурака,
Тоді я так до їх озвуся:
Звиніть—я вчився у дяка...

Випуск 2 одразу поставив перед виданням, крім літературно-наукових, ще й політичну проблему: він відкривався творами Тараса Шевченка, мужнє слово якого цензура багато разів не допускала в друк, забороняла, конфісковувала.

Тим більш важливо, що "Українська Муза" була першою поетичною антологією на Наддніпрянщині, де зроблено спробу на хвилях революційного піднесення в Росії та на Україні показати Шевченка як поета-патріота, непримиренного борця проти царського деспотизму, соціального і національного поневолення. Видавець виходив з того, що "поетична творчість Т. Шевченка має величезне значення не тільки для української літератури, а і взагалі для розвою загальнолюдської думки і поступу". Не дарма, добірку шевченкових поезій відкриває посланіє "І мертвим, і живим..." Високу громадянську напругу шевченкової поезії репрезентує повністю виданий "Заповіт", поема "Єретик", "Холодний яр". Інші зразки шевченкової поезії розкривали його як видатного поета-народолюбця, неперевершеного лірика ("Мені однаково...", "Огні горять...", "І широкую долину..." та ін.). Деякі твори Шевченка, одначе, не потрапили до "Української Музи" через свою надто гостру політичну злободенність ("Сон", "Кавказ"). 1908 року Коваленко вмістив ці твори в декламаторі "Розвага", але також з вимушеними купюрами.

Випуск 2 відкривав новий етап у розвитку української поезії, основні напрямні лінії якого й визначив геній Шевченка. Він містить твори поетів-сучасників Кобзаря: романтик Віктор Забіла представлений творами "Не щебечи, соловейку", "Гуде вітер вельми в полі", що завдяки своєму гуманістичному змістові і чудовій музиці Михайла Глінки набули широкої популярності. Поезіями "Пугач", "Осінній лист", "Човник", "Туга серця" та ін. Забіла поглибив в українській поезії її лірико-романтичний струмінь, що часто переломлюється у самовираження болючої гами душевного стану поета, який на життєвому шляху зазнав багатьох ударів долі.

Сучасник Шевченка поет-романтик Михайло Петренко увійшов в історію української літератури ліричними віршами-піснями, з яких всенародну популярність здобула пісня "Дивлюся на небо.." Меланхолійно-тужлива лірика поета близька до народної пісні. Відчуваються в ній і літературні реміністенції, зокрема з Шевченка.

З багатогранної поетичної спадщини Олександра Афанасьєва-Чужбинського упорядник подав низку найхарактерніших віршів поета пісенно-фольклорного характеру. Звичайно, вмістив він один із найпопулярніших творів митця "Гребінці", більше відомого під назвою "Скажи мені правду, мій добрий козаче", а також "Ой у полі на роздоллі" та "Огнище" ("Квітки пахнуть ясним ранком").

Українську поезію середини XIX століття, безперечно, підпер своїм талантом один із видатних письменників Панько Куліш. Якщо одним крилом українська поезія торкається струн могутньої лірики Шевченка, то другим - ліри Куліша. Не зважаючи на різний темперамент і характер обдарування цих поетів, на певні протиріччя, що їх розділяли, і Шевченко, і Куліш були невтомними ратаями на рідній ниві, стояли на стороні прав народу і його культури. Упорядник антології виходив із засади, що "заслуги Куліша для української літератури як критика, публіциста, історика, поета, белетриста і перекладача, не зважаючи на його крайні погляди на історію, дуже цінні й корисні". І тому, порівняно з іншими поетами, спадщина Куліша представлена в "Українській Музі" повніше. Тут вміщено алегорично-пророчий "Заспів" ("Удосвіта встав я..."), роздум-звернення "Муза", твори глибокого духовного змісту ("Молитва", "Что єсть мнє і тебє, жено?", резигнації на теми особистої долі, любові до України ("До кобзи", "На чужій чужині"), лірико-пейзажні мініатюри ("Нагулялося по небу весняному сонце", "Степ"), реміністенції на народно-поетичні мотиви ("Народна слава", "Серце моє тихе..."). Куліш у своїх кращих поетичних творах виступає поетом глибоко-патріотичним. Він не приховує, не завуальовує свого глибокого вболівання за долю народу, навіть наголошує на громадянському призначенні своєї музи, покликаної утверджувати правду та приближувати "день божого суду"

Молюсь, не дай мені з розпуки
Зректися розуму мого.
Нехай не гасне світ науки
В промінях сяєва твого!

У поезії Куліша голосним відзвуком озвалися історичні події українського народу, зокрема періоду національно-визвольних воєн (вірш-реквієм "Кумейки"). Відтворюючи трагічні події битви під Кумейками 1637 року, роздумуючи над наслідками тяжкої поразки козаків, Куліш возвеличує боротьбу народу за свою незалежність:

Нехай знають на сім світі
Як ми погибали,
І, гинучи, свою правду
Кров'ю записали.

Помітною постаттю в українській поезії пошевченкової доби є Яків Щоголів. Його творчість представлена віршами, що дають уявлення про грані ліричного таланту поета, який еволюціонував від романтичної лірики до соціально-громадянської. В літературу увів його Куліш 1860 року на сторінках редагованого ним місячника "Основа". Згодом на Наддніпрянській Україні він опублікував збірку віршів "Ворскло" (1893) та "Слобожанщина" (1898), а також низку творів надрукував за межами царської Росії, в Галичині (журнал "Зоря"). Щоголів - поет лірично-пісенного складу з виразним соціальним забарвленням володів даром тонкого лірика, який легко настроював свою ліру на народнопоетичний лад, - і тоді з-під його пера виходили чудові мініатюри ("Черевички", "Я не раз тобі казала"); підвладні йому були ремінісценції на історичні теми ("Запорожець над конем", "Хортиця"), соціально-побутові ("Діброва", "Шинок").

"Він був поет, поет цілою своєю душею, всіма своїми почуттями. Се артистичне чуття підносило його понад рівень буденних людей, давало йому змогу почувати серцем найвищі красоти як природи, так і взагалі всього красного на світі...", писав про Щоголіва 1898 року Гнат Хоткевич на сторінках "Літературно-наукового вісника". І ця ніжна поетична душа, часто прибита житейськими клопотами, болем-журбою, виразно просвічується у зразках його поетичної творчості, опублікованих Коваленком.

На сторінках випуску 2 антології вміщено вибрані твори ще двох поетів, менш відомих і значущих - Михайла Макаровського і Степана Александрова. Перший з них був талановитим педагогом, добре знав життя і побут українського села. Відомим як поет він став після смерті, коли було видано поему "Наталя" (1848), віршовану повість "Гарасько або талан в неволі" (1848), збірку поезій "Мова з України" (1864). Александров теж дебютував у літературі 1848 року поемою "Вовкулака". Довгий час не було відомо навіть року його смерті, про що й говориться в преамбулі до віршів поета, опублікованих в "Українській Музі" (зараз дата і місце його смерті відомі: 1846 рік, село Гракове тепер Чугуївського району на Харківщині). Макаровський володів поетичним даром, але не розвинув його. Подані в антології фрагменти його творів засвідчують нахил автора до фольклорно-етнографічної манери письма, докладності в описі побутових сцен. Макаровський, як і Александров, певною мірою продовжував бурлескну традицію в українській поезії. Обидва поети з любов'ю (і зі знанням справи) змалювали картини з народного життя, залюбки звертались до повір'їв, демонології.

Таким чином, у випуску 2 "Української Музи" читач зустріне гурт поетів різних за рівнем свого таланту, манерою письма. Визначальними у цьому зшитку є, звичайно, дві постаті: Шевченко і Куліш, з менш відомих - Щоголів.

Випуск 2 антології відкриває нові горизонти в історії розвитку української поезії, пов'язані насамперед з іменем Шевченка, уводить нас у літературний процес середини XIX століття, в якому співіснували романтична і реалістична течії, проявлялися ще ознаки бурлескних традицій, які йшли від "Енеїди" Котляревського. Та в поезії цього періоду, насамперед у творчості Шевченка, з великою силою звучать національно-визвольні ідеї, соціальні і морально-етичні проблеми. Українське поетичне слово набирає все більшої громадянської наснаженості, стає активним фактором духовного життя, відіграє все більшу роль у національно-культурному розвитку народу, який поступово усвідомлює себе єдиною нацією.

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип. 2.- К.: АТ "Обереги". 1993. - 72 с.

ISBN 5-8104-0011-6

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 018}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 2. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70х100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк 4,185.Ум.фарбо-відб. 4,65. Обл.-вид.арк. 3,31.Тираж 30 000 прим.Зам.3013. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0011-6(Вип.2)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар,склад АТ "Обереги",1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Глібів, Конiський, Руданський, Мова, Кулик, Александров Володимир, Федькович, Вербицкий, Воробкевич Сидір.

Випуск 3

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

І — 3014

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

ОД РЕДАКЦІЇ

НАДРУКОВАНИЙ У 2-МУ ВИПУСКУ „УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИ" ПОРТРЕТ ЗАБІЛИ— РЕПРОДУКЦІЯ З ЕСКІЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, ЗРОБЛЕНОГО ОЛИВЦЕМ З НАТУРИ. (ЕСКІЗ ЦЕЙ ЛАСКАВО ПРИСЛАВ НАМ ДОБРОДІЙ І. ДУБЯНСЬКИЙ, З БОРЗНИ ЧЕРН. ГУБ.)

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Друкарня Барського, Київ, Хрещатик 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Леонид Іванович Глібів.

1827—1893

У 1853 році Глібів уперше виступив в українській літературі. Тоді він почав друковати свої твори в „Черниговск. Листкѣ", „Основі", „Зорі" і инш. В 1863 році твори його були видані окремим виданням (в Чернигові). Потім твори його видавались в 1872, 1882, 1895, 1904 р. Глібів написав 107 байок, чимало пісень та загадок для дітей. Окрім того він написав дві комедії: „До Мирового" (СПБ. 1891) і „Веселі люди, або кров не вода." В 1891 році в „Дзвінкові" було надруковано його невеличку поезійку „Сон" (або „Малиновка"), яку він написав ще в другому клясі ґимназії. Найбільшої слави Глібів придбав собі своїми байками, які варті заняти почесне місце між найкращими байками инших байкарів всесвітніх літератур. Лірічні поезії Глібіва написані гарною, співучою мовою і переняті щирим, теплим лірічним чуттям... Його пісня „Стоїть гора высокая" зробилась народньою піснею і росповсюдилась далеко по-за межами України... Батько Леонида Івановича був управителем у панів Родзянок. Родився поет 19 лютого 1827 року в селі Веселому Подолі Хорольського повіту (в Полтавщині). В 1840 році почав учитись в полтавській гимназії, та через тяжку хворобу мусив на де-який час покинуть учення. Одужавши, Глібів поступив у ніженський ліцей, де й скінчив курс... Скінчивши учення, Глібів якийсь час був учителем в Чорному Острові (на Поділлі) та в Чернигові. В Чернигові він з 1861—1863 р. видавав російською і українською мовами часопись „Черниговскій Листок." В тій часописі містив він твори: свої, Куліша, Конисього, Номиса і инших українських письменників. Тут він був осередком гуртка молодіжі, що палко спочувала новим реформам. Покинувши, з приказу адміністрації учителювання, Глібів де-який час жив в Ніжені у свого тестя, протопопа Хведора Бордоноса; з його дочкою Глібів одружився ще ліцеїстом. У Ніжені умерла його жінка. Згодом губернатор дозволив Глібову вернутись у Чернигів і навіть приняв його на службу в свою канцелярію... В 1865 році Глібів заняв в Чернигові посаду управителя земської друкарні і служив там до самої смерти. Умер Глібів 29 жовтня 1893 р

Літературні джерела для біографії: 1) Твори Глібова, з передмовою, вид. „Віку", 1904; 2) *Петров*—Очерки истор. укр. литер. XIX ст.; 3) *„Вік"*, т. I, 1902; 4) Слов. Брокгауза и Ефрона т. 8а; 5) Большая энцикл. вид. тов. „Просвѣщеніе" т. 7; 6) *Огоновский*—істор. літер. Крім того, про Глібова див.: 1) *Луків*—Леонид Глібів („Зоря" 1891, VII); 2) *Зазірня і Грінченко*—Л. И. Глѣбов (Черн., 1900).

Журба.

Стоїть гора висока,
По-під горою гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.

Під гаєм вьється річенька,
Як скло, вода блищить;
Долиною зеленою
Кудись вона біжить.

Край берега, у затишку,
Привьязані човни;
А три верби схилилися,
Мов журяться вони,

Що пройде любе літечко,
Повіють холода,
Осипеться їх листячко,
І понесе вода.

Журюся й я над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
І мліє, і болить.

Ой, річечко, голубонько!
Як хвилечки твої,
Пробігли дні щасливії
І радощі мої...

До тебе, люба річенько,
Ще вернеться весна;
А молодість, не вернеться...
Не вернеться вона!..

Стоїть гора висока,
Зелений гай шумить;
Пташки співають голосно,
І річечка блищить.

Як хороше, як весело
На білім світі жить!..
Чого ж у мене серденько
І мліє, і болить?

Болить воно та журиться,
Що вернеться весна,
А молодість... не вернеться,
Не вернеться вона!..

Вечір.

Чи згадуєш, дівчинонько моя,
Як згадую без тебе я
Той вечір тихий над водою,
Як сумували ми з тобою,
Що Бог нам доленьки не дав?..
В садочку соловей співав,
За гай спускалось сонце ясне
Плескалась рибка на воді...
„От скоро й Божий день погасне",—
Сказала ти тоді,
І загадалась, зажурилась,

Головкою на рученьку схилилась,—
І на рукавця із очей
Сльоза тихенько покотилась...

Бажав я бачить світ, людей,—
Та й бачив світ, з людьми спізнався,
все туди не раз душею рвався,
Де соловей в садку співав
В той вечір тихий над водою,
Де сумували ми з тобою,
Що Бог нам доленьки не дав...
Неначе там я щастя поховав!

Вовк та мишеня.

На полі вовк овечку взяв,
Потяг сердешную в діброву —
Не на розмову,
А щоб іззісти: він бажав
Мьясця свіженького давненько.
От взяв овечку, обідрав,
Як знав,
Та й заходився хорошенько
Мьясце під дубом уминать,—
Аж на зубах кістки хрущать.
Їв вовчик їв, аж утомився;
Гаразденько удовольнився,
А все-таки всього не зїв.
— „Нехай вже, каже, другим разом."
Мьясце травицею прикрив,
А сам спочинуть ліг тим часом.
Неначе пан який, лежить...
А мишенятко під вербою
Почуло, що мьясце пахтить,
Та й крадеться по-між травою
(Яке мале, а вже хитрить!)...
От помалесеньку підкралось,
Взяло мьясця та у дупло й сховалось.
Углядів вовк, дарма, що спав,
І на весь гай гукать зачав:
— „Ой, ненечко! ратуйте! поможіте!
Ловіте злодія, держіте!
Добро моє покрав!"

Я в одному селі по ярмарку гуляв,
Та й бачив диво:
Якийсь там становий хвинтив спесиво
Біля чумацьких хур.
Чого він там никав — усі на ус мотали...
От якось у його тарані вьязку вкрали,
А він гукає: „пробі! калавур!"

Бджола і мухи.

Хтось мухам набрехав,
Що на чужині краще жити,
Що слід усім туди летіти,
Хто щастя тут не мав.
Наслухались дві мухи того дива
(Про це найбільше чміль гудів)—
„Тут, кажуть, доля нещасливa;
Дурний, хто досі не летів!
Покиньмо, кумо, Україну—
Нехай їй хрін!
Та помандруймо на чужину
Аж до веселих тих долин,
Де доля кращая вітає,
І, може, плаче, нас ждучи...
Зіми там, кажуть, не буває,—
Гуляй, беспешно живучи!"
Так одна муха-цокотуха
Базікала з кумою вдвох.
Коли поглянуть на горох—
Сидить бджола та мовчки й слуха.
—Здоровенькі були!—
Обидві мухи загули,—
От добре, що зустрілись з вами...
А нуте й ви збірайтесь з нами!—
На це бджола сказала їм:
—Шкода! я рідну Україну
Не проміняю на чужину,
Нехай це щастя вам самим.—
А мухи разом задзижчали:
—Ось годі, не кажіть!
Жили ми тут—добра не знали,
Бодай би так не жить!
Не то пани—дурні селяни,
Усяке шкодить нам:

Щодня таке життя погане,—
Колись так буде й вам.
—Ні, я цього не сподіваюсь,—
Сказала їм бджола,—
Мінї шаноба скрізь була,
Бо я без діла не тиняюсь,
А вам
Однаково, що тут, що там:
Ви ні на кого не жалкуйте;
Обридло тут—туди мандруйте
На втіху павукам.

—

Я про охочих до мандрівки
Давно сказать хотів:
Хто дома зледащів,
Тому не жаль домівки.
Діди мовляли їм колись:
Ідіте, ринде,
Куди инде,—
Нащо ви нам здались?
Там, може, вас не знатимуть,
То й риндею не зватимуть.

Орачі і муха.

У полі орачі на ярину орали,
І муха там була;
І хоч її, непрохану, ганяли,
Одначе крадькома і їла, і пила,
Бо звикла змалечку кохаться у чужому.
Над вечір орачі верталися додому,
І муха там на розі у вола.
Зустрівсь комарь на лузі край села
Та й каже, сміючись: „добри-вечір, сестричко!
А ти вже тут чого, моя перепеличко?
Кума, чи родичка кому?"
А та йому:
„Бов, бов! раденький, що дурненький;
Хоч довгий ніс, та розум коротенький,
Бо комарі не сіють і не жнуть...
Ти роздивись—у полі ми орали,
Раненько почали, весь день не оддихали,
Тепер додому час, з вечерею нас ждуть."

Ми й між людьми чимало знаєм
Брехливих прихвостнів таких!
Вертяться скрізь, щоб бачили і їх:
І ми, мов, тут турбуємось і дбаєм!

Лисиця і хорах.

—Куди це ти, кумасенько, біжиш?
Даєш, неначе з ляку драла,—
Гука хорах,—ні на що не глядиш,
Мене б то й не пізнала?
— Ох, голубе!—лисиця застогнала:
Бодай би вже й не жить,
Як оттаке терпіть!
— Що ж там таке? Яка причина?—
Хорах допитує куму.
А та йому:
— Напасть мінї! Лиха година!
Як кумові своїму,
Скажу тобі усе по дружбі...
Оце я, бач, була, на службі—
Наставили мене суддею до курей;—
Я їх кохала, як дітей,
Всьому порядок подавала;
І не доїм, і не досплю,
Усе, було, тружусь, роблю—
Аж з тіла спала.
Всі добрість бачили мою,
Бо всі жили, мов у раю.
Ні з кого по цей день не брала я й пірьінки.
А що ж за те кумі твоїй?
З очей прогнали!... Боже мій!
За що, про що, і за якії вчинки?
От, справді, світ тепер який
Бридкий!...
А все це лихо брехні діють.
Як здумаю—печінки тліють!
На мене хтось то набрехав
(Бодай би той добра не знав!),
Що я хабарики лупила...

А щоб я, куме, хліб так їла,
Коли хоч шаг з кого взяла,
Коли хоч раз душею покривила!
Скажи, чи я ж коли така була,
Щоб цій капости робила?
— А що ж, кумасенько моя, —
Ховрах мовляє так лисиці, —
Був гріх,—частенько бачив я
У тебе пірьячко на пиці...

Бува—у службі чоловік
Все стогне, каже: жити важко!
Неначе доживає вік,
Або останній руб навсправжки;
І віру ймеш йому під час,
Бо знаєш, або й чув не раз,
Що жінку він узяв без віна
І сам сердега — сиротина.
А потім бачиш — той бідняк,
Хто його зна, коли і як,
Землі накупіть, хазяйнує,
А далі так собі панує,
Що на!... У суд не йти брехать,
А як утерпіть, не сказать,
Як той ховрах мовляв лисиці,
Що видко пірьячко на пиці!.

Вовк та ягня.

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться,
А більший меншого кусає та ще й бье,—
Затим, що сила є...
Примір не довго показати,
Та—цур йому!—нащо чіпать...
А щоб кінці як небудь поховать,
Я хочу байку росказати.

Улітку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне ягня
Само забилося до річки,
Напитися водички.
От, чи пило, чи ні,—глядить—
Аж суне вовк—такий страшенний
Та здоровенний!
Та так прямісінько й біжить
До бідного ягняти.
Ягняті нікуди тікати;
Стоїть, сердешне, та дріжить...
А вовк, неначе комисар, кричить
(Він, щоб присікаться, знайшов причину):
„Нащо це ти, собачий сину,
Тут каламутиш берег мій,
Та квапиш ніс поганий свій
У чистую оцюю воду?
Та я тобі за цю шкоду,
Ти знаєш, що зроблю?—
Як муху задавлю!"
— „Ні, паночку, — ягня йому мовляє, —
Водиці я не сколотив,
Бо ще й не пив;
А хоч би й пив, то шкоди в тім немає,
Бо я стою зовсім не там,
Де треба пити вам,
Та ще й вода од вас сюди збігає."
„Так це б то я брешу?"—тут вовк йому гукнув.
„Чи бач! ще і базікать стало...
Такого ще поганьця не бувало!...
Здається, ти й позаторік тут був
Та капості міні робив?... Трівай же!
Ти думаєш, що я забув?"
— „Помилуйте!"—йому ягнятко каже:
„На світі я ще й году не прожив."
— „Так брат твій був..." — „Нема братів."—
„Так, може, батько,
Коли не дядько,
Або ж хто-небудь з ваших був...
Хіба не знаю я, не чув,
Що ви мене б іззіли,
Якби вловили?
Собаки й вівчарі твої,
Усі ви—вороги мої:
Од вас міні життя немає...
Ще мало я терпів?"
— „Так чим же я вам досадив?"—
Ягнятко, плачучи, питає.
— „Цить, капосне, либонь не знає...
Ще й огризається, щеня!

Що ти за птиця?! тн—ягня!
Як сміло ти мене питати?
Вовк, може, їсти захотів!...
Не вам про тее дурням знати!"
І вовк ягнятко задавив...
Нащо йому про тез знати,
Щэ, може, плаче бідна мати
Та побивається, як рибонька об лід:
Він—вовк, він—пан,—йому не слід...

Жаба й віл.

Раз жаба вилізла на берег подивиться,
Та й трошечки на сонечку погріться.
Побачила вола
Та й каже подрузі тихенько
(Вигадлива була!):
„Який здоровий, моя ненько!
Ну, що, сестрице, як надмусь,
То й я така зроблюсь?
От будут ь жаби дивуваться!"
—„І, де вже, сестро, нам рівняться"...
Казать їй друга почала.
А та не слуха... дметься... дметься...
„Що, сестро, як тобі здається,
Побільшала хоч трохи я?"
—„Та ні, голубонько моя!"
—„Ну, а теперечки? днвися!"
—„Та годі, сестро, схаменися!"
Не слуха жаба, дметься гірш,—
Все думає, що стане більш.
Та й що, дурна, собі зробила?—
З натуги луснула—та й одубіла.

Такі і в світі жаби є.
Прощайте, ніде правди діти.
А по мині найлучче жити,
Як Милосердний Бог дає.

Соломьяний дід.

Щоб горобців шкідливих настрашити.
Вигадливий хазяїн взяв
Соломьяного діда приладнав,
Та ще й з лозиною, неначе хоче бити;
Горобчики сміються у кутку,—
Вони, пройдисвіти, дізнались,
Що то химера,—не злякались
І шкоду роблять у садку.
—„Чи вам обридло в світі жити?
Озвавсь пацюк: „он дід стоїть,
Лозиною вас хоче бить,—
Тікайте швидче, дуросвіти!"
А горобці кричать: „найшов дурних!
Ми бачили ще не таких:
У панському саду стояли генерали—
Та й тим на голову сідали,
А це соломьяник... Не боїмось,
Під носом пурхаєм і сміємось."

—

Такі діди і між людьми бувають
І нічогісенько не помагають;
А час би людям перестать
Соломьяного діда пхать
І тільки горобців смішити;
Тепер не пугалом добру навчать:
Нам треба иншого бажать—
Живого слова правди і просвіти.

Собака й кінь.

Був на селі Квачан-собака,
Кудлатий та товстий,
Хвіст здоровенний, як ломака,
І сам такий страшний.
Раз лежачи знечевья на травиці
У холодочку під кущем
Він розбалакався з конем
Про те, про се, про всякі дурниці,
А далі річ на те звернув,
Що він у господарстві—сила
Не те, що кінь або кобила,

Усяк це, може, чув.
—„Що ж, коню, ти?—попихач головатий...
Диковина тим возом торохтіть;
Велике діло борону тягати,
Або снопи возить!
Он я: і череду у полі доглядаю,
Весь двір, кошару стережу,
До току побіжу—
Цілісенькую ніч не спочиваю!"
На річ таку собаці кінь сказав:
„Це, може, й правда, хто вас знає...
На світі всяк буває...
А я б тебе про от що попитав:
Коли б я не хотів у полі працювати,
Коли б я хліба не возив,
То що б стеріг тоді кудлатий
І що б він їв?"

—

І люди є такі ледачі,
Мудрують по-собачі:
Ми, бачте, сила, ми—стовби,
У нас, мов, золоті лоби,
Ми громадяни,—
А то все сучча копійчане,
Бадилля світове!...
Сказав би щось про Квачана такого—
І що воно, й до чого,—
Та цур йому! бо ще порве...

———

Осел і соловей.

Раз у вишневому садочку
Лежав осел у холодочку.
Побачив він між рястом соловья
І став йому гукати:
—„Здоров, співун! насилу вглядів я:
Який маленький ти, а кажуть, що горлатий...
А ну лишень утни!
Казали у дворі индики,
Що ніби ти співать мастак великий,
Чи, може, брешуть вражії сини?
А ну, нехай і я почую,
Яку там пісню ти вдереш,
Веселую, чи жалібну якую;
Тут сила не в тому—яка, а як утнеш!"
І соловей почав співати;
Лунає пісенька на весь садок;
Лежить і слуха дурень головатий,
Неначе справді знає прок.
А соловей аж горло надриває,
Та на всі заставки співає:
Щебече і свистить,
І тьохкає, і торохтить.
Нащо вже горобці, і ті попритихали
І прислухаться стали.
Замовк співун і на осла глядить,
Чи буде, мов, хвалить?
— „Ну, молодець!"—сказав суддя ухатий:
„Хороший птах:
Хоч невеличкий, та горлатий;
Ти, мабуть, виплодивсь не в наших сторонах.
Коли б ти нашого наслухавсь півня,
Тоді б ще краще заспівав;
Хоч він тобі й нерівня,
А все таки хоч трохи б переняв..."
Такої похвали співун не сподівався;
Якби був знав,
То й не співав.
—„Прощайте, дякую!" він до осла озвався.
— „Прощай!"— сказав осел: — „навідайсь ще коли,
Бувай здоров, небоже!"

—

Таких суддів, такої похвали
Не дай нам, Боже!

———

Чиж та голуб.

Весною чижик молоденький,
Такий співучий, проворненький,
В садочку все собі скакав
Та якось у сільце й попав;
Сердега в клітці рветься, бьється,
А голуб бачить та й сміється:
—„А що? попавсь?—от тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...

Не бійсь, мене б не піддурили,
Хоч як би не хитрили,
Бо я не чижик! ні... оце!..“
Аж гульк—і сам піймавсь в сільце.—
Ото на себе не надійся,
Чужому лихові не смійся!

Громада.

Одважився вовк у лева попросити,
Щоб старшиною до овець
Наставили його служити...
Лукавий молодець!
Попереду він кинувсь до лисиці,
Щоб тая нищечком у львиці
Поворожила про його;
Лисичка здатна до цього:
Крутнула хвостиком—і помоглося,—
Все до-ладу й прийшлося.
Став думать лев, що, може б, і не слід,
Бо препоганий вовчий рід,
Та треба-ж иноді і жінці догодити..
Тут як би владить так,
Щоб який-небудь неборак
Не здумав шелесту зробити:
Скрутив, мов, як хотів...
І лев звелів
Кликнуть громаду на пораду.
Ну, чи громаду, то й громаду...
Зійшлись... Ніхто нічого не сказав...
І вовчик старшиною став.
А вівці ж що? Хіба ж вони поснули,
На раді стоячи? про їх же діло йшло!..
От те ж то й лишенько! Овечок не було,
Бо не покликали—забули...
А слід би буть їм там.

Панове громадяни!
Ця байка вам
В пригоді, може, стане.

Горлиця й горобець.

Воркувала горлиця у садку,
У куточку тихенькому, на бузку,
Жалкувала сизокрила, що вона
Не счулася, як минула і весна,
Не вгляділа, як одцвівся і садок,
І черешні, і вишеньки, і бузок;
Сумувала, що прийдеться в осени
Десь шукати ще иншої сторони.
Підлабузнився до горлиці горобець,
Наче справді запорозький молодець:
„Ой, послухай, голубонько, не журись,—
Ти на мене, молодчика, подивись!
Чи є в світі де такії молодці,
Як ми, славні та веселі горобці?
На все вдатні—до любощів, до пісень,—
Цвірінькаєм, жартуючи, увесь день!
Ти не бійся, голубонько, що зіма
Посиплеться білим снігом... то дарма!
Нас з тобою, тее лихо не зляка:
Перебудем під стріхою в козака.
А як гляне ясне сонце на весну—
Забудемо тую зіму навісну.
Поростають тії білії сніги,
Покриються травицею всі луги,
Розівьється калинонька і садок,
Розцвітуться і вишеньки, і бузок;
Заспівають усі пташки, як в раю,
Привітатимуть голубоньку мою...
А ти, серце голубонько, не журись
Та до мене молодчика прихились“...
—„Бодай тобі, горобчику, не брехать,
А горлицям твоїх брехень не чувать.
Не до пари голубоньці горобець,
Хоч який він прехороший молодець:
Треба міні, сизокрилій, голубка,
Як хорошій дівчиноньці козака“.
Де не взявся сизокрилий голубок—
Як ухопить горобчика за чубок,
Помьяв його, понівечив, як хотів,
Оскуб його, молодчика, та й пустив:
„Оце тобі, горобчику,—так не вчись,
До чужої голубоньки не тулись!..“
Як дремене горобчичок у садок,—

Болить його головонька і чубок.
Регочуться проклятії горобці:
„Оттак наші добувають молодці!"
Засоромивсь осміяний горобець
Та й покинув ріднесенький табунець,
Полетів він світ-за-очі у садки
Одшіптувать головоньку і боки.

—

Я вигадав, лежачи на печі,
Для вас цю баєчку, паничі!
Ой, не будьте, паниченьки молодці,
І ви такі, як оттії горобці:
Пригортайтесь, козаченьки, до дівчат —
Хіба мало є хороших бровенят?
Дівчинонька, як квіточка, з нею рай,
А чужої молодиці не займай,
Бо налетить часом сивий голубок —
Болітиме головонька і чубок!

У степу.

Хоч доля привела у город суєтливий,
Добра і зла прикрашений вертеп,
Я все таки люблю сіножаті і ниви,
Люблю широкий, тихий, рідний степ.
Там ясная зоря, як радість, привітала,
Літала на коні там молодість моя,
Про щастя, про любов надія там шептала,—
І любо слухалось, і щиро вірив я.
Даль степова кругом, як море, там синіла
І здалеку бренів густий зелений гай;
Чи добрий чоловік, чи доля насадила,—
То був наш тихий, невеличкий рай.
Була там пасіка, стояв курінь маленький,
І пасішник-дідок там віку доживав;
І дуже я любив його куток тихенький:
Там, оддихаючи, про все я забував.
І опівдні, і ввечері, бувало,
На таганку кипить маленький казанок,
І приязно міні, притовкуючи сало,
Про давню давнину росказував дідок.
Збіралася туди гулять молодіж наша;
До півночі в гаю пісні лунали, сміх;
Вечеряли гуртом,—і дідусева каша
Була смачніша нам присмачок дорогих...
Та... не була, сказав хтось, двічі літа...
Прийшла біда—і час смутний настав:
Підкралася кишеня грошовита:
Хтось без жалю веселий гай зрубав,—
Понівечило все чієсь життя ледаче!
І дуже, дуже жаль тепер міні,
Душа болить... тепер там ворон кряче,
Та ятіл приліта довбать гнилії пні.
Де пасіка була—трава зазеленіла,
І не курить уже там любий таганок,
В густій траві сховалася могила,
В могилі тій забутий спить дідок.
Колись не так було: ще ранньою весною
Злітались пташечки і соловьї співать...
Зосталася одна береза сиротою
Самотньої могили доглядать;
Схилилася вона, додолу віття гнуться;
У головах старенький хрест стоїть...
Настане ніч—з берези сльози ллються,
І вітрик по траві тихенько шелестить...
О, скільки є могил, де спить життя козаче!
Та де ж вони? Де їх тепер шукать?
Ніхто, ніхто над ними не заплаче:
І плакать нікому, і плакать не велять..

Олександер Яковлевич Конiський.

1836—1900

Твори Конiського друковались в „Основі“ (1861—1862), „Слові“ (1861), „Черниговском Листкѣ“ (1861—63 р.), „Галичанині“ (1862—63 р.), „Літературно-Наук. Вістн.“, „Записк. Наук. Тов. ім. Шевченка“ і багатьох инших українських часописях і виданнях. Підписував він свої твори, здебільшого, самими ініціалами, або псевдонімами: Переходовець, Верниволя, Жук, Кошовий, Яковенко, Маруся К., О. Я. Хуторний і инш. В 1862 році видано у Полтаві його „Українські прописи“, в 1863 у Петербурзі „Арихметику або щотницю“; у Київі: 1881 р. „Першу читанку“, 1885 р. „Фотографії з старого альбому.“ У Львові видано його: комедію „Порвалась нитка“ (1885 р.), „В гостях добре, а дома ліпше“ (1885 р.), „Полуботок і Калниш (1887 р.) і „Оповідання“ (1889 р.), роман „Грішники“ (1895 р.), „Життя Тараса Шевченка“ (2 томи). В 1886 році видано в Житомирі його „Порвані струни.“ 1898—90 р. в Одесі видано російський переклад „Життя Тараса Шевченка“ і три томи „Творів О. Я. Конiського-Перебенді.“ Конiський написав до 50 оповіданнів, з яких найкращі: „Наймичка“, „Грошолюбка“, „Попови груші“, „Семен Жук“, „Чотирі вечори“ і „Казенний млин“, і переклав на українську мову де-які твори Костомарова і Мордовця. Конiський писав і по російські. Найбільші його твори російські про Галичину („Вѣстн. Евр.“ 1886 р.) і про Шевченка („Русск. Мысль“ 1894 р.). Багато своїх російських творів він друкував в часописях „Театральный и Музыкальный Вѣстник“ (1858—60 р.), „Русская сцена“ (1865 р.), „Вѣстник Европы“ (1886—7 р.), „Русская Мысль“ (1891—98) „Московскій Телеграф“ („Письма тетеньки“) і в инших. До самої смерти Конiський не випускав з рук пера і невтомно працював. Між діячами українського національного одрождения він займає не останнє місце. Родився Конiський 6 серпня 1836 року в селі Переходівці Ніженського повіту (в Чернигівщині). Учився в ніженській гимназії. Під час кримської війни: служив у війську. Потім був адвокатом. Де-який час жив у Полтаві і багато працював коло народньої освіти, дбав за заведення недільних шкіл і сам учителював в їх. Крім того, в пресі і ріжних петиціях домагався волі українському слову для шкіли

часописів. В початку 60-х років його „за українофильство“ заслали у Тотьму, а потім у Вологду. В 1865 р. йому дозволено було виїхати за кордон. З-за кордону Кониському дозволено було повернутись спочатку у Бобринець Харьківськ. губ., а потім в Катеринослав, де він прожив 6 літ. З 1872 р. він жив у Київі, де й умер 23 падолиста 1900 року. Кониський був один з найперших ініціаторів заснування у Львові „Товариства імені Шевченка“, яке засновано в 1873 році, а в 1892 р. реорганизовано в Наукове товариство“.

Літературні джерела для біографії: 1) Энциклоп. слов. Брокг. и Эфр., т. 15а; 2) „Вік“, т. I (1902); 3) *Огоновський*—істор. літер.; 4) Больш. Энцикл. вид. тов. „Просвѣщеніе“, т. 11. Крім того про його див.: „Світ“ (1881); 2) „Зоря“ (1893); 3) „Кіев. Стар.“ (1901, I).

Не призивайте всує Бога.

Не призивайте всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви святого,
Животворящого хреста!
Христос учив народ любити,
І за народ Христос страждав;
А ви грабуєте освіту
І те, що Бог народу дав.
Христос носив вінець терновий,
Святую кров свою пролив,
Своєю смертію святою
Народ з неволі іскупив;
А ви—народ рабом зробили,
Братів за гроші продали,
Народ у терніях водили,
І піт, і кров його пили.
Не християни ви—іуди!
Цілуєте ви хрест святий,
А хрест народові на груди
Щодня кладете ви тяжкий.
Ви гірш Іуди!—той вдавився,
Ви тими грішми живете,
Що менший брат для вас трудився,
І брату жить не даєте!
Не призивайте ж всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви святого
Животворящого хреста!

Божевільна.

Сидить на ліжку одинока:
Яка хороша, черноока!
Румьянець грає, кров кипить,
Любові жар в очах горить;
До лоня руки притискає
І стиха „котика“ співає.

Сумна історія її:
Вона не знала батька зроду,
А мати—вже на восьмім году
У найми оддала її:
Сім літ за хліб вона служила,
На восьме плату получила.

Пан добрий був—подарував
Разок намиста і хустину...
А на весні Господь дитину
Їй несподівано послав.
За це її недужу, вбогу
Господарь витурив небогу.

Шукать роботи потягла:
Потіль ходила та шукала,
Покіль на улиці упала...
Отямилась в тюрьмі вона...
—„А де дитина?—поспитала.
—„Її давно вже поховали...“

Заголосила, заревла,
Несамовито закричала,
В шматки одежу розірвала
Й „кота“ співати почала.
Так третій рік сидить, співає,
Дитину ніби присипляє...

Сподівання.

В душі пекли гарячі муки,
На серце скорбі налягли,
І ми, до Бога звівши руки,
Недолю та людей кляли;

Ми сподівались—сонце зійде,
День тьму розгонить навісну,
Настане світ і правда прийде,
Всім приведе красу-весну...

Ми сподівались, ждали, ждали,
Ждемо й тепер... весни нема,
А перед нами і за нами
Холодна, темная зіма!...

Я не боюсь тюрми.

Я не боюсь тюрми і ката,
Вони для мене не страшні.
Страшніш тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.
Міні не встид.нооить. кайдани
За волю краю і братів.
То сором—золоті жупани
Носить, нанявшись до катів.
Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не убьють;
Нехай кати всі бенкетують,
Час прийде—разом пропадуть...
Що нам тюрма?!—То слава наша,
Ми всі тепера у тюрмі,
Всі пьєм одну ми скорбну чашу,
Одна вона—тобі й міні;
В кого є совість і надія
Того ця чаша не мина,
Той випити її зуміє
Усю, усю, до дна, до дна.
Кого у краще віра гріє,
Тому ця чаша не страшна,—
Вона прибавить ще надії
І більше укріпить вона.

Сиротина.

Не той сиротина,
Кого рід не знає,
У кого хатини
Й худоби немає;

Не той сиротина,
Хто ходить в десятці,
У кого свитина—
Вся латка на латці...

Аби була в його
Голова та руки,
Любов до народу,
Волі і науки,—

Він не сиротина,
Він родичів має:
Він краю дитина,
І край його знає.

В ясну ніч.

В ясну ніч у садок
Вже не вийде вона,
Не пригорне мене,
Не підставить чола
Під гарячії губи мої!..

Не пронизе мене
Її погляд палкий
І на серці на дні
Не загоїть ніхто
Превеликії рани мої.

Зрозуміла вона,
На всім світі одна,
Мій недуг і печаль
І пекельний той жаль,
Що по вік не покине мене.

Мою скорб і нудьгу
Розділяла вона,
І коханням своїм
Скільки раз, о свята,
Життя нове вливала в мене!

А тепер? Ні, не жди!
Ти не прийдеш сюди...
Серце, змовкни, моє,
Старих ран не буди!

Ратай.

Дивлюсь: схилившись над сохою,
Працює ратай на риллі;
Працює мовчки, хоч порою
Нудьга, злигавшися з журбою,
Мигає в його на чолі.

В ярмі скорбот, нужди, неволі
Важке він тягне „житіє"
І, затаївши в серці болі,
Не нарікаючи на долю,
Оре він поле—не своє..

Вітер.

Чого, вітре, чого буйний,
Дмеш на Україну?
Вона і так обідрана,
Вона сиротина.

Було колись і в нас тепло...
Було—та пропало,
Засвистіла хуртовина
І холодно стало.

Стихни, вітре, схаменися,
В нас нема кожуха,
Не руш хмари,—дощу треба,
Бо буде посуха.

Нехай поля України
Знов зазеленіють;
Починають жита сходить,—
Нехай же поспіють.

Не вій, вітре, од півночі,
Ми тебе благаєм,
Бо спинити, запретити
Ми сили не маєм.

Повій, вітре, тихесенький
З-за синього моря,
Та принеси в Україну
Козацькую волю!

Моє бажання.

Не обскурант я, що не плачу
За тим, чого нема,
Що вже минуло і мина...
Я України долю бачу

Не в бунчуках, не в булаві,
Не у гетьманській голові;
Не в скарбах, схованих у скрині,
Не в запорожській Україні,
Не в тім, щоб, вибившись на волю,
З ляхами знову воювать,
Та кров славьянську проливать
І заливати трупом поле,—
Я даром сліз не проливаю:
Славьян усіх в одній сімьї
Побачить хочеться мині...
Ось, бачте,—я чого бажаю.

---

* * *

Молитись хочу—слів немає,
Дивлюсь на небо та мовчу...
Нудьга на душу налягає,
Неволя давить до схочу.

Спокою, правди серце просить,
Любові щирої бажа;
Людьску хвалу не переносить,
Його й догана не вража.

Туди б далеко, аж за хмари,
На саме небо залетіть,
Де ні хвали нема, ні свари,
І там любить, любить, любить!

---

* * *

Ой, поля ви, поля!
Мати—рідна земля!
Скільки крові і сліз
По вас вітер розніс!
Він розносив кругом,
І Дніпром, і Дністром
В Чорне море котив,
Босфор кровью поїв—
Од Карпат за Кубань,
По-за Сейм, за Єсмань,
По траві, по степах,
У ярах, у горах,
І на листі в лісах
Блищить, наче роса,
Наша рідна сльоза,
Наша тямка лиха.
І блищить, і горить,
Жалем серце гнітить;
Та сльоза гаряче
Душу чулу пече.
Сивий діду Дніпро!
Свої води давно
Ти всі морю оддав,
Собі сліз ти набрав.
І у Дністер, і в Прут
З гір не води течуть;
То не повінь була,
Що поля залила;
Не водою заливсь
Дніпровою наш низ,—
То з народніх із сліз
Береги розійшлись...

Думка.

На скелі високій сижу одинокий.
Круг море синіє безкрає та хвилі...
Про тебе згадаю, моя чорноока,
Лягла ти, спочила у тихій могилі!...

Зорею ясною, пишною, святою
Не довго для мене ти в світі зоріла,
Не довго втішався я щастям з тобою,
Не довго яснеє проміння світило...

Зайшло моє сонце, скотилася зоря...
Я знов одиноким на скелі сижу:
На синє, безкрає, на вольнеє море—
Невольник-засланець, журливо гляжу!

Я б кинувсь на хвилі, нехай би втопили
Так в серці палає ще инша любов:
Любов до родини, святої Вкраїни...
На Вкраїну, може, вернуся я знов!

І в дар принесу я коханому краю
Не злото, не гроші,—пісню голосну,
Ту пісню старую про волю новую,
Про рівність, братерство,—тоді я і виру...

Проповідь на горі.

Висока скеля. Біля неї
Народу тиск. Із Іудеї,
З Єрусалима, з Галилеї
Прийшли старії і малі
Послухать нового Равві.

Ген на шпилю стоїть Месія.
Він, наче вічна та краса,
Вродливий, гарний син Марії,
Привітен, наче небеса.
По білому, як сніг, хитоні
Роскішні кучері лежать;
Промінням правди і любові
Пророчі очі аж горять,
А на чолі його високім
Печать великого ума,
Неначе сяєвом широким
Лягла там истина сама.

Скрізь на горі у ніг Месії
Лунає гомін навкруги...
На морі так лунають хвилі,
Бючись об скелі в береги;
Дніпро старий оттак шумує,
Через пороги пливучи, —
Реве і стогне він, хвилює,
У море сльози несучи.
Лунає гомін: — „Воля-доля
Колись світила, як зоря,—
Тепер у нас ярмо неволі
І жорстокість Ирода царя".

Угору руку звів Месія,
Дав знак, що хоче говорить, —
Замовкло все, мов онімілo,
Дух притаїло і мовчить...

Всі ждуть: от-от спасене слово
Промовить до людей Равві —
Сподіване, бажане, нове,
Те слово правди і любві...

І він отверз уста святії,
І з їх, немов з ключа вода,
Лилася сріблом і бреніла
Наука истини свята:

„Блажен, хто гордощів не має,
В кого дух кривди не сидить;
Хто в скринях золота не дбає,
Хто на громаду звик робить
Хто брата темного навчає,
У хату вбогу вносить світ,
І завше духом нищ буває, —
Тому на небі царство в-вік!"

„Блажен, хто щирими словами
Чужу оплакує біду,
І брату добрими ділами
Розважить тугу і нужду.
Блажен!—До його в дні турботи,
В часи, коли душа болить,
В годину суму, сліз, скорботи
Од Бога радість загостить."

„Блажен, хто серцем незлобивий,
Хто приязно живе з людьми;
Блажені кроткі, несварливі —
Ті будуть дідичі землі..."

„Блажен, хто истини святої
Жадає, алче, мов іди,
Мов подорожній в літню спеку
Жада криничної води, —
Ситна для його буде страва,
Погоже чистеє пиття:
Добро землі, народня слава,
Громадське вільнее життя."

„Блажен, хто милостив буває,
Хто неімущому дає,
Голодних кормить, напуває,
Одежу вбогим роздає;

Хто йде провідати в неволі
Яремних узників в тюрмі,
Хто вдовам, сиротам в недолі
І безпомощним в чужині
У поміч стане, братом буде,—
Такого двір біда мине,
Вини його Господь забуде,
Гріхів його не помьяне.

„Блажен, хто заздрости не знає
І серце чистеє в груді
Без плями носить, і плекає
Завіт святий: „не осуди!"
Хто не завидує нікому
І помсти в серці не таїть,
Хто ворогу не зичить злого, —
На небі Бога той уздрить."

„Блажен, хто сіє у народі
Зерно найкраще на землі:
Зерно любві, братерства, згоди
В громаді, в хаті і в сімьї.
Усі, що щедрою рукою
Плекають згоду між людьми,--
Ті в царстві Бога назовуться
Його коханими дітьми."

„Блажен, хто правду возвіщає,
Кого за правду кат гнобить,
В чужину жити проганяє —
Той в царстві Бога буде жить."

„Блажен, хто за Мою науку,
За правди, истини слова
Терпітиме тяжкую муку
І встоїть, наче ця скала!"

„Блажені ви, коли наруга,
Ганебне слово, покліп, глум
Вам завдадуть велику тугу,
Тяжкий навіють в душу сум...
Та ви на тее не вважайте,
І в тяжкі, лютії часи
Радійте, весело вповайте,
Що мзда вас жде на небеси!"

Степан Васильович Руданський.

1834—1873

Имья Руданського в українській літературі стало відомим з початку 60-х років. Перші його твори були друковані в „Русском Мірѣ". В 1860-му році Руданський приготував до видання збірник своїх творів, під назвою „Співомовки", та через невідомі причини збірник цей за життя автора не вийшов. Де-які поезії, зібрані в цьому збірникові, були надруковані в „Основі" (1861 р.) і в галицькій „Правді" (1874 р.). Тільки в 1880 році добродій Н. Г. Волинський (псевдонім) видав „Співомовки", та й то не всі. Крім дрібних поезій, Руданський написав кілька поем: „Мазепа", „Іван Скоропада", „Павло Полуботок", „Велямин", „Павло Апостол", „Мініх", „Чумак", „Царь Соловей" і ин. Він переклав на українську мову „Слово о полку Ігоревім", Гомерову „Іліаду", „Віщого Олега" Пушкина, де які твори Лермонтова і инш. Крім того перекладав з чеської мови Краледворську і Зеленогорську рукописі і з греческої „Батрахоміомахію". З польської мови він перекладав твори Ленартовича і з сербської—Бранка Радичевича. Переклад „Іліади" друковався в „Правді" (1872—4 і 1876 р.), Поеми „Мазепа" і „Полуботок"—в „Ватрі" (1887 р.). Частина поеми „Царь Соловей" була надрукована в „Л. Н. Вістникові" (1899 р.). В 1895—1901 р. р. видано у Львові 5 томів творів Руданського, в яких надруковані усі досі відомі його твори. В 1902 р. видано в Київі 1-й том його творів з вступною статтею О. Лотоцького.

На великий жаль досі не пощастило позбірати усіх творів Руданського і де-які з їх, може, й на віки загинули. Поезії Руданського і змістом, і формою дуже гарні. Мова теж гарна, хоч частенько трапляються в ній провінціялізми. Де-які його поезії, як напр., „Повій, вітре, на Вкраїну", „Ой, з-за гори, із-за кручі", стали народніми піснями. Правда, є в його й де-які слабі речі, але треба памьятати, як каже д. Лотоцький, „що більшість його творів писана в молодих літах, коли ще він вчився в семинарії та в медичній академії і при дуже тяжких матеріяльних обставинах." Проте, видко, що в його був не аби-який талант і, при кращих умовах, він був би певно першорядним українським поетом. Руданський був син попа; родився він в 1834 році в селі Хомутинцях Винницького повіту на Поділлі. Вчився в духовній школі, а потім

у кам'янецькій духовній семинарії, разом з Свідницьким і Шейковським. Скінчивши духовну семинарію, він проти волі батька, який конче хотів бачити сина попом, поступив у медично-хирургичну академію в Петербурзі. Батько дуже розгнівався на сина за непокірність і, під час його вчення у Петербурзі, не давав йому ні копійки грошей. Довелось поетові заробляти гроші тяжкою працею. Та заробітки траплялись не завжди і йому доводилось дуже бідувати, жити десь на краю міста й цілими місяцями не бачити доброї страви. Таке життя зіпсувало Руданському здоровья й наділило його сухотами, од котрих він і вмер. Руданський щиро любив свій народ і свою мову і нарікав на батька, що ставився ворожо до його національних переконаннів. Він писав своєму братові: „Заказують міні мою рідну мову. Заказує батько. Але в мене був прадід і прапрадід: вони міні не заказали. Не слухає батько моєї мови,—за те мене по смерти, може, послухають штирнадцять мильонів моїх ідномовців..." Умер Руданський в 1873 році в Ялті, де служив лікарем.

Літературні джерела для біографії: 1) *Петров*—Очерки истор. укр. литер. XIX ст.; 2) Твори Степана Руданського, Т. I. (Київ 1902 р.) з передмовою Лотоцького; 3) Большая энциклопедія тов. „Просвѣщеніе", Т. 16; 4) „Вік" Т. I. (Київ, 1902 р.); 5) *Огоновський*—іст. літерат. Крім того про Руданського писали: 1) „Зоря" (1886); 2) *Комаров, Кримський* і *Луків*—(Передмови до львівського видання творів Руданського); 3) „Кіевскій Телеграф" (1875 р № 44); 4) *Кремінський*—в „Кіевск. Старинѣ" (1882); 5) В першому виданні „Співомовок" (Київ, 1880) стаття про Руданського.

Гей, бики!

Та гей, бики! Чого ж ви стали?
Чи поле страшно заросло?
Чи леміша іржа поїла?
Чи затупилось чересло?
Вперед, бики!—бадилля зсохло,
Сами валяться будяки,
А чересло, леміш новії...
Чого ж ви стали? Гей, бики!...
Та гей, бики! Ломіть бадилля,
Ломіть його, валіть на прах:
Нехай не буде того зілля
На наших батьківських полях!
А чересло моє ізліва,
Леміш із правої руки
Зітнуть і корінь того зілля,—
Чого ж ви стали?—Гей, бики!...
Та гей, бики! Зоремо поле,
Посієм ярее зерно;
А спаде дощик—незабаром
З землі пробудиться воно,
Пробудиться і на світ гляне,
І, як дівочії вінки,
Зазеленіють наші ниви,—
Чого ж ви стали? Гей, бики!...
Та гей, бики! Зерно поспіє,
Обіллє золотом поля,
І потече ізнову медом
І молоком свята земля;
І все мине, що гірко було,
Настануть дивнії роки,—
Чого ж ви стали, мої діти?
Пора настала!—Гей, бики!...

Ні зле, ні добре.

Здоров, брате! А здоров!
— Що ж ти так змінився?
— А не диво, брате мій,
Бо я оженився!
— Слава Богу!—каже той.
— Ні, не слава Богу:
Моя жінка і бридка,
І крива на ногу.
— То зле брате!—каже той.
— Ба ні, не зле, брате!
Бо за нею я, як чорт,
Зробився багатий:
Славну хату збудував,
Ходив у дорогу!...
— Слава Богу!—каже той.
— Ні, не слава Богу:
Воли згинули в Криму,
Додому вернувся,—
Аж і хата у огні,
І хати позбувся...
— То зле, брате!—Ні, не зле:
Як хата горіла,
То і жінка там моя
В огні околіла.

Чи голосна церква.

Став у церкві батько з сином —
Церкву вже кінчали:
Засклепили, побілили,
Олтарь прибивали.
„Слава Богу,—батько каже,—
Спромоглися люди;
Лиш не знати, як то вона —
Чи голосна буде?
„Постій хіба", каже: „сину,
Перед образами,
А я піду та для проби
Свисну за вратами."
Пішов, свиснув разів кілька,
Назад повертає.
„А що, сину, голосная?"—
Хлопчину питає.
—„Голосная"!—Хлопець каже:—
„Так і бье луною."
„А ну ж, сину, піди свисни,
А я тут постою."
—„Оце але,"—каже хлопець:—
„Мали що сказати!
А чи ж то я який дурень
У церкві свистати?!..."

Піп і жид.

Ходить піп коло крамниці
Та й чогось питає;
Аж до його такий хитрий
Жидок підбігає.
„Будьте добрі, добродію,
Трошки зачекайте:
Змолитвуйте мині ножик,
Имья яке дайте!"
А піп, довго не гадавши,
Казав ножик дати,
Зламав його та і каже:
„Куцим будеш звати!.."

Треба всюди приятеля.

Прийшла в церкву стара баба,
Свічок накупила;
Де була яка ікона,
Всюди поліпила.

Іще пара остається,—
Де їх приліпити?..
- - Ага!—каже, пошукаю
Святого Микити!

Найшла баба і Микиту,—
Святий чорта ціпить!...
Баба одну йому ставить,
Другу чорту ліпить...

Бачуть люди й розважають,
Щоб там не ліпила:
— Що ти, бабо, кажуть, робиш?
Та ж то вража сила.

Але баба обернулась:
— Не судіте, люди!
Ніхто того не відає,
Де по смерти буде...

Чи у небі, чи у пеклі
Скажуть вікувати...
Треба всюди, добрі люди,
Приятеля мати.

---

* * *

Голе, голе моє поле!
Де ж ви, ясні квітоньки?
Позгасали, поспадали,
Як на небі зіроньки.
І стебло пересхло,
Як билина, полягло.

Діти, діти—мої квіти!
Як погляну я на вас,
Серце мліє, камьяніє,
Що цвіли ви тільки раз!
Раз росли, раз цвіли,
І без долі опали.

Не для ділка свого пчілка
Вас іссала, як дитя,—
То жарою, як марою,
Перервало вам життя.
Ні роси, ні сльози
Не спадало для краси.

І дівчина, як калина,
Вас не рвала на косу,—
Вас зірвали, розірвали
Вітри буйні без часу;
І без літ на весь світ
Роспустили вьялий цвіт!

Доле, доле, моя доле!
Верни ж мої квітоньки,
Верни діти, мої квіти,
Верни ж мої зіроньки!
Але ба—не сівба!
Не мине моя журба.

Господарь хати.

Мужик лиха наробив,—
А жінки боявся,—
Сюди-туди по кутках,
Та й під піл сховався.
Та—лопатою під піл:
— „А вилізай, враже!“
А той далі у куток,
Та до неї й каже:
— Геть, погана сатано!
Геть, бісова мати!
Тепер мене не займай—
Я господарь хати!

Чумак з мазницею.

Чи в Київі, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці,
Ходив чумак з мазницею
По-межи крамниці.
А в крамницях—куди гляне:
Сріблом, злотом сяє;
А йому то і байдуже,—
Він дьогтю питає.
В найбагатішій крамниці
Два купці сиділо;
І туди чумак заходить
З мазницею сміло.
„Добри-день вам, добрі люди!“
Та й почав питати:
„Чи нема у вас принаймні
Де дьогтю продати?“
—„Нету, нету!“—купці кажуть,
Та й, шельми, сміються:

„Здесь не дьоготь, только дурні
Одні продаются".
„Що ж ніврoку,—чумак каже,—
Добре торгувалось,
Що-йно два вас таких гарних
На продаж зосталось!..."

Пекельна смола.

Раз на мові ксьондз казав:
„Не впивайтесь, люди:
На тім світі вам смола,
Замість вина буде!"
Ото їден і захтів
Смоли скоштувати:
Каже собі два „бички"
За копійку дати.
Випив їден—посвистав,
Другий випиває...
Посмакував, посвистав,
Далі промовляє:
„Та гірка вона, гірка!
А все ж не тужити:
Як втягнеться чоловік,
То й те буде пити".

Страшний суд.

В страшно-судную неділю
Ксьондз казання говорив;
Став за Божий суд казати,
Та й на гріх пересолив.
Слухав, слухав бідний мазур,
Далі тяженько зітхнув,
Подивився на Єзуса
Й головою похитнув.
„Коли так,—промовив,—Єзу,
Ти судити нас будеш,
То будь певний—сам, як палець,
Серед раю заживеш!..."

Ти не моя.

Ти не моя, дівчино дорогая,
І не міні краса твоя:
Віщує думонька смутная,
Що ти, дівчино, не моя!

Ти не моя! За личко гарне
Справляє хтось колодія...
Мої ж літа проходять марне,
Бо ти, дівчино, не моя!

Ти не моя! І брови чорні
Милує иниий, а не я,
І инший хтось тебе пригорне,
А ти, дівчино, не моя!...

Ти не моя... та що ж я маю?
Чим похвалюсь тобі і я?
Хіба лиш тим, що тя кохаю...
Та ти, дівчино, не моя!

Ти не моя, голубко сива!
Щаслива доленька твоя,
Моя же доля нещаслива,
Бо ти, дівчино, не моя!...

Пісня.

Повій, вітре, на Вкраіну,
Де покинув я дівчину,
Де покинув чорні очі,
Повій, вітре, опівночі.

Між горами там долина,
Там біленькая хатина;
В тій хатині голубонька,—
Голубонька-дівчинонька...

Повій, вітре, до схід сонця,
До схід сонця, край віконця;
Край віконця постіль біла,
Постіль біла, дівча миле.

Повій, вітре, тишком-нишком;
Над румьяним білим личком,
Над тим личком нахилися,
Чи спить мила, подивися.

Як спить мила, не збудилась,—
Згадай того, з ким любилась;
З ким любилась і кохалась,
І кохати присягалась.

Як забьється їй серденько,
Як дівча зітхне тяженько,
Як заплачуть чорні очі,
Вертай, вітре, к полуночі!

А як мене позабула
І другого пригорнула,
То розвійся край долини—
Не вертайся з України...

Вітер віє, вітер віє,
Серце туже, серце мліє.
Вітер віє, завиває,
З України не вертає.

Псалом 136.

З-під неба рідного в неволю
Над Вавилонські береги
Нас завели з Єрусалиму
Тяжкії наші вороги.
Тимпани, гуслі і цимбали
На вербах висіли чужих;
Ми гірко плакали, ридали—
Не було милости у їх.
Вони на сльози не вважали,
Вони казали без жалю:
„Візьміте гуслі і цимбали,
Заграйте пісню нам свою!"
Та як нам грати, як співати
Про славу наших перших днів?
Ні!.. не дамо ми свої пісні
На сміх заклятих ворогів!
Розбийтесь, гуслі дорогії,
Порвіться, струни, всі у-раз,
Як я рукою на чужині
Доткнуся тільки но до вас!...
Ізсохни ти, руко лукава,
Як тії струни колихнеш,
Закамьяній, ти, мій язику,
Як рідну пісню но почнеш!...
А Ти, Кому ми так служили,
Твої коханії сини,
Поглянь, поглянь на нас із неба
І день нещасний спомьяни!
Ти спомьяни, як ворог тяжкий
Невинні душі побивав;
Як руйнував Твою святиню
І над руїнами кричав:
„Копайте стіни Русалима,
Нівечте Бога і людей,
Ведіть в неволю молодята
І ріжте старців і дітей!"
Щасливий будь, хто вам одплатить,
Хто й ваші діти розповье,
І зо сміхом, без серця й жалю
Об перший камінь розібье!

Наука.

Дочекався я свого святонька:
Виряжала в світ мене матінка;
Виряжала в світ мати рідная
І промовила мині бідная:
„Нехай, сину мій, ми працюємо;
Нехай цілий вік ми горюємо;
Нехай сохну я, тато горбиться,
Ти на світ поглянь, що там робиться.
Та не всі ж, як ми, в землі риються,—
Може є такі, що і миються;
Та не всі ж, як ми, димом куряться,—
Може є такі, що й не журяться.
Коли найдеш їх, милий синочку,
Ти склони себе, як билиночку;
Ти склони себе, як билиночку,
Простели себе, як рядниночку;
Спина з похилу не іскорчиться,

Чоло з пороху не ізморщиться;
Спина з похилу не іскривиться,—
За те ступить пан та й подивиться,
За те ступить пан на покірного
І прийме тебе, як добірного:
І в годиночку—на драбиночку,
І підеш тоді, милий синочку!
І з панами сам порівняєшся,
В сріблі-золоті закупаєшся;
В сріблі-золоті закупаєшся,
З полем батьківським роспрощаєшся!"...
Але сталося друге святонько:
Виряжав у світ мене батенько.
Виряжав мене, путь показував,
Говорив мині і приказував:
„Видиш, сину мій, як працюємо,
Видиш, сину мій, як горюємо,—
Кожний на світі на те родиться...
Не дивись на світ, що там робиться,—
Ти на пчіл поглянь: є робучії,
Але й трутні є неминучії.
Так і на світі: одні риються,
Другі потом їх тільки миються.
Будь ти проклятий, милий синочку,
Як погнеш таким свою спиночку,
Як погнеш таким свою спиночку,
Як простелишся на рядниночку!
І чоло тобі нехай зморщиться,
І хребет тобі нехай скорчиться...
Ти тікай од їх, як од гадини,
Ти не жди од їх перекладини;
Ти не жди од їх перекладини,—
Ти у світ іди на оглядини;
Ти у світ іди, милий синочку,
Ти усе спізнай—і билиночку:
Тоді з світом ти порівняєшся,
В добрі-розумі закупаєшся;
В добрі-розумі закупаєшся,
З полем батьківським привітаєшся!"

До дуба.

Нехай гнеться лоза,
Куди вітер погне,—
Не обходить вона
Ні тебе, ні мене.

Може й важко їй,
Може й спина болить,
Але буря їй
З корінця не звалить.

На болоті росте,
І, слабая сама,
Вона гнеться собі,
Бо в їй сили нема;

Вона гнеться собі
І так вік прожие,
І без слави в багні,
Як трава, зогние.

Як трава-осока,
Зогние у багні,
І хіба лиш комарь
Заспіває по ній...

Нехай гнеться лоза,
А ти, дубе, кріпись,—
Ти рости та рости,
Не хились, не кривись!

Ти глибоко у глиб
Твердий корінь пусти,—
Гілля вгору роскинь,
Ти рости, та рости!

І до пекла дістань,
І у пекло заглянь,
І до хмари дістань,
І на небо поглянь,

І весь світ обдивись,
І усе роспізнай,

І що доброго є,—
Ти у себе впивай.

І у силі, в добрі,
Як скала, затвердій,
І, як Бог світовий,
На сторожі ти стій.

І пташки світові
Защебечуть тобі;
І співак одпічне,
Заспіває тобі...

А як буря лиха
Тебе з місця зібье,
Або хмара-гора
Тебе громом убье,—

Світ почує ту смерть,
І повітря здріжить,
І ліси загудуть,
І земля задвижить;

І пташки пролетять,
Спогадають тебе,—
І співак перейде,
Не забуде тебе.

---

* * *

Звела мене не біда!
Звела мене,
Моя нене,
Звела мене не біда,
А дівчина молода,—
А дівчина,
Як калина,
А дівчина молода.
Брівоньками звялила,
Брівоньками,
Хмароньками,
Брівоньками звялила;
Оченьками спалила,
Оченьками,
Зіроньками,
Оченьками спалила.
Губоньками зраїла,
Губоньками—
Сливоньками,
Губоньками зраїла,
Личеньками строїла.
Личеньками—
Чароньками,
Личеньками строїла.
Ой, дівчино, не вьяли,
Ой, дівчино,
Ти, рибчино,
Ой, дівчино, не вьяли,
Мого серця не пали!
Мого серця
Край реберця,
Мого серця не пали!
Коли любиш—не жартуй!
Коли любиш,
Та не губиш,
Коли любиш—не жартуй!
Як не любиш—розчаруй!
Як не любиш,—
Тільки губиш,
Як не любиш—розчаруй!

Василь Семенович Мова.

(Псевдонім Василь Лиманський)

1842—1891

Твори Мови уперше були надруковані в 1861 році в „Основі", потім друкувалися в „Правді", „Ділі", „Світі" і Луні", а після його смерти у „Зорі" та „Літ.-Наук. Вістн." Мова написав багато поезій, оповіданнів, драматичних творів, споминів про старовину, побутових записок, чимало критичних і публіцистичних статтів, зібрав матеріял для русько-українського словника, та більшість того всього і досі не надрукована. Праці Мови чекають ще видавця, який виведе їх у широкий світ... Родився Мова в 1842 році 1 го січня на хуторі над Солодким Лиманом, в Чорноморії. Освіту здобув в Катеринодарській військовій гимназії і в Харьківському університеті. Скінчивши університет, був учителем в Катеринодарі, а потім судебним слідователем та мировим суддею. Умер Мова в Катеринодарі 1-го червня 1891 року.

Літературні джерела для біографії: 1) Большая Энциклоп., вид. тов. „Просвѣщеніе", т. 13; 2) „*Вік*", т. I, (1902 р.). Крім того, про Мову писали: 1) *Уманець*—Василь Мова („Зоря", 1891, XIV; 2) *Комиський*—Кілька слів про Василя Мову („Зоря", 1891, XX).

Козачий кістяк.

Налігши над плугом, оре хлібороб,
І піт крапелястий укрив йому лоб;
Аж ось захрустіло, і плуг зупинивсь:
Кістяк під широкий леміш підхопивсь.
Спинився плугатирь, кістки розрива
І бачить: укупі і шабля крива,
І ззідене ржею списа остріє,
Вся зброя козацька до крихти гниє...
І вже свою ниву плугатирь забув,
Бо сум йому дивний чоло обгорнув.
— А гей ти, плугатирь, а гей, працьовник!
Чого головою так сумно поник?
Які тебе думи зненацька взяли,
Од риллі, од плуга куди завели?
А гей, роботяго, а гей, неборак!
Про волю згадавши, міркуєш ти так:
„Оцій останки, що стліли на вік,
Це був колись справді живий чоловік;
Це був колись лицарь, гетьманець-козак.
За нас хліборобів завзятий вояк.
І, може, хоч часом і нужди зазнав,
За те по степах він на волі гуляв,
І гордої шиї в ярмо не хилив,
І в праці нагальній себе не морив;
І воля козача була золота,
І здобич, і сила, і воля свята!“
— А гей ти, плугатирь, а гей ти, небож!
Збагнуть цее диво мабуть ти не гож!
Козацька та слава і воля свята—
Даремна була то лише суєта!
Бо тее козацтво, навикши бурхать,
Не вміло свободи других шанувать;
І з того ж козацтва, з його старшини
На лихо Вкраїні вродились пани.
За-ради користи, за-ради чинів
Пани одреклися од менших братів;
І все те, за віщо під шум корогов
Сторіками довго лилась у нас кров—
Свободу Вкраїни, народнюю честь
І волю поспільства, і все, що не есть,—
Усе те продали іуди-пани,
Своєї родини ледачі сини...
Минули, мій друже, козацькі часи,
Пропали гармати, шаблі і списи,
Зоставивши слави кривавої шум
Та тяжке кріпацтво на горе і глум!...
Покинь же, небоже, думки золоті,
Притисни у серці чуття ті святі,
Та в руки жорстокі чепігу бери,
Та землю стернисту на жито ори,
І хлібом, здобутим у поті лиця,
Згодуй для Вкраїни синка-молодця.
І замість козацьких рушниць та шаблюк,
Нехай він береться мерщій до наук;
Нехай він доходить умом молодим—
Чого й звідкіля отак гнітом важким
Гнітить нас недоля? Нехай допита—
Чого Україна кругом сирота?
Чого одреклися од неї пани,
Чого родовищем гордують вони?
Чого за панами пішли і попи,
. . . . . .
Зоставивши нидіть народ в самоті,
У нуждах великих, в густій темноті?
І як з отих злиднів народ рятувать,
І як Україну з зневаги піднять?...
Оттак то, до правди направивши ум,
Нехай набереться він праведних дум,
Та борючи духом важкі тягарі,
Нехай загартує він серце в добрі,
І в правді твердий,
Нехай виступає в похід молодий...
І щастям розсвітить людськее життя,—
Ото йому поле для герця-биття!
Міжлюдськая кривда—ото його враг;
Народнее щастя—то лицарський стяг,
Високая думка—ото його міч,
То сила до бою,
А чесная річ—
Ото його зброя!...
Гей, друже мій темний! Над силу ума
Вже дужчої сили й на світі нема;
І треба нам, друже, у тямку те взять,
Що вчена громада—могучая рать.
Як стануть у лаву такі вояки,
То більш порятують, а ніж козаки.

Заповіт засланця.

Вмер козак на самотині, в тяжкому засланні,
Вмер без свідків, без родини і без роспрощання.
Вмер козак з нудьги та туги, в тундрах марно згинув,
Та в листі своїм до друга сповідь свою кинув:

„За любов до України й рідного народу
Я утратив долю й волю, і здоровья, й вроду.
Та утратив я даремно, вжитку не придбав я,
Бо в неволі на чужині вік свій звікував я.

Я загинув, люди добрі, без ужитку й слави,
Бо не жив я в тій неволі, а конав я дляво.
Я не жив, а нидів в мурах, в дреговинах гинув,
І даремно щирим серцем до роботи линув.

Бо ні способу, ні волі я не мав до діла,
І з одчаю никнув дух мій і хирліло тіло.
Я загинув, люди добрі, без ужитку й слави,
Бо не зжив я свого віку, а одмучився дляво."

Вмер козак, юнак бездольний,
Кинув білий світ,
Та зоставив братам вільним
Щирий заповіт:

„Коли схочуть вас на муки
Вислать на чужину,
Не давайтесь живцем в руки,
Бийтесь до загину!

Бо стократно краще вмерти
З рукн махамета,
А ніж ждати в тузі смерти
В північних заметах.

Смерть за волі оборону
Буде вчинком мести,—
Вість про неї піде в люди,
Й викличе протести.

І западе в живі серця
За правду обида,
До жорстоких катів серця
Сплодиться огида.

І научить глухих чути
І сліпих прозріти,
Розохотить давні пута
З ніг народніх здіти.

Коли ж дасись живцем в руки
На тяжке заслання,
Оддасись на тяжкі муки
Й безвістне конання.

І умреш ти в самотині,
Сам один умреш ти,
Позабутий на Вкраїні,
Змучений до решти.

І не знатиме громада,
Що ти згинув марно,
Кати тільки будуть раді,
Що вбили безкарно.

І про те злочинство враже
Хіба по столітку
Крадькома історик скаже,
Катам не взамітку.

В холодній хаті.

Темна ніч стоїть на дворі
І свистить-мете кура;
У кутку в холодній хаті
Вкупку збилась дітвора.
Засмутившись, хирна мати
Над колискою злягла,
У думках, в скорботі батько
Мовчки сів кінець стола;
І тремтять померзлі діти,
Аж зубами цокотять...

„Мамо, дюдя! Мамо, дюдя!"
Невгамонно белькотять.
„Отже слухай лишень, жінко!"—
Зводе хмурий батько річ:
„В хаті можна й задубіти,—
Затопити б треба піч..."
Але жінка, мов завмерла,
Не сказала ні слівця,
А голодні діти скиглять,
Їх плачу нема й кінця:
„Мамо, папи! Тату, папи!.."
Кажуть бідні, дріжачи.
„Дай їм, жінко, хоч шматочок,
Хоч сухарь їм розмочи!"
Проказав несміло батько
Та й зомкнув ізнов уста.
Але жінка й не рухнулась,
Тільки сльози все ковта.
„Дай бо, жінко! Жінко, чуєш?
Що ти стала, мов німа?.."
А вона:—„Ні крихти хліба,
Ні цурпалка дров нема..."

Три деревини.

Зімою укупці на краю долини
Стоять на узліссі аж три деревини.
І перша в тій купці—висока сосна,
Що саме узімку зелена й рясна;
Про літечко ясне соснині байдуже—
Тоді вона жовта, сумна і недужа.
І друга в тій купці стоїть деревина—
Гнучка та висока тополя-раїна.
Їй листячко вітром холодним обдуто,
І вітоньки голі у кригу окуто,
І думка одна їй не сходе з ума:
Коли то минеться лихая зіма?
Коли то весняне живуще тепло
Увільнить од криги їй віти й стебло
Та щедро одягне у листя рясне,
Зелене та ніжне, хороше, ясне?
Коли то в роскошах красою засяє,
Уклонами вітра з теплом привітає,
Тонким верховіттям у небі заграє,
І після негоди, страждання і сну
Вона засоромить красою сосну?..
І третя в тій купці стоїть деревина—
Розложиста, біла, ярка березина.
Та голії віти, у кригу закуті,
Даремно уростіч тепер розіпнуті,
І гордого шуму од неї нема—
Замкнула уста їй лихая зіма...
І жалібно стогне і бьється вона:
Коли то настане весела весна,
Із промінем ясним, з живущим теплом,
Й одягне їй віти тремтючим листом?
І гордо вона їх по вітру розносить,
І шумом сердитим ліси оголосить,
І гордую пиху соснини нарушить,
І гомін сосновий забье і заглушить?..
. . . . . .
Але ще далеко живуща весна—
І гордо пануе зелена сосна,
І сумно куняе тополя-раїна,
І рветься та стогне ярка березина...

Василь Степанович Кулик.

На українську літературну ниву виступив в 1861 р. В тім році і 1862 було надруковано в „Основі" кілька його поезій і дописів. В 1868 і 1874 р. р. твори його друкувались у „Правді", а в 1894 видано у Львові окремим збірником „Писання Василя Кулика". Крім цих творів, Кулик написав ще водевіль з українського життя, який читав д. Торчину і йому він дуже подобався. Та, на жаль, водевіль цей десь загинув. Літературний хист і талант у Кулика був не дуже великий, але поезії його переняті свіжим лірічним чуттям, сумом над тяжкою долею рідного краю і народу. Його поезія „Загублені душі" (Чи ти ж мене вірно любиш?) стала народньою піснею... Визволенню селян з кріпацтва Кулик дуже радів і вітав це визволення палкими поезіями. Родився Кулик в початку 30-х років в Полтавщині, в селі Ковалівці (кілька верст од Полтави). Батько його був панком з козаків. Учився Кулик у полтавській гимназії. У нижчих класах вчився добре, хоч багато пустував; у старших класах став сумним і самітним, вчився аби-як, за те читав дуже багато. Скінчивши гимназію, поступив в харьківський університет на медичний факультет. Та скінчити університет йому не довелось. Батько його зубожів і вмер, покинувши жінку (матір поета) з малими дітьми. Василеві довелось дбати за матір і менших братів і сестер. Він нашвидку витримав іспит на провизора і, спродавши частину землі і де-що з хазяйства, заорандував у місті Балках (в Слобожанщині) аптеку. Років 5, чи 6 довелось йому аптекарювати, поки матерьяльні обставини сімьі трохи покращали. Тоді він покинув аптеку і подався у наддніпрянські степи, в Таврію, в Бахчисарай і в Кубанщину. Йому хотілось подивитись на ті місця, де колись жили і воювали козаки. Повернувшись додому, він то господарював на хуторі, то служив у аптеці при полтавській больниці, то одкрив, у спілці з кимсь, аптечний склад, та через непрактичність, матерьяльне його становисько було погане і він ледві-ледві перебивався. В 60-х роках він оженився на дочці колишніх кріпаків, Марії Ісенковій, освіченій інтелігентній дівчині. Умер Кулик в кінці 1870-го року в рідній Ковалівці.

Літературні джерела для біографії: 1) Писания Василя Кулика, з біографичним нарисом В. Торчина (Львів 1894 р.); 2) „Вік", Т. 1. (Київ, 1902 р.); 3) *Огоновський*—іст. літ. Крім того, див. статтю д. Торчина в „Правді" (1874).

Весна на хуторі.

Потепліло; сонце сяє,
Травка зеленіє;
Жайворонок вже співає;
Нагідки й шавлія,
Чорнобривці і канупер
Сходять—божі квіти,—
І гріються проти сонця
Босенькії діти;
І бабуся до онуків
Старенька сміється;
Над малими ластівочка
Наокруги вьється;
За городом, на царині,
Плигають ягнята,
По-над річкою жовтіють
Малі гусенята;
Між вербами синесенька
Пливе Ворскла-річка;
Ось, на липині, й гніздечко
Мостить божа птичка;
Гудуть бджоли у садочку,
Чути пісню з поля...
Так здається, що й щаслива
Хлібороба доля;
Так здається! подивишся—
Як в божому раю,
Так то весело і гарно
У нашому краю!

Ой, коли б не тая думка
Серце розривала,
Ой, коли б же оттих пісень
Мати не співала,—
Оттих пісень тяжких-тяжких,
Що аж серце вьяне,—
Тоді, може б я й повірив,
Що правда настане;
Ой, коли б до тебе в хату,
Мій добрий сусідо,
Не ходила біда люта
Та не гнула діда,
Не сушила молодиці,
Діток не губила,—
Тоді б, може, милий краю,
Душа не боліла.

Столітній запорожець.

Козаче-чумаче!
Йдеш у дорогу—
Послухай же, сину,
Діда старого:
Покіль ще живий я,
Покіль помірать,
Про родичів де-що
Хотів роспитать.
Як з сіллю ітимеш
На той Берислав,—
З Хортиці-сестриці
Щоб вістку прислав.
Як станеш близенько
Сухого Ярка,
Помьяни там душу
Дідуся Сірка.
Як „соб" повертати
Через Чортомлик,
Прислухайсь,—чи чути

Там братчиків крик?
Як будеш минати
Самарську паланку,
Привітай од мене
Старую панянку.
Спитай, як доїдеш,
У батька Дніпра,
Чого наша мова
І слава вміра?
Чи то ж стара мати
Замовкла на вік,
Чи то ж народила
Німих та калік?
Чи то ж одцурались
Од неї сини,
Чи то ж насміялись
Над нею вони?

На смерть Шевченка.

Поховали... тихесенько
Україна плаче...
Поховали дух великий
І серце гаряче;
Поховала наша мати
Найкращого сина,—
„Вічну памьять“ заспівала
Уся Україна.
Ні, не всього поховали
Тебе на чужині,—
Твоє слово животворне
Живе на Вкраїні;
Твоя дума, твоя пісня
По вік не загине,
Поки буде рости-жити
Козацька дитина;
Твоє слово ізмалечку
Повитвердять діти:
Будеш з ними зеленіти,
Український квіте!
Тее жито, що посіяв,
Зійде,—жати будем.
Розбудив еси нас, батьку...
Тебе не розбудим!

В мене серце до любови.

В мене серце до любови,
Біле личко, чорні брови;
Що робила—мати знала:
В скринях скарбу принадбала,
І вишневий є садочок,
З шістю крилами млиночок,
Хата біла, гай у полі,—
Не жалкую я на долю:
Вмію голосно співати,
Тугу в серці розганяти...
Мов ті зорі, очі сяють.
Коло мене хлопці грають,
Та нема, нема нікого
Над козака молодого:
Він на скарби не вважає,
Він за те мене кохає,
Що у мене чорні брови,
В мене серце до любови.

Нетяга.

Без свити і босий, і хліба нема,
І люди те бачуть, та кажуть:—дарма!
Збірщики послідню корову цінують,
Хатина безверха—сусіди глузують,
У хижу заглянеш—у засіках пусто,
І заросла нива свиріпою густо.
І сам я дивуюсь, що звівся ні-на-що,—
А змолоду був же і я не ледащо!...
Колись і для мене іграли музики,
Топтали дівчата не раз черевики;
Не раз чорнобриві сльози утирали,
Як мене в дорогу сестри споряжали.
Колись поважали і мене сусиди,
Як справляв бенкети, родини й обіди;
Колись і од мене ішли паровиці,
Степом розлягалось: „Ой, не ходи, Грицю...“
І міні колись то догожала доля,
Та все пішло марно... Його свята воля!
Ой, кину я лихом об землю сирую,
Помьяну на цей раз доленьку лихую,

Потягну степами, а косу на плечі,—
Прощай, родинонько, й веселії речі!
Гей, браття-нетяги, ударимо в коси—
За нами—панами ніхто не голосе!

Загублені душі.

Балада.

„Чи ти ж мене вірно любиш,
Козаче чорнявий?
Чи, жартуючи зі мною,
Тільки вводиш в славу?“
—„Не жартую, моє серце,
Буду вік кохати,
Нехай тільки оддасть тебе
Та за мене мати“.
—„Чи я ж тобі не казала,
Козаче-серденько,
Що за тебе оддасть мене
Старенькая ненька?
Хіба ж тая циганочка,
Дивлючись в долоню,
Не казала, що я в нені
Щасливая доня?
Дались міні таки в знаки
Тії вечерниці...
Не оддасть мене за тебе—
Піду у черниці“.

Зорі сяють, серед гаю
Дівчата співають,
А дівчину парубчина
Давно виглядає.
Не виглядай, бо не вийде:
Мати не пустила,
За сусіда багатого
Її заручила.
—„Мамо, мамо, що ти робиш?
Чи міні ж з ним братись?
Хоч худоби в його сила,
Чи йому ж кохатись?
Бодай же тій циганочці
Долі не діждати,
Коли міні не схотіла
Правдоньки сказати!
Буду клясти—споминати
Тії вечерниці...
Мамо, змилуйсь наді мною—
Оддай у черниці!“

Не оддала... біле личко
Од сліз помарніє...
А сусідки-воріженьки
Скажуть: „багатіє“.
—„Не діждете, воріженьки!
Хай нас Бог прощає...
Як згубили свої душі,
Тільки місяць знає...“

По-над шляхом, біля гаю,
В одну домовину
Положили, заховали
Козака й дівчину.
Кожну весну, як дівчата
Веснянки співають,
Про кохання тої пари
Сумно споминають.
Кожну весну на могилі
Тяжко мати плаче:
Над старою головою
Тільки ворон кряче.

Володимир Степанович Александров.

1825—1893

Александров почав писать по українські ще коли вчився в колегіумі (в реторициі), але вперше були надруковані його дві поезії в „Основі“ в 1861 році. („Думка“ та „Плач дочки по матері“). Потім він аж у 70 роках написав оперету „За Немань іду“ і драму „Ой, не ходи, Грицю, та й на вечерниці.“ Крім оригінальних поезій, Александров багато перекладав з російської, німецької і польської мови. З польської, між иншим, переклав „Dziady“ Міцкевича. Перекладав Св. Письмо—книги: Битія, Ісход, Іова, Товита. Щоб ліпше і вірніше перекласти Библію на українську мову, Александров учився аж 3 роки староєврейської мови. У 1883 р. в Харькові, коштом д. Лободовського, були надруковані переклади Св. Письма („Тихомовні співи на святі мотіви“). Александров упорядкував і видав два випуски альманаха „Складка“ (Харьків 1887 і 1892); „Народний пісенник з найкращих українських пісень з нотами“ (Харьків, 1887); переробив і впорядкував народні казки: „Івашечко“, „Коза—Дереза“, „Живе Озеро“ (з Данилевського), „Чижикове весілля“, „Пісню про всяку рибу“, „Пісню про гарбуза“, а також написав чимало й инших праць... В останні роки свого життя Александров найбільше друкував свої поезії, як оригінальні, так і переклади у львівській „Зорі...“ Поезії Александрова здебільшого мають лірічний, або епічний характер і написані не блискучою, але чарівною, лагідною сріблястою мовою і роблять дуже приємне враження на читача. Його переклад „Я бачив, як вітер березку зломив“ зробився популярним не тільки між українцями, але й по всій Росії... Любов в душі Александрова до української літератури зародилась під впливом його батька, священика Степана Васильовича Александрова, одного з найперших українських письменників. (він написав поему „Вовкулака“, яку надруковано в „Южном Русском Зборн. “Метлінського 1848 р.) Родився Вол. Ст. в слободі Бугаївці (Озюмці) озюмського повіту, в Харьківщині, 20 червня 1825 року... Учити грамоти почала його мати, потім він ходив у школу там же, в Бугаївці, до діякона; на 10 році його одвезли в купянську духовну школу, а потім в „духовний колегіум“ в Харькові. Але не добувши там до кінця курса, Александров перейшов в харьківський університет на медичний факультет. В 1853 році він скінчив

університет і поступив військовим лікарем у полк, що тоді стояв у Варшаві. У Польщі він і одружився, і вивчився добре польської мови. В 1859 р. він переїхав знов на Україну. Він жив в Чугуєві, в Харькові, в Керчі і в Полтаві. А в 1888 р. він вийшов в одставку на пенсію і жив собі спокійно у Харькові, оддаючи всі вільні хвилини літературній праці. Умер він 29 грудня 1893 року. За кілька років перед смертю, а саме 17 квітня 1890 р., Александров написав сам собі таку епітафію:

„Владимир Степанович Александров,
Доктор медицини.
Помер (*рік, місяць і число*)
З тієї ж самої причини,
З якої й всі ті помирають,
Що медицини овсі і не знають"

Літературні джерела для біографії: 1) *Білозерський*—спомини про В. С. Александрова („Складка" СПБ., 1896); 2) *Огоновський*—історія літер.; 3) *„Вік"*, т. I, 1902; 4) Большая энцикл. „Просвѣщенія" т. 1. Крім того в „Зорі" (1894, II і III) есть біографія, некролог та спомінки.

Притча Христова про сіяча.

„Се ізиде сеяй, да сеет".
Мат. XIII, 3-9

Ось вийшов, щоб сіяти, сіяч у поле і сіяв...
І вітер зерно йому всюди розвіяв:
Багато упало його край дороги,
Та там і попало прохожим під ноги,
І хижая птиця з степів налітала,
Додолу спускалась і зерна клювала.

Немало зерна в камьянистую землю лягло,
І, доброго корня не давши, зійшло;
А сонце опівдні його припалило,
Гарячим промінням його присушило,
І бідне пожовкло... Пожовкло й завьяло:
Землі під корінням було йому мало.

А де-які зерна то вітер вхопив і поніс
В бурьян навісний, що й несіяний ріс;
І там би то їх, мов гаразд, положив,
Та скоро бурьян їх зовсім заглушив.

Даремно там дощ пробігав полосою,
І зорі кропили там землю росою:
Ті зерна лежать, мов рости не пора...
Немає од їх і не буде добра!

Которії ж зерна та в добрую землю лягли,
То ті урожай шістьдесят, або й сто принесли.
Так, добра земля, як пора настає,
Не тільки що їсту—ще й прибиль дає;
Її, мов, і сонце щадить, і не сушить засуха...
Всяк, маючи уха, щоб слухать, хай слуха!

Моя могила.

Прощай, моя ти люба, мила!
Не довго, то й піду я в сховище святе;
Рік-два мине, моя німа могила
Травою густо зарасте,

Могила тая буде в полі,
Над нею в осени, оравши, пройде плуг,
Колись зростуть там гарні дві тополі,
А послі, може, й цілий луг.

І, як з тополею густою
Вітрець, жартуючи, тихенько зашумить,
Тоді увечері веселою весною
Дівчина з милим прибіжить.

Обнявшись, сядуть під тополю,
Як раз міні на мертву, чулу грудь;
Тоді, любуючись весною і собою,
Вони шум листячка поймуть,

Співанка.

З Гейне.

Ти несись, мій спів, з мольбою,
В небо долітай.
Потай легкою ходою
Вийди, мила, в гай.

У гаю шумить невпинно
Листя в пізній час;
Там ніхто, моя дівчино,
Не почує нас.

Слухай, як гремить, стихає
Пісня соловья,—
То він милу викликає
Молить, як і я.

В пісні тій любов палає
І мольба сумна,
І на душу навіває
Рій думок вона.

Не впиняй же ти любови,
Серцю волю дай,
І на тихую розмову
Вийди, мила, в гай.

Кедр.

З Гейне.

В холодній та дикій північній пустині,
Де бурям і впину нема,
Там кедр одинокий на гірній вершині,
Обсипаний снігом дріма.

І бачe у сні він далеку країну,
Де сонечко сходе святе,—
Сумна й однока на цілу долину
Там пишная пальма цвіте.

Українська мелодія.

З Висоцького.

Чисте небо ясно сяє,
Поле все, як ярь, зеленe...
Здрастуй, степе—рідний батьку!
Здрастуй, Україно-нене!
Обійми мене, мій степе,
Обгорни мене навколо:
Я стою посеред тебе,
Опустивши сумно чоло.
Ой, повій, повій ти, вітре,
Од Дніпра, од Запорожжа,
Та розвій мій жаль і тугу
По степу, на бездорожжа.
Любий степе! Ти не знаєш,
Скільки смороду й болота
В нашім світі, де повсюди
Тільки фальш, пиха, бідота!
Там я втратив віру в правду,
Ум скалічив, в тугу вдався,
І тепер з розбитим серцем
В тебе, степе мій, подався!
Тяжко дихать, в грудях тісно,
Мов там жар лежить і тліє,—
Хай од тебе, рідний степе,
Прохолодою повіє!
Хай повіє тихий холод
На мої гарячі рани,
Хай думки мої остудить,
Хай у мислях тиша стане,—

Щоб я зміг той світ забути,
Де пропало добродійство,
Де гнучка потрібна спина
Та уміле лицемірство;
Де мовчати й витягатись
Треба перед панством можним,
І, де треба і не треба,
Гарно кланяться вельможним;
А, накланявшись у-волю,
І самому паном стати,
Та, сховавши власний сором,
Иших вчетверо згинати,—
Щоб все те я зміг забути,
Щоб одстало все од мене...
Степе рідний, рідний батьку!
Україно, рідна ненe!...

Розбите серце.

З Гейне.

Я бачив, як вітер березку зломив,
Коріння порушив, гілля покрушив;
А листя не вьяло і свіже було,
Аж поки за гору вже сонце зайшло.
Я бачив, як серну підстрелив стрілець:
Звалилася бідна,—прийшов їй кінець;
Боротися з смертю було їй не в міч,
Одначе боролась, поки зайшла ніч.
Я бачив—метелик поранений млів:
Крильце перебите на сонці він грів;
Ще трошки пожити на думці було,
І, може, пожив би, та сонце зайшло.
На світі у кожного сонце своє...
Любенько живеться, як сонечко є;
А згасне те сонце—і жити шкода:
На світі без сонця усе пропада.
Зо мною розсталась дружина моя—
Зостався на світі без сонечка я,
Одначе, на себе я смерть не зову,
А з серцем розбитим живу та й живу...

Пісня про гарбуза.

Ходив гарбуз по городу,
Питаючи свого роду:
—„Ой, чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?“
Обізвалась жовта диня,
Гарбузова господиня:
—„Де ти в біса волочився?
Од сімьї зовсім одбився!
Жити вкупі не схотів,
Мало вік мій не заїв.
Одчепися ж, не горнися,
Та й на себе подивися:
Бач, он як увесь обдувся...
Десь хвороби роздобувся.
Став товстий, мов тая бочка,
Аж порепалась сорочка;
Листя стало аж колюче,
І огудиння товстюче.
Де ти в гаспіда і ріс,
Відки впьять до нас приліз?“
—„Годі, мамо, верещати,
Треба правду росказати“,
Обізвались огірочки,
Гарбузови сини й дочки.
—„Здрастуй, тату! Відки взявся?
Гей, пізненько ти припхався,
Бо вже стала пані диня
Кавунова господиня.
Сам ти винен, що вона
Покохала кавуна.“
—„Цур же вам, рідня проклята!
Щоб вам свині й поросята!
Геть піду ж я з огороду,
Иншого шукати роду.“
З тим гарбуз собі й попхався,
З усіма розродичався
І покинув паню диню,
Кавунову господиню;
Тільки з хмелем побратавсь
Лазить по тинах принявсь...

Йосип Юрій Федькович.

1834—1887

В українській літературі имья Федьковича стало відомим у 1861 році. Того року були надруковані в „Слові“ де-які його поезії. Спочатку Федькович писав німецькі поезії і переклав на німецьку мову де-які народні думи, а потім став писати по українські, (по русинські, або гуцульські). Дідицький у своїй передмові до „Поезій Федьковича“, виданих в 1862 р. у Львові, пише: „Із серед руського народа, з сімьї буковинських верховинців, поетичним настроєнієм духа багато одарьонних, явілся для нас пєвец, самородний геній людової поезії, которий, мов фенікс, на противоположном кранці Малої Русі возлетєл із родинних гор, аби новим життям засіяти по-над пепелища, в которих недавно скрито посвятние останки Тараса Шевченка...“ В своїх перших поезіях Федькович наслідував народні пісні, або малював сумну долю селян, салдатів, та згадував матір і сестру. Прочитавши „Кобзаря“, так захопився ним, що мимоволі і часом дуже близько, став наслідувати його. Та не так поезіями вславився Федькович, як повістями, в яких малював життя гуцульських селян так, як Тургенев— життя російських, а Квітка і Марко-Вовчок українських. Твори Федьковича друкувались в ріжних часописях: „Слові“, „Вечорницях“, „Меті“, „Ниві“, „Правді...“ В 1862 р. Дідицький видав збірник його поезій під назвою: „Поезії Іосифа Федьковича.“ В 1876 р. видано в Київі збірник його повістей з переднім словом М. Драгоманова. В 1902 р. у Львові видано під редакцією Франка і Колесси 3 томи „Писаннів“ Федьковича, в яких містяться його поезії, повісти і драматичні твори, оригинальні і переклади. Федькович переклав „Слово о полку Ігоревім“, Шекспірового „Макбета“, „Гаилета“ і Готшталя „Мазепу“. Родився Федькович в 1834 році, в селі Сторонці, в так званому „русько-кімполунгському околі, в Гуцульщині (на Буковині). Мати його, зоставшись удовою по першім чоловікові—попові, вийшла удруге заміж за зайшлого з Галичини селянина. Од цього шлюбу й родився Федькович Сімья в батьків Йосипа була велика, а достатків було не багато, та все таки якось жилось, поки не настав бурхливий 1848 рік. В 1848 році втратив Йосип батька, старший брат його під час розрухів

пропав без вісти, дві сестри незабаром вмерли з туги по йому. (Старша сестра вмерла ще раніш). Йосип покинув рідне село і подався в Наддунайські краї, шукати заробітку. У Молдаві познайомився з німецьким художником Р., який навчив його німецької й іспанської мови і познайомив з німецькою та іспанською поезією. В 1852 році Федьковича забрали в салдати, де він служив до 1863 року і дослужився до охвицерського чину... В 1863 році йому, через хворобу очей, дано одставку, і він повернувсь додому. В 1864 році його вибрано в „сервитутову комисію", в 1866 вибрано війтом в рідному селі, а 1867 р. назначено окружним шкільним інспектором. Війтом Федькович був аж 5 літ, а інспектором до половини 1872 року, коли його ріжними інтригами примусили покинути цю службу. Тоді він переїхав у Львів і служив там в товаристві „Просвіта", працюючи коло видання народніх книжок. Та проживши у Львові трохи більше року він, як сам каже, „розчарований до краю" вернувся додому. Вдачі був Федькович доброї, милосердної, часто умисне посилав свого слугу взнавати, кому в селі треба помочі, і помагав дуже щедро. У війську його теж любили, як за вдачу, так і за пісні й казки, яких він силу знав од своєї старшої сестри і розважав ними салдатів. Умер Федькович 31-го грудня 1887 року.

Літературні джерела для біографії: 1) *Повісті Йосипа Федьковича* з переднім словом про галицьк.-руськ. пісьм. Мих. Драгоманова (Київ 1876 р.); 2) *Р. Заклинський*—Спомини про Федьковича (Літ.-Наук. Вісти. 1901, I і II); 3) „Поезії Осипа Юрія Федьковича" (Передмова Ів. Франка, Львів, 1902); 4) Энцикл. слов. Брокг. и Ефр. т. 35; 5) Больш. энцикл., тов. „Просвѣщеніе", т. 19; 6) *„Вік"*, т. 1, 1902; 7) *Огоновський*—Іст. літ. Крім того про Федьковича див.: *Барвінський*—Огляд життя і творів Юрія Федьковича („Ватра").

Брат та сестра.

Не зозуля в лісі затужила,
Не пташина в лузі голосила,—
То сестричка лист писала,
На чужину посилала,
Та й до брата слізно промовляла:

„Брате милий, брате-соколоньку,
Ти покинув сестру сиротоньку,
А я хожу—покликаю,
Як зозуля в темнім гаю:
Ой, вернися з далекого краю!"

—„Сестро моя, сестро моя, руто!
Як я можу до тебе вернути
Через ліси темнесенькі,
Через ріки бистресенькі,
Через степи рівні—рівнесенькі?"

„Гаєм—маєм, лебедем—Дунаєм,
А степами—швидким горностаєм,
А на моє подвіренько
Пади швидким соколоньком,
А голубом на моє серденько!"

—„Ой летів я сім день та й годину,
Прилетів я до сестри в гостину;
Прилетів я та й гукаю,
А сестрички не видаю—
Ой, мабуть, я вже сестри не маю!

Сестро ж моя, лілеєнько біла!
Скажи мінї, де ти ся поділа?"
—„В гаю, брате, в гаю, в гаю
Та у ямі пробуваю,
Все про тебе розмовоньку маю."

Воскресни, Бояне!

Воскресни, Бояне, пресвітлий співаче!
Та де ж ти так довго кочуєш?
Давно вже по тобі Славьянщина плаче,
А ти нас, Бояне, не чуєш...

Воскресни, воскресни!—вже літо надходить,
Вже зоря нам ясна світає;
Лиш сонце на небі без тебе не сходить,
Бо сонце на тебе чекає.

Воскресни, Бояне, воскресни!—чи чуєш,
Як пташка гаями голосить?
А ти десь в могилі у темній ночуєш,
Не чуєш—зозуля тя просить!

Воскресни, воскресни в щасливу годину,
Воскресни, Бояне, наш друже!
Прибудь із могили у нашу гостину,
Нехай так пташина не тужить;

Воскресни, Бояне, не бійся нічого,
Не бійся московської окови:
Славьяни живуть ще, руснаків є много,
Що вмерти за тебе готові!
Воскресни, воскресни, заграй нам до бою,
Заграй нам, як громи небесні,
Грай пісню правдиву, грай пісню нам свою,
І згинуть крикливці безчесні!
Коли б то ми знали, коли б то видали,
Де твоя, співаче, могила,
То ми би найглибшу могилу закляли,
Вона б тебе певно пустила!
А так ми не знаєм в котрій ти країні,
В котрім то ти гробі ся клониш:
Чи ти на Поділлю, чи ти на Вкраїні,
Чи ти на Підгірью ся слониш.
Країно щаслива, країно кохана,
Пусти нам Бояна з могили;
Пусти, ах пусти нам співака Бояна,
Бо наші поділля зацвіли.
Най пташка не тужить, зозуля не кує,
Най так соловії не плачуть,
І руська земля най Бояна почує,
Най руські сини його забачуть!

Рекрут.

Стояв же він на шельваху
В цісарськім дворі,
Вмивався він, втирався він,
Як гусь на воді.
Умився він та сльозами—
Ніхто його не чув,
Схилився він на багнеті,
На хвильку заснув.

Ой, спить же він на багнеті
В цісарськім дворі,
Та й сниться йму, що ходить він
По синій горі,
Та й кучері зачісує,
Та й кучері вье...
Чом ненька ми не писує?
Чи в'на ще жиє?..

„Ой, рада би-м, мій синоньку,
Листок написать,
Насипали могилоньку,—
Не можу я встать;
Не можу я, соколоньку,—
Глибоко на дні;
Насипали на рученьки
Сирої, землі".

І був би він в царськім дворі
Багато ще снив,

Гукнув бо дзвін на Стефані,
А він ся збудив;
Утер собі і личенько,
Утер си і гвер...
Кров точиться по мармурі,
А жовняр умер.

Поклін.

Співанка.

Гей, по горі, по високій тройзіль постелився;
З України до дівчини козак поклонився.
Поклонився козаченько з коня вороного:
Нагадай си, моя мила, мене молодого.
А в неділю рано-рано дівча ся вмивало,
Та й русою та косою личенько втирало.
Утерало біле личко, утерало брови:
Нема ж мого миленького, нема вже розмови.
Не плач, мила, не плач, серце, не плач, чорні очі,
Ой, маю ж я розмовоньку аж до пізна з ночі,
Ой, маю ж я розмовоньку, ой, маю ж я милу:
Висипано наді мною високу могилу.

Україна.

Україно, Запорожжа, годі вас забути!
Ах, бо мило тамки жити, мило тамки бути,
Де ті трави шовковії славні степи криють,
Де ся квіти по за-квіти в зимних росах мнють,
Де ржуть коні, де соколи та орли літають,
З буйним вітром на роздоллі козаки гуляють.
Хто ж то може знов забути могили, курґани,
Де козацтво українське, славні отамани
Свою славу сном провадять, славов серце грiють,
А ті думи багатирські так то гарно піють,
Що аж тут ся відзивають, що аж тут їх чути?...
Україно, Запорожжа, можна вас забути?
Онде грає жвавий хлопець у торбан весело,
Онде дівча йде по воду, думку йкусь завело;
Там сопілка приграває, ніби соловіє,
Що там в гаю калиновім піє, та все піє.
А там бджілка злотокрила думно си співає,
Обмучилась медівницев, ледві що вертає.
Он колишесь тихий Дніпер, вечір,—він дрімає,
А по синій його хвилі човенце плаває;
В його сіло гарне дівча, красне, як малина,
А хороший кермаченько ліг їй на коліна,
Обзирає сороківці, що в коралі вьяжуть,
А потому... а потому... далі вже не скажу;
А хоч рад би-м і сказати, але наші милі
Вже пропали в синій мраці, що Дніпер укрила.
За рікою білий хутір, пасіки, ставочок,
Знов байрак там яворовий, вишневий садочок;
А в садочку мила хатка, під нею дівчина
Русокоса шиє дрібно квіти у хустину;
Далі, далі онде небо горить-червоніє...
Слухай добре, як то мило десь дзвіночок піє,—
То за лісом у тій церкві з девьятьма верхами,
Що покриті срібнов бляхов, злотими хрестами;
А священик старий ходить по святій контині,
Молить слави Запорожжу, щастя Україні.

До ліри.

Сидить легінь, сидіть зажурившись,
Головою на ліру схилившись.

„Чи ж маю я на гуслях заграти,
Чи до ліри, як гай, заспівати?
Заспіваю я радше до ліри,
Бо на гуслях нема міні віри,
А та ліра все серденько знає,
Струна струні правду вповідає."

Де доля?

Ти дома молотив горох,
А я ходив, мій милий брате,
У Німці доленьки шукати;
Ходив я навіть до Волох,
І за шкляні тирольські гори;
Нарешті навіть і до зорі
Ходив, ба, хожу ще і досі, —
А доля спала у горосі.

Дезертир.

Ой, сів же він при столику, при світлі,— думав,
Писаннячко дрібнесеньке, а він його читав;
Писаннячко дрібнесеньке, листочок—як сніг,—
Склонив же він головоньку к столові на ріг.
„Ой, ненечка старенькая все пише в одно,
Що там зіма тяженькая, а їй студено;
Нема, нема її кому врубати дрівець,
Бо син її—один в дому—цісарський стрілець."
І схопився, як полумінь, полетів, як птах,
А вітер з ним не йде в догін, бо годі йму так;
Бо він летить до матінки старої домів,
Дрівець її врубатоньки, би хатку нагрів.

Пречиста Діво!

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
У сине море сонце ясне тоне,
І своє світло, ніби кров, червоне,
По всій країні доокола сіє;
А там зозулька стала десь кувати,
А там дзвіночок у селі чувати,
Там в борі вітер листям шелевіє:
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Он молод жовняр мертвий на мураві,
Личко студене, шати му кріваві—
Розстрілен нині, бо сам вже не вміє...
Камраття яму темну му копали,
І на спочинок бідного поклали;
Уже не скаже, як дзвінок запіє:
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Під плотом сіла удовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько їй мліє...
Ба, вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила чоло, більше не підносить...
Зірниці плачуть, а дзвінок німіє...
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Там онде блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Давно не їло, душечка му мліє,—
І хоче в хату, бідне, навернути,—
Господарь псами тровить його, чути;
Верескло, впало, кров із ніжки ліє...
Пречисто Діво, радуйся, Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Бо я не можу... Адже ж маю душу,
І чути мушу, і дивитись мушу,
Що тут на світі—ах, тутки ся діє!
Та як до гробу зложуть моє тіло,
Де темно, тісно, студено, зотліло,
Де ніч не плаче, де усе німіє,—
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!

Микола Андрійович Вербицький.

Род. 1843 р.

Писать почав ще в гимназії, під впливом Шевченка, і з благословення Куліша; вперше його поезії були надруковані в „Основі“ в 1862 році під псевдонімом М. Білокопитий. Не вважаючи на те, що природа наділила поета значним поетичним хистом, він, чомусь не виявив інтенсивности, і його муза не часто обдаровувала нашу літературу поетичними творами... (Між иншим, в гімні „Ще не вмерла Україна“, що нап. Чубинський, є два рядки Вербицького). Його поезії перéняті красою і формою подібні до народніх пісень; писані вони легким, плавним складом... Родився Вербицький в Чернигові 1 лютого 1843 року; скінчив чернігівську гимназію, потім учився один рік в київському університеті, й один рік в петербурському; потім його було вислано з Петербургу в Київ, де він прожив два роки „вільним козаком“, а як було дозволено держать іспит, то держав його в київському університеті... Служив тридцять шість років учителем, один рік в Полтаві; потім його вислано в Чернигів, з Чернигова в Рязань, з Рязані в Орел. Сливе 30 літ Вербицький прожив в Московщині. Зараз він живе у Чернигові і ніде не служе...

Джерела для біографії: 1) *„Вік“* т. I, 1902; 2) *Автобіографія* (рукопис, ласкаво доставлений автором).

Додому.

Далекая доріженька
Гадюкою вьється...
Знову серце оживає
І знову сміється.

Ой, округи хуртовина
Плаче, завиває,
А на душі ясне сонце
Міні знову сяє.
З далекого чужого краю
Додому знову завітаю
І матір рідну, Україну

Побачу знову; од себе
Не прожене мене... Тебе
Побачу знову, мій ти раю,
Мій батьку рідний—степ без краю!
І на тебе, Дніпро-дідусь,
Погляну знову; подивлюсь
На ті роскоші, ті долини,
Де тільки мріють домовини
Дітей козачих,—ті могили,
Де сплять народні наші сили
І наче слова правди ждуть...
Нема його!.. Літа ідуть,
Проходять марно... Україно!
Моя нене мила!
Даси мині серце нове
І новую силу,
Щоб з братами за ту правду
Одностайне стати.
Братів моїх менших, бідних,
Розуму навчати;
Щоб із ними наше давнє
Лихо одбувати,
Щоб із ними щирим серцем
Господа благати...
І розійдеться та хмара,
І біля віконця
Ми у своїй рідній хаті
Діждемося сонця...

Невольник.

Ой, Боже мій, Боже, мій світе коханий,
Болять, огнем палять кріваві рани,
Що понатирали тяжкії кайдани!
Що понатирали за довгії роки
У темній темниці, у ямі глибокій!
Глибока темниця, муровані стіни—
Оттут натерпишся лихої години!
Мурованні стіни, маленькі віконця,—
Ні неба не видно, ні ясного сонця;
Маленькі віконця, залізнії грати..
Оттут нам і жити, оттут і вмірати!
Ой, а там десь за стіною,
За стіною камьяною
Живуть люди, втішаються,
Життям вільним пишаються.
Ой, зійдімось, брати мої,
Сизокрилі орли мої,
В глуху північ на пораду,
На невольницькую раду:
Як хуртовина завиє,
Чорна хмара небо вкриє,
Буде нам, як мати рідна,
Нічка темная, невидна,—
Бо сторожа спати буде,
Наші речі чуть не буде;
Ой, порадимося, братця,
Як за діло треба взяться:
Як ті грати розібрати,
Як каміння роскидати,
Як ту долю, вільну волю
В чистім полі здобувати.

Веснянка.

Йде весна, іде красна—
Земля оживає...
Ждемо, ждемо долі-волі—
Немає, немає!
Тече річка широкая
Скрізь по-під горою;
Ой, поплнвла наша доля
У-плинь за водою...
Повій, повій, буйний вітре,
На час, на годину;
Ой, верни нам нашу долю
Знов на Україну!
Ой, не віє буйний вітер—
Ледві подихає;
Знову долі виглядаєм,
А долі немає...
Брати мої, товариші,
Орли молодії!
Осідлаймо, брати мої,
Коні вороні,
Та поїдьмо на тих конях
По широкім полю—
Здоганяти, переймати
Козацькую долю!

Запитаймо долю-волю.
Де вона бклукає?
Попрохаймо—нехай до нас
В гості завітає.

Плач Ярославни.

Ой, чутно, чутно голос Ярославнин:
Як тая зозуля сивесенька, плаче
Рано-раненько.
„Ой, полечу—каже—по тихім Дунаю,
Як тая зозуленька, скрізь полечу.
Злину на Каялу, боброві рукава
У тихую воду вмочу,—
Тобі, любий друже, мій княже коханий,
Обмию на тілі крівавії рани!“
Рано-раненько на окопі в Путивлі
Молода Ярославна плаче та ридає,
Ще й словами стиха промовляє:
„Ой, ти, вітре, буйний вітре, віеш-повіваєш,
Та не стиха! Нащо, вітре, хвилі підіймаєш?
Нащо несеш, буйнесенький, ти ханськії стріли,
Мов на крилах, на те військо, що веде мій милий?
Хіба мало в тебе, вітре, хмари розганяти,
Та на морі на синьому, з кораблями грати?
Нащо ж, вітре, мою радість, моє щастя-долю
Ти розвіяв, буйнесенький, по чистому полю?“
Рано-ранєнько на окопі в Путивлі
Молода Ярославна плаче і ридає,
Ще й словами стиха промовляє:
„Ой ти, Дніпре, мій Славуто, широкий, як море,
Ти проклав собі дорогу кріз камьяні гори,
Кріз ту землю Половецьку! Давніми часами
На собі носив ти, батьку, з легкими човнами
Славетного Святослава к далекому краю
В становища Кобякови... Принеси, благаю,
Мого милого до мене, втиши моє горе,
Щоб не слала я до його ранком сліз на море“.
Рано-раненько на окопі в Путивлі
Молода Ярославна плаче і ридає,
Ще й словами стиха промовляє:
„Сонце, моє, сонце, ясно в небі сяєш
Усім даєш ласки і світу доволі,—
Нащо тільки палиш та милого військо
У чужому, безвідному полі?
Смагою їм луки посушило,
Тугі сайдаки заклепило...“

---

* *
*

Ой, квіточка під росою нагинається;
Дівчинонька над козаком насміхається:
„Шкода тобі, козаченьку, залицятися!
Нам з тобою, моє серце, не побратися.
Геть-геть далі, козаченьку, одчепись,
І до мене молодої не горнись!
Бо я зроду недолюдів не люблю—
Свого віку за тобою не згублю...
В мене душа українська, щире серце в грудях—
Міні щирий українець й дружиною буде;
Бо я дочка України і не забуваю
Свою матір, щирим серцем її поважаю.
А ти, серце козаченьку, хоч ти любий, милий,
Забув єси свою матір, орле сизокрилий!
Мати плаче—в тебе ж серце не стогне, не бьється,
І до неї щирим словом воно не озветься.
Не поможеш, не порадиш ти матір старую,—
Ти не любиш, не шануєш правдоньку святую;
Геть же, геть же, козаченьку, геть, моє кохання.
Шкода, серце, марне буде твоє залицяння!

Сидір Воробкевич.

(Псевдонім Данило Млака)

1836—1903

В українській літературі став відомий з 1863 р. Перші його поезії були надруковані в „Галичанині" Дідицького. Він написав чимало ліричних і пів-епичних поезій, кілька оповідань („Хто винен", „Турецькі бранці", „Муштрований кінь", „Амброзій Остапкевич"—автобіографичного характеру), драм і опереток. Написав і кілька поем, в яких наслідував народні думи („Нечай", „Іван Підкова", Хмельницький і инш.). Склав кілька популярно-наукових книжок для народу (про чай, про хмари і инш.) У Воробкевича, крім поетичного був ще й композиторський талант. Батато своїх поезій він сам поклав на музику і вони стали тепер народніми піснями в Галичині і Буковині. Поезії Воробкевича перенятi щирим гарячим чуттям і любовію до народу. В 60-х—70-х роках Воробкевича ставили поруч з Федьковичем. Епичні твори його слабші, ніж ліричні. Твори Воробкевича друкувались в більшости закордонних українських часописів під псевдонімами. В 1900 р. видано у Львові збірник його поезій—„Над Прутом" з коротенькою передмовою Франка. Родився Воробкевич 5 травня 1836 р. в Чернівцях (на Буковині). Скінчивши черновецьку духовну семінарію, був попом на селі і учителем духовної семінарії в Чернівцях. Був, як каже Франко, одним „з перших жайворонків нової весни нашого народнього одродження". Воробкевич умер недавно, 19 вересня 1903 р.

Літературні джерела для біографії: 1) *„Над Прутом"*—Збірник поезій, з передмовою Франка, (Львів, 1900); 2) Энцикл. слов. Брокгауза и Ефрона, т. 19а; 3) *„Вік"*, т. 1, 1902 р.; 4) *Огоновський*—Істор. літер. Крім того, про Воробкевича див. статтю *Смаль-Стоцького*—в „Зорі" (1887) і *Гнатюка*—„Л.-Н. Вістн." (1903, X).

* *
*

Там в долі явір і верба
Ростуть, мов брат-сестриця,
Стоїть там з давнього давна
Цямрована криниця.
Туди не раз і я ходив,
І ту погожу воду пив,
Там в діл той, до криниці.

Була раз спека, що аж страх!
Бігцем я до криниці;
Що бачу я?—дівча стоїть,
З очима, мов зірниці..
І вже забув, що пить хотів,
Як ту дівчиноньку уздрів
Там в долі при криниці.

Поміг їй витягти відро,
Води з його напився,
В очах дівочих бідний я
Навіки утопився!..
І довго з нею розмовляв,
І з жалем руку їй подав
Там в долі при криниці.

Щоб висохла, кринице, ти!
Спокій ти мій забрала!
Що я, дівча, тобі зробив,
Що хлопця вчарувала?
Оддай же серце міні в дар!
Як ні,—звари отрутний чар,
Щоб згинув при криниці.

---

*
* *

Тепер аж догадалась ти,
Що я для тебе жив,
На світі цім тебе одну
Я вірно лиш любив.

Що з того, що міні тепер
Румьяні ті уста
Говорять: „Любий хлопче мій!“—
Не та пора, не та!

Любов, що жевріла колись,
Погасла вже давно,
А щастя, любе чарівне
Розбилося, як скло...

Хоч ти щебечеш про любов—
Та слів не чую я
І сліз твоіх не бачу вже,—
Не та пора, не та!

Любові цвіт давно зівьяв,
Він вічно не цвіте;
Зіма в грудях, там вже давно
Сніжницею мете...

Рідна мова.

Мово рідна, слово рідне!
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має.
Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила?!.

Ой, тому плекайте, діти,
Рідненькую мову,
І учиться говорити
Своїм рідним словом!
Мово рідна, слово рідне,—
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Але камінь має!

Там на розі.

Там на розі, при дорозі,
Біленькая хатка;

Протікає там потічок,
Через його кладка.
На день скільки разів кладку
Мушу я минати,
І в садочок той вишневий
Крадьки заглядати.

О, бодай же сад той висох,
Хатка щоб запалась,
А ту кладку яворову,
Щоб вода забрала!
Через тую кладку мушу
Я ходить що-днини,
Милим оком поглядати
Крадьки до дівчини.

Оченята ті дівочі—
Ясні дві зірниці:
Гляне—вьяну, як од ока
Злої чарівниці.
Іду кладкою, тумане
Дурь і заморока,
І гадаю: ось-ось впаду
Просто до потока.

Заграй.

Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю;
І грошей дам, вина теж дам,
Всього, що тільки маю;
Бо лютий біль оттут горить
І груди роспірає,
А бідне серце так болить,
Що гине, умірає.
Заграй, заграй, оттую пісню,
Що то колись співала
Старая ненька, як мене
В колисці колихала.
Чаруй мині минувші дні,
Літа ті молодії,
Прегарні, золотії сни,
Той рай і ті надії...
Провадь мене ти звуком тим
В садочок, де я грався,
Чаруй і другів всіх моїх,
Що ними величався.
Чаруй мині і діву ту,
Що мною гордувала...
Збуди тих всіх, що вже земля
На віки повкривала...
Збуди, чаруй минувшість ту:
Хай ще хоч раз заплачу,
Бо сліз нема з того часу,
Як доленьки не бачу.
Чаруй, старий! Як потечуть
Дві сльози по личеньку,
То легше стане у душі
І легше на серденьку!
Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю:
І грошей дам, вина теж дам,
Всього, що тільки маю.

Над Прутом.

Над Прутом у лузі хатина стоїть,
Живе там дівчина хороша, як цвіт:
В ій очі-зірниці, що світять вночі;—
Побачиш їх, хлопче—вмірай і мовчи!
Над Прутом у лузі не місяць зійшов,
То хлопець до кралі-дівчини прийшов;
Солодка розмова із уст їх плине,—
Тихенько дрімучий Прут далі тече.
Над Прутом у лузі барвінок вже рвуть
До шлюбу зелені віночки плетуть!
В хатині заграли і скрипка, і бас,
А гості співають: „Веселість у нас!"

---

* * *

Молодосте, одрадосте,
Де ж ти ся поділа?
Чи ти з тими журавлями
В ирій полетіла

Десь за гори, за чужії,
За моря глибокі,
За Дунай той синеводий,
Чи в степи широкі?
Чарівнице благодатна,
Красна молодосте,
Хоч на хвилю, на годину
Повернися в гості!

Молодосте, чарівнице!
Де ж єси пропала?..
Чи ти, може, із осінніми
Листячком зівьяла,
І вітри тебе буйненькі
Рознесли світами,
Чи зіма тебе покрила
Білими снігами?
Чарівнице благодатна,
Люба молодосте,
Хоч на хвилю, на годину
Повернися в гості!..

Як ті літа молодії
Серденьком згадаю,
То сльозами кривавими
День і ніч вмиваю...
Проминули, мов не були,
Як сон літній ночі...
За літами молодими
Серце тріснуть хоче!..

Повернися хоч, як мрія,
Люба молодосте,
Хоч на днинку, на годинку
Та до мене в гості!..

Ах, вернися, молодосте,
Раз до мене в гості!
Визирати тебе буду
На кедровім мості.
З срібних мисок будеш їсти,
З золотих чаш пити...
Ах, без тебе тяжко, важко
На цім світі жити!..
Темна осінь, смутку повна....
Жизнь гірка, немила,
Ні краси, ні цвіту, співу
Світ цілий—могила!..

Світ міні без тебе тьмою,
Долі я не знаю:
Хоч красуюсь все весною,
Того не видаю;
Хоч співають соловії,
Того я не чую,
За тобою, молодосте,
Плачу та горюю!
Хоч у сні міні вернися,
Люба молодосте,
Хоч на хвилю, на годинку,
Як наймильші гості.

Випуск 3 уводить нас в поетичну атмосферу другої половини XIX століття, знайомлячи із зразками творчості письменників Наддніпрянщини, Галичини, Буковини. То був час, коли вже діяв горезвісний Емський указ, згідно з яким українська мова і культура підпадали під драконівські утиски і заборони. Українське слово Наддніпрянщини знаходить притулок на західноукраїнських землях, які входили до складу Австро-Угорщини, де були набагато кращі умови для національного розвитку українців, ніж під владою Росії. Палітру української поезії у випуску 3 "Української Музи" репрезентують тонкий поет-лірик і найвидатніший український байкар Леонід Глібов, талановитий митець з гострим соціальним і національним нервом Олександр Кониський, один із наших найкращих гумористів і ліриків Степан Руданський, визначний митець народно-поетичного складу Юрій Федькович, такі безумовно цікаві особистості як Василь Мова-Лиманський, Василь Кулик, Володимир Александров, Микола Вербицький і Сидір Воробкевич.

По-різному склалася творча доля цих поетів, неоднаковий їхній внесок в історію розвитку українського письменства, але всі вони були пройняті бажанням творити національну культуру, в міру своїх сил служити словом рідному народові, ідеям добра і справедливості, художньому прогресові.

Вміщена на початку випуску 3 "Журба" Глібова розкриває глибокий і самобутній талант поета-лірика. Але визначальним для Глібова-поета є сповнені житейської мудрості байки-алегорії, у яких відбито погляд їхнього автора на тогочасний світ, соціальні і морально-етичні взаємини між різними станами і групами людей, зрештою між добром і злом.

Кониський майже півстоліття займався активною творчою працею. Вміщені в "Українській Музі" вірші розкривають характерні риси художньої спадщини поета, який жваво відгукувався на гострі соціально-національні проблеми, вболівав за долю народу, плекав у своєму серці волелюбні почуття, пробуджував у зневірених сподівання на кращі часи, закликав до національної злагоди, духовної єдності українців по обидва боки кордону. У непоодиноких віршах Кониський піднімається до глибоких морально-етичних узагальнень ("Не призивайте всує Бога", "Божевільна", "Я не боюсь тюрми", "Моє бажання" та ін.), торкаючись струни людської душі своїм щирим патріотичним, глибоким співчуттям до скривджених і, безперечно, художньою виразністю. У поезії Кониського сильно звучать визвольні мотиви, що мають антицарське спрямування:

Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не уб'ють,

декларує поет свою віру в торжество добра і справедливості ("Я не боюсь тюрми"). Алегоричний образ невтомного селянина, який "оре поле... не своє", животіє "в ярмі скорбот, нужди, неволі", змалював поет у вірші "Ратай", що певною мірою суголосний з твором Івана Франка "Наймит". У поезії Кониського знайшла втілення ідея слов'янського єднання, започаткована в новій українській літературі Тарасом Шевченком. Кониський поділяв прагнення Шевченка "Щоб усі слов'яни стали добрими братами", відповідаючи йому в унісон:

Слов'ян усіх в одній сім'ї
Побачить хочеться мені.

Кониський над усе любив Україну, прагнув бачити її вільною і щасливою, готовий був все найдорожче віддати матері-Вітчизні:

Мені не встид, носить кайдани
За волю краю і братів,
То сором - золоті кайдани
Носить, найнявшись до катів,

проголошує він в одному з віршів, порушуючи проблему національної честі, громадянського обов'язку перед своїм народом.

У роздумах про долю рідного краю поет звертається до біблейських мотивів, активізуючи старі, але вічні істини.

Життєдайний струмінь народного життя, його дум і почуттів, добродушного гумору грає в поезії Руданського. Читачі антології мають змогу збагатити душу зразками його тужливо-меланхолійної лірики ("Ти не моя, дівчино дорогая", "Повій, вітре, на Вкраїну"), віршами громадянського звучання ("Гей, бики!", "Псалом 136", "До дуба"), а особливо поетичними співомовками-гумореськами, сповненими народного гумору і дотепу ("Чи голосна церква", "Треба всюди приятеля мати", "Чумак з мазницею", "Пекельна смола" та інші). Саме в жанрі ліричної пісні і пісні-співомовки Руданський найповніше виявив свій небуденний поетичний талант, якому були підвладні і малі, і великі поетичні форми.

Чотири поети - Василь Мова, Василь Кулик, Володимир Александров і Микола Вербицький - кожен по-своєму збагатили тематичну палітру українського художнього слова, його виражальні можливості. Мова виступив як поет-романтик (колись приліплювали йому ярлик "реакційний романтик") з яскраво вираженим національним характером; Кулик, автор єдиної посмертно виданої збірки "Писання" (Львів, 1894), тяжів до соціально-побутової манери письма, наближаючись до народно-поетичних форм. Його вірш "Чи ти ж мене вірно любиш?" став народною піснею. Александров увійшов в історію української літератури оперетою "За Неман іду", поетичною збіркою духовного змісту "Тихомовні співи на святі мотиви" (Харків, 1883), переробками народних казок, поемами, ліричними віршами, переспівами з інших літератур, що стали народними піснями ("Я бачив як вітер берізку зломив" та інші). З переспівів Александрова назвемо популярний романс (музика Шуберта) "Ти несись, мій спів, з мольбою", слова якого належать не Генріху Гейне, як зазначено в "Українській Музі", а іншому німецькому поетові - Ральштабові. Вербицький розвивався в руслі фольклорних традицій час від часу порушуючи теми з історії ("Плач Ярославни"), національно-патріотичні ("Невольник").

Безперечно однією з найколоритніших поетичних постатей цього випуску антології загалом є Юрій Федькович, поет-буковинець, який в "Українській Музі" перед читачами-наддніпрянцями постав у ширшому світлі, ніж в антології "Вік" (1901). Це про нього Франко сказав: "Осип-Юрій Федькович - се, безперечно, одна з найоригінальніших літературних фізіономій в нашій літературі. Так і здається, що природа гуцульської землі і гуцульської породи зложила в ньому, що мала найніжнішого і найсердечнішого: чаруючу простоту й мелодійність слова, теплоту чуття і той погідний, сердечний та неколючий гумор, котрий так і липне до серця кожного слухача... Федькович - се талант переважно ліричний; всі його повісті, всі найкращі його поезії навіяні теплим індивідуальним чуттям самого автора...". Певне уявлення про поезію Федьковича дають вміщені тут твори фольклорно-пісенного складу переважно на рекрутські теми ("Брат та сестра", "Рекрут", "Поклін", "Дезертир").

Соціальну і патріотичну лірику репрезентують поетичні роздуми "Воскресни, Бояне", "Україна". До речі, вірш "Воскресни, Бояне" має дві редакції, упорядник помістив досконалішу з них. Безумовно глибоке враження на шанувальників українського слова зробив соціально і морально-етичний твір поета "Пречиста Діво!", в якому переосмислено відому молитву, спроектовано на людські страждання.

З творів буковинського поета на Наддніпрянську Україну повіяло подихом Гуцульщини, волелюбним духом карпатських верховинців, які відчували свою кровну спорідненість з братами-наддніпрянцями. Недарма у віршах поета возвеличено Запоріжжя, славних лицарів-козаків.

З творів Федьковичевого побратима - Воробкевича, який продовжив розпочате буковинським Кобзарем відродження українського слова, в антології надруковано його патріотичний пеан рідній мові ("Мово рідна, слово рідне!"), елегію "Молодосте, одрадосте", два ліричні вірші, що стали народними піснями ("Заграй", "Над Прутом").

ББК 84.Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип. 3.-К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0012-4

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 019}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 3. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк. 3,255. Ум.фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид.арк.2,57.Тираж 30 000 прим.Зам.3014
Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46.
Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0012-4 (Вип.3)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

УКРАЇНСЬКА МУЗА

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

1 — 3015

SLAVIC DIVISION

SEP 2 8 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленко

Київ, 1908

Михайло Петрович Старицький.

1840—1904

(Псевдонім Гетьманець)

Писати Старицький почав ще в гимназії, та вперше твори його були надруковані в 1865 році (в „Ниві"). Перші його літературні проби—оригінальні поезії і переклади з чужоземних поетів—критика зустріла доволі суворо. Краще привітала вона його переклади з польської мови (з Міцкевича і Сирокомлі) і сербських народніх пісень. Твори Старицького друкувались в „Ниві", „Правді", „Кіевской Старинѣ", „Дзвінкові", „Зорі", „Літ.-Наук. Вістн." і альманасі „Рада". В 1873 році видав він „казки Андерсена".—В 1874—оперу „Різдвяну ніч" і „Байки Крилова". В 1875 р. переклад з Лермонтова Пісню про царя Івана Васильовича, молодого опричника та одзажного крамаренка Калашникова" і „Сорочинський ярмарок (по Гоголю). В 1876 р. Старицький видав окремим збірником свої переклади сербських народніх пісень, під назвою „Сербські думи". Ці переклади, одзначаються красою і плавністю вірша і написані чудовою мовою, без тих „кованих" слів, за які так часто дорікали Старицькому. В 1881 р. він видав „Пісні і думи, з давнього зшитку". В якому були, між иншим, переклади побутових сербських пісень, переклади з Гейне, Байрона, Міцкевича, Сирокомлі, Некрасова і инш. В 1882 р. видав переклад „Гамлета", у 1883—1884 упорядкував і видав два томи альманаха „Рада", в 1885 році—оперетки: „Утоплена" і „Черноморці". В 1890—93 р. видано в Москві два томи його драматичних творів під назвою „Малороссійскій театр", а в 1908 р. видано в Київі окремим великим томом його „Поезії", збірник (оригінальних і перекладів) ліричних поезій і поем (Демон, Мазепа, Марина, салдацька мати; Morituri, Пісня про царя Івана Васильовича, молодого опричника та одважного крамаренка Калашникова, Селянка, Фауст). Крім українських творів, Старицький написав (разом з дочкою—письменницею Людмилою Михайлівною Старицькою-Черняхівською) по російські роман—„Перед бурею"—з часів Хмельниччини. Більшість ліричних поезій Старицького написані на ідейно-громадянські мотіви і повні віри й надії в

кращу долю українського люду. В тих поезіях автор кличе до єднання і спільної праці на користь рідного краю... Старицький був одним з творців українського театру. Він кілька літ був антрепренером першої української трупи, яка складалась з найкращих артистів—Заньковецька, Затеркевичева, брати Тобілевичі (Саксаганський, Садовський і Карпенко-Карий), Кропивницький,—і мала величезний поспіх не тільки на Вкраїні, а і в Росії. За своє життя він написав до 30 пьєс оригінальних і перекладних, з яких найкращі: „Не судилось", „Богдан Хмельницький", „Остання ніч". В драмі „Не судилось" змальований український народницький рух. „Дійові особи в цій драмі", каже Кóстомаров: „змальовані дуже випукло, з яснними рисами, властивими, як особі кожного, так і околові, в якому вони живуть. Усі вони реальні і закінченні. Мова в усій драмі вірна і скрізь одповідає думкам". В „Останній ночі" гарно змальований тип ідеаліста з часів боротьби з поляками. Старицький, син дідича, родився в 1840 році в селі Кліщинцях Золотоношського повіту (в Полтавщині). Вчився в полтавській гимназії, а потім в харьківськім і київськім університеті. Український демократичний дух, що панував тоді в тих університетах глибоко захопив Старицького і розбудив в йому щиру любов до України і її, історично покривдженого, люду, яка не згасла в його до самої смерти. Умер Старицький в Київі 14 квітня 1904 року.

Літературні джерела для біографії: 1) „Поезії М. П. Старицького" з передмовою С. Русової (Київ, 1908); 2) *Петров*—Очерки укр. литер.; 3) Энциклоп. слов. Брокг. и Ефр., т. 31; 4) Большая энциклоп., тов. „Просвѣщеніе", т. 17; 5) *„Вік"*, т. 1, 1902; 6) *Огоновський*—Істор. літ. Крім того див.: 1) *Грінченко*—„З поводу малор. театру Старицького („Зоря", 1897 р.); 2) „Корифеи украинской сцены" (Київ, 1901); 3) *Франко*—Михайло Старицький („Літ.-Наук. Вісти.", 1902).

На проводи

(М. П. Драгоманову)

Чи доведеться, милий друже,
З тобою стрінутись, чи ні?
Чи серце труднеє, недуже
Й поляже в иншій стороні?
В тяжку хвилину розставання,
Здавалось,—весело пили,
Ширококрилі сподівання
Тобі на проводи несли;
Але в річах тремтів наш голос,
Схилявся кожен над столом,
Немов тяжкий, достиглий колос,
Підбитий в корені серпом...
Так горе нишком підкрадалось.
Хтось пісню весело завів...
Але ж і в пісні тій, здавалось,
Гучав, мов з похорону, спів...
І час настав,—ми обнялися:
„Прощай, апостоле, прощай!"
Ти сполотнів, і полилися
У тебе сльози невзначай...
„Прощай,—ненадовго!"—Надія
Нас ошукала, брате мій:
І досі тішиться й радіє
Наш лютий ворог навісний,
І досі ніч, нема просвіти,
Рука спускається слаба,
Мовчать одуренії діти
Здавен забитого раба...
. . . . . .
Коли ж ми стрінемось з тобою,

Скажи, мій друже, ти міні?
Коли втнемо ми не такої
На нашій рідній чужині?

Коханка.

(Переспів)

Стою я похмурий і думку гадаю,—
Чому я не сокіл, чому не літаю?
Розбив би я зараз тяжкі кайдани,
Полинув на південь з північ-сторони.
Стоять та сумують там славні могили,
Де трупи братерські на віки спочили;
Там все моє рідне—гаї і поля,
Живе там бездольна коханка моя!
Як небо блакитне, прозорі ті очі,
А шати зелені хороші, хороші!
І синій припояс, мов сизий туман,
Повив тій красуні тонесенький стан.
Замислене чоло мов хмароньки вкрили,
На перса спадають шовковії хвилі;
В вечірнюю добу співала міні
Вона свої тихі ридання-пісні!
Я всім повідаю, що тая дівчина,
Що тая вродлива—моя Україна;
Її я кохаю, для неї я грів
І думу таємну, і лагідний спів!
Як дівчини око вабливе, глибоке,
Так небо Вкраїни—прозоре, високе;
Мов поясом синім, на південь кругом,
Вона огорнулась славетним Дніпром.
А роскіш—степи ті, зелені, шовкові
Лежать килимами, ширіють безмові!
Лиш буйний гойдає там тирсу густу,
Та хвилю на ниві жене золоту.
Неначе німої скорботи зітхання,
Немов тії неньки над дітьми ридання,
Так в душу глибоко запали міні
Родини-Вкраїни журливі пісні!

Шрачка.

Нахилилася головка,
Пасмо звисло на щоці...
І мелька невпинно голка
У худесенькій руці.
Шитво панське на коліні,
Каганець і світ дньовий...
І тремтять легкі сутіні
З-під стріластих темних вій.
Довгий кашель в довгі ночі,
Вітру стогін під вікном...
І червоні завжди очі,
Незнайомі з тихим сном.
Спина зігнута в роботі,
Зверху латаний платок...
Не смашний мабуть голоті
Загорьований шматок!

Сльоза.

Чи памьятаєш, як з тобою
Прощавсь я пізньою добою?
Вечірня зіронька зійшла
В безодні синій над горою;
По над дібровою німою
Якась пташина проплила;
На сході геть чорніла хмара;
А ти бліда, як та примара,
Стояла з смутком на чолі,
Ламала рученьки малі,
В німій скорботі—і розваги
Тобі подать не мав я зваги...
Майнула хвиля, час настав,—
І блискавицею спалав
В очах твоїх огонь од муки;
Свої знеможеній руки
Кругом мене ти обвила
І тяжко, тяжко заридала...
Моя ти зоре! Чи ти знала,
Як та сльоза мене пекла?
Минули роки, сивий волос
Морозить голову, а я

Все гину, зіронько мся,
Та чую твій надбитий голос,
І досі тяжко й гаряче
Твоя сльоза мене пече!

За лихими владарями.

Ой, коли б з тісної хати
Повставили ви, чубаті,
Та зирнули геть навколо—
В вас би серце похололо:
Не пізнали б навіть мами...
За лихими владарями!
Де ліси були темряві—
Там тепер пенькі коряві
Бовваніють лишаями,
Наче угіль на пожежі
Без зеленої одежі...
За лихими владарями!
Де паслися вільно коні
По зеленій оболоні,
Геть оточеній лугами—
Там тепер жидівські кози
Обьідають хирні лози...
За лихими владарями!
Де родючих нив по полю
Селянину було в волю,
Тільки впорався б руками,—
Там тепер такі напасті,
Що й худоби ніде пасти...
За лихими владарями!
Де плеса ясні, чималі
З очерету виглядали,
Мов свічада з тії рями,—
Там тепер по кочковині
Шпацірують лише свині...
За лихими владарями!
Де в садках, немов віночки,
Мріли всюди хуторочки
З островерхими хатами,—
Там смердять тепера тільки
Броварі й льохи горілки...—
За лихими владарями!
Де Дніпра-Славути хвилі
Наші предки непохилі
Рвали вільними чайками,—
Там тепер або калюжі,
Або мілі й виспи дужі...—
За лихими владарями!
Де народ був рослий, сильний,
І моторний, і прихильний,
Як сміхом, так і піснями,—
Там тепер слабі, понурі
Люди ледві носють шкури...—
За лихими владарями!

Лялька.

(Переспів)

Хай лялька не плаче, не квилить, як вова строката,
А сяде і ушко нахилить любенько,
А я роскажу їй такого багато, багато,
Що чула од тата й од неньки.
У свято... вбере мене мама в новеньке убрання,
І стрічку рожеву завьяже круг чола;
Я вивчу тоді по французькі до Бозі благання
Й поїдемо ми до костьола.
А то ж то здивує напевно вся темна голота:
Бо вже ж не про неї розмова та панська!
Попросту ж молитись мині, далебі, не охота,
Бо я пак' не хлопка селянська!
Але ж помолюсь я тихенько по польські у свято,
Щоб Бозя зростив та скрасив мене боршей;
Для мами ж і тата, щоб дав він багато, багато
І жовтих, і білявих грошей!
А як вони люблять ті гроші—і мама, і тато!
Одправи наймають, купують і ладан, і шати...

Бо Бозя, бач, добрий; як хто йому дарить що,—за то
Оддарює Він устократи!
Для того вони і справляють молебні в господі,
Бо Бозя їм сплачує щедро та гойно...
Ото, і збереться в нас грошей так дуже, що й годі,
Що їх і злічити не можна!
Ет! Лялько! Яка бо ти справді смішна та дурненька!
Питаєш, чи сам Бог в постаті прилине,
Чи пришле він янгола з неба до тата і неньки,
Щоб їм заплатив за дарини.
А де ж там? Як мама казала, то з Божої волі,
Пан жид до нас прийде, дасть грошей досита;
За гроші накупим і сел ми, і хлопів доволі,
Що будуть нам жать і косити.
А ти і не знаєш, що ми—то шляхетні панове,
А есть іще й люди—те хлопське поганьство;
Їм з неба і Бог наказав неодмінно, громове,
Аби працювали на паньство!
Фі! Брудні та пьяні... обшарпані всі, босонозі,
А жовті—заледві волочуть і духа!
Та хто ж тому винен? За те їм і кара од Бозі,
Що хлопство татуні не слуха.
От, коней—татуня кохає, а песиків—мама;
А хлопів всяк лає, кійком усяк кропить...
По правді, аж шкода!.. За що їх катують часами?
Негречні повинні буть хлопи!
От, вчора наприклад,—мій тато заснув по обіді;
Вони ж незвичайно так лізуть на очі!
Ввійшли, забруднили покої, кричать, як ведміді:
„На Бога, дай хліба, паноче!“
За те їх звеліли нещадно і страшно скарати...
Як виросту я, то не хочу турботи—
Поки не наїсться старе і мале в моїй хаті,—
Не ляжу і спати я доти!
Та як і заснути, коли бліді люди тісняться
Покірно під двері, під вікна з журбою:
Не дати їм хліба,—вночі дідугани присняться,
І візьмуть у торбу з собою.
А згірше—дізнає про вчинок Христос, що на небі:
Він, бач, ділить хліб, щоб усіх годувати...
Помолимся ж, лялько, ми щиро про хліб, про потреби
І хлопів, і мами, і тата!

Редакторові.

Війна, війна! Часописі лукаві
Роспалюють, розносять скрізь брехню,
Що наш народ жадає, прагне слави,
Що на страшну, кривавую стерню

В отчизні все живе нести готове
І голову, й останній шаг і труд...
О, наймите, продажній лихослове!
Чи ти ж питав, що дума скорбний люд?

Чи ти вбачав оті хати подерті,
Де з сліз людських аж вохкість полягла,
Де голод—пан, де своєволя смерти,
Де кублиться з віків неволя й мла?

Чи ти знавав, як точить доля ржава
Ще з молоду робітничу сімью?
На що ж рабу ошарпаному слава,—
Щоб нею ще засіяти ріллю?

Похнюпившись, бідак одно вчуває,
Що шле Господь нове нещастя знов,
І тим, де хоч, байдуже смерть стрічає,
Що точиться і дома його кров!

Сіячам.

(З Некрасова)

Сіячу правди по полю народньому!
Ох, чи ти сієш на грунті неплодньому,
Чи трухле зерно до тла?
Чи легкодухий, чи спавсь ти на силонці?
Руна всі жовкнуть у тебе на нивонці,
Доброго дасть-бі й стебла!
Де ж ви, умілі, з душею хороброю?
Де ж ваші сакви з пашницею доброю?
Гайда на труд!
Сійте живіше насіння усякеє,
Сійте розумне: колись вам подякує
Щиро наш люд!

---

* * *

(З Надсона)

Вмерла муза моя! Ох, недовго вона
Гріла світлом самотній дні:
Поспадали квітки, догоріли огні,
Непрозориста ніч, як могила, сумна!
Марно в серце слабе од гризот і нудьги
Звуків-ліків цілющих я жду,—
Мій пашистий вінок під пьятою ноги...
Я без пісні журюсь і без пісні бреду...
А колись—скільки мрій і таємних чудес
Нарождалося враз у хатинці моїй:
Пожадав—і з шатра світозорих небес
Променистим дощем злине образів рій,
Сріблосяйній плеса блиснуть в далині,
Заяскарять колонади храмин,
І знесуться в блакить килими чарівні
Снігових та химерних вершин...
А тепера я сам... пустка, темінь—одно,
А друге—все зорить мертвяком;
Наче чорний той крюк, полохливо в вікно
Бьється ніч непогожа крилом.
Мармор пишних храмин розлетівся в туман,
Гір величних красу затопила імла,
Серце знило од мук, заніміло од ран,
Лиш безсила сльоза в очі журні лягла...
Вмерла муза моя... Ох, недовго вона
Гріла світлом самотній дні:
Поспадали квітки, догоріли огні,
Непрозориста ніч, як могила, сумна.

---

* * *

(З Некрасова)

Чи їду зімою,—а ніч непрозора—
Чи чую, як хуга лютує сумна—
Дружино бездольна, убога та хвора,
Зненацька твій образ коханий зрина!
На серці гадюка зівьється неначе...
Ти змалку терпіла тяженну біду:
Твій батько суворий мав серце ледаче:
Оддав за нелюба тебе молоду;
Попалась ти в лапи лихої недолі,
Не малось і краю невольницьких днів...
Так ти ж не зігнулась, втекла од неволі,
І знов не на щастя Господь тебе вів!
Чи ти памьятаєш той день, коли хворий,
Голодний, я руки в знесиллі зложив?
Стогнала страшна заверюха на дворі,
По пустці холодній аж вітер ходив.
Чи ти памьятаєш—уже сутеніло
І темрява лізла у нашу тюрму;
Син плакав у тебе; даремне ти гріла
Диханням рученьки задублі йому.
Точилась тяжка, невимовна хвилина...
Кричав якось хрипко недолець малий...
Наплакалась добре і вмерла дитина.
Моя безталанна! Пекучих не лий!
Од голоду може до ранку й ми сами
Закриємо очі і стулим уста;
Хазяїн промовить прокляття над нами
За збитки, й положуть нас вряд без хреста...
Сиділи ми мовчки, окриті пітьмою,
В очах твоїх думу страшну я вбачав:
Ти серцем вагалась, а потім марою
Знялась... Я, безсилий, в дрімоті куняв...
І нишком убрання ти вийняла з скрині,
Немов на весілля прибралась, пішла
Кудись то... а згодом в маленькій трунині
Убогу вечерю назад принесла.
Без слів ми невитерпний голод заїли,
Поставили світло на мерзлий поріг
І сина прибрали, в труну положили...

А хто ж нам і за що, дружино, споміг?
Ні ти не казала про темне придбання,
Ні я запитати одваги не мав;
В очах твоїх тільки тремтіло ридання,
І мозок мій яро злобою палав...
Ой, де ти тепера? Чи з горя, з бідоти
Втомившись, на віки спочити лягла?
Чи може загрузла в поганім болоті
І людям жіночу красу продала?
Та хто ж приголубе тебе й обороне?
Блукатимеш гірко сама коло стін...
В моїм тільки серці блисне й захолоне
Безсилий та марний проклін!

Зустріч.

В снігах несходимих, глибоких,
Де темні бори лише мрілись,
В тайзі на етапнім привалі
Вони несподівано стрілись.
Кріз млу сонце ледві шаріло,
Бурульки яскрились иа хаті..
Він був у залізних кайданах,
Вона у суконнім халаті.
Покрикнули з диву спьянілі,
Обличча спалахнули жаром:
І всяк постеріг би одразу,
Що те палахтіння не даром.
І час, і нудьга, і вьязниця
Поклали на бранців ознаки;
Проте у їх очах горіли
Й тепер поривання однакі.
Зірвалось огнистеє слово,
Сплелись переможені руки...
Була в тім нервовім стисканні
Безодня і щастя, і муки.
Крюки аж чорніли на вітах,
Присипаних снігом, ялових,
І карканням крили розмову
Од пильних ворожих вартових.
А мова лилася, кипіла,
Як паводь по гатях весною,—
Про злі у розлуці пригоди,
Про скутки нерівного бою...
Почулась команда: „в дорогу!"
І впала хвилина розстання:
У неї пробилась сльозина,
У його зірвалось зітхання...
Од брязку заліза шумливо
Знялося з ялин гайвороння,
А сонце червонистим оком
Дивилось, немов би з просоння...

Думи при вельможних дверях.

(З Некрасова)

Ось він, пишний заїзд! По рочистих саятах
Зачумілий у рабській слаботі,
Цілий город в якійсь то турботі
До дверей тих хапається—страх!
Записавши наймення і звання,
Повертаються гості назад—
І кожнісенький так то вже рад,
Що мовляв би, у тім—їх надання!
А у будні цей ганок вельможний найбільш
Оточа люд убогий, мізерний,
І пройдисвіт, і пан, на все здатний за гріш,
І вдовиця, й каліка старезний;
Тут по ранках туди і назад раз-у-раз
Все з бумагами вершники скачуть;
Инший звідти іде і веселим гаразд,
А другі ж, повертаючись, плачуть.
Раз я бачив, сюди надійшли мужики,
Бідолашні, селянські люди;
Помолились хресту, стали геть здалеки,
Думні чола схиливши на груди.
Появився швейцар... „Допустіть!" загули,
Мов би порваним голосом з муки...
Той оглядів гостей: не запишні були—
Вид палений, потріскані руки,
Свити-рямья на плечах в латках,
По торбині на спинах зігнутих,
Хрест на шиї та кров на ногах,
В личаки саморобні узутих...
(Знати довго чвалали вони
Та й дізнали в дорозі бідоти!)
Хтось гукнув до швейцара: „жени!
Наш не любить тієї голоти!"

Засов цокнув. Пождали сіроми сумні,
Потяглись за шагом тим злиденним...
Так швейцар не приняв... і гослались вони
Геть шляхом по під сонцем південним,
Простогнавши: „Суди його Біг!“
Безнадійно махнули руками,
І, аж поки я бачити зміг,
З непокритими йшли головами...
А палацу роскішного пан
Ще у ліжку пестився, як хан...
Ти, що вік свій кохаєшся в лестощах,
Волоцюжестві, ласощах, пестощах,
Час марнуючи в картах цілком,—
Гей, прокинься! Заверни хоч із жалощі:
У тобі—їх рятунок і радощі...
Так щасливі ж не щедрі добром!
Байдуже тобі кари Господньої,
А людської ти держиш в руках—
І несуть оті люди бездольні
Нерозважену тугу в серцях.
Що тобі оте горе пекуче,
Що тобі бідолашний той люд?
При житті, що мов свято кипуче
День-у день—озирнутись у труд,
Та й навіщо? Писаків оманою
Ти народнє щастя зовеш;
Проживеш пак без його ти з шаною,
І при шані умреш!
Мов проміння рожеві, вечірні,
В тебе згаснуть безжурні дні
На душистім повітрі Сіцілії,
У садку, де роскоші знадні,
В милуванні, як сонце яснесеньке,
Поринаючи в море синесеньке,
Озолочує в ласи блакить...
Заколисаний піснею тихою
Любих хвиль—заснеш ти самохіть,
Мов дитина, між ласкою, втіхою
Дорогої твоєї сімьї,
Що у вічі до тебе впадатиме,
(А на смерть твою заздро чигатиме).
Заберуть і останки твої,
Привезуть колією залізною
Їх до нас... І ти ляжеш в землі,
Нишком проклятий всею отчизною,
Гучно вславлений в пишній хвалі!..
Отже, як це велику парсону
Для людців ми турбуєм дрібних?
Краще зірвемо серце на їх:
Безпечніш... та й чим-небудь до сону
Хоч розважим себе.—Не біда,
Коли часом той хлоп постражда:
Він і звик, та й у небі святому
Так судилось!—У коршмі сірому
Обдеруть од жалю до шага,
І застогнуть, ідучи додому...
Ох, і земле моя дорога!
Назови хоч одну ти країну, —
Я такого й кутка не вбачав—
Де б не тяжко було селянину,
Де б твій син та сівач не стогнав?
Стогне він по полях, по дорогах,
Стогне він по темницях, острогах,
Під землею в тяжких кайданах,
Стогне він у степу коло стога,
Стогне він коло воза тяжкого,
Стогне він і по власних хатах,
Навіть Божому світу не радий;
Стогне він по усіх городах,
По прихожих суддів і уряду...
Глянь на Волгу! Чи чуєш ти, рветься
Тужний стогін з тієї ріки?
Стогін той у нас піснею зветься:
То ідуть на гужах бурлаки!
Волго, Волго! У повідь весною
Ти не так потопляєш поля,
Як тією людською сльозою
Напилася вже наша земля!
Де народ, там і плач... Ох, злиденний!
Що віщує твій стогін щоденний?
Чи прокинешся ти з кайданів,
Чи, під гнітом тяжким бідування,
Ти вже все, що здолав, повершив—
Пісню склав... ні, не пісню—ридання,
І душею на вік започив?!

***

Двері, двері замкніть! Затушкуйте вікно!
Ох, і сили терпіти немає:

Хтось кричить, проклина, хтось рида жалібно
Й моє серце ножами проймає!
Через стіни, кріз піл отой лемент вліта,
І страдниче лице молодиці,
Як у очах стоїть, наді мною віта,
Й моє серце пронизують глиці.
Знаю,—вчора пішов у поход чоловік,
А чи може й на вічне розстання...
Скрут і туга тепер оселились на вік
І не втихнуть ніколи ридання.
Бьється в груди вона, нерозважна вдова,
Рве волосся шовкового хвилі...
Немовлятко кричить... її всю порива,
Але груди сухі та безсилі!
І об піл, і об стіл головою товче
Безпорадна, безпомішна мати:
Ох, якби не дитя...—серце рве боляче—
А то б знала, як тугу сквитати.
Ой, замкніть, зачиніть двері ці і вікно...
Більш терпіти вже сили немає:
Знов хтось тяжко кричить, хтось рида жалібно
Й моє серце ножами проймає.

Виклик.

Ніч яка, Господи, місяшна, зоряна!
Ясно, хоч голки збірай.
Вийди, коханая, працею зморена
Хоч на хвилиночку в гай!
Сядемо вкупі ми тут під калиною—
І над панами я пан!
Глянь, моя рибонько,—хвилею срібною
Стелеться полем туман.
Гай чарівний, ніби промінем всипаний,
Чи загадався, чи спить;
Он, на струнків та високій осичіні
Листя жагою тремтить.
Небо незміряне всипане зорями,—
Що то за Божа краса!
Перлами ясними он, під тополями,
Грає краплиста роса.
Ти не лякайся-бо, що свої ніженьки
Вмочиш у срібну росу:
Я тебе, вірная, аж до хатиноньки
Сам на руках однесу.
Ти не лякайся, що змерзнеш, лебедонько
Тепло,—ні вітру, ні хмар...
Я пригорну тебе щиро до серденька,
А воно гріє, як жар.
Ти не лякайся, щоб злоба підслухала
Тиху розмову твою:
Нічка приспала всіх, соном окутала,—
Ані шелесне в гаю!
Сплять вороги твої, знужені працею,—
Нас не сполохає сміх...
Чи ж нам, окраденим долею нашою,
Й хвиля кохання—за гріх?!

Нива.

Гей, ти, ниво,—в тебе гону
Од Карпату аж до Дону!
Та широка ж, як погляну,
Геть укрилась килимами,
Огорнулася лугами
Й простяглася до Лиману.
—Що ж то, ниво, лихом збита,
Потом, кровію полита,
Ниньки сталося з тобою?
Не красуєшся стогами,
Не пишаєшся скиртами,
А глушишся лободою?
—Ой, ви, жалібники діти,
Та не вам би й говорити,
Як сами байдуже спали!
Де ж були ви? Инші руки
Завдавали рідній муки,
Репьяхами засівали!
—Колись добре я родила:
Виростала з мене сила
Ворогам на страх і горе!
А тепер я геть дичаю
І не бачу скруті й краю,
Бо ніхто мене не оре.
—Правда, ниво! За сльозами
Не рушали ми з ралами...

Гайда в поле! Гине нива!
Додамо до праці руки:
Хоч не ми, то діти, внуки—
А таки діждуться жнива!

До молоді.

На вас, завзятці-юнаки,
Що возлюбили Україну,
Кладу найкращії гадки,
Мою сподіванку єдину:
В вас молода ще грає кров,
В думках у вас немає бруду,
І в серці гріється любов
До обездоленого люду.
Ховайте ж ви її собі,
Не розмантачуючи всує:
Нехай ваш дух вона гартує
В житті у чесній боротьбі.
Не забувайте рідних хат,
Де лихо гіршає що-днини...
Не можна гаяти й хвилини,
Поки ще стогне менший брат;
Поки живий,—мерщій несіть
Сліпому світиво просвіти,
І в серце, смертію сповите,
Живу надію закропіть!
Вшануйте, друзі, рідну річ,
Назвіте голосно своєю,
Та розженіте над землею
Непереможню, темну ніч!
Хай всяк жене, а ви любіть
Свою знесилену родину—
Й за неї сили до загину
І навіть душу положіть!

———

Дочка Ієфая.

Як що доля велить полягти за свій край
В несподівану, ранню могилу,
Ти, мій батьку святий, серце скорбне втримай:
Смерть моя дасть одвагу і силу!
В нетремтячій руці поведи мене сам
На майдан, до катів, до сокири...
І без жалю, без сліз похилюся я там,
З серцем повним надії та віри,
Що одужа народ, не знесе більш ярма,
І росправить натружені груди,
Що на рідній землі зникне, щезне пітьма,
Сонце правди засяє повсюди:
І на вільних полях, в ниву власну ратай
Кине зерна добірного жита,
І красуня дочка той збере урожай,
Не даючи напастнику мита.
Вас, діброви, гаї, у одежі рясній
Не побачу я в щасну годину;
Але кревний народ в своїй згадці ясній,
Помьяне і мою домовину...
Задави ж, батьку мій, ти сльозу на очах,
За отчизну прийми мою плату!
Подивись, я сама, зацуравши той страх,
Сміло йду, з світлим оком на страту!

Остап Михайлович Левицький.

1839—1903

Родився 2 жовтня 1839 р. в Раківці Городенського повіту (в Галичині), де батько його був священиком. Після смерти батька (1845), мати поета з шістьома дітьми переїхала до свого батька Витвицького, котрий був парохом в Далешеві (Городенського повіту). Остап спочатку вчився в нормальних (німецьких) школах в Коломиї, Станіславові і в Бучачі, а потім в гимназії в Бучачі, Станіславові і Львові (1851—1858). Потім він півтора року учився в техничній школі у Львові, але, бачучи, що з того йому хліба не їсти, покинув цю школу і бурлакував та приватними лекціями й писарською службою заробляв собі на шматок хліба. В 1863 р. Левицький записався на філософичний одділ львівського університету, де слухав лекції класичної філології, а потім математику й физику. Од початку січня до половини березня 1867 р. був у Відні помішником редактора гумористичної часописі „Страхопуд". Але, не погодившись з політичним напрямком цієї часописі, повернувся до Львова і почав працювати в політичній часописі „Русь". Університет він скінчив в 1869 р. Од 1873 по 1877 р. був суплентом реальної школи в Ярославі. В 1876 р. зложив іспит з мов німецької й польської. В 1878 р. поступив професором німецької й польської мови в реальну школу в Станіславові. Левицький писав дуже мало, але в його поезіях почувається сила поетичного слова і змагання палкого патріотизму. Найкраща його поезія, вперше надрукована в „Правді" (1867, I),—„Наша надія". Крім оригінальних творів, Левицький перекладав поезії з мови німецької (Гейне) і польської (Уейського), а також переклав з польської мови дві комедії Фредра: „Досмертшина" (Dożywocie) та „Дами і гузари"; комедію Сарду „Французькі селяни", комедію Лессінга „Мінна Бари-

гельм"; переклав з польської мови лібрето до опери Монюшка „Галька"... Умер Левицький в 1903 р.

Літературні джерела: 1) *Дюковський*—Історія літератури рус.. II.; 2) Стаття *Гнатюка*—(некролог Воробкевича) в Літ.-Наук. Вістн. (1903, X).

Сповідь.

Не вірю в Бога я такого,
Що тільки в небі він сидить,
Тьма янголів довкола його
Лиш все в лице його глядить.
Мій Бог усюди пробуває,
Де тільки зір ся мій опре.
А хоч і плоті він не має,
Мій дух його вбачає все.
Не можу й сьойму віри йняти,
Аби до Бога менший брат
Инакше мусив промовляти,
Як шляхтич пан, або магнат.
Мій Бог однако всіх приймає,
Чи хто убогий, чи багат,
Аристократів він не знає:
Мій Бог—справдешній демократ.
Не вірю я, що в бій кривавий
Одних на других Бог веде;
На відворот,—мій Бог ласкавий,
Він мир і згоду всім несе.
Не вірю я, що Бог давніше
Жидівський люд собі ізбрав,
Бо де ж би він ся окреміше
В таких нехлюях любував?
Не вірю я, що Божа Мати
Так полюбила поляків,
Що аж зволила ся вінчати
Корунов польських королів.
Ще гріх один—і непростимий
Тяжить на мні: не вірю в те,
Що хтось там є непогрішимий,
Що лиш католик в небо йде.
Ну, вже із того мож пізнати,
І кожний дяк вам це повість,
Що я нехтую всі догмати,—
Я очевидно—атеїст.

Під вечір.

Заходить сонце; на поля і млаки
Спускаєсь ніч. Лишь там, на тій горі,
Там ясно ще, немає й сліду мряки,
Що пітьмою долини вкрила всі.
Так це неправда, сонце, що однако
Ти шлеш для всіх проміння золоті?—
Для тих, що вище, все ти довше сяєш,
Вчасніше сходиш, пізно западаєш.

Наша надія.

Замовкли бандури—оглухли мабуть,
Ні співу, ні думи на селах не чуть;
Тільки по могилах крякає ворон,
Козачої слави давньої гомон.
Вкраїно-земле, о рідна моя!
Чи прийдем коли ми ще раз до коша?
Де ділись-поділись ті давні часи,
Славетні гетьманські, де щезли вони?..
Бувало, отаман як скликне на бій,
Чубаті, мов хмари, злітались як стій.
Вкраїно-земле, о рідна моя!
Чи знову ж повернеться слава твоя?
В кайданах, в неволі козача сімья.
По дворях шляхецьких у наймах сестра,
А син на послугу пішов злим катам,
На глум, та на посміх своїм ворогам.

Вкраїно-земле, о рідна моя!
Коли вже скінчиться неволя твоя?
Прокиньтеся ж, діти! наспів вже той час,—
„Заплакана мати“ вже кличе всіх вас,
Щоб стать односердне за діло святе,
І слава та давня ще нам росцвіте.
Вкраїно-земле, о рідна моя!
І в згоді зійдемось ми всі до коша.

Любов.

Одно дівчатко гарне та любе
Раз мене щиро питало:
„Любов—ну, що це? Чи це лиш мрія,
Що в ній і правдоньки мало?
Адже я чула, що соловейко
По своїй любці сумує,
А його пісні гарній, тужливій
Уся природа вторує.
І що повійка по дубі пнеться
І з нею любо дубові,
І що на весну голуб сивенький
Воркує також з любови.
Скажи ж по правді: та ж ти, поете,
Знаєш чуття це химерне?
Як і по чім ту любов пізнати?
Чи має рожі, чи терня?“
„Любов, дівчино, це—гарна квітка,
Що в людськім серці пишаєсь,
Та її краску годі вгадати,
Бо вона часто міняєсь.
Часом тихенька, неначе лілея,
Часом, як рожа, що коле;
Иноді скромна, як незабудька,
Або як кукіль на полі.
Часом то думи, дивнії чари
Любов у душу навіє;
Часом і віщі сни тобі шепче,
Серце надією гріє
Часом скріпляє силу і волю,
Крицею душу гартує;
Часом наводить лютеє горе,
Мусиш терпіти—і всує
Часом тихенька, мов чисте плесо,
Де рибка срібна гуляє;
Часом же, наче вихор в пустині,
Що все довкола змітає.
Чарові цьому годі опертись,
Бо наче янголь огненний,
Перед очима блисне-зависне,
Голосом знадить сірени.
Серце вколише і заполонить,
В золоті скує кайдани,—
І в тій неволі радощі дивні,
Рай віднайдеш ти незнаний.
То ж, коли буде твоє серденько
Також до пут тих хилиться,
Дай в ясир взятись, піддайся долі,—
Так воно, серце, й годиться...“

Григорій Воробкевич.

(Псевдонім Наум Шрам)

1838—1884

Рідний брат поета Сидора Воробкевича, вперше виступив в літературі в 1868 році, під псевдонімом Наума Шрама, надрукувавши в „Руській Хаті“ думу „Сон“. Він писав небагато, але й з невеличкої скарбниці його поезій видно, що в його справді був поетичний талант. Його поезії перейняті смутком над безталанням, що всюди опанувало Україною-Русью Між епічними його творами найбільше визначається історична дума „Берестечко“. Гарні також його і инші дві думи про „Переяславський трактат“. Але в цих думах, як пише д. О. Огоновський, немає тої краси в образах і тої драматичної сили, що проявляється в думі „Берестечко“. Свої поезії Григорій Воробкевич друкував в „Правді“, „Руській Хаті“ і „Родимім Листку“. Але під кінець, поет, зламанний безладним життям, ударив бандурою об землю... І порвались милозвучні струни, не довівши до краю своєї мелодії, але гомін дум Наума Шрама довгий час лунав на зеленій Буковині... Родився Григорій Воробкевич в 1838 р. в Чернівцях (на Буковині, в Австрії). Змалку він учився в народній школі, а потом перейшов в черновецьку гимназію. В 1860 р. він скінчив в Чернівцях богословські науки і одружився з Мартою Козубівною. Потім він висвятився на попа і жив щасливо в Горошівцях, де був адміністратором парохії. Та через три роки його жінка умерла і він дуже засумував, і той смуток не покидав його до самої смерти. В 1867 р. його настановлено було душпастирем у Львові. Тут він познайомився з трьома братами Барвінськими: Олександром, Володимиром і Йосипом, і найшов в їх щирих приятелів, і сподівавсь, що в товаристві молодої громади загоїться рана в його душі. Але чутливе серце вже не могло надіятись на кращу долю...

В одній думі він співав:

„А мні вже давно закрила
Найкраші цвіти надії,
Цвіти душевні, цвіти сердешні
Ворожа, студена могила.

І він усю силу свого чуття і любови звернув до України-Русі.

В 1870 р. він став духовником в семинарії в Чернівцях, а в 1872 р. катихиком в грецько-орієнтальній школі там же, де він, крім релігії, вчив всесвітньої історії і геограхвії. Гарною своєю вдачею і ученістю здобув собі поважання і любов в широких кругах буковинців. Він був душею руської (української) громадки в Чернівцях. В 1881 р. одержав місце пароха в Топорівцях. Там він заснував читальню. Умер Григорій Воробкевич в Чернівцях 24 листопада 1884 р. на руках свого брата Сидора, з котрим все життя прожив у братній любові.

Літературні джерела: *Огоновський*—істор. літер. II. Крім того, про його є стаття в „Буковинському календарі“ на 1886 р., що улож. Попович, (видання „Рускої Бесіди“).

З думи „Берестечко“.

Уривок.

Лежать сини українські
З жажди умлівають,—
„Води, води, милий Боже!“
Душі догоряють...
Зойк і вереск, крик пекельний
В таборі козацькім,
А там радість, месть, остеклість
У війську шляхецькім.
„Води, води, милий Боже!“
В гарячці ридають,
—„Будь проклятий, ти, гетмане!“
Другі проклинають,—
„Що покинув дітей своїх!“
—„Не покинув, діти!“
—„Ой, покинув, мовчіть, старі,
Мов горобці в сіті“.
—„Не покинув соколята!“
Старші потішають,—
—„Води, води, милий Боже!“
Молодці ридають...

Сон.

Здрімалось ми на бенкеті
В вельможних палатах,
І приснився сон пречудний
О народних латах,
Що то ними вкривається
Нарід наш рідненький
Од Карпатів до Порогів—
Нарід наш бідненький.
І здавалось, що ті лати
Ясно-пурпурові,
А вони омиті в морі
Гірких сліз і крові...
І, збудившісь, я поглянув:
Всі ще бенкетують,
Кровью й працею народа
Грають, гараздують.
„Va banque!“ кричу з всеї сили
В моїм тяжкім болю,—
Ставлю проти сліз і крові
Правду й святу волю.
„Va banque! Va banque!“—пани кричить;
Поблідли небоги,
Ожидають враз зі мною
Скінчення трівоги...
На тім боці кров і сльози,
На цім честь і воля,—
Почекаймо, руські браття—
Усміхнеться доля.

Мої думи.

Роспустив я мої думи
По світу блукати,—
А не найдуть правди й волі,

Назад ся вертати,
Пішли літа за літами—
Всі ся повернули,
Просять в мене притулочку,
Мене обгорнули
„Ой пусти нас, милий батьку,
Знов до твої хати,
Будем Бога небесного
Про тебе благати;
Бо на світі дивно стало —
Воленька щезає,
А про думи сердешнії
Вже ніхто не дбає,
Бо на світі дивно стало—
Правда зледащіла,
А народня дума-пісня
По вік заніміла".
Пустив же я моїх діток
До бідної хати,
Притулив їх до серденька,
Як дитину мати,
І тішуся знов із ними,
Не пущу ніколи,
Хіба діжду аж на старість
І правди, і волі.

Моя дума.

Вийду я на гору, на Бескид високий,
Погляну далеко на край наш широкий,
Спімну нашу славу, славу незабуту
І воленьку нашу, волю неокуту.
Заспіваю смутну думу,
Котру найду в серці мому,
Що мати мене навчила,
Журбу нею прогонила.
Рознеслися дивно мої думи,
Мов у лісі бурні шуми,
Одбилися од скелів високих,
Згубились в нетрах глибоких,
А не раз то слава наша через верх гуляла,
А воленька наша через верх буяла;
Та тому-то славу спатоньки поклали,
А народню волю тажко окували.
І здається, мої думи чари розвьязали,
Пьяну славу розбудили, волю роскували:
Серце моє звеселіло, ясно стало уму,
А од того що заспівав чарівничу думу,
Снуються перед очима чарівнії мари,
Мов у ясно-злотім світлі ігрaють комари,
І здається, старий Дніпро золотом сіяє,
А завзятих громаденька берегом гуляє.
І здається, святий Київ столицею стався,
Де славьянський мир ізвсюди вільно собірався,
Щоб по правді Бога-Творця щиро вихваляти,
А славних дітей руських волі пошукати,
Братерської волі, правди, що рівним щитає,
Кожде племья, людей усіх до купи згортає
В одно море великеє свобідних народів,
В одно поле широкеє справедливих плодів.
Виспівав я думу, мари ся росплили,
Розвьязати чари—не стало вже сили.
Не дивлюся більше, очі не видають,
Бо ім туман-сльози світа заслоняють....

Павло Платонович Чубинський.

1839—1884.

Поезії Чубинського були видані окремим збірничком під назвою „Сопілка" в 1871 р. у Київі (під псевдонімом—Павлусь). Поезії його гарні змістом і формою і написані сильною мовою. Він написав гімн: „Ще не вмерла Україна!", під впливом сербського гімна. Було це ще за часів першої київської громади. Співали тоді „Ще не вмерла Україна!", а подкеуди й тепер співають, на мотів того ж таки сербського гімна. Хоч крім цього мотіву до слів гімна писали музику композітори, Вербицький, Стеценко і инш.. Між иншим, в гімні „Ще не вмерла Україна!" є два рядки поета Миколи Андрійовича Вербицького. Та більшої слави зажив Чубинський не як поет, а яко етнограф. Він був головою етнографичної експедиції, яку в 1869 р. Руськ. Імп. Географ. Товариство послало студіювати Південно-Західний край Росії. Товариство збіралось студіювати тільки 3 Півд.-Західні губерні, та Чубинський поширив його план і експедиція збірала матеріяли ще й у заселених українцями частинах губерній: Минської, Гродненської, Бесарабської і Седлецької. За 2 роки зібрали 7 величезних томів записів, які по багатству і вартости матеріялу вважаються одною з найвидатніших праць не тільки російської етнографичної литератури. (Крім сяли пісень, Чубинський писав в передмові до І т. збірн: „Обрядових пісень я записав до 4,000"), у збірникові надруковано ще й більше половини усіх відомих досі українських казок, багато загадок пословиць і повіррів. Крім етнографичних матеріялів, у збірникові надруковані статті: Михальчука про говірки, проф. Антоновича про суди за чарівництво, проф. Кістяковського про волосні суди і инш. В 7 томові, крім статистичних матеріялів про неукраїнське населення Південно-Західного краю, надруковано кілька статтів, що характеризують побут українців. За цю працю Чубинський одержав Уварівську премію Академії наук і золоті медалі од Геогр. Товариства (1873 р.) і міжнароднього конгресу в Парижі (1875 року). Крім того, Географичне Товариство прохало 1877 р. уряд по-

рахувати Чубинському час експедиції, як час державної служби, „во вниманіе к особенной его деятельности і неусипным трудам, коім русская наука обязана собранієм громаднаго матеріяла для ізученія бита“... Чубинський—син небагатого дідича. Він родився 15 січня 1839 року в містечку Баришполі Переяславського повіту (в Полтавщині). Вчився в 2-й київській гимназії, а потім в петербурському університеті. Університет скінчив в 1861 році кандідатом по юридичним наукам і повернувсь на Вкраїну. В 1862 його вислано в Архангельську губерню. Там він перебував аж до 1869 року. В 1863 році поступив там на службу. Служив секретарем статистичного комітету, редактором „Губернских Вѣдомостей“, чиновником „особих поручень“ при губернаторі і т. и. і студіював етнографію Архангельської губерні. З доручення Географичного і Вольно-Економичного товариств студіював хліборобство і торговлю по Сівернім Двині і Печорський край. В 1869 році його запрохано головою вище згаданої експедиції в Південно-Західний край. Повернувшись з екпседиції, Чубинський оселився у Київі і був наказним головою і секретарем київського одділу „Руськ. Імп. Геогр. Товар.“ Коли в 1876 р. це товариство „тимчасово“ скасовано, Чубинський переїхав у Петербург і поступив там у міністерство дорог. Та через хворобу покинув службу і в 1879 році повернувся на Україну зразу до себе на хутір, а потім у Київ. Чубинський умер в Київі в 1884 році 14-го січня.

Літературні джерела для біографії: 1) Энциклоп. слов. Брокг. и Ефр. т. 38а; 2) Больш. Энцикл., тов. „Просвѣщеніе“ т. 20; 3) „*Вік*“, т. I, (Київ, 1902). 4) *Оглоновський*—Істор. літ. руськ. 5) *Пипин*—Исторія русск. этногр. т. III; 6) Лист М. А. Вербицького. Крім того див.: *Кістяковський*—П. П. Чубинський („К. Стар.“ 1884, кн. 8.).

Сон невольника.

За день утомили і праця й нудьга,—
Заснув я—і сниться міні,
Що ніби й до мене доходить черга,
Дають буцім волю міні...
І от я на волі, у рідній сімьї,
Цілує матуся і плаче:
— „Скоріше гадала, що буду в землі,
Ніж тебе, мій сину, побачу!“
До серденька горне і батько старий,
Зрадів, голуб сизий, і каже:
— „Тебе вже оплакали, синочку мій,
Утіхо єдина ти наша.“
І любо, і мило у рідній сімьї,
Веселая рідна хатина;
Радію ві сні я, і легко міні,
І плачу, мов тая дитина.
Прокинувсь... Ох лихо! Я все ще в тюрмі
Кайдани брязчать навіснії...
Болить моє серце, і тяжко міні,
І сльози не ллються дрібнії...

До моєї Катрусі.

Ще не багато літ прожив,
А вже сивіє чорний волос;
Ще не діждав своїх я жнив,
А вже жовтіє колос...
Я в світі щиро працював,
Я сіяв те, що Бог послав.

Багато гірких сліз пролив,
І горя я дізнав чимало;
Людей і правду я любив,—
За те мене і зневажали.
І молоді літа свої
Я скоротав на чужині.
Тепер з тобою спочиваю,
Тепер прийшла моя весна,—
Я, мов по смерті оживаю,
І ти, як зіронька ясна,
Міні присвічуєш; з тобою
Я вже не знаюся з журбою!
Світи ж міні, поки я бачу,
Поки до праці ще берусь:
Я марне сили не потрачу
І жнив своїх таки діждусь,—
Зберу, що сіяв, і веселий
Піду на вічную оселю!...

Ще не вмерла Україна!

Ще не вмерла Україна і слава, і воля,
Ще нам, браття молодці, усміхиеться доля!
Згинуть наші вороги, як роса на сонці,
Запануєм, браття, ми у своїй сторонці!
Душу й тіло
Ми положим
За свою свободу
І покажем,
Що ми, браття,
Козацького роду!
Гей, гей, браття милі,
Нумо братися за діло!..
Гей, гей, пора встати,
Пора волю добувати!
Ой, Богдане, Богдане, славний наш гетьмане,
Нащо оддав Україну ворогам поганим?!
Щоб вернути її честь, ляжем головами,
Наречемся України вірними синами!
Душу й тіло... і т. д.
Спогадаймо тяжкий час, лихую годину
Й тих, що вміли умирать за нашу Вкраїну,
Спогадаймо славну смерть лицарства-козацтва!
Щоб не стратить марно нам свойого юнацтва!
Душу й тіло... і т. д.

Вдовина доля.

Туман, мати, туман мати,
Туман долиною;
Ой, зосталася тепер твоя дочка
Та убогою вдовою.
Ой, діти ж мої, діти маленькії
Осталися сиротами!
Де ж я подінусь, де ж я пригорнуся,
Мої діточки, з вами?
Ой, ниво ж моя, ниво багатая,
Нікому ж тебе орати,—
Ой, будеш, ниво, будяком колючим
Та пирієм заростати.
Ой, діти ж мої, діти маленькії,
Хто ж вас буде доглядати,
Ой, коли піде удовиця бідна
Для вас хліба заробляти?
Ой, візьму на плечі сакви з чорним хлібом
На ліву рученьку дитину,
А правою візьму дитину другую,
А третяя й сама йтиме.
Ой, буду жати щиро чуже жито,
Нехай стерня ніжки коле!
Буду зодягати, діток годувати,
Щоб не були босі й голі.
Буду працювати, буду заробляти,
Нехай ллється піт кривавий;
Буду тішитися, буду забавлятись,
Обливаючись сльозами.

Корнило Миколаєвич Устіянович.

Перші твори Устіяновича, писані українською мовою, були надруковані в „Правді“ 1872 р. В 1875—77 р.р. видані у Львові у 3-х томах „Письма Корнила Устіяновича“—історичні поеми (з історії Руси Київської доби) і історичні трагедії (з тої самої доби): „Ярополк“, „Олег“, „Володимир І“, і инш., писані віршами. Оповідання і статті Устіяновича друковались в „Правді“, „Зорі“, „Ділі“, „Буковині“ і инш. Поезії свої він друкував здебільшого в „Зорі“. Крім того, Устіянович писав сатиричні фельєтони і спогади з подорожів. Цікаві його спогади: „М. Ѳ. Раєвський і російський панславізм (Львів 1884 р.). Корнило Устіянович, син поета Миколи Устіяновича, родився в 1839 році в Галичині у Волкові, недалеко од Львова. Вчився в Відні в університеті і в Академії художеств малярства, яким потім заробляв на життя. В молодих літах Устіянович сімпатизував москвофилам, але знайомість з творами Шевченка, Марка-Вовчка і инших українських письменників і подорож до Петербурга зробили його народовцем і українським письменником. Перші його літературні проби относяться до 1867 року, та вони писані „язичієм“ і з літературного погляду цілком нікчемні.

Літературні джерела для біографії: 1) Большая Энциклоп., тов. „Просвѣщеніе“ т. 19; 2) „*Вік*“, т. 1 (Київ, 1902); 3) *Огоновський*—істор. літер. т. 2.

***

Дубовим листям повита,
Старая гусля лежала,
В ній голосниця розбита,
Й хвора струна в ній мовчала.

„Гей—кличе май легкокрилий:
Встань, гусле! Пташка співає."—
Гуслі ж і світ вже не милий,
Холод за серце стискає.

„Гей!—кличе слава блискуча:
Грай так, як перше нам грала сь!.."
Даремно... струна гримуча
В неї либонь вже порвалась.

„Гей!—кличе помста, гукає:
Гусле, до бою, до бою!
Нарід твій в ярма впрягають"—
І гусля зойкнула з болю.

Та тільки янгол любови
Зросив їй серце сльозою—
Й ожили струни—здорові,
І ллються пісні рікою.

Імпровізація.

Омельянові Партицькому

Ходили ми разом до школи,
Потім ми дружили з тобою,
І кожний на иншому полі
Трудивсь для Вкраїни розвою.
Багато вже праці за нами,
І наша сівба зеленіє,
І вітер колише нивами;
Ще хвилька--і зерно доспіє.
Та ми того бачить не будем,
Не будем збірати колосся!
Пора б одпочити вже грудям,
Вже й сніг нам порошить волосся...
І ляжем ми, брате, в могилу,
Й не жалко нам буде спочити,
Лиш жаль нам Україну милу,
Жаль ниву, як море, лишити:
Встає якась буря, і громи
Ревуть свої страшні пісні...
Хто ж вдарить в завітні дзвони?
Хто тучі розгонить зловістні?..
Ні, брате, іще не лягаймо,
Ударьмо у дзвони: „вставайте!
Грім вдарив, занялось... вставаймо!
Не дайте Вкраїну, не дайте!"
А як оця буря просуне,
Як знову заблисне погода—
Тоді вже кладімся до труни
Безпечні свободи народа.

***

Минулися літа мої,
Літа молодії,
Іде старість тихесенько,
Морозить надії.

Остигає кров юнацька,
Думка умирає,
Тільки серце ще тріпочесь—
Любитись бажає.

Шкода труду! Хто під зіму
Зацвіте квітками,
Тому дружба на весіллю—
Мороз із снігами.

Усе має свою пору,—
Опізнивсь, паничу!...
Вже дівчина- домовина
Тебе к собі кличе.

В память Маркіяна Шашкевича.

Темно було ще і зимно—
Зоренька вставала;

А Русь Галицька не знала,
В сні тяжкім лежала...
І лежала, і стогнала
На своїй могилі,
І хотіла піднятися,
І не мала сили.
Смерть холодна до живої
Підкрадалась тихо—
Ще хвилина, ще малая—
Й одоліє лихо...
В тим над нею Божа птиця,
Той жайвороночок,
Взбився в гору і розводить
Любий голосочок.
То зависне на воздусі,
То у низ спускаєсь,
Розганяє нічні мари,
Зарево стрічає.
І Русалку Дністровую
Вабить з темній хвилі
І до Русі промовляє,
На старій могилі:
„Встань, моя ненько!
День, твій близенько
Глянь, вже до рана
Зірка сіяє,
Зоря румьяна,
Світ повідає;
Леготь тепленький
З-за моря дує,
Праведне сонце
Весну веснує.
Встань, тебе кличе
Ранок весни:
Встань, моя мати!
Встань!.. воскресни!"
Встань, уже днина,
Мати єдина!
Ряст прозябає,
Смієсь травиця,
Цвітом засяє,
Вбересь калина,
Згодом-згодочком
І защебече соловійочком.
Встань, тебе кличе
Птиця весни:
Встань, моя мати:
Встань, моя мати!
Встань, воскресни!"
Встань, леготь гріє,
Хмари навіє,
Зліже з землиці
Пліснь сніговую,
З неба водиці
Нам подарує.
Встань! уже хмарно,
Молня свіркає,
І за хвилину
Буря заграє.
Встань, я тя кличу
Громом весни:
Встань, моя мати,
Встань, моя мати,
Встань, моя мати,
Встань!.. воскресни!"
Заспівав загомоніло
В галицькій землиці,
І озвались, розспівались
Райськії всі птиці
Розспівались до схід сонця,
Русь святу будили—
Встало ясне, дунув леготь,
І вона ожила.
Ожила Русь і буде жити,
Хоть ярь холодна, як зіма,
Хоть щастя-долі їй нема,—
Ожила Русь і буде жити.
Вона у кожних грудях є,
Вона у кожнім серці бье!
З уст милійонів промовляє,
З науки трону нам сіяє...

Петро Йванович Нищинський

(Псевдонім Петро Байда).

1832—1896.

Нищинський відомий в українській літературі своїми перекладами „Одисеї" та „Іліади" (12 перших пісень) і Софоклової „Антігони" (Одеса, 1883 р.). Крім цих великих творів, він перекладав з чужих мов і сам писав поезії, багато яких ще й досі не друковано. Нищинський добре знав грецьку мову і переклав на неї „Слово о полку Ігоревім". Крім того, написав грецькою мовою граматику і инш. Писав він і по російськи: „Про значіння України для славьянства" і инш. Мова в писаннях Нищинського дуже гарна, щиро народня, переклади визначаються глибоким розумінням духа оріґіналу і вірною передачею його. Нищинський був не тільки письменником—він був ще й гарним композитором. З його музичних творів найкращі: „Закувала та сива зузуля (Льв. 1886 р.)", „Вечерниці" (Київ, 1886), репродукції народніх дум: про козака Софрона і про Байду. Він написав музику на свою поезію „Порада" (альм. „Нива", 1885 р.) і багато инш. Родився Нищинський в 1832 році в селі Неменці Липовецького повіту (в Київщині), де його батько був дяком. Вчився в київській духовній семинарії. Скінчивши вчення, був дяком православної церкви в Афинах. В Афинах же вчився в університеті і скінчив його магистрантом (в 1856 р.). Повернувшись в Росію, Нищинський з 1857 року був учителем грецької мови в петербурській та одеській семинарії, а потім з 1865 р. був учителем в гимназіях: в Бердянському, Ананьїві й Одесі. Умер Нищинський в містечку Воротилівці, на Поділлю, 4 березня, в 1896 році.

Літературні джерела для біографії: 1) Энцикл. слов. Брокг. и Ефр., т. 21; 2) Больш. Энцикл., тов. „Просвѣщеніе", т. 14; 3) „*Вік*", т. I. (Київ, 1902). Крім того, про Нищинського див.: 1) „Кіевск. Стар."—Некролог (1896, кн. IV); 2) По

морю и сушѣ" за 1896 р. № 11 (докладна біографія і портрет поета); 3) „По морю и сушѣ"—О Ницш., как поэтъ и музыкантъ (1896, № 12); 4) *Зінківський*—про переклад „Одисеї" („Писання", т. II.); 5) *Кожуруд*—про переклад „Одисеї" („Зоря", 1893, X).

З Іліади.

Тільки лиш сонце спочило і темрява впала на землю,
Зараз посланці уклалися спати на кормі човенній.
А лиш рожевая рання зоря вже на світ занялася,
То поплили собі ген до широкого стану ахейців.
Ім таки з місця міткий Апполон послав вітер попутний;
От вони вправили щоглу, і білі вітрила напнули,—
Вітер повіяв, середнє вітрило надулось і хвиля
Довгогребняста здовж корми човенної бучно заграла,
А човен біг, раз-у-раз пробиваючи в хвилях дорогу.
Тільки лише допливли до широкого стану ахейців,
Перше-найперш чорнобокого човна стягнули на берег
Та й на піску утвердили, ломаками попідпирали;
Потім розвіялись геть і сами по наметах та човнах...

(З Антігони)

Єсть на світі пребагато усякого дива,
Та дивнішого немає, як душа мислива:
Ревуть звірі, шумлять води, буйний вітер дує,
А над ними, над усіми чоловік царствує.
Коли звір де йому вадить—капкан наставляє,
А по морю то й зімою, як літом шмигає.
Як же часом розреветься не в пору буйненький,
Він на тее не вважає собі, веселенький:
Вітер гне, ламає верби, а йому й байдуже,—
Сидить собі та співає: „Ой не шуми, луже",
І сирую матір-землю що-рік розриває
Або плугом, або ралом,—все жнитво збірає.

(З Антігони)

Не можна нам віку людського, як есть він—
Щасливий, чи може з бідою спізнався,—
Ні дуже хвалити, ні ганити дуже:
Фортуна, бач, зрадниця—всяку людину
То вверх раз підійме, то знов підламає;
Що ж послі складеться і як воно буде,
Того одгадати ніхто не зуміє...

Пісня друга Одисеї.

(Уривок)

Тільки лиш рання рожева зоря заняслася,
З ліжка піднявсь Телемах, любий син Одисеїв;

Плаття вдягнувши і гострую шаблю до боку вчепивши,
Та підвязавши під ноги сандалі вельми дорогії,
Вийшов з будинку високого, станом на бога похожий.
Зараз гоньцям голосним повелів по Ітаці гукати,
Щоб кучеряві ахейці усі на майдан поспішали.
Чуло гукали гіньці і швиденько ахейці збірались.
От як зійшлась на майдані уся городянська громада,
Рушив туди й Телемах, взявши мідного списа у руки,.
Та не один, а побігли за ним і прудкії собаки.
Дивною дуже красою його наділила Афина.
Вельми тут всі здивувались, уздрівши його, громадяни.
Сів на царському стільці, підступили до його старшини,
Й першим почав говорити до їх лицарь славний Египтій,
Був, бачте, й розумом він, і літами між ними найлучший.
Старший синок його теж з Одисеєм давно вже під Трою,
Кіньми багату, поїхав на човнах нових та просторих,
Антифом звався; загубив його дикий Циклоп у печері,
З бідного там сіромахи останню вечерю собі зготували.
Ще зоставалося трое синів у старого, й один з їх
Теж з женихами гуляв, Еврином, а ті другі обое
Завш пильнували роботи отцевій; а все ж пак Египтій
Плакав вбивався за сином погибшим і от що промовив:
—„Речі моєї послухайте ви, ітакійська громадо!
„Вже кілька років ніякої ради у нас на майдані не було,
З самої тої години, як царь Одисей із Ітаки поїхав.
„Хто ж оцю раду сьогодні збірає? Кому і яка нужда припала?
„Чи з молодих хто, чи може старіші це діло счиняють?
„Може почув новину хто,—що військо до нас підступає
І це прочувши, найперше од всіх нам повідати хоче?
„Чи про громадськее пильне нам діло яке росказати?
„Чесний то есть чоловік і нехай йому Зевс помагає
„Добрее діло, що городу зичить, щасливо скінчити".
Так він сказав і по серцю прийшлась Телемаху похвала:
Довше усидіть не зміг, бо замислив і сам говорити;
Став він посеред громади, і Писинор, гінець вельми мудрий,
Берло подав йому в руки, як водиться завше на радах,
Й Телемах так почав говорити найперш до старого:
—„Старче! відсіль недалеко, як сам незабаром побачиш,
„Той, хто зібрав оцю раду: мене-то напасті постигли.
„Звістки ж, щоб вражеське військо до нас підступало, не чув я,
„І городянам про це я нічого не маю сказати,
„Та і про діло громадське нічого сказать теж не маю:
„Єсть то моя свійська нужда і горе домівське двояке.
„Першее горе—отця я позбувсь, що царем був над вами
„Тут на Ітаці, а був він до кожного щиро прихильний!
„Другее ж горе ще гірше: воно незабаром весь дім мій

„Знищить і майно моє рознесе, як полову по вітру.
„Неньку мою женихи проти волі в замужство волають:
„Все б то хазяйські сини що найлуччого роду в Ітаці.
„Боязко їм до Ікарія вдатися, матері батька,
„Щоб сам старий, наділивши дочку свою щедро посагом,
„Видав в замужство тому, хто по серцю миліший прийдеться.
„Отже пак—ні, що день божий вони у мій дім учащають,
„Ріжуть биків та ягнят, та годованих кіз, бенкетують
„Й смачнеє чорне вино, не жалкуючи, знай, попивають.
„Сила добра пропада, бо немає в господі такого,
„Як Одисей, щоб од дому отую біду одвернути.
„Сам по собі я не можу це діло спорудить, та й потім
„Гірко прийшлось би міні, не гаразд, бачте, я й нема сили.
„Певне я сам, коли б духу міні, міг би впоратись з лихом;
„Сил не стає вже, щоб дальш терпіти: пропав ні за віщо
„Дім мій увесь. Схаменіться ж сами; повстидайтесь сусідів,
„Божої кари побійтесь, щоб боги, здивовані вашим
„Ділом непутнім, на вас не звернули правдивого гніву.
„Я от молюся і Зевсу Олимпському та і Фемиді,
„Що на майданах на раду старшин і громаду збірає.
„Ей! схаменіться, поштенні! покиньте мене, нехай сам я
„Гіркеє горе терплю. Чи ж де-кого з вас, міднобронні,
„Славні ахейці, чим небудь отець Одисей приобідив,
„Й ви от за кривду отця на міні одімщати затхїли
„Та й підуськаєте цих грабувати мій дім? За для мене
„Лучче б було, якби нищили ви мої скарби і майно;
„Бо якби ви от мене зграбували, була б ще надія,
„Що коли небудь таки одібрать своє добре прийдеться:
„Я раз-у-раз похожав би із улиці в улицю й словом
„Правив би з вас свого скарбу, аж доки б всього не оддали.
„Це ж от ви з серця мого і останню прогнали надію.“

Пісня пьята Одисеї.

(Уривок)

Рано од ліжка Тифона хорошого
в небі зірниця
Вийшла, щоб світло принести богам невмерущим і смертним,
Боги ж сиділи на раді в світлиці Зевеса, которий
Громом орудує в небі і есть між богами найстарший.
Їм викладала Афина всі біди тяжкі Одисея:
Дуже вона побивалась об тім, що замешкавсь у Нимфи.
„Батьку Зевесе і прочії боги блаженні, безсмертні!
„Ні, вже ніяк не приходиться, бачу, щоб царь берловладця—
„Був за-для кожного щирим, ласкавим, прихильним; повинен
„Милость він з серця прогнати та капости людям чинити,
„Бачите, як Одисея святого вже люди забули,
„Свого царя, що для всіх був отцем таким щирим, ласкавим.

„Він от сидить десь на острові й терпить великеє горе
„В гарних печерах Каліпси: вона його вдержує в себе
„Силою; бідний не може ніяк у свій край повернуться:
„В його ні човнів немає, ні весел, нема й товариства,
„Котре б його повезло по безкрайому морю додому.
„Це-ж знов замислили стратить і сина його Телемаха,
„Як буде їхать назад, а поїхав він в Пилос пісчаний,
„Звідтіль у Лакедемон — про отця там що-небудь прочути".
Ій одвічаючи, хмари збіраючий Зевс так промовив:
„Дочко моя! яке слово тобі пролетіло кріз зуби?
„А не сама ж ти хіба той рішинець вчинила, у думці зробила,
„Що Одисей таки вернеться і одімстить загордящим?
„Та от пильнуй тепер за Телемахом в дорозі,—як можеш,—
„Щоб жив-здоров повернувся у рідную милую землю,
„А женихи, що засіли на човні, щоб в дурнях зостались".
Потім почав говорить до Ермія, коханого сина:
„Сину Ерміє! ти завш був посланцем: біжи ж но скоренько,
„Нимфі вьяви кучерявій про нашу незмінную волю,
„Щоб Одисей неборака, не гаючись, плив до господи,—
„Тільки без всяких поїде він проводів божих і людських;
„На плавниках із бервен він натерпиться горя немало:
„Аж на дванадцятий день в хлібородну Схерію прибуде,
„В землю Феаків, которі всі рід свій ведуть од безсмертних;
„Ці його приймуть і наче од бога якого споважуть:
„Випроводять його в милую рідную землю на човні
„І надають йому золота, міді й одежі багато;
„Певне, ніколи добра стільки він не привіз би з під Трої,
„Якби безпешне з здобичею всею додому достався.
„Ну, а тепер, бач, судилось йому і другів привітати,
„І у палати високі, і в рідную землю вернутись.

Антігона.

(Софокла)

Креон (Антігоні).

А ти міні коротко й просто скажи: ти не знала,
Що я дав наказ, щоб Поліника не хоронити?

Антігона.

Ба, знала; та й як же не знати? То ж всім було звісно...

Креон.

Ти знала і, знавши, посміла закона зламати?

Антігона.

Закон той послав не Зевес міні з неба ясного
І не попідземних богів сопрестольниця Правда;
Ви, смертні, сами його скомпонували для себе.
Я думала так, що накази твої не настільки
Могутні, щоб ними ти міг обминати закони
Неписані, божі, твердії, сам будучи смертним.
Вони не сьогодні й не вчора на світі явились:
Од віку живуть і ніхто того знати не зможе,

З якої пори їх початок на світі ведеться.
З-за їх то, — подумай-но сам, — не повинна б була я
Одвіт тяжкий дати на тім світі перед богами,
З-за того, що людські закони зламати боялась!
Що мушу я вмерти,—я знала; та знала, що вмерти
Я мушу й без твого закону: инак бо й не можна.
А що трохи раньше приходиться з світом розстатись,
То знай, що для мене і тут превеликий прибуток:
Хто вік свій увесь, як от я безталанна, пронудив
І радощів навіть в сні не зазнав, кого горе
Лихе та злая недоля забили, заїли,
Для того смерть ранняя благо й добро превелике.
Тепер не дивуйсь, що мене не смутить ані крихти
Моя злая доля, що ти вготував за-для мене.
Сто раз мині гірше було б, як би братік мій рідний
Зоставсь не похований чесно; тоді б мині горе,
Тоді б мині мука була, а тепер я й байдуже!
Я знаю, безумною певне тобі я здаюся;
Та вже ж вибачай: я дурна перед дурнями тільки!

Хор.

Гординя отця і в дочці проявилась та ж сама:
Не вміє вона і в недолі тяжкій покорятись.

Креон (до Антігони).

То знай: найтвердішій серцем найперше й валяться.
Ти бачила, певне, й сама: найміцніше залізо,
В огні загартоване, хруськає враз на шматочки,
Коня ж норовистого й дрібна уздечка смиряє.
Ніяк не приходиться, бач, завдавати гордині
Тому, чія шия заперта в ярмі других старших.

(До хору).

А ця,—ви вважайте-но,—й перше глумитися сміла,
Закон той ламала, що видано всім; та й тепер от,
Вчинивши безбожнее діло, і знову глумиться.
Нова ця зневага ще гірша од першої буде.
Коли все минеться для неї дарма, то, напевне,
Всна чоловіком вже буде,—я ж бабою стану...
Та ні! Хоч була б міні рідною навіть сестрою,
Хоч навіть була б і Зевесу найближча родина,
То вже ні вона, ні сестра її жити не мають...

Антігона.

Візьми та й убий мене! Більше чого ж тобі треба?

Креон.

Опріч тобі смерти, нічого я більш не бажаю.

Антігона.

Чого ж довго гаєшся ти? Як міні тепер мало
Утіхи в речах твоїх, так і в моїх не почуєш
Покірного, щирого, любого слова для себе.
А чим би я більшої слави могла роздобути,
Як не святим ділом—що братіка я поховала?
Напевне усі городяни сказали б, що люба їм справа моя, якби страх язика не скував...
Та так вже ведеться: тіран благоденствує завжди
І вільно йому говорить і робить, як сам схоче.

Іван Яковлевич Франко.

Род. 1856 р.

На літературну ниву виступив в 1874 році, надрукувавши в журналі „Друг" свої вірші. В 1876 році видано перший збірник його творів—„Письма І. Ф." Та в 1875—76 р.р. молодіж, що гуртувалось коло консервативного, москвофильського „Друга", почала, під впливом листів Драгоманова, знайомитись з російською літературою „доби великих реформ" і загалом з російською літературою. Ця література прищепила молодіжі демократичні й національні ідеї, і розбудила сімпатію до свого народу. Молоді москвофили, між ними й Франко, поробились щирими народовцями і почали писать українською мовою. За свою, майже 35-літню літературну діяльність Франко написав силу поезій, белетристичних творів, наукових праць: по історії літератури, критиці, фольклору й історії. Твори свої друковав він в „Громадському Другові" (1878 р.), „Дзвонові" (1878 р.), „Молотові" (1878 р.), „Світові" (1881 р.), „Народові" (1890—1895 р.), „Житті і Слові" (1896—1897 р.), „Літ.-Наук. Вістн." (з 1898 р.), яких був редактором в „Записках Наукового тов. ім. Шевченка" і видавав окремими виданнями. В 1883 році видано у Львові історичн. повість „Захар Беркут" (з часів татарського нашествія XIII в.); в 1884 році—повість „Boa constrictor"; в 1890 р. збірник оповідань—„В поті чола", в 1903 р.—збірник оповідань під назвою „Малий Мирон і инші оповідання". Видавництво „*Вік*" видало і в Россії вибір з його творів. Поезії Франка видано кількома збірниками: „З вершин і низин" (1887 р.), „Зівьяле листя" (1893 р.), „Мій ізмарагд" (1898 р.), „Із днів журби" (1900 р.), „Semper tiro" (1906 р.). В 1895 році Франко видав монографію „Іван Вишенський і його твори". Багато творів Франка перекладено на німецьку, польську, чеську і російську мови. Франко написав чимало оповідань для дітей: „Лис Микита", „Дон-Кихот", „Абу-Касимови капці", „Коли ще звіри говорили" і инш.; перекладав на українську мову твори: Гейне, Гете, Шіллєра, Фрейліграта, Гюго, Байрона, Шеллі, Гуда, Тенісона, Твена, Геккеля, Гекслі, Софокла, Гоголя, Достоєвського, Некрасова, Щедрина, Чернишевського, Помяловського і инш. На

писав чимало популярних наукових і публіцістичних брошюр: по історії, історії літератури і т. и. За весь час літературної діяльности Франко зробив стільки, що з неповного списку самих тільки назвиск його творів („Спис творів І. Ф. за перше 25-ліття його літер. діяльности, 1874—1898"), що видав М. Павлик (1898 р. у Львові), вийшла чимала книжка... Де які його поезії силою чуття рівняються з поезіями Шевченка („Каменярі", „На суді", оповідання про скасування панщини в поемі „Панські жарти"). Родився Франко в 1856 році в селі Нагуєвичах, Дрогобицького повіту, в Галичині. Батько його, колишній кріпак, коваль, умер, коли хлопець ще вчився у „нормальній" базиліянській школі в Дрогобичі. Мати вийшла заміж вдруге, та незабаром теж умерла. Проте в молодих літах життя поета було добре і він малює його (в своїх автобіографичних оповіданнях: „Малий Мирон", і инш) рожевими барвами. Скінчивши „нормальну" школу, Франко поступив у гимназію, а в 1875 році у львівський університет. В університеті він пристав до гурту москвофилів, та потім, як згадано вище, зробився щирим українцем. Весь той гурток, до якого він належав, арештовано в 1877 р. і Франко більш 9 місяців просидів у тюрмі. Франко, разом з Павликом почав редактувати журнал „Громадський друг". Та журнал раз-у-раз конфісковано так само, як і альманахи „Дзвін" і „Молот", видані на заміну скасованого журнала Тоді Франко видавав, під загальною назвою „Дрібна Бібліотека", орігінальні твори і переклади: Байрона, Гейне, Гекслі, Е. де-Лавале, Писарева і инш. Для заробітку працював в польській часописі „Tydzień Polski". В 1880 році нужда примусила Франка переїхати на село до товариша. Там його без жадної причини арештовали й 3 місяці продержали в тюрмі, ганяли етапом, так що йому аж нігті на ногах позлазили од жари й ходні, і нарешті випустили, цілком хворого. Він мало не вмер з голоду. В осени він знову поступив в львівський університет, та знову мусив його покинути, бо не мав з чого жити, й переїхав на село до вітчима На селі він помагав родичам в хазяйстві, та літератури не кидав: він скинчив тут перекладати „Фауста" і написав „Захара Беркута". Тільки в 1893 році йому вдалось поступити знову в університет, зразу у Львові, а потім у Відні, де він і скінчив курс в 1894 році. Влітку 1889 року його втретє арештовано й не знать за що місяців півтора продержано в тюрмі. В 1897 році він скінчив свою докторську дисертацію і після блискучої вступної лекції, на тему „Наймичка" Шевченка, професорська колегія вибрала його доцентом на кафедру української літератури. Та намістник Галичини, гр. Бадені не затвердив його, бо „він тричі сидів у тюрмі". Ця пригода тяжко пригнітила Франка. З 1898 року „Наукове тов. і М. Шевч." запросило його редактором „Л. Н. Вістн." і співробітником товариства. В 1899 році урочисто одсвятковано 25-и літній юбилей його літературної діяльности. Українські письменники присвятили Франкові збірник „Привіт". В 1909 році Україна має святкувати його 35 літній юбілей. Тяжкі моральні й матерьяльні обставини довели Франка до тяжкої нервової хвороби і він тепер у лікарні.

Літературні джерела для біографії: 1) Энцикл. слов. Брокг. и Ефр. т. 36; 2) Больш. Энцикл., тов. „Просвѣщеніе", т. 19; 3) „Кіевская Искра" (1908, № 20); 4) *„Вік"*, т. І. (1902, Київ); 5) *Павлик*—„Спис *творів* І. Ф. за перше 25-ліття його літературної діяльности, 1874—1898 р." (Льв. 1898); 6) *Огоновський*—„Іст. літ", т. III. Крім того, про Франка див.: 1) *Франко*—автобіографія в передмові до збірника „В поті чола"; *Сумцов*—„Современ. малорусск. этнограф", т. 2; 3) *Єфремов*—

Пѣвец борьбы и контрастов („К. Ст.", 1902 р. XI—XII кн.); 4) *Драгоманов*—Передмова до „В поті чола" (Льв. 1890); 5) *Маковей*—Юбилей 25 літн. літ. діяльн. І. Ф. (Л. Н. Вістн. 1898 р. кн. XI); 6) *Дегем*—Іван Франко („Новое Слово", 1897 р. кн. III); 7) *Славінський*—Передм. до рос. перекл. „В поті чола" (С.-П.-Б. 1901); 8) *Крим-ський*—Ів. Франко (Льв. 1900 р.) і инш.

Каменярі.

Я бачив дивний сон: немов переді мною
Безмірна та пуста, і дика площина,
І я, прикований ланцем залізним, стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.
У кожного чоло життя і жаль порили,
І в оці кожного горить любові жар,
І руки в кожного ланці, мов гадь, обвили,
А плечі кожного додолу ся схилили,
Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.
У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори, мов грім, гремить:
„Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносіть і труд, і спрагу, й голод,
Бо вам призначено скалу оцю розбить".
І всі ми, як один, зняли угору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки росприскалися штуки
Та відривки скали; ми з силою роспуски,
Раз-по-раз гримали о камьяне чоло.
Мов водопаду рев, мов битви гук кріавий,
Так наші молоти греміли раз-у-раз;
І пьядь за пьядею ми місця здобували;
Хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.
І кожний з нас те знав, що слави нам не буде,
Ні памьяти в людей за цей кріавий труд,
Що аж тоді підуть по цій дорозі люди,
Як ми пробьєм її та вирівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.
Та слави людської ми зовсім не бажали,
Бо не герої ми і не багатирі.
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волі стали:
На шляху поступу ми лиш каменярі.
І всі ми вірили, що своїми руками
Розібьємо скалу, роздробимо граніт;
Що кровью власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець, і за нами
Прийде нове життя, добро нове у світ.
І знали ми, що там далеко десь у світі,
Який ми кинули для праці, поту й пут,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівні та сердиті
І нас, і намір наш, і діло те клянуть.
Ми знали це, і в нас не раз душа боліла,
І серце рвалося, і груди жаль стискав;
Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий тіла,
Ані прокляття нас не одтягли од діла,
І молота ніхто із рук не випускав.
Оттак ми всі йдемо в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті!—
Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
І щастя всіх прийде по наших аж кістках.

На ріці вавилонській.

На рѣках вавилонских
тамо сѣдохом. .

На ріці вавилонській—і я там сидів,
На розбитий орган у роспуці глядів.

Наді мною ругавсь вавилонців собор:
„Заспівай нам що будь! Про Сіон, про Табор!“
Про Сіон? Про Табор? Їм вже чести нема:
На Таборі—пустель! На Сіоні—тюрма!
Лиш одну хіба пісню я вмію стару:
Я рабом уродивсь та рабом і умру.
Я на світ народився під свист батогів
Із невольника батька, в землі ворогів.
Я хилитись привик од дитинячих літ,
І всміхаться до тих, що катують мій рід.
Мій учитель був пес, що на лапки стає
І що лиже ту руку, яка його бье.
І хоч зріс я, мов кедр, що вінчає Ливан,
Та душа в мні похила, повзка, мов бурьян.
І хоч часом, мов грім, гримне слово моє,
То це бляшаний грім, що нікого не вбье.
І хоч в душу вірвесь часом волі приваб,
Але кров моя—раб! Але мозок мій—раб!
Хоч я пут не носив на руках, на ногах,
Але в нервах ношу все невільницький страх.
Хоч я вільним зовусь, а як раб спину гну,
І свобідно в лице нікому я не зирну.
Перед блазнем усяким корюся, брешу,
Вільне слово в душі, наче свічку, гашу.
Хоч тружусь день і ніч, не доїм, не досплю,
А все чується, це я на панському роблю.
І хоч труд свій люблю, а все чуєсь гачок:
Ти прикутий до його, мов раб до тачок.
Хоч добра доробивсь, та воно лишь тяжить,
Мов чуже для когось мушу я сторожить.
З ким в життю не зійдусь, все підляжу йому;
Сяк чи так вибірай—все найтяжче візьму.
І хоч часом в душі піднімається бунт,
Щоб із пут отрястись, стати твердо на грунт,—
Ах, то й це не той гнів, що шаблюку стиска,
Це лиш злоба низька і сердитість рабська!..
Вавилонські жінки, одвернувшись ідіть,
І на мене здивовано так не глядіть!
Щоб не впало прокляття моє на ваш плід,
Не прийшлось би раба привести нам на світ.
Вавилонські дівчата, минайте мене,
Хай мій вид співчуттям серце вам не торкне,
Щоби вам не судилась найтяжча судьба,
Найстрашніша клятьба—полюбити раба!“

Цехмистер Куперьян.

Облягали ляхи місто
Десь в часі Руїни,
Штурмували брами й мури,
Підкладали мини.
Боронилося козацтво,
Й міщани не спали,
День і ніч гриміли з мурів
Пушки й самопали.
Але Куперьян цехмистер
Був за всіх завзятий,—
Цеховому товариству
Нишком став казати:
„Годі, братця, нам на мурах,
Як сичі, сидіти,
Покажім, що й ми, міщанство,
Не Страшкови діти!
Вдарьмо ніччу на їх табор
З крутого байраку!
Згиньмо, або тих ляшеньків
Зотрім на табаку!“
Як згадали, так зробили,—
Щастила їм доля,
І розбили вражу силу,
Як пух, серед поля.
Радість! Слава! Крик і гомін!
Збігаються в місті
Шевці, кравці, всякі справці,—
Не сто і не двісті,
І вітають Куперьяна
З його вояками,
Як героя,—всю дорогу
Всипали квітками.
А на площі чорна рада.

Взяли всі гадати,
Яку б тому Куперьяну
Нагороду дати?
Одні кажуть: „Чим він досі
Був у нас? Цехмистром!
Тепер його за заслугу
Виберім бурмистром!"
Другі кажуть: „Що, бурмистром?
Ми на це не згожі!
Хай він буде комендантом
В огневій сторожі."
Треті кажуть: „Ні, панове,
Иншу раду маймо:
Куперьяну від нумеру
По дукату даймо!"
„Ні, ні, ні,—реве громада
Одностайним хором,—
„За геройство гроші брати?
Ну, це був би сором!"
Знов незгода, знов гармидер,
Сяк і так міркують;
Що хто скаже, кличуть: „Славно!"
А инші кепкують.
Аж ось вискочив на лаву
Пузатий бурмистер
Та й закликав: „Хай живе нам
Куперьян цехмистер!
Дав нам Бог такого мужа
Ворогів розбити,
Та не дав нам знать, яку б то
Честь йому зробити.
Гроші дати—сором брати,
Та й ми ж бідні люди;
На уряд його поставить—
Иншим заздро буде.
Поки він живий між нами,
То все нам завада,—
То ж, панове цехмистрове,
Ось моя вам рада:
Зараз тут його убиймо,
На паль посадімо,
По смерти ж його оплачмо
І святим зробімо.
І насиплемо над тілом
Могилу високу,
Будем поминки справляти
Два рази що року".
„Славно! Славно! От так рада!"
Всі враз загукали,
А цехмистра Куперяьна
Навіть не питали.

Гімн.

Вічний революціонер—
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю,—
Він живе, він ще не вмер.
Ні пекельній тортури,
Ні тюремні чорні мури,
Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпіонське ремесло
В гроб його ще не звело.
Він не вмер, він ще живе!
Хоч од тисяч літ родився,
Та аж вчора росповився
І о власній силі йде,
І простує, і міцніє,
І спішить туди, де дніє;
Словом сильним, мов трубою,
Мілійони зве з собою.
Мілійони радо йдуть,
Бо це голос духа чуть.
Голос духа чути скрізь:
По курних хатах мужицьких,
По варстатах ремесницьких,
По місцях недолі й сліз.
І де тільки він роздасться,—
Щезнуть сльози, сум нещастя,
Сила родиться й завзяття
Не ридать, а добувати,
Хоч синам, як не собі,
Кращу долю в боротьбі.

Фантастичні думи фантастичні мрії.

Якби знав я чари, що спиняють хмари,
Що два серця можуть ізвести до пари,
Що ламають пута, де душа закута,
Що в поживу ними зміниться й отрута,
То тебе би, мила, обдала їх сила,
Всі в твоїм би серці искри погасила,
Всі думки й бажання за одним ударом;
Лиш одна любов би вибухла пожаром,
Обняла б достоту всю твою істоту,
Мислі б всі пожерла, всю твою турботу.
Тільки мій там образ і ясніє, й гріє...
Фантастичні думи! фантастичні мрії!
Якби я був лицарь і мав панцирь добрий,
І над всіх був сильний, і над всіх хоробрий,
Я би з перемоги вороги під ноги,
Що міні до тебе не дають дороги!
Я б добувсь до тебе через мури й стіни,
Я побив би смоки, розметав руїни,
Я б здобув скарби всі, що їх криє море,
І до ніг твоїх би положив, о зоре!
Де б тебе не скрито, я б зламав верії...
Фантастичні думи! фантастичні мрії!
Якби я не дурень, що в думках лиш кисне,
Що співа і плаче, як біль серце тисне,
Що будуще бачить людське і народнє,
А в сучаснім блудить, як дитя голодне;
Що із неба ловить зорі золотії,
Але до дівчини приступить не вміє;
Ідеали бачить геть десь за горами,
А живеє щастя з рук пустив без тями,
Аж тепер, запізно, плаче та дуріє...
Фантастичні думи! фантастичні мрії!

---

* * *

Як почуєш вночі край свойго вікна,
Що щось плаче і хлипає важко,
Не тревожся зовсім, не збавляй собі сна,
Не дивися в той бік, моя пташко!
Це не єсть сирота, що без мамн блука,
Не голодний жебрак, моя зірко,—
Це роспуска моя, невтішима тоска,
Це любов моя плаче так гірко.

---

* * *

Не минай з погордою
І не смійсь, дитя!
Може в тім осміянім
Суть твого життя;
Може в тім зневаженім
Твого щастя карб;
Може в тім погордженім
Є любові скарб;
Може сміх твій нинішній,
Срібний та дзвінкий,
Стане в твоїй памьяти
За докір гіркий.

---

* * *

Не винен я тому, що сумно співаю,
Брати мої!
Що слово до слова нескладно складаю!
Простіть мині
Не радість їх родить, не втіха їх плодить,
Не гра пуста;
А в хвилях недолі, задуми тяжкої
Сами уста
Їх шепчуть, безсонний робітник заклятий
Склада їх—сум:
Моя бо й народня неволя,—то мати
Тих скорбних дум.

Сучасна приказка.

Ви чули ту пригоду?
Під час розливу рік
Попав у бистру воду
Нещасний чоловік.
В глибокім вирі бється
І тоне вже туй-туй,
До кума, що на мості,
Кричить: „ратуй! ратуй!“
А кум, що на поруччя
Поважно лікті спер,
Глядить критично: „втоне,
Чи вирне ще тепер?“
Вкінці махнув рукою
І мовив лиш одно:
—„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно.“
Гай, гай! Таких кумів нам
Не два, не три, не пьять
В життю щодня, що-хвилі
Приходиться стрічать.
Ти в горю, нужді бєшся,
Мов риба у саку,
Працюєш, тачку тягнеш,
Мов панщину важку;
Тут сумнів мучить душу,
Що місце, то боляк,—
А він лиш критикує:
„Це зле“ і „це не так!“
За поміч і пораду
Він має лиш одно:
—„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“
І наш народ так бється
В матні багато літ,
І хвилі напосілись
Його розмити слід.
А на безпечнім мості
Фальшивії брати
Стоять і ждуть—чи може,
Щоб поміч принести?—
Стоять, чекають хвилі,
Що брата проковтне,
Числять: тепер ще вирне,
Теперь, вже чей пірне.
На крик його й благання
В їх слово лиш одно:
—„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“
Та що це? Він не тоне,
Хапаєсь берегів,
Не слухає поради
Облесних ворогів;
І під ногами чує
Вже твердший, твердший грунт,—
А ті на мості в репет:
„Це бунт! Це бунт! Це бунт!“
Під ними міст хитаєсь
І хвиля прясла рве,
І з моста крик лунає:
—„Ратуйте, хто живе!
Ратуйте більшу власність,
Ратуйте панський лан!
Ратуйте трон і вівтарь!
Давай обложний стан!“
А що, як Немезіда
Собі одного дня
Позволить жарт зробити
І ролі поміня?
На своїм грунті стане
Русь міцно на ногах,
А супротивна хвиля
Піде по ворогах?
І ті, що нас із виру
Спасали мило так,
Сами скуштують трохи,
Який то в мокрім смак?
А Русь на їх благання
Ім одповість одно:
—„Не тратьте, браття, сили,
Спускайтеся на дно?..“

---

* * *

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжу,
Людським призирством, ніби струпом, вкритий!
Твоїм будущим душу я трівожу;

Од сорому, який нащадків пізніх
Палитиме, заснути я не можу.
Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?
Невже по вік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоєм
Тебе скував і заприсяг на вірність?
Невже тобі лиш не судилось діло,
Що б виявило сил твоїх безмірність?
Невже задармо стільки серць горіло
До тебе найсвятішою любовью,
Тобі офіруючи душу й тіло?
Задармо край твій весь политий кровью
Твоїх борців? Йому вже не пишаться
У красоті, свободі і здоровью?
Задармо в слові твойому искряться
І сила, й мягкість, дотеп і потуга
І все, чим може вгору дух підняться?
Задармо в пісні твоїй ллється туга
І сміх дзвінкий і жалощі кохання,
Надій і втіхи світляная смуга?
О, ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твойого повстання.
О, якби хвилю вдать, що слова слуха,
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущим буха!
О, якби пісню вдать палку, натхненну,
Що мілійони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!
Якби!.. Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим стидом,—
Не нам тебе провадити до бою!
Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,
Покотиш Чорним Морем гомін волі,
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.
Прийми ж цей спів, хоч тугою повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будущині задаток, слізми злитий,
Твойому генію мій скромний дар весільний.

---

* * *

Дівчина встала рано, рано,
—„Піду я в поле, мамо, мамо!
Піду я в поле до роботи,
Злоту пшениченьку полоти.
Годі сидіти дома тута:
Глушить пшеницю хопта люта;
Бурьян буяє рісно, рісно,
За ним пшениці тісно, тісно;
Повій плететься геть на диво,
Хилить пшеницю криво, криво."
—„Рано ще в поле, доню, доню,
Зимній роси в полю, в полю!
Зимній роси сціплють ноги,
Будяччам вкриті перелоги!"
—„Та доки ж, мамо, ждати, ждати?
Не сходить сонце, не видати!
Зимній роси що ж удіють?
Та вони ж хопту гріють, гріють.
Поки ж зійти ще сонце мусить,
Хопта пшеницю здусить, здусить."
—„Гей, доню, доню, бач, з півночі
Чорная хмара валом точить;
Чорная хмара, буйна злива—
Що ж зробиш в полю, нещаслива?"
—„Я не боюся хмари, зливи!
Що мінi вітер той бурхливий?
Я про ті тучі смiло, смiло
Буду робити чеснеє діло.
Нехай і повінь валом бухне,
Моя одвага не потухне;
Знесу я всяку злую долю,
А не покину праці в полю.
Робити буду без упину,
І перестану—як загину."

---

* * *

Оце тая стежечка,
Що дівчина йшла,
Що з мойого сердечка
Щастя унесла

Ось туди пішла вона
Та гуляючи,
З иншим, своїм любчиком,
Розмовляючи,
За її слідами я,
Мов безумний біг,
Цілував з сльозами я
Пил із її ніг.
Наче потопаючий
Стебелиночку,
Зір мій вид її ловив
На хвилиночку.
І, мов нурок, перли ті
На морському дні,
Сквапно так мій слух ловив
Всі слова її.
Оце тая стежечка
Ізвивається,
А у мене серденько
Розривається.
Залягло на дні його
Те важке чуття:
Тут навіки згу́блений
Змисл твого буття.
Все, що найдорожчеє,
Найулюблене,
Чим душа жива була,
Тут загублене.
Чим душа жива була,
Чим пишалася...
Оце тая стежечка...
Щоб запалася!..

(З пісень Сапфони).

Звивай ніжною рукою
Вінці з тіміяну
На ті коси, ви ж Харіти
Рожеві, румьяні
Кете лиш сюди, пристрійте
Дівчину кохану.
Та не будь же, серце, горда
Оздобами тими,
Бо молодість мине швидко
З мріями ясними.

—

Коли помреш,
Коли забудешся,
Ніхто з живих
І не згадає.
Піерійських рож
Для тебе не має;
Невідома ввійдеш
До божого раю
І як, тінь сумная,
Ти пошкандибаєш.

—

Сердитішої над тебе
Я ще з роду не видав.
Будь здорова, моя люба
Не побачимось ніколи.
Та мій гнів мине швиденько,
В моїй груди серце смирне.
Вибачай!

—

Як буря по горах бушує,
Аж дуби старезні тріщать,
Отак в моїм серці трівожнім
Той Ерос лютує опьять.
Знов Ерос той так мене мучить,
Ця гірко-солодка змія,
І горе!—змії тій опертись
Не можу я.

—

Обвіяна вітром злотистим,
Посланниця божа летить
Із неба в пурпуровім строю,
Як доня до мами біжить.

На суді.

Судіть мене, судді мої,
Без милости хвальшивої,—
Не надійтесь, що зійду я
З „дороги нечестивої,“

Не надійтеть, що голову
Перед вами смирно схилю я;
Що в добрість вашу вірити
Буду одну хоч хвилю я...
Судіть мене без боязні:—
Бо ж сильні ви—те знаєте;
Судіть без встиду, бо ви встид
На привьязі тримаєте.
Судіть, як каже право вам,
Судіть гостріше, тяжче ще—
Бо ви і право—то одно
В одній машині колісце...
Тільки одно прошу я вас:
Скажіть виразно й сміло ви,
Яка вина моя і тих,
Що разом з нами йдуть і йшли?!
Скажіть виразно:—люди ці
То зрадники—вони хотять
Перетворить, перевернуть,
Звалити весь суспільний лад...
Та й ще скажіть, за що хотять
Перевернути лад цілий?!—
За те—що паном в нім багач,
А гнесь слугою люд німий!
За те, що чесна праця в нім
Придавлена, понижена,
Хоч весь той ваш суспільний лад
Піддержує й живить вона!
За те, що дармоїдство тут
З робучих рук ссе кров і піт!
За те, що в школах в вас і скрізь.
Темнота ллється, а не світ!
За те, що люди людям тут—
Кати, боги, раби, гірш псів!
Та й ще скажіте, як той лад
Перевернути хочем ми!...—
Не зброєю, не силою
Огню, заліза і війни,
А правдою і працею
Й наукою...
Та й ще скажіть, що ви й сами
Не одмовляєте нам то,—
Що правду ми говоримо,
Що прямо й чесно ми йдемо,
За правдою... Все це скажіть,
Судді мої, по щирости,—
Тоді в имья цього ладу
Судіть мене без милости!

---

* *
*

По бурхливім океані
Серед пінявих валів
Наша флота суне, бьється
До незвісних берегів.
Плещуть весла, гнуться щогли...
Ось і пристань затишна!
Завертай! І бік при боці,
І стерно біля стерна—
Кидай якорі! На беріг
По помостах виходи!
Ні, чичирки! Ще ледві дніє...
Пусто скрізь... Ставай в ряди!
Сонний город ще дрімає...
Схопимо його у сні...
Перший крик—наш окрик бою
І побідній пісні.
Та заким рушать, пускайте
Скрізь огонь по кораблях,
Щоб всі знали, що нема нам
Вороття на старий шлях.
Бухнув дим! Хлюпоче море...
Щось мов стогне у судні...
Паруси залопотіли,
Наче крила огняні,
Гнуться реї, сиплють искри,
Мов роспалені річки...
Снасть скрипить... Високі щогли
Запалали, мов свічки...
Що за нами, хай на віки
Вкриє попіл життьовий!
„Або смерть, або побіда!“—
Це наш оклик бойовий!
До одважних світ належить.
К чорту боязнь навісну!
Кров і праця нам збудують
Нову, кращу вітчину!..

У цариці.
(з В. Соловьйова)

У цариці моєї високий дворець,
На сімьох він стовпах золотих,
У цариці моєї блискучій вінець
Од алмазів горить дорогих.
У цариці моєї в зеленім саді
Краса рож і лілей росцвіла,
І сріблястий потік у прозорій воді
Ловить блиск її кіс і чола.
Та не чує вона, що струмок шепотить,
І не гляне вона на квітки;
Блиск очей лазурових скорбота тьмарить,
І журба заповнила думки.
Вона бачить: в північній десь там стороні,
Де мороз і туман, і біда,
З злою силою тьми у нерівній борні,
Нею лишений, друг пропада.
Свій алмазний вінець одкида на цю вість,
Двір лишає і золото все,
І до друга невірного—нежданий гість—
Своє серце пречисте несе.
Мов над трупом-зімою весна молода,
Вся блискуча, схилилась над ним,
І покрила його, мов зірниця бліда,
Промінистим покровом своїм.
І роспалися темні сили до тла,
Чистим полумьям весь він горить,
І з любовью в чудових очах почала
Стиха другу вона говорить:
—„Знаю, воля твоя, наче морська струя:
Клявсь ти вірність мині хоронить,
І ти клятву зламав... та чи ж зрада твоя,
Могла серце моє одмінить?"

---

* * *

Блажений муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в сонмищах лукавих
Заціплій сумліня їх термосить.
Блажений муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду
І правду, й щирість одкрива, як новість.
Блажений муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть, як дуб посеред бурь і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волить зламатися, ніж поклониться злому.
Блажений муж, кого за тее лають,
Клянуть і гонять, і побьють камінням:
Вони ж самі його тріумф приготовляють,
Сами своїм осудяться сумлінням.
Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли за правду й справедливість ходить:
Хоч памьять їх загине у народі,
Та кров їх кров людства ублагородить.

Притча про рівновагу.

Був собі раз царь могутній,
Мав гурток дружини путній,
І ще й настрій що-мінутний:
Коли доля їм щастила,
Втіхи в хату напустила,
Край успіхом навістила,
То без суму і зневіри
Всі гуляли під гук ліри
І не знали краю й міри.
А як доля іскривиться,
Косим оком подивиться,
Горе втісі спротивиться,—
О, тоді по їх звичаю
Не було кінця ні краю
Смуткові, плачу й одчаю.
Отже раз в такій годині
Дід, що просить милостині,
У царя був у гостині.
Раз прийшов—там танці, крики,
Регіт, скоки і музики,
Мов безумних дім великий:
Всі вертяться, плещуть, скачуть,
Мов ворони в гурті крячуть,
Діда мов зовсім не бачуть.
Дід постояв остовпілий,—
„Чи ви всі тут попаціли?
Розходились, аж попріли!"
Дід склонився. „Мир цьому дому!
Я прийду собі потому".
І прийшов у дні шестому.

Бачить: всі немов отруті,
Мов терпіли б муки люті,
Охають у дивній скруті.
Царь сам, мов прибитий ходить,
Мов на погребі заводить,
Смутки сіє, сльози родить.
Дід аж крикнув; „О, на Бога!
Що тут за печаль премнога,
Що за плач? Яка трівога?"
Царь, знай, хлипа: „Горе, горе!
Всіх нас лихо переборе!
Всіх залле роспуки море!"
„Що за горе?"—дід питає,
Та ніхто гаразд не знає,—
Плачуть всі, то й він ридає.
Каже дід: „Вельможний царю,
Дам вам раду на цю чвару,—
Не цурайтесь мого дару
Ось вам перстень—не коштовний,
З бронзи литий, не густовний,
Але він розради повний.
В добрій чи лихій планеті
Завше майте на прикметі
Напис на його сигнеті".
Царь: „Якої-ж хочеш плати?
Бо ж не слід, щоб царь багатий
Мав од діда дар приймати".
Дід: „Візьми ласкавий пане!
Це тобі за скарби стане,
А міні це зовсім тане".
Дід вклонивсь і вийшов з хати,
Царь же напис став читати
І безмірно реготати:
„Що бувало, те панеться,
Що не було, ще станеться,
А що есть, усе минеться".
„Отто мудрість!"—закричали,
І з царем всі реготали,—
„Ми ж це все й без діда знали".
Та подумавши по хвилі,
Разом очи всі спустили
І носами покрутили.
Царь же, як прийшла турбота,
Або радість і охота,
Не рвавсь, мов сліпий до плота.
Лиш на дідів перстінь гляне,
Та й згада: „і зле й погане,
Все минеться й знов настане".
І де гнів був і неввага,
Пристрасть, лютість, дика спрага,
Там приходить рівновага.

---

* * *

„Поворож міні, циганко,
Чорнокоса Цоро,
Чи діжду я днів щасливих,
Дороблюся скоро?"
А циганка із долоні
Почала читати:
—„Будеш, каже, чоловіче,
Сім літ бідувати."
—„Сім літ? Ну це ще стерпів би.
Що ж потому смикнеш?"
—„А потому, чоловіче,
Потому привикнеш."

---

* * *

У долині село лежить,
По-над селом туман дріжить,
А на горбі край села
Стоїть кузня не мала.
А в тій кузні коваль клепле,
А в коваля серце тепле,
А він клепле та й співа,
Всіх до кузні іззива:
„Ходіть, люди, з хат, із поля!—
Тут кується краща доля.
Ходіть люде по-рану,
Вибивайтесь з туману!"
Та тумани хитаються,
По-над селом збіраються,
Розляглися по полях,
Щоб затьмити людям шлях,
Щоб закрити їм стежини
Ті, що в гору йдуть з долини
В тую кузню, де кують
Ясну зброю замісць пут.

Іван Іванович Манжура.

1851—1893

Син ремесника, родився в 1851 році в Харькові. Учився в харьківській гимназії, та не скінчив її. Згодом поступив він у харьківський ветеринарний інститут, та й тут не довго вчився—його за щось виключили з інституту. Тоді він переїхав у Катеринославщину. В початку 70 років він років два мандрував по всій Катеринославщині і зібрав силу дуже цінного ентографичного матеріялу. В 1875 р. Манжура брав участь, як доброволець, в війні південних славьян з турками і був навіть ранений. Багато матеріялів, що зібрав він ще до війни надруковано в збірникові, виданім під редакцією Драгоманова (Київ, 1876): „Малорусскія народныя преданія и разсказы", в „Політичних піснях українського народа" (Женева 1883—1885), в Кіевской Старинѣ", „Зап. Ю.-Зап. Отд. Имп. Русск. Географ. Общества", „Этнограф. Обозрѣн.", „Живой Старинѣ". В 2-му і 6-му томах „Сборн. Харьковск. Истор.-Филог. Общества" надрукована сила народніх казок, що зібрав Манжура. Та на великий жаль, ще багато матеріялу лишилось невиданим. В архиві „Харьківського істор.-филог. Товариства" лежить не виданий рукопис „Сборника малор. пѣсен"—історичних, сімейних і святочних. Не видано й його переробки віршами Гетевського „Рейнеке-Фукса". Крім українських пісень, казок і т. и., Манжура зібрав до 200 пісень великоруських по-між москалями, що живуть на Україні, які передав П. В. Шейнові. В Катеринославі видано в 1885 р. його казку (переробка народньої) „Як чорт шматочок хліба одслужував", а в 1886 р. казку (теж з народньої) „Лиха година". Ті казки підписані псевдонімом—Іван Калічка. Манжура писав не тільки по етнографії, а писав і поезії. В 1889 році А. А. Потебня видав у Петербурзі збірник його поезій під назвою „Степові співи та думи". В 1893 р. Сумцов надруковав кілька його поезій у „Кіевской Старинѣ". В багатьох поезіях Манжури одбилось його сумне життя, прожите в бідности і хворобах, без родини й без притулку. Мова в його поезіях сильна і виразна. Сумцов у листі до Огоновського писав, між иншим, що „після Шевченка Манжура найкращий поет України". Умер Манжура в Катеринославі 3-го квітня 1893 року.

Літературні джерела для біографії: 1) Энциклоп. слов. Брокг. и Ефр. т. 28а; 2) Большая энциклопедія, тов. „Просвѣщеніе", т. 12; 3) „*Вік*", т. 1. (Київ, 1902); 4) *Огоновський*—істор. літ. руськ. т. IV; 5) Літ. Н.-Вістн. 1907 р. кн. IV. Крім того, про Манжуру див: 1) *Сумцов*—Современная малорусская этнографія („Кіевск. Стар." 1892 р.); 2) *Сумцов*—Ів. Ів. Манжура (Кіевск. Стар. 1893 р.); 3) Іван Манжура („Зоря 1893, ч. 15); 4) *Лукич*—До життепису Ів. Манжури („Зоря" 1893, 23).

Степ.

Гей, ти степ широколаний,
Мій килиме сріблотканий!
Роспростерся ти широко,
Що не скине й орле око
Твоє займище безкрає!

Гей, повідай бо, мій раю,
Де краса твоя роскішна:
Сива тирса срібно-пишна,
Що коневі колись крила
Круті бедра й гомоніла,
Мов та хвиля в синім морі,
З буйним вітром на просторі?

Та повідай ще, де славні,
Наддніпрянські твої плавні,
Те таємне, неісходиме
Царство звіра незміриме;
Твій Великій Луг—розділля,
Предковічнеє привілля,
Що у йому усіх нетрів
Не сходили тури й вепрі?

А гайки де чарівній,
Що річки твої бистрій,
Мов віночки, закрашали,
Та дівчаток спокушали
Холодком своїм темненьким,
На розмову із миленьким?

А зімовники одинці,
Що ховались од ординців
У балках твоїх пригожих,
Де чумаченьки захожі
З України прилучали,
Одпочив собі держали?

Та де й саме те чумацтво?
А де й славнеє те братство,
Що за матір шаблю мало,
Спис за батька почитало,
А рушницю за дружину,
Та своїй не знало впину
Вольній воленьці?.. І хану
Та ледачому султану,
У гаремові заспати
Не давало, пане брате?!..

Степ мовчить, нема одвіту...
Мов козак той недобитий,
Він од рани знемогає,
А над ним в горі кружляє
Крюк погаиий та крюкоче,
Мов добити криком хоче:
„Вже тобі не животіти!
Ростеклися твої діти,
Що пишалися тобою!"

Лелії.

У пишних палатах якогось магната
Роскішні лелії цвіли;
Їх люди здалека, де вихор та спека,
На втіху собі завезли.
Любують їх очи веселі дівочі,
А часом і хмурий магнат
На їх як погляне—нудьга у-раз тане
І пруг на чолі вже не знать.

Оттак вони пишні, усякому втішні,
Мир в серце людське подають;
А люди не знають і гадки не мають,
Як сльози вночі вони ллють.
Чого ж то їм шкода? Адже ж і урода,
І роскіш, і шана їм є!...
Не люба їм шана у гордого пана,—
Ім краще убоге своє;
Ім краще у бідній країні їх рідній
За панську ту ласку здались
І спека пекуча, і вихор летючий,
Що їх опаляли колись...
Так ти, моя крале з далекого краю,
Неначе лелії мої:
Здається, й на волі, у шані і холі,
Та все бо не в рідній краї.
Твій погляд ясненький, твій сміх веселенький
Та щирая ласка твоя
Усіх нас єднають, усіх нас вітають,
Як тихая з неба зоря.
Поглянеш ізбоку (нехай бо—нівроку!)
Та й скажеш: „життя тобі рай!"
А все ж твоя втіха—поплакати стиха,
Згадавши веселий свій край.

Дума.

Коли над нивою моєю
Ударить грім та над землею
Стовпи наставить вихор пилу,
Та зрідка блискавка змарнілу
Осяє землю де-не-де
І дощ силенний упаде,—
Радію я, бо знов прогляне
Веселе сонечко, і встане
Умита божою росою,
Сповита новою красою,
Стомлена нивонька моя,
І чую мир на серці я.
Коли ж вона, улита потом
Моїм трудовим та клопотом
Безсонним скохана, марніє,
А по-над нею тяжко ниє
Злиденна хмара зла мошки
Та скрізь гуляють ховрашки,—
Турбуюсь я, бо вже не ждати
Міні од неї благодати...
Даремна праця і надія!
На серці ж сум лихеє діє:
Воно холоне, омліва...
І никне, никне голова.

По весні.

Не співай по весні,
Соловейку, міні,
Сидючи у бузку на тичині,
Про щастливії дні,
Що неначе в-ві сні
За-для мене минулися нині.
Не багато щось їх,
Днів щасливих оттих,
На своєму віку я зазнаю!...
І загра гіркий сміх,
На устах враз моїх
Як коли я ті дні ізгадаю.

До Музи.

Годі бо, Музонько, нам із тобою
Людську недоленьку пити;
Серденько утле жадає спокою,
Треба його пошкодити.

Глянь понавкруги, чого не хапає
Нам із тобою, богине!—
Сонечко ясне промінячком грає,
Ключ он журавочок лине...

Килим срібнастий кругом розстелився,
Квітом всі луки укрились;
Десь соловейко в садочку залився,
Пахощі гожі розлились...

Он чорнобрива виходе із гаю,
Личенько щастячком світе...
Музо! якого тобі іще раю
Треба у божому світі?

Ні, тебе мане у ту наіпаче
Давню славетню годину,
Як одностайне братерство козаче
Крило колись Україну.

Мане тебе на убогую ниву,
Піт де трудовницький ллється,
Де чоловік за годину щасливу
Тяжко з недолею бється;

Мане туди, не неправда керує,
Пісня вита невесела;
Де непросвітна темнота царює,—
В наші убогії села.

Там ти ридаєш, надсажуєш груди,
Молиш за щастя людськеє...
Годі бо, любо, поглянь—тії ж люде
З тебе сміються за теє.

Старосвіцька молитва.

„Господи, віку, просю тебе, ти
Панові нашому не вкороти,
Хай пожнває у світі довгенько!"
Молиться щиро бабуся старенька.
Чуе те пан і бабусю пита:
—„Чом та за мене молитва свята?"
—„Тим, що за вашого діда я мала
Шестеро ярок,—бабуся сказала,—
Двох він до себе на двірню забрав...
—Буде із тебе й четвірка,—сказав...
Батенько ваші, осівшися, пару
Другу забрали у панську отару...
Ви ось хазяйство до рук приняли,
Скоро і пьяту у двір заняли...
Дай же вам, Господи, вік довголітній,
Щоб не заняв ваш синок і послідній!.."

Уривок.

Святеє діло мати рідне:
Веселу хату, свій куток,—
Воно тобі не остогидне,
Немов насушника шматок.
А в тім кутку ще мати друга...
Нехай тоді тікае туга!
Коли ж часом і набіжить—
Розваже друг, розговорить.

Та що й казати! Всяк це знае
Гаразд то й добре по собі,
Але не всяк куток той мае,
Скоріш знаходе у гробі...
А там у божого порогу
Не роскураже вже небогу,
Змарнілу душеньку клопіт
І не завьяже ніщо світ.

А ще то краще, як підбившись
Серед трудовного пути,
Та з лихом битися втомившись—
Собі, звернувшися, знайти
Хоч на малу яку годину
Таку утішную хатину...
Стократ щасливий, хто такий
Підчас пригоди ма покій!

І я колись то мав давненько,—
Тепер його я загубив—
Куток собі такий тихенький...
У тім кутку я серцем жив,
Бо душу мав одну там щиру,
Вона мою будила віру,
Коли та думала заснуть,
І знов виводила на путь.

На путь трудову, клопотливу,
Будяччам криту скрізь кольким,
Але ведущу незрадливо
Туди, де з щастячком людським
Царюе правда щира й доля,
І та свята жадання воля,
Що як ту бджілоньку зоря,
Наш дух нікчемний окриля.

І він творить тоді великі
Діла і правди, і добра...
Коли ж дістанемось, каліки,
Того ми царства? А пора!..—
Його шукаючи, ми сили
Даремно стільки положили,
Що мало хоче хто вже йти
По тій скрівавленій путі.

А есть ще велетні душею,
Мов діти, вірують вони
У те, що працею своєю
Вже скоро, скоро сторони
Тії щасливої добьються:
Тоді на віки вже минуться
Людськії сльози навісні...
І йметься віри щось міні!

Усе ж пошли їм, Боже, долю,
І не лукаву справу дай,
Веди тією їх тропою
І у путі не обаряй.
А ми ж, скалічені небоги,
Посидимо серед дороги
Та будем щиро виглядать,
Коли та прийде благодать...

Нечесна.

Мов билинонька в полі зівьяла,
Сиротиною ти ізросла;
Тебе лишенько рано спіткало
І недоля лиха повила.

Не зазнала ти змалку поради,
А ні ласки од гордих людей,
І ні оден тебе із громади
Не спасав од лукавих речей.

Ізросла ти, навчалась роботи,
Та роботи ніхто не давав...
Не журися, небого! Чого ти?—
За красу б тебе всяк поєднав...

Так сама ти того все цуралась,
Проклинаючи долю гірку;
Тобі чесно прожити бажалось,
Та судилось не те на віку.

Несподівано ти „проступила"—
Проступа вас багато таких—
І громада тебе осудила,
Підняла, мов ледащо, на сміх.

І регочеться, пальцями тиче,
Головою на тебе кива,
А до себе ніхто не покличе,
Не спитає: „а чим ти жива?

Чи ти ласкою маєш угрітий
Під негоду спокійний куток?
Чи ти їла слізьми неполитий
А хоч раз того хліба шматок?"...

Замовчіте ж ви, пишнії, ситі,
Гордовитії, власні землі!
Бо есть божая правда на світі,—
Та розсудить і вас, і ії!...

Бурлака.

Бреде бурлак степом рано,—
На опашці свита,
Його шапка стара, драна
На бакирь ізбита.

Бреде бурлак, поспішає
В заброди до моря,
Та співає—степ лунає,
Немай йому й горя.

„Нащо міні, каже, доля
Готова із неба?
Все добуде своя воля,
Чого міні треба!

Нащо міні те багатство,
Червінці, дукати?

Вміє славнее бурлацтво
Без них панувати!

Нащо міні і оселя,
Дружинонька мила?
Привіта мене і скеля,
Порадить могила!

Ой, скажи ти, стародавня
Козацькая нене,
Кому жити ще так славно
У світі за мене?

Вітрець тихо росу ранню
З травиці здимає,
Бурлаковому ж питанню
Одмови немає...

Ренегат.

Розігрався Дунай
Та гука на наш край,
Аж луна у Дніпровому гирлі:
„Гей, розібьє, Дніпро,
Турчин скоро шатро
На старім запорожському тнрлі;

Бо звелів падишах:
Тільки паша в степах—
На сини твої військо збивати;
Поведе ж його сам
Недовірок Гасан,
Що не раз уже давсь тобі знати.

Стережися того
Ти походу його!—
Цілував він клейноди султанські:
„Хоч живий не зверну,
А в іслам поверну
Я народ,—каже він,—подніпрянський".

Розіслав скрізь листи,
Щоб до його нести
Усі мали ікони, кадила.
„Поки, каже, моя
Ще без зброї гуля
Несказанно-страшенная сила,

А не то, вороги,
Вибью всіх до ноги,
У неволю і брати не буду;
Я із військом своїм
Налетю немов грім,—
Не забудете ви і до суду!"

Так не дайся на сміх!—
На синів бо твоїх
Маю певну я, брате, надію,
Що не тільки себе,
Захистять і мене,—
Я ж нічого собакамъ не вдію."

Скаламутнів старий,
Бо він знав, хто такий
Оттак нагло на хрест похвалявся:
Коло його він зріс.
Йому-службу він ніс,
Коло його й лицарства навчався.

А як зріс він, носив
Під Стамбул і Козлів
Дніпр чайки його утлі й ватагу;
Дав і славу йому
У Подніпрі всьому,
І багатство, і честь, і повагу.

Йшла пайда козаку,—
Скоро став на знаку
За лицарство своє він в громаді;
Незабаром за тим
Козаки кошовим
Його вибрали чесно на раді.

За-для його ж була,
Як він мислив, мала
Отта честь товариська і шана;
Спокусив його гріх:
Він ізрадив своїх,
Передавсь у Стамбул до султана.

Там він хрест потоптав
Свій закон поламав,
Недовірком зробився, ренегатом;
І за скверну хулу.
Заробив він хвалу,—
Став султанові ніби б то братом...

Аж ось чутка прийшла,
Що орда уже йшла.
З Перекопу на рідну Вкраїну;
Тут уже козакам,
Немов вільним пташкам,
Не було суперечі й упину.

Мов рої ті гулкі,
Де і брались полки,
Уставала за лавою лава...
Короговки шумлять,
Наче миру ясять:
„Пробудилась козацькая слава!“

Ось минає Страсна,
Настигає Чесна
Рокова великодна субота;
Завтра ж той роковий
Йде Великдень святий,
А козацьтву нагальна робота.

І не їсть, і не спить,
Пильно варту держить
Та у стінах пробої латає;
Бо його як вода,
Хижа Кримська Орда
Із Турчином кругом обіймає.

То і зрадник Гасан
Свій розбив отам стан
Круг Килиберди, славнаго міста;
І вже з тиждень гуля,
З церков бані валя,
Та не вибье ніяк товариства.

Він на завтра усім
Заказав це своїм—
Дочуватися дзвона святого:
Як ударить—то йти,
Смерть на стіни нести,
Не шкодіти й дитяти малого.

Мовчки ждуть козаки:
Од лихої руки
Не минути цю ніч їм напасти;
І жадав з їх усяк,
І дукарь, і харпак,
Щоб з віру із честію пасти.

Ось загув уже дзвін,
А за ним не один—
Затрезвонили, радість віщують,
І „Христос вескресѐ“
Буйний вітер несе
А хижаки немов і не чують...

Що ж то сталося там
Лютим їх ворогам?
Де їх похвалки злії на-віки?
Чом на стіни не йдуть,
Наглу смерть не несуть,
А збираються ніби на-втіки?—

У роскішнім шатрі,
Та на львовім хутрі
Недовірок лежить, мов конає;
Склепив очі юнак.
Роспластавсь, як мертвяк,
Та силенно-силенно зітхає.

То він, тільки почув,
Як трезвін той загув
Радість певну хрещеного світа,—
Спогадалось йому
Все те, вірив чому
Він колись то у давнії літа,

Йому мріють церкви,
Лопотять корогви,
Празникову він чує скрізь мову...
І силенно тоска
Йому груди стиска:
Вже не вернеться те йому знову!...

Ось він тихо підвівсь,
На схід сонця схилився,
Та ридає так тяжко без гласу;
Навкруги аж гуде,
Орда хижа та жде,
Коли дасть на грабіжку він ясу.

Він же гірко рида,
Та поклони склада,—
Напути його, Мати Пречиста!...
А там вийшов, гукнув
Та й назад повернув
Од Килиберди, славного міста.

Перший сніг.

Ще вчора сонечко так гріло,
Чабан з отарою блудив,
Озиме пишно зеленіло
І лист у лузі гомонів;
Сьогодні ж степ увесь неначе
Застлав сріблястий оксаміт,
І вітер жалісливо плаче,
І сонце лле не той мов світ.
Оттак і серце моє вкрите,
Мов сніговий на нім покров,
Бо вже тепер йому не світе
Ані надія, ні любов.
Учора ж як воно втішалось!
Не знало щастеві де край;
Усе, усе йому всміхалось,
І скрізь здавався світлий рай...

Сон.

Уві сні до мене гречкосій прорік:
„Чи міні на тебе працювати вік?
Походи по спеці ось за плугом
Я ж рукам трудовим одпочинок дам."
А кравець нікчемний і собі за ним:
„Пропадай ти, каже, і з шитвом своїм!"
Далі й мастер струмент в торбу іскладa:
„Хай тобі з майстерством! здоровья шкода!"
Роспалилась лото душенька моя;
Усіма забутий гірко плакав я.
Голий та голодний пустирем блукав,
Бога, небо, землю, долю проклинав.
Коли оце гляну... Певно, а чи ні?...
Сонечко ясненьке грає у вікні,
Усюдою праця, мов неначе рій:
Он міні волоче ниву гречкосій,
Там кравець у голку нитку задіва,
Паштрикгує хутро, весело співа;
Далі майстерній на роботу йдуть,
І заводи гулко, як що-дня, гудуть.
З радощів я плакав і сміявсь ураз,
Бавлючись в перинах у той ранній час,
І веселі мрії промінем ясним
Розігнали сон мій, мов ледачий дим.

Випуск 4 запрошує читача в сад української поезії, що розкинувся по обидва боки тодішнього кордону. Наддніпрянщину репрезентує у першу чергу такий могутній талант як Михайло Старицький, Галичину - найвидатніший після Шевченка поет - Іван Франко. Політичні обставини того часу, зокрема послаблення цензури, дали змогу видавцеві представити і громадянську лірику обох поетів, і твори яскравого національного забарвлення. Добірку віршів Старицького відкриває вірш "На проводи", присвячений Михайлові Драгоманову. В ньому з великою емоційно-художньою силою виражені думки і почуття передової частини громадськості, яка, шукаючи виходу із задушливої атмосфери царської Росії, змушена була знаходити прихисток в чужих країнах. 1876 року емігрував з України Драгоманов, один із перших політично і національно свідомих українських діячів, член "Старої київської громади", якого Старицький поблагословив у смутну, далеку дорогу. Очевидно, Старицький першим в українській поезії порушив політично гостру, національно болючу тему еміграції, яка стала згодом однією з провідних у творчості поетів-скитальців - Олександра Олеся, Євгена Маланюка, Леоніда Мосендза, Наталії Лівицької-Холодної і багатьох-багатьох інших.

Громадянсько-патріотична наснаженість поезій Старицького особливо яскраво виявляється у віршах "Нива" і "До молоді". Скільки-то митців малювали алегоричні образи рідної ниви - "Од Карпату аж до Дону" - лихом побитої, кров'ю политої, сплюндрованої ворогами, які знущалися над нами?! М. Старицький кинув гасло:

Гайда в поле! Гине нива!
Додамо до праці руки:
Хоч не ми, то діти, внуки -
А таки діждуться жнива!

Вірш "На проводи", що в автографі має назву "На проводи другу", вперше побачив світ (без однієї строфи) у збірці Старицького "Поезії" (1908), звідки його передрукував Коваленко. Перед останньою строфою вірша на місці крапок у автографі наявна така строфа:

Цілують руку в того ката,
Що їх окручує гуртом,
І свого мученя-собрата
На чужину женуть. З сміхом.

Таким чином, на окремих поетичних текстах випуску 4, як і деяких інших, позначилися цензурні умови того часу.

Маючи глибоке національне коріння, поезія Старицького суголосна з волелюбними прагненнями митців інших народів, перегукується з громадянською музою Миколи Некрасова, з лірикою Семена Надсона, із мотивами сербського епосу. Саме тому в "Українській Музі" вміщено й чимало переспівів поета з інших літератур, зокрема з російської.

З цієї добірки Старицький постає і як проникливий поет-лірик, співець найтонших порухів людської душі, зокрема, у вірші "Виклик" ("Ніч, яка, Господи, місячна, зоряна!").

Чубинський увійшов у історію української культури і науки насамперед як визначний етнограф і фольклорист і залишив невелику поетичну спадщину. 1862 року царські власті заслали Чубинського до Архангельської губернії, переслідуючи його за написання вірша "Ще не вмерла Україна", який, всупереч заборонам, став національним гімном, відіграв велику роль у духовному відродженні українства. Чубинський є автором одинокої збірки віршів "Сопілка" (1871), виданої під псевдонімом Павлусь. У його поезіях виразно відчуваються фольклорні впливи. Народна пісня була для митця зразком і мірилом краси, морально-етичною нормою. Водночас він гостро відчував соціальну і національну кривду народу, зумів глибоко відчути його прагнення до волі. Зауважимо, що текст вірша "Ще не вмерла Україна" в антології не повністю відповідає першодрукові у львівському часописі "Мета" (1863). Відсутні частина третьої строфи, де йдеться про козацьких ватажків - борців за волю України, а також строфа остання, що завершується революційним гаслом

Нехай гинуть вороги,
Най воля настане!

Перша підцензурна публікація вірша на батьківщині поета, таким чином, вийшла урізаною, неповною.

Петро Ніщинський відомий, насамперед, як автор прекрасного хору "Закувала та сива зозуля" (йому належить текст і музика). В антології поет виступає як перекладач з грецької (фрагменти з "Одіссеї", "Іліади" та "Антігони" Софокла), наблизивши до нас світ давніх греків з його мужністю і відвагою, специфікою звичаїв, драматизмом переживань. Ніщинський продемонстрував тут широкі можливості української мови у відтворенні пам'яток світової культури.

Інша грань української поезії, а саме її глибинний народнопоетичний характер, знайшла вияв у лірицї Івана Манжури. Доля його склалася

нелегко: кидала на Балкани в час визвольної боротьби південних слов'ян проти турецького іга, водила степами Херсонщини, де він збирав фольклорно-етнографічні матеріали, не раз робила бездомним скитальцем. Маючи, безперечно, небуденний талант Манжура все ж не зміг повністю зреалізувати свої творчі сили ні як першорядний фольклорист, ні як самобутній поет. Крім кількох казок йому вдалося видати (при допомозі О. Потебні) збірку соціальної лірики "Степові співи і пісні" (Петербург, 1889) - єдине збірне видання поетичного доробку митця, який, за словами Франка, "полишив по собі пам'ять досить талановитого поета". У віршах "Степ", "Дума", "Сон" поет малює широку картину славного колись українського степу, де гуляло козацтво, "Що за матір шаблю мало, спис за батька почитало, а рушницю за дружину", відстоюючи вольную волю. Звертаючись до степу, як до рідного брата, із запитом, а де ж "Славнеє те братство", поет з сумом констатує: в'яне, завмирає степ, "мов козак той недобитий він од рани знемагає, а над ним вгорі кружляє крюк поганий..." Алегорія аж надто прозора: крюк - царський орел, символ поневолення України.

На творчість Григорія Воробкевича великий вплив мали історичні пісні і думи, епічні поеми Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша - з одного боку, і німецьких романтиків, зокрема, Генріха Гейне - з другого. Разом із своїм братом Сидором Воробкевичем він був одним із перших поетів, які відчули необхідність творити живою народною мовою, прищеплювали на західноукраїнському літературному грунті традиції історичного епосу часів козаччини, що особливо виразилось у думі "Берестечко".

Близький за духом своєї творчості до "Руської трійці" Корнило Устиянович виступає в антології як поет-романтик, якому близькі ідеали національного відродження.

Остап Левицький саме на сторінках "Української Музи" вперше вийшов на всеукраїнську літературну ниву. Він друкувався у галицьких періодичних виданнях, писав українською і польською мовами, добре володів словом, але не зреалізував свій талант.

Найпомітнішій постаті української літератури кінця XIX - початку XX століття - Іванові Франку - в антології відведено значне місце. Упорядник у погодженні з автором вибрав насамперед твори високого громадянсько-патріотичного звучання, що в попередні десятиліття не могли пробитися з-за кордону на Наддніпрянську Україну через суворі цензурні перешкоди: читачі-наддніпрянці отримали змогу прочитати могутній алегоричний вірш поета "Каменярі", сповнений революційного запалу гімн "Вічний революціонер", пророчий пролог до поеми "Мойсей" ("Народе мій..."), гострі соціально-політичні твори "На суд", "Конкістадори", "У долині село лежить".

Щоправда, деякі твори Франка через цензурні умови не потрапили на сторінки "Української Музи", зокрема патріотичний гімн "Не пора, не пора, не пора", а в деяких текстах упорядник змушений був з відома і згоди автора зробити певні зміни. Франкові рядки:

Ні попівській тортури,
Ні тюремні царські мури

З'явилися в такій вимушеній редакції:

Ні пекельній тортури,
Ні тюремні царські мури...

До речі, Коваленко притягався до судової відповідальності за публікацію революційних творів Шевченка та Франка у другому томі антології "Розвага" (1911). Згадане видання було конфісковане, а справа передана до суду, від якого Коваленка врятував перехід на нелегальне становище. В обвинувальному висновку київської судової палати зміст віршів Франка "На суді", пролог до поеми "Мойсей" та інші витлумачувались як пряма крамола. Особливо судові власті налякалися пророцтва поета, що український народ засіяє у народів вольних колі, що українці "струсонуть Кавказом, підпережуться Бескидом (кордон Угорщини), покотять Чорним морем клич свободи і по-хазяйськи оглянуть свій дім і своє поле". Те, що проскочило в "Українській Музі", було заарештоване через три роки.

Треба віддати належне громадянській відвазі Коваленка, який в "Українській Музі" вмістив чимало творів високого громадянського і національного звучання. Антологія відкрила шедеврам франкової поезії дорогу на наддніпрянську Україну, де до того часу друкувалися переважно добірки його творів ліричного характеру. Порівняно з першим томом антології "Вік" (Київ, 1901), де вміщені головним чином вірші народнопісенного складу, Коваленко в нових умовах відкрив читачам-наддніпрянцям другу - громадянсько-патріотичну половину творчого обличчя Франка-поета.

Вводячи в літературний вжиток нові імена, різноманітні за змістом, художньою специфікою поетичні твори, черговий випуск антології "Українська Муза" розширював і збагачував уявлення громадськості про значні надбання на царині національної поезії, переконував у перспективності її розвитку.

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип.4.- К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0013-2

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 020}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 4. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ. АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк.3,255.Ум.фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид. арк. 2,57.Тираж 30 000 прим.Зам.3015. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургеневська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0013-2(Вип.4)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Пчілка Олена (Косач), Білиловський, Масляк, Грабович, Грінчéнко, Шнайдер (Кравченко), Бобенко, Корженко, Кононенко.

Випуск 5 1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 2 8 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

2 — 3016

Олена Пчілка.

(Справжнє имья Ольга Петровна Косач)

Род. 1852 р.

Ольга Петровна Косач, рідна сестра Михайла Драгоманова, писать почала по українські під вливом М. П. Старицького—переклала кілька казок Андерсена. Живучи на Волині, записала багато українського ентографичного матеріялу, і з того запасу подала де-які знадоби для великих праць: для „Історичних пісень малорусскаго народа", які Драгоманов упорядкував разом з Антоновичем (вид. 1874—1875 р.); для „Очерков звуковой исторіи малорусск. нарѣчія" (1876 р.); „Малорусских народних преданій и разсказов" (1876 р.) і инш. Багато передала М. Лисенкові мотівів пісень, що ввійшли в його збірники. Працювала в Київі разом з иншими над українським словарем. На Волині зібрала багато народніх узорів і видала альбом їх, під назвою „Український народній орнамент" (зразки вишивання, тканя, писанок), з передмовою про наукове значіння зібраного матеріялу. Це й була перша видана її праця (1876 р.). „Українські Узори" вийшли вже третім виданням. Твори свої Олена Пчілка друкувала в „Зорі" („Пігмаліон", 1884 р.; „Забавний вечір" 1885 р.; „Чад" 1886 р.; „Світло добра і любові" 1888 р.; „Маскарад" 1888 р.; „За правдою" 1889 р.; „Три Ялинки" 1891 р.); в „Дзінкові", в „Бібліот. для молодіжі", в альманахах: „Перший Вінок" („Товаришки"), який видала разом з Наталею Кобринською (Львів. 1887 р.); „Рада" (велика поема „Козачка Олена) і инш. Вона помагала Старицькому поправляти і в значній мірі й редактувати альманах „Рада." В своїх оповіданнях Олена Пчілка малює життя української інтелігенції другої половини 60-х і 70-х років, і пробуждення в ній національної самосвідомости. Крім оріґіальних творів, поетичних і прозових, Олена Пчілка переклала де-які твори М. Гоголя (в 1881 р. у Київі видано її переклади: „Записки божевільного" і „Майська ніч"), Сирокомлі, Пушкина, Лєрмонтова (між иншим, „Мцирі"). В 1880 році вона видала „Співомовки Руданського" з передмовою до їх; в 1881 р. „Сужена не огужена", жарт в 1 дії. В 1884 р. написала драму в 4 х діях „Світова річ", В 1886 р. видала вона збірник своїх поезій під назвою „Думки мережанки". Під час заборони української літератури була співробітницею часописів, що видавалися українцями російською мовою: писала в київській часописі „Трудъ" (під именем О. Пчілка, Гни-біда, Ковалько й инші), в місячнику „Київська Старина" (в цій часописі видатніші писання її: „Національные типы в украинской народной словесности", „Украинскія колядки",

„Н. Стороженко", критична росправа; „Памяти товарища", біографія і разом критичний огляд творів М. Старицького). Родилась Олена Пчілка 17 червня 1852 року в сімьї дідича. Вчилась в київському „образцовому пансіоні благородних дівиць." В 1868 р. вийшла заміж за П. Косача. Тепер вона живе в Київі, видає і редактує часописі „Рідний край" і „Молоду Україну".

Літературні джерела для біографії: 1) *Ол. Грушевський*—Сучасне українське письменство в його типових представниках („Літ.-Наук. Вістн.", 1908 р. кн. IV); 2) Большая Энцикл. тов. „Просвѣщеніе", т. 11; 3) Энцикл. Слов. Брокг. и Ефр. т. 36; 4) Олена Пчілка—Біографичн. замітки в „Зорі", 1888 р. (т. 1 і 3); 5) Додатки до опублікованих відомостів, подані особисто письменницею.

Волинські спогади.

Волинь незабутня, країно славутня,
У пишній красі ти красуєш;
Здавен твою бачу українську вдачу,
Здавен мою душу чаруєш;
Я рідную мову, ту любу розмову,
В краях твоїх всюди вчуваю:
Те слово живуще, віки невміруще,
Я скрізь в тобі серцем вітаю.
І з словом жаданим та з людом коханим
Єднаєш ти в серцю мойому
Ті спогади ясні про милі та красні
Куточки в обширі твойому.
Єсть инші між ними, куточками тими,
Що душу мою прикували,
Що милую вроду, знайому подобу,
З життям моїм тісно зьєднали.
Я иншу місцину, як любу годину,
У думці ніколи не страчу:
В воздушнім просторі, у мертвім околі—
Живе своє серце там бачу.
У блисканню річки, в ясній, невеличкій,
Обличча ввижаються явні,
У гомоні гаю, в зеленім розмаю,
Розмови вчуваються давні...
В затишнім куточку, немов в сповиточку,
Заснули годиноньки милі,
На камені сірім, здавен обвітрілім,
Мов роки приковані цілі.

---

* * *

Перед блакитним морем в світлі яснім
Стоїть дівчина молода;
Між лаврів, олеандр, в гурті прекраснім,
Про що хорошая гада?
Їй спомьянувся хуторець убогий
В далекій, рідній стороні:
Там степ німий простягся геть розлогий,
Неначе спить у тяжкім сні.
Край хуторця самотная криниця,
Вода тихесенько бренить;
Самотная схилилася вербиця,
Спустивши кучері, стоїть...
Дівчина кинулась, зорить довкола—
Десь близько пісня прогула!..
О, як не схожа тая баркарола
З піснями хутора була!

Сонет.

Минула молодість!... мов пісня прошуміла!...
У думах смутно я схиляюся чолом—
Я чую смерть: неначе віє вже крилом
І заглядає в очі її постать біла.
Це ти, нірвано вічная, сумна, немила?...
Безсилий чую жах перед твоїм лицем.

Пожди! не поспішай з смертельним тим
вінцем,
Нехай моя додолу ще не пада сила!
Нехай на любу Україну надивлюсь,—
Мій погляд промінем святим палає;
Нехай з братами ще я словом поділюсь,
Хай пісня тая ще по світу погуляє.
Нірвана десь туманом повилась...
Із мого серца пісня знову полилась.

Пісні минулого.

Пророчисті тії читаю скрижалі
Народних пісень. І надії, і жалі
Свої тут народ положив у піснях...
Лунає та мова у дрібних листах,
І мертвії ті ватаги із могили
Говорять, торкаючи душу і сили...
Та речі в пустині німій гомонять,
А люди живії мовчать!..

Хустина.

(З поеми „Козачка Олена")

Пролітала зозуленька
Через ясний бір;
Завітала дівчинонька
До козака в двір.
— „Здоров, милий, чорнобривий!
Чи мене пізнав?
Як з иншою повінчався,
То ще ж не стрівав!...
Та не схиляй головоньки,—
Не корить прийшла:
Була б довга та розмова,
Година ж мала:
Уже стоїть осідланий
Твій кінь воронець,—
Треба хутко знаходити
Розмові кінець...
Одїзджаєш ти, козаче,
У непевну путь,—
Може тобі доведеться
І руки згорнуть...
То ж колишня твоя мила
Прощатись прийшла,
Та гостинця на прощання
Тобі принесла:
Памьятаєш мережану
Хустину мою?
На весілля готувала,—
Цього не втаю!
Не здалася хустиночка
На весілля нам...
Але ж—тобі готувала,
Тобі і оддам!
Нехай здасться хустиночка
Не на те, щоб гнить,—
А для слави козацької,
Сідельце укрить.
Добре ж твоє, козаченьку,
Серденько воліло,
Виступаєш з товариством
За святеє діло.
Хай Господь тебе провадить
У тую дорогу,
Нехай доля над ворогом
Судить перемогу!
Коли ж будеш незрадливим,—
Хай доля спріяє,
Нехай щастя ця хустина
Тобі привертає!
Повертайсь тоді додому
Із військом щасливо,—
Хай росплете твоя жінка
Коникові гриву!...
Коли ж в ділові святому
Зрадиш, козаченьку,—
Хай натрапиш, вертаючись,
На злу доріженьку.
Хай тоді у чистім полі
Ти марно загинеш—
І моєю хустиною
Собі руки вкриєш!
Памьятай же тее слово,
Що тут говорила,
Як прощатись приходила
Незвінчана мила!"...

По тій мові пішла з двору...
Тихо біля хати,
Тільки чутно, як голосить
Жінка у кімнаті...

Прощання.

Прощай, моя люба, прощай, моя мила!
Подай мінї руку твою!
Прийми ж ти, голубко моя сизокрила,
Останнюю сповідь мою:
Мандрую, кохана, в непевну дорогу,
В тяжку, невідомую путь,—
Судилось здобути мінї перемогу,
Чи ранньою смертю заснуть,—
Хай буде, як буде! Не маю вертатись
Назад з того шляху, що взяв,
Не маю тії корогви одцуратись,
Що вільно і щиро я зняв.
Жили ж поривання й надії палкії
У нас, моя вірна, в обох,—
Ми щирую віру і думи святії
З тобою кохали удвох.
Чи треба ж казать що тебе не забуду?
Нехай не турбується серце твоє!
З останнім диханням хіба я позбуду
І думи, й кохання моє.
Прощай, хай очей твоїх ясне сіяння
Просвітить непевную путь,
Хай любі стискання руки, цілування
Не жаль, а одвагу дають!

Ніяково.

Дружинонько мила! не хочу тобі я
Перечити в справах твоїх,
Та тільки єсть певна у мене надія,
Що слів не одвернеш моїх,
Іорад у дрібнотах, моя ж ти пташино!
От бачиш, наприклад, недавно якось
Я бачив: служниця з села, та Горпина,
Сиділа з тобою рядком... Те здалось
Мінї не до ладу... Звичайно, нехай:—
Єднання з народом,—це річ не псує...
Та треба, голубко, зважать на звичай:
Ніяково, серце моє!
Або хоч би й це, моя рибочко мила:
Обідав у нас хтось чужий...
Видимую ж прикрість ти гостю вчинила:
Кривився він на вбір твій чудний...
Народнє убрання, це річ пречудесна!
Тут навіть і думка хорошая есть...
Ну, що ж, отак дома—тепер у нас вéсна,—
Чому не зробити убранню ту честь?
Це добре часами, убір той сільский,
І так закраша він обличча твоє!...
Та треба зважати, як хтось є чужий:
Ніяково, серце моє!
Та й мова синочка теж трохи клопоче
Мене, як на їй я спинюсь...
Звичайно, мале ще й навчиться, як схоче,
По всякому—тим не журюсь...
Скажу: навіть мило, як тее малятко
Народнюю пісеньку втішно співа,
Чи казку про „вову“ прокаже, „зайчатко,“
Чи „татком“ пестливо мене назива;—
А все ж воно якось... здається чудним!..
Між людьми у вуха неначе б то бье..
Бо знаєш: вважають у нас те смішним...
Ніяково, серце моє!

Пророк.

Велик пророк! велике його слово,—
Воно луна, як дзвін той голосний,
Все племья рідне слухати готово
Натхненну мову, гомін той дивний.
Пророк в громаді, наче кедр в діброві:
Здійма він високо своє чоло;
І мужі товпляться, і чорноброві
Жінки з дітьми малими круг його.
І по степу широкім розляглося

Казання віщого пророка—ватага,—
Тим словом кожне серце пронялося,
Огонь палкий по душах пробіга.
—„Ти батько наш!“ пророку люд гукає:
„Ти світло яснеє сліпим очам!
Поводарь наш! твоя душа вгадає
Той шлях у край, одданний Богом нам.
В твоїх устах сама Господня воля,
Твоя рука-правиця есть свята!
Нехай же в ній спочине наша доля,—
Благословенна чиста дума та!
Веди ж ти нас величним шляхом правди!
З тобою душі наші і серця;
Тобі пребудем вірні ми завжди,
Нехай святиться в-вік година ця!“
Іде пророк на ту розмову к Богу;
Проводить же його прихильний люд,—
Вкриває віттям пальмовим дорогу,
Хвалу співа, гуде тімпанів гуд.
І сльози чулі полились в пророка,
Як на горі він став на самоті,
Там на Синаю. Вся душа глибока
В молитві серця вилилась отій,
В молитві щирій за свій люд нужденний,
Що долю доручив йому свою:
О, Господи! порадь той люд спасенний,
Подай свій заповіт святий, молю!
Нехай скріпить він чистії бажання
Всього народу вірного мого,
Нехай в скрижалях божії сказання
Затвердять думку щирую його!“
І довго ревне так пророк молився,
І виблагав з небес той заповіт.
З гори ж зійшов, в долині опинився,
Укрив чоло йому холодний піт!
Що ж там побачив він серед долини?
Нічого!.. Люд отой, що йшов за ним,
Недовго так,—щасливої хвилини!—
Тепер стояв перед стовпом німим!
Перед безглуздим идолом простягшись,
Народ пророків идолу молився,
Бику з метала,—віри одцуравшись
Недавньої. І мовчки подивився
Пророк на люд той свій зрадливий,
Скипіло серце з жалю та з печалі,
Прокляв той час гіркий та нещасливий,
Об землю він розбив святі скрижалі!..
Та другий жаль прокинувсь у пророка,
Як довше він на свій народ дивився:
Йому зьявилась яма та глибока
Душевная, в котру той люд точився.
І полились в пророка сльози знову,
І він одрікся жалю своєго,—
До Бога знов здійняв гарячу мову,
Щоб спас нещасний, рідний люд його!

До кобзаря.

Кобзарю наш! хвали не треба
Твоїм пісням, твоїм думкам,
Немов зоря з ясного неба,
Вони пів-віку сяють нам!
Та ще ясніш зоря блискуча
Твоєї слави засія,
Коли згадать, яка живуча
Була та думонька твоя:
Ти не позбувсь думок юнацьких,
Не одцуравсь,—ні в полоні,
Ні в диких нетрах азіяцьких,
Де довгі роки йшли сумні...
О, часто думка молодая
Промінням грає, як зоря,
Немов прудка орлиця тая
Під хмари високо ширя;
Та роки йдуть... весна минає
Тих молодощів золотих,
Життя багато навіває
Розчарування, дум смутних...
Холоне серце, гасне мрія,
Як сонце в хмарних небесах,
Зникає смілива надія,
Замісць одваги—в серці страх...
І коли думка жалібниця
Колишні пориви згада,—
Юнацьких років зоряниця
Встає—журливая, бліда:
„То був весняний шум потока,
То безрозумний ряд химер,

То мрії помилка глибока,—
Пора одуматься тепер"!..
Юнацька мрія одвернеться,—
Іде других шукать вона...
Душа ж холодна зостанеться,—
Як пустка кинута, сумна...
Не дай, Господь, дожить до того,
Щоб віру щиру загубить,
Позбуться пориву святого,
Руками думку задавить!
Кобзарю наш, почуй благання
І жить навчи нас так, як ти,
Щоб найсвятіші поривання
Аж до могили донести!

Рідне слово.

Так довго сподівана, ждана година
Настала для рідного слова мого:
Не так, як приборкана, смутна пташина,
Озветься воно із затишку свого;
Не так,—весняним жайворонком у полі
Українська мова тепер залуна
І гомоном вільним по всьому роздоллі,
По всій Україні озветься вона.
Дарма, що по небу весняному тучі
Громадою темною швидко летять,
Не страшно пташині ні грому, ні бучі,—
Кріз хмари бо проміні сонця мигтять!
Дзвінкий жайворонок то вгору, до сонця,
Зівьється, де сяє йому любий рай,
То пісню співа й до людського віконця...—
Летиж, рідне слово, лети в рідний край!

Кесарь Олександрович Білиловський.

Род. 1859 р.

Уперше поезії Білиловського були надруковані в 1876 р. в „Ниві" (Коломийській); далі він містив свої твори в „Науці" (Наумовича) і инш. москвофильських виданнях, поки не зрозумів краще галицьких відносин. Тоді він одцурався москвофильських виданнів і почав друковати свої твори в українських часописях: в „Світі" (ред. Белея і Франка), „Зорі", „Дзвінкові", „Зеркалі" і инш. В 1876 р. в Липську (Leipzig) багато працював над перекладами німецьких поетів на українську мову. Там же і тоді ж таки надруковано його переклад на німецьку мову „Нащо мині чорні брови?" Шевченка (в „Theater und Intelligenzblatt"). Де які поезії Білиловського д. Матюк поклав на музику. В 1896—1897 р. Білиловьский упорядкував і видав (в Харькові і Петербурзі) альманах „Складку" (два томи). У Білиловського було чимало написано і власних творів, і перекладів (напр. з Шіллера, Гете, Боденштейна і баг. инш.), але значна частина з того погоріла у Відні, а частина, укупі з чужими рукописами, листами, автографами (найбільш Куліша) десь загинула в Італії; нарешті і в Митаві, коли його трушено і заправторено в тюрму, позабірано в його чисто увесь рукописний матеріял, що був зібриний на три складки. В тім числі загинула і велика поема „Олена", над якою Білиловський працював 14 год. В ній він змалював увесь сучасний рух нашої громади: стосунки соціяльні, сімейні, минувшість нашу і т. инше. Були в тій поемі уступи і глави великої поетичної вартости. Куліш, перечитуючи і виправляючи де які рядки, писав: „Колись Білило білитиме наше слово, як сонечко полотно"... Довго сумував і плакав Білиловський за такою втратою і ледві мав силу пережить це горе. Що він не робив, кого не прохав в Петербурзі—дарма: рукописів йому не повернуто. Білиловській писав і по російські: в „Трудѣ", сібірських і инших часописях. Єсть його праці медичні, етнографичні і инш. Білиловський, підписував свої твори і псевдонімами: Цезарко, Білило, Іван Кадило, Бурсак Ц. Родився Білиловський 20 лютого 1859 р. в с. Стополівці (Вознесенськ) Золотоношського повіту, в Полтавщині. Батько його був фельдшером. Вчився поет у Полтавській гимназії, а матуру добув у Дерпті. На доктора медицини скінчив в Ієні 1883 р., на право практіки в Росії здав

екзамен 1884 р. в Харькові, а ще раз на доктора медицини—в военно-медичній академії 1894 р Лікарює він з 1885 р. Зараз він губериським врачебним інспектором в Петрозаводську, Олонецької губ.

Літературні джерела для біографії: 1) *Автобіографія* (рукопис, ласково присланий автором); 2) „*Вік*“ І. 1902. Крім того, див.: 1) „*Дѣятели Россіи*“, з портретом Білиловського; 2) „Кіев. Стар.“ з поводу перекладу Шіллерової поезії „Дзвін“.

Невгамонна.

Дівчино-рибчино, ой де ти все ходиш,
Як добрії люди усюди вже сплять?
Будь дома! Нікому ж—собі хіба шкодиш...
—Так серденько ж хоче гулять!
Ти з хати—вже й знати, вже так і лунає,
Усюди, всім людям, тебе вже чувать...
Гуляєш, співаєш, як всяк спочиває...
—Так серденько ж хоче співать!
Ой, дочко! В садочку я чув... Так негоже...
Обняв тебе хтось, став шептать, цілувать...
Я бачив, голубко... О, крий тебе, Боже!..
—Так серденько ж хоче кохать!

Моя пісня.

Я пісню співаю
Про квіти, про гай,
Бо серденько просе:
Козаче, співай!
Я пісню співаю
Про вірну любов,—
Співаю, бо грає
У жилах ще кров.
Про персі дівочі,
Життя, красоту,
Про карії очі,
Про душу святу.
Цю пісню співаю
Вночі і удень...
Тобі, моя люба,
Ця пісня пісень!

Праведник.

Всі люди знають, хто це:
Пошарпане убрання—
Цей старець, що не просе
Ні в кого подаяння,
А божим духом ситий,
На вид такий сердитий,
Блискучі очі, хмурі брови,
В душі ж нічого, крім любови.
Він учить, як любити
І правду шанувати,
Як чесно в світі жити
І чесно працювати.
І світяться ті очі,
Мов зорі серед ночі;
Жорсткі слова його розмови,
В душі ж нічого, крім любови.
У велемудрих мира
Сердито він питає:
„Де ж правда ваша щира?
Мов щось її немає...
Чи в мур замурували,
Чи може закували
В кріпкі які окови?
Куди ви діли дух любови?“

А тих, котрі не знають
Ні щастя, а ні долі,
І тих, що пропадають
Безпутно у неволі
І труть свої кайдани,
Він тішить: Ждіть, настане
Ось инший час, нові основи,
Час віри, правди і любови."
І праведника всюди
Слабі благословляють,
А сильні в світі люди
Ненавидять і лають;
Женуть його і давлють
Усі, що миром правлють...
На голові вінець терновий,
В душі ж нічого, крім любови.

Клим Ганеба.

Я Клим Явтушенко Ганеба.
Живу я так собі, як треба:
Копійку до копійки дбаю,
Але нікого не займаю,
Та рідко і вихожу з хати...
А всі кричать: „скупий він дуже!
Замісць людей, чортам він служе."
А я... Що ж я? Міні байдуже!
Кому і чим я винуватий?
Чи можна ж, я хотів би знати,
Щоб міг один для всіх надбати?
Піддерж бо, кажуть, чоловьягу,
Він тим заслугує увагу,
Що, бач, талан письменьский, має,
Пісні прегарнії складає;
Так я, бач, мусю поміч дати,
Бо він тепер лежить, нездужа,
Та й жінка в його теж недужа.
А я... Що ж я? Міні байдуже!
Він сам у тому винуватий:
Бо нащо,— я хотів би знати,—
Було йому ще й жінку брати?...
Приходить ось якаясь жінка
В сльозах і на руках дитинка...
„Оглянься на моїх ти діток,
На безталанночок сиріток!"
І лове руку цілувати.
Потрібна та рука їй дуже!
Бач, в неї дитинча недуже!
А я... Що ж я? Міні байдуже!
Та чим же я тут винуватий?
Де ж батько? я хотів би знати,—
Нехай до батька йде прохати...
І всі ж, як тільки що їм треба,
До мене зараз: „Хай Ганеба!..."
То сирота, а то каліка,
А то вдова без чоловіка,
Та ще й дітей голодна мати.
І кожне просе, плаче, туже...
„Ганебо, людськости великий друже"!..
А я... Що ж я? Міні байдуже!
Наршті я хотів би знати,
Чи я ж тому що винуватий,
Що бідний той, а я багатий?!..

З Альпів.

Ой, там моє серце,—не тут на горах...
Ой, там, на Вкраїні, в безкраїх степах,
В степах на могилах вподобало жить,
Де здавна покоїться, тихо лежить
Батьків моїх слава і лицарів прах.
Ой, там моє серце на нивах, полях,
Ой, там моє серце в густеньких садках,
Де пташка щебече удень і вночі,
Співає дівчина, по воду йдучи,
У плахті червчатій, головка в квітках.
Ой, там моє серце, де лірник співа
Про те, як живе безталанна вдова,
Де в полі за плугом козак-хлібороб
Працює, гукає на воликів:—„соб!"
І сипле він злото, ним землю вкрива.
Ой, там моє серце, де Божий мов рай
Стоїть над Дніпром зеленесенький гай:
А близько край гаю та коло Дніпра
Висока могила; вона озира
Свій рідний, коханий, занедбаний край...

Ой, там моє серце... Хоч тут на горах
Живу я й тиняюсь по вічних снігах,
Та що б я не бачив, і що б не найшов,
І де б я не був, і куди б не пішов,
А все моє серце у рідних степах!

Елегія.

Іще годину, ще хвилину,—
Пожовкне листя і спаде;
На голім дереві в садочку
Листок застряне де-не-де.
Іще годину, ще хвилину—
І жизні на землі нема...
Дмухне метіль, мороз ударе,
Під снигом все схова зіма.
Іще годину, ще хвилину,—
І роки молодість умчать;
Зігнеться спина, стан спадеться,
Жадання в грудях замовчать,
В холодній ямі домовину
Холодним снігом занесе...
Надії, втіхи, радість, сміхи—
Пропало все, пропало все.

Дайте бо жить!

В чарах кохання моє дівування
Хочу я вільно, як пташка, прожить:
Вільне обрання і вільне кохання,
Серденьку воля, як хоче любить...
Шкода й розмови: святої любови
Силою в серце не можна вложить.
Поки шовкові чорнітимуть брови,
Дайте бо жить міні, дайте бо жить!
Той міні шепче, той руки цілує,
Той тут навколюшки смирно стає,
Той міні вірші любовні віршує,
Той аж поклони, мов Богові, бье...
З їх же один міні бачиться всюди,
До одного тільки серденько лежить...
Поки горять мої полумьям груди,
Дайте бо жить міні, дайте бо жить!
Нащо питати, якого кохати?—
Серденько зразу вгадало само.
Нащо шукати, который багатий?—
Там, де багатство, там певне ярмо...
Ненька зітхає, а батенько лає,
Слава недобра про мене біжить...
Суд, пересуд... Але все те минає...
Дайте бо жить міні, дайте бо жить!
Що тут і батько, і рідная мати?
Що тут всі родичі? Що увесь мир?
Все міні байдуже! Годі й казати—
Байдуже глум і людський поговір!
Серденько бьється і ниє, і рветься
В грудях гарячих пала і дріжить...
Поки аж молодість красна минеться,
Дайте бо жить міні, дайте бо жить!

Минулись скорботи.

Минулись скорботи мої і страждання,
І сльози більш око не лле;
І любощі-радощі, й жити жадання
Наповнили серце моє.
Мій дух, що здавався і хворим, і млілим,
Прочнувся ізнов і воскрес;
І знову, як перше, кохаюся в білім
Я світлі й блакиті небес.
І вільно, як перше, знов дихають груди,
І чоло я в гору підняв,
І милі, і любі міні усі люди,—
Усіх гаряче б я обняв.
І дужче забилося серце й радіє,
І дужче життям я киплю...
О, воля солодка, ти наша надіє,
Як міцно тебе я люблю!

Суш.

Знов камінь на серці великий,
Знов суш огорнув мою душу.
Обняв наче жах мене дикий,—
І чую, що плакати мушу.

Ох, сліз так багато у грудях,
На волю вони так і рвуться;
А волю їм дати при людях
Не хочу: вони насміються...
Піду я на гори,—нагірний
Струмочок там вьється і скаче,
Як друг він єдиний і вірний
Зі мною укупі поплаче.
Там горе своє я розмаю,
Там виллю в німій самотині
Всі сльози, що в серці ховаю
При людях чужих у долині.
Там вільно, велично і тихо,
Там небо так близько—там Богу
Молитимусь щиро, щоб втіху
Послав він мині і підмогу.

Над могилою.

Далеко од всіх, од житейського гаму,
Далеко од світа й його суєти
Обкопана нива, поставлено браму,
На ниві ж могили самі і хрести.
Ой, там є могила,—над нею високий
Із мармора хрест під зеленим вінком,
А в темній оселі, в могилі глибокій
Дружина довічним покоїться сном.
Один я сижу тут, нікого немає,
Не чути, не видно никого ніде,
На дереві тільки пташина співає,
І пчілка на квітах могильних гуде.
Ніхто тут не чує мене і не бачe,
І легше на серці міні без людей...
І рине молитва із серця гаряча,
І сльози гарячії ринуть з очей.
Я щиро молюся, і вірую свято
Тоді у блажене життя в небесах,
І легше стає за велику утрату,
Святіш і дорожче стає міні прах.
Молюся, а сльози все ллються невпинно...
Чи бачиш, голубко, чи чуєш ти їх?
Чи бачиш, чи чуєш ти, мамо, дружино,
Мій плач і ридання сиріток твоїх?
Поблекнула рано ти, любий мій квіте,
Іще ж не настало і літо твоє...
Без рідної неньки остались діти,
З тобою погибло все щастя моє...
Прощай же, дружино, до стрічі з тобою
Там в иншому мирі, де горя не знать,
Де Бог награждає страдальників вдвоє,
Де радощі світлі—свята благодать!
Там зійдемось знову з тобою, о Доря,
Там знов своє серце тобі я віддам,
Не буде там сліз, ні розлуки, ні горя,—
А в вічному щасті ми житимем там....

Дівочий жаль.

Насупились хмари, діброва шумить,
Дівчина на березі смутно сидить.
А хвиля бушує, кипить і реве.
Дівчинонька стогне, когось мов зове,—
Сльозою стуманені очі.
—Замовкло серденько, минулися дні,
І більше нічого не треба міні,—
Ой, Матінко Божа, візьми ти мене,
Бо я скоштувала все щастя земне:
Життя і кохання дівочі.
—Даремні всі сльози, даремна печаль,
Не збудять бо мертвих ні плач, а ні жаль.
За щастя й кохання минулії дні
Що хочеш, дитино, скажи ти міні,—
Все з неба готова послати.
—Хай сльози даремні, даремна печаль,
Не збудять хай мертвих ні плач, а ні жаль.
За щастя й любові минулії дні
Одрада солодка осталась міні:
То плакать по нім і страждати.

Пісня поета

(Д. І. Яворницькому)

Од бідних бідний я родився,—
Нужду підклав, нуждою вкрився,—
Не дбав ні срібла, а ні злата,

Була і є під дахом хата...
Де небо блізько відтиля,
І вільний вітерець гуля!
Міні не заздрують тут люди,
Тут не боюсь обіймів Юди,
І друг купований не зраде,
І злодій в ніч не обікраде,—
Об цім душа не заболить!—
То як же Бога не хвалить?
Хвала тобі, Великий Боже,
Що в мене скарбівниць нема:
Мене ніщо тут не трівоже,—
Я сплю спокійно—все дарма!
Нас не двійко—я сам родився;
Один й оставсь—не одружився,—
І журиться моя хатина,
Що не щебече в ній дружина...
Та й де б знайшлась тепер така,
Що вийшла би за жебрака?
За те ні свар, ні сліз, ні млости,
Не лізе друг що дня у гості,
І ввечері, як зайде сонце,
Той друг не дряпає в віконце...
І серце в грудях не болить!—
То як же Бога не хвалить?
Хвала тобі, Великий Боже,
Що щебетушечки нема,—
Не думаю: „а що? а може?..“
Я сплю спокійно—все дарма!
Я не уквітчаний родився,—
Ніде барвінок не стелився,
І навіть листячко зелене,
Здається, не росло про мене.
Без зіллячка і без квітка
Життя майнуло в козака.
За те ж у мене инші квіти—
Ростуть, цвітуть, мов рідні діти.
Сльозою нишком поливаю
І у віночок їх сплітаю,—
О, це так серце веселить!
То як же Бога не хвалить!
Хвала тобі, Великий Боже,
За ті квітки, що їх зіма
Ніколи не побьє, а може
Поблекнуть рано...
Що ж?—дарма!
Німий і тихий я родився—
Ніхто не знав, не веселився,
І не ревли ніде гармати...
Стогнала тільки бідна мати.
А я не плакав, не кричав—
Тихесенько собі лежав.
За те тепер я голос маю,—
Співаю, плачу та ридаю...
А як серденько захолоне,
І сумно з церкві дзвін задзвоне,—
Хтось стане сліз багато лить
Й за мене Господа молить...
Хвала тобі, Великий Боже,
За те, що смерть коли німа
Склепить мої уста, то може
Заплаче хтось...—
А ні—дарма!

Володимир Масляк.

Род 1858 р.

На літературну українську ниву Масляк виступив в 1879 р., надрукувавши в „Ластівці“ (ч. 14) поезію „Рідна мати“. Потім він друкував свої твори в „Слові“ (1880); „Руській солдатці“. „Весні“ (коломийській) (1880). „Родимім листку“ (1880); „Зорі“ і инш. Спочатку Масляк писав „язичієм“, та, познайомившись з Партицьким, почав писати чистою українською мовою. В 1886 р. Масляк видав у Кракові свої „Поезії“ (т. 1-й). В цьому збірникові надруковано 72 поезії, з яких найкращі: „Біля хреста“, „Слюб“ (балада), „Соловейко“, „Новий закон“, „Дзвіночок“ і „Я рад би“. З епичних поезій Масляка визначається „Могила в Тростянці“, в котрій малюється тяжка доля дівчини кріпачки, яка, привівши од пана дитину, повісилась у гаю. В ліричних поезіях Масляк висловлює бажання „принести (од зірок) на землю цвіт любови, надії і віри“, йому хотілось би в щасті прожити життя, та годі, бо на світі злидні і горе, бо од горя, нужди й болю серця людські здрібніли і люди ворогують одно з одним. Проте, він вірить, що доля обрала його щиро стояти за свій люд і через це душа його прагне жити для неньки України і її люду! „йому вінець добра зьєднати і зламати його муки“. Поезії Масляка визначаються гарною формою і мовою. Масляк переклав на українську мову з сербської де які поезії Любомира Ненадовича, з хорватської—Прерадовича, з польської—Марії Конопницької і инш. На польську мову з української переклав оповідання Льва Сапогівського „Безвинні“ і повісти Федьковича: „Тальянка“, і „Люба-згуба“. З приводу 25 літнього юбилею літературної діяльности Йосипа Федьковича, Масляк написав по польські статтю „Kartka z dziejów literatury maloruskiej“. Родився Масляк 14-го вересня 1858 р. в селі Серниках Середніх, Рогатинського повіту, в Галичині. Батько його був з старого міщанського роду з Галичу, а мати—дочка міщанина Терлецького з Камінки Струмилової. Батько поета був оконом у панів і часто міняв службу, шукаючи, де краще, тому поетові довелось мандрувати по світу. Переселившись до Свістільник, Рогатинського повіту, батько поетів умер (1865 р.), а мати

з дітьми переселилась в Липицю Горішню, де в неї був грунт і хата. Володимира оддали до школи в Підгороддю, де учительював материн родич. Та тут наука була аби яка, і тому Володимирова мати спродала хату й грунт і переїхала у місто Бережани. Тут Володимир, скінчивши „нормальну", або німецьку школу, поступив у гимназію. Будучи в нижчих клясах гимназії, Володимир жив у польській бурсі (інтернатові) і піддавався польському впливові так, що товариші русини нарікали на його за це й звали недоляшком. Перейшовши у 5 кляс гимназії, Володимир покинув бурсу і заробляв собі на життя уроками. Зімою 1876 року Масляк перейшов в Перемиську гимназію, яку і скінчив в 1879 році. Скінчивши гимназію, поет поступив у львівський університет на філософичний одділ і записався в члени „Академическаго кружка". Спочатку Масляк прихилявся до партії „Слова", та незабаром, під впливом редактора „Зорі" Омеляна Партицького, і лекцій Омеляна Огоновського, полюбив рідний народ і рідну мову і став народовцем. Ще будучи в гимназії, Масляк на вакаціях мандрував по Галичині і Буковині, а пізніш, коли його сестри, повиходивши заміж, жили в російській Україні, він побував і на Україні. Масляк брав діяльну участь у просвітних і національних змаганнях галицьких русинів. Після смерти Володимира Барвінського (власника і редактора „Діла"), Масляк пів року був помішником редактора „Діла", тоді ж писав для „Зеркала" гумористичні вірші (підписуючи здебільшого ріжними псевдонімами: Бережанець, Ратай, Яромир і инш). З червня 1885 р. він редактував „Нове зеркало" і „Зеркало". Весною 188ρ . він з науковою метою переселився в Краків.

Літературні джерела для біографії: 1) *Огоновский* — Іст. літ. руск. ч. II.; 2) Энцикл. слов. Брокг. и Ефр. т. XVIIIa; 3) Больш. Энцикл. тов. „Просвѣщеніе", т. 12.

Старі і нові чоботи.

(З хорватського)

Ой, пише син писаннячко
Та й до свого тата:
„Пришли міні, мій татуню,
„Нові чоботята."
Батько щиро думку важить,
Став думку гадати.
Ой, як би то як найшвидче
Чоботи послати.
—„Пошлю ж хіба телеграхвом,"
Каже сам до себе:
„Швидко син нехай дістане,
Коли так йму треба."
Пішов старий гень у поле,
Дроту досягає,
Та й до дроту чоботята
Нові присиляє.
Поклав же він у халяви
Іще слова тії:
„Як обуєш нові, сину,
Одішли старії."
Із посланця-дрота радий,
Усівсь спочивати:
„Буду, каже, телеграхвом
Старих дожидати..."
Заснув старий. Поуз його
Іде подорожній,
В старі капці був обутий,
Видно, незаможний.
Вздрів на дроті чоботята,
І зрадів душою:
„Ади, каже, ще й новії!
То ж то ся устрою."
І роззувся з старих шкрябів.

Дроту досягає,
І на ноги чоботята
Нові надягає.
Надягнув, та й марш в дорогу!..
А старий проснувся,
Вгору на дроти він глянув,
Та аж усміхнувся:
Він побачив старі капці,
А в їх самі діри:—
„Ади, каже, як вни скоро
Од сина наспіли!“

---

* * *

Чи винен я, що ми узнали
Те щире, раннє чуття,
Що ми з очей собі читали
Одно, і те коханням звали—
Чи винен я?
Чи винен я, що нам, єдина,
Инакше світ весь заяснів,
Що про любов нам шепчуть зорі,
І цвіт увесь, ручай і море,
І птичий спів?
Чи винен я, що серця наші,
Сповиті в спільную тугу,
Що їх любов так освятила
І їх із небом сполучила
У звязь одну?

Що мене болить?

Ой, не болить мене недоля,
Бо я із нею жити звик,
Бо луч правдивий мого щастя,
Давно з дитинним віком зник.
Ой, не болить мене сирітство,
Що душу часом розрива;
І не болять уже могили,
Що в їх спочила вся рідня.
І не болить, що в кожну хвилю
Новий все завід серце рве,
Що тільки мракою покрилось
І хмарами життя моє,
Мене болить тільки та завість,
Що за ті лепти, що пливуть
Із мого серця в жертву Русі,
Мене брати [illegible] глянуть!

Упала.

Любила, кохала... за щире кохання
Дізнала лиш горя, отрути,
І серденько кровью з жалю окипало...
А люди для неї одради не знали,
А він був лиш лютий та лютий...
І ніччю од свого дружини лихого,
Щоб долі шукати, втікала;
А люди, хоч знали, чому так зробила,
Чом хату й родину вона залишила,
Сказали злосливо: „Упала.“
Літами, не днями, цілими роками,
В чужині тужила без хати,
І сльози по наймах усі роскотила,
Аж сил їй не стало, аж слабість зломила,
Прийшлося в нужді загибати.
У чорную днину на світ народилась,
У темную днину конала,
Сама, без родини в далекій чужині,
На жмутку соломи в лихій сорочині...
А люди казали: „Упала.“

Соловейко.

У садочку все сідала
Дрібні зорі рахувати,
Аж знайшлись такії зорі,
Що і стали чарувати.
Були чорні тії зорі
І чорніші ще од ночі;
Вони знали лік на горе,
Вони звались—карі очі.

Раз віконце одчинила,
Щоб одкрити зіркам долю,
Аж зблизились тії зорі,
Що взяли їй серця волю.
Прихилились за-близенько
До віконця і до личка;
Так їх бачив місяченько,
Їх розмову чула нічка.
Щось між ними шепотіло,
Наче вітер у гайочку,—
То цілунки лопотіли,
Мов ті хвилі в ручайочку.
Щось між ними стукотіло:
Сердець стукіт добувався;
Хвильку наче загриміло—
То, що „любить," він так клявся.
У кущеві співак божий
Прищебетував злегенька,
Його ж голос добірався
Просто в душу до серденька.
Аж з світлиці двері скрипли,—
Пита мати пів-грізненько:
—„Доню, хто це там з тобою?"
—„То, мамуньцю, соловейко."

О, НЕЗАБУДЬ!

О, незабудь, я молю тя,
На хвилю цю, блаженний час,
Як перший раз талан, судьба
Зблизила нас.
О, незабудь про день утіх,
Що я надії днем прозвав,
В котрім огонь очей твоїх
За світ весь став.
О, не забудь тих серця слів,
Що я у жертву ніс тобі,
Що я їх, наче цвіти, сплів
В роскоші сні.
О, не забудь тих ясних зір,
Що були свідками любві,
Як нам одкрився небесний мир,
І рай душі.
О, не забудь, що я живу
Через любові тої власть,
Що я тобі самій свящу
Всю серця страсть.
О, не забудь, що те чуство
Мене з тобов зьєднало враз,
Злучило нас на-вік в одно,
На вічний час.

Під осінь.

Низом сонце йде по небі,
Вітер листям шелестить,
І на полі пусто й тихо,
І птах пісня не дзвенить;
Дух природи супокою
Супочину вже бажа,
А у серці глухо, нудно,
Ціпеніє грудь, душа.
Вже не бачу квітів, листя,
Ні розмаю, чар весни,
А у грудях, як по світі,
Мраки-змори залягли;
Радо б серце утішиться,
Звеличати ясний світ—
Дума думі не мириться,
Огню в серці вже не слід.
І що-днини мраки більші,
І густіший все иней,
Сад, луги стоять—сумують,
І те світло у зорей
Не так ясне, як бувало,
Як весною у маю;
З ночі місяць виринає,
Та понурий на лицю.
Сумно, пусто; білий янголь
Вже витає у вікно;
Серце бьється важко в грудях
І питає: „Гей, весно,
Чи повернеш ще весела,
Вернеш світло теплих днів,
І дрімлючу душу, й думи,
Чи розбудеш ти із снів?"

Іларіон Грабович.

1856—1903

На українську літературну ниву виступив в 1880 році. Твори його друкувані здебільшого в „Зорі“ і „Новім Зеркалі“ (під псевдонімом—Квасний). Крім поезій, патріотичного і любовного змісту, Грабович написав кілька оповіданнів: „Найкращий великдень“, „Заклята темниця“... Перші літературні проби Грабовича звернули на його увагу Огоновського, який казав, що він, коли не занедбає свого таланту, буде одним з найкращих галицьких поетів. Та на жаль, скінчивши університет і оддалившись од Партицького, який мав великий вплив на його, поет переспівував свої давнішні поезії про весну та кохання. Грабович, син священика, родився 6 червня 1856 р. в Шманьківцях, Чортківського повіту, в Галичині. В 1880 році поступив у львівський університет на философичний факультет, де слухав лекції клясичної филології, руської (української) літератури і славьянських мов. Будучи сиротою (батько його вмер ще в 1867 році), поет дуже бідував, заробляючи на життя уроками. В своїм оповіданні „Найкращий великдень“ він малює одну пригоду з свого життя, коли вчив дітей в одного пана. Скінчивши університет, Грабович поступив заступником учителя в самбірську гимназію. Умер Грабович в 1903 році.

Літературні джерела для біографії: Огоновський — Іст. літ. руск. ч. II.

На родині.

Питаюся пташки, чому так співає,
Чому не полетить в далекий де край?
А пташка щебече, до мене звертаєсь:
—„Ах, глянь, як тут любо—тут рідний мій край!"
Говорю до квітки, що в лузі росцвіла:
„Змарніє під осінь краса тут твоя..."—
А квітка рожеву головку схилила:
—„Тут рідні сестрички, весна тут моя!"
Послухаю думки, що лунов несеться:
—„Чей пісня чужая миліше гуде..."
Та дівчина гляне—з жалем одізветься:
—„Над рідную пісню не вчуєш ніде!"
Погляну на хатку, що ю липи вкрили,
Де весни моєї перший цвіт росцвів:
Там в щастю, в спокою мої дні уплили,
Там я про будущу рідну долю снив...

Не вернесь!..

Оддай міні, моя ти люба,
Мій рай, молодість ми оддай—
А як болить мене та згуба,
У серця мого ся спитай...
Верни ми хоч одную днину
Минувших ранніх моїх літ;
Верни, верни ми хоч годину,
Хай ще раз гляну в райський світ...
Погас огонь вже мій душевний,
Скипіла кров на серця дні,
Стемнів ми світ, колись рожевий,
А рай—не вернесь вже, ох—ні!..

На добраніч.

Ой, чи спиш вже, моя мила,
Ягідко моя?
Чи вже сонна приклонилась
Головка твоя?
Всюди тихо, місяць сяє—
Я тут сам сижу
І про тебе лиш думаю,
На хатку гляжу.
В тій хатині скарби мої
Рай солодкий там:
І за гори золотії
Я йго не оддам!
Ох, якби я міг злетіти,
Місяць би закрив,
Щоб на тебе, любий цвіте,
Вночі не світив...
Зайди, зайди за горою,
Бо миленька спить;
Засвіти ми, як зі мною
Ввечері сидить:
Щоб я бачив чорні брови
І як ся сміє,
Як ся дивить серед мови,
Як серце ся бье...
Спи, голубко, спи, серденько,
Лети в сонний рай;
Я з тобою—друг вірненький,
Його не кидай!
А я квітів пошукаю—
В долині знайду;
Самих гарних назбіраю
І вінок сплету.
На добраніч тобі зложу
Пред твоїм вікном;
Ти не вчуєш, моя роже,
Спи щасливим сном!
Рано глянеш, усміхнешся—
Там вінок в вікні:
„То мій милий сказав вчора
Добраніч міні..."

Полечу в той край.

Єсть у мене гарна любка,
Моя вірная голубка;
Вона серцем розмовляє,
А бровами лиш моргає,

Аж душа сміється...
Серце в грудях б'ється...
Ох, як мило з нею жити,
На світ ясний ся дивити!
Хоч родини я не маю,
То на милу поглядаю—
Там щастя, там рай...
Ти, серце, гуляй!..
Знає вона веселити,
Знає з душі рани змити—
Ох, як любо вна вітає,
Ох, як тоскно ся прощає:
—„Вернись, любий, знов—
Умру за тобов!..“
Ой, соколе, дай ми крила—
Полечу я там, де мила;
Тільки гляну і напою
Дивним щастям душу мою—
Полечу в той край,
Де мій тихий рай...

Чого я бажаю?

Моїм браттям бідним, темним
Я долі бажаю,
Щоб вона їм засіяла
У рідному краю,
Щоб вона їх пригорнула,
Оділа, навчила,
Щоб вона і бідне тіло,
І душу скріпила.
А багатим я бажаю...
—Чого ж їм бажати?—
Серця, правди щоб навчились,
Як любити брата;
Щоби знали, що нам сонце
Усім рівно світить,
Одна земля нас зродила
І ми всі їй діти!
А всім разом я бажаю,
Щоби людьми стали,
І любовью, добром, правдов
Землю засівали.

Люби!..

Люби, мій брате, край свій рідний,
Широкий, пишний, гарний край,
Бо він любві твоєї гідний,
Бо в нім лиш знайдеш щастя май...
Люби і слово те рідненьке,
Що ненька вчила тя колись...
Воно так звучне, так миленьке—
Люби його, і ним гордись!
Люби велику всю родину—
Убогий нарід рідний свій,
В останню жизні ще годину,
Чи в добрій долі, чи лихій.
Люби всім серцем і душею!
В любві ти ціль свою знайдеш,
Придбаєш другим щастя нею,
В любві спокійно ти спічнеш...

Війна.

Я чув плач матерів, жінок—
Прощали, бач, синів, мужів,
Сердечний зойк дрібних діток—
На шиях висіли батьків.
Я бачив болю, горя знак
В тих, що в похід оружні йшли:
Вони кидали з жалем так
Рідню і все те, з чим зросли...
Оце війна! Оце війна,
Що душу рве до дна!
І чув я шум, і бренькет, стук,
Що од заліза геть лунав,
І громовий гарматний гук,
Крик дикий, що аж заглушав.
І бачив кров, гарячу кров,
І в судорогах, муках скон.
Нелюдський зір, у звірів мов,
І лютий бій, мов страшний сон.
Оце війна! Оце війна!
Людей нелюдськая різня.
Я бачив села і міста
Зруйновані огнем, мечем;

Рілля потоптана, пуста,
І люд голодний із плачем
Проклоном біль тяжкий значить
По страті крові і майна;
Останнім ще шагом платить
За те, що взяла му війна.
Оце війна! Оце війна!
Такий то дар несе вона!

В ЗАДУМІ.

Одні люди то бажають все грошей, та грошей,
Инші почести та слави все у Бога просять;
А иншії бідолахи не хочуть нічого,
Тільки хатки маленької—та нема і того!
Не бажають ані грошей, ані тої слави,
Тільки долі хоч трошечки, та шматок мурави,
Щоб з людьми по людські жити, Господа хвалити,
Та без гніву Господнього і вік закінчити.
Але тяжко тим нещасним і того впросити,
Вони мусять бідувати та усе тужити,
Плакать гірко над собою, Бога проклинати,
Ні одної хвилиночки утіхи не мати.
І жиють так, мов у пеклі... Ох, тяжко то жити!
Ліпше було б в яму скочить, в воді утопитись,
Ніж так жити і мучитись до смертної дошки,
Та просвітку не бачити ані-ані трошки.
Ох, та тяжче ще такому і жить, і вмирати,
Що не має на всім світі ні кута, ні хати,
Де голову прихилити, терном увінчану,
Що не має супокою ні вночі, ні рано,
Бо в душі засіла болість страшна та глибока,
Гонить радість, гонить щастя з-перед його ока.
Всюди бачить сум і сльози, все терпить за других:
Онде мати старенькая посеред недуги
З горем борсь та за сином сльози проливає,
А там смерть йому маленьких косить-забірає,
Братів, сестер, всіх по ряду! І не плач, небоже!
Бо нічого не виплачеш!.. та він вже не може
Плакать більше, бо висохли усі гіркі сльози,
Тільки дивиться й застогне...—
Боже милий, Боже!
Нащо губиш сиротину? Чом дожити дав ти
Йому віку молодого? Чом в небо не взяв ти
Його перше, як іще був маленьков дитинов?
Там йому би ліпше було, був би не загинув
Отак марно, як тут йому прийдеться загинуть,
Та не буде кому й глини на могилу кинуть.

Борис Дмитрович Грінчéнко

Род. 1863 р.

На українську літературну ниву виступив в 1881 р., коли в „Світові“ було надруковано кілька його поезій. Твори свої Грінчéнко (підписуючи де які псевдонімами: Василь Чайченко, Ів. Перекотиполе і инш.) друкував в „Зорі“, а також видавав окремими виданнями. В 1887 р. видав він у Харькові 3 казки („Снігурка“, „Сопілка“, „Дівчина Леся“) під загальною назвою „З народнього поля“, писані віршами. В 1891—92 р.р. видано у Львові 3 томи його творів—„Твори Василя Чайченка“. Частину його поезій видано в збірниках: „Під хмарним небом“ (Львів, 1894), „Пісні та думи“ (Чернигів, 1895), „Книга казок віршом“ (Одеса, 1895), „Байки“ (Чернигів, 1895), „Писання“ (Київ, 1903) і инш. Крім поезій, Грінчéнко написав чимало повістів (з яких кращі: „Соняшний промінь“ і „На роспутті“), оповіданнів, кілька драм і комедій: „Ясні Зорі“, „Нахмарило“ і инш., переклав (віршами) „Вільгельма Теля“ й „Марію Стюарт“—Шіллера; „У золотих кайданах“—Мірбо; перекладав також поезії Гейне, Гете, Шіллера і инш. Для дітей і народа написав чимало оригінальних творів і переробок: „Про грім та бліскавку“, „Робінзон“, „Серед крижаного моря“, „Українські народні казки для дітей“, біографії Гарфильда, Гутенберга, Котляревського, Квітки і инш. В 1895–99 р.р. видав 3 томи „Этнографических матеріалов“, в 1900 р. етнографічний збірник під назвою „Із уст народа“. Видав біографії Куліша, Ганни Барвінок і инш. За останні роки видав переклади (свої і М. Загірні) де яких драм і комедій Ібсена, Мірбо, Метерлінка, Зудермана і Гауптмана. Написав чимало статтів педагогичних, публіцистичних, критичних, історіко-літературних і инш., які друковані по ріжних журналах. Де які його твори перекладені на чеську і російську мову. Родився Борис Грінчéнко в 1863 р., учився в харьківській реальній гимназії. Скінчивши вчення, учителював і служив у земстві. Тепер живе у Київі і займається літературною працею й видавництвом.

Літературні джерела для біографії: 1) *Огоновський*—Іст. літ. ч. II; 2) *Ол. Грушевський*—Сучасне укр. письм. в його типов. представн. („Літ.-Наук. Вісти.", 1908, IV); 3) „*Вік*", т. I (1902). Крім того див: 1) *Южаков*—Дневник журналиста (Русск. Богатст. 1895, X); 2) Больш. Энцикл. тов. „Просвѣщеніе" т. VII; 3) „Revue des traditions populaires" (1897, II, V); 4) Этнографич. Обозр. за 1898 р. кн. I.

Квітчані сльози.

Сонечко ясно встає,
Теплим промінням своїм
Гладить квітки та пестить,
Сльози обсушує їм.
Сльози бренять у квіток
Чисті, як перли ясні:
Сон їм негарний приснився,—
Плакали квіти ві сні.
Може їм снилися ми,
Наше життя без надій,
Кров і кайдани й брехня,
Голод і холод тяжкий...
Хто ж би того не злякався?
Після тих снищів страшних
Досі вони ще тремтять,
Досі ще сльози у їхі..

Серед поля.

Блакитними небо сія глибинями,
Поля попід небом прослались безкрайні;
Іду я обміжком,—шумлять колосками,
Шумлять і хвилюють лани урожайні.
Назад озирнуся,—ген далі високі
Сіяють-мигочуть блискучі палати,
І тільки що мріють у балці глибокій
Убогі, обдерті, похилені хати.
А переді мною за хвилею хвилі
Аж ген до крайнеба пливуть без упину,
Сіяють під сонцем, мов золото, спілі,
Сіяють і плещуть, де оком ні скину.
Поля мої рідні, найкращії в світі,
Багаті на силу, на пишную вроду,
Засіяні хлібом і потом политі,
Робітницьким потом мойого народу!
Родючі та щедрі! в позлотисті шати
Свого хлібороба могли б ви окрити,—
Чого ж то так часто на йому ті лати?
Чого ж то в тих хатах голодній діти?
Тими колосками, що, повні та спілі,
Схиляються низько від зерна важкого,
Кого в рідним краї годуєте, милі,
Куди наша сила зникає, до кого?
Хвилюються мовчки поля за полями,
Сіріють у балці убогії хати,
І, високо знявшись, вгорі над хатками
Блищать і пишають високі палати.

Хлібороб.

Я убогий родився, і в ті дні,
Як вмірать доведеться мині,
Тільки горе та стомлені руки,
Та ще серце, зотлілее з муки,
Я зложу у дубовій труні.
Не велике я поле зорав.
Та за плугом ніколи не спав.
Що робив, те робив я до краю
І всю силу, що мав я і маю,
На роботу невпинную клав.
На тім полі каміння було,
Поле все бурьяном заросло,

Зупинявся мій плуг на тім полі,—
Та не кидав робить я ніколи,
А гострив свій леміш, чересло.
У годину, в негоду я там—
Без роботи погано рукам!
Нехай дощ і кріз драну свитину
Січе згорблену працею спину,
А спочинку собі я не дам!
Скільки поту свого я пролив,
Скільки сили я там положив!
Та дарма! бо поорона нива
Нам давала багатії жнива:
Я недурно невтомно робив.
Такі жнива зазнав я ие раз,
А тепер вже минувся мій час:
Я вже чую—останнее літо
Бачу я золоте своє жито,
Бачу, ниви широкії, вас.
Мої діти зберуть урожай...
Усьому наступає свій край,
Він прийшов і мині: в домовину
Я іду і на-віки спочину,—
Мої ж діти зберуть урожай!
Мої діти—дочки і сини,—
Усі вкупі зібравшись, вони,
Як почнуть до обіду сідати,
Будуть хліб, що придбав я, ламати
І згадають мене у труні.
І за те, що працюючи зміг
Згодувати і викохать їх,
То про мене в їх згадка не згине,—
Після мене ще довгі години
Моє діло не вмре серед їх.
Так, я вбогий родився, та в ті дні,
Як вмірать доведеться мині,
То не сором ці стомлені руки
І це серце, зотлілее з муки,
Положити в дубовій труні!...

Великий день

(Мельницкий)

Великий прийде день колись,
Великий день святої волі,
До раю-щастя чоловік
Узятий буде із недолі.
Той день не буде днем таким,
Що сонце бігом одміряє,
Ні, буде він довічним днем,
Що божество над ним вітає.
З народом зійдеться народ,
Зьедна братерство цілий світ,
Що зроду зародком було,—
Те проціте, як пишний квіт.

Я молилася я, й сподівалася я—
Чи не гляне хоч раз любо доля моя...
І минали літа—дожидала її,
Та даремні були сподівання мої.
Не діждалася я... І минули літа—
В серці пустка німа, я тепер вже не та...
На роботі тяжкій звікувала життя—
Воно марно пішло, все пішло без пуття.
І недоля моя й досі давить мене,
І та праця тяжка стан недужий мій гне,
І вже сліпнуть од сліз очі карі мої,
А все долі нема—не діждалась її!..
Ні родини нема, ні дружини нема!
Світ широкий усім, а мині він—тюрма!...

До праці!

Праця єдина з недолі нас вирве:
Нумо до праці, брати!
Годі лякатись! На діло святее
Сміло ми будемо йти!
Праця єдина нам шлях уторує,
Довгий той шлях і важкий,
Що аж до щастя і долі прямує;
Нумо до праці мерщій!
Праця не згине між людьми даремне:
Сонце засвітить колись,—
Дякою нас тоді люди згадають—
Нум же! до праці берись!
Хоч у недолі й нещасті звікуєм,—

Долю онукам дамо!
Ми на работу на світ народились,
Ми для борні живемо!
Сміливо ж, браття, до праці ставайте,—
Час наступає—ходім!
Дяка і шана робітникам щирим,
Сором недбалим усім!

---

* *
*

Промінням усе золотило,
Сміялося радісно сонце
І в темную нашу хатину
Гляділо в низькеє віконце.
Гляділо... І радість, і втіху
Несло воно наче з собою,
А ми не зважали на його,
Зібравшися всі над труною...
Сміялося сонце... Про щастя,
Життя і надію казало
І сяйвом воно в домовині
Того, хто не жив, обливало.
І в його були ті надії,
І він вірив сяйву ясному,
І смерть узяла його й більше
Не верне його вже нікому...
І в нас у душі не надія,—
З образи там зло піднималось:
Як сміє й тепер оце сонце
Сміятись, як перше сміялось...

Землякам.

(що раз на рік збіраються на Шевченкови роковини співати гімн)

Ще не вмерла Україна,
Але може вмерти:
Ви сами її, ледачі,
Ведете до смерти!
Не хваліться, що живе ще
Наша воля й слава:
Зрада їх давно стоптала,
Продала, лукава.
Ваші предки торгували
Людськими правами,
Їх продавши, породили
Вас на світ рабами.
Не пишайтеся ж у співах
Ви козацьким родом:
Ви раби, хоча й пани ви
Над своїм народом.
Україна вам не мати,
Є вам инша пані,
Зрадних прадідів нікчемних
Правнуки погані!
Тільки той достойний щастя,
Хто боровсь за його:
Ви ж давно покірні слуги
Ледарства гидкого.
Ви ж давно не люди—трупи
Без життя і сили,
Ваше місце—кладовище,
Яма та могили.
Як живі покинуть мертвих,
Щоб з живими стати,
„Ще не вмерла Україна"
Будемо співати.
Як живі покинуть мертвих,
Прийде та година,
Що ділами, не словами
Оживе Вкраїна.

---

*
* *

Не гордуй ти життям молодим,
Не журись безнадійно над ним,
Не кажи, що не вмієш робити
Тим, що й досі робить не могла;
Не кажи, що не хочеш ти жити,
Що радіючи в яму б лягла:
Носиш сили в душі молодії—
Не зрікайся завчасно надії!
І покинь ти даремний свій страх:
Он розлігся широкий твій шлях.
Ні, життя ще твоє не минулось,—
Почалося воно, молоде:
Ти недавно до його прочнулась

І воно тебе тільки ще жде.
Сором силу в душі своїй мати
І на працю її не оддати!
І не думай про те ні на мить,
Що не зможеш нічого зробить:
Коли палко і щиро кохаєш
Ти убогий і рідний свій люд,—
Невже ти ще й досі не знаєш,
Що любов може гори звернуть?
Ні, хто щиро уміє любити—
Може безліч між людьми зробити!
Не гордуй же життям молодим,
Не сумуй безнадійно над ним
І початки святої надії
Ти зневірьям тяжким не дави;
Вірь у сили свої молодії
І весела, й щаслива живи.
Але ж мусиш те щастя придбати
На роботі для рідної хати!

Вона співа.

Вона співа—і серця поривання
У звуки ті вона перелива,
Горять огнем безмірного кохання
Її пісень пекучії слова.
Вона співа—і очі молодії
Ясніш од зорь засяли із-під вій...
О, скільки в їх незломної надії,
О, скільки в їх на щастя любих мрій!
Нехай співа, нехай ті співи ллються,
Хай очі ті і сяють, і сміються,
І хай огонь кохання в їх горить!
Нехай співа! Удруге вже такая
Не зацвіте весна їй золотая,
Яка цвіте в душі її в цю мить!

---

* *
*

І згадались міні на чужині
Тії давні й недавнії ночі,
Ті чудово щасливі хвилини,
Як стрівались уста із устами,
Як палали з кохання нам очі
Й ми зливались докупи серцями.
І згадались міні на чужині
Люті муки страшного розстання,
Як прощалися ми без сльозини,
А небачені сльози давили,
Із грудей виривались ридання,
Що давно вже, давно накипіли.
І згадались міні... І сльозами
Я заплакав тепер, як дитина,
Як дитина, смажними устами
Тебе кликав: прийди, моя мила,
О, прийди, моя вірна, єдина,—
Мене мука-розлука стомила..

Про пшеницю.

(З Боровиковського)

Промовляють діти: „Тату!
А чія це тут пшениця
Скрізь широкими ланами
Розляглася, колоситься?“
—„Це усе моє та ваше:
Трохи батьківщини взяв я,
Трохи—посагу од мами,
Трохи—сам уже придбав я.
„Але, люблючи як брата
Мужика,—йому вживати
Всі поля оці дозволив,
Хоч, звичайно, не без плати.“
„А який же тато добрий!
Мужики з тії пшениці
Будуть їсти, дуже раді,
І франзолі й паляниці.“
—„Ні, мужик франзоль не любить:
Не ладнає він з панами,
І все любить годуватись,
Житнякам-глевтяками,
„Та ще висівок і в тії
Любить нащось намішати,—
Через звичаї мужичі

Й смак мужичий мусів стати."
„Він не їсть франзоль? так нащо ж
Уживає він пшеничку?"
—„Глитаям її він любить
Продавати за дурничку;
„Гроші ж любить за податки
До скарбниці він возити,—
Отакий той смак мужичий
І мужичий звичай, діти."

***

Блискучії зорі, небесні світила,
І очі ясні;
Троянда пахуща, коханая мила,
Квітки і пісні!...
Природо... кохання... душі раювання—
О, знаю я й вас;
Але в мінї инші в душі почування
Живуть у цей час,
О, зорі, трояндо і мила єдина!
Все серце в крові:
В неволі ще й досі вся наша країна,—
Невільниці й ви!
В неволі країна, і все умірає,
Весь край мій—труна,
І зорі згасають, троянда всихає,
І мила смутна.
Природа... кохання... душі раювання...
Квітки і пісні!..
Я ж бачу кайдани, я ж чую—стогнання
Рвуть душу мінї!..

Весна.

Весна!.. Віджива€ і небо, й земля—
Квітки на землі, а на небі промінння;
Почувши живого життя тріпотіння,
Цілуються з сонцем гаї та поля.
Весна!.. А тобі все немає весни,
Країно, забита в невільницьке путо,—
Имья твоє навіть усюди забуто,
Хоча не забуто зміцнять кайдани.
Весна!.. А тобі іще й досі зіма:
Замість веселих проміннів з квітками,
Панують і досі морози з снігами—
Сторіччя минають, а сонця нема!..

Отаман Музика.

Гайдамацька легенда.
(На позичений сюжет).

На ринку в містечку
Велика громада
Зійшлася з усюди
Весела і рада.
На ринку в містечку
Стовпи із петлею;
Страшний гайдамака
Стоїть перед нею.
Того ж і радіє
Громада велика,
Що згине сьогодні
Отаман Музика.
„Останні хвилини
Тепер доживаю—
Нехай перед смертю
В свистілку загра́ю!.."
З землі до помосту
Драбина велика,—
На нижньому щаблі
Спинився Музика.
Узяв він свистілку.
Торкнувся губами,—
Послав дзвінкий голос
Степами-лісами.
Струснулося листя
У темному гаї,
Високая тирса
В степу коливає.
Кат лядський гука€:
—„Гей, чуєш бо, брате!
Покинь!—На тім світі
Час буде дограти!"—
—„Гей, поки живу я,
Ще втну я співанку,

В співанці уславлю
Свою я коханку."
Ізнов на драбину
Ще вище ступає,
До степу, до гаю
Він голос пускає.
І падало листя
З несвітського грання,
Здіймалось бурхливе
В річках хвилювання.
Кат знову гукає:
—„Гей, чуєш бо, брате!
Кінець вже драбині,—
Нам треба кінчати!"
—„Нехай же в-останнє
Я ще раз заграю—
Що кидаю в світі,
Те все повітаю!"
Заграв тоді знову
Отаман Музика,
І пісня лунає
Могутня і дика,
Аж чорні хмари
Сховали пів неба...
—„Гей, чуєш?"—кат знову—
„Кінчати нам треба!"
Даремнє слово!
Він грає і грає:
Од рік і од моря,
Од степу, од гаю
Вернувся той голос
Чудною луною:
Сто душ гайдамаків
Гукнуло: До бою!
Гей, де наш отаман?..
Бий лядство прокляте,
В петлю того ката
Тягни, пане-брате!"
З ляхами, з жидами
Будинки палають;
Ревуть гайдамаки:
„Оттак у нас грають!"

Лісовий царь.

(з Гете)

Хто їде в негоду тим лісом густим?
То батько, спізнившись, і хлопець із ним!
Обнявши, малого в руках він держить,
Його пригортає, його він пестить.
— „Чом личко сховав ти, мій синку малий?"
— „Ой, тату! чи бачиш?—он царь лісовий:
У довгій киреї, в короні... дивись!"
— „То синку, тумани навкруг простяглись."
— „Мій хлопчику любий! до мене сюди
На луки зелені ти гратись іди;
В моєї матусі є пишні квітки,
Гаптовані злотом тобі сорочки."
— „Ой, тату, він кличе на луки рясні,
І квіти, і злото дає він міні."
— „Нема там нічого, мій синочку. Цить!
То вітер між листям сухим шелестить."
— „До мене, мій хлопче! в діброва густих
Дочок уродливих побачиш моїх:
Вестимуть таночок і будуть співать,
Співаючи, будуть тебе колихать."
— „Ой, тату мій, тату! туди подивись:
В танку королівни за руки взялись."
— „О, ні, усе тихо у темряві там:
То верби старії схилились гіллям."
— „Мене, хлопче, вабить урода твоя:
Чи хочеш—не хочеш, візьму тебе я!"
— „Ой, тату! вже близько!.. він нас доженe!..
Він давить, він душить, він тягне мене!.."
Наляканий батько не їде—летить...
А хлопець нудьгує, а хлопець кричить.
Добіг він до-дому і дивиться він:
В руках уже мертвий лежить його син.

Смутні картини.

Убогії ниви, убогії села,
Убогий, обшарпаний люд...
Смутнії картини, смутні, невеселі,
А инших не знайдеш ти тут.
Не став би дивитись, схотів би забути,
Так сили забути нема!—
То рідній села, то рідній люди,
То наша Вкраїна сама.

Вночі на могилі.

Вночі на могилі високій
Стою і дивлюсь навкруги:
Степи тільки мріють широкі
Та здалека темні луги.
І край того степу зникає
В туманових хвилях ясних,
А місяць сріблом обливає
Їх з неба в промінних своїх.
І серце полинуть бажає
Туди аж до краю степів,
Туди, де ще воля гуляє,
Де галас людський не гучнів,
Там тільки кістки ті козачі
Та кровью полита земля,—
Здається міні, що неначе
Зміцніла б там сила моя:
Там волю діди боронили
І там поховали її,—
Я вірю: святі їх могили
Розбуркали б сили мої.
А зорі на небі сіяють,
А місяць так ясно блищить,
Простори в тумані втопають,
Степ, тихо заснувши, лежить.
І мовчки стою на могилі,
Стою і дивлюсь навкруги—
Біліють степи, як біліли,
Чорніють далекі луги...

Переспів.

(з Гейне)

І сам я не знаю, чого це
Такий обгорта мене сум,
І все старосвітськая казка
Не йде та й не йде міні з дум.
Стає холодніше, смеркає,
Рейн хвилю по хвилі жене,
Вершину гори осяває
Останнє проміння ясне.
Чудової вроди дівчина
У пишному сяйві зорі
Своє золотеє волосся
Росчісує там на горі.
Із злота гребінчиком чеше
І пісню співає вона,
І спів той чудовий, могучий
Далеко розносить луна.
Плавець у човні її чує,—
Журба йому серце вьялить,
Не скель він пильнує, а з неї
Не зводить очей ні на мить...
І вже його човен розбитий
Сховався у вирі страшнім:
Втопила його Лорелея,
Втопила співанням своїм.

---

* *
*

Не лякайсь, що й досі хмари,
Страх згори на все навис,
Що навкруг погрози й свари
І притихли поле й ліс,
Не лякайсь, що темні ночі
Засліпили кволим очі,
Руки впали в немощних
І несміливий затих!
Там, де хмари, там і бурі:
Вдарить буря й розімчить
Всі страховища похмурі,
І засяє знов блакить,
Засміється, ясно гляне,—

Все прокинеться приспане,
І воскресне пишний день
Праці, щастя і пісень.
Все, що чується на силу,—
На порозі кращах літ
Вгору голову похилу
Підведе і сміло в світ!
Все нечисте, нице, темне,
Все гнітюче, все нікчемне,
Все, що живить рабський страх,—
Все розібьється на прах.
Майте ж прапором, надії!
Знов озвись, ожививши, сміх!
Ділом стануться всі мрії
Літ найкращих молодих!
Воскресайте, сонця діти,
Розсипайте щастя квіти,—
Хай сміється всім блакить
І звитяжський спів дзвенить!

Деспо.

(Переспів)

Сулі впала, Кьяфа впала,
Вьється скрізь турецький стяг,
Тільки Деспо в Чорній башті
Не в турецьких ще руках.
І гукають турки: „Деспо!
Зброю ти свою клади
І схилившися, рабою
Ти виходь до нас сюди!“
—Не була й не буде Деспо
Вам рабою—ворогам!—
Кгніт вхопила і гукнула:
—Діти! час умерти нам!—
Пада кгніт у льох, де порох...
Льох ревнув, торохнув грім,
І над турками, й над Деспо
Звивсь угору чорний дим.

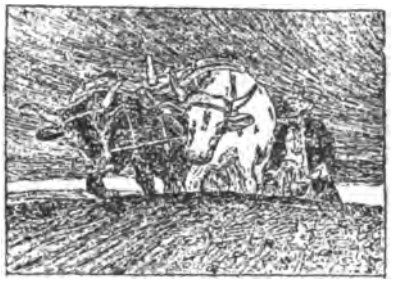

Юлія Шнайдер.

(Псевдонім Уляна Кравченко)

Род. в 1862 році.

Имья Юлії Шнайдер стало відомим в українській літературі з 1881 року. Перший її надрукований твір („Калитка"), хоч і не був слабим, зоставсь якось непоміченим, і тільки її ліричні поезії, надруковані в 1883 році в „Зорі", звернули на неї увагу і де які галицькі письменники щиро привітали нову письменницю. В 1885 році Євген Олесницький видав у Львові збірник її поезій—„Prima vera". В 1891 році видано другий збірник її поезій—„На новий шлях". В початку своєї літературної діяльности Юлія Шнайдер писала ідеалистичні поезії, а з кінця 80-х років напрямок її творчости став реалистичним. Твори Шнайдер друковані в „Зорі", альманахах: „Ватрі", „Першому Вінкові". В своїх поезіях письменниця кличе своїх сестер на „новий шлях", кличе працювати „кривавим трудом" і „оддати усе-усе за рідний люд", бо „не сліз потрібно", а праці важкої, невтомної праці, щоб поліпшити долю покривджених. Юлія Шнайдер, дочка комисара, родилась в 1862 р. в Николаєві, Жидачівського повіту в Галичині, в Австрії. Ще малою дитиною наслухалась вона оповіданнів небожа Миколи Устіяновича про дядькови твори. Побільшавши, вона читала сама ці твори і вони зробили на неї велике враження. Вчилась Шнайдер у львівській учительській семинарії, де професор Омелян Партицький давав їй читати оповідання Марха Вовчка і вказав їй путь будучої літературної діяльности. Скінчивши семинарію, Шнайдер була учителькою в Біберці, Стоках (Бобрецького повіту), а з 1884 року учителькою у Васильянському дівочому інституті у Львові. В 1886 році вийшла заміж за учителя Німентовського і стала учителькою в Сільці, Дрогобицького повіту.

Літературні джерела для біографії: 1) *Огоновський* — Іст. літ рус.; 2) „*Вік*", т. 1 (1902).

Люблю.

Люблю конвалії дрібні,
Люблю і всі я цвіти,
І перли-роси на стеблі,
І нив зелених оксаміти
В сріблястій млі...
Люблю прозорих вод кришталь,
Люблю з гір вид далекий
І хмари, що пливуть у даль,
І шум високої смереки,
І сум, і жаль...
Люблю ніч тиху, ніч святу,
Люблю зірок дрожання,
Безмежність, велич і красу,
Тайн глибину... і їх мовчання—
І самоту.
Люблю зліт дум за пасма хмар,
Люблю і запалу хвилини,
Світ духа весь—почувань жар
І сліз пекучії перлини—
Упоєнь чар...

Шовк порвався.

Шовк порвався... шкода, шкода! розсипались перли—
Упоєння в серці вмерли і надії вмерли,
І погасли наді мною всі проміння ясні,
Ой, здається, що хожу я по могилі власній.
І повьяли під стопами зіль-квіток коверці,—
Ой, здається, що ношу я власний гріб у серці.
Гень далеко по-за мною жалі і трівоги,
Так немов душа лишила земнії пороги.
Гень далеко по-за мною роспука й трівога,
Так немов душа вернула до себе, до Бога.
І німії мої жалі, німії печалі,
Я тепер, як дзвін, що з його срібне серце взяли:
Не діймає людська злоба, не болить і зрада,
Так тепер я, як без світла та біла лампада,
Як лампада, у котрій вже світло погасили—
До житя нема охоти, нема в мене сили.
Ой, нема, нема охоти і немає сили,—
Я така, як цвіт, що в південь без роси скосили.
І погасли наді мною всі проміння ясні—
Ой, здається, що хожу я по могилі власній.

З народніх мотивів.

Дожинаю вже до краю узеньку прилуду.
Ой, вже бачу, із тобою жити я не буду.
Дожинаю вже до краю узеньку прилуду,
А ще тямлю, а все тямлю зраду і облуду.
Ой, як міні не ходити, куди я ходила,
Так вже з тим міні не жити, кого я любила.
Ти ж ходи си, милий, здоров, ходи си, ходи си,
А все крутими плаями, куди ходять лиси.
Ой, ходи си, а чей собі загибель сам зладиш!
Ой, казали добрі люди, що ти мене зрадиш!
Гаразду я всім бажаю—тебе ж проклинаю,
Хоч нікого більш над тебе в світі не кохаю.
Ой, прости, прости, мій сизий, що я проклинаю,
Я ж сама така нещасна, спокою не маю.
Дожинаю вже до краю узеньку прилуду,
Чей у холодній могилі я тебе забуду.

Знов я між вами, ви бори тінисті,
І знов я над вами, ви води сріблисті
Спочину під неба тим склепом без краю

І груди в просторі безмежнім скупаю.
Ялиць шум високих тужний, сумовитий
Зове мене в рай мій колишній, прожитий...
І мрії з днів кращих кружать, мов у снах,
Рожеві, прозорі, мов мла в низинах.
Ось промінь прошиб їх, кріз віти дрожить,
У росах ламаєсь, брильянтом горить,
Розвіявся сон! Я зірвуся, йду в даль,
На вищі верхи, мене страх не проймає,
Зі мною йде вітер і пісню співає
Тужну, сумовиту і вічну, мов жаль.

---

* * *

Чи тому, що ти убога, земле, наша мати,
Маю йти за синє море, тебе покидати?
Не піду я за те море,—тут багато діла,
А що зроблю, все для тебе, моя мати мила.
Бо ти, земле, хоч убога, все ж ти наша мати,
І ти тільки маєш право до свого дитяти.

Забуду—не забуду.

I.

Щоб не тужити більш і не терпіти,
Щоб кривдникам простити злобу їх,
Щоб людськість не зненавидити всю,
І прямувать все до ясної мети,
Під тягарем не впасть на пів-дороги,
Зберу душі всю силу—і забуду.
Нарву в наручча повно маку-цвіту,
І по-за себе кину мак дрібний:
Ти сипся, сипся, сімья забуття,
Хай в пітьму вся минувшина повьється!
Проти наруг на дальший шлях життя,
Щоб стяг свій я могла нести високо,
Щоб осолодою була терплячим
І йшла на труд для спільного добра,
Як зброю, чудодійний талісман,
Візьму одно з собою—забуття.
Забуду дійсність, сум свій і роспуку,
І серце одірву од мар минулих...
Забуду цю ясну життя хвилину,
Що блиском щастя на дно серця впала
І щезла живо, щоб більш не вернути.
Забуду все, що наповняло жахом,
Коли в безмір я сміло поглядала;
Що із вершин життя, бажань, змагань,
В бездонну пропасть сумніву тручало...
Забуду, хто любов велику зрадив,
І що кохання райський цвіт зламало,
Останній блиск надії погасило,
Що вмерло в серці, скошене зневіррям...
Мій сон несповнений в житті забуду
І рай утрачений, і тихе щастя—
Забуду все, сама себе забуду.

II.

Ти сном був, що його життя нам не сповняє,
Тим соняшним, найкращим моїм сном,
Найкращим білим сном, якого не забуду,
Який в упоєнню душа раз тільки снила.
Ти перший був привіт з небесних десь країн,
Із уст коханих перший поцілунок,
Чуття палкого перший подих—ти,
Ти мисль, що будить гасла бойовії.
Ти молодість моя, огонь мого натхнення,
Ти крила моїх юних літ.
Ти був мині зоря горюча в пітьмі,
Мій соняшний весняний ранок.
Ти світлом був, що ллє красу і чари,
Ти блиск, що все довкола золотить,
Ти папороти таємничий цвіт;
Ти туга тихих зоряних ночей,
Безмежна пропасть сумніву, роспуки,
І щастя, згублене в одчаю.

На новий шлях.

Куди ти, сестро, смілий лет звертаєш?
На новий шлях?.. А чи ти тее знаєш,

Що там тя холод самоти пройме?...
Покинь новий, на втоптаний вернися,
Забав і сплетень кормом лиш кормися,
Бо світ тебе ледачою назве!
Ледачою?... і за що?—ти спитаєш:
За те, що духом світ весь обіймаєш,
Що хто лиш чоловік—для тебе брат,
Що серце кращої всім прагне долі,
Що бунту повне проти самоволі,
Що людські рани всі його болять?!..
Покинь ті Божі, ясні ідеали,
Що в твоїм біднім серці запалали,
Покинь для спільного добра свій труд!
А ні—то погордуй сучасних судом,
Жий для ідей, працюй кривавим трудом,
Оддай усе, усе за рідний люд.
Та як, крім слів і чулих сліз, нічого
Ти не несеш йому,—то розчарувань много
Зазнаєш ти і згинеш у юрбі,
І поки тіло ляже ще в могилу,
Душа утратить одіж сніжно-білу
І віру чисту в лютій боротьбі.
Не сліз потрібно, щоб ставать до бою:
Не сльози—силу й жар візьми за зброю!—
Ту силу, що любов у груди лле,
Ту міць, щоб думи в діло осущати,
Той жар, щоб з злом боротись і прощати
Все, чим тебе невіра й злоба бье;
Той жар, щоб вірить в правди світ і ждати,
І йти на труд без слави і заплати,
Як сонце й дощ працюють по лугах,
Як роси ті на пупьянки дрімучі
Падуть, щоб квіти з їх розвить пахучі...
Як маєш стільки сил,—
То йди на новий шлях!..

---

* * *

Сонечко річками золотими ллється;
На росистім лузі череда пасеться;
Соловей у лозах тьохка, заливаєсь,
А там у долині в світлі хрест купаєсь.
Під промінням сонця з річки мряка встала,
А з грудей жалібна пісня залунала.
Як та мряка біла щезне із долини,
Так і тая пісня залуна й загине.
Ой, не згине пісня, хоч прогомоніла,
Бо та пісня в серці болем накипіла;
Ой, не згине думка, як та квітка вьяне,—
Вже луна од неї між людьми зістане.
Ой, не згине пісня у пісень громаді,—
Приймуть її люди й заховають раді.
А не приймуть люди пісеньку сумненьку,
Знайде вона одгук хоч в однім серденьку.

Вагання.

I.

Суботній вечір. І хоч обіг крові
Мороз спиняє, люто сніг скрипить,—
Пливе народа гурт, життя кипить,
По улицях лунає сміх, розмови.
З вікон вистави ллється блиск чудовий:
Коронки, квіти, шовки—все блищить;
Прохожі коло шиб стають на мить...
Ось гарна пані—та аж морщить брови,
Зітхає... На лиці журба вагання:
Шовк, чи коронки? Що купить на вбрання
Щоб королевою на балю бути?
В уяві бачить баль і стать Артура,
Вітається, танцює з ним мазура...
Стиск рук... і шепт... кохання тихі нути.

II.

А обік неї, з тим гуртом брудним
„Робучих рук", що власне йдуть з виплати,
Іде робітниця, журлива мати,—
Лице пожовкле з поглядом сумним,
І стала перед крамиком малим,
Перебира в думках, чого б до хати
Потрібно зараз, щоб дозімувати,—
Піти б до краму, та не знать за чим...
І біль вагання груди їй вьялить:
У хаті голод, зимно, діти голі,—
Як гріш дрібний на все те розділить?
Довкола гамір, гук, життя бурлить,
А ум її в блудному бьеться колі:
Чого купити—дров, чи бараболі?

Андрій Бобенко.

(Псевдонім)

На літературну ниву виступив у 1883 році. Перше його оповідання—„Лірник“ було надруковане в альманасі „Рада“, який видав Михайло Старицький. В 1884 р. деякі поезії Бобенка були надруковані в „Раді“ (2-му томові); в 1885 р. в „Ниві“ (Одеса). Крім того, він друкував свої поезії і в „Зорі“. Поезії Бобенка перенятї щирою, палкою любовью до України; ніякі найпишніші картини чужої природи, чужого життя не можуть затьмити поетові образ коханої України, і в Італії, де так чудово гарно, де „гранати, пальми зеленіють, блищать лимони золоті, а за лісами, за садами високі гори“, що верхами сховались за хмарами, де „все пишається красою, усюди рай...“ йому вважається Україна; усією душею рветься він туди, де „степи широкі, на Вкраїну“, де стоїть батьківська хата, де ставочок, порослий ряскою, в якому „хлюпощуться качата, коло ставка у бурьяні пасуться гуси й гусенята“. Тяжко болить йому серце, коли „Перебравшись на чужину, згадаєш рідну Україну! Її нічим не замінить“. Поезії Бобенка написані гарною мовою, форма теж гарна. Знати в їх не аби-який талант автора. Та на великий жаль поет, не знать з яких причин, зовсім перестав писати і навіть невідомо, де він зараз пробуває...

Літературні джерела для біографії: „*Вік*“, т. I (1902).

***

Робе ми, серце, з тобою
Мужицького чесного роду,
І панської крові немає
У нас ані краплі й заводу.
Ніхто з наших предків беззвісних
Не жив за чужими руками,
Ніхто земляками своми
Не їздив, неначе волами...
Усі вони з плугом і ціпом
На себе сами працювали.
Сами собі дбали насушний
Та ще і панів годували.
А иноді, кинувши плуга,
З мечем і сокирою в полі,
Як лицарі славні, боролись
І кров проливали за волю.
Тепер вони сплять, потомившись,
На вічному ліжку могили...
Ніхто не посміє збудить їх—
Вони собі сон заробили!..

***

Запряжений кінь мій стоїть у порога
І тупає в землю ногою...
Прощай же, мій краю, бо мабуть не скоро
Побачуся знову з тобою.
Міні ти не рідний, а шкода і дуже
Тебе міні, краю, покинуть:
Ти дав міні долю і в злую годину
Не дав одинокому згинуть.
Спасибі велике тобі, краю милий!
Того я по вік не забуду:
Поки наді мною світнтиме небо,
Про тебе я згадувать буду.
Тепер уже осінь, а скоро за нею
Зіма хижим звірем завиє,
І снігом холодним тебе на роспутті
В нетопленій хаті покриє;
І ти засумуєш, заснеш на морозі,
Вгорнувшись у драну свитину,
Прощай же! бо кінь мій не хоче стояти.
Нехай тебе Бог не покине!

***

На півночі, коло моря,
Де гуляє і говоре
Буйний вітер на роздоллі,—
Зросла квіточка на полі,
І красується в тумані
На холодному майдані.
І я опинився оттут коло тебе,
Моя ти малесенька квітко!
Мене хуртовина од рідного неба
Загнала сюди; і не рідко
Я плачу за тебе та долю благаю,
Щоб ти не замерзла на стужі...
Нехай над тобою і сонечко сяє,
І сохнуть круг тебе калюжі.

До Украіни.

Моя сердешна Україно,
Тебе й свої не пізнають...
Ти вся засохла, як билина,
І буйні вітри тебе бьють...
Пропала вся твоя оздоба,
Змарніла вся твоя краса,
І, мов з великої хвороби
Посіклась шовкова коса;
І рожі ті позасихали,
Що грали в тебе на устах,
І щоки мов позападали,
Погас огонь в ясних очах...
Неначе труп коло могили,
Сидиш ти мовчки над Дніпром;
Тобі обридло, остогидло
Усе, що діється кругом.
Ти закриваєш свої очі,
Неначе хочеш все забуть

І під густим наметом ночі
В нірвані вічній потонуть...

Марні сльози.

Росходиться вітер над морем
І хмарою сонечко криє;
Запінилось море широке
І страшно лютує та виє.
Здіймаються чорнії гори,
Біліють їх гребні високі;
Між горами ями клекочуть,
Мов печі пекельні, глибокі...
Над морем схипились понуро
Високі та голії скелі,
Над ними орлиця літає,
Шукає своєї оселі:
„Оттут—на цій скелі високій
Гніздо я собі збудувала.
Та вивела діток маленьких,
Їх розуму-правди навчала.
Росли мої діти на волі,
Росли, та до зросту не стали:
Гніздо моє море розмило,
Діток моїх хвилі забрали...“
Літає орлиця та плаче
І сльози на море пускає...
А море гуляє та виє
І лиха чужого не знає!

---

* * *

Не стою я під липою
Ввечері на дворі,
Не слухаю, як з місяцем
Балакають зорі;
Не дивлюся, як сонечко
Вранці виринає
І хвилею золотою
Ниви поливає;
Не хожу я над річкою
По темній діброві,
Не слухаю соловейка
І людської мови.
Мене лихо пригнітило,
Міні сумно всюди:
Мене доля одцуралась,
Одцурались люди;
Мене місяць не вітає
І сонце не гріє,—
Моє серце покинула
Віра і надія.

Над могилою Котляревського.

Ми довго і страшно боролись
За край наш, за віру, за волю...
Орли клекотали над нами,
Вовки завивали по полю...
Валилися трупи на трупи,
Вода червоніла од крові
І дим, як пекельная хмара,
Крив поле, лягав по діброві.
А вітер плакучий так сумно,
Так жалібно пісню виводив;
Мов янголь на цвинтарі древнім
Оплакував долю народів.
Йому підтягала бандура
І мовою журно-дзвінкою
Співала про лицарську славу,
Благаючи згоди людської...
Бог свідок: нам крові чужої
І лиха чужого не треба,
Ми згоди й спокою шукали
І тільки стояли за себе...
Недавно минулось те лихо,
Ще кров не засохла в долинах
Ще явір зелений не виріс
На славних убогих руїнах,—
А тільки бандура замовкла
І рідної мови не чути,
Бо лицарські діти успіли
І пісню, і мову забути...
Та не можна заховати

Ні в полі, ні в морі,
Того, чим Бог наділив нас
На долю й на горе,
З-під руїни Кобзарь встане,
Направить бандуру,
Заспіває і розбудить
Сонливу натуру!

Отаман.

То не вітер одинокий стогне по долинах,
То не пугач серед ночі плаче на руїнах;
То не хвиля реве, будить скелю нерухому,
Що дрімає віковічно і добра нікому
Не приносить. То не чайка на степу кигиче,
І не ворон своїх діток на вечерю кличе;
То гукає пан отаман, день-у день гукає,
Товариство до роботи голосно скликає.
„Ану, братці! кому любий дим своєї хати,
Кому краще заробити, а ніж попрохати;
В кого руки не посохли, думка не тваніє,
Кому мила своя доля і своя надія;
Хто не хоче свою хату бачити в руїні,
Свою матір на морозі в латаній ряднині,
В кого серце в грудях б'ється, кому силу дано,
Кому гірко бути хлопом, а ще гірше паном,—
Ану, разом всі до праці! Хто за серп, за косу!
Праця долю, праця волю і користь приносить—
Ану, швидче! подивіться: нива висихає,
Вітер колос гне додолу, зерно вибиває.
А он хмара налягає, грім і гряд ударить...
Бережіться! Той ледащо, хто роботу барить!
Бережіться!—буде лихо, підете з торбами,
Зостануться ваша хата й мати сиротами.
Ану ж швидче, мої любі! І я вкупі з вами,
Що найважче робитиму власними руками."
Так гукає пан отаман, і ні на хвилину
Не замовкне. Його чутно на всю Україну.
І зібралась коло його купка невелика,
Поставали, посідали, наробили крику.
Подивився пан отаман. „Що ж це вас так мало?
Чом за працю не беретесь? Чого посідали?
Не саазало товариство в одповідь ні слова:
Засмутилось і притихло, мов не стало мови...
І заплакав пан отаман, голос обірвався...
Утер сльози і за працю сам один узявся.

По Італії.

Сумує море і дрімає...
Над ним парує і блищить
Ріденька пара. Сонце сяє
І сонну воду золотить...
На небі чисто, ні хмаринки...
Під небом тихо, вітер спить,
Не колихнеться ні травинка,
Ні деревце не зашумить...
Неначе сила невидима
Усюди чари розлила
І тими чарами любими
На все дрімоту навела...
По-над водою скрізь темніють
Сади пахучі і густі,
Гранати, пальми зеленіють,
Блищать лімони золоті...
А за садами, за лісами
Високі гори в ряд стоять,
У небо вперлися кряжами
І проти сонечка горять.
Усе пишається красою,
Усюди рай... Тільки мині
Нема ні долі, ні спокою
В цій дивній, райській стороні.
Я думкою далеко лину—
Туди, де рідний край лежить,
В степи широкі, на Вкраїну...

Там хата батьківська стоїть,
А між старими деревами
Ставочок ряскою заріс,
І млин, розвалений літами
Стоїть на греблі без коліс;
В ставку хлюпощуться качата,
Коло ставка у бурьяні
Пасуться гуси й гусенята
І коні трохи в стороні...
А туди далі—гай чорніє;
Під гаєм рівна та густа
Колишеться і половіє
Пшениця пишна, золота;
А далі—степ, неначе море...

На тім степу могила спить
І з вітром більше не говоре—
Забула мову... Прошумить
Над нею вітер із півночі—
І тирса пишно заблищить,
Як волос шовковий дівочий...
О, Боже! серце заболить,
Як перебравшись на чужину,
Згадаєш рідну Україну!
Її нічим не замінить,
І ніде зілля роздобути,
Умиться ранком до зорі,
Щоб рідну сторону забути
Чи то в недолі, чи в добрі...

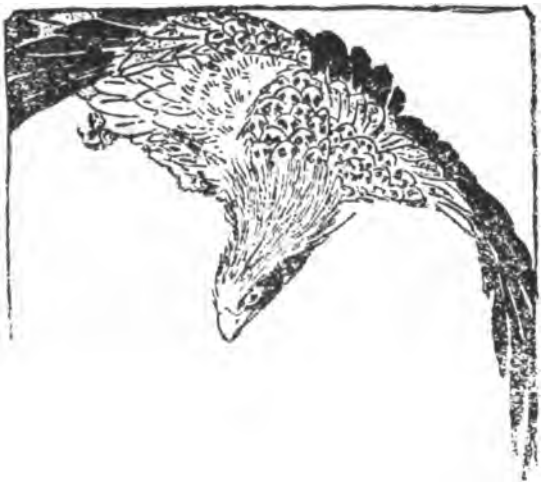

Корженко.

Починаючи з 1883 року стали друкуватись в галицьких виданнях, переважно в „Зорі", поезії Корженка. В свій час поезії Корженка робили враження на читачів і подобались часом смілою оригінальною формою і свіжістю думки. Чималу працю Корженко поклав на те, щоб з-українізувати капризну італіянську форму віршування—терціни, якою так артистично володів безсмертний Данте... Судячи по тих поезіях, які були надруковані спочатку, можна було сподіватись, що з Корженка з часом виробиться не аби який поет, бо маючи од природи талант, володів досить гарно мовою і формою. Але, на жаль, надії не справдились, і, невідомо через які саме причини, Корженко, як поет, непомітно зник з української літературної арени. Крім оригінальних творів, Корженко робив і переклади. Особливо гарний його переклад з Адама Міцкевича „Поворот тата", який подаємо нижче. Він був надрукований в „Зорі" (1895).

***

Та дармо серцем мечесь страсть забута
І пісньпливе любовью трепечуча,—
Минувшини не збудить пісні нута.
Довкола жизні хвиля бьє могуча.
Пора, пора, а діла так ще много,
А кривда людськая така болюча...
Дивись і слухай, слухай серця свого:
Забути треба ясні очі, милу,
Щоб в пору стати до ряду одного...
І не піде труд добрий у могилу,
А хоч часом угнешся по неволі,
В словах її колишніх зайдеш силу.
Lasziate ogni speranza—ми? ніколи!

Все твоє.

Поки искра мисли тліє,
Поки жизнь із ока бьє,
Поки грудь не зстуденіє,—
Ще, молодче, все твоє!
Хоч почуєш сил утому
І туман заступить путь,
Хоч зморозить молодому
Серце жаль, ненависть, лють—
В грудях тепла кров промовить
І поверне волі власть,
Хворе серце оздоровить
Молода любові страсть...

Дуб.

Він сотні літ простояв тут могучий,
А хоч од вітру гір тряслись гранити,
Здавалось, він гранит перетриває.
Він бачив не одно. Не знав страху, ні жалю,
Хоч бором туча лютилась скажена,
Ламаючи ялиці і берези...
Аж раз збудив його у темній ночі
Грім голосний, роздер його надвоє,
А лютий вітер до землі ним кинув.
І ледві пень ще пірваний остався
В землі. Ще в смерті сильний величавий
Конав діброви син, рамьям широким
Припавши тихо к зламаній березі.

---

* * *

Умерла, спить дівчина ясноока,
Бліда, вся в білу одіж оповита,—
Мигтять свічки, навкруг тиша глибока.
І гризота ворушиться укрита:
Чому як раз тепер, тепер! вступилась,
Нечайно—квітка тучею прибита?
К любові, к жизні так вона просилась!
Розумна, чесна, горда і несміла,
До мене з приязню сестри хилилась
Так просто, так сердечно; зрозуміла
Мій біль, мій жаль, розважила сумного,
Од мене тільки щирости хотіла.
Я не почув докору ні одного:
„Прийдіть! не прошу,— буду дуже рада."
Та дармо я питався серця свого...
І біль ми давить груди, рве досада:
Тепер—це тепле серце вже студене!
Недавно, вчора—цвіт, життя принада...
„Не хтів мене,—живи тепер без мене?"...

Поворот тата.

(З А. Міцкевича)

„Підіть, діточки, разом підіте,
За місто, там при дорозі
Під чудотворний образ клякніте,
Змовте молитву до Бозі.
Нема татуся, щось не вертає,
В сльозах, трівозі дні сходять:
Повінь довкола, лісом блукає
Звір, та розбійники бродять...
Слухають діти і поспішають
За місто, там при дорозі
Під чудотворний образ клякають,
Мовлять молитву до Бозі.
Цілують землю: „Во имя Отця,
Й Сина, і Духа святого,
„Спаси, помилуй, Тройце пресвята,
Нас ради имені твого".
І „Отче-наш", і „Вірую", й прочі
Всі молитви промовляють.
В книжечку потім звернули очі,
Пісню побожну співають.
„Пречиста Діво"—брат починає,
Молодші тягнуть за братом
„Небо і земля Тебе величає,
Змилуйся, змилуйсь над татом"...
Аж ось і вози затуркотіли,
Дітвора вози ті знає,
Скочили разом, загомоніли:
„Татусь наш, татусь вертає!"
І купець бачить, плаче й сміється,
З воза злізає вітати:
„Здорові діти! Як вам ведеться?
Чи довго було вам ждати?
Мама здорові? тітка? а слуги?
А от в мішечку оріхи..."
Говорять разом і цей, і другий,
Гомону повно і втіхи.
„Їдьте поволі, я пішки хочу
З дітьми додому вертати"...
Аж тут опришки довкола скочуть,
Дванадцять! страшно й сказати.
Бороди довгі, лиця негожі,
Взір дикий, одіж плюгава.

Мечі при боці, в чересах ножі,
В руках грубезна булава.
Скрикнули діти та й заніміли,
Туляться при батька лоні...
Жахнулись слуги, пан побілілий
Тремтить, складає долоні:
„Заберіть вози з всіми майнами,—
Крім життя,—що зі мною,
Та не робіть ось їх сиротами,
Молоду жінку вдовою".
Дарма не чують. Цей випрягає
Віз, бере коні, а другий
Кричить: „Де гроші?" дрюк піднімає,
З ножем рвесь инший на слуги.
Втім старший скрикнув: „Стійте, хлопьята!"
Гонить ватагу з дороги,
І випускає діти і тата;
„Йдіть—каже—йдіть без трівоги."
Дякує батько отаманові.
„Не дякуй,—цей тут говорить—
Я сам втопив би ніж в твоїй крові,
Сли б не молитва дітвори.
Діти вчинили, що тя пускаю,
Що будеш жити—їх діло,
Вони подяку всю нехай мають—
Ось як оце ся скоїло:
Чуючи здавна, що меш вертати,
Я і мої побратими
Взялись тебе ми тут дожидати,
І ждали днями цілими.
Нині йду, дивлюсь через ліщину,
Моляться діти до Бога...
Зареготавсь я—та за хвилину
Взяли ми жаль і трівога...
Згадалась рідна міні хатина...
З рук дрюк випав тяженький—
І в мене жінка, в жінки дитина,
Синок—такий ще маленький.
Купче, їдь з Богом, я у ліс мушу...
Ви діти, тут при дорозі—
Сли спомьянете—за мою душу
Змовте молитву до Бозі."

В БОРНІ.

В борні за жизнь, для себе, чи для брата
Палкий юначе, не забудь одного—
В тобі самім вся поміч і заплата.
Чи маєш матір, батька дорогого,
Зріс в теплій хаті, плеканий ріднею,
Люби їх,—кине жизнь колись самого...
Знайшов ти друга з ясною душею,
З порадою в потребі, без облуди—
Ціни, бо прийдеться розстатись з нею...
Без милости, козаче, в світі буде
Життя гонити нас. То ж жий, трудись,
І дяки не бажай. Хоч люди—добрі люди...
А не побачиш плодів труду свого,
І смерть підкосить в цвіті жизні силу,
Впадеш ти край прапору золотого—
Хоч гляне де хто може на могилу.

Мусій Степанович Кононенко.

(Псевдонім М. Школиченко)

Род. 1864 р.

Виступив на літературну ниву в 1883 р., коли в Київі видано його поему „Нещасне кохання". В 1885 р. надруковано збірничок його поезій, під назвою „Ліра", в 1889 р. надруковано його казку (віршами) „Москаль, змій та царівна", в 1889 р.— „Княгиня-кобзарь", 1895—„З Богом не змагайсь". З 1889 р. Кононенко почав друкувати свої твори в „Зорі", „Правді", „Буковині", „Дзвінкові" і „Літературно-Науковому Вістнікові". Поезії його переняті щирим поетичним чуттям і дають гарні малюнки життя. Прозою Кононенко написав казку „Ратуй", оповідання: „Злодій", „Вихрестка", „Між народ", „На селі" і инш. Переклав з російської мови оповідання: „Дідів скарб". Він писав і критичні замітки, між иншим, дав критику (з естетичного погляду) Шевченкової поезії „Ои, люлі-люлі, моя дитино!". Кононенко, син кріпака, родився 22 серпня 1864 р. на селі в Прилуцькому повіті, в Полтавщині. Вчився поет у сільській школі ясього дві зіми, бо треба було робити дома. Батько поета рано умер і покинув його з старшим його братом сиротами. Ще у школі почав Кононенко писати вірші. Перші свої вірші він написав по російські, бо у книжках, які бачив у школі, були самі російські твори, і він навіть не думав, що можна писати українською мовою. Коли він показав ці вірші старшому братові, той сказав, що в їх неначе бракує кінця і сам дописав кінець по українські. Це здивувало хлопця і він спитав брата, хіба ж можна писати поезії мужицькою мовою. „А чому ж не можна? адже у нас співають пісні, а пісня то все ж одно, що вірші", одказав брат. Ця розмова дуже вразила хлопця, і з того часу він почав складати українські поезії на зразок народніх пісень. Та не довго довелось йому тішитись цим: коли вмер батько, йому довелось помагати братові в хазяйстві, а років через два після батька, умер і брат, і хлопцеві прийшлось ще тяжче бідувати. До того ж він був ще й здоровьям слабий. Дядько його, бачучи, що він не здатний до тяжкої сільської роботи, одвіз 16-ті літнього хлопця у Київ і наняв лакеєм

до прохвесора Шкляревського (1880 р.). У Київі поет уперше побачив українські книжки, які продавались на столиках на Хрещатику, і купив собі „Тополю" і „Наймичку" Шевченка. „Тополя" сподобалась йому формою, але змістом не задовольнила, бо „це так, неначе казка,—по що це писати в книжку"; „Наймичка" ж зробила на його величезне враження: він перечитував її кілька разів і плакав, як дитина. Лакейська служба лишала поетові доволі вільного часу і він знову почав писати поезії. В 1883 р. деякі українці довідались од Шкляревського про поета і стали йому в пригоді. Вонк допомогли йому видати поему „Нещасне кохання", і почали вчити його до іспиту на сільського вчителя. Якийсь час він слухав педагогичні курси, та скінчити їх йому не довелось, бо його забрали в салдати, де він прослужив з 1885 до 1890 р. Одбувши салдатчину, Кононенко поступив на службу в контору в одному великому українському місті. Довгий час служив в Управленні Південно-Західньої залізниці. Тепер купив собі на Волині маєток і господарює...

Літературні джерела для біографії: 1) *Огоновський*—Іст. літ. Ч. III; 2) „*Вік*", т. I (1902); 3) Больш. Энцикл., т. II.

Весна.

Прийшла весна, шумить Десна
Та хвилі розганяє;
„Пора, пора, вставай од сна!"—
До діда промовляє.
Прокинувсь дід—Дніпро старий,
Реве, гуде, клекоче;
Десна жартує, гомонить,
Радіє та регоче,
Та міцно горнеться до уст
Дідусенька старого,
Щоб той всі сни їй розгадав,
Ведуть вони до чого?
— „Я мучилась в тяжкому сні,"
Казати починає,
— „Та дай пробуркатись мині!"
Дніпро перебиває,
І гнівно свій надувши ус,
Тріпоче головою
Та позіхаючи зі сну,
Несе й Десну з собою...
— „Які там сни? Тепер кажи!"
Аж літом Дніпр питає...
Та в спеку спить, мовчить Десна
І мовить не здолає...
Лишень вітрець шумить по ній
І ніби тихо каже:
— „Десна весною ожива,
Весною сни раскаже!.."

Завтра.

Довго, довго ми мовчали,
Та терпіння вже не стало,
Бо, де кинеш тільки оком,
Все заснуло, задрімало!
А роботи ж—Боже, Боже,
Скільки праці отієї!..
Але часу щоб не гаять,
Краще завра ми про цее!
А теперь мерщій до діла,
Нумо ж зараз починати!
Перш усього сон громадський
Треба швидче розігнати;

Треба так, щоб діло спільне
Закипіло як живее,
Бо без цього... Ні вже завтра
Всі ми візмемось за цее!
А тепер складем програму,
Як вести громадське діло,
І по ній тоді ми працю
Будем гнати жваво, сміло!
І найперше у програмі
Ставте правило святее...
Ні, стривайте, краще завтра
Поміркуєм ми про цее!
А сьогодні й без програми
Слід би нам урахувати,
Що давненько ми збірались
Голод людський описати.
Освітить його джерела,
Дошукатись, що тут злее,
Що не тільки тут природа...
Ні, вже завтра хай про цее!
Бо сьогодні, справді, піздно,
Скоро зверне вже з півночі,
Та й не схопим все одразу,
Тут багато треба мочі!
Але що ж?—робити треба,
Бо без праці тут не тее!
Але ж завтра безпремінно
Розміркуєм ми про цее!
Бо роботи, ой роботи!
Треба швидче, пильно братись,
Тут дебати не поможуть,
Час із ними росквитатись,
А мерщій, мерщій до праці—
Воруши і цее, й тее...
Ну, та завтра безпремінно
Поміркуєм ми про цее!

---

* * *

За думою дума мій мозок ворушить
У довгі безсонні ночі,
Нудьга всю істоту мою огортає,
Не можуть заснуть мої очі.
Я хтів би заснути, забутись на хвильку,
Порвать надолужливі мрії,
Та нічим ті думки мої припинити,
Утратив на сон я надії.
О, соне байдужий, холодний, недбалий
І в тебе в природі ті вади,
Якими багаті друзя мої щирі,
Охочі в недолі до зради!
О, соне зрадливий! О, друзі невірні!
Одної ви вдачі і роду:
В щасливу хвилину найкращі ви друзі
І зрадники перші в негоду.

Свобода.

Коли родився я на світ,
Так доглядала мене мати;
Коли ж підріс—учителі
У школі стали доглядати.
Життя плило. Друзя мої
За мною доглядати стали
За ними критики мене
На шлях бажаний направляли.
Тепер і критики й друзя
Свій догляд трохи поменшили,
За те „блакітні" догляд свій
Старанний, пильний „учинили".
Біда, біда на світі жить!—
Без догляду не зробиш кроку!
Умреш—і там земля сира
Тебе догляне зверху й збоку.

Сирота.

Один він зостався у хаті,
Один і на світі зостався,
Бо тата не віда, а з ненькою вчора
Хлопчина на вік роспрощався...
Умерла матуся, хатнна сумує
І пусткою дище вона...
Тепер лиш у найми сиріткі
Лишилася стежка сумна.

І взяв він на плечі торбину,
Пошарпану шапочку взяв,
Замкнув свою пустку-хатину
І в найми з села почвалав.
За царину вийшов і бачить
Стоять могилки та хрести,
І хлопця сиріточку вабить
На те кладовище зайти.
Іде він на свіжу могилу,
Пошарпану шапку здійма,
А в очах зрина якась думка
Глибока, сумлива, німа.
Нарешті нахмурилось чоло,
Зірвалось зітхання з грудей,
І буйнії сльози на землю
Покапали з тихих очей.
Схилилась на груди русява
Сумна, молода голова...
Пішов сиротина, а вітер
Чуприну його роздува...
І зникли могилки, сховались,
Не видно вже навіть хреста...
Шапчину ж стареньку і досі
Несе у руках сирота.

Батуринські руїни.

Пливе опівночі над Соймом рікою
Замислений місяць високо,
Бліде його чоло тугою, журбою
Пронизане дуже глибоко.
Він кидає погляд з високого стану
На чорні облупані стіни:
Були тії стіни будинком гетьману,
А нині—сумливі руїни.
В руїнах чорніють, як марища очі,
Високії вікна та двері;
За вікнами пугач пугука що-ночі,
Неначе на власній квартері.
І страшно, і сумно ті згуки лунають,
Далеко їх чути з будинка:
В Батурині ними малечу лякають,
Коли вередує дитинка.
І місяць засяяв у стелю діряву,
Горорізьбу став озирати,
Послав і до груби пасмину яскраву
На вибитих кахлях блищати.
Освічує місяць високі руїни,
А Сойм шепотить між горами:
„Гей, де ви? Вставайте, батьки України,
Сумує будинок за вами!“

Заповіт Ярослава Мудрого.

Умираючи, князь Ярослав
Заповіт своїм дітям покинув,
Щоб Україна-Русь, край наш любий-
святий,
У руках у синів не загинув.
В заповіті тому написав Ярослав
Коротеньке та мудрее слово:
— „Ви любітеся, дітки мої,
Та шануйте одно ви одного;
Та щоб згода між вами була,
Вас бо ненька одна породила,
І тоді вас ніщо не злама,
Й не здола вас ворожая сила.
Коли ж буде незгода у вас,
То загинете ви, мої діти,
Та загубите й край дорогий,—
Буде лихо тяжке він терпіти.“
Поховали сини свого князя-отця
Та й Вкраїною правити стали;
Але батьків святий заповіт
Залишили вони, занедбали.
А Україна-Русь, наша мати свята,
Повилася у тугу та горе;
Росплилося по ній князювання нове,
Мов хвилясте неситее море:
Брат на брата війною пішов,
Сполувчившись з чужою ордою,
І заплакала Русь, застогнала кругом,—
Полилася недоля рікою...
Не орач тоді в полі співав,
А на нивах круки закричали,
Та крилату свою величезну сімью
На обід на кривавий скликали.
І злітались, як хмари, круки

Та й довбали козацькії очі,
А вже решту сіроми-вовки
Доїдали у темній ночі.
Проминули ті смутні часи,
За одмінами бігли одміни,—
Одмінилось усе, тільки той заповіт
Не змінивсь аж до нашої днини.
Ми читаєм його, заучаєм його,
Та нема і тепер у нас згоди,
І панують над нами давно
То одні, то другії народи.
І втягнулись ми щиро в ярмо,
Вже щиріше не можна втягнутись,
Бо вже рідне, своє нам зробилось чуже,
До чужого ж ми стали горнутись.
І беспечно нам в шкурі чужій,
Ми забули, що есть у нас мати,
Ще й без сорому кажем під час:
„Укріні-Русі вже не встати!"
Правда, любі мої патріоти брати,
Украіни-небоги синочки!
Правда, сестри байдужі мої,
Удовиці старенької дочки!
Нащо здався вам край дорогий?
За що вам свою неньку кохати?
Ви зросли, живете—непотрібна тепер
Вам убогая рідная мати!...

Діти.

Люблю я діточок маленьких
У перші роки жизні їх,
Коли на губках червоненьких
Привітно сяє любий сміх,
Та ллється янгольская мова
Без кривди, хитрощів, брехні,
І од того святого слова
Чудне щось діється в міні.
Та мова серце оживляє,
Його чимсь любим напува,
З душею тихо розмовляє
І в ній картину роскрива—
Страшну, докірливу картину,
Де скрізь неправда вздовж і вшир,
Котрій вклонятись без упину
Навчив мене наш грішний мир.
І любий той напиток серця
Ляга вже каменем на дні,
Гіркіше, ніж полинь озветься,
І посила докір міні.
Живи ж усім ти на одраду,
Всіх, милее дитя, вітай,
І всім про кривду та про зраду
І день і ніч напоминай!

Після дощику в суботу.

Все на світі чергу має,
І у справах помаленьку
Ми вперед, вперед потроху
Будем сунутись тихенько.
Розуміючи це добре,
Всі взялись ми за роботу.
Тільки дні оці наступлять...
Після дощику в суботу!
Зникнуть сварки, зникнуть лайки,
У труну незгода ляже;
Неувічливість громадська
„Прощавайте!" всім нам скаже.
Правда знищить ворожнечу,
Брехні, заздрість—всю гидоту!
І настане це запевне...
Після дощику в суботу!
Не зустрінемо голоти
З мозолями та горбами,
Бо убогі і багаті
Стануть рівними братами!
Всі ми, всі зітхнем вільніше
Після сліз та після поту,
Тільки ж день оцей настане...
Після дощику в суботу!
Люди стануть непідкупні,
Вже не будуть продаватись
Тілом духом, та од себе
За карбованця зрікатись;
Кожний буде поважати

Тільки чесную роботу,
І продажніх ми не стрінем...
Після дощику в суботу!
Ми права здобудем людські,
Будем власні школи мати,
А книжки, журнали всякі—
Скільки схочем видавати,
Бо не буде навіть згадок
Про безгрішма та темноту.
І настане це запевне...
Після дощику в суботу!
Щасно, любо, безтурботно
Будуть наші дні минати,
Та що день і що хвилини
Злих на добре навертати,
І почнуть вважатись люди
За найкращую істоту,
І настане це, настане...
Після дощику в суботу!

В осени.

Сумно на дворі зробилося,
Небо невмите дріма,
Серце трівожно забилося,
Думок веселих нема!
Жвава надія кипучая
Стала вже мляво кунять,
Осінь нелюба гнітючая
Хоче й надію приспать...
Ой не, давайся, коханая,
Люба надіє, моя,
Хай свого сумутку не відає
Горда голівка твоя!
Ти стрепенися, не гаючись,
Хмаркам сумним не корись,
Линь до мети, не вагаючись,
І як той сокіл дивись!...

Вечір.

Сховалось сонце за горою,
Туман легенький землю вкрив,
Шепоче вітер з осокою,
Гайок зелений потемнів;
Далеко співи десь лунають,
На небі зірка миготить,
Отари з поля поспішають,
У холодочок одпочить.
Блакитне небо обгорнуло
Усю рослину, всіх людей,
Село в садочках потонуло,
Затьохкав пісню соловей...
Моя Вкраїно, мій ти раю,
Ти чарівниченько моя,
Я без кінця тебе кохаю,
Ще й більш кохати хочу я!—
Хотів би я тебе руками
До серця щиро пригорнуть,
У очі глянути очами
І вже навік тоді заснуть!

За нелюбом.

Одружили мене силою
З осоружною дружиною,
Отруїли моє серденько
Батько, матінка з родиною!
Ой, не вже ж то вам ні гадоньки,
Що сльозами я вмиваюся,
Що клену свою недоленьку,
Що за любим побиваюся?..
Було вийде він на улицю,
Та й співає так любесенько,
В мене серце затріпочеться
І біжу, було, скоресенько.
Було любий приголубиться—
Серце щастям упивається,
А зирнеш йому у оченьки
Все на світі забувається...
„Я щасливий, моя зіронько!"
Він шептав мині, цілуючи,
До грудей схиляв голівоньку
Косу шовкову милуючи..
А тепер до кіс росплетених
Руки нелюба торкаються,

І отрутою холодною
Аж у серці окликаються.
Привітає—плакать хочеться,
Поцілує—серцю мученьки,
І мов пуги опускаються
Мої теплі, білі рученьки.
Одружили мене силою
З осоружною дружиною,
Отруїли моє серденько
Батько, матінка з родиною.

Осінь.

Знову темною грядою
Ходять хмари з краю в край,
Знову плинуть, наступають
І на села, і на гай.
Облягає дощ холодний
З усіх боків і країв:
Зграя зляканого птаства
Полетіла із гаїв.
Плинуть хмари, виринає
Мовчазний їх чорний гурт
І, неначе ті ватаги,
Випливають там і тут.
Пожовтіла вся рослина,
Обезсиліла, злягла.
Скрізь темнота, скрізь негода,
Всюди темрява та мла.

Засватаній дівчині.

Ти сумуеш, кохана дівчино,
Що тебе до вінця поведуть,
Що тоді вже віночка ніколи
На головку тобі не дадуть;
Що у шовкову косу роскішную
Ти вже стрічок не будеш вплітать,
Що в таночках з подругами любими
Вже не будеш веснянок співать?
Не сумуй ти про се, чорнобривая,
І видочка свого не тумань,
А очицями любо та весело
Ти на власную долю поглянь.
Буде в тебе хатина веселая,
В ній дружина нового життя,
І мов квітка хорошая, пишная,
Усміхнеться до тебе дитя.
З губенят його слово нечуване,
Слово перше до тебе злетить,
Привіта воно душу теплесенько
І серденько твоє обновить.
Стрепенеться воно, мов та рибонька,
Твій видочок, як мак, росцвіте...
А якеж тее слово нечуване?
„Мамо!“ слово те перше святе.
Не сумуй же, кохана дівчино,
Не тумань і видочка свого!
Тебе кличе життя невмірущее,
Щоб продовжити далі його.

У випуску 5 під одним українським небом зійшлися представники літературного процесу кінця XIX - початку XX століття Олена Пчілка, поетеса, прозаїк, вчений-етнограф, мати Лесі Українки; український поет європейського походження Кесар Білиловський; самобутній талант, на могутніх плечах якого трималося не лише багато літературних справ, а й громадсько-культурних - Борис Грінченко; письменник, який вийшов з робітничого середовища Андрій Бобенко; поет, прозаїк, громадський діяч, тяжка дроля якого передчасно звела в могилу - Мусій Кононенко; представники літературного процесу на західноукраїнських землях Володимир Масляк, Іларіон Грабович, Юлія Шнайдер (більш відома в літературі під власним прізвищем Уляна Кравченко) та Володимир Корженко (літературний псевдонім В. Коцовського) - митці різні за характером обдарування, художньою палітрою.

Пчілка, наприклад, поряд із загальноукраїнськими мотивами, розробляє локальні, пов'язані з її проживанням на Волині ("Волинські спогади"). Чимало уваги вона приділяє роздумам про роль мистецтва, митця в духовному житті суспільства, обстоюючи думку про їхнє високе громадянське покликання. З цього погляду прикметним є вірш поетеси "До Кобзаря" з його фінальним зверненням:

Кобзарю наш, почуй благання
І жить навчи нас так, як ти,
Щоб найсвятіші поривання
Аж до могили донести!

Вміщена в антології добірка віршів Білиловського, серед них і "Моя пісня", "Дайте-бо жить", що стали народними, переконують - в особі цього поета наша література мала елегійно настроєного лірика, доброго знавця мови (колись Куліш сказав, що цей митець білитиме нашу мову, як сонечко полотно). Згодом Білиловський розширив діапазон своєї творчості, написавши ряд творів на міфологічні сюжети (поема "Іфігенія в Таврідї""), цикл поезій на перські мотиви. Після жовтневого перевороту Білиловський продовжив літературну працю, поєднуючи її з лікарською. Поет деякий час працював лікарем радянської амбулаторії в Решті (Іран). Повернувшись на батьківщину, був свідком нищення української культури, перебував під наглядом. Помер 1938 року в Сімферополі.

Центральною постаттю гурту поетів, вибрані твори яких подала "Українська Муза", безперечно, є Грінченко - митець високого громадянського звучання, невтомний борець за національно-духовне визволення народу, його культурне відродження, поет з гострим соціально-національним відчуттям наболілих проблем, волелюбних устремлінь народу, митець високої культури мови. Грінченко - поет широкого діапазону. Крім тем з національної історії, соціальної і політичної дійсності, в якій жив, він звертався до національної проблематики, переклав і переспівав чимало творів зарубіжних письменників, зокрема Гете і Гейне ("Лісовий король", "І сам я не знаю...").

Інші митці-наддніпрянці, чиї твори вміщені у випуску 5, урізноманітнюють і доповнюють українську поетичну ниву, по-своєму висловлюють свої думки і почуття про долю і недолю України, торкаються подій її історичного минулого ("Отаман" Бобенка, "Заповіт Ярослава Мудрого", "Батуринські руїни" Кононенка).

Три галицькі поети: Юлія Шнайдер (Уляна Кравченко), яку увів у літературу Франко, Грабович, Корженко в українському наддніпрянському літературному середовищі в такому широкому представницькому вигляді з'явилися вперше. Свого часу Сергій Єфремов у антології "Вік" (1901) помістив три вірші Уляни Кравченко. Програмний вірш "На новий шлях", що відбивав погляди авторки на завдання феміністичного руху, закликав до духовного розкріпачення української жінки. У той же час цикл віршів "З народних мотивів" засвідчував близькість слова поетеси до фольклорних джерел. Дальший розвиток Уляни Кравченко привів її до глибокого проникнення у патріотичний світ визвольних прагнень народу. Поетеса завершила свій життєвий шлях 1947 року, залишивши глибокий слід у літературно-куль-

турному житті Західної України як письменниця з яскраво вираженим національним обличчям.

Грабович, як і Корженко, були рядовими учасниками літературного процесу, не визначали основних ліній його розвитку. Та все ж і серед їхніх творів є талановиті, позначені творчою самобутністю авторів. В усякому разі такий вимогливий критик і знавець літератури, як Франко опублікував зразки віршів обидвох поетів в укладеній ним антології "Акорди" (Львів, 1903). На велику Україну вони прийшли завдяки Коваленкові.

Наприкінці зауважу, що в архіві Коваленка збереглися деякі матеріали Білиловського (розлога автобіографія, низка віршів) та Корженка (автографи віршів "Питалися мене", "Ах, якби я знала", "Сей плач"), Уляни Кравченко.

ЗАПРОШУЄМО ЗАВІТАТИ

до Акціонерного товариства "ОБЕРЕГИ"

ВСЬОГО ОДИН ДІЛОВИЙ ВІЗИТ до нас надасть Вам
БАГАТО МОЖЛИВОСТЕЙ!

ЗАМОВИТИ ПЕЧАТКИ І ШТЕМПЕЛІ
/Короткі терміни, чудовий дизайн, супутні послуги, поміркована ціна/

ВИГОТОВИТИ КОМП'ЮТЕРНІ ОРИГІНАЛ-МАКЕТИ
/Фірмові бланки, візитівки, поштові листівки, об'яви, запрошення тощо/

ПРИДБАТИ КНИГИ ЗІ СКЛАДУ
/Вроздріб і оптом без торговельної надбавки/

ПЕРЕДПЛАТИТИ НА МІСЦІ БЕЗ ОБМЕЖЕННЯ
видання АТ "Обереги"

СТАТИ ПОСТІЙНИМ АБОНЕНТОМ
картотеки індивідуальних замовників видань, що розсилаються накладною оплатою

РОЗМІСТИТИ РЕКЛАМНУ ІНФОРМАЦІЮ
на взаємовигідних умовах у виданнях АТ "Обереги"

ЧЕКАЄМО НА ВАС!

Щодня, крім суботи і неділі, з 9 до 18.
Наша адреса: 252054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 46
АТ "ОБЕРЕГИ"
Тел.: 216-63-10, Fax: 212-08-77

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка.Вип.5.-К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0014-0

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У 470240102 - 021 / 93 БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 5. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк. 3,255.Ум. фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид.арк. 2,57.Тираж 30 000 прим.Зам.3016. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0014-0(Вип.5)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

І. Бурячка

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Українка, Ценглевич, Попович-Боярська, Жарко, Маковей, Дніпрова Чайка, Бердяєв, Ухач-Охорович, Маслов-Стокіз.

Випуск 6

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Леся Українка

(Справжнє имья Лариса Петровна Косач-Квітка)

Род. 1872 р.

На літературну українську ниву виступила в 1884 р. (дванадцятилітньою дівчинкою), коли надруковано в „Зорі" її перші поезії: „Конвалія" і „Сафо". Потім твори Лесі Українки друкувались в жіночому альманасі „Перший вінок", „Зорі", „Народі", „Буковинському православному календарі", „Буковинській бібліотеці для молодіжі", „Дзвінкові", „Літ.-Наук. Вістн.", Новій Громаді" і инш. і видавались окремими виданнями. В 1885 р. у Львові видано „Вечерниці" Гоголя, що переклала Леся, вкупі з своїм братом Михайлом Обачним. В 1892 р. Олена Пчілка (Лесина мати) видала у Львові „Книгу пісень" Гейне, що Леся переклала разом з Максимом Ставиським. Було видано окремі збірники поезій Лесі Українки: „На крилах пісень" (Львів, 1900 р. і Київ, 1903 р.), і „Відгуки". Поезії Лесі Українки написані гарною співучою мовою і перенятї щирим поетичним чуттям. Вона добре знає кілька чужих мов і чимало перекладала з їх. Крім поезій, Леся Українка пише і прозою. У „Зорі" (1889) надруковано її образок з життя—„Така її доля" й инші, у „Дзвінкові"—казка „Біда навчить". З більших повістів її відомі—„Жаль" і „Над морем". Написала вона теж кілька значних критичних росправ, що читала в Київському „Літерат. обществі"; містили їх і російські часописі. В „Літ.-Наук. Вістн." за 1908 р.—надрукована її „Розмова". Леся Українка, дочка письменниці Олени Пчілки, родилася в повітовому місті Звягелі (Новгороді-Волинському), проживала і в Полтавщині. Вчилася дома, бо мати не хотіла оддавати її у гимназію. Спочатку мати сама вчила її, а потім узято було учителів, які вчили її по гимназіяльній програмі. Крім того, Леся вчилась разом з братом грецької, латинської, німецької і французької мови, а потім сама вивчилась італьянської і польської. Писати почала під впливом матері, яка, сама щира українка, і дочку свою вихо-

вала такою самою українкою. 1907 р. Л. Косачівна вийшла заміж за д. Квітку. Останнім часом зайнята писанням драматичних творів на класичні теми. Одна з сих драм „Касандра" надрукована в „Літ. Наук. Вістникові" (1903). Ще раніш написала Л. Українка драму в 5 діях „Блакитна Троянда", яка виставлялась на сцені і вміщена в збірникові „Рада".

Літературні джерела: 1) *Огоновський*—Іст. літ. т. 3; 2) Доповнення, до надрукованих відомостів, ласкаво подані матерью письменниці О. П. Косач.

Саул.

Монолог

Грай, хлопче, грай, нехай голосить арфа,
Хай плачуть струни, як жінки над гробом...
Я сам себе оплакати не можу,
Бо сліз нема. Нехай ридає арфа,
Нехай я неоплаканим не згину.
Грай, хлопче грай! Нехай той голос арфи
Заглушить голоси в моєму серці,
Ті голоси пророчі, неспокійні...
О, не на щастя став Саул пророком,—
Господь його карає віщим духом!
Саул не знає страху серед бою—
Хто бачив, щоб його рука тремтіла?
Хто бачив, як він блідне й одступає?
Прийди ж, поглянь на мене серед ночі,
Як я блукаю по своїх хоромах
Безлюдних, темних і здіймаю руки,
І ними голову безумну закриваю,
І блідну, і тремчу, і падаю додолу,
І перед власними думками одступаю,
І власних слів жахаюся пророчих...
То не мої слова—то дух лукавий
Міні через мої уста віщує,
Що мушу я... Не слухай, хлопче, грай,
Не допусти, щоб знов я був пророком.
Грай, хлопче, грай і не дивись на мене...
Вони лагідні, тії чорні очі,
Але на дні я бачу щось вороже...
За віщо ти ненавидиш мене?
Що завинив тобі Саул безумний?...
Не говори, не говори нічого:
Не я питав тебе, то дух лукавий.
О, зачаруй його, заворожи!
Безсильні проти його всі закляття,
Але музика має божу силу.
Не голосно,—лагідно, ніжно грай,
Хай спів твій має силу, як струмочок,
Що тихо й ніжно точить твердий камінь.
На серці в мене камінь—хай же спів твій
Його підточить і в безодню скине,
В безодню забуття....
Мій любий хлопче,
В той час, коли так солодко говорить
До мене срібний бренькіт струн тонких,
Не вірю я ні голосам пророчим,
Ні тим ворожим поглядам твоїм:
Хто грає так, ненавидить не може.
Та й за що б ти ненавидів мене?
Що значать всі славетні перемоги
Проти одного руху твоїх рук?
Я тільки вмів людей перемагати,
А ти самого духа переміг.
Чи заздрісно тобі на цю корону,
Цю багряницю, цеє берло? Хлопче,
Повірь міні, без їх я щасливішим
І кращим був в той час, як пас отари
На батьківських зелених полонинах.
На гнулася моя висока постать,
І не тьмарився мій веселий погляд,
Я простий був і думкою, і серцем.
Гай, гай! Чи міг же хто тоді подумать,

Що і Саул колись пророком стане?
Отак, так грай! Нехай бренить легенько
Лагідна арфа. Це ж, немов дзвіночки
Моїх отар... Це мов гірські потоки...
Я вже було й забув їх любий гомін.
Тут у дворці я чую инші звуки,
А в гори я вихожу лиш на бій;
Тоді не чутно гомону потоків,
Їх заглушають лютий брязкіт зброї
І сурми військові...
О, що за гук?
Навіщо ти ударив військової?
Не хочу! Годі! Не вражай! Я знаю,
За віщо ти ненавидиш мене:
Ти згадуєш, що я був пастухом
І став царем, а ти вівчарь і досі.
Ти згадуєш про свій славутний вчинок,
Як ти звалив пращею філістимця.
Дитина ти, дитяча в тебе й зброя!
Ти може хтів улучить горобця,
А дав Господь, що влучив Голіяфа.
Ох, що за погляд! Мов з пращі камінчик!
Ти от за що ненавидиш мене:
Що ти міні не зброєю подобавсь,
А тільки арфою, що я тебе тримаю
Не тільки по неволі, бо ти сам
Займаєшся святим огнем, як граєш
Перед царем безумним. Жаль тобі
Того, кого за ворога вважаєш.
Я так тебе музикою твоєю
Скував, звязав, немов залізним путом.
Я царь не тільки тіла, а й душі,
Душі твоєї, ти, хлопья чорняве!
І ти повстать не можеш проти мене!
Чого ти знов так дивишся на мене?
Підступний погляд твій, немов отрута.
Отрутою боротись проти мене,
Отрутою гадаєш? О, не діждеш!
Гей, де мій спис? Прибью тебе до муру,
Єхидно клята!..
О, моя дитино,
Чи це ж я вбив тебе? Ні, ні, мій спис
Не зачепив тебе... О, Боже правий,
Який же я несщасний і безумний!..
Гей, ви, раби, візьміть цього співця,
Нагородіть його, нехай іде додому,—
Він більш не буде вже ніколи грати!

. . . . . .

Він буде грати, але тут—ніколи!
Хіба тоді, як сяде тут на троні...
Адонаї! За що мене караєш
Пророчим духом і останню пільгу,
Останню оборону одбираєш?
Адонаї..
Моя дитино люба!
Мій хлопчику лагідний! де ти, де ти?
Невже мене ніхто не порятує?

---

* * *

Єремія, зловісний пророче в залізнім ярмі!
Певне серце Господь тобі дав із твердого кришталю:
Ти провидів, що люд буде гнить у ворожій тюрмі,—
Як же серце твоє не розбилось од лютого жалю?
Як ти міг дочекатись, чи справдиться слово твоє?
Роєм стріли ворожі на божее місто летіли,—
Певно чарами ти гартував тоді серце своє,
Що на йому ламалися навіть ворожії стріли.
По війні ти на звалищах міста лишився один,
І палкі твої сльози точили холодне каміння,
І луна розлягалась така серед смутних руїн,
Що найдальші нащадки почули твоє голосіння.
Єремія, ти вічная туго, тебе не збагну:
Як же серце твоє не розбилось од лютого жалю?
Бо джерело гаряче і скелю зрива кремьяну...

Так, було твоє серце з твердого, міцного
кришталю.

Де поділися?

Де поділися ви, голосні слова,
Що без вас моя туга німа?
Росточилися ви, як весняна вода
По ярах, по байраках, по балках.
Чом не станете ви, як на морі вали,
Не гукнете одважно до неба,
Не заглушете туги прибоєм гучним,
Не розібьєте смутку моєї душі
Міцним, напрасним натиском бурі?
Я не на те, слова, ховала вас
І напоїла кровью свого серця,
Щоб ви лилися, мов отрута млява,
І посідали душі, мов іржа:
Промінням ясним, хвилями буйними,
Прудкими искрами, летючими зірками,
Палкими блискавицями, мечами
Хотіла б я вас виховать, слова!
Щоб ви луну гірську будили, а не стогін,
Щоб краяли, та не труїли серце,
Щоб піснею були, а не квилінням.
Вражайте, ріжте, навіть убивайте,
Не будьте тільки дощиком осіннім,
Палайте, чи паліть та не вьяліть!

---

* * *

І все таки до тебе думка лине,
Мій занапащений, нещасний краю!
Як я тебе згадаю,
У грудях серце з туги, з жалю гине.
Ці очі бачили скрізь лихо і насилля,
А тяжчого од твого не видали;
Вони б над ним ридали,
Та сором сліз, що ллються од безсилля.
О, сліз таких вже вилито чимало,—
Країна ціла може в їх втопитись:
Доволі вже їм литись,—
Що сльози там, де навіть крові мало!

Contra spem spero.

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?
Ні, я хочу кріз сльози сміятись
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,—
Жити хочу! Геть думи сумні!
Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,—
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на їх сльози гіркі.
І од сліз тих гарячих ростане
Та кора ледовая, міцна,
Може, квіти зійдуть і настане
Ще й для мене весела весна.
Я на гору круту кремьяную
Буду камінь важкий підіймать,
І, вагу несучи ту страшную,
Буду пісню веселу співать.
В довгу темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.
Так! я буду кріз сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

Перемога.

Довго я не хотіла коритись весні,
Не хотіла її вислухати,
Тії речі лагідні, знадні, чарівні
Я боялась до серця приймати.
Ні не клич мене, весно,—казала я їй,—

Не чаруй і не вабі надаремне.
Що міні по красі тій веселій, ясній?
В мене серце і смутне, і темне."
А весна гомоніла: „Послухай мене!
Все кориться міцній моїй владі:
Темний гай вже забув зімування сумне
І красує в зеленім наряді;
„Темна хмара озвалася громом гучним,
Освітилась огнем блискавиці,
Вкрилась темна земля зіллям-рястом дрібним:
Все кориться міні, мов цариці;
„Хай же й темнеє серце твоє оживе
І на спів мій веселий озветься;
Бо на його озвалося все, що живе,
В тебе ж серце живе, бо ще б'ється!"
Тихо думка шепоче: „Не вірь тій весні!"
Та даремна вже та осторога:
Вже прокинулись мрії і співи в міні...
Весно, весно,—твоя перемога!

---

* * *

Хотіла б я уплисти за водою,
Немов Офелія уквітчана, безумна.
За мною вслід плили б мої гісні,
Хвилюючи, як та вода лагідна,
Все далі, далі...
І вода помалу
Мене б у легкі хвилі загортала,
Немов дитину в тонкий сповиток,
І колихала б, наче люба мрія,
Так тихо, тихо...
Я ж, така безвладна,
Дала б себе нести і загортати,
Пливучи з тихим, ледві чутним співом,
Спускаючись в блакитну ясну воду
Все глибше, глибше...
Потім би на хвилі
Зостався тільки одгук невиразний
Моїх пісень, мов спогад, що зникає,
Забутої балади з давніх часів...
В ній щось було таке смутне, кріваве...
Та як згадати? Пісня та лунала
Давно, давно...
А потім зник би й одгук,
І на воді ще б колихались тільки
Мої квітки, що не пішли зо мною
На дно ріки. Плили б вони, аж поки
В яку сагу спокійну не прибились
До білих водяних лілей,—там стали б...
Схилилися б над сонною водою
Берез плакучих нерухомі віти;
У тихий захист вітер би не віяв:
Спускався б тільки з неба на лілеї
І на квітки, що я, безумна, рвала.
Спокій, спокій...

---

* * *

Завжди терновий вінець
Буде кращий, ніж пишна корона.
Завжди величніша путь
На Голгофу, ніж хід тріумфальний,
Так од віку було
Й та воно буде до віку,
Поки житимуть люди,
І поки ростимуть терни.
Але стане вінцем
Лиш тоді плетениця тернова,
Коли вільна душею людина
По волі квітчається терном,
Тямлячи вищу красу,
Ніж та, що кричить на майданах:
„Гей, хто до мене? Ходіть,
„Я кожному в руки даюся."
Путь на Голгофу велична тоді,
Коли тямить людина,
На що і куди вона йде,
Не прагнучи инших тріумфів,
Знаючи иншу величність,
Ніж ту, що у-голос гукає:
„Я, з ласки Бога, цариця,
Бо гляньте сижу на престолі!"
Хто ж без одваги й без волі
На путь заблукався згубливу,
Плачучи гірко од болю,

Дає себе тернові ранить,
Сили не маючи тільки,
Аби од тернів боронитись,—
Боже, пожалься тої крові,
Що марно колючки напоїть!
Ліпше б вона на обличчі
Краскою втіхи заграла,
Очі комусь звеселяючи,
Десь на невинному святі...

Lied ohne Klang.

Якби мої думи німії
Та піснею стали без слова,
Тоді вони б більше сказали,
Ніж вся моя довга розмова.
Якби мої думи німії
На струни проречисті впали,
Зайшлись би плачем мої струни
І сміхом дитячим заграли.
Мов хвиля морська в сумну бурю,
І темна, й блискуча, й раптова,
І сонцеві рідна, й безодні
Була б моя пісня без слова.
Важкі побережні скелі
Зрива переможнее море;
Невже переможная пісня
Важкого жалю не поборе?
Невже моя пісня не хвиля?
Ой, лелі! Даремні питання...
Німі мої думи, а руки
Дають лиш німії стискання.

Вечірня година.

(Коханій Мамі)

Уже скотилось із неба сонце,
Заглянув місяць в моє віконце.
Вже засвітились у небі зорі,
Усе заснуло, заснуло й горе.
Вийду в садочок, та погуляю,
При місяченьку та й заспіваю.
Як же тут гарно, як же тут тихо,—
В таку годину забудеш лихо!
Кругом садочки, біленькі хати
І соловейка в гаю чувати.
Ой, чи так красно в якій країні,
Як тут, на нашій рідній Волині!
Ніч обгорнула біленькі хати,
Немов маленьких діточок мати,
Вітрець весняний тихенько дише,
Немов діток тих до сну колише.

---

* * *

У кожного люду, у кожній країні
Живе такий спогад, що в його давнині
Були золотії віки,
Як пісня і слово були у шанобі
В міцних цього світа; не тільки на гробі
Складались поетам вінки.
За пишнії хрії, величнії оди
Король слав поетам-співцям нагороди,
Він славу їх мав у руці;
За ввічливі станси, гучні мадрігали
Вродливиці теж нагороду давали,—
Не знали погорди співці.
І що-найпишніші дами з придворних
Вдавали на сцені субреток моторних,
Щоб слави і втіхи зажить;
Сама королева здіймала корону,
Спускалась додолу з найвищого трону
Поетовій мрії служить.
Богам були рівні співці лавреати
І гордо носили коштовнії шати
У панськім, магнатськім гурті;
Цвіли в їх і лаври, і квіти барвисті,
І навіть терни їх були позлотисті.

Кайдани—і ті золоті.
Так... в кожній країні є спогади раю,
Нема тільки в тебе їх, рідний мій краю!
Були й за гетьманів співці;
З їх деякі вічні співи зложили;
А як їх наймення? І де їх могили,
Щоб скласти хоч пізні вінці?
Цурались вони кучерявої хрії,
І вабили очі їм иншії мрії,
Не від до палацу їх шлях,
Не оди складали, а думи народу,
Не в стансах прославили милої вроду,
А в тихих, журливих піснях...
Ті вічні пісні, ті единії спадки
Взяли собі другі поети-нащадки
І батьківським шляхом пішли:
Ніхто їх не брав під свою оборону,
Ніхто не спускався з найвищого трону,
Щоб їм уділити хвали,
Чоло не вінчали лаврові віти,
Тернів не скрашали ні злото, ні квіти,
Страждали співці в самоті;
На їх не сіяли жупани-лудани;
Коли ж на руках їх дзвеніли кайдани,
То вже не були золоті!..

О, горе нам!

О, горе тим, що вроджені в темниці,
Що глянули на світ в тюремнее вікно!
Тюрма—це коло злої чарівниці,
Ніколи не розібьється воно.
О, горе тим очам, що звикли бачить зроду,
Каміння сіре, вохкий мур цвілий:
Їм сіре здасться все, як небо у негоду,
І світ, немов тюремний двір, малий.
О, горе тим рукам, що звикли у неволі
Носить кайдани ржаві та важкі,
На волю вирвуться, і там бридкі мозолі
Їм нагадають, хто вони такі.
О, горе тим, що мають душу чесну!
Коли вони ще вірять у богів,
Благати мусять силу ту небесну:
„Пошли нам, Боже, чесних ворогів!“
О, горе нам усім! Хай гине честь, сумління,
Аби упала ця тюремная стіна!
Нехай вона впаде і зрушене каміння
Покрие нас і наші имена!

Грай, моя пісне!

Досить невільная думка мовчала,
Мов пташка у клітці замкнута од світа,
Пісня по волі давно не літала,
Приборкана тугою, жалем прибита.
Час, моя пісне, у світ погуляти,
Росправити крильця, пошарпані горем,
Час, моя пісне, по волі буяти,
Послухать, як вітер заграв по-над морем.
Плинь, моя пісне, як хвиля хибкая,—
Вона не питае, кудн вона плине;
Линь, моя пісне, як чайка прудкая,—
Вона не боїться, що в морі загине,
Грай, моя пісне, як вітер цей грае;
Шуми, як той шум, що круг човна вирує.
Дарма, що одгуку вітер не мае,
А шум на хвилиночку погляд чарує!

Роберт Брюс, король шотландський.

(Шотландська легенда)

Заспів.

Спогадаймо давнюю давнину,
Спогадаймо повість незабутню
Про далеку вільную країну,
Про стару Шотландію славутню.
Давня повість! і на байку схожа,—
Є в ній певні справи, есть і мрії;

Але ж правда, наче зірка гожа,
Сипле скрізь проміння золотїй.
Правда нам світитиме кріз хмари,
Ми ж далеко думкою полинем,
Ми поглянем на військові чвари,
В давній славі спогадом поринем.

I.

Вже буде літ пьятьсот тому:
На край шотланський вільний
Війною йшов король Едвард,
Англійський владарь сильний.
Зібрав він лицарів своїх,
Все горде пишне панство,
Щоб то шотланський вільний люд
Забрати у підданство.
По всій Шотландії йде гук
Луною голосною:
„До зброї, браття! ось іде
Король Едвард війною!
Гей, милі браття! чи у вас
Ясної зброї мало?
Хіба в шотланській стороні
Вже лицарів не стало?"
Лицарство йде, земля гуде;
Зійшлись ворожі лави...
Багато буде цього дня
Крівавої забави!
Бряжчать мечі, блищать списи
І шоломи ясні;
Гукають люто вояки,
Ржуть коні вороні.
Воюють день, воюють два,
На третій день,—ой горе!
Шотланці крикнули: „Біда!
Король Едвард нас бере!"
Англійське військо б'є-січе,
Англійська зброя сяє;
Шотланська зброя опада,
Лицарство знемагає.
А тут король Едвард спинивсь,
І сурма забреніла,
Знялась над військом корогва,
Та не барвиста—біла.
Всі стали тихо, всяк свій спис
Додолу похиляє.
Гука герольд: „Король Едвард
Шотланців призволяє
Лихую звади залишить,
Спокій вернути краю,
Прийти до згоди без війни,
По братньому звичаю.
Так каже наш король: Хто з вас
Погодиться зі мною,
Той і маєтками, й людьми
Владатиме в спокою.
Люд простий має нам платить
Податки й десятини,
А лицарь буде вільний пан
Своєї батьківщини.
Всяк лицарь має з королем
Ходити у походи,—
За те він матиме собі
І ласку й нагороди."
Додолу впали корогви,—
Весь гурт шотланський панський
Враз крикнув: „Згода! хай живе
Едвард, король шотланський!"
Шотланське лицарство здалось;
Але один зостався
При зброї лицарь молодий,—
Робертом Брюсом звався.
Едварду глянув він в лице,
Мов кинув блискавицю,
Здійняв і кинув ворогам
Залізну рукавицю.
Потім остроги дав коню,—
Кінь вороненький звився,
Помчав у гори, мов стріла,
В міжгіррю темнім скрився.

II.

Поїхав Роберт по шотланській землі
Здіймати народнє повстання,
Гонців розіслав він по всій стороні
Скликати селян на зібрання.
Коли на широкій долині між гір
Зібралась великая рада,
Роберт тоді вийшов до люду й сказав:
„Шотланці, вчинилася зрада!
Нема в нас лицарства, нема в нас панів,—
Вони вже англійські піддані;

Та є ще в країні шотланський народ,
Не звик він носити кайдани!
Повстаньмо ж тепера усі, як один
За діло братерскее спільне!
Роскуймо на зброю плуги!—Що орать,
Коли наше поле не вільне?"
Тут всі зашуміли, мов хвилі морські:
„Ходімо, здобудемо волі,
Або наші голови вільні, буйні
Складемо на нашому полі!"
І там на широкій долині між гір
Селяни всі табором стали,
Палили багаття вони цілу ніч,
Все ясную зброю кували.
На ранок узброене військо було;
Кому ж не дісталося зброї,
Тому не забракло сокири, коси
Та в грудях одваги міцної.
Те військо не мало ясних корогов,
Ні панцирів срібних, коштовних;
На простих селянських щитах не було
Девізів гучних красномовних.
У цілого війська девіз був один:
„За волю, за рідну країну!"
Хоч слів тих ніхто на щиті не носив,
Та в серці носив до загину.
І так вони вийшли навпроти панів,
Роберт їх провадив до бою;
Ні одного лицаря, окрім його,
Не мали шотланці з собою.
Шотланське лицарство усе перейшло
Служити в англійському війську,
Пішло боронити мечем і щитом
Корону і владу англійську.
В нещасну годину шотланський народ
Кував свою ясную зброю;
У першому бої розбиті були,
Багато лягло головою.
Удруге зійшлися—недоле тяжка!
Знов військо шотлаиське розбите.
Ударили втрете—знов поле кругом
Все трупом шотланським укрите.
Міцна була сила потужних панів,
І ватаги мудрі знайшлися;
Ні в гори завести, ні в нетра загнать
Обачні пани не далися.

Широкі долини, розлогі лани,
Шість раз були кровью политі;
Шість раз пролунав по Шотландії крик:
„Шотланці, шотланці розбиті!"
Ні зброї вони, ні своїх корогов
Едварду до ніг не зложили,
Та волю й країну свою боронить—
Не стало селянькоі сили.
Одні полягли, а другі розійшлись,—
Пішли своє поле орати,
Без війська, без слави зостався Роберт...
Що ж має тепер він почати?
Чи має піти, як шотланські пани,
Едвардові зброю оддати,
Зостатись отут в подоланій землі,
Остатнього сорому ждати?
Ні, краще не бачить того і не чуть,
Як гинути буде країна...
„Прощай, моя рідна країно! прости
Свого безталанного сина!
Хотів би я вільною бачить тебе,
Але не судилося тее...
Далеко тепер, на чужих берегах,
Поляжу за діло святее."
Так мовив Роберт і подався він геть
На берег убогий ірланський,
Він думав по вік не вертатися знов
У край безталанний шотланський.
В Ірландію мався прибуть корабель,
Що лицарів віз в Палестину,
На йому одьїхати хтів і Роберт
У тую далеку чужину.
Укупі з одважним лицарством бажав
Піти у хрестовім поході,
Щоб ділу святому остатнім життям
І силою стати в пригоді.

III.

На безлюдному березі моря
Одинока хатина стоїть,
В тій хатині рибальській убогій
Збройний лицарь самотний сидить.
То Роберт. Він в вікно поглядає,
Чи не мріють оті кораблі,
Що везуть хрестоносців одважних
На війну до святої землі.

Ні, не видко нічого на морі,
Не біліють вітрила ясні.
Грає вільне широкеє море,
Гомонять його хвилі гучні,
Та Робертові сумно дивитись
На те море веселе, буйне,—
Як згадає він рідну країну,
Затремтить його серце сумне.
І Роберт, од вікна одступивши,
Ліг на лаву і погляд підвів
На потріскану стелю: на стелі
Павутиння павук собі плів.
І знічевья Роберт задивився
На роботу того павука;
Лицарь бачив, як прялась помалу
Тая нитка тендітна, тонка;
Як павук на тій нитці спускався,
Розколихувавсь потім на ній,
Щоб її до стіни причепити,
Потім невід роскинути свій.
Що гойднеться, то нитка й порветься,
І додолу павук упаде;
Але зараз же злазить угору
І нову собі нитку пряде.
Так шість раз той павук обривався
І шість раз він на стелю злізав;
Але всьоме таки утримався
Й до стіни свою нитку припьяв.
Тут Роберт раптом скочив на ноги,
Ухопив свою зброю до рук,
І гукнув: „Та невже таки лицарь
Менше має снаги, ніж павук?!“

IV.

Ой, то ж не сокіл-винозір
Злетів з гори в долину,
То прилетів юнак Роберт
У рідную країну.
Він на коневі воронім
По краю пробігає,
В остатній раз шотланський люд
До бою він скликає:
„До зброї всі! чи ще живе
Міцна одвага ваша?
За волю згинуть ми клялись,—
А де ж присяга наша?
„Хто волі ще не одцурався,—
Нехай іде до бою!
Хто памьята про славу й честь,—
До зброї! хто за мною?“
Не згас, не згас шотланський дух,
Шотландія повстане!
У сьомий раз, як в перший раз
Зібралися селяни.
Король Едвард не сподівавсь
Шотланського повстання:
Його лицарство розійшлось
Уже на спочивання.
Зосталась тільки поки що
Мала частина війська
Беспечна й смілива була
Залога та англійська.
Все розмовляють вояки,
Які з війни достатки.
Які в Шотландії король
Збіратиме податки.
Серед англійських вояків
Сидять пани шотланські;
Тепер король їм знов вернув
Права й маєтки панські,
То ж завтра кожен з них піде
До рідної оселі,—
Чого ж сидять вони такі
Смутні та невеселі?
Того, що душу їм гризе
І сором, і досада,
Здається їм, що все кругом
Гукає: зрада! зрада!
Англійські ж лицарі собі
Пісень гучних співають,
І так бадьоро на списах
Їх короговки мають.
Селяни тихо підійшли
До війська за горою,
Зьявились, наче з-під землі,
І вдарили до бою.
Все зашуміло, загуло,
Мов буря-хуртовина.
Роберт літа на воронім,
Неначе громовина.
Ох, лютий бій, останній бій,—
Щаслив, хто переможе!..

Англійці в роспачі кричать:
„Рятуй нас, милий Боже!"
До їх з гряниці поспіша
Од короля підмога,
І стріча шотланський крик:
„Ні, наша перемога!"
Підмога сильна надійшла,
Але шкода, вже пізно!
Женуть шотланці ворогів,
Гукають в слід їм грізно:
„Не доведеться більше вам
Ламать чужої волі!
Коли життя вам дороге,
Кладіте зброю долі!"
Шотланське військо зайняло
Англійців під горою;
Нема рятунку їм, нема,—
Складають долі зброю.
Тоді з громади виступа
Роберт і промовляє:
„Отак тепер шотланський люд
Англійцям обьявляє:
Наш край од давна вільним був,
Таким по вік він буде.
Ви бачили, як прав своїх
Боронять наші люди
Збіра хай в Англії Едвард
Податки й десятини,
А всяк шотланець вільний пан
Своєї батьківщини.
Селянам нашим байдуже
Про ласку й нагороди,
Вони не підуть з королем
За лицарством в походи.
Тепера вашу зброю всю
В заставі я лишаю,
А вас додому одпущу
По братньому звичаю.
Ідіть, Едвардові скажіть,
Як чули: по цій мові
Коли не згодиться на мир,—
Ми знов у бій готові."
Англійці мовчки одійшли
Без корогов, без зброї,
Без радощів пішли вони
Геть до землі рідної

І як в долину вже зійшли,
Оглянулись на гору,—
Роберта вгляділи вони
Серед сільського збору.
Укрита людом там була
Уся гора зелена,
А вище всіх стояв—Роберт,
У ніг його знамена;
Лежала й зброя вся ота,
Що на війні забрали;
Шотланська зброя й корогви
Навколо його сяли.
Роберт неначе річ держав,
Змагався, боронився,
Зняв потім ясний свій шолом
І людові вклонився.
Англійці чули, як гукнув
Увесь той гурт селянський:
„Хвала і честь! нехай живе
Роберт, король шотланський!"

V.

Так Роберт за снагу та одвагу
Королем у Шотландії став,
В Единбургу, преславному місті
Привселюдно корону приняв.
Урочиста одправа скінчилась,
Вийшов з церкви король на майдан.
Люд гукає: „Робертові слава!
Хай живе він до віку, наш пан!"
Коли це стихло рапітом гукання,
І весь люд мов чекає чого.
З юрби виступив гурт невеликий.—
То обрані од люду всього.
З їх один наперед виступає,
Короля він поклоном віта;
Поглядає навколо по людях
І такую промову чита:
„З ласки Бога й народа обраний,
Наш королю! вітаєм тебе!
Ми підданими влади твоєї
Признаємо охоче себе.
Ти веди своїм розумом ясним
Добрий лад у рідній сторонї;
Обіцяємось ми тобі вірне
Помагати в миру й на війні.

Та коли ти забудеш про справу
Чести й волі народу свого,
Схочеш инші багатчії землі
Прилучити до панства твого,—
Ми не підем тоді за тобою,
Щоб чужого добра здобувать:
Нам не тісно у рідній країні.
Нам не треба в чужу мандрувать.
Коли ти серед панських роскошів
Продаватимеш люд свій панам,
Ми сами боронити потрапим
Ті права, що належаться нам.
А коли ти англійській короні
Оддаси королівство своє,—
Знай, що в тую ганебну годину
Пропаде й панування твоє.
Ми тебе на державу вінчали,
Ми тебе й розвінчаєм сами,
І коли проти нас ти повстанеш,—
Проти тебе повстанемо ми.
Дай нам, Боже, радіти до віку,
Що обрали тебе в королі,
Хай цвіте при тобі та пишає
Вільна воля в шотланській землі!"
—„Дай то, Боже!—Роберт їм одмовив,—
Буду знати, на що я іду.
Дай нам, Боже, до віку прожити
В щирій згоді, у добрім ладу!"

VI.

Щира згода, добрий лад зостався,
Не зламав Роберт свойого слова.
Не пропала, не пішла по вітру
Та громадська чесная умова.
Дивувались на шотланську волю
І сторонні чужі люди,
Всі казали: „Поки світа сонця,—
У ярмі шотланський люд не буде!"
Не пригас і не пропав ніколи
Вільний дух в шотланському народі,—
Стала вільна сторона шотланська
Навіть давнім ворогам в пригоді.
Як пізніш англійці і шотланці
Поєднались в спільную державу,
То англійці вчились у шотланців,
Як любити волю, честь і славу.
І за те хвала Роберту Брюсу:
Він борцем за рідний край зьявився.
Так, одваги і завзяття в праці
Він в малого павука навчився.
Він здобув собі велику славу.
І не вмре та слава, не поляже,
В пісні, в слові буде вічно жити
І про себе світові роскаже.

---

* * *

Талого снігу платочки сивенькі,
Дощик дрібненький, холодний вітрець,
Проліски в рідкій травиці тоненькі,
Це була провесна, щастя вінець?
Небо глибокеє, сонце ласкавеє,
Пурпур і злото на листі в гаю,
Пізніх троянд процвітання яскравеє
Осінь віщує—чи то ж і мою?
Що ж, хай надходить! мене навіть радує
Душиого літа завчасний кінець;
Провесни тільки нехай не нагадує
Дощик дрібненький, холодний вітрець!

Розбита чарка.

На весіллі бренять чарочки,—
Хай здорові живуть молодята!
Хай живуть, як в гніздечку пташки,
Хай кохаються, мов голубята!
На весіллі хтось чарку розбив,—
Молода на посаді сумує,
Молодий смутно чоло схилив;—
Не журіться, „то щастя віщує"!
На весіллі музика гучна,
То ж то шпарко та весело грає!
Ох, я знаю, комусь то вона
Безталаннеє серденько крає!..
І розбилось од жалю свого
Серце смутне... Чи хто тее чує?

Чи не скаже хто часом того,
Що розбитеє серце віщує?..

З Самсона

(На біблейську тему)

Лишає Божая країна
І ясні хвилі Іордана,—
Хоч і в неволі Палестина
І лютим ворогом забрана...
Вже переможці стали станом
В долині красній та роскішній,
Під пальмами, над Іорданом,
Далеко чуть їх гоміи втішний.
А ватаг їх? О, як для його
Веселий, радісний цей ранок,—
Багато злота дорогого,
І срібла, і вродливих бранок
Добув він. Не війна крівава
Йому дала це,—ні, Даліла:
Її була це мудра справа,—
Вона дух сильний той зломила,
Рад філістимець. Гомін, гуки;
Радіє люд. Божниці димні
Од пахощів, здійнявши руки,
Святці співають вдячні гімни
Своєму божищу Ваалу,
У голос бога вихваляють,
Що він оддав їм на поталу
Всю Палестину, і співають
Хвалу Далілі, що придбала,
Для свого люду славу вічну;
Вона Самсона подолала,
Зломила силу ту величну.
І утішається Даліла,
Що славою за зраду вкрита.
У очах втіха заясніла,
Усмішка грає гордовита.
Гукає владарь:—Приведіте
Самсона бранця у палати,
Перед мене постановіте,
Його бажаю повидати!—
Покірні кинулися слуги,
Біжать чинить владаря волю;
Ведуть Самсона для наруги,
Хай бачать всі його недолю.
Кайдани тяжкі на Самсоні,
Сліпий, суиний він і без сили.
Ввели його і при колоні
В порога там постановили.
Розлігся гомін, сміх, наруга,
І жарти прикрії чувати:
—Самсоне! Де твоя потуга?
Чи ти забувся воювати?
Самсон стоїть, мов скамьянілий,
Блідий і мовчки вислухає
Оту зневагу: гнів безсилий
У грудях стиснутих бурхає.
Аж ось зненацька він здрігнувся,—
До його слуху долетіли
Слова вразливі і почувся
Єхидний, прикрий сміх Даліли:
—Здоров, Самсоне! Твоя мила
Тебе вітає!—Тая мова
Самсона серце в край вразила,
Не вдержав він гіркого слова:
—О, гадино! Моєї муки
Тобі, несита, ще не досить?!—
Самсон здійняв безсилі руки
І в голос Бога помсти просить:
—Ой, Боже помсти, Адонаю!
Вволи мою останню волю:
Хай з ворогами й я сконаю
Та дай помститись за недолю,
За сором мій і мого люду!
Дай силу давню на хвилину!
Верни мині її,—хай буду
Я знов потужним на годину!—
Вмолив він Бога тим благанням,
В Самсона знову уступила
В останній час перед сконанням
Незмірная, нелюдська сила.
Тоді колону обійнявши,
Потряс він дужими руками,—
І стеля рушилась і, впавши,
Його покрила з ворогами!

Конвалія.

Росла в гаю конвалія
Під дубом високим,
Захищалась од негоди
Під віттям широким.
Та не довго навтішалась
Конвалія біла,—
Її рука чоловіча
Віку вкоротила.
Ой понесли конвалію
У високу залю,
Понесла її з собою
Панночка до балю.
Ой, на балі веселая
Музиченька грає,
Конвалії та музика
Бідне серце крає.
То ж панночка в веселому
Вальсі закрутилась,
А в конваліи головка
Повьяла, схилилась.
Промовила конвалія:
„Прощай, гаю милий!"
І ти, дубе мій високий,
Друже мій единий!"
Та й замовкла. Байдужою
Панночка рукою
Тую квіточку зівьялу
Кинула додолу.
Може, й тобі, моя панно,
Колись доведеться
Згадать тую конвалію,
Як щастя минеться.
Не довго й ти, моя панно,
Будеш утішатись,
Та по балях у веселих
Таночках звивятись.
Може колись оцей милий,
Що так любить дуже,—
Тебе, квіточку зівьялу,
Залишить байдуже!..

Надія.

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна:
Надія вернутись ще раз на Вкраїну,
Поглянути ще раз на рідну країну,
Поглянути ще раз на синій Дніпро,—
Там жити, чи вмерти, мині все одно;
Поглянути ще раз на степ, могилки,
В останне згадати палкії гадки...
Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.

До товариша.

Чи згадали хоч раз ви про мене,
Як про вас я спогадую, хвора?
Як ростинам бракує життя в вохкій тьмі,
Так обом нам бракує простора.
Ох, тепера мене у недолі моїй
Не один добрий друг потішає:
„Не годиться журитись в пригоді такій,
Адже иншім ще гірше буває!"
Та які це слова і даремні, й нудні,
Хоч порадники щирі й охочі.
Якби знали ці люди, які то сумні
Дні без сонця, без місяця ночі!
Та ще гірше, ніж болі й неволя тісна
Це единая думка вбиває,
Ця розвага людська і ганебна, й страшна:
„Адже иншим ще гірше буває!"
В тім і жаль, що хоч би ми черпати могли
Непомірними чашами горе,
Скільки б ми таких кубків гірких не пили,—
Ще зостанеться цілеє море,
В тім і лихо, що скільки б вінків не плели,
Для робітників діла і слова,
Скільки б терну на тії вінки не стяли,—
Ще зостанеться ціла діброва!

Пісня.

Гей піду я в ті зелені гори,
Де смереки гомонять високі,
Понесу я жалі одинокі,
Та й пущу їх у гірські простори.
Кину свої жалі
На зелені галі,
Пущу бором свою тугу,
Чи не знайде другу...

---

* *
*

Ой піду я в бір темненький, там суха смерека,
Як роспалю ясну ватру, видно всім здалека.
Запалала при смереці смолова ялиця;
Горить моя досадонька, мов сухая глиця.
Розбуялась досадонька з огнем на просторі,
Розсипала палкі искри, мов ясні зорі.
Як упаде з гори искра, наче з неба зірка,
Та як влучить в саме серце,—доле ж моя гірка!..
Лежи ж тепер, досадонько, тут у серці тихо,
Буду тебе колихати, чи не присплю лихо.
Притулишся до серденька, мов дитина рідна,
Буде тобі з мого серця колиска вигідна:
Що раз вдарить кров живая,—колиска шибнеться,
Ой, спи, дитя, в день і в ночі, поки серце бьеться!..

---

*
* *

Ой, здається—не журюся, таки ж я не рада,
Чогось міні тяжко-важко, на серці досада.
Ой кину я ту досаду геть на бездоріжжа,
Зійшла моя досадонька, як мак серед збіжжа;
А я той цвіт позриваю та сплету віночка,
Кину його червоного в воду до поточка:
Пливи, пливи, мій віночку, до самого моря,
Може буря тебе втопить, чи не збудусь горя
Ой розбила вінка буря, таки ж не втопила,
А од його синя хвиля геть почервоніла.
Гірка вода в синім морі, гірко її пити:
Чом я свою досадоньку не можу втопити?

Сон літньої ночі.

(Посвята М. Ставиському)

Сон літньої ночі колись міні снився.
Коротка та літняя ничка була,
І сон був короткий,—він хутко змінився
І зник, як на сході зоря розсвіла.
Чудовая мрія, роскішна та ясна,
Кохано в ту ніч обгорнула мене,
Приснилась міні люба доля прекрасна,
Приснилось невидане щастя дивне.
Була я щаслива, безмірно щаслива;
Приснилось міні... та того не списать!
Де в світі йе мова така чарівлива,
Щоб справжнеє щастя могла розсказать?
Та сон був короткий. Ранесенько рано
Вже зникла рожевая мрія моя,—
Туди полинула, де грала кохано
Злотисто-рожева світова зоря.
Поглянула я, що вже нічка зникала,—
І душу мою обгорнула печаль;
І тихо—тихесенько я промовляла;
„Сон літньої ночі! міні тебе жаль!.."
Я щастя не маю і в мріях не бачу,
Бо иншії мрії у серці ношу
Коли я часами журюся і плачу,—
Я щастя у долі тоді не прошу.
Для инших і доля, і щастя хай буде,
Собі я бажаю не сну, а ж ,—

Хто зо сну прокинувсь, хай щастя забуде.
Йому вже до щастя нема вороття!

Трагедія.

(Товаришці Л. Старицькій-Черняхівській)

Чує лицарь серед бою,
Що смертельна рана в грудях,
Стиснув панцира міцніше,
Аби кров затамувати.
Бачить з вежі гарна дама,
Що поблід її коханий,
Що рукою стиснув груди,—
Посила до його джуру:
„Пане лицарю, вас просять
Залишити бій кривавий
Хоч на ту малу часину,
Поки рану перевьяжуть."
„Є у нас мнягкі завої
І бальзам на рану гойний,
Там на вежі біла постіль
Вже давно для вас готова"
—„Любий джуро! щира дяка
Тій, що шле тебе до мене,
Але я прийти не можу
На запросини лагідні.
„Якби я хоч на хвилину
Скинув цей залізний панцир,
Кров би кинулась потоком,
І життя моє порвала б.
„Бо й такі бувають рани,
Що нема на їх бальзаму,
Що нема на їх завоїв,
Окрім панциря твердого."
„Ох, мій пане, ця відповідь
Зранить серце ніжній дамі."
—„Коли має дама серце,
Хай його міцніше стисне..."

Тиша морська.

В час гарячий полудневий
Виглядаю у віконце:
Ясне небо, ясне море,
Ясні хмарки, ясне сонце.
Певне, це країна світла
Та злотистої блакити,
Певне, тут не чули зроду,
Що була негода в світі!
Тиша в морі... ледві-ледві
Колихає море хвилі;
Не колишуться од вітру
На човнах вітрила білі.
З тихим плескотом на берег
Рине хвилечка перлиста;
Править хтось малим човенцем,—
Вьється стежечка злотиста.
Править хтось малим човенцем,
Стиха весла підіймає,
І здається, що з весельця
Щире золото спадає.
Якби я тепер хотіла
У мале човенце сісти
І далеко на схід сонця
Золотим шляхом поплисти!
Поплила б я на схід сонця,
А од сходу до заходу,
Тим шляхом, що проложило
Ясне сонце через воду.
Не страшні для мене вітри,
Ні підводні каміння,—
Я про їх би й не згадала
В краю вічного проміння!

К. Ценглєвич.

Трапляється часом, що який небудь автор напише один гарний твір, і той твір на довгий час забезпече имья його од забуття... Це саме можна сказать і про галицького поета Ценглевича: він написав, на мотів народньої пісні „Та й орав мужик край дороги", пісню—„Орав мужик край дороги" Ця пісня зробилась надзвичайно популярною в Галичині, де старі й малі її знали. Її записано з народніх уст і надруковано в „Зорі" за 1884 рік, з увагою, що вона належить до циклю повстанських пісень. Іван Франко на сторінках тієї самої „Зорі" обіщав подать ще кілька цікавих пісень з цього циклю, та нам, на жаль, не довелось їх здибать...

* * *

Орав мужик край дороги,
Гей, гей, край дороги—
Гей, соб-тпру, соб!
Край дороги.

* * *

Воли були круторогі,
Гей, гей круторогі,—
Гей, соб-тпру, соб!
Круторогі.

* * *

Чорні воли поганяє,
Гей, гей, поганяє—
Гей, соб-тпру, соб!
Поганяє.

* * *

І такую пісню співає,
Гей, гей, пісню співає,—
Гей, соб-тпру, соб!
Пісню спів

***

—„Прийшли німці з чужинцями,
Гей, гей, з чужинцями,
Гей, соб-тпру, соб!
З чужинцями.

***

Взяли, Польщу з поляками,
Гей, гей, з поляками,
Гей, соб-тпру, соб!
З поляками.

***

Оддай, оддай, вражий сину,
Гей, гей, вражий сину,
Гей, соб-тпру, соб!
Вражий сину.

***

Литву, Польщу, Україну,
Гей, гей, Україну,—
Гей, соб-тпру, соб!
Україну.

Климентія Попович-Боярська.

Род. в 1863 році.

На літературну українську ниву виступила в 1884 році. Її поезії друкувалися в „Зорі“ (1884), „Ділі“ (1884), альманахові—„Перший Вінок“ (1887 р.) і календарі товариства „Просвіта“. Де-які її поезії написані складом народніх пісень. До найкращих поезій Климентії Попович-Боярської належить пісня „В зимі“, де яскравими барвами змальована тяжка доля бідного люду. Крім поезій, написала Попович-Боярська оповідання „Не судилось“ (в 1884 р.), та воно слабше, ніж її поезії. Климентія Попович-Боярська, дочка управителя школи, родилась 3 лютого 1863 року в Велдіжі, в Галичині. Скінчивши учення, поступила учителькою в народню школу в Честинях, жовківського повіту в Галичині, в Австрії.

Літературні джерела для біографії:—*Огоновський*—Іст. літ. руск.

Стоїть умерти.

Я кожну радість життя збірала
Так жадно,
Квітку по квітці, аж до листочка
Одного,—
І в серці крила, як скарб здобутий,
Ощадно,—
Ах, як же мало в серці лишилось
Із його!
А життя гіркість, а біль, а сльози
Холодні
Самі вливались в серце, як в чару
З кришталю,—
Плили рікою, то по краплині
По одній,
Аж заповнили вбоге серце
До краю.
Тепер на квіти голову склоню,
Хоч звяли!
Їх пахощами іще в останнє
Упьюся,
Укрию груди в перли і чоло—
В кришталі,
В кришталі-сльози, і так зарані
Минуся.
Стоїть для рожі руки о терня
Зранити,
І пити гіркість за краплю щастя
До смерти,
А повне серце о скелю долі
Розбити,
І для любові в сльозах і крові
Умерти.

Де Бог мій?

Бог мій—то снла, що світ безмежний
В вічному ладі тримає,
Що в сонці тліє, в землі що дише,
І в моїй крові кружляє.

Бог мій—це правда, добро велике,
Життя нового надія,
Це та безсмертна і непропаща
Людськости нової мрія.

Йому молюся я. Моя молитва—
Це мої сльози й надії,
Це життя тіла, духа ширяння,
Радощі й болі тяжкії.

Це пісня тая, що з мізку мого,
З гадок крилатих зростає.
Це—те гаряче чуття любові,
Що у тій пісні лунає.

Покинь.

Влітає мисль і серце рве
В незнаний десь простір,
Од земних сліз, од горя зве
До сонця й ясних зір.

Ох, дармо, думко, бьеш крильми,
Тяжить в серденьку щось,
Бо з земним горем і слізьми
На вік воно зрослось.

Великий біль, народній гніт
Скував з землею нас,—
О, думко, кинь воздушний літ,—
Терпи з серденьком враз!

---

* * *

Ой, не йду я до ворожки
Поради питати,
Ні любистком я не буду
Хлопця, чарувати.

В мене чари самородні
В погляді глибокім:
Він роспалить його серце
Полумьям широким.

Дармо, хлопче, не скуєш ти
Серденька льодами,
Не покриєш жар сердечний
Зимними словами!

Не на те я, хлопче-орле,
Тебе полюбила,
Погорджена, не люблена,
Весь вік протужила!

Не на тее моя пісня
Коханням здрожала,
Щоб нечута, погорджена
В роспуці сконала.

І серденько не на тее
Так довго дрімало,
Щоб, проснувшись, пробудившись,
Сонця не діждало...

Яків Васильович Жарко.

Род. 1861 р.

На літературну ниву виступив в 1884 р., видавши книжечку під назвою „Перші лірічні твори". Потім друкував свої твори у „Зорі", „Літ.-Наук. Вістникові", „Кубанской Жизни", „Зарѣ", „Кубани", „Свободѣ", в альманасі „Складка" Александрова, в декламаторі „Розвага" і инш. Окремими книжками видано його „Байки" (Спб., 1899), „Пісні" (Катеринодар, 1905), „Оповідання" (Полтава), „Про халеру" і „Про горілку" (Катеринодар). Жарко, син чіновника, родився 13-го лютого 1861 р. Учився в полтавській земській фельдшерській школі, яку скінчив в 1880 році. 8 год був актьором, грав (під фамилією Жарченка), переважно в трупі Саксаганського, тепер служе ділопроізводителем в катеринодарському „Комитеті попечительства народньої тверезости".

Літературні джерела для біографії: *Автобіографія*, ласкаво надіслана письменником.

Хмара.

Вечірнього сонця промінням облита,
Над вечір по небові хмара неслась,
І тихо на ниви пшениці та жита
З високости слізьми на землю лилась.
Їй жалко було, що колосся пекучим,
Попалено сонцем, хилилось униз;
Їй жалко, що вітром ламало палючим,
І хмара лилась на степи морем сліз.
І слізьми знебула земля упивалась,
Щоб вохкість цілющу ростинам оддать,
І радісно кожна стеблина всміхалась,
Мовлявши: „Ці сльози—для нас благодать!"

Терен.

Терен, терен гарний вдався,
Хлопець з дівкою кохався;
Та хміль терен обвиває,
Хлопець дівку покидає.
Ходить дівка, гірко плаче,
Другий хлопець все те бачe,
Та мерщій вхопив сокиру,
Цюкнув при корні хмілину.
Хміль ізвівся, посихає,—
Терен знову росцвітає.
Ходить дівка та й сміється,
Біля неї другий вьється...
Терен, терен гарний вдався,
Другий, з дівкою побрався.
А першого сум проймає,
Як хмілина, посихає.

Рябко.

Не знаю, правдою, чи як,
Бо гріх казати, як не так,
Рябко сюди-туди метнувся
І з мьясом у село вернувся,
Та й думає: „от добре попоїм!
На злість всім ворогам моїм!"
Біжить по греблі... зирк у воду:
Там, певно наробивши шкоди,
Рябий, поганий пес біжить
І мьясо у зубах держить.
„Дай в його одніму, а це
Сховаю на обід мьясце,"—
Рябко подумав, далі: „гав!"—
Шматок із рота в воду впав...
Зостався Рябко тоді ні з чим,
На посміх ворогам своїм.

Вовк та журавель.

Гриз кістку сірий вовк та нею й подавився:
—„Ой, лишенько!.. Ой пропаду!.."
На цю біду
Летів од конопель
Цибатий журавель,
Та біля вовка й зупинився.
Вовк і почав його благати:
„У тебе довгий ніс, мій брате,
Спаси мене!.. Озолотю,
Що схочеш, те я й заплатю!"
—„Роззяв пащеку..." Й сірий скоса
Дивись, як журавель встромив в горлянку носа,
І кістку витягнув.., „Плати
Міні тепера, вовче, ти!"
Ох, ти, пройдисвіте, ти ланець,
Між журавлями ти поганець!
Хіба я мало заплатив,
Що голову твою нікчемну з рота цілою пустив?!

---

* * *

Ой, дайте міні, степового коня,
Як бурю, як ніч, вороного
Щоб миттю летіти міні навмання
До краю мого дорогого!
Хай цілях мій освічують місяць, зірки
З високих небес темносиніх,
Та инколи ранком рожеві хмарки
Хай линуть на крилечках вільних.
Туди я майну, де пороги ревуть,
Де Дніпр, як те море, гуляє,
Де рідні степи зеленіють, цвітуть,
Де весело сонечко сяє.
Там гордо могили високі стоять,
Похмуро свій вік доживають,
Про лицарів жвавих вони гомонять,
Минулою славою сяють.
Так дайте ж міні степового коня,
Як бурю, як ніч, вороного,
Щоб миттю летіти міні навмання
До краю мого дорогого.

***

Ой, полети, соловейку,
Полети, маленький,
Та на тую сторіноньку,
Де живе миленький.
Сядь-пади в тому садочку,
Біля тії хати,
Де мій милий чорнобривий
Мусить проживати:
Защебечи тихесенько
Під віконцем в його.
Скажи ему: прийшла туга
До серця мойого.
Не так туга, не так туга,
Як сльози гіркії,
Що сміються з мого горя
Вороги лихії.

***

Проминули літо, осінь;
Холод, сніг несе зіма...
Де ж ти, синку, забарився,
Що назад тебе нема?
Буйний вітре, ти по світу
Скрізь далеко облітав,
Хоч би ти про мого сина
Добру вісточку подав.
Лине крюк над головою,
І до неї промовля:
„Ой не жди свого ти сина,
Безталанна удова,—
У степу біля могили
Син убитий твій лежить,
В головах мій брат голодний,
Чорний крюк над ним сидить!..“

Балада.

(На позичений мотів)

В безкраїх степах України,
Де зорі в блакиті горять,
Могили сумні стародавні
На сонці пекучім стоять.
Ніхто не спитає ні в кого,
Навіщо і як, і коли,
Могили в степах України
Насипані людом були.
Над вільним Дніпром є могила
Висока, крута та сумна,
Лежить хто під нею—не знають,
Стоїть в самотині вона.
Удень все орел сизокрилий
Кружиться над нею, літа,
То сяде, посиде, то знову
В блакитному сяйві віта.
Опівночі хтось із могили
Поважно та тихо встає,
Коня до Дніпра повертає
На згіррі конем виграє.
При місяці сяє весь в злоті,
Бунчук, булава у руках,
Огонь так і світе у темних,
Як ніч, його гарних очах.
На Дніпр позирає і гучно
Отаманів кличе своїх,
Козачество він призиває—
Не чути нікого із їх.
Лежать вони скрізь у могилах,
Лежать і не встануть по вік,
Ніяка їх сила не збуде,
Не то щоб збудив чоловік...
Одні повмірали у полі,
З татарами люто бючись;
А другі, попавши в неволю,
Умерли усі, сміючись.
А инших спалили у Варшаві
У мідних, страшенних биках,
Других же, зідравши волосся,
Пустили в червоних шапках.
І довго стоїть він, зітхає,
Вкраїну свою спомина,
Козацтво своє він скликає,
Аж котиться лугом луна...
А потім коня повертає,
Як тільки що стане світець,—
І миттю тією ж зникає,
Шумить тільки буйний вітрець.

Над тою могилою зранку
Орел сизокрилий літа,
Полине до хмарки, за хмарку
І знову над нею віта.
І буде стояти могила
В степу не один, може, вік...
Чи хто із людей коли внає,
То хто за мана—чоловік?!

Заєць та дяк.

Скінчивши всю свою роботу,
Пішов дячок раз у суботу
Дивитись, як Дніпро розлився.
Аж гульк: на зламаній вербі сіренький заєць примостився
І з переляку весь трусився,
Бо навкруги ревіли хвилі,
Неслись здорові криги білі,
Бючись об берега камні.
Дяк стрепенувсь, засяли очі,—
До дичини був він охочий,
Та й думає: „на завтра зайчик буде із сальцем міні.
Люблю з сальцем я та ще з перцем."
Та швидче, сівши на човна,
Гребе що сил весельцем...
І хвиля навісна
Несе до зайчика дяка.
Але пригода ось яка
Дякові стала:
Вже до верби той човен хвиля прибивала,
Дяк за вербу вхопивсь рукою,
За зайцем другу простягнув,
Та лівою якось ногою
Од себе човна й одпіхнув.
А заяць в човен плиг з верби,
Та й сів у човнику собі,
Поводить ухами, з дяка сміється,
До берега у човні він несеться...
„Бувай здоров, мій любий дяче",
Сіренький з берега гукнув:
„Посидь ще ти там, небораче,
Я вже одсидів.. Та й майнув...
А дяк
Зостався на вербі, та як?—
Наполовину у воді
Сидить, горює у біді...

---

* * *

Грім ударив: захитались
Темне небо і земля...
Хвилі грізно піднімались,
Дощ полився на поля.
Оновилась після грому
Вся природа чарівна
І всміхнулася ясному
Сонцю радісно вона.
Чом же ти не оновилась,
Жалібна душе моя,
А ще більше засмутилась?
Не радію сонцю я,
Бо повіяли холодні
Вітри буйні та страшні
І прибили квітку-волю
Саме, саме на весні.

Чайка

Чайка, над морем літаючи, кряче,
Море безкрає реве та шумить,
Чайка за дітками рідними плаче,
Кличе до себе, до їх гомонить:
„Дітки мої нерозумні, маленькі,
Нащо покинули матір свою?
Горе велике у вашої неньки,
Линьте до мене, сльозами молю."
Та й понеслася над морем широким,
Плаче за дітками, стогне, кричить,
В хмарах несеться у небі високім,
З хмарами далі та й далі летить.
Вдариться грудьми об хвилі холодні,
Сивими крильцями ляже на їх,

В прірвах глибоких, в холодній безодні
Діток повсюди шукає своїх.

В небесах.

Тихо летіла душа в небесах,
Очі журливі униз опустивши,
Сльози тремтіли на гарних очах,
Сумно вона промовляла, летівши:
„Земле, красо ти моя чарівна,
Сили не маю тебе я забути!..
Тим я і плачу, того і сумна,
Що вже не можу на тебе вернутись.
Тут в небесах тільки правда сама,
Горя тут праведні душі не знають,
Там—на землі... О, там правди нема!..
Горе та сум її всю обгортають!
Боже, на землю мене одпусти!—
Є там кого на все добре навчати,
Є там утіху кому принести,
Є там у горі кого розважати!..“
Тихо летіла душа в небесах...

Йосип Маковей.

Род. 1867 р.

Перший друкований твір Йосипа Маковея—„Післанець“ (переклад з Гейне) зявився в „Зорі“ 1885 р. В 1886 році був надрукований в „Зорі“ його переклад (з Овідія)—„Орфей і Евридика“. Того самого року надруковано в „Зорі“ першу оригінальну поезію його—„Заказані яблока“. Далі Маковей друкував свої твори в „Зорі“ (поезії, веселі фельетони, новелу—„Весняні бурі“), в „Народі“ (1891 р.. поема „Молох“), „Житті і слові“ (1894 р., поема „Новик“), „Народній Часописі“ (з 1891 року, оповідання: „Заробок на свята“, „Стара церква“, „Санитарна комісія на селі“, „Оферма“, „Покуса“, яку пізніш автор назвав „Вуйко Дорко“), „Літературно-Науковому Вістникові“, „Зап. Наук. тов. ім. Шевч.“, „Буковині“, „Шершені“, в польському „Czasi“, альманахах: „Багаття“, „Дубове листя“, „Вік“, „Акорди“, „Розвага“, „Досвітні Огні“ і инш. Писав публіцистичні статті і в російських „С.-Петерб. Вѣдомостях“ (про галицьких українців і москвофилів, та—з приводу свята Котляревського—про російську цензуру). За весь час своєї, більш як 20-ти літньої, літературної діяльности Маковей написав багато поезій (в 1894 р. він видав у Львові збірник під їх назвою „Поезії О. Маковея“), оповідань, гумористичних фельетонів, публіцистичних статтів (свої найраніші твори підписував псевдонимом Євмен). Писав наукові статті (його стаття про хорватського поета Гундуліча була надрукована в німецькому „Archiv'i für slav. Philologie“), написав велику історичну повість з часів Сагайдашного „Ярошенко“. Писав про літературну діяльність: Т. Бордуляка, О. Кобилянської, П. Грабовського, І. Франка, П. Куліша, Лесі Українки, Андрія Чайківського. В 1904 році видав у Чернівцях „Поезії Григорія Воробкевича“ з передмовою до їх. Поезії Маковея здебільшого лірічні. В прозових своїх творах Маковей гарно малює життя військове—„Оферма“, міщанське—„Клопоти Савчихи“, „Стара мадьярка“ і инш., студентське—„Весняні бурі“, життя інтеліґенції—„Вуйко Дорко“, „Самота“, селянське—„Залісся“, „Туга“, життя инших клясів суспільности—„Наші знакомі“ і историчні події—„Ярошенко“. В 1898 році він видав (в Чернівцях) сатиричну поему

„Подорож до Київа". Крім оригінальних творів, Маковей перекладав і твори чужих письменників: Діккенса, Ожешкової, Крашевського, Зудермана, Сенкевича і инш. Його оповідання „Оферма" було перш, ніж по українськи, надруковано по польськи в „Czasi". Йосип Маковей, син міщанина, родився 10-го серпня 1867 р. в містечку Яворові в Галичині. 5 літ вчився в яворівській народній школі; в 1879 році поступив у Львівську українську гимназію, яку скінчив в 1887 році. В гимназії, починаючи вже з нижчих клясів, йому довелося самому уроками заробляти на себе, бо батьки його були незаможні, до того ж мали велику сімью і через те не могли помагати синові. В 1884—6 роках Маковей належав до потаємного гуртка гимназистів, що займалися самоосвітою. Цей гурток мав свою бібліотеку, видавав гектографовані часописі, уряджував відчити і концерти, листувався з учениками провинціяльних гимназій, будучи в їх національну самосвідомість і заохочуючи до громадянської праці. З цього гуртка вийшли публіцисти: Маковей, Лев Лопатинський, Вячеслав Будзиновський, Юліян Бачинський, проф. Кирило Студинський і инші діячі австрійської України. З провинціяльних шкіл, з якими цей гурток листувався, (а де-які члени то знайомились і особисто) вийшли: проф. Ол. Колесса, голова укр. соц.-демокр. партії у Львові—Микола Ганкевич і инші. В 1887 році Маковей поступив у львівський університет, де слухав лекції української літератури і класичної филології. З другого курсу університету його взято у військо, де він прослужив рік і здав іспит на офицера. Університет він скінчив 1893 р. З 1891 р. був помічником в редакції „Діла", потім працював в редакціях „Зорі", „Народньої Часописі", був редактором „Буковини" і „Літературно-Наукового Вістника". З 1906 року він дістав посаду „головного учителя" в черновецькій учительській семинарії.

Літературні джерела для біографії: 1) *Автобіографія* ласкаво надіслана автором; 2) „*Вік*", т. I (1902 р.); 3) Больш. Энцикл. тов. „Просвѣщеніе", т. 12. Крім того про Маковея див.: *Ол. Грушевський*—Сучасне укр. письм. в його тип. представн. („Л.-Н. Вістн.", 1908, V.).

Елегія.

Коли помрем і заростем квітками,
У споминах ще оживем не раз,
Аж поки поруч з нашими кістками
Заснуть усі, що памьятали нас.
І буде це вже наша смерть остання,
Наш порох вітер світом розжене;
Прийде весна, прийде пора кохання,
А нас ніхто й ніколи не спімне.
Аж вийде раз колись дівча самотне
В полудня ясне в тихий сонний ліс:
Нежданно серце защемить скорботне
І ясний світ померкне їй од слів.
Це нас вона побачить і почує,
Мов сон і казку із старих часів,
Закрнз очі й тяжко засумує,
Заслухавшись у тихий сон лісів...

Коли б я польским графом був...

Коли б я польским графом був...
Ей! то ж то би я мався!
Я б зараз поляків забув,

До русинів признався.
Вони би з дива раз зійшлись,
А я сказав би слово:
„Мій рід одрікся вас колись,
Я признаюсь наново.
Чи треба вам свого царя,
Чи хоч митрополита,
Все прийму, бо душа моя
Добром для вас налита!"
А русини, ці мужики,
Зраділи б всі, як діти,
Убрали б всі мене в квітки
І стали б всі ревіти:
„Витай нам, графе, в добрий час!
Як раз на тебе ждали!
Вже три століття проміж нас
Ми графа не видали.
Прийми хоч мітру, поки-що,
Од нашої, громади!
Ти нам придашся, як ніхто,
До всякої паради.
Ми демократи є й були,
Але графів ми любим
І серце в нас тремтить, коли
Котрого приголубим"...
І загули би по краю
Концерти, хороводи,
Поети Руси в честь мою
Складали-б гарні оди...
Завів-би я безженний клир,
Порядок єзуїтський,
Як в давній Польщі, був би мир,
Добробут старосвітський.
А згодом... ех! та я й забув!
І сподіватись марно!..
А все ж, коли б я графом був,
Ей, то ж то жив би гарно!..

Пригода.

Природо люта, мачухо лукава,
Убійнице ненаситна, крівава,
За що, тобі пісні од нас і слава,
Чого принаджуєш ти нас собою
І всіх на смерть затроюєш борьбою,
Учителько ненависти й розбою?
Тобі пісні співати за всі муки,
За кров, за смерть, за окрики роспуки,
Подателько злодійської науки?
За ту борьбу, зажерту од дитини,
За всі затроєні життя хвилини
Прийми од мене гордий сміх і кпини!

Хрест.

І тут у горах хрест! От край проклятий!
Куди не глянеш, Бог на хрест роспьятий.
Знання нема, а скрізь безодня віри,
І всюди рабських шибениць без міри,
Землею гомонять пісні воскресні,
А люди ждуть на ласощі небесні.
Споганюють святе лице природи
Страшним кінцем Христової пригоди.
Самі ж ідуть чортівськими шляхами —
Звірюки од колиски, аж до ями!
О, глянь, Христе: ті Юди та Пилати
Од тебе ждуть небесної заплати!
Хрестом Твоїм зацитькують сумління,
А їх серця, як ті хрести, з каміння.
І шибениця в їх серцях є Богом,
А ти стоїш, Ісусе, за порогом...

Смерть.

Горить по-над зорями місяць, як жар,
Летять полонинами тіні од хмар;
Млою вкривається заспаний яр.
У сяєві ночі на кручі стрімкій
Смерека лежить у могилі мягкій,
Повалена громом на вічний спокій.
Посестри шумлять і поникла трава...
На зламанім пні, мов сама нежива,
Куняє у думах надута сова.

Людей.

Людей, людей мінї подайте!
Я так за ними затужив!
Співайте, смійтесь і гуляйте,
Хай бачу я, що світ щаслив.
Я нині думав дві години,
По що на світі ми живем,
Чому так боїмось хвилини,
Коли на той світ ми підем?
Чи ми живемо тут для проби,
Для тих дрібненьких журб і втіх,
Чи наша ціль: сповняти гроби,
Де люта смерть кидає всіх?

Камьяна епоха.

Прочитавши вчену книжку
Про епоху камьяну,
Бачу: суне мій прабатько
Кріз гущавину лісну,
Оленя несе додому,
Піт із його аж тече:
Сонце вже у праліс тоне,
Та скажено ще пече.
Скинув добич при печері,
Кличе жінку із нори:
„Дай же їсти що печене,
А звірюку забери!"
А прамати тихо каже:
—„Я сьогодні не пекла;
Є сиреньке мьясо добре,—
Подивись, я принесла..."
А прабатько як не крикне:
„Чом же стерва не спечеш?
Геть мінї з печері, бабо,
Бо убью, як не втечеш!
„Я тягаюся лісами,
Змарнував життя своє,
А вона сирого мьяса
На вечерю подає!"
Налякалася прамати,
Каже:—„Та огонь погас!
Що я палічча натерлась,—
Не затлілось ані раз!"
Він вхопив ножа з кременю:
„Геть з очей мінї, стара!"
Витяв з оленя пів шинки,
Їсть, сердега, хоч сира.
Затулила жінка очі,
Сльози каплють з-під долонь:
—„Все щодня печи печеню,
А так тяжко про огонь!"
Ох, не плач так, праматусю!
Це ще не біда тобі!—
Научись огонь робити,
І кінець усій журбі.
Гірше буде твоїм дітям
Тим у електрічний вік:
Буде в їх огню доволі,
А печеня раз на рік.

По над хмари!

По-над хмари! По-над хмари, брате!
Вийди в гори з навісної хати!
На верхах самітних там ще тихо,
Не зайшло тути ще людське лихо.
Не стають там весняній чари,
Вітер там горою, низом хмари.
Але кращі там сніги лискучі,
Ніж на долах повінь, град і тучі;
Краща студінь, пустка там сонлива,
Ніж весна на долах нещаслива.
Тихий світ там буде твій учитель,
Сам ти свій суддя і потішитель!

Сон.

Тихий сон по горах ходе,
За рученьку щастя воде.
І шумлять ліси вже тихше,
Сон малі квітки колише.
Спіть, мої дзвіночки сині,

Дикі рожі в полонині!
Не шуміть, ліси зелені,
Спати йдіть, вітри студені!
Квітоньки хай сплять здорові,
Хай їм сняться сни чудові,
Аж на небі зазоріє,—
Сонце їх малих зігріє;
І зігріє, поцілує,
І світами помандрує...
Тихий сон по горах ходе,
За рученьку щастя воде.

---

* * *

Я умію пісню,
Умію не одну,
То тихо-милозвучну,
То грімко-голосну.
Я так люблю ті співи,
Бо я їх сам зложив
У тихі хвилі щастя,
У хвилі, як тужив.
Одна сільський дзвіночок
Нагадує мині,
Як в сумерку вечірнім
Дзвенить у тишині;
А друга сум наводить,
Стає понурим світ,
Мов вітер хмару кличе
На ясний небозвід.
І зароїться разом
Крилаті думки,
Бренять, летять і вються,
Як в пасіці пчілки.

Думка.

Мині здається, я не жив,
А тільки все збірався жити,
Чогось шукав, за чимсь тужив,
Бажав комусь весь вік служити...
Аж ось і молодість минула,
Не живши, втомлена заснула.
І прийде день, як та слота,
Я довгу панахиду правлю:
Прощайте, молоді літа,
Не гуджу я вас і не славлю,
З могили вже вас не добуду,
Уже я молодим не буду.
І в тім жалю мов бачу я:
Не мертва молодість, лиш сонна,—
Не в пору ще журба моя,
Не в пору пісня похоронна:
Ще поживем! Давайте жити,
Чогось шукать, за чимсь тужити!

Серна.

Серна зранена гинула в корчах,
І крук голодний на гиллі вже кракав;
Як сльози я уздрів в її очах,
То й сам упав на землю і заплакав.
Моя сирітко, хто ж то вбив тебе?
Мовчить серна, конає на мураві;
Крильми лопоче лютий крук і жде...
Довкола сум—то смерть іде в темряві.
І круки вже летять з усіх сторін...
Ах, це ж гріхи людей, не чорні круки!
За ними громом гуркотить прокліп
На камьяні серця й криваві руки.

Візита.

О, моє серденько, славно зробила ти,
Що у гостину прийшла!—
Тільки зьявилася, зараз розбила ти
Тугу, що ум налягла.
Так мині, дівчино, нині ніяково,
Мов би умерти я мав;
Жити, чи вмерти вже стало однаково,
Хоч я життя не зазнав.
Сядь собі, серденько, та погуторимо,

Хвилі забуду сумні;
Не про великі діла поговоримо—
Тільки про наші дрібні.
Ось тобі, дівчино, меду солодкого:
Пий, моя любко, до дна!
Радощі нашого тривку короткого
Ти розумієш одна.
Я ж мушу впитися, поки забудуся,
Стану дитина, як ти;
Смутку неясного разом позбудуся,
Чорних думок самоти.
Як же я тішуся, ставши дитиною
Хоч на хвилинку, на час!
Пропасть заповнюю цею хвилиною
Може, останній вже раз...

Semper idem.

(З теки скептика).

В пізню осінь полюбив я
Панночку, як май, вродливу,
І в осінні дні прожив я
Хвилю не одну щасливу.
Як настали дні студені,
Ми видалися лиш рідко;
Я писав листи довженні,
А вона мені все дрібку.
Письма ті солодко-млаві
Я читав, тужив, радів я,
Вибірав слова ласкаві
І на память їх умів я.
А прийшла весна чудова,
Запашна і чарівна,
Жду од неї втіхи-слова:
Ані любки, ні письма!..

---

* * *

Ой, дівчино кохана,
Як ягідка румьяна!
Бач, марнію із жалю,
Таки я тебе люблю!
Гнів мій чей-же не диво;
Жий без мене щасливо!
Я ж зовсім не ворог твій,
Лиш не можу збутись мрій.
Чи мене ти дурила,
Не кажи мені, мила.
Слово це таке страшне!
Ти любила чей мене?
Подивлюсь, як до шлюбу
Поведуть мою любу,
Подивлюсь і прокляну
Свою долю навісну.
Як сонечко загріє,
Кожний йому зрадіє,
Та як дуже припече,
Кожний в холодок втече...

---

* * *

В мою одиноку хатину
Десь з поля бджола залетіла,
Ударила крильцями в шиби
І гучно мені забреніла.
Бренить моя бджілка маленька,
Нагадує весну чудову,
Несе мої думи далеко
У поле зелене, в діброву...
Те слово, що раз ти сказала,
Так серце моє звеселило!
Воно гомонить мені всюди,
Де ступлю так любо так мило
Несе мої думи далеко
У привітну, тиху хатину:
Там бачу я радого мужа
І любу, щасливу дружину...

---

* * *

Хто тобі дав тую постать принадну,
Що надивитись на тебе не можу?

На ту дівочу красу ненаглядну
Пісню величню прославну я зложу,
Що гомонітиме вічно світами,
Усміхом ранка весни усміхнеться,
Землю застелить ніжними квітками,
Запахом милим у мир розійдеться,
Срібним ручаєм заграє луками,
Дзвоном вечірнім задзвонить тужливо,
Шумом гаїв зашумить чарівливо,
Світлом веселки на мить заясніє,
Жаром вечірнього сонця загріє,
Оддихом літньої ночі задише,
Словом пестливим до сну заколише,
Мріями тихими серце обкине,
Радістю в душу тужливу полине...
Пісню величню на честь твою зложу,
Бо надивитись на тебе не можу.
Хто тобі дав ту красу ненаглядну,
Усміх роскішний і постать принадну?..

---

* * *

Давно-давно моє вже тіло
В землі на порох спопеліло,
А я, дух праведний, тріваю
І вже століття в цьому раю
Молюся Творцеві щоденно,
Що жити дав міні блаженно.
І вже літа в будучність знану,
Незмірну, вічну, я дивлюсь
І все боюся, як погляну—
Бо щастя без кінця боюсь...
Не хочу жити все з святими
І вічно чути радість всіх,
А жити рад бим і між злими
Без хвилі щастя і утіх.
Де не співають херувими,
А плаче кожний за свій гріх,
Де мучаться і чути стони,
І нарікання, і прокльони,—
Там жити я тако ж бажаю,
Щоб сам у світі тім огненнім
Стерпів я муки всі тяжкі.
В нещасті щастя я пізнаю
І знов на довгії віки
Не буде рай міні будденним.
Мій Боже, щоб я рай цінив,
Колись за кращим не тужив,
Бажаня це міні прости
І не постав його в провину,—
У пекло Ти мене пусти,
Зазнати горя хоч хвилину...

Некрут.

Помер некрут в непривітній столиці,
Далеко од свого села,
Од матері, убогої вдовиці,
Од любки, що в селі жила.
Помер, не бачивши у час конання
Ні слізки жалю, ні зітхання.
І вже його везуть на чорнім возі,
В могилу піп його веде,
Музика грає марша, по дорозі
Гурток вояків мовчки йде.
Не видко тільки біля домовини
Ні матері, ні любої дівчини...
Помер некрут—і труби грають смутно
Йому байдужому в труні;
Під віком жалісної гри не чутно,
Бо він лежить у вічнім сні.
Вже дзвонять дзвони на цвинтарній брамі,
Витають гостя, що спочине в ямі.
А там в селі його убога мати
До його пише лист дрібний:
„Мій сину наймиліший, що чувати?
Чому не пишеш, чи гнівний?
Кланяєсь Настя Василеві своєму...
Чи ти приїдеш на Різдво додому?“...

Метеор.

Ось блиснув метеор і згас,
Як у життю щасливий час,

І на всесвітнім цвинтарі
Лягли десь відламки зорі.
Так роспадаються світи,
Живуть і гинуть без мети,
І всі вони—один цвинтарь,
А їх творець—старий гробарь
Усе по радощах марних
Гребе у безвістях сумних.

---

* *
*

Бодай тебе, пань-матко Єво,
Та за цікавість ту твою!
На що ти яблуко займала,
Коли гаразд жилось в раю!
А то, дивись, тепер на лихо,
Як ти і твій старий Адам,
Такі ми всі на те цікаві,
Що не велять займати нам.
Та ще то вам нічо не сталось,
Широкий світ був ваш кругом;
Нам за цікавість на цім світі
Кутка найти не мож часом...

---

*
* *

Наді мною листя скрізь зелене,
Сонце тиснесь в тінь лісну лучами,
Дерева розлогі вколо мене,
Долом густо вмаєні корчами.
Леготь теплий ледві чутно дише,
В тіні квіти головки вниз клонять,
Пташка пирхне, листям заколише,
Десь далеко жайворонки дзвонять.
Сойка закричить там неспокійно,
Дикий голуб туркотить на дубі,
В сяєві мушки буяють рійно
І розносять звуки тихі, любі.
Між корчами в тіні при ручаю,
Що помалу вьється між травою,
На мураві я сижу, думаю
І любуюсь довго самотою.
Як незамітно минають хвилі
Серед твоїй зелені, діброво!
Чую, як мій дух росте на силі,
Як він оджива тут наново.
Сторони родимі, величаві,
Не заступить вас чужина жадна,
Світ манить мене на цій мураві
І будучина міні принадна.
Дух мій вдвое до життя охочий:
Ним я звеселю тяжкі години,
Як брильянт, що світить серед ночі
Світлом сонця, набраним за днини.

Туга.

Біжить у яр вода,
Біжить вода і сріблом ллється;
Над нею дівчина сміється,
Роскішна, молода.
Голубко, не втікай!
Скажи міні ту гарну казку
Про радощі, дівочу ласку,
Скажи про тихий рай!
Ах, казочко моя!
Я чув її, а де—не знаю,
Забув—і з туги заниваю,
І рад би вмерти я,
З водою поплисти
В далекий світ, щоб не тужити,
Або тут серденько зложити,
Квітками зарости!
Шуміли би ліси,
Шуміли би міні діброви
Про чари вічної любови
І вічної краси.

Дніпрова Чайка.

(Псевдонім)

На літературну ниву виступила в 1885 році, коли в одеському альманахові „Нива“ було надруковано її оповідання „Знахарка“ і кілька поезій. Потім твори її друкувались в „Степу“, „Правді“, „Зорі“, „Літ.-Наук. Вістн.“, „Розвазі“, „Вікові“, „Досвітніх огнях“, „Хвиля за хвилею“ і инш. В 1895 р. видано окремою книжкою її оповідання „Хрестоносс“. Твори Дніпрової Чайки, як поетичні, так і прозові визначаються надзвичайно гарною мовою і легким граціозним стілем. Де-які її твори перекладені на російську мову (напр., „Шпаки“, були надруковані в „Кіевск. Искрѣ“—додаток до газети „Кіевскія Вѣсти“ за 1908 рік). Дніпрова Чайка зараз живе в Херсоні.

Літературні джерела для біографії: „*Вік*“, т. I (1902).

Мати.

Сіється дощик невпинний, осінній,
Вітер ридає в ріллі,
Сумно на небі, повитому в хмари,
Сумно на мокрій та голій землі.
Вечір вкриває слобідку убогу,
В темряві никне ріка,
Чуть лиш, як плеще, як стогне над нею
Очеретина суха та гнучка.
Тиша, безлюддя... А що ж то блукає
Між верболозів старих?
Що загубило? Кого викликає
З темної плавні, та хвиль говірких?
То—безталанна, що долю згубила...

—

Свідком ця сама ріка,
Як тут весною уперше зустріла
Бравого хлопця дівчина стрункa;
Свідками верби—свашки шепотливі,
Як їх кохання росло;
Свідком і вітер—дружко жартовливий,
Як їх весілля оттут одійшло:

Їм не співали дружки з світилками,
Руки їм піп не вьязав,
Благословило їх небо зірками,
Та соловейко в гіллі щебетав;
Ніч, окропивши росою, покрила
Любих своїх молодих,
Килим шовковий трава простелила,
Місяць, милуючись, сон їх стеріг.

—

Милий ізрадив, покинув кохану,—
Сохне і вьяне вона...
Літо минуло, і в осінь погану
Перевернулась весела весна.
Верби обсипались, зляканий місяць
Вид свій за хмару сховав,
Згасли зірки, з сорому соловейко
Десь на чужині без вісти пропав...
Люди недобрі—не в їх сиротині
Ради в нещасті прохать:
Ще насміються!—І лине дівчина
В плавню до річки поради шукать.
Річка-порадниця хвилею грає,
Слухає дівка її
Влесливі речі—і от зрозуміла—
І простягла їй обійми свої.
„Річко, сестрице, прийми моє горе,
„Бо не під силу тяжке!..
„На моє тіло, неси його в море,
„Душу ж... О, Господи, що ж це таке?!..“
Темную хмару порвав буйний вітер,
Місяць ясний заблищав,
В темному серденьку теж якийсь промінь
Зразу спалахнув, засяв;
Вітер затих, тільки з лепетом в річці
Хвиля за хвилею йде—
Горе затихло і в змученім серці
Щось незвичайне проснулось... росте...
Ширше... ясніше... всю душу сповняє...
„Де я! Що хочу робить?
„Боже ж мій, Боже, небачившу світу,
„Душу невинну я хочу згубить:
„Батьківський гріх, я, грішнішая мати,
„Хочу в дитині скарать!
„Геть же од річки! Для тебе, дитинко,
„Жити повинна я, жить, не вмирать!
„Хай же знущаються люди лукаві,
„Хай я і мук натерплюсь:
„Перед тебою, дитино, я права
„І перед Богом гріха не боюсь.“

—

Пізно од річки не дівчина хибка,—
Твердая мати ішла,
В серці гарячім великую силу
Миру назустріч, як прапор, несла.
Йшла вона—місяць облив її світом,
Вітер поштиво затих,
Мов засоромлена, тихо плескала
Хижа ріка в верболозах німих.

———

Безщасна.

Не тобі, чорнявая селянко,
Думка ця складається моя;
Не тебе, роскішная панянко,
Щирим серцем привітаю я.
Вас лиш, вас, безщасні дівчата,
Що в глухих невідомих кутках
Осудила доленька проклята
Марно жить і гинуть у сльозах.
Потом хліб селянка заробляє,
В праці тратить цілі дні свої,
Так за те ж хоч волю серце має,
Так за те ж хоч ніч уся—її.
Цілий вік панянка роскошує,
Бо й на світ родилась панувать;
Їй не тяжко, бо вона й не чує,
Як ту роскіш гірко зароблять.
Ти ж, моя зозуле жалібнице,
Маєш батька, маєш всю сімью,
Що держать тебе, як пташку в клітці
Доглядають молодість твою.
Сита ти і вдягнена, й обута,
Білі руки й личенько твоє,
Так же ж хліб, неправдою добутий,
Часом в горлі кісткою стає.
Вбога роскіш, що для тебе тато
Назбірав з нещасних земляків,

Вигляда з усіх куточків хати,
Серце рве на тисячі шматків.
Ти ж мовчиш, бо змалечку бездільна,
Не здолаєш хліба заробить,
Ти мовчиш, бо серденько безсильне
Не посміє клітки розломить,
Вьянеш ти без щастя і без діла,
Ні з ким думки поділить тобі,
І що-року гаснуть, як в могилі,
Чесні думи, щирі, молоді.
Як зачерсне серце без любові,
Як із злом добро змішаєш ти,
О, тоді всі раді, всі готові
„Люту бабу“ люто проклясти.
Я ж ту „лютість“ добре розумію,
І з тебе, безщаснице моя,
Кепкувать ніколи не посмію,
І тебе не винуватю я.

Мури.

Умерти я права не маю,
А жити охоти нема,
І ось—по-між людьми блукаю
З нудьгою, мов тая тума,
Даремне до праці, до волі,
Неначе до сонця трава,
Все ж тягнеться серце—і болі,
І роспач, самітне, хова.
Даремне! Простору немає,
Ні звідки поради нема,
І сила вже крила згортає
І розум обхоплює тьма.
Круг мене мов мури зростають,
Щодня, що-години на жах,
А замкнені двері ховають
Тернистий узесенький шлях.
Щоб бачити небо—єдине
Віконце малесеньке є,
Та й там вже павук павутиння
Невпинно старанно снує...
Я б стелю зірвала! під небо
Ще б вийшла я вільна на шлях...
Так... серце для цього, бач, треба
Твердіше мати в грудях.
Пропав би й павук з павутинням,
Якби тії мури зламать,
Та тильки ж... побиті камінням,
В той час будуть тяжко стогнать...
Цей стогін отих, що кохаю,
Для кого ще мушу я жить...
Муруйтеся же, мури безкраї,
Мене, а не їх придушіть!

***

О, дужий! Як же ти погірдливо підвівсь,
Ти думаєш,—зборов, то ти уже і правий?
Радієш, що зломив того, хто й сам хилився?
Пишаєш, що здобув в борні нерівній слави?
Стривай бо, не радій: що мало росцвісти
І рясно уквітчать чоло твоє квітками,
Шепшиною тобі постелеться в путі,
І в тіло те віпьється колючками!
Здивуєшся тоді, як сталося таке:
Мізерне зіллячко та велетня спиняє?
Так знай же, що й плохе, і кволе, і хибке
В образі лютої отрути добірає!—

Єрихонська рожа.

Я бачила квітку—з святої землі
Побожні прочани до нас занесли:
Без пахощів, сіра, посохла, негожа,
Та квітка була, „єрихоньська рожа.“
„Це дивная квітка,“ прочанин сказав,
Поклав на долоню, водою полляв
І—диво! рослина прочнулася враз,
В очах розгорнулась, в очах росцвілась.
Оттак же часами, як рожа пустині,
Міняється серце од ласки в людині.

Ліки.

Світ білий од сонечка грає
Світ божий життям весь кипить,
А мучене серце бажає
Лиш смерти,—цурається жить...
Світ божий зірками пишає,
Його присипляє весна,
А темнее серце страждає
І ночі конає без сна.
Крізь соняшний радісний промінь
Я бачу той погляд сумний,
Крізь гамір байдужний та гомін,
Я чую той крик болізний.
І в синій зоряні ночі
Він спати мині не дає,
Росплющує втомлені очі,
Роботи думкам завдає.
Не можу я спати, устану,
Роскину повсюди думки:
А ну ж, може, зілля дістану
Цілити оті виразки?
Піду я в степи по травицю,
У ліс по коріння піду,
Сцілющу шукати водицю
У нетрі подамсь, і знайду!
Знайду я, наллю нею зілля,
І слово скажу чарівне,
Теплом свого серця зігрію
Те чисте пиття помішне.
У кубок ясний, кришталевий
До краплі я виллю пиття—
Нехай воно зроде наново
Потрощене горем життя.
Цить! Треба ступати злегенька:
Несу я пиття чарівне:
Ним сцілиться хворе серденько—
Воскресне знов чисте, ясне.
А що, як отрути—не ліки
Зварила помилкою я?..

Бурун.

Насупилось грізнее море,
Бурун за буруном іде,
На герць викликає він гори,
Сердито та грізно гуде.
Вщух вітер. І хвилі зрівняла
Ніч-мати пестливим крилом.
А гнівний бурун не вгавае—
Все бьється, незборений сном.
У сонне кришталнее море
Вдивляється рання зоря,—
Безсонний бурун все говоре,
Все гірко когось докоря.
Устало веселее сонце,
Розбіглась хмарок череда,
Всміхається море спросоння—
А він все журливо рида.
Налинув вітрець і до хвилі
Приник з поцілунком палким,
Бурун до каміння німого
Підскочив з питанням гірким.
Так любо! Так світ весь раює!
Чого ж бо у час цей ясний
Під камінем плаче, сумує
Та квилить бурун навісний?
Та ж море, як воля, просторе,
Як доля—хороше, ясне!
А він божевільний на горе
Кохає каміння тісне!
Даремні твої силкування:
Од віку байдуже до всіх—
Воно не почує благання,
Не вчує докорів твоїх...
Одлинь, безталанний, у море,
Ти змучивсь в даремній борні:
На морі багато простору,
Покинь ці каміння сумні!..

Буря.

Реве вітер серед плавні,
Верболіз ламає,
По Дніпрові, наче вівці,
Хвилі наганяє,—
Наче вівці білорунки
В ревучій отарі;

Сивий місяць, наче чабан,
Виглядає з хмари.
Вже не нічку, вже й не другу
Реве заверюха,
Як на бідну сиротину
Завзята свекруха.
Чорне море закипіло,
Дметься Дніпр горою,—
Не одну сердешну жінку
Зробить удовою...
Реве вітер, аж до хвилі
Верби нахиляє,—
Бідну вербу люте горе
Додолу згинає.
Стогне вітер, чайка скиглить,
Серце, надриває—
Бідна вдова з сиротами
Долю проклинає.

На лимані.

Ой, широко лиман
Розливається,
Верболозом кругом
Він квітчається.
Над ним сонце ясне
Усміхається
І по хвилях огнем
Розсипається.
Вітерець подиха
Тихо, з ласкою,
Маківки колиха
По-над ряскою,
А під нею в воді
Гуля рибонька,
Очі ясні, сама,
Наче срібненька.
Очерет шелестить,
Нагинається,
Качки тихо пливуть,
Не лякаються.
За водою каюк
Тихо сунеться,
То заверне у бік,
То закрутиться.

Щербата.

Сказав ти, мій друже, колись то,
Що ллється із чарки вино
Тоді лиш, коли аж до вінців,
До-повна налите воно.
А я тобі, друже, одмовлю,
А ти розміркуй, розгадай:
З щербатої чарки ще швидче
Поллється вино через край.
З шасливого серця багато
Лунає пісень голосних,
А горе, а доля щербата
Ще більше виспівує їх.
Як в чарці, налитій до краю,
Вже місця й для краплі нема—
Душа переповнена щастям,
Частенько буває німа.
А доля, сліпенька бабуся,
Щербату все хоче сповнить—
Гірка не сповняється—й з неї
За піснею пісня біжить.

Нічною добою.

Серед неба високого срібний місяць став;
Тихую, претихую нічку Бог послав.
Задрімали клопоти, праця засипа,
В мріях пишно-радісних щастя потопа.
Тільки горе-гадина, що лякалось дня,
Ворушитись в темряві дужче почина.
Ширше ж, срібний місяцю, промінням сипни,
В вікна бідолашні пильно зазирни!
Може, як осяється темрява німа,
Горенько вгамується й серце задріма.

Зірка.

Кругом мряка, кругом хукга.
І мороз лютує,
Наганяє вітер тучу,
Дерева турбує.
Снігом білим замітає,
Зівьявшії квіти,
Без жалю скрізь обриває
Листочки і віти.
Темно, сумно, страшно в полі,
Немає дороги,
Незнайоме поле голе,
Потомились ноги.
Тільки серце не втомилось,
Не плаче—співає,
Бо хоч темно, а на небі
Зіронька ще сяє,
Нехай хмари небо кривть,
Нехай вітер плаче,—
Вона сяє—не журюся,
Поки її бачу.
Поки сяє, не загасла,
Не загасну в світі,
Буду знати, куди іти,
Що мині робити.
Наді мною ще малою
Зірка та засяла,
Знання світу з того часу
Серце забажало.
Поки жива, все одного
Я бажати буду—
Тої зірки, того світу
По вік не забуду!
Одного ще тільки в зірки
Щиро б я просила:
Трошки світу, щоб я й другим
Колись посвітила...

Сергій Олександрович Бердяєв.

В 1885 р. в галицькій „Зорі“ був надрукований його український вірш „Вночі.“ Після того його поезії коли-не-коли появлялись у ріжних українських виданнях. Сергій Олександрович мало відомий, як письменник, в українській літературі, бо українською мовою він писав занадто мало, а все своє життя здебільшого писав і пише по російські. Пише він по російські поезії, публіцистичні і критичні статті, оповідання, нариси і т. и. Найбільшої популярности Сергій Олександрович придбав собі, як газетний працівник і співробітник. Певно мало найдеться таких поступових російських часописів, в яких би час од часу не друковались праці Сергія Олександровича... Статті його завжди повні запалу, ентузіязму, віри в крашу будучину... Крім того, він частенько писав і пише поезії німецькою, польською і инш. мовами. Між иншим, він переклав на німецьку мову чудову поему-баладу Миколи Вороного „Євшан зілля“. Любов Сергія Олександровича до українського народу і до української літератури прокинулась під впливом українського національного культурного руху восьмидесятих років. Його чула душа не могла бути байдужою до того, що діялось навколо його на Вкраїні і він прилучав свій голос до голосів иншних служителів Української Музи. Українські його поезії здебільшого носять народницько-сантіментальний характер, бо і сам Бердяєв щирий, переконаний демократ і народовець. Родився Сергій Олександрович у заможній поміщицькій сімьї. Учився в Київі, і здебільшого живе в йому, оддаючи увесь свій час і свої сили літературній праці.

Вночі.

Милий друже! Стародавньой слави
Ми тепер не знайдемо й руїни:
Що померло, не воскресне знову
В лихоліття матері Вкраїни.
День минув, і ніч безкрая чорна,
Наче камінь, налягла на душу...
Не діждусь я світу золотого,
І у тьмі по вік блукати мушу!
Одлетіла молода надія,
Під негодою повьяла доля,
І катують бідне серце мари:
Люта смерть та грізная неволя.
Все я чув проклятий дзвін кайданів,
Бачив все могили та могили...
Нехай плачуть очі,—хай глузують люди,—
Сліз ховать немає в мене сили.
А засну—таке міні присниться,
Що іще смутніше, гірше стане,
І життя своє згадаю з жалем,
Де без сорому робив погане.
Як ходив на пишнії бенкети
Я од страху вкупі з ворогами,
За братів не оступався щирих,
Хоч кругом знущалися над нами.
Полягли: тоді во имья правди
Побратими за громадське діло,
І свободу лицарі святії
Для родини добували сміло.
Ті, що вміли ближнього любити
У тяжку, кірвавую годину,
На страшнім суді Христовім стануть
Одесную Всеблагому сину.
Не дає міні цей сон спокою!
(Божа кара—моє вічне горе!)
Стільки дужих, чесних потопила
Боротьба, мов в бурю човнів море.
Я ж живий ще! Злий бурьян у полі
Під палючим сонцем не вмирає,
А пшениця й жито добре гине,
Хліборобів праця пропадає.
Милий друже, не суди ж слабого,
Во йому так важко серед ночі...
Позникали ясні зорі з неба,
Виступає совість перед очі
І співа свою сувору пісню,
Що далеко всі мої надії,
Що повьяла доля молодая—
І уста склепились, мов німії.

Пізно

Люби, аж доки любиться,
Аж доки стане сил:
Пробье година,—прийдеться
Журитись край могил!
Навколішках, кріз слізоньки
Лиш бачитимеш ти
Травицю пишну цвинтарню
Й над мертвими хрести!
Не вглядиш тіні милої
Ні на едину мить,
З труни до себе кличучи—
Гріхи твої простить!
І скільки б ти не каявся,—
На сумний голос твій
Не одізветься, лежачи
На вік в землі сирій.
Знов поцілунка щирого
Тобі не принесе,
Хоч вільне і невільнее
Давно простила все!
Хай через тебе плакала
Й томилась тут вона,
А там—у домовинонці
Образи більш не зна!...
Люби ж ти, поки любиться,
І поки стане сил;
Пробье година,—прийдеться
Журитись край могил!

Моїм синам.

Людські руки з мозолями
Поважайте, любі діти,—
Де б ті руки перед вами

Не заходились робити:
Ними вас народ годує,
А не батько, а не мати!
На таких, як ми, працює
Чарівник з людської хати:
Збудував панам господу,
Їсти й пити дав доволі,
А за це не бачив зроду
Сам він радісної долі...
Голоду в теплі не знали,
Хлопці, ви! Його ж родина
Гине з лиха та з печалі,
Як іде важка година...
Скільки стратив поту й крові,
Все шукаючи дороги,
Повен братньої любові,
На користь нам, люд убогий!
Поважайте ж люд той, діти,
Чистим серцем свято й щиро:
Мужикові пособити—
Ось мета й велика віра!
Де громада терпить муки,
Там не будьте „паничами“:
Прикладіть до праці руки
Разом з темними братами!

До України.

Побачитись знов з Україною рідною
Бажав на чужині я в тяжкії, дні,—
Додому вернувсь, а немає спокою
Од болісти давньої й горя мині:
Усе дожидаюсь я з острахом ночі,
Бо серце заснути ніяк не дає.
Заплющить хотів би утомлені очі,
Щоб тіло могло одпочити моє.
Родино, святая та любая мати!
Од смерти врятуєш мене тільки ти,
Поможеш на працю свобідную стати
І втрачену силу, і долю знайти!

Святоіванські огні.

Як темно... шлях пропав: ми стали
В лісній страшенній гущині;
Та не піддався я печалі,
Бо світ з землі блиснув мині:
Святоіванські засяли
Нам шляховідні огні!
Неначе б то зелені зорі,
Горять по листях, на траві,—
І не болить вже серце в горі,
Ясніш зробилось в голові!
Брати, ідімо ж далі сміло:
Природі невмирущій хвала,
Що ніч сувору освітила—
І що розсіялася мла!

Константин Францович Ухач-Охоровичъ.

У 1885 році, в альманасі „Нива“ (Одеса, 1885 р.) надруковано 7 його поезій. Крім поезій, Охорович писав прозою статті в „Кіевск. Стар.“, „Ділі“ і „Літ.-Наук. Вістникові“. В 1882 р. надруковано в „Кіевск. Стар.“ його статті: „Коденський суд над гайдамаками“ і „Остап Вересай“, в 1883 р. в „Ділі“—„Де що про художника Тараса Шевченка“, в 1885 р. в „Літ.-Наук. Вісти.“—„Могила Т. Шевченка, із записок художника“. Ухач-Охорович скінчив Московську Петровсько-Розумовську рільничу академію. В 1882—3 роках був секретарем і співробітником „Кіевск. Стар.“, в 1884 р.—управляющим української трупи Старицького і нарешті (1885—86 р.) статистиком в херсонському земстві. Умер Охорович у 1886 р.

Літературні джерела для біографії:—Больш. Энцикл., тов. „Просвѣщеніе“, т. 19. Крім того, про його див. „Зоря“, 1886 р., № 10.

До друга.

Для рідного краю, для меншого брата
І сили, і душу свою положи!
Не жди, яка буде за те тобі плата,
Ніякої плати не жди,—а служи!

Осінь.

Мла, негода, холод, осінь...
Наболіле серце спить;
Вже старе, проте ще й досі
Про колишнє гомонить.
Знов весна на світі буде,
Знов квітками зацвіте—
Та ж земля і тії ж люди,
Та у серці вже не те!
Не прокинеться вже знову
Хворе серце до життя!
Так хіба зведе розмову
На колишнє почуття.

Озерце в степу.

Степ усюди, степ без краю,
Ні яруги, ні гори,
Ні хатиноньки, ні гаю—
Терни тільки й чагари.
Тільки де-де ледві мріє
Між могил який шпильок,
Або кійло забіліє.
Захвилює мов ставок
У роздоллі серед балки,
Наче дзеркало, блищить.
Позлітались чорні галки
Каламутну воду пить.
Каламутна ця водиця,
Хоч свічадом вигляда,
Хоча зверху одстоїться,—
На дні сльози, не вода.
Степів сльози!.. Степи плачуть,
Аж туманом повились;
Вони плачуть, що не бачуть
Того, що було колись.
Ось вже сонечко схилилось,
Ось хова своє лице,
Ще в останнє подивилось
На те мерле озерце.
І до озера у гості
Степовий орел літить....
Тихо там у високості,
Тихо й тут, усе мовчить:
Степ, мовчить, мовчать могили,
І галки не гомонять...
Всі заснули занімілі
Й чагари, неначе сплять.
Цить лишень! Ось вже й наврочив!
Що це? Стогін? Клич степів?
Ні ж бо—це орел клекоче
Про могили козаків.

Діти.

От так би й дивився, як граються діти,
Регочуться, скачуть, стрибають, кричать...
Усе б залишив я, щоб тільки сидіти,
Сидіти, дивитись, дивитись, мовчать.
І так чогось дивно-предивно на прочуд
В душі моїй гомін дитячий луна,
І так чогось тиском мій мізок морочуть
Думки нестерпучі, неначе мана,—
Що так би й заплакав, коли б не боявся
Сполохати радість безвинних отих
Дітей моїх любих! Я б з ними сміявся,
Коли б... коли б тільки спромігся на сміх.
Та ба! мовчи, лихо, та спи, поки спиться!
А ви, мої любі, нум-нумо кричать!
Глузуйте з старого, скачіть, регочіться,
Я ж буду сидіти, сидіти й мовчать.

Перед світом.

Гей, покинь, не турбуйсь ти, журливий мій друже,
Що у нас навкруги так потемніло дуже,
Що зоря по зорі вже на небі згасає,
Що вже й місяць блідий в темні хмари сховавсь,
І холодний туман по землі розіславсь,—
Байдуже: так перед світом, друже, буває.
Не лякайсь, друже мій, тих гадюк їдовитих
І тих лютих звірюк, людоїдів неситих,
Що хотіли б вони всіх живих проковтнути,
І що вся навіжінь скаженіє, гуде,
І що ревом луна розлягається, йде:
Так перед світом, друже, повинно і бути.
Не журися дарма, що у темній темноті
Кожен з нас мов би спить у важенній скорботі,
Що і слова у нас тут живого немає,
Що вже тільки самі роскричались сичі,
Сіроманці-вовки, що блукають вночі—
Байдуже: так перед світом, друже, буває.
Зійде сонце ясне і розібье темноту,
І прокинеться всяк, піде всяк на роботу,—
Он зоря світова, подивись, уже сяє!
Але ти, друже мій, сам себе борони,
Діла щиро пильнуй, стережись, не засни,
Бо перед світом, друже, й таке ще буває.

Василь Павлович Маслов-Стокіз.

В „Зорі“ за 1886 рік був надрукований його переклад оповідання Володимира Короленка „Ліс шумить“. Після того почали появляться в друку і поетичні його твори. В тій самій „Зорі“ за 1889 р. були надруковані його: „Пісня пісень“ (передрукована потім в „Акордах“) і „Молодо-старечі пісні“. Маслов-Стокіз, судячи по формі і мові його поезій, родом з України російської, але доля закинула його на чужину і він утратив надію коли небудь побачить Україну. Його „Пісня пісень“ написана, як видно з підпису, у Женеві (Женева, 25/XII, 1888), отже він жив, по волі, чи по неволі, у Швейцарії. Та на чужині він не може забути свою рідну Україну і душу його огортає журба за нею, яку він виливає в своїх поезіях. В „Молодо-старечих піснях“ він пише:

„Огорнутий сумом недолі,
Далеко од рідного краю,
Все рвусь я до щастя і волі,
Хоч їх не побачу я — знаю...“.

Пісня пісень.

Вже загорілися зорі вечірні,
Вітер тихесенько віє,
Поле росою вечірньою скроплене,
Сном оповите, синіє...

***

Тільки вершена Кармеля далекого
В сяйві рожевім зникає;
Тиша настала, і всюди замовкнуло...
Милого серце чекає...

***

Де ж ти, коханий мій? Де ти, хороший мій,
Тихий шатер свій ховаєш?
Де ти пасеш своє стадо? Опівдня
Де ти, скажи, оддихаєш?

***

Чуєш ти голос мій? Бачиш, ти любий мій,
Чорні пекучі ці очі?
Довго шукала тебе я, коханого,
В сутіні літньої ночі!..

* * *

Довго шукала; і ось він коханий мій!
Вид його щастям палає,
Під головою в мене його правиця,
Ліва мене обіймає...

* * *

Стелею кедри над нами сплітаються,
Поле все вкрите квітками;
Стелються рожі чудові Саронські
Пишним килимом під нами!"

* * *

Пісня чудова, по вік незабутняя
Лляться з високого трона...
Промінї ранку ще грають на радісним
Світлім чолі Соломона.

* * *

Хлопець державний до ліри схиляється,
Струн доторкнувся руками...
Пісня любові могутня і милая
Котиться, ллється струмками...

Молодо-старечі пісні.

I.

Огорнутий сумом недолі,
Далеко од рідного краю,
Все рвусь я до щастя і волі,
Хоч їх не побачу—я знаю.

Тріпочуть і бьються крилами
Так пташки, морозом прибиті:
Все хочуть піднятися вгору,
Все хочуть у вирій летіти...

Поки їх на улиці хлопці,
Пустуючи й граючись з дітьми,
Не знайдуть денебудь в кутсчку
Й зовсім не ростопчуть чобітьми.

II.

В хаті і сумно, і тихо,
Стукає вітер в вікно,
В серці ворушиться лихо—
Згадує давнє воно.

Молодість, щастя, надії—
Все те минуло давно.
Знищено всі мої мрії—
Ніч зазира у вікно...

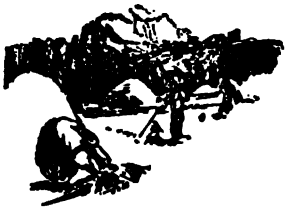

У випуску 6 перед нами постає світ геніальної Лесі Українки. Уже антологія "Вік" (1901) представила Лесю Українку як видатну поетесу. "Українська Муза" набагато повніше знайомить читачів з творами різними за змістом, жанром, але цільними за своєю провідною ідеєю, високомистецькими за рівнем таланту авторки. Недарма саме Леся Українка відкриває випуск 6. Ця добірка становить золотий фонд українського художнього слова, надає антології особливої цінності. Тут немає потреби докладно розглядати творчість поетеси. Зауважу лише, що упорядник підібрав вірші й поеми Лесі Українки так, щоб вони давали уявлення про різні грані її творчості, доповнювали і збагачували той образ поетеси, що складався на основі знайомства з антологією "Вік". Коваленко широко подав Лесю Українку як митця високого громадянського покликання, який порушував злободенні теми від давнини до сучасності. Твори саме таких поетів як Леся Українка піднімали престиж української літератури не лише на батьківщині, а й за її межами.

Вперше на Наддніпрянській Україні читачі "Української Музи" мали змогу ознайомитися з великою добіркою віршів Маковея, який, до речі, допомагав входити в літературу Лесі Українці, як критик привітав її збірку "Думи і мрії" (1893), листувався, був особисто знайомий з нею. Так в одному виданні зустрілися давні знайомі. Маковей репрезентований як глибокий лірик, чуйний до народних страждань, вдумливий митець філософського складу, майстер пейзажу, поет народнопісенного складу, а водночас і тонкий гуморист.

Дніпрова Чайка і Жарко збагатили українське художнє слово новими барвами. Вони мали тонко розвинуте громадянське почуття, сміливо торкались наболілих соціальних проблем, психологічних колізій, яскравими мазками схоплювали картини природи, одухотворюючи їх теплом свого серця. Поетична мова Дніпрової Чайки багата на художні асоціації, прозоро чиста. На долю поетеси випало немало переживань, що наклало відбиток на її творчість. ,1905 року вона була арештована за допомогу політичним в'язням, болюче пережила занепад української державності. Зауважу, що Дніпрова Чайка - тонкий майстер не лише в жанрі поезії, а й прози, авторка ритмізованих маріністичних мініатюр, які внесли свіжий струмінь лірики в українське художнє слово. Письменниця завершила свій життєвий шлях 1927 року в селі Германівка на Київщині.

Сучасник Дніпрової Чайки Жарко був письменником і актором, літературну і театральну працю поєднував (задля шматка хліба...) з чиновницькою діяльністю. Був під наглядом царської поліції, а в радянський час - органів НКВС на Кубані, де й помер 1933 року, в час жорстокої розправи з українством. Кращі твори Жарка переконують у тому, що він мав непересічний ліричний талант, який проявився і в його творах, вміщених до "Української Музи". Життя Жарка склалося так, що він не міг повністю реалізувати свої сили, а в 20-30-тих роках загалом майже не виступав у літературі. Народною піснею став його переклад поезії Михайла Лермонтова "Очерет" ("Рибалка молоденький над річкою сидів").

Інші автори, вірші яких подано у випуску 6, друкувалися головно в періодичних виданнях і яскраво не заясніли на поетичному небі. Попович-Боярська (1863-1945), С. Бердяєв (1860-1919), Ухач-Охорович, Маслов-Стокіз (? -1918) не належали до тих провідних митців свого часу, за винятком С. Бердяєва, поета досить активного, але посереднього, літературно-творчою працею регулярно не займалися. Попович-Боярська головну увагу приділяла жіночому рухові. Ухач-Охорович, який дав низку гарних ліричних віршів, серед них чи не найкращий "Озерце в степу", як поет виступав дуже рідко, а Маслов-Стокіз всього себе віддав революційній боротьбі, за що потрапив у тюрму, а, вийшовши з неї, змушений був

емігрувати за кордон, до Англії, де розчинився в політичній публіцистиці. За прикладом Франка, Коваленко підтримав Маслова-Стокоза і морально, і матеріально.

Пошуки в архіві антології "Українська Муза" дали змогу виявити автобіографічні листи, автографи багатьох віршів Жарка, яких з часу виходу антології ніхто не торкався (як і багатьох інших матеріалів архіву Коваленка). В одному з недатованих листів він пише: "За себе скажу, що родився я у 1861 році, 13 лютого, а коли вмру, то про те, може, хто сповістить...". 1933 року були такі часи на Україні, що, здається, ніхто й не наважився повідомити громадськість про смерть письменника, переслідуваного режимом.

Хіба лише його спіткала така доля? Наступні випуски "Української Музи" розкриють багато трагічних доль українських письменників, які зазнали не лише царських тюрем, а й сталінських концтаборів, гіркого полину чужини на еміграції.

ЗАПРОШУЄМО ЗАВІТАТИ

до Акціонерного товариства "ОБЕРЕГИ"

ВСЬОГО ОДИН ДІЛОВИЙ ВІЗИТ до нас надасть Вам
БАГАТО МОЖЛИВОСТЕЙ!

ЗАМОВИТИ ПЕЧАТКИ І ШТЕМПЕЛІ
/Короткі терміни, чудовий дизайн, супутні послуги, помірковані ціни/

ВИГОТОВИТИ КОМП'ЮТЕРНІ ОРИГІНАЛ-МАКЕТИ
/Фірмові бланки, візитівки, поштові листівки, об'яви, запрошення тощо/

ПРИДБАТИ КНИГИ ЗІ СКЛАДУ
/Вроздріб і оптом без торговельної надбавки/

ПЕРЕДПЛАТИТИ НА МІСЦІ БЕЗ ОБМЕЖЕННЯ
видання АТ "Обереги"

СТАТИ ПОСТІЙНИМ АБОНЕНТОМ
картотеки індивідуальних замовників видань, що розсилаються накладною оплатою

РОЗМІСТИТИ РЕКЛАМНУ ІНФОРМАЦІЮ
на взаємовигідних умовах у виданнях АТ "Обереги"

ЧЕКАЄМО НА ВАС!

Щодня, крім суботи і неділі, з 9 до 18.
Наша адреса: 252054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 46
АТ "ОБЕРЕГИ"
Тел.: 216-63-10, Fax: 212-08-77

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип.6.- К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0015-9

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У 470240102 - 022 / 93 БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 6. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк. 3,255.Ум.фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид.арк. 2,57.Тираж 30 000 прим.Зам.3017
Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46.
Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0015-9(Вип.6)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Самійленко, Старицька-Черняхівська, Залозний, Панченко, Бачинський, Шелухин, Колесса, Романова, Ганин-Буцманюк, Олександра С., Вівторок.

Випуск 7

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Володимир Іванович Самійленко

(Сивенький)

Род. 1864 року.

На літературну ниву виступив в 1886 р., коли в „Зорі“ була надрукована його поезія („Переспів“), підписана псевдонімом Іваненко. Потім свої твори він друкував в „Зорі“, „Правді“, „Літ.-Наук. Вістніку“, „Дзвінкові“, „Шершеневі“, „Гром. Думці“, „Раді“; альманахах: „Хвиля за хвилею“, „Складці“, „Розвазі“, „Вікові“, „Досвітних Огнях“, „Акордах“ і инш. В 1891 р. видано в Київі частину його поезій, під назвою „З поезій В. Самійленка, ч. 1“. В 1906 р. М. Мочульський видав у Львові збірник його поезій, під назвою „Україні“, в якому надруковані всі поезії Самійленка, написані з 1885 до 1906 р. В передмові до цього збірника Франко каже: „Ми не знаємо, під якими корисними, чи шкідливими впливами повстала Самійленкова творчість, ми тільки бачимо, як зьявляються в його „твір за твором, поезія за поезією, всі гарні, де-які блискучі і цінні, як коштовні перлини нашої літератури, инші, хоч і слабші змістом, та все однаково викінчені, виточені, обшліфовані і вилеліяні, всі написані бездоганно-чистою, ясною, як небесна блакить, прозорою і дзвінкою українською мовою, і ця мова, ця гармонійність у творах Самійленка, то одна з загадок його появи“. Справді, мова в його поезіях незвичайно гарна, щиро-народня, зрозуміла для всіх українців, як по цей бік, так і по той бік Збруча, як в Наддніпрянщині, так і на Кубані. Що до змісту, то найкращі поезії Самійленка—це сатири політичні, або на громадянські теми. Його, звичайно лагідний, гумор тут часом стає жорстоким сарказмом. Крім поезій, Самійленко написав прозою: „Ідейний чоловік“ („Правда“), жарт „Драма без горілки“ („Хвиля за хвилею“), комедії: „Дядькова хвороба“ і „Химерний батько“, драму (віршами) „Маруся Чураївна“. Він переклав першу пісню „Іліади“, 10 пісень Дантового „Пекла“, Мольєрового „Тартюфа“ і „Le medecin malgrai lui“. Родився Самійленко 22 січня 1864 р. в містечку Сорочинцях Миргородського повіту в Полтавщині. Скінчивши полтавську гимна-

зію, поступив в київський університет, де студіював мови: латиньську, грецьку, італьянську і французьку. Але скінчивши університет, він, за порадою де-яких земляків, що вже тоді оцінили його талант, не здав державного іспиту, а поступив у Київі на телеграф. Та прослуживши 2 роки і, оженившись, мусив для заробітку стати редактором Чернигівського „Земскаго Сборника". Там він прослужив більш десятиліт. Потім короткий час служив у катеринодарському і миргородському земстві. Коли стало вільно видавати українські часописі, Самійленко переїхав у Київ і був діяльним співробітником „Громадської Думки", „Шершня", „Ради" і инш. Франко, котрий особисто знає Самійленка ще з 1886 р., дуже цінить його і як письменника, і як людину. Він надрукував у „Л.-Н. Вістн." (за 1907 р.) цікаву згадку про свою знайомість з Самійленком. Зараз Самійленко нотаріусом в містечку Добрянці, на Чернигівщині.

Літературні джерела для біографії: 1) *Іван Франко*—Володимир Самійленко. Проба характеристики (Л.-Н. Вісти.", 1907, кн. 1.); 2) *Іван Франко*—Володимир Самійленко (біографична і критична замітка в передмові до збірника „Україні", 1906 р.); 4) *Огоновський*—Іст. літ. руск., ч. II; 5) „*Вік*", т. 1 (1902); 6) Больш. Энцикл. тов. „Просвѣщенія" т. 17. Крім того, про його див.: 1) *Комаров*—оцінка збірника „З поезій В. Самійленка" („Зоря", 1891); 2) *Чайченко*—оцінка того самого збірника („Зоря", 1891.); 3) *Франко*—З останніх десятиліть XIX в. („Л.-Н. Вісти.", 1901.).

Герострат.

I.

Як тихо ніч чудове покривало
Роскинула над сонною землею!
Ніде ні гуку: все кругом поснуло,
І тільки зорі високо тремтять,
Розсипавшись по дивній ризі неба,
Та дивлються згори на землю, наче
Очей тих невсипущих міріади.
О, зорі-очі! я при сяйні вашім
Не раз блукав самітний уночі
І вдвох із смутним серцем вів розмову...
Я в вас питався, невсипущі очі,
Питався сто разів, щоб одповіли
На запитання тяжкії мої,
На котрі наше все знаття земнеє
Не мало сили одповіді дати.
І ви так само лагідним промінням
Світили, ви тремтіли в високости,
Чудовні очі, в котрих одбивалась
Одвічня, невмируща, вища думка...
І думка та мінї не одкликалась;
І ви, дивившись, таїну ховали...
О, хто ж, о, що ж мінї промовить слово?
О, земле пишная, тебе питаю!
О, небо, злотом затканий блаките!
До тебе я звертаюся з питанням!
О, все створіння дивнеє, безкраєї
Скажіть мінї, навіщо ви безсмертні?
Навіщо вам кінця нема й почину,—
Вам, що душі не маєте, ні думки!?
А я, між вас розумная істота,
Я мушу вмерти, за хвилину зникнуть;
Я, що вас можу розумом дізнати,
Я, що даю вам мення і названня
І розріжняю в вас добро і зло,—
Я мушу вмерти!.. І той самий час,
Що я ділю на роки, дні й години,
Мене в ніщо поверне... Горе, горе!!.
Але ж душа моя бажає жити,
Але я хочу чути й знать до-віку,
Дивитись на оцю красу створіння,

Втішатись радістю правдивих діл
Боліти й мучитись, неправду зрячи!
І все те—довго, довго... віковічно...
Та ні, дарма бажання,—за хвилину
Увірветься життя коротка нитка,
І за хвилину вже мене не стане:
Нема очей, що бачити хотіли,
Немає розуму, що знання прагнув,
Немає навіть самого бажання...
Кінець... Ніщо... Ніщо, та й годі. Такі..
Але як так, нащо було родитись?
Навіщо це життя тоді здалося?
Коли не вічність, то не все одно
Хіба, що рік, що десять, що нічого?
О Мойро, Мойро! люта невблаганна!
Замість безсмертя людям ти дала
Даремнеє бажання, а надію
Лишила тим, хто розумом дитина.
О, одбери ж од мене розум мій,
Дай вірити тому, що буть не може!
А без цієї віри я не можу
Щасливим бути в цім житті злиденнім...

II.

Нащо здалось міні моє життя?
Хіба на те, щоб дожидати смерти,
Та долі дякувать за кожний день,
Що з ряду довгого віків одвічних
Вона міні схотіла одступити?..
Але навіщо цей нікчемний жарт?
Хіба не краще так сказати долі:
„Візьми твій дар нікчемний,—ось де він;
Не хочу я твоєї милостин!и“
Сказати... так... Сказати зміг би я,
Але де сила, щоб оте справдити?
Хіба зробив би я не навпаки,
Коли б прийшов страшного час сконання,
Хіба б я не сказав: „о, підожди,
Моя ти смерте, дай іще пожити
Хоч рік один, хоч день, хоча хвилину!..
Ні, не тому життя свого рішатнсь,
Хто тільки вічністю задовольниться.
О, що ж робити, щоб і смерть саму
Перемогти і долю одурити?
Невже немає способу такого?
Ні, кожний умира, і ряд віків
Його без жалю забуттям покрие.
О, що кажу я? що кажу? Хіба ж
Усіх покрило забуття собою?
Хіба таких на світі не було,
Що їх имья віки переживає?
О, Ахілесе! Гекторе! Патрокле!
О, тіні велетнів славетних наших!
О, славнії творці-поети вмерлі!
Немає вас,—а слава ваших діл
Пережива людськії покоління!
І йменння ваші в памьяті людей
Зостануться на-віки незатерті,
А будуть завш поверх усіх имен!
Так масло чистеє в воді не тоне.
Хоча б налив на його ціле море,
Воно спливе наверх так само чисте!
Так сонця ясного не скриють хмари.
Нехай зберуться скрізь на цілім небі,—
Розійдуться вони—і знов, як перше,
Воно засяє світлом променистим.
О, велетні-героі! вас згадавши,
Я душу смутную свою розважив.
Так, значить, можна смерть перехитрити,
І хоч не жити справді на землі,
Та все ж себе частину тут покинуть
І частку ту, имья, зробить безсмерним.
Нехай же приклад ваших славних діл
Навчить мене й моє имья прославить,
Щоб, переживши самого себе,
Зостався я на-віки в згадці люду.
О, я зроблю велике щось таке,
Що буде більше над діла героїв.
І піднесуть високо всі віки
Над всі имена имья Герострата!..

III.

Ні, не міні творить діла славетні
І не міні прославити себе!..
Чи есть нещастя більше, як бажати
Вчинити щось велике—й не змогти
Найменшого вчинити навіть діла?!
Недавно ще я думав, що ізможу
Великим ділом здивувати землю,
І вже тепер напевне я дізнавсь,

Що я не зможу вдіяти нічого,
Що вдався я нездатний ні до чого.
Був час—я думав, що військова слава
У бої з ворогом мене покриє...
І що ж?—У першій бійці з ворогами
Я втік: перелякався смерти... Так
Нікчемний раб од батога тікає.
Я побоявся, що сконаю нагло,
Не вдіявши великого нічого
І невимовний жах поніс мене
Од бою страшного геть-геть далеко,
І вже не скоро я опамьятався.
Я кляв себе, я з себе глузував,
Я сам себе соромився, та діла
Не можна вже було вернути. Потім
Я думав ще поезії оддатись,
Але з моєї першої поеми
Усі сміялись тільки; скоро й сам
Побачив я, що я й на те нездатний.
За инше вже я навіть і не брався:
Я знав кінець, іще й не починавши...
І от тепер до першого страху
Перед нікчемністю й небуттям вічним
Ще долучилася жадоба помсти...
Кому—не знаю: не богам Олимпа,
Бо їм не вірю я; не другим людям,—
Бо знаю я, що не повинні люди;
Але жадоба невгамовна помсти
За власную нікчемність, як огонь,
Пече мене і не дає спокою.
А перше жадання діл великих
Не згасло теж і груди роспаляє...
О, що ж зроблю я? що зроблю тепер
Я, що нічого ізробить не можу?
Чи я стерплю, щоб вічність тим дісталась,
Хто навіть і не думає про неї?..
Хто, може, й це життя вважає довгим?!
Ха! ха!.. тим навіть, хто не жив ніколи,
Дістанеться хвала людська на-віки...
Безсмертні, бач—Кроніон! Гера! Фебі
І Артеміда!—всі вони безсмертні,
Хоч зовсім не були, а Герострат,
Котрий не важить їх усих ні за що,
Той—ефемерная істота!.. Навіть
Цей храм, цей свідок заблуду людського,
Бездушная будова, що звели
Такі ж, як я, створіння ефемерні,
І той переживе віків багато,
Стоятиме й тоді, коли мої
Кістки потліють і имья загине...
О, страшно як! мішається мій розум...
Невже нічого я?..
Знайшов! знайшов!
Не ділом хвальним я себе прославлю—
Нехай страшне, нечуване злочинство
Имья моє вікам перенесе;
Нехай усяк, здрігнувшися од жаху,
Страшне имья промовить: Герострат!
Нехай діди, росказуючи внукам
Про вчинок мій, їм скажуть: це зробив
Безумець Герострат...
Але до діла!
Цей храм, що будувався стільки років,
На котрий стільки сил зложили люди
І часу стратили, і скарбів всяких,
Котрий стоїть окрасою землі
І славою безсмертної богині,—
Цей пишний храм, цю святощ для народів,
Зруйную зараз я в одну годину!..
Всі сплять кругом... Ніхто не перешкодить...
Я зараз же...
(Біжить до храму й викрешує огонь).
Огонь—ось хто поможе
Мині моє вчинити діло! Ну ж,
Пали мерщій цю гордую будівлю!
Нехай вона скалками розлетиться
Й розсиплеться. Руїною страшною
Свое имья спасу я од руїни!..
(Підпалює храм).
Готово вже! Тепер ніхто не зможе
Мого страшного діла зупинити.
Горить! горить! о як загоготіло!
Ха! ха! ха! ха! ха! Безсмертна Артемідо,
Рятуй свій храм! Чого ж ти не рятуєш?
Адже безсмертна ти, адже могуча,
А Герострат—нікчемнее створіння!
Ха! ха! як легко я твою величність
Нікчемністю своєю переміг!
Ага, шкварчить! ха! ха! ха! ха! нехай,
Нехай ще краще розгориться. Потім,
Коли тут камня цілого не стане,

Піду і обьявлю своє имья.
Ха! ха! ха! ха! чому раніш не знав я,
Що легко так безсмертним можна стати?
Тепер безсилий час мого имья
Не зможе стерти з памьяти людської
І скрізь, де знатимуть діла героїв,
Згадають теж безумця Герострата,
(У храмі починається галас і біганина. Гасять вогонь).
Що? гасите? ні, пізно, пізно вже:
Не загасити вам моєї слави!
Вона безсмертна! чуєте?—безсмертна!!.

Україна.

(Марш)

Наша славна Україна,
Наше щастя і наш рай!
Чи на світі є країна
Ще миліша за наш край?
І в щасливі, й злі години
Ми для неї живемо,
На Вкраїні й для Вкраїни
Будем жити й помремо...
Не змогли нас супостати
Взяти в кайдани свої:
Ми бороним наші хати,
Наші тихії гаї.
Не вмирає наша слава,
Не вмирає наша честь,
Бо живе в нас сила жвава,
Бо робітники в нас есть.
Гей, хто хоче всім свободи,
Поєднаймось, як брати!
Сонцем правди, світлом згоди,
Боже, шлях нам освіти!
Хай забудеться недоля
І неслава давніх літ,
Щастя ж рівне, й рівна воля
Засіяють на весь світ!

Грішниця.

Твій знівечений вид, позападалі очі,
Де обвели свій слід прожиті грішно ночі,
І безсоромна річ, і навісна хода—
Все те гидливости в мині не прокида.
Я не жахаюся, мов гадини якої,
Тебе, принижена, занедбана всіма!
Нема в моїй душі к тобі зневаги злої
І слів докірливих на язиці нема;
Мене великий жаль і дума обіймає
Про молоде життя, що марне пропадає;
Оповіда мині твій помарнілий вид
Про те, як не з добра ти занедбала стид;
Як горе—й не одно—твої дівочі літа
Спіткало, й ти його стерпіти не могла,
Бо молода була, не бачила ще світа,
І ти шляхом гріха, заплющившись, пішла.
Недоля зла тебе в страшну безодню пхнула;
Упала в неї ти, упала і забула,
Чи є відтіль назад надія вороття
До щастя першого, до чесного життя...
І думку навіть ти про те од себе гнала,
Шукала забуття, а думка мимохіть
З самого дна душі марою виринала,—
І довго не могла ти серцем зачерствіть...
Але тепер ти вже загинула на віки,
І шкода так тебе, занедбана всіма!
Росте в моїй душі до тебе жаль великий,
А слів на язиці докірливих нема.

Орел.

Широким помахом крил дужих своїх
Високо піднісся орел сизокрилий,
Все вище та вище—до хмар золотих,
Та й хмари високі його не спинили.
Злетів він над хмари й гукнув відтіля;
„Гей! хто ще за мною? до сонця полинем!“
Та поклик могутний хоч чула земля,
Ніхто не озвався за кликом орлиним.
А сам він ще вище тоді полетів,

Аж поки зовсім од землі заховався.
Він дихав повітрям надхмарних країв,
На сонце дивився і в світлі купався,
І рвався ще вище, але вже не міг—
Не стало ні сили, ні крилам підпори...
І смуток великий орел переміг,
І тихо спустивсь на високії гори.
Тоді зрозумів він, що син він землі,
Що буде на віки до неї прикутий;
Але його небо манило здалі
І вічно про його не міг він забути.
І в час, як нудьга обгортала його,
Як гидко ставало на землю дивитись,
Літав він за хмари до сонця свого,
Щоб ясним промінням на волі упитись.
А втомлений—знову на землю сідав,
На гору високу край темної кручі,
І другим створінням земним повідав
Про небо, про сонце, про зорі блискучі.

Патріота Іван.

Що за славний патріота
Наш Іван, як би хто знав!
Тільки що роззявить рота,
Про народ уже й почав;
А казать промову стане,
То й не жди, щоб був кінець.
Патріоте наш Іване,
Ти, їй-Богу, молодець!
В його дух зовсім народній:
Не пізніш, як за сім рік,
Стане він (хоч благородний!)
Говорити, як мужик;
Ще й книжки писати стане
Про народ наш Іванець.
Патріоте наш Іване,
Ти, їй-Богу, молодець!
Він читав книжок багато,
Зможе де-що й цітувать;
В голові його напхато
Стільки, що й не розібрать.
Стріне трудність—тільки гляне,
Вже й знайшов їй рішенець.
Патріоте наш Іване,
Ти, їй-Богу, молодець!
Працю він шанує дуже,—
В праці все, мовляв, лежить.
Тих, хто батьківщині служе,
Скрізь він радий похвалить.
Він і сам колись пристане
До роботи... в гаманець.
Патріоте наш Іване,
Ти, їй-Богу, молодець!

Непевність.

Якби знаття, що треба жить
І сподіватись, і бажати,
То жив би так, щоб кожну мить
Для цілі одної оддати,
Щоб і хвилини не згубить,—
Якби знаття, що треба жить!
Якби знаття, що все дарма,
Що в руху вічному створіння
Мети ніякої нема,—
Навіщо радощі й болїння,
Навіщо нам і жизнь сама,—
Якби знаття, що все дарма!

Пригода.

Я над берегом пишним Дніпровим
Під кущами самотний сидів,
І в моїм гаманці шагреновім
Було цілих пьятнадцять рублів.
Я сидів і дивився на воду,
І про речі поважні гадав:
Про призначення людського роду.
Про значіння моральних обьяв.
Я казав: „Бесперечно, людина
Є вінець для створіння всього:
О, якая чудова картина—
Иого розум, моральність його!"
І я став на цю тему гадати,
І не міг я втриматись од сліз,

І щоб хустку до носа дістати,
Я в кишеню рукою поліз.
Але... гвалт! де ж гаман мій подівся?
І я сльози ще дужче пустив,
Головою на руки схилився
І засмучений так говорив:
„Хоч людина chef d'oeuvre у природи,
А злодюга—створіння вінець,
Але... нащо ж робить такі шкоди
І навіщо тягти гаманець!?

Ідеальний публіцист.

Він пише сміливо, не боячись нікого...
Слабого.
Усе, що вказує йому його натура...
Й цензура.
Він може написать філіпіку завзяту...
За плату.
Він скаже, що згола порядки всі лихії...
Чужії.
Що стогне весь народ, тяжким забитий горем...
За морем.
Він біди згадує країв усіх нещасних...
Крім власних.
Він пише, як зробить, щоб став багатшим кожний...
Вельможний.
Він хоче, щоб народ ізмалку міг навчатись...
Вклонятись.
Він прагне, щоб і пан придбав потрібні знання...
Здирання.
Не вміє він брехать і дурно гроші дерти...
По смерти.

Горе поета.

Люди добрі! пожалійте
Бідолашного піїту,
Що од горя, од наруги
За слізьми не бачить світу.
Роскажу вам все: учора
Я зайшов собі в крамничку,
Щоб на вечір запастися—
Лойову купити свічку.
І гидкий, поганий крамарь
(Чи була що в світі гірше?!)
Загорнув міні ту свічку
У мої чудові вірші!
Од зневаги, од досади
Не заснув я цілу нічку...
Боже! у мою поему
Лойову вгорнули свічку!
Ту поему вірш по віршу
Я складав старанно, пильно,
Перелічував трохеї,
Розміряв їх так прихильно;
Роскудовчивши волосся,
Не одну писав я нічку...
І в чудовую поему
Лойову вгорнули свічку!
Я, скінчивши ту поему,
Сам одніс її в цензуру,
Сам продав її в книгарню,
Сам продержав коректуру.
Видавець міні за неї
По копійці дав за стрічку—
І в такий утвір коштовний
Лойову вгорнули свічку...
Ні, не хочу більш терпіти
На землі неправди злої,—
Хай же смерть мене сховає
Од наруги навісної!
Напишу останні вірші,
Та тоді із мосту в річку.
Як? в мої чудові твори
Лойову вгорнули свічку!..
Напишу я в заповіті:
Хай сховають мене в полі,
Хай високий хрест поставлять,
Щоб виднівсь на всім роздоллі.
На хресті ж, на вічний спомин,
Мідну хай прибьють табличку
І напишуть: „В його твори
Лойову вгорнули свічку."

Найдорожча перлина.

Бачив я усякі перли
І коштовні самоцвіти;
Але єсть одна перлина,
Що з усіх найкраща в світі.
Купувать її не можна,
Або нею торгувати;
Її часто мають бідні
І частіше, ніж багаті.
Ту перлину не дістати
Ні з печер землі, ні з моря:
Тільки той її знаходе,
Хто чутким родився до горя.
Одібрать її не зможе
Ніяка злоба несита.
Перла та—сльоза святая,
За нещасний люд пролита.

До поета.

(Посвята всім голодним поетам)

Поете, не хвались, чи маєш хліб, чи ні!
Якеє нам до того діло?
Весь обовязок твій—складати нам пісні,
Але не дбать про власне тіло.
Не будем ми питать, чи їв ти, чи не їв,—
Чи ліпше нам, чи гірш од того?
А, може, загуде ще краще віщий спів
З харчів Антонія святого!
Коли сатирик ти, то голод добрий тим,
Що дасть сатирі більше злости;
Як лірик ти, то знай, що з черевом легким
Літати легше в високости.
Голодний день-у-день, або хоч через день,
Зміцниш ти в утлім тілі духа,
І гостро так утнеш, що од твоїх пісень
Ми всі позатуляєм уха,
І скажем: „Песимізм в зображенню життя
В йому занадто розвинувся,
А справжній був поет, та шкода, що пуття
Не буде з його, бо схитнувся".
І пожалкуємо, бо добрий ми народ,
Бо добрість—наша певна хиба:
Нераз, наслухавшись сумних яких пригод,
Ми раді навіть дати хліба.
А ти не дбай про хліб,—то був би з тебе глум,—
Тобі бо їсти не подоба:
Ти джерело пісень, творець високих дум,
А не звичайная особа.
Втішайся ж нектаром, амброзію глитай,
Співай, та тільки щоб не сумно,
Бо в вік наш поступу журитись через край
І непрактично, й нерозумно.
А як, знесилившись, ти ляжеш у труні,
Тоді то нам тяжкі клопоти!
Складати некрольог, хвалить твої пісні
Й твої нескінчені роботи.
Ми будем битися за те, хто ближчий був,
До тебе з нас, як жив ти в світі;
Ми будем плакати, що рано полинув
Ти геть од нас у пишнім цвіті.
І слово кожнеє, яке єси пророк,
Смутить нам буде серце бідне;
І так тужитимем, аж поки нам за рік
Про тебе памьять не обридне.

Людськість.

Я вірю в кращий час, але душа болить:
Хотілось би тепер, у цю славетну добу
Душею піднестись, зрадіти хоч на мить,
Як не людей знайти, то хоч людську подобу.
Героїв час минув...—що ж, будемо й без їх!..
Але невже нема ні искорки чесноти?
Невже, крім пишних фраз та поривів дрібних,
Нічого вже нема в найвищої істоти?
Ми раді за прогрес, і от до всіх країн
Ми на вистави йдем з культурністю своєю.
Коли ж той буде час, що більше, ніж машин,
Ми виставим людей з високою душею?
Чи близько ті часи? А вже земля стара,

Вже підтоптались ми на довгій тій дорозі.
Чому ж не бачимо тих правди та добра,
Що так обридли вже в поезії й у прозі?
Ми розумом міцні, наш розум дав нам лад,
Ми й непросвічених умієм просвіщати,—
І от, щоб наш прогрес не одступив назад,
Повинні ми держать набитії гармати.
О, розум,—ось наш Бог! Ми по стількох віках
Таки знайшли його й утішили людину;
Та ставши мудрими, ми кинули на шлях
Найкращої душі людської половину.
Немає серця в вас. Колись кохались ми,
Хоч без теорії, та щиро, серцем чистим;
Тепер міркуємо над світом і людьми,
І над машинами, й над щастям особистим.
Найкращі пориви, гарячі почуття
Розсікли ми ножем холодним міркування
І склали ми собі розмірене життя
Без глибини думок, без сили поривання.
Немає творчости, поезія в багні,
І философію тепер ми осміяли.
А геній—нащо він для рою комашні?—
Нам будуть фабрики кувати ідеали.
І сумно за наш час, і шкода тих віків,
Що ніби нам дали великії успіхи;
І хочеться, скоріш щоб промінь заяснів,
Щоб серцеві знайти хоч небагато втіхи.

Божий приклад.

„Працюй, Іване,—пан казав,—
І не вважай на втому:
Од Бога нам такий закон
В його письмі святому.
Адже ж сам Бог шість днів робив,
Поки скинчив роботу,
Спочив же тільки в сьомий день
Од праці та клопоту".
Іван спинивсь на борозні:
—„То річ, мосьпане, друга!
Одно—творити язиком,
А друге—перти плуга.
Але за прикладом святим
Я радий поспішати;
Скажіть же, що робив Господь
В день восьмий і девьятий?"

Сенатор.

(З Беранже)

В мене жінка—честь моя і слава,
Очі в неї, як зірки, горять.
Через жіночку добув я права
Дорогого пана другом звать.
В самий день, як з нею повінчався,
Я з самим сенатором спізнався.
Маю щастя нечуване,
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до віку!
Ряд подій його—передо мною.
Вже ж таких, як він, нема, на жаль!..
Із моєю Розою зімою
До міністра їздив він на баль.
А мене де-небудь як спіткає,
Зараз перший руку простягає.
Маю щастя нечуване,
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до віку,
Біля Рози вдатний він на жарти,
Знає, чим її розвеселить.
А зо мною часом грає в карти,
Як вона заслабне та лежить.
Именин моїх не забуває,
В день нового року нас вітає.
Маю щастя нечуване,
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до віку!
По обіді иноді зімою
Сидимо ми. Сніг страшний мете.
Він до мене з ласкою такою:
—„Чом же ви в проходку не йдете?
Будьте, друже мій, без церемоній!
Я вам дам свою карету й коні."

Маю щастя нечуване,
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до віку!
Раз у вечері притьмом намігся
Та й повіз нас до свого села.
Пив я там вино, що аж знемігся...
Роза в иншій хаті спать лягла.
Та найкраще ліжко в тім будинку,
Одступив він для мого спочинку!
Маю щастя нечуване,
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до віку!
Як у мене хлопчик народився,
Я за кума попросив його.
І якби тоді хто подивиася,
Як він пестив хлопчика мого!
І цілує, й на руках колише...
Певно, в заповіт його запише.
Маю щастя нечуване,
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до віку!
У компанії він любить сміхи;
Я ж буваю гострий на язик:
На обіді якось, для потіхи,
Я пришив йому такий гаплик:
—„Кажуть, що моя до вас шаноба
Додала міні... ріжки до лоба."
Маю щастя нечуване,
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до віку!

На печі.

(Українська патріотична дума)

Хоч пролежав я цілий свій вік на печі,
Але завше я був патріотом,—
За Вкраїну мою чи то вдень, чи вночі,
Моє серце сповнялось клопотом.
Бо та піч—не чужа, українська то піч,
І думки надиха міні рідні;
То мій Луг дорогий, Запорожська то Січ,
Тільки в форми прибрались вигідні.
Наші предки колись за-для краю свого
Труд важкий підіймали на плечі,
Я ж умію тепер боронити його
І служити, не злазячи з печі.
Еволюція значна зайшла од часів,
Як батьки боронились війною,—
Замісць куль і шабель у нових діячів
Стало слово гаряче за зброю.
Може, зброя така оборонить наш край,
Але й з нею прекепська робота—
Ще підслухає слово якесь поліцай
І в холодну завдасть патріота.
Та мене почуття обовьязків своїх
Потягає служити народу;
Щоб на душу не впав міні зрадництва гріх,
Я знайшов собі добру методу.
Так нехай же працюють словами й пером
Ті, що мають дві шкури в запасі...
І, розваживши так, я оддався цілком
Праці тій, що єдине не часі.
На таємних думках та на мріях палких
Я роботу народню обмежу;
Та за те ж для добра земляків дорогих
Я без мрій і хвилини не влежу.
І у мріях скликаю численні полки
З тих, що стати за край свій охочі,
Слово ж маю на те, щоб ховати думки,
Як що зраджують їх мої очі.
До письменства я кличу,—звичайно, в думках,—
Щоб світило над нашою ніччю,
Хоч, на жаль, мати книжку народню в руках
Я признав небеспечною річчю.
О, краіно моя! я звязав свій язик,
Щоб кохати беспечно ідею.
Але в грудях не можу я здержати крик
У годину твого ювилею:
„Ще стоїть Україна! Не вмерла вона
І вмирати не має охоти:
Кожна піч українська—фортеця міцна,
Там на чатах лежать патріоти".

Слава ж нам! бо коли б дух народу погас,
Не стерпівши свого лихоліття,
То по йому хоч по два примірники з нас
Дочекають нового століття.
Слава нам! хоч би вмерла Вкраїна колись,
Її слід буде легко шукати;
А щоб краще на вік ті сліди збереглись,
Буде зроблено з нас препарати.

Царь Горох.

(З Беранже)

Колись був славний царь Горох,
В історії не знаний.
Без слави добре спав за трьох,
Немов простий підданий.
Замісць корони тільки й мав
Ту шапочку, що надівав,
Як спав.
Ах, ах, ах, ах! ох, ох, ох, ох!
Який був добрий царь Горох!
Ох, ох!
В хатинці жив він, добре їв
Разів із пьять на днину,
Щодня державу обьїздив,
Для того й мав шкапину.
Не мав озброєних вояк,
Але держав він двох собак,
Он як.
Ах, ах, ах, ах! ох, ох, ох, ох!
Який був добрий царь Горох!
Ох, ох!
Охоту мав він до пиття
І пив зовсім не воду,
За те усе своє життя
За благо пив народу.
З вина він брав собі дохід—
Од бочки глек, та й пив, як слід,
В обід.
Ах, ах, ах, ах! ох, ох, ох, ох!
Який був добрий царь Горох!
Ох, ох!
Ніхто не вмів би так, як він,
Подобатись дівчатам.
Мабуть його не без причин
Піддані звали татом.
На рік разів чотирі-пьять
За городом учив він рать
Стрілять.
Ах, ах, ах, ах! ох, ох, ох, ох!
Який був добрий царь Горох!
Ох, ох!
Він не бажав нових країн,
І був сусіда тихий;
З законів тільки й мав один,
Щоб кожний жив для втіхи.
Народ при йому сліз не знав
І вперше, як його ховав,
Ридав.
Ах, ах, ах, ах! ох, ох, ох, ох!
Який був добрий царь Горох!
Ох, ох!
Портрет його, як знаєм ми,
Ще приховавсь до нині,
Тепер він вивіска корчми
Найкращої в країні.
Народ туди вчащає пить,
І тільки той портрет уздрить,
Кричить:
Ах, ах, ах, ах! ох, ох, ох, ох!
Який був добрий царь Горох!
Ох, ох!

Людмила Михайлівна Старицька-Черняхівська.

Род. 1868 р.

На літературну українську ниву виступила в 1886 р., коли в альманасі (що видали у Львові Наталя Кобринська і Олена Пчілка) „Перший вінок“ були надруковані її поезії. Потім вона друкувала свої твори в „Правді“, „Житті і Слові“, „Зорі“, „Дзвінкові“, „Літ.-Наук. Вістникові“, „Складці“, „Розвазі“ і инш. Написала історичний романі „Перед Бурею“, друкований у Львівській „Правді“, а разом з батьком своїм, Михайлом Старицьким, низку історічних романів та оповіданнів з часів козаччини та гайдамаччини: гетьман Богдан Хмельницькій, Буря, У пристани, Руїна, гетьман Іван Мазепа, Останні орли, Розбійник Кармелюк і другі (по російські). Перекладала й твори чужих пісменників; переклала чимало поезій Гейне. Родилась Людмила Михайлівна Старицька у Київі 29 серпня 1868 р. Освіту здобула в гимназії. Вийшла заміж за доктора Черняхівського. Тепер живе у Київі; якийсь час працювала у „Раді“. Написала критичні нариси з української літератури: „А. Е. Кримський“, „Леся Українка“, „Писання Б. Д. „Грінченка“, М. М. Коцюбінський“ і історично-критичну статтю з нагоди 25-и ліття українського театру, яка була надрукована в журналі „Україна“; була співробітницею в „Кіевской Стар.“, „Русской Мысли“, „Русскомъ Богатствѣ“, друкує свої твори в „Літ.-Наук. Вістн.“ і инш.

Літературні джерела для біографії: 1) Відомости, подані особисто пісьменницею; 2) „*Вік*“, т. I, (1902).

Сповідь Наливайка.

(З Рилєїва)

О, не кажи, чернець святий,
Міні про гріх—це не до-речі;
Нехай і гріх, і гріх тяжкий,—
Ти тільки марне тратиш речі.
Щоб Україні дорогій
Здобути иншу, кращу долю,
Щоб повернуть народу волю
І визволить край любий свій—
Гріхи татар, гріхи ляхів,
І перевертнів уніятів,
І душогубства всіх сарматів
На себе б я приняв без слів.
Та що міні в твоїх покутах!
Найгірше пекло, старче, знай,—
Міні Вкраїну бачить в путах,
А вільною вбачати—рай!
З дитинних літ в душі моїй
Палав огонь за волю встати.
Міні пісні співала мати
Про незабутній час, святий,
Коли неволею закутий,
Ще не ходив козак у путах,
І шиї мовчки не хилив
В ярмі ганебнім, нерозривнім,
А з ляхом в спільці любо жив,
Як вільний з вільним,
Рівний з рівним.
Та все те зникло, мов омана,
І вже давно пізнав козак
У спільниках своїх тірана.
Швед, уніят, литвин, поляк,
Мов шуляків неситих зграя,
Нас рвуть і шарпають що-мить.
Та що ім стогін всього краю?—
Закон в Варшаві міцно спить...
З того часу в душі буяє
Ненависть тяжка до ляхів,
В очах палає хижий гнів,
В неволі серце замерає.
І в ясний день, і в темну ніч
Чиюсь таємну чую річ.
І стежить скрізь вона за мною,
І не дає міні спокою,
Ні в вільних волею степах,
Ні серед брязку й гуку бою,
Ані в святих моїх церквах.
„Вставай!" я чую що-хвилини,
„Вставай на ворогів Вкраїни!"
Того, хто перший з-під ярма
На самовладців меч здійма,
Я знаю,—скрізь жде смертна доля...
Мене осуждено, то так.
Але скажи, коли і як,
Де здобулась без жертви воля?
Загину я за рідний край,
Я почуваю те і знаю,
І серцем, повним щастя в-край
Я свій талан благословляю!

---

*
* *

З Гейне.

Як станеш, ти любко, подружжам моїм,
То заздрить тобі буде варто:
Полине життя твоє святом ясним,
Все радість, та сміхи, та жарти!
І лайся, і сердься,—що хочеш, роби—
Терпітиму й бурі великі.
Коли ж не хвалитимеш... вірші мої—
Покину тебе я на віки!

Наді мною ліс шепоче.

Наді мною ліс шепоче,
Біля ніг струмок біжить,
І, мов спогади минулі,
Листя жовтеє летить.
І шепоче ліс старезний,
І струмок дзвенить міні:
„Годі, годі, дурню, марить
Про кохання та пісні!
Все на світі цім—хвилинне
І довічнього нема:—
Швидко серце твоє вільне
Здавить кригою зіма,

Згасить в серці пломінь віри,
Стишить думи, знищить все,
І високі всі заміри
Геть по вітру рознесе!"

З Надсона.

У сні міні марилось небо,
Все в зорях яскравих кругом.
І журно похилені верби
Над ясно-блакитним ставком.
Будинок твій білий в гайочку
У кетягах рясних бузка...
В вікні твоя постать біліла
Хороша, сумна та стрункa.
Ти плакала,— ясні перлини
Бреніли на ясних очах,
І плакали пишні троянди,
Й ридав соловейко в кущах.
І з кожною тою сльозою
Край ніг твоїх в темнім гаю
Світляк самоцвітом займався,
І небо ронило зорю...

З Сапфо.

Море синє та безкрає,
Ти далеко котиш хвилі
І в часи південні палу
Ти вколисуєш всіх нас!
Чом же ти, безкрає море,
Як Фаон у човні їде,
Не шепнеш йому з блакиті:
„Як Сапфо тебе коха!"
Вітре буйний, легкокрилий.
Ти літаєш геть усюди,
Ти несеш шляхом прозорим
Гостроносі кораблі.
Чом же ти в північну добу,
Коли мрії палють серце,
Не шепнеш Фаону стиха:
„Як Сапфо тебе коха!"
Сонце ясне та довічне,
Під твоїм живущим сяйвом
Підійма троянда чоло,
Ліс і поле ожива.—
Чом же промінем блискучим
Не ростопиш криги серця,
Не шепнеш Фаону стиха:
„Як Сапфо тебе коха!"

З Гейне.

Отруєні пісні мої,—
Чи ж може инакше то бути?!—
В моє пишноквітне життя
Влила ти чимало отрути...
Отруєні пісні мої...
Нема тут ніякого дива:
Багато в цім серці гадюк,
І ти, моя зірко зрадлива!

---

* * *

Вже блакитне сяйво світу
Виступа на небеса,
На похиленії квіти
Впала теплая роса;
Гаснуть, бліднуть зорі ночі,
Перекинувсь в небі „віз..."
І на змученії очі
Впали краплі теплих сліз...

З Гейне.

Ти такі книжки друкуєш?!
Любий друже, ти загинув:
Хочеш шану й гроші мати,—
Мусиш низько гнути спину.
Я не радив би ні за що
Про народ отак балакать,

Так балакать про попівство
І про пишних можновладців.
Любий друже, ти загинув!—
Язики попівські довгі,
Довгі руки мають дуки,
А народ—довжезні уха!..

З Гейне.

Під чорним вітрилом корабль мій пливе,
Кріз море бурхливе й страшне.
Ти ж знаєш, як темно в цім серці смутнім,
І тяжко так кривдиш мене!...
Невірне, мов вітер, серденько твоє
Од мене до инших майне...
Під чорним вітрилом корабль мій пливе,
Кріз море бурхливе й страшне...

З Гейне.

І співи, і сміхи, і сонечко сяє,
І хвиля блискуча наш човен гойдає;
Сижу я між друзів, скрізь очі ясні,
І весело в серці і легко мині!..
Розбило наш човен на дрібьязки море,
Не випливли друзі із виру, на горе...
Вони потонули в отчизні своїй,—
Мене кинув борвій на берег чужий.
Знайшов я там човен ще кращий, пишніший,
В нім нове залассся і спів чарівніший,
І хвилі чужії гойдають що-мить...
Як край мій далеко! Як серце щемить!
І регіт лунає, і стогнуть снастини,
І вітер суворий рида що-хвилини,
Останню зорю вже затемріло в-край...
Як тяжко на серці! Далеко мій край!..

З Гейне.

Скільки раз казав я долі:
„Не знесу цього ніяк!..“
І я зніс його... поволі...
Не питайте тільки „як“?

З Гейне.

На скелі похмурій край моря сижу,
І сльози зринають без впину...
І чайки ті скиглять, і борвій рида,
І сиву зриває він піну.
Було в мене серце кохане колись,
Були і товариші милі...
Куди ж все поділось? Лиш борвій рида
Та піняться грізнії хвилі...

Заспів.

Гей, вставайте, пишні джури!
Ясні шати уберіть;
Співаки, беріть бандури,
До мого намету йдіть!
Кликачі, сідлайте коні,
Коні вірні та прудкі,
Причепляйте ви до броні
Сурми срібні та дзвінкі!
Їдьте битими шляхами,
Світлий день і темну ніч,
Над лісами, над степами,
Кличте всім великий клич.
Ви збірайтесь, пишні гості,
Під роскішний наш намет:
Ми на княжому помості
Бучний вдаримо бенкет!
Давні струни в нас ся мають,
Що лишили нам діди,
В нашій кінві пак заграють
Володимирські меди.
І та кінва мусить бути
Так велика і важка,
Як широка наша слава
І як доленька тяжка.
Скрасим ми чоло квітками,
Пісню вільну утнемо,

І налитії медами
Чарки вгору знесемо.
Перша слава—то Перуну,
Міцновладцю темних хмар;
Голосніше ж грайте, струни,
Богу пишному у дар!
Друга слава—то Даждьбогу:
Завжди в промінях ясних
Ту блакитную дорогу
Він вершить на радість всіх.
Третя слава—пишній Ладі,
Щастю, радости, весні:
У її вабливій владі
І кохання, і пісні.
А тепер, панове братці,
Тяжко-важко ми зітхнем,
І за славу нашу зайшлу
Чарку повную хильнем...
Панахиди нам не треба,—
Бучну тризну справим ми,
І полинуть аж до неба
Пісні пишні та сумні.
І в тих думах сивих встануть
Наші славнії мерці,
Й турбувати їх не стануть
Візантійськії ченці!
Кличте ж всю дружину вірну,
Наливайте келех вщерть,
Нашу славу неомірну
Не оборе навіть смерть!..

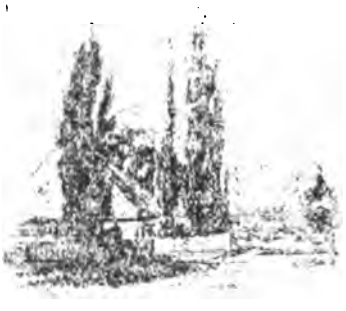

Петро Федорович Залозний.

Род. 1865 р.

Перша надрукована поезія Залозного—„Сиротина". Вона була уміщена в херсонському альманахові „Степ" в 1886 р. Потім його твори друкувались в галицьких часописях, переважно в „Зорі". Твори свої він підписував ріжними псевдонімами: З. Петрусь, Петро-Явір і инш. У „Зорі" в 1887—89 р.р. було надруковано кілька його поезій, оригінальних і перекладів, оповідання: „Свічечка", „Проти хвилі", „Студент"; ідилія—проза „Діти", водевіль „На досвітках". В 1887 р. у Київі видано збірничок його поезій під назвою „Русалочка", підписаний псевдонімом З. Петрусь. В 1906 році л. Маркевич видав у Полтаві його „Коротку граматику української мови". Ще в 5-му класі гимназії Залозний переклав гекзаметром IV книгу Виргилійової Енеіди і де-що з Овідія, та ті переклади десь загинули. Петро Федорович Залозний, син козака, родився 20-го грудня 1865 року в містечку Рашавці Гадяцького повіту (в Полтавщині). Вчився у Рашавській міністерській школі, потім в лубенській гимназії і в київському університеті. Свідома любов до рідної мови і рідного краю прокинулась в Залозного ще в третьому класі гимназії і він вже тоді почав писати поезії. Скінчивши в 1889 р. університет, Залозний учителював в земських школах, а з 1897 р. перейшов в акциз, де служе й тепер.

Дніпро.

Не реве, не шумить,—
Він притих, ніби спить,
Розгорнувся кругом, наче море.
І стоять по-над ним,
Нашим батьком сідим,
Мов заснули, високії гори...
І приснилося їм,
Дідуганам старим,
Що пливуть козаки байдаками,—
Що по тихій воді
Козаки молоді
До Скутари прямують човнами.
Коли де не взялась,
Од півночі знялась
Чорна хмара, ураз налетіла...
Заревіла вода,
Сколихнулась земля,
І об скелі ударилась хвиля...
Грім гремить, блискавки,
Наче стріли меткі,
Раз по-раз вилітають із хмари,—
Будять гори... Дарма!
Вже нічого нема,
Вони все, що було, все проспали!

Вітер з півночі.

Вітер з півночі реве завиваючи,
Снігом дрібним замітає доріженьку...
Серце од думок холоне, та жалібно
Рветься з грудей у далеку чужиноньку...
Там у ярах та лісах позамітаних,
Жде мене друг мій... мій янголь сподіваний.
Долю спокутує, марно блукаючи,
Плаче в самоті, мене дожидаючи...
Лину я, лину в чужину до милого,
Там його стріну дружиною вірною,
Серцем гарячим, любовью безкраєю
Вгрію, пригрію я друга коханого!..
Може... а може... ох, доленько лютая!..
Може під снігом чужини холодної
Ліг спочивати, забувши про горенько...
Може ні вітру, ні бурі не слухає,
Може не жде вже ні друга, ні доленьки...
Що це згадала я?.. Горенько, горенько!..
Лину я, лину в чужину до милого,
Там його стріну дружиною вірною,
Серцем гарячим, любовью безкраєю
Я і в могилі зустріну коханого!

З Лермонтова.

Коли у погляді твоєму
Я бачу тяжкую печаль,
Що з иншим ти не маєш долі,—
Міні ні трішечки не жаль!
Незриме горе отруїло
Жизнь безнадійную твою,—
І що ж?.. Я рад, що він не вміє
Тебе любить, як я люблю.
Коли ж в очах твоїх засяє
Хоч промінь щастя і надій,
Ох! потайне пекельне горе
Тоді встає в душі моїй.

З Лермонтова.

Зустрілися на схід сонця
Дві хмароньки червоненькі:
Побралались, покохались,
Наче пара молоденька.
Буйний вітер грізно віє,
Дві хмароньки розганяє,
Розлучає щиру пару,
На край неба посилає...
Сіда сонце за горою,
Тихо, любо вітер віє;
Зустрілися дві хмароньки,
Зустрілися, счервоніли...
Счервоніли од спомину,
І без вітру, без негоди

Розійшлися, мов чужії,—
По-над сонцем мовчки бродять!..

В самоті.

Занудилась я у хаті
В самотині,
Та не хочеться й гуляти
Без дружини...
Чи вийду я у садочок,
Погуляю,
Чи слухаю соловейка
Коло гаю,
Тільки візьме мене туга
З того часу,
Мов солодкої отрути
Напилася...
Не слухаю, не дивлюся,
Тільки лину
Усім серцем і душею
На чужину...
Не піду ж я без дружини
Й погуляти,—
Собі горенька та жалю
Завдавати...

За сестрою.

Мабуть доля моя
На роспутті зросла
Пустоцвітом при битій дорозі,
Що не дав мінї Бог
Ні життя, ні пуття,
Ні сестрички, ні брата небозі...
Не без батька зросла...
Та ще й мати жива...
Мов сміятися рада недоля,—
Хоч і рідні вони,
А, мов злі вороги,
Завдають мінї жалю та горя...
Не злюбили вони
Та й голубки сестри,
Що знання і освіти шукала,
І не мали жалю,
Як сестричку мою
Доконала недоля до краю!..
Ой, кохана ж моя
І подруга, й сестра,
І порада, й надія єдина—
Од тяжкого життя
Спочивати пішла
У нежданy і ранню могилу...
І обличча її
Коло мене стоїть,
Мов веселка, ось-ось де витає...
І та пісня сумна,
Голосна, жалібна,
Що над нею в останнє співали,
Як до ями несли,
Загортали в землі,
Мов ножем, мою душу вражає!
Як холодна земля
Їй на груди лягла
І вагою її придушила,
Так недоля моя
Давить серце моє,
Добиває останнії сили!..

Зневірья.

Ждала ти мене,
Наче янгола,
Дожидалася
Друга жданого...
А діждалася—
Роздивилася,
Об житті своїм
Зажурилася...
Що нема в мінї
Раю жданого,
Сирота прийшов
Замісць янгола...
Ні краси в мінї,
А ні розуму,

Талану нема
В мене вбогого...
Чи на сміх би став
Тобі другом я?..
На докір тяжкий
Та на вічний жаль!...

В парі.

Піду я гаєм та й по-над ставом
На ту могилу, де ми спізнались...
З нею німою порозмовляю,
Собі поради в неї спитаю.
Минуло щастя, як сон щасливий;
Тепер я плачу у самотині...
Колись кохались щиро та любо,—
А як побрались, все те минулось...
Ох, мій коханий, моя ти доле,
Тобі обридло жити зі мною.
Своїм безкраїм, щирим коханням
Я тобі, друже, світ завьязала!
Згину ж я, згину з горя тяжкого,
Що не зуміла дать тобі долі...
Тобі здалась я в играшку любу:
Жінкою стала,—не стала *другом*!..

---

* * *

Ішла недоля степом—лугами,
Ішла злиденна по-під гаями,
Зайшла до мене в хату веселу,
Забрала щастя з хати моєї...
Забрала в мене мої надії,
Дівоцтво любе горем покрила!..
Отрути-зілля дала напитись,
Слізьми та горем мене впоїла!..
Тепер з нелюбим живу я в парі,
Літа веселі слізьми зливаю...
Не клену батька, не клену матір
І ні на кого не нарікаю!..
Втопила душу в багні, в болоті,
Втопила розум в житті скорботнім;
Тепер на світі ніщо не миле,—
Місяць не сяє, сонце не гріє...
Останок сили сльози убили,
Молитись рада, але не вмію,—
Кому ж молитись, кого благати?..
Боже наш добрий, де Тебе взяти!?.

Чого я сумую.

Чого я так дуже сумую весною,
Так тяжко сумую?.. Здається, того,
Що відціль з тісноти кортить мині воля,
Що мало для мене талану мого,
Що лину душею у небо просторе,
Літаю, шугаю у думках німих.
А мрії рожеві, надії химерні
В безсильній неволі розбуджують їх.
Кругом усе любо цвіте, зеленіє,
Кругом усе повно нового життя...
А в серці отрута! в даремних змаганнях
Зівьяли заміри, пропали літа.
А в осени думи тихенько сумують,
Не рветься до неба бажання моє,
А серденько просить щоденної праці
І повагом сміло до неї встає.
Я в вітрі холоднім і в темряві ночі,
І в гомоні листів пожовклих, сухих
Вчуваю недолю братів моїх любих,
Життя безнадійне й убожество їх..

---

* * *

Місяць та зорі на небі,
Хмари легенькі пливуть....
Все я забув,—та про тебе
Тільки не вмію забуть.
От і здається, що знову
Чую розмову твою.
Очі твої, як ті зорі,
Дивляться в душу мою.

---

* * *

Сиротина! Боже добрий, навіщо родилось!?
Раде жити... Щире серце сльозами умилось.
Піде шляхом, оглянеться... „Куди мині дітись?
Без матері усі чужі—сирота на світі!
„Покинула, моя ненько, на лиху годину!
Чому мене не сховала в тісну домовину?"
І застогне, і поникне бідне головою.
Мов травиця, істоптана людською ногою.

---

* * *

Оттак і дні мої минули,
А я сумую та сумую.
Засумував, а долю злую
Украли злидні... То ж була
Хоч яка небудь, а тепер
Уже ніякої нема...
В душі голодний пугач вие,
А в серці так, як в осени,
Нема тепла, нема надії,—
Усе зміняється, марніє
І все однаково мині!...

Спомин.

Ой, не зіходь же,
Місяцю ясний,
Не врази серця,
На віки згасни!..
Бо як ти сходиш,
То в серце хиле,
Немов отрута,
Ллються спомини
Про ту годину,
Про тую долю,
Що вже не прийде
Ніколи знову...
Хоч би марою,
Хоч на годину
Прийшла, приснилась
Доля зрадлива...
Коли ж забуду
Тебе, мій друже,
Коли спочину
Серцем недужим?!
Куди не гляну,
Тебе згадаю,—
Жалем болючим
Серце вражаю...

Наша слава.

Мов промінь весняного сонця,
Між скелями Ети сумної
Безсмертною славою сяє
Могила святого героя.
І Кліо вінками із лавру
Могилу ту рясно квітчає,—
Поліг там борець напохитний
За воленьку рідного краю.
Нащадки його не забули,—
Там моляться правнуки Спарти,
І в муках блука по узгіррю
Пекельна мара Ефіяльта.
На горах славутніх Дніпрових
Чорніє висока могила,—
Борця за братерство і волю
Сховала там рідна країна...
Народ його вислав за себе
Боротися з кривдою злою,—
Нерівня його не злякала,
Не збила з дороги неволя...
Онуки і правнуки скажуть:
—Нема що нам заздрить на Спарту,—
Ми мали свого Леонида...
І безліч своїх Ефіяльтів.

Платон Миколаєвич Панченко.

Род. 1856 р.

Родився в селі Каменці, Малоархангельського повіту, Орловської губ., 16 листопаду 1856 р. Учився спочатку у дяка, потім у повітовій школі; був у 4 класі гимназії, перегодом перейшов у 4 клас реальної школи, діставши невеличку стіпендію; на прожиття заробляв уроками, бо зоставсь од батька ще малою дитиною. Був 1 рік в Петровсько-Розумовській академії, 3 міс. в Пулавах, 4 семестри в Ризі. Лагодився бути учителем німецької мови та математики, але надії ці не справдились, і він почав зароблять собі на хліб приватними лекціями (уроками), опинившись спочатку в Астрахані, а далі живучи і в инших городах... Зараз д. Панченко живе в Ростові, над Доном. На літературну українську ниву виступив в половині восьмидесятих років,—тоді були надруковані його поезії в галицьких виданнях („Зоря"). Окрім того його поезії друковалися: в альманахах: „Нива" (Одеса), „З над хмар і з долин", (виданому під редакцією Миколи Вороного), в „Розвазі" і инш. Де-які його поезії були підписані псевдонімом П. Таїсич.

Рідний край.

Чи тихим ранком в час предзорній
Луною з башти дзвін гуде
І в душу дівчині моторній
Веселу зграю снів веде;
Чи то в обіднюю годину
В блакиті вдумливій небес
Палає сонце й як дитину,
Цілує щиро чистий плес;
А чи вечірньою добою,
Далекий захід одгорів,
І повний місяць із собою
Отару зірок вже привів;
Чи соловейко заспіває
У запашному вишняку,
А спів далеко геть лунає
По срібловодому ставку,
Чи то зненацька в чорних хмарах
Величній грім загуркотить,
Й немов би то в таємних чарах,
Все зупинилося й мовчить;
А чи зімою хуртовина
Сніговим шаром все вкрива,
І неосяжная країна,
З усім живим, як нежива,—
Ти завжди, пишний, любий краю,
Моя Вкраїно чарівна,
Мій злотосяйний, тихий раю,
Для мене в світі—ти одна!
В тобі бо мрії молодії
Дитячих перших літ моїх,
В тобі найкращії надії
Найвищих думок молодих.
Ти силу ллєш міні у душу
І навіваєш супокій:
Для тебе тільки жити мушу,
А може й вмерти, краю мій!

Крилатий час.

Крилатий час летить у безліч років;
Помалу холодіє кров:
Зринають инші яви з усіх боків,
А що пройшло—того не буде знов.
Хоч иноді душа і починає снити:
Буле привабливо встає;
Його б хотілось ще раз пережити,—
Та на ту хіть—терпіння є.
Зоставим мертвим мертвих поховати.
Хай і теперешній от час
В безодню рине—инші доганяти,—
Що нам? нове чекає нас!
Забудьмо жалощі і сльози, і зітхання,
Настроємось на инший лад,—
Життя все йде—несе нові питання:
Не подамось од їх назад!
Збери ж усю природню силу
Та серце навстяж одчини;
Встань, друже, радісно назустріч ділу
Й живого духа не жени,
Бо прийде час і згине з своїм рухом
І збільшить він часи пусті;
Його не вловиш ти руками, ані слухом,
Бо він крилатий, як і ті.

---

* *
*

Як би я знав її души пустоту,
То віри в неї я б не йняв,
За пестощі б я не продав чесноту...
Як би я знав, як би я знав!
Як би я чув, що розум полохливий
Міні в той райський час шепнув,—
Я б вільний був, хоч, може, й нещасливий...
Як би я чув, як би я чув!
Як би я міг усю зневагу щиру
Лукавій кинути до ніг,—
Я б знов вернув загубленую віру...
Як би я міг, як би я міг!
Я дух згубив—зміняв його на жарти
І в жартах розум потопив,—
А жарти ті і спомину не варті...
Я дух згубив, я дух згубив!
Я не живу, себе я зневажаю,
І як я гріх той свій назву?

Я знищив дух—одно лиш тіло маю:
Я не живу, ні, не живу...

---

* *
*

Вітерець, наче спить,
І кущів не хитне,
А дівча ген стоїть,
Невеселе, смутне.
Спомина, як жило
Од дитинства воно
І ні в чим не знайшло
Досі щастя свого.
От сльоза вже блищить
На щоці, як роса,
А на грудях тремтить
Шовковиста коса.
Коли чутно—луна
Жваву пісню несе:
Счервоніла вона,
Ожило в неї все.
По знаку, мабуть, був
Той співець уже їй,
Бо на душу натхнув
Цілу зграю надій.
Поки пісня лилась,
Вона вся була слух,
Навіть так береглась
Переводити дух.
Пісня зникла давно,
А дівча все стоїть,
Мов ще чує воно,
Як та пісня дзвенить...

Молодим сіячам.

Бажаю вам щастя—по серцю роботи,
Щоб вік вас не знали пекельні гризоти,
Щоб чистая думка у розумі чистім
До смерти світила промінням огнистим.
Бажаю вам щастя—по мислі дружини,
Щоб вас заспокоїла в злії години,
Щоб щиро до серця палкого горнула
Та ласкою силу у душу вдихнула.
Бажаю вам щастя—щоб правда настала
Й для праці тернисті шляхи прочищала,
Щоб легше було вам боротись з бідою
Та кермувати людей до розвою!
Коли ж ви з народом, всі вільні й щасливі,
Забудете, друзі, години бурхливі,—
Згадайте про тих, що боролись до вас,
Прибиті, вам шлях показали рукою.

Михайло Бачинський.

Галицький поет Михайло Бачинський виступив на українську поетичну ниву у 1887 році, коли були надруковані його поезії в галицькій „Зорі". Після того його поезії якийсь час зьявлялись частенько, але згодом Бачинський замовк. Де-які його поезії визначаються справжнім поетичним настроєм, і шкода, що він перестав писать, бо з його з часом міг би виробитись гарний поет.

Непогода.

Мрачна, млава, темна хмара
Небо покриває...
Не знать, чи то день, чи вечір—
Сонце не сіяє;
Не блещуться малі зірки
На небі ясненько,
Не огляда бліде личко
В ставку місяченько...
Мрака всюди розлягаєсь...
Землю оповила
В свої темні, непрозорі,
Широкії крила.
А дрібненький дощик кропить,
Туман налягає...
І тихенько з осикою
Вітер розмовляє,
Питається, чом замовкли
Веселі пташата,
Чом по воду до криниці
Та не йдуть дівчата?
І осика дивується,
А віти берези
Хвилюються і з листочків
Кануть рясні сльози.
Вітер тії сльози сушить,
Березу цілує,
І косами зеленими
Її ся любує...
І зжахнувся дуб старенький,
Гордо подивився
На березу, із котрою
Не рік вже любився...
І знов тихо починає
Дрібний дощ кропити,
Знов мережить густу мраку...
І я мрії мріти
Починаю... сумні мрії,
Як тая природа...

Питаюся, чи у серці
Настане погода?..
А чи мене молодого
Приголубить доля,
Чи закряче в непогоду
Ворон серед поля?

Поетатимові.

Сумно, тужно соловейко
Співав по долині,
Його пісню голосную
Почула дівчина.
І дівчаті сумно стало,
Воно затужило...
Сумно собі заспівало,
Йому одповіло.
Я почув те, та й гадаю:
Щаслив ти з журбою,
Як затужеш де у гаю,
Затужать з тобою...

Вперед, гадко!

Вперед, гадко! Час минає!
Ми вперед ідем поволі:
Треба швидче поспішати,
Погулять, як вітер в полі,
Щоб нові шляхи побачить,
Щоб про їх ся роспитати,
Щоб тії шляхи новії
Браттям иншим показати.
Вперед, гадко! Скинь кайдани,
Що тебе вони тримають;
І вільная подивися,
Як братчики проживають.
Роспитайся місяченька
Про їх долю і недолю,
Про їх радости і муки,
Про їх волю, і неволю.
Роспитайся: хто то винен,
Що вони терплять, горюють?
Чи їх діди, чи самії,
Що на добре не працюють?
Оттак добре нагадайся,
Покажи їм шлях правдивий,
Куди далі кермувати,
Щоб народ наш був щасливий!
Вперед, гадко! Час минає!
А часу так мало маєм...
Наша доля на порогах—
Ми шляху до їх не знаєм...

Минули літа!..

Минули літа, Україно мила,
Як хрест на тебе поклали,
Могучі крила як ти опустила,
Як сили в тебе охляли!..
Минули літа!.. А сироти-діти
По тобі плачуть, ридають...
Одежі не мають, щоб ся огріти,
Давньої долі не мають!...
Лиш брязкіт путів, лиш голос неслави
По твоїм краю кружляє—
Мордує, лютує ворог лукавий,
Твоїх діток зневажає!...
Минули літа! А перед літами
Недолі доля вітала,
Прославила твої поля війнами,
Про твою волю співала!..
Згадаю тихцем часи ті щасливі,
Словами сльози закрию...
І виллю тугу, а думи тужливі
В росі весняній умию...
Хай блиснуть вони, як ясная зоря,
Хай біль серденька розважуть—
Хай мою тугу од моря до моря
По білім світі роскажуть...

Братчики.

В чорнобривую дівчину
Два брати влюбились;

Що-день божий під віконце
Ходили, дивились:
Чи не виглянуть із його
Та карії очі,
Біле личко, стан високий—
Ті чари дівочі!..
А дівчина із обома
Тихо розмовляла,
І до обох сміялася—
З обох кепкувала!..
Лиш не разом: тому в вечір,
Тому в день казала
Приходити... А самая
Третього кохала!..
Не пізнали ж цього браття,
Що дівчина зводить,
А дізнались, що той і той
До одної ходить—
Що обох вона приймає!..
„Не жити нам, брате,—
Обом в світі і одную
Разом не кохати!
Сідлай коня, пане брате,
Ти свого, я свого,
І війною наїдемо,
На турка лихого!
Хто вернеться—по рушники
Пошле до дівчини!...
Поїхали... Не вернулись
З чужої чужини!..
Оба разом в чистім полі
Лягли головою,
Й в труну думку одружитись
Забрали з собою...
І виросла думка тая
Над їх головами
Малюсеньким трибирвистим
Цвітом—братчиками...

* * *

Плаче сестра, побиваєсь:
—„Братів не видати...
Погинули—не дай, Боже,
Й міні погибати
День по дневі, ніч по ночі
В сльозах і недолі...
Лучче вмерти... і лежати
В могилі на полі..“

. . . . . .

І сталося, як хотіла!
В гай квіток нарвати
Вийшла та вже не вернулась...
—„Братчиків шукати
Пішла собі в світ широкий...“
Так люди казали,
Та вже більше сестри тої
Люди не видали.

* * *

По-між братчиками в полі
Троянда зацвіла
Тої ночі, і тихенько
До їх говорила:
—„Чому, братчики миленькі,
Такі сумні стали?
Чи од того, що нещасні,
Одную кохали?
Чому дивитесь на себе
Оком не любови,
А зависти жовтим цвітом?—
За чорнії брови,
Що з вас тільки сміялися,
Нечесно дурили,
Що торік ся ще із иншим
Вони одружили?..“

* * *

Подув вітер із долини,
І сонце вставало
Із-за моря далекого;
Квітки огрівало
Убірало їх одежу
В жемчуги цвітнії—
В сльози-роси і тихенько
Їх уста німії
Цілувало... А братчики
К собі похилились,
Обнялись, поцілувались—
А слізоньки лились
На троянду—їх сестричку...
І троянда біла
Пахучая од радости,
Од сліз заніміла.

Сергій Павлович Шелухин.

Род. 1864 р.

На українську літературну ниву виступив у 1887 р., надрукувавши в „Зорі“ поезію „Весна“. Далі містив свої твори в „Зорі“, Батьківщині“, „Ділі“, „Літ.-Наук. Вістникові“, „Кіевск. Стар.“, „Україні“, „Украинськ. Вѣстн.“, „Южных Записках“, „Елисав. Вѣстн.“, „Бессар.“, „Розвазі“, „Раді“ і инш. Шелухин, крім поезій, пише і прозою: популярні росправи (по українські і по російські) і публицистичні статті (по російські). Твори свої підписує або власним имьям, або псевдочимами: Сергій Павленко, Денезський, С. Полтавець, С. Ше—ин, Подорожній, Кондратенко, С. Просвітянин і инш. Крім оригінальних творів, він перекладав і твори російських письменників: Короленка і Мачтета (друкувались в „Зорі“). Шелухин, син небагатого офицера поміщика, родився 6-го жовтня 1864 р. в селі Деньгах, золотоношського повіту, в Полтавщині. Скінчивши народню школу, вчився в добродія І. Ф. Бойка, сина рідної сестри Т. Г. Шевченка, Орини. Далі тітка-українка підготовила його і він поступив у лубенську гимназію, де тоді директором був відомий український діяч Симонов (Номис). Вищу освіту здобув Шелухин у київському університеті. Свідомим українцем став тільки в університеті, хоч несвідома любов до українства жила в душі його змалку, бо він зріс в щиро українській сімьї. З 1889 року брав діяльну участь в „Бессарабцѣ“, поки ця часопись була поступовою. В ній він писав багато про земські, селянські, судові, економичні і юридичні справи. В 1891 р. був фактичним редактором „Елисав. Вѣстн.“, в який вніс багато українського елемнту, друкуючи передовиці і фельетони по українознавству. Тепер Шелухин бере діяльну участь в газеті „Рада“ і в одеській „Просвіті“, де часто читає лекції і реферати, переважно на українські теми. В 1905 р. прочитав українською мовою в Одесі перед двохтисячною авдиторією лекцію про злучення України з Москвою—це була перша в Росії лекція українською мовою. 7 серпня 1908 року · перший

прочитав на археологичному зьізді в Чернигові по українські доклад „про похоронні голосіння“.

Захід весною в лузі.

Спустилося сонце
За обрій спочить,
Неначе віконце
Край неба горить.

Насунуло хмару
На синю блакить,
Немов од пожару
Дим сивий стоїть.

Над лугом піднявся
Ріденький туман,
Пахощів послався
Густий окіян.

Деркач голосніше
В траві закричав,
І крижень частіше
Літати почав.

Співа на калині
Гучніш соловей,
Пастух по долині
Скликає гусей.

Де сонце спочило,
Огонь погаса...
З озер посвіжіло,
Блиснула роса...

І хмара спустилась
Кудись за моря...
Царівна зьявилась—
Вечірня зоря.

Де щастя?

Косарь в степу траву стинає,
Женці назублюють серпи,
Господарь поле оглядає
І дума: скільки ж то з копи
Вмолоту буде на ціпи?
Дідок у пасіці старенький
Збірає молоді рої,
Йому „щастить“ і він раденький:
Заходи виручить свої
І ниву сплатить у гаї.
Чабан глядить свої отари,
Настриг шерсти, ягнят надбав,
Будує три нові кошари,
Купив з млином глибокий став
І третій приробив постав.
Розумний ковалів хлопчина
Учився в батька майстерства,
Бо бачив: свіжа копійчина
І паляниця не черства
Перепадає з ремества.
Скінчивши вищий курс науки,
Міркують дідича сини
Про карти, про дівчат, про штуки,
Де б легше заслужить чини,
Та брати гроші й ордени.
І так, для користи своєї
Торгують, вчаться, сіють, жнуть...
Немає вищої ідеї:
Для себе тільки і живуть—
І щастям тільки це і звуть!
Сліпі! Ви щастям те назвали,
Що тоне, і гниє, й горить!
Ви щастя в тліні поховали
І стали гній з його творить...
Тим щастя в світі й не зорить!
То все матерія, а духу
Ніякого не найдеш там,
К добру і злу нема там руху,

Ніщо любить не скаже вам
І як допомогти братам.
Громадський діячу! Всі сили
В громадську справу понеси!
Не бійсь того, що до могили
В житті не діждешся краси,
Яку ти праці оддаси!
Для щастя людськости святого,
Для вічности працюєш ти!
Твій ідеал накращий всього!
І всякому добро нести—
Немає вище красоти!

Агарь в пустині.

(З Уейського)

Лице погоріло од сонця палкого...
Навколо пустиня... До Тебе Святого
Здіймаю я слізні слова!
Звели, Ієгово, хай небо схолоне,
Хай скеля гранитова в озері втоне,
Пісок хай устеле трава!
Ніколи, о, Боже, ніколи й рослини
Я більш не побачу з Гебрида долини,
Ні місця, де пан мій і рід!..
Ніколи! Ніколи! Чи й лишусь живою—
Не спатиму в шатрах його і стрілою
Не бігтиму я до черід...
Одежа од жару полізла шматками,
Сандалі порепались, мулять зморшками,
І мучиться, й плаче мій син...
Я радість кохання, я щастя зазнала,
То хай би вже кара на мене упала,
А син мій не має провин!..
Чи вітер палючий в пустині повіє,
Чи жаром пісчаним над нами посіє—
Дитя моє мліє до ніг...
О, Боже! Тобі я себе приклоняю...
Я сина од вітру грудьми затуляю,
Щоб в затишку дихати міг...
В піску задрімавши, не раз прокидаюсь,
Бо крик серед ночі несеться—лякаюсь:
Газелю то звір уловив...
Навколо шакали, з очей їх іскриться...
Тікають, завивши, бо думають: львиця—
Так страшно мій погляд світив.
А тут з-за верблюжих кісток виглядає
Щось люте.. і разом пожерти гадає...
То череп людини лежить...
Не раз крук голодний, кружливши над нами,
Ухопе намітку мою пазурями
І шарпа, й клює, і кричить...
Не раз задріма син—несу я... о, Боже!
Ізмаіл нездужа, йти далі не може,
Билиною валиться з ніг!
Уста ростулив... О, мій Боже!—він прагне!
Хай наше благання до Тебе досягне:
Ти міць, Ти всесильний, Ти Біг!
Єгово, Єгово! Він крикнув, схилився,
Уста до моїх уст він тулить, вчепився
І тягне з їх полумья-жар...
О, зглянсь, Ієгово! Почуй з свого неба!
Єгово, Єгово! Води мині треба...
Краплину, росинку із хмар!..

Коли б мині голос!

Коли б мині голос великий та дужий,
Як хвиля в негоду на морі бува,
Як грім між горами, як вихор невпинний,
Що й велетня дуба з корінням зрива;
Як буря південна, що хмари безкраї,
Важкі, оливьяні розвіює в мить,
І сонце в прозорій блакиті зьявляє,
Щоб землю промінням його звеселить—
Я крикнув би дуже, страшенно, болюче,
Що й мертві б схопились, почув би весь світ
І крик мій, і біль мій, і лихо пекуче—
То був би вітчини моєї привіт!
Коли б мині голос і дужчий, і ширший,
Що міг би луною зробитися він
Простого народу моєї вітчини—
Тоді б заспівав я виразно, як дзвін;
Тоді б показав я широкому світу,
Де є самоцвіти й величня краса,
Де перли коштовні, алмази блискучі,

І серце де чисте, як рання роса.
Тоді б росказав я, хто ворог вітчині,
Щоб всі зрозуміли, де зла джерело,
Що нівечить, труїть життя до загуби,
Неначе гадюче, смертельне жало.
Тоді б заспівав я про кривди, зневагу,
Про зраду й надії на краще буття,—
Побачили б люди замучену душу
І скривджене тяжко народнє життя.
. . . . . .
О, пісні огнисті, ідейні і мрійні!
Я вклав би в вас серце, всю душу, весь жар,
І запал думок всіх надійних, високих,
Щоб в грудях братерських занявся пожар!

Рибалка.

Балада

Над берегом крутим Дніпровим
У хаті світе каганець—
Рибалка з обручем лозовим
Сидить, лаштує ятірець.
Каганчик блима; хата вбога;
Під стінами лавки стоять;
А на полу... там жінка хвора
Та двоє діточок лежать
Холодні й голодні... „Тату, папки!“
Прохали дітки, й обляглись;
І в серце змучене рибалки
Слова ті пьявками впились.
А жінка хвора простогнала:
—„Води, мінї напиться дай!“
І сльози стиснені ковтала,
Збіраючись у инший край...
У хаті тихо, всі поснули,
Один рибалка ще не спить,
Бо думи батьківськії чулі
Його примушують робить.
Весна... Розлив... Немає тонї;
—„Коли б хоч ранком що вловить!..
Продав би все, що мав би в човні,
Щоб хліба діточкам купить.“
Отак рибалка міркував,
Та ятірець старий латав.
Дніпр розстелається,
Вьється гадюкою;
Берег вмивається
Хвилею хлюпкою.
Вітер аж свище, та дме, напинається;
Хвиля все вище, та вище здимається;
Хмари біжать собі густо згромаджені,
Мов до війни вони вітром налажені;
Сонця не видно і птиця ховається,
Дерево грізно під вітром ламається...
Буря, розвіявшись,
Дужче лютішає;
Хвиля, розбігавшись,
Дужче сивішає:
Котить горою, бурхає і піниться;
Берег з лозою не знать де і дінеться.
Он на середині
Човник гойдається,
Хвиля, мов тріскою,
Човником грається...
Де вже змагаться з високими хвилями
Де вже спасаться з захлялими силами?!
Човничок кинуло
І... перекинуло!..

Убогий.

Дощ холодний хлюпотить,
Лист пожовклий шелестить,
Вітер виє в димарі,
Чорні хмари угорі...
Літо швидко пролетіло.
Холод. Мерзне схудле тіло;
Нічим печі прокурити,
Нічим діточок прикрити.
Вже два роки недорід:
Ні з чого зварить обід,
Де не кинешся—біда!
Скрізь убожество, нужда...
Обтоптав усі пороги—
Не знайшов ніде спромоги...

Де ж ти, де, моя надіє,
Що ще сонечко пригріє?!...
Дощ холодний хлюпотить,
Лист пожовклий шелестить,
Вітер виє в димарі,
Чорні хмари угорі...

Епіграф.

Хто ніколи за віку свого не шукав
Для життя ідеалу земного,
І до щирої згоди людей не скликав,
Або душу зневажив другого;
Хто ніколи у мріях святих не кохавсь,
Про найкраще життя на вітчині,
Для братів хто за працю ні разу не бравсь
І не мав хто земної святині—
Той не слухай мене, бо про щастя людське
Я і землю, і небо питаю,
Про братерське життя, про добро громадське
В своїх піснях я щиро співаю.
Хто душею зчерствив, не читайте цього—
Знаю: з каменя сліз не поллється!
І не можна нічим зворушити того,
В кого серце за брата не б'ється.

Зімньої ночі.

Що за дивная ніч!
Місяць срібний горить
І промінням рясним
Сонну землю сріблить.
Дрібні зорі тремтять
Де-не-де в вишині,
Сяє ніжна блакить
У своїй глибині.
Тиша. Лютий мороз.
Занімліло все—спить,
Тільки сніг на шляху
Під ногами рипить.
Все скувала зіма!
Побіліли поля,
Ліс посивів, замовк,
І замерзла земля...
Тільки неба блакить
Легко дише й живе,
І велично по ній
Срібний місяць пливе.

Весна.

Од снігів
Ні слідів,
Трава зеленіє,
А сонечко
Околечко
Вигріває-гріє.
По садках,
По гайках
Пташечки співають,
Черешеньки
Білесенькі
Стоять росцвітають.
А в степах,
По нивах
Яровини сіють.
І красою
Молодою
Жита зеленіють.
На ставку
Із льодку
І сліди пропали,
Й на просторі,
Як у морі,
Човни загуляли.
А вода
Молода
Сріблом одбиває,
На всі крила
Котить хвиля,
Мов кришталем, грає.
Вже й верба
Почина

Листя викидати,
І віточки,
Як квіточки,
Звісила чубаті.
Спичаки
З осоки
Гостро виглядають,
А водиця
Все хвилиться
Та їх заливає.
І село
Навколо
Навіть поновіло:
Куди глянеш,
Де не станеш—
Все повеселіло! 1887 р.

---

* * *

Там, де небо голубіє,
Де в степу могила мріє,
Там, де сонечко сія—
Рідна сторона моя!
Там, де луг лежить безкраїй,
Пишно квітками убраний,
Де сріблиться течія—
Рідна сторона моя!
Там, де річка під горою
Гай освіжує водою,
Підмива старе дубья—
Рідна сторона моя!
Там, де місяшної ночі
Хор русалок опівночі
Тягне в танок рибаря—
Рідна сторона моя!
Де вишневенький садочок
Хилить віти у ставочок,
Гне од ягідок гілля—
Рідна сторона моя!
Там, де дівчина Катруся
Так виспівує „Петруся“,
Що чарує й соловья—
Рідна сторона моя!
Де й у вбогій тебе хаті
Вміють радо привітати,
Й чужа хата, мов своя—
Рідна сторона моя!

То приснилось мині.

У великій журбі
Міркував я собі:
Чом мужиче життя
В нас іде без пуття?
Чому скрізь на селі
Хлібороб без землі,
Чом кругом біднота
І сліпа темнота?
Думки тяжкі, сумні!
Раз здалося мині:
Зворушились в селі,
Накупили землі
Й біля неї гуртом
Всі працюють селом,
Але в кожного є
Ще хазяйство й своє.
Ходять три череди,
Є городи й сади,
Всяк прибрався, як пан,
Носить добрий жупан,
Всі податки сами
Платять ще до зими,
І нема пауків
Розорять мужиків.
Банк в селі завели,
Лад усьому дали:
Є читальня, шпиталь,
І аптека, й коваль,
Агроном, і кравець,
Лікарь, тесля і швець...
Мають школу, де вчать
І хлопьят, і дівчат
Всім наукам таким,
Щоб не бути сліпим.
Вчать, як сіять і жать,
Коли й де що сажать,
І життю, й реместву,
Чи кувать, чи шевству,

Навіть дьоготь як гнать—
І тому в школі вчать.
По братерські живуть,
Ніде сварки не чуть,
Приютили по вік
І сліпих, і калік...
Не чуть плачу ніде,
Ніхто красти не йде,
І що правдою звуть —
По тій правді й живуть...
Ніби нічого й ждать:
На землі благодать!
. . . . . .
Пес голодний завив
І мене розбудив...
То приснилось міні,
Що либонь невдавні
Було в думці. Як раз
Тоді вийшов приказ
Заснувать для селян—
Козаків та хрестьян—
Банк земельний. Тоді
Люд в великій нужді
Все своє позбував,
З банку грошей набрав—
І усі на селі
Накупили землі...
Та даремний замір!
Став в кишенях простір:
Ні шага! А довгів—
Більш ніж мали моргів!
Бо на землю усяк
Збув останній сиряк,
А селянський шинкарь
Поскупав інвентарь.
І не справився тут
Той зубожений люд...
Нічим землю орать,
Нема чим засівать...
А щоб раду знайти—
У шинок стали йти...
І пішло все дарма,
Бо рятунку нема!
Ще случився недорід,
Умірать став нарід,
І настала нужда...
Батька син осужда,
Бьється з дядьком небіж,
Пішли пьянство, крадіж,
Сварки, бійки, позви,
Всяк позбувсь голови,
А процент так наріс,
Що й багач би не зніс!
І нещасні „купці“
Розорились в кінці,
А зубожіли так,
Що не стало й собак!..
. . . . . .
І в великій журбі
Міркував я собі:
Чом селянське життя
Без ладу, без пуття?
Чом у нас на Русі
Темні трохи не всі?
Як біді помогти
І як щастя знайти?

Олександер Колесса.

Щира гаряча любов і прихильність до України не раз збуджували в душі Колесси натхнення і він виливав свої думки в поезіях... Починаючи з 1887 року, він друкував поезії в галицьких виданнях, переважно в „Зорі". Його поезії перейняті патріотизмом і спочуттям до обездоленої України і її люду. Колесса зараз професором української літератури у львівскому університеті. Його найбільш значні праці: „Українські народні пісні в поезіях Богдана Залеського" (в „Записках Наукового Товариства імени Шевченка, т. I, 1902); „Дві мало знані поезії Шевченка" („Зоря", 1892, 14 і 15); „Шевченко і Міцкевич—про значіння впливу Міцкевича в розвою поетичної творчости та в генезі поодиноких поем Шевченка" („Записки", т. III і окремо, Львів, 1893); „Dialectologische Mercmale des südrussischen Denkmales a. d. XIII Jahrhunderte, Žitije sv. Savy" (Берлин, 1896); „Погляд на сучасний стан розслідів українсько-руської літератури" („Записки", 1901, т. XXXIX).

Літературні джерела для біографії: Больш. Энцикл. тов. „Просвѣщеніе" т. 11.

В СВІТ ЗА ОЧІ.

1.

Ранні зорі серед неба мерехтіли,
Як лебеді тиху воду сколотили.
Не лебеді злопотіли крилоньками:
Виходили бідні люди з дітоньками.
У незнану вибірались сторіноньку,
Покидали свою рідну родиноньку...
Покидали рідні хати без опіки,
Мандрували за далекі гори-ріки.
Може річку глибокую переплинем,
А у рідній сторіноньці, марно згинем.
Ой, чужая сторінонька, чужі люди,
Та вже гірше на всім світі нам не буде!..
Ой, далека сторінонька і незнана...
А у рідній, що заробиш, все для пана.
Опадають чорні руки од роботи;
Марне гинуть наші діти по-під плоти...
Та не жаль нам працювати-гарувати,
Аби пальців із голоду не глодати!..

2.

Закувала зозуленька у городі;
Ой, прощала мати сина на одході.
—„Не журися, не вбивайся, рідна мати:
Не дам тобі старесенькій загибати,
Ой, буду я заробляти гроші білі,
Буду тобі посилати що-неділі.
Та хоч руки попідходять мозолями:
Буду знати: що зароблю, все для мами!..“

3.

Ой, на дубі воркотіли голубьята;
Виходили до схід сонця сиротята.
Хилком-нишком через лози і яруги
Утікали із панської із послуги.
Забірали всі достатки опівночі:
Робучії добрі руки, чорні очі.
Заробили багачеві повні скрині,
А втікали в полатаній сірячині.
—„Подивися, мій миленький, берегами,
Чи не женуть окономи по-за нами.“
—„Женуть, женуть, моя мила, два жандари:
Не дадуть нам молоденьким жити в парі...“
Стали вони по тім боці за водою:
—„Вже тепер нас не розлучать із собою!..“

4.

Одлітали всі ластівки рядочками,
Та кликами ластівочку: „Лети з нами!“
—„Ой, як міні летітоньки аж за море,
Коли одно ластівьятко в мене хворе...“
—„Як ти свого ластівьятка не покинеш,
Ми полетим у вирії, а ти згинеш!“
—„Почекайте, подружечки, на тій гільці,
Візьму хворе ластівьятко я на крильці...“
То не бідна ластівочка з ластівьятком,
Ой, то мати мандрувала із дитятком...
Перебрели бідні люди через річку:
Дала мати дитинонці в руку свічку.
Ой, свічечка ледві горить-догоряє:
Плаче мати: дитяточко умирає.
На дубочку буйне листя зашуміло;
Плаче мати: дитяточко скостеніло...
—„Розступися, сира земле, під ногами,
Візьми мене з дитяточком враз до ями!..“

5.

Ой, од вітру дібрівонька застогнала:
Родиноньку на одході заридала.
Ой, нема вже у коморі ані шматки:
Все забрали комисари за податки!..
Сбшукали бідні люди всі куточки,
Та й забрали із собою дві сорочки...
Зайшла мати до пустої до комори,
Та й винайшла шкірку хліба для дітвори...
Обходили рідну хату на всі боки,
Обіймив їх сіру душу жаль глибокий.
—„Хато ж моя рідненькая, не моя ти!
Буде в тобі жид-невіра панувати!..“
Вийшли ж вони за ворота з дітоньками,
Оглянулись, залилися слізоньками...
Вийшли ж вони за високі перелази;
Верталися із дороги ще два рази.
Вернулися—заглянули до хатини:
Стоїть пуста, обідрана, голі стіни...
Вийшли ж вони по-за село аж на ниву
Та згадали свою долю нещасливу.

Припав батько до облогу та ридає,
І себе, й людей, і світ весь проклинає.
—„Або верніть молодую мою силу,
Або верніть батьківськую землю милу!
Візьміть решту мого поту із сльозами,
Верніть поле, загарбане лихварями...
Рилле ж моя, крівавице, не моя ти!...
Тяжко ж тебе, рідна ниво, покидати..."
Ваяли своєй землі грудку у шматину,
Щоби було що покласти в домовину.
По тім боці оглянулись із-під гаю:
—„Будь здоровий, нещасливий рідний краю!.."

6.

—„Куди ж ви ся, сірі гуси, збіраєте?
Доріженьки далекої не знаєте!"
—„Однаково загибати у дорозі,
Або дома із голоду на морозі..."
—„Ой, чого ви, бідні люди, виходили?—
Панські стрільці всі дороги обступили!"
—„Нема в світі таких стрільців і не буде,
Та щоби їх боялися бідні люди!.."
—„Ой, верніться, бідні люди, од гряниці,
Дістанете за день жнива сніп пшениці...
Ой, верніться, бідні люди, в свої села:
Без вас панам годинонька невесела.
Ой, верніться, бідні люди, в свої хати:
Нема кому панам з поля позбірати!.."
—„Де ж ви тоді, приятелі, пробували,
Як з голоду наші діти умлівали?
Ой, як ви нас принімали на зарібки,
Не мали ви тоді серця ані дрібки...
Не знали ми порятунку, ні потіхи,
Як жиди нас виганяли із-під стріхи...
Хоч голодно і холодно, болять ноги,
Не будемо вертатися із дороги!..
Не дай, Боже, за те кари та над вами,
Що пустили ви по світі нас з торбами!..
Хоч будете каятися без облуди,
Тоді для вас порятунку вже не буде!..
Бодай же ви не зазнали та ніколи,
Як то тяжко покидати рідне поле...
Бодай же ви не зазнали і на віки,
Як то тяжко йти світами, як каліки...
Бодай же вам не снилося серед ночі,
Як то гірко мандрувати в світ за очі!.."

Наші пісні.

На рідній нивонці,
Зритій підковами,
Кістьми засіяній,
Кровью поливаній,
Сходить нам зіллячко,
Ясні самоцвіти.

Силу всю ярую,
Соки поживні всі,
Краски розмайнії
Все своє серденько,
Нива вщепила в ті
Ніжні лелiточки.

Ниву стинала лють,
Не зморозила їх,
Спека безводная
Не завьялила їх;
Повінь розбурхана
Не замулила їх.

Ярі, зеленії,
Дужі та гожії
Все процвітають нам:
Наші то пісеньки,
Наші жемчуженки,
Ясні блискучії.

Поки землиця та
Ще зеленіється,
Вкраїнські серденька
Доки трепечуться,
Поти цвіточки ті
Нам процвітатимуть.

Женці охочії!
Станьте на загоні;
Раннєє сонечко

Блисне одібьється
У ясних чашечках,
У ваших оченьках.

Кожная квіточка
Дихне привітно вам,
Любов приманою,
Серце зворушить вам
Мовов тужливою,
Жалібним голосом.

Тихо роскаже вам,
Як вона виросла,
Як розвивалася,
Долею, гореньком,
Смутком чи радістю
Як напувалася.

З кожної чашечки
Втягнете в груди ви
Ясний любові жар:
Брата робочого
Не одцураєтесь,
Радо пригорнете.

Браття соколи! Гей!
Станьте до діла ви!
Раннеє сонечко
Блисне, одібьється
В ясних леліточках,
У ваших оченьках...

Одарка Іванівна Романова.

Почала писати поезії у 1887 році, цей рік один з найплодовитіших у пісьменниці: більшість поезій, надрукованих в окремому збірничку „Пісні, думки, легенди", виданому в Київі в 1896 році, помічена датою 1887 року. Зміст поезій Романової—чиста художественна ліріка, часом з невеличком одтінком наівного романтизму і сентіменталізму. Чимало поезій Романової було надруковано в галицьких виданнях, здебільшого в „Зорі". Окрім того, поезії Романової друковалися в „Літературно-Науковому Вістнику", в „Акордах", в українському декламаторі „Розвага", „Досвітних Огнях" і инш. Вона написала чимало поезій для дітей. Ці поезії визначаються легкою, граціозною формою і щиро-народньою мовою.

Легенда.

У пустельника питає хлопець: „Що мині робить,
Щоб у світі без печалі міні можно було жить?"
—„Бачиш, сину, там могили, гробовище все в хрестах,—
Ось іди та лай цих мертвих, оджени од себе страх!"
Лаяв хлопець, лаяв добре, аж язик вже заболів,
До ченця тоді вернувся: „Я зробив, як ти велів!"
—„Що ж мерці тобі казали?"—той у хлопця поспитав.
—„Як один, усі мовчали,"—старцю хлопець одказав.
—„Ну, іди тепер, мій сину, та почни їх вихвалять!"
Хлопець ходить та все хвалить: мертвяки усе мовчать.
—„Що, хвалив?"—чернець питає,—„Вже й не знаю, як хвалить..."

—„Що ж мерці тобі казали?"—„Тихо скрізь, усе мовчить."
—„Як почнуть тебе хвалити люди, або дорікать,
Треба, сину, тобі мертвих цих скоріше споминать!"

У сповідальні.

Гук веселий карнавалу,
Регіт, співи серед ночі,
Все умовкло, все затихло;
Рим закрив веселі очі.
Він прокинувся уранці
Під сумні, поважні дзвони:
То побожні сеньйори
Поспішались до Мадони.
От чернець сидить і тихо
„Pater Noster" він читає,
І понуро на прочанок
Із віконця поглядає.
Підійшла до сповідальні
І упала на коліна
Бліда, гнучка, мов лілея,
Чорноока сеньйорина.
—„О, рятуй мене, мій падре!
На тебе моя надія...
Mea culpa, mea culpa!..
Чи простить свята Марія?.."
І вона йому на ухо
Щось тихесенько сказала,
І сльоза з очей гарячих
На холодний мармур впала.
—„То була одна хвилина...
О, мій падре! як згадаю,—
Плачу, плачу!.. І сумую,
І вернуть її бажаю..."
—„Затремти ж, геєно, пекло!..
Ти річей моїх жахайся,
Сатано, що гріх посіяв!..
Зараз, грішнице, покайся!"
Так хотів чернець сказати,
Та згадав,—неначе вчора
На його дивилась пильно
Теж коханая сеньйора.
І світив чудово місяць,
І чудово сяли зорі...
„О, щасливая година!"
Він сказав тоді сеньйорі.
В молодих очах надія
І кохання розцвітало...
То була одна хвилина...
Далі... далі—все пропало!
Він забув давно сеньйору,
І вона його забула,
І щасливая година,
Мов чудовий сон, минула.
А тепер в старечім серці
Знов воскресла та хвилина...
Він мовчить, забув всі речі...
І замовкла сеньйоріна.
Гріх, геєна, пекло, кара,—
Він усе перебірає,
А уста його німіють,
Що сказати—сам не знає.
Хто щасливий був хвилину,
Той ніколи не забуде...
—„Хай простить тебе Мадона
І Господь за гріх не суде!.."

Літня ніч.

Нічко лукавая,
Нічко цікавая,
Нащо людей чарувать?
Квітами віяла,
Зорями сіяла...
Як тії зорі достать?
Їх не спіймаємо,
Нічку спитаємо:
Що вона людям дала?
Мрією новою
Пісню чудовую,

Наче отруту, влила.
Ні, не отрутою—
Мьятою, рутою,
Віяла нічка в вікно...
Спать не хотілося,
Серцю приснилося
Все, що минуло давно.

Сльози.

Ой, де ж те горе, де воно, і сльози, що лилися?
Дивлюсь округ і плачу я: „Вернися, знов вернися,
Те горе, горе молоде!“ Коли б тоді я знала,
Що прийде лихо й не таке, то слізоньки б збірала,
Я берегла б їх, мов скупий, що в скриню все ховає.
Тепер у серці мов в тюрмі, а давніх сліз немає.
Чи буйний вітер вас вхопив? Чи може в річку впали?
Чи добрі люди, сміючись, із серця вас украли?
Стою, дивлюсь, як вітер гне високії тополі—
Так часом доля гне мене... Бажаю сліз і волі.

Сватання Мороза.

Зімня казка

Сидів старий рік у хаті, дочки на ослони.
—Дивись, дивись, мій батеньку, які гарні коні!
Білі хвости, білі гриви вітер розвіває,
А дід сивий із саночок білих вилізає.
Злякалася менша дочка, та з хати в комору,
А другая, з переляку, полізла нагору,
А третяя сховалася на пічці в куточок:
Звернулася, мов кошеня, в маленькій клубочок.
Четвертая вже на дворі коней випрягає,
Старий батько із Морозом сидить, розмовляє.
—Ой, не стану я, Морозе, даремно брехати,
Бо я старий, міні треба скоро померати.
Може тобі оця дочка підійде під ласку:
Вона має черевички й зелену запаску.
Вона ходить із заступом, городи копає;
Та насінячко з торбинки у землю шпурляє.
Соловейки тільки пісні для неї співають,
Усі пташки із-за моря тоді прилітають.
Як заплаче—сльози ллються.—Усе зеленіє.
А як гляне—ясне сонце і тее радіє.
—Бодай тобі з дівчиною! Щоб вона пропала!
Уся вона в зеленому—міні нудно стало.
Як побачу твою дочку, хоч і серед ночі,
То так міні стане сумно, що заплющу очі.
—Постій, постій, Морозенку, куди ж ти тікаєш?
Є у мене ще три дочки, може закохаєш?
Оце в мене друга дочка—має довгі коси,
Тільки одно не до ладу—що-дня ноги боси.
—То нічого, я їй справлю гарні черевички.
Сказав Мороз,—а ще скажіть, які її звички?
—Вона любить жито жати, по воду ходити.
Та на голову чепляти запашнії квіти;
Вона зроду не надіне чоботи й онучки,
Та од праці порепались її трохи пучки.
А личенько загоріле, повне, як калина,
Вона дуже працьовита і гарна дівчина,
Погляд палкий, очі темні, брови на шнурочку.
—Ой, не хочу я сватати і цю вашу дочку:
Палкі очі не годяться сивому, старому;
Нехай вона достається хлопцю молодому.
—Третя дочка, мов сонечко, ще й жовта спідниця;
Сама гладка та здорова—любо подивиться.
Вона в полі колосочки серпом дожинає,
Або груші та яблучка на зіму ховає,
Працьовита господиня буде у господі.

—Ой, не кажи більш нічого! Годі тобі, годі!
У моєму господарству нічого ховати,
Твоя дочка працьовита буде сумувати,
Тоді її повне личко швидко помарніє,
А серп гострий лежатиме—увесь почорніє,
Бо на моїх нивах нема а ні колосочка...
Не годиться, не годиться, міні твоя дочка.
—От у мене четвертая, нічого казати,
Любить вона постіль білу, та довгенько спати;
Має вона і чоботи, й білу кожушанку,
Пряде вовну та ще шиє—схожа на панянку,
А як почне сваритися, та вередувати,
То всі сестри з переляку тікають із хати.
Старий Мороз аж регоче, та рипить зубами,
Підстрибує на ослоні, махає руками.
—Оця буде моя жінка, оцю закохаю!
Тепер же я на весілля до себе прохаю.

Білі коні, як соколи, з вітром полетіли;
Старий Мороз з дівчиною обнявшись сиділи.
—Ой, потонуть наші коні! Дивись, яка річка!
—Не журися, дівчинонько, вона невеличка.
Мороз хукнув на ту річку—зараз вода стала.
Дівчинонька білолиця плакать перестала.
—Ото, дивись, мій будинок проти сонця сяє.
Мороз, коней та й спинивши, челядок скликає.

Весілля Морозя.

От сороки-білобокі коровай вбірають,
А галочки-міщаночки пісні все співають;
Вітер свистить у дудочку, а ворона кряче.
Молодая веселая: сміється, не плаче;
Сидить, хрумтить сусулочки, із льоду горішки.
Снігірчики, чечіточки прискакали пішки;
Горобчики-молодчики з ними танцювали,
А лисички, та зайчики гостей частували;
Там пампушки, як подушки, з снігу усі їли.
Сірі вовки за столами, мов свати, сиділи,
Та очіма, мов свічіма, на зайчат дивились,
А зайчата, мов дівчата, з хлопцями крутились.
Як узявся Мороз в боки та став танцювати,
То мусили усі гості з будинку тікати:
Свистить, рипить, підстрібує, аж дуби тріщали!
Отак колись морозове весілля справляли.

Зівьяле листя.

Зівьяле листя, неначе бажання,
Що в душах умерлих на мить ожили,
Де сльози і горе, і щастя, й кохання
Під співи осіні гніздечко звили.
Червоні, як щастя і чорні, як горе,
І жовто-гарячі, мов сни золоті,
Летіли в повітря, як чайки на море,
Як думки поета—і грішні, й святі.
Засніть, мої думи! Нащо вас збудили?
То вітер глумливий вас хоче дурить:
І листя в повітря пташками летіло,
А бачте, мов мертве, укупі лежить.

Іван Ганин-Буцманюк.

Починаючи з 1889 року частенько друкувалися в галицьких виданнях, переважно в „Зорі“, поезії галицького поета Івана Ганина—Буцманюка. Де-які його поезії визначаються гарною формою і справжнім поетичним натхненням.

Хлопець-музика.

Так тихо, так сумно
Пісня музики лилась,
Дівчатко небачне
До його тулилось—
Небачне до його тулилось.
А хлопець-музика
На скрипочці грає,
За гори, за море
Думками літає—
За море, за гори літає.
Гей, очі, ви, очі,
А шкода вас, шкода:
Він кине-загине
І серце, і врода—
Покине, а шкода вас, шкода!
Заказуй осиці
Листками шуміти,
Дівочому серцю
Заказуй любити—
Гей, серцю заказуй любити.
Так тихо, так сумно
Пісня тоскно лунає,
Дівчатко на гробі
Ридає співає—
На гробі дівчатко співає:
Тобі ж я казала,
Мій любий соколе,
Не йди, там не найдеш
Ні серця, ні долі—
Не найдеш там серця, ні долі...
Ти ж кинув, полинув,
А я ся лишила.
Мій любий! а я ж тя
Так дуже любила!
І що ж ти найшов там?
Яким ти вернувся?
Ти знівечив вік свій
Й мій марно минувся—
Гей, вік мій дівочий минувся.
Ой, знаю я зілля,
Що зветься воно „т о я“,
На гріб твій посажу
І буду вже твоя—
На віки вже буду „я твоя!“
Не цвісти калині,
Як листя всихає,
Не жити дівчині,

Як доля сховає—
До гробу як доля сховає.

* *
*

Бьє буря, аж стогне,
І ворон десь кряче,
Замовкло дівчатко
На гробі, не плаче.
Ах, бідне, замовкло, не плаче.
На віки заснуло!
Кінець вже і муці—
Вже тихе, щасливе:
Знов разом, знов в купці
Щасливе! знов разом, знов в купці.
Гей, очі ви, очі!
А шкода вас, шкода!
І нащо музицьку
Злюбили ви вроду?
Гей, очі,—а шкода вас, шкода!

Сонному серцю.

Спи серденько тихесенько,
Люлі-люлі, люлі-люлі!
Не збудися, не зжахнися,
Люлі-люлі, люлі-люлі!
Щоб не знали, не відали
Лихі люди, лихі люди,
Що дрімаєш, спочиваєш,
В тихій груди, в хворій груди.
А як встанеш, в світ поглянеш—
Всюди горе, всюди горе,
Бо у світі треба жити,
Як на морі, як на морі.
Бо там труди, страшно всюди.
Звідти хвилі, звідти скали,
Ворон кряче, вітер плаче,
Вгорі громи, вгорі хмари.
І забьешся, розібьешся,
Ніде долі, ніде долі,
Потускнієш, помарнієш,
У недолі, у неволі.
Спи ж, серденько, тихесенько
Люлі люлі, люлі-люлі,
Не збудися, не зжахнися,
Люлі-люлі, люлі-люлі...

Не чекай мене!

Сонечко спочило,
І все заніміло—
Зірка меркотить;
Міні нема спання,
Нема спочивання,
Серденько болить.
Поїхав—зоставив,
Серденько скрівавив,
А душу забрав;
А я хожу, блужу,
А я світом нужу,
Дрібні сльози ллю.
Серед темной ночі
Видивляю очі,
Все чекаю, все...
Чи мій козаченько,
Чи моє соненько,
Мій Івась не йде...
Побіжу, полину
На тую долину,
Де прощались ми:
І зеленим гаєм,
І тихим ручаєм
Та й гукну—верни!..
„Не верну, сирітко,
„Не верну, лебідко,
„Не чекай мене!
„Над мнов ворон кряче,
„Над мнов вітер плаче,
„Кінь яму гребе..."

Олександра С.

Не довелось нам здибать більших поетичних скарбів д-йки Олександри С. і тому ми нижче друкуємо тільки дві її пісеньки, які визначаються дуже гарною артистичною формою і народнім стілем. Ці дві поезії раніше були надруковані в 9 числі галицької „Зорі“ за 1889 рік.

* * *

Він голубом сизокрилим
Коло неї вьється;
Вона дивиться на його,
Дивиться й сміється.
Він фіялкою лісною
Перед нею гнеться;
Вона дивиться на його,
Дивиться й сміється.
Він барвінком коло неї
По землі плететься;
Вона дивиться на його,
Дивиться й сміється...
Будеш і ти, моя мила,
Слізьми обливаться,
Та хтось буде, моя мила,
Із тебе сміяться!..

Пісня.

Люди думають-гадають,
Що сопілонька то грає,
Аж то моє серце од щастя співає!

* * *

Люди думають-гадають,
Що то зіронька сіяє,
Аж то моє серце од щастя співає!

* * *

Люди думають-гадають,
Що то квітка виростає;
Аж то од любови серце росцвітає...

Вівторок.

В „Зорі“, що виходила у Львові, в подвійному числі 15—16 за 1889 рік, надрукована дуже гарна поема „З листа до матері“, невідомого автора, що заховався під псевдонімом Вівторок. Подаємо цю поему в цілости.

З листа до матері.

І сам я не знаю, од чого
Сьогодні так смутно міні,
Чого виринають минулі,
Прожиті невесело дні?
Чого, помарнілая в горі,
Не бачучи щастя й добра,
У думках моїх так журливо
Стоїть моя мати стара?..
Я бачу глибокі морщини
У неї на добрім чолі,
Потріскані руки од праці,
Великі на їх мозолі.
Керсетку дірявую бачу,
На шиї шнурочок з хреста,
І шию, аж чорну од спеки,
І міцно зімкнуті уста...
Про що ти гадаєш журливо?
Скажи міні, мамо, скажи,
В устах своїх міцно зімкнутих
Од мене ти слів не держи!
Я знаю, ти хочеш змовчати
Про лютеє горе своє,
Щоб гірш болячки не вразити,
Що серденько носить моє.
Та марна надія, матусю,
Од мене те лихо таїть,
Яке ще в колисці я вивчивсь
Як треба, як слід розуміть.
Хіба ж я забуду ту пору,
Страшний, невеселий той час,
Як батько пішов на чужину,
Без хліба покинувши нас.
Тоді непогода та буря на дворі,
Мов хижа звірюка, ревла,
Як з столу останній ти хлібець
У руки дріжачі взяла;
Надвоє сама ти його розділила...
Сльози не було на очах,
Лиш батьку оддавши одну половину,
Ти збнлася, бідна, в речах;
Не збилася б може, та ми тут стояли,
Ти стала на нас позирать.
Я бачив, як губи твої побіліли,
Як стала ти мову мішать...
Вразила та мова і батька,
Задумавсь тоді він на мить,
А потім промовив тихенько:
—Як будеш ти з тими он жить?—
І смутно в колиску очима

На сонних близняток вказав;
А з більшими нами троїма
Вже легшенько буде, він знав.
Але ти й словечка йому не сказала,
Бо мабуть не легко було одмовлять,
Ти тільки зітхнула і мовчки
Близняток пішла колихать.
Притихли маленькі, зібрався наш батько;
Його ми удвох провели,
А потім з тобою додому
Назад помаленьку пішли.
Ти, мамо, ідучи мовчала,
До тобе я став промовлять:
—Уже я чималий, матусю,
Вам буду робить-помагать.
Ти, цеє почувши, всміхнулась,
Мене через грязь понесла,
І знов таки мовчки, як перше,
Журливо зі мною пішла...
А, може, не цеє в споминку?
Скажи міні, мамо, не втай,
В устах своїх міцно зімкнутих
Ти горя свого не ховай!
Ти, може, про теє гадаєш
І очі смутила свої,
Що сили нема вже на працю,
Що руки ослабли твої?
Так годі, кохана матусю,
Тобі вже про цеє гадать,
І так тобі впало на долю
Всю силу на діток оддать.
Ой, скільки ти праці зложила,
Була ти у ній через край!
Чія б не вломилася сила?
Ти тільки про цеє згадай!..
Я бачу й сьогодні ті ночі,
Той пізній за працею час,
Без сну твої змучені очі,
Невпинні турботи за нас:
Я бачу й ту ранню годину,
Як вариш кулешик ти нам,
Щоб ще до схід сонця поспіти
Поденно робити панам.
Турбота одна тільки завжди
Твоє покривала чоло:
Без спочину треба робити,
Щоб дітям що їсти було!
І ми виростали помалу!
Уже ти нас двох наняла;
Та тільки не знаю запевне,
Чи ти спокійніша була?
Ми, правда, вже хліб заробляли,
Та серце боліло твоє;
І вік не забуду я, мамо,
Змарніле обличча твоє.
Я тямлю ту осінь холодну,
Як ранком ти в поле прийшла,
І в пазусі теплу хустину
На шию міні принесла.
Тоді я теляток хазяйських
Ще тільки що в поле пригнав,
І, руки сховавши в рукава,
Немов в лихоманці, дріжав...
Міні ти і ноги нагріла,
Вгорнувши у полу свою,
А потім пішла і довгенько
Я бачив ще постать твою...
Ти може сто раз озиралась,
А я на могильці стояв,
Нагрівся і, знову, як завжди,
Вже вірші якісь бурмотав...
Так, може, про це ти гадаєш?
Скажи міні, люба, скажи,
В устах своїх міцно зімкнутих
Од мене ти слів не держи!
Ох, ні! мабуть я помилився
Про це ти не думаєш, ні,
Бо стільки терпіла, страждала,
Що цеє мига, як у сні!
А дивляться очі журливо і сумно,
Що вже похилились літа,
А жизнь не змінилася клята,
Зосталась незмінная та;
Те саме убожество гірке,
І батько горілку ту пье,
Так само сорочку останню
За чарку в шинку оддає.
Болить твоє серденько чуле,
Лиш звіснеє Богу 'дному,
І батькові шиєш сорочки,
І хміль ти видомиш йому.
В гарячці маріє він ночі,

Не втямиш і слова 'дного;
А в тебе заплакані очі,
Одна розумієш його,
Що треба подати, вгадаєш,
Не вийдеш, не ляжеш, не спиш:
То тіло йому ростираєш,
То голову вище держиш.
Ховаєшся плакать; як перше
Мовчиш про страждання свої,
Зітхнеш тільки иноді важко,
Та губи зімкнуться твої.
А ми ж то раділи з тобою,
Що стану у помочі я,
Візьму тебе, мамо, до себе
І жизнь буде краща твоя;
Не будеш ти боса ходити,
Тепліше щось будеш носить,
Піснуєш покинеш ти страву,
Тяжкого не будеш робить...
Раділи... та марна надія...
Того, що хотіли, нема...
В москаликах син опинився,
А ти, як і перше, сама.
Не вчити тебе до терпіння,
Ти губи зімкнула свої,
І мовчки ти знов дожидаєш,
Чи сповняться думки мої.
Чи сповняться?.. Люба матусю,
Чи чує серденько твоє,
Як здавлює цеє питання
У грудях серденько моє?
Як мучить неволя проклята?
Як рвуся на воленьку я?
Не знаєш, не знаєш, матусю,
Не знаєш, кохана моя!..

Випуск 7 відкриває поезія видатного майстра українського художнього слова Володимира Самійленка (1864-1925), яка, поряд з творами інших митців такого ж рівня, задає тон усій антології. В особі цього поета маємо високоідейного громадянина, який у задушливій атмосфері царської Росії високо ніс прапор національного відродження, мав сміливість ставати на прю з царатом, гострим сатиричним словом викривати його інституції, випікати рабську натуру у співвітчизників-псевдопатріотів, єднав своїм словом, творчими зв'язками, навіть своєю гіркою долею емігранта дві частини однієї України.

Патріотичні мотиви, завжди відчутні в творах поета, стали особливо потужними у роки національно-визвольних змагань та в пізніші десятиліття, коли боротьба за суверенну Україну із Східної України, яка потрапила під більшовицьке ярмо, перемістилася на західноукраїнські землі та в закордонні еміграційні центри (Прага, Варшава, Берлін, Відень).

Дочка Михайла Старицького Людмила Старицька-Черняхівська на ниві української літератури виступила як поет, прозаїк і драматург. Вона була не лише співавтором багатьох творів, написаних разом із батьком, а й зробила особистий внесок у розвиток рідного письменства. У першій половині свого життя (до 1917 р.) вона активно виступала як на галицькій, так і на наддніпрянській мистецькій ниві, поєднуючи, подібно до Старицького, два береги єдиної великої літературної ріки.

Поезія Старицької-Черняхівської увібрала кращі традиції рідного і зарубіжного письменства. Оригінальні твори на мотиви з рідної історії, вірші, в яких відбилися патріотичні настрої української інтелігенції, у неї йдуть поряд з переспівами з Сапфо, Рилєєва, Надсона, Гейне та інших поетів. Людина великої культури, вона прагнула збагатити українську культуру надбаннями світовими. Зокрема, вона дала майстерний переклад "Сповіді Наливайка" Рилєєва, твору високого патріотичного звучання.

За свою віддану любов до України Старицька-Черняхівська поплатилася життям. 1941 року впала жертвою сталінської тоталітарної системи.

Платон Панченко (1856-1911), життя якого пройшло поза Україною, дебютував у закордонних львівських виданнях ("Зоря", "Літературно-науковий вісник"), друкувався в антологіях та збірниках початку XX століття, серед них – таких поважних, як "Акорди", що їх 1903 року видав Франко. Окремою збіркою вийшла книжка поета "З вільних часів" (Київ, 1910). Доробок Панченка невеликий: турбота про насущний хліб, мандрування по різних містах Росії, переслідування поліції за демократичні переконання, відірваність від українського середовища не сприяли творчій праці автора.

До письменників, а водночас учених і громадських діячів, яких тоталітарна система прирекла на забуття, належить Сергій Шелухін (1864-1938) - поет, публіцист, історик, політичний емігрант. Його ім'я можна знайти в чеськомовному енциклопедичному довіднику "Чехословацькі праці про мову, історію і культуру слов'янських народів від року 1760" (Прага, 1972), але не натрапимо на ім'я Шелухіна в жодному українському радянському виданні повоєнного часу. В літературі він виступав під псевдонімом С. Павленко. Основною сферою його творчої діяльності була наукова (праці "Русь, Галичина, Україна, Малоросія", 1928; "Звідки походить Русь. Теорія кельтського походження Київської Русі", 1929 та ін.). Як поет він виступив у періодичних галицьких виданнях у кінці 80-тих років (журнали "Зоря", "Літературно-науковий вісник" та ін.). Його поезіям також відвів місце Франко в "Акордах".

Більш відомою і багатшою на поетичний ужинок є письменниця Одарка Романова (1853-1922), авторка балад, поетичних казок, ліричних пісень, з яких "Літня ніч" ("Нічко лукавая...") стала народною. До нещодавна, торкаючись біографії поетеси, писали: "Дати народження і смерті невідомі". Сьогодні, на основі архівних джерел, можемо назвати не лише ці дати, а й повніше подати її творчий шлях. Вона народилася в селі Сальне на Чернігівщині, померла в Китаєві під Києвом. Друкувалася в періодичних виданнях Галичини та Наддніпрянської України, опублікувала кілька збірок поезій, десятки оповідань. У жанрі поезії проявила себе як лірик народнопісенного складу. Залюбки розробляла фольклорні мотиви, і не лише українські, а й світові.

Галицьке крило української поезії у цьому випуску репрезентує Олександр Колесса (1867-1945), відомий, насамперед, як історик літератури і педагог вищої школи. Окремою книжкою його вірші не видавалися. Тривалий час його, як поета, знали (і то переважно у вузьких колах спеціалістів) як автора революційного вірша "Шалійте, шалійте, скажені кати". Цей пристрасний твір у перекладі увійшов у польську та російську революційну атмосферу, сприймався як заклик до боротьби проти світу несправедливості і тиранії... Поет значну частину свого життя провів на чужині, був професором українського університету спочатку у Відні, а потім у Празі, залишив велику наукову спадщину як історик літератури, мовознавець і фольклорист.

Петро Залозний (1865-1921), крім збірки віршів "Русалочка", водевілю "На досвітках", опублікував чимало віршів у збірниках та антологіях ("Акорди", "Розвага"). Крім поетичної творчості, працював на мовознавчій ниві. Поет мав, безперечно, хист, але не виходив за рамки традиціоналізму, дотримуючись, переважно, народно-фольклорних зразків.

Ніяких докладніших відомостей не вдалося роздобути про І. Ганина-Буцманюка, який у "Зорі" протягом 1889-1892 рр. опублікував більше десяти віршів, частина з яких потрапила згодом до "Української Музи". В жодному з енциклопедичних видань, в тому числі й "УЛЕ", нема про нього і рядка. Він - один із тих поетів, який блиснув і згас на українському поетичному небосхилі. Хто така "Олександра С." не вдалося встановити. Відгомін коломийкових мотивів у циклі її тривіршів "Пісня" дає всі підстави сказати, що вона галичанка і, на жаль, "зашифрована".

А от таємничого поета, що заховався під псевдонімом "Вівторок", вдалося розпізнати. Це псевдонім Мусія Кононенка, який, таким чином, виступає у двох випусках "Української Музи" - у випуску 5 під своїм власним прізвищем і у випуску 6 під псевдонімом. Звичайно, коли б упорядник антології знав цей псевдонім, вірш "З листа до матері" подав би під ім'ям Кононенка.

Серед численних матеріалів архіву Коваленка автор цих рядків натрапив на автобіографії і автографи віршів Панченка, Романової, Сивенького (в архівному описі не розкрито, що це псевдонім і що він належить Самійленкові), Шелухіна - важливі історико-літературні і художні пам'ятки. На основі автобіографій Коваленко подав свої стислі життєписні нотатки про авторів, автографи віршів лягли в основу "Української Музи", надали їй автентичності.

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип.7.-К.: АТ "Обереги", 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0016-7

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 023}{93}$ БЗ 36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 7. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс.друк. Ум. друк. арк. 3,255.Ум.фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид.арк. 2,57.Тираж 30 000 прим Зам.3018. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0016-7(Вип.7)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги, 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Кримський, Грабовський, Славінський, Щурат, Стешенко, Кернеренко, Галка, Голота, Загірня, Яричевський, Липа.

Випуск 8

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

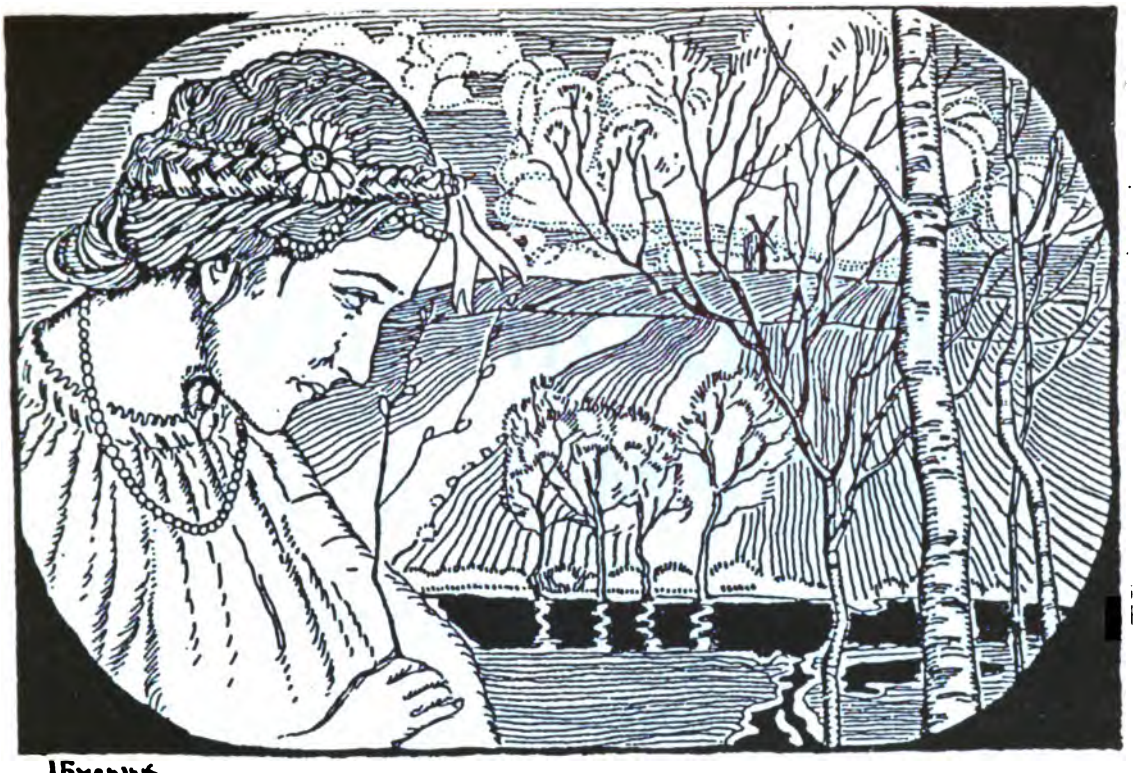

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 2 8 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

2 — 3019

Агафангел Юхимович Кримський.

Род. 1871 р.

На літературну ниву виступив в 1889 р., надрукувавши в „Зорі“ переклад з Никитина „Ранок на березі става“; потім його твори: поезії, критичні і наукові статті друкувались в „Зорі“, „Правді“, „Народі“, „Зеркалі“, „Дзвінкові“, „Буковині“, „Житті і Слові“, „Літ.-Наук. Вістникові“, „Розвазі“ і ріжних инших альманахах. У Львові видано окремими виданнями: в 1892 р. „В народ“ і „В обіймах старшого брата;“ в 1895 р. „Повістки і ескизи (у Львові і в Коломиї); в 1896 р. „Шаг-Наме, або іранська книга царів,“ переклад з перської мови; „Народні казки і вигадки—за Клоустоном. Як вони блукають та перевертаються;“ в 1900 р.—„Іван Франко“; в 1901—„Пальмове гилля. Екзотичні поезії“. У Москві в 1902 р. видано „Із повісток та ескизів“. В 1904 р. у Львові видано другим виданням „Мусульманство і його будучність“. В 1905 р. (у Львові) видано повість „Андрій Лаговський“. В 1908 р. видано 2 ий т. „Пальмового гилля“. Крім писаннів українською мовою, Кримський пише багато і по російські: по історії, історії літератури, філології, етнографії. Між иншим, у словникові Брокгауза і Ефрона надруковано більш 200 його статтів. Поезії Кримського переважно ліричні. Крім оригінальних поезій, він переклав чимало поезій східних і инших поетів. Де які вірші Кримського Л. Старицька переклала на російську мову і надруковала в „Русск. Мысли“ за 1902 р. Родився Кримський 3 січня 1871 року у Володимирі Волинському. Вчився в колегії Павла Галагана у Київі, а потім в Москві в „Лазаревському інституті східних мов“ і в университеті на филологичному факультеті. Любов до українского народу і його мови прокинулась в Кримського ще в колегії, і під впливом П. Житецького він одавався студіюванню історії України і її мови. В 1896 р. Кримського було послано в Сірію, де він пробув 2 роки, студіюючи живу арабську мову і працюючи в арабських книгозбірнях, де студіював арабські рукописи, і співробітничав в арабських журналах. Тепер він професором у Московському „Лазаревському інституті східних мов“ і

секретарем „Восточн. комиссіи Им. моск. археологичн. общ." Редактує „Древности Восточныя", що видає ця комісія. Кримський написав „Украинскую грамматику для учениковъ высшихъ классовъ гимназій и семинарій Приднѣпровья."

Джерела для біографії: 1) Слов. Брокг. и Ефр. 2-й додатковий т.; 2) Больш. Энцикл. тов. „Просвѣщеніе", т. XI; 3) „*Вік*", т. 1 (1902); 4) автотобіографічні данні, ласкаво подані письменником. Крім того, про його див: 1) *Франко*—З останніх десятиліть XIX віку („Літ.-Наук. Вісти." за 1901 р. кн. IX); 2) *Франко*—Наша поезія в 1901 р. („Літ.-Наук. Вісти." за 1902 р. кн. 2-а); 3) *Грінченко*—Новини нашої літератури („Літ.-Наук. Вісти." за 1898 р. кн. 2); 4) *Л. Старицька-Черняхівська*—Новинки украинской поезіи („Русск. Мысль", 1902, кн. X).

В горах Ліванських.

I.

Зімою.

—Мамо-голубко! ішла я горою,
Снігу неначе й нема;
Сонце так гріє, квітки росцвітають...
Мамо! скінчалась зіма!..
—Доню! ти певне когось покохала!
В нас бо і холод, і лють,
Тільки у тебе вже літо на серці,—
Там то і квіти цвітуть!

II.

Влітку.

Скали... Кедри... Скоро й вечір...
Я смутна стою.
Вьється стежка... Ох, чи йтиме ж
Той, кого люблю?...
Тінь в долинах... Верхогірья
Наче золоте...
Гасне сонце, тоне в морі...
Любий! де ж ти?.. де?..
Впала ніч... Шакали виють...
Вітер... Мов зіма!
Я всі очі прогляділа—
Милого нема!

---

* * *

Горді пальми... Думні лаври...
Манячливий кипарис...
Океан тропічних квітів...
Ще й цвіте цитринний ліс...
Я хитнувсь, бо наче впився,
З аромату тих квіток.
Аж погляну—коло пальми
Простий житний колосок.
—„Гей, земляче!"—шепче колос,
Похилившись на стебло:
„Ми—чужі для цього раю,—
Що ж сюди нас принесло?"

---

* * *

Знову серце заболіло,
Знов ущерть набігло горя...
Я пішов собі із міста
На безлюдний беріг моря.
Пісочанная рівнина...
Море ж—гребні голубі.
Піна бьється в побережжа...
Вітерець із моря віє.
Задивився я на море,

Хвилі плещуться об ноги;—
Їх глухеє воркотіння
Заколисує трівоги.
Сонце грається у водах,
В тому сріблі та кришталі.
В цілім морі—щастя й радість,—
Роспливлись мої печалі.

Далека Царівна.

З Ростана.

Обняти білявку, стиснути чорнявку,
Та й *так* їх кохати не дивно!
А я—так кохаю, кого і не знаю:
Далеку Царівну.
Хто вірний для любки, бо тиска їй руки
Та полу цілує—*це* легко!
Не можу я й зріти, а буду любити
Царівну далеку!
Бо це—щось високе, бо це—щось глибоке:
Любить, хоч не люблять вас рівно...
Над всякую міру кохаю я щиро
Далеку Царівну.
Любить без надії .. Ховати лиш мрії...
Самісенькі мрії...—чи легко?
Не *мріти ж—не жити*!—Не кину любити
Царівну далеку.

До поета.

Як на тебе найде
Віщий дух пророчий,
То гляди, не стався
На людські очі.
Бо сучасні люди,
Чуючи пророка,
Кажуть: „Де ж на йому
Мантія широка?"
Їм пізнати важко
Дух, огонь поета,—
Їм би треба мантій,
Мантій, не жилета.
Ну, й тебе самого
Обгортає сором,
І огонь твій гасне,
Ще й стає докором.

Озгиєць.

(З Гейне)

Кожним вечором царівна,
Дивно-гарної уроди,
Похожала близь фонтана,
Там, де плещуть ясні води...
І що вечір близь фонтана
Молодий стояв невольник,
Там, де плещуть ясні води...
Він марнів, марнів, бездольник.
От, як стій, колись царівні
Забажалося спитати;
—„Як зовуть тебе, молодче?
Хто ти родом? звідкіля ти?"
Одказав на те невольник:
—„Махамедом прозивають.
Я з Ємену, з племья Озрів,
Що з любови помирають."

---

* * *

Мій краю, за тебе принять не лякаюсь
Найгіршого лиха,
Бо всякеє горе, недоля, скорбота—
Тепер міні втіха.
Дурниця всі рани душевні й тілесні
З нудьгою, чи з кровью,
Бо знаю я серце, котре мої болі
Погоїть любовью.

Опівночі.

Стоять зачаровані, сяйвом облиті
Сади ароматні, запашні квіти.
Візьму ж бо я лютню і в тихій нуді

Ударю по струнах в нічній самоті.
Сріблисті потоки із місяця ллються,
Сріблистії звуки з-під лютні несуться.
Заслухались квіти, притихнув садок,
Ба навіть фонтан журкотливий примовк.
Нарешті у пальми листки застогнали:
„Не грай, чоловіче!—усохнем з печалі!"
Журливо стріпнулася рожа-краса,—
Упала на мене пахуча сльоза.
Схилились плакучії верби й маслини,
Шумлять кипариси і мирти, й цитрини.
Магнолія молить: „Ой, годі! не грай,
І нашого серця на смерть не вражай!"

***

Дивувала зіма, дивувалася:
Де ж то сила її подівалася?
Ще не втишились вітри студені,
А луги росцвітають зеленіі
Дивувала й земля, дивувалася,
Звідки сили такої набралася?
Вільно дихає грудьми роскритими,
І поля одягаються квітами.
Тільки я ні на що не дивуюся,
Бо для мене зіма не мннулася:
Я вдихаю не радість весняную,
А холодную смерть невблаганую.

Повідають люди.

Повідають люди: „Як ліпив людину,
Бог зросив водою пересохлу глину;
Та підкрався демон: видушивши воду,
Підмісив він сльози в людську природу;—
Через те нас нудять смути та печалі.
А єдиний спосіб, щоб вони мовчали—
Виплакать їх щиро, голосно, чи тихо,
Щоб із слізьми разом вилилось і лихо..."
Ох, міні тим ліком погоїтись трудно:
Сліз мінї немає, а в душі так нудно
Вже й душа згоріла, а сухії очі;
Серце перетліло, а ридать не хоче...

Стінний календарь.

(На турецьку тему з Нігар-Ханум).

Кожним ранком на висячий
Календарь я поглядаю,
І листок його вчорашній
Я злорадісно зриваю.

І зірвавши, люто нищу...
Ну, вже більш тебе не буде!
Пропадай, погана днино,
Днино туги та зануди!...

Та чого це я радію,
Як деру той день ледащий?
Бо невже я справді вірю,
Що новий день буде кращий?

На півночі.

(Береза під инеєм).

Ніч минає. Не лягаю я;
Цілу ніч сидів без сна...
От і ранок загоряється.
Я підходю до вікна.
На березу на пожовклую
Сніг нависнув, наче шаль...
Так мене мертвечим кружевом
Оповив холодний жаль.
Сонце сходить. Я всміхаюся
Мертвим осміхом блідим.
І так само смутно блимає
Гілля в світлі золотім.

Проклята смоковниця.

При шляху зростала смоква на камінню...
Хто ішов—топтався по її корінню...
На палючім сонці... без роси й води...—
Ще на ній ніколи не росли плоди.
От ішов Учитель, забажав він сісти;
З довгої дороги забажав і їсти;
Став шукати плоду в смоквиннім гиллі.
Не знайшов нічого—та й прокляв її.
Припочить під нею сів з учениками.
Луснуло коріння в їх по-під ногами,
Та й усохла смоква... Бідне деревце!
Ти росло без плоду... Винно ти за це?!..

Чи не за морем моя доля?!

Я іду до моря безбережного
І вдивляюся...
Чи не долі із землі заморської
Дожидаюся?
Підпливає корабель... з товарами
З дорогими;
Лиш нема моєї доленьки
По-між ними!..
Знову тихо... Самота... І сонечко
Закотилося.
Щастя, щастя! Де ти там у вирі?
Забарилося?

---

* * *

Поезіє! сопутнице моя!
Ти—теплий, животворний промінь сонця,
Ти—тихий місяць, що в тюрмі сія
З закуреного, темного віконця.
Як попадався я в буденний бруд,
Робила ти одно з великих чуд:
Ховала все під фантастичним флером,
Як під сріблястим, місячним етером.
В важкі хвилини скорби та недуг
Я тихо йшов, куди гляділи очі,
І слухав, як шумить діброва-луг,
А синє море піною клекоче.
Дивився я на низку диких гір,
Що їх боки обріс кудлатнй бір;
На скелях, зверху, трепотіли хмари...
Ах, душу переймали ніжні чари!
Було ж і так: на провесні колись
Я опинився на вільнім, чистим полі.
А там солодкі пахощі лились
Із бальзамистих пупьяхів тополі,
На сонці плюскавсь польовий потік...
Я до травиці плачучи приник,
Ридав од радощів, од аромата...
А хтось ізрік: „Дивіть на псіхопата".
Ви, люди, знов казали: „псіхопат",
Коли мінї пахучу, любу казку
Шептали вітри, квіти й тихий сад,
І туркотіли горлинки про ласку;
Коли під гарну музику та спів
Я в чарівній задумі камьянів
І раптом, не прощавшись із гостями,
Тікав до моря граться каміньцями.
„Причинний!" говорили ви й тоді,
Коли я в грошах не знавав принади
І через сни таємні, золоті,
Я рвався геть од теплої посади.
Я був для вас причиний і тоді,
Коли, чийсь образ носячи в груді,
В нім бачив тільки те, що поетичне,
І одкидав усе, що прозаїчне.
Для мене голос серця—все святе,
А вам за псіхопатію здається...
Не стану ж думать, *як* ви назвете
Мої пісні, що виплили із серця!
Коли в поета щиро ллється спів,
Дак що йому ваш сміх або ваш гнів?!
Не божевілля в тім! не неморальність!
Що з серця йде, то правда й ідеальність.

З циклю „Самотою на чужині."

I.

Ох, арабськи фоліянти!
Вже не сила вас читати:

Бо роскинувсь сад запашний
Під вікном моєї хати.
Підведу од книжки очі,—
Під вікном ростуть банани,
Шелестять високі пальми,
Мирти, фиги і платанн.
Є й мигдаль яснозелений,
Єсть і сивая маслина,
І акація рожева,
І смолистая кедрина.
Підійду я до віконця,—
Пахнуть рожі й базилики,
Туберози і фіялки,
Й наркотичні гвоздики.
І нудьга, немов гадюка,
Обгортається круг серця.
Сам не знаю, звідки смуток
І куди ж то серце рветься.

II.

Немов дві краплі в бурнім морі,
Ми в Сірії зустрілись.
Ударила новітня хвиля,—
Навіки розлучились.
Та й знову сам я на чужині...
Не зійдемось ніколи...
Все ниє серце... В грудях важко...
Ох, доле!.. доле!.. доле!..

III.

Буває иноді, що сонце кине промінь
В підземную хатину,
Та ледві розжене холодну, мокру сутінь—
Іщезне за хвилину.
Тоді в темницю знов насуне щось імлисте,
Бруднее, непрозоре...
Отак тепер без вас себе я почуваю,
Кохані, ясні зорі.
Сірійськая весна... На дворі жар палючий ..—
Душа ж примерзла, стогне...
Склизькая темрява наліплюється в очі...
Трепещуть нерви... кров холоне...

З циклю „Нечестиве кохання:"

Посвята В. Х. Мілерові.

Не раз було: у Сірії далекій
Здобуду я твій лист,—і серце задрижить,
Затуманію весь, мов турок коло Мекки,
І нервная рука конверт розтеребить.
—Vigiletto dolce!—коло мене мова.
Я ж паленіючи розгортую листки,
І пью нове життя з кожнісінького слова,
І перечитую прихильні рядки.
Підводжу очі гень, на голубее море...
На хвилях би помчавсь до тебе, ясна зоре!
Зловив би погляд твій, стиснув би щиро руку:
Ти віри додаєш у правду, у науку.

---

* * *

На душі якась трівога
Й полохливе почуття:
Щось немов давно знайоме
Виринає з забуття.
Серце жалібно тріпоче,
Наче пташка в полоні...
Ох, невже ж таки кохання
Прокидається в мині

(На арабську тему).

З червоним блиском місяць згас,
Сховався за горою.
В плащі із зір глухая ніч
Схилилась наді мною.

Усе поснуло. Мовчки я
Сижу у мертвій тиші:
Журливий рій моїх думок
Повітря не колише.
Та впала зірка... Задріжав
На небі слід огненний.
Замлів я весь... Не зірка то—
То ти летиш до мене!
І чую вже я шепіт твій,
І п'ю твоє дихання.
Одна лиш мить... І знов я сам,
І знов саме страждання.

---

* * *

Передодосвітня година. Померкає світло зір.
Де-не-де цвірінька пташка. Прохолода віє з гір.
Забілівся крайчик неба. На роботу йде гірняк;
Серед тиши городської він виспівує отак:

—Тихий вітре з рідних гір!
Як дихнеш ти серед ночі,
То нудьга моя росте
І притихнути не хоче.
Прийде ранок. Заблищить
Сонце промінем чудовим.
Сива горлинка турчить
В свіжім гиллячку лавровім.
Я ж ридаю мов дитя,—
Не тверда я вже людина,
Що печаль свою слізми
Виявляти не повинна.
Щоб кохану розлюбить,
Є в людей така наука:
„До нескочу в купі буть";
Другий лік на те—розлука.
Я гоївсь і так, і так,—
Не зробилось серцю легко.
Та скажу я, що любійш
Бути близько, ніж далеко.
Ба й із близости таки
Невелика користь буде,
Скоро милая свої
Всі обітниці забуде.

---

* * *

Забрався я на шпиль... Внизу носились хмари,
Дивився у далечінь на море, на Бейрут.
Тут глетчери, зіма, а там буяють чари...
Палючий, дивний край!.. Чудовий райський кут!
Леліється Бейрут... Блискучий сад тропічний,
Де пальма розрослась на килимі з лілей!
І ллється аромат гарячий, наркотичний
З пьянючих тубероз, роскішних орхідей...
Дивлюсь і на Ліван... Там дише прохолода...
Зеленая лука... Пахучая роса...
Смолистий, свіжий ліс... Могутняя природа...
Рожевії гаї... Весняная краса!
А тут над хмарами, куди оце я скрився,
Глибокії сніги та скелі ледяні.
І з-під тії кори синенький ряст пробився
Та й тихо-лагідно всміхається мені.
Дуліша од кедрин ця квіточка бліденька:
Поборює зіму і крижаную лють.
Така моя любов: горить собі тихенько
І не палаючи пропалює всю грудь.

Павло Арсенович Грабовський.

1864—1902.

Сумне було життя поета, сумне та важке. Більшу половину свого, не дуже то й довгого, життя він прожив по тюрмах та на зісланню.. Та й перша половина життя тільки тим і була краща од другої, що тоді поет був на волі. Павло Арсенович, син паламаря, родився 1864 р. в Охтирському повіті, в Харьківщині. Батько його вмер ще молодим, коли Павлові було всього вісім літ, і покинув жінку з пьятьма малими дітьми. Вчився хлопець спочатку в школі в дякона, а на десьятому році мати оддала його в охтирську бурсу, де він і пробув 5 літ. „Спочатку я не мав великого нахилу до науки, бо вчитель-піп одбивав всяку охоту вчитись",—каже поет. Цей вчитель був великорос, ні слова не вмів по українські, сміявся з учеників-українців і всіх учеників ділив на коханців і нелюбих. З нелюбими учениками, до яких належав і Грабовський, він поводився суворо і несправедливо. В 1879 році Грабовський перейшов у харьківську семинарію. Тут професор словесности радив ученикам читати яко мога більше, вказував гарні книжки і радив на кожну прочитану книжку писать критику. Це, розуміється, добре впливало на розвиток учеників. Ще змалку поет любив читать казки та житія святих, а в бурсі—про римських та грецьких мудреців. У бурсі він полюбив латинську мову, бо йому дуже подобалось перекладати оповідання про стародавніх героїв. З українською словесністю Грабовський познайомився ще дома: його мати знала багато українських пісень, а баба оповідала дітям таку силу казок, „що навіть потім не доводилось читати". В семинарії Грабовський вчився чотирі роки, кілька разів хотів її покинуть, але йому, як неповнолітньому, не дозволили цього зробити. Зімою 1882 року його арештовали з забороненими книжками і де-якими иншими річами і до весни 1885 року продержали на селі під доглядом поліції. На селі йому довелось дуже бідувати, бо заробітку не було ніякого. Весною 1885 року він повернувся в Харьків і почав писати в часописях, а в осени того ж року його взято в салдати. В салдатах він мало не попав під суд за те, що образив охвицера, та головний штаб на-

казав перевести його, як „неблагонадьожного" в Ташкент. В 1886 році його знову арештовано й привезено (він був тоді в Оренбурзі) у Харків, де тоді багато людей сиділо по тюрмах за належність до партії „Чорного переділу". В 1888 році його адміністративно вислано на 5 літ в Балаганськ, Іркутської губернії. Та через рік, 1889 р., сталася відома якутська подія. „Балаганці" надрукували з приводу цього протест і розіслали його скрізь, щоб скрізь знали про ту подію. За це їх засудили на каторгу, та вважаючи на те, що вони до суду просиділи в тюрмі $3^1/_2$ роки, сенат прохав царя, замість каторги заслати їх як найдалі на поселення. Грабовського разом з де-якими товаришами зіслано у Вілюй, де він і прожив 6 літ. Через 6 літ йому дозволено жити у Якуцькому, а ще через 2 роки, коли скінчився строк його поселення і він приписався до барнаульських міщан і жив у Тобольському. Тяжко жилось поетові на засланні: до тяжких матеріяльних обставин прилучилась ще й фізична хвороба, а про моральні муки нема вже що й говорити. Всією душею рвався поет до рідного люду, в рідну країну. Не раз думав він утекти з Сібіру в Галичину, та не довелось. У 1902 році він умер, покинувши жінку, з якою недавно побрався, і малого сина Бориса. Ще з тюрми, з Іркуцького почав Грабовський посилати свої твори до Галицьких часописів: „Зорі", „Народа", „Правди, „Життя і Слова", „Дзвінка", „Літ.-Наук. Вістника" і инш, підписуючи їх спочатку псевдонимами: Панько, Харько Воля, Харько Вець, Павло Журба і инш. Його перші поезії почали друковатися в початку *дев'яностих* років. У Львові окремими виданнями видано його: „Пролісок", твори Павла Граба (1894 р.); „Твори Івана Сурика", переклав з рос. Павло Граб (1894 р.); „З чужого поля", переклади Павла Граба (1895 р.); „З півночі", твори Павла Граба (1896); „Доля", переспіви Павла Граба (1897). У Чернигові в 1898 році видано переклад поеми Р.(оберта) Б.(ьорнса)—„Хома Баглай" і „Кобза", співи і переспіви П. Граба. Грабовський перекладав твори Едгара По, Купера, Томаса Гуда, Лонгфело, Байрона, Вальтер-Скота, Ади Негрі, Ленау, Шамісо, Улянда і инших; перекладав твори російських, славьянских, грузинських, вірменських, естонських і инших письменників. Муза Грабовського була „Муза помсти і суму:" і в оригінальних творах, і в перекладах скрізь малює він тяжку долю поневолених людей, скрізь кличе їх до кращого життя. Крім поезій, Грабовський писав і прозою: оповідання, статті, замітки почасти автобіографичного характеру, почасти критико-публицистичного Між иншим, у „Зорі", в 1896—7 рр. була надрукована цікава його стаття—„Моськовські переклади творів Шевченка.

Джерела для біографії: 1) *Автобіографія* („Літ.-Наук. Вістник", 1903 р., кн. 4); 2) Над свіжими могилами—замітки Б. Грінченка і Г. Ков.-Кол. („Літ.-Наук. Вістн." 1903 р., кн. 2); 3) Спомини про П. А. Грабовського—А. Віташевської і Невідомої („Літ.-Наук. Вістн." р. 1904, кн. 3); 4) *Коваленко Олекса*—Спомини про П. Грабовського („Літ.-Наук. Вістн." 1904, III); 5) *Єфремов*—Поет-гражданин („Кіевск. Стар." 1903 р. кн. 2; 6) „*Вік*" I (1902); 7) *Гр. Сьогобочній*—„Про життя Павла Грабовського" (читано в коректі).

Заспів.

Мало жив я, та чимало
Поблукав по світу;
Моє серденько шукало
Ласки і привіту.
Степи, гори, чи діброви—
Все я переходив,
Та приязні і любови
Ніде не находив.
Повертав не раз я з поля
В городи і села,
Та не бачив, де та доля
Щедра і весела.
До людського горювання
Скрізь я прислухався,—
Сумний голос бесталання
На папір прохався.
Закипали в душі сльози,
Дивлючись на муки,
І зривались тихо з кобзи
Нерозважні звуки.

Доля.

Всі жита грозою збило,
Полягла трава...
Стихла буря: ясно, мило,
Поле ожива.
Так і наша хмура доля:
Прогудуть громи,—
І зітхнем ми, збувшись горя,
Повними грудьми!

Сон.

Зелений гай, пахуче поле
В тюрмі приснилися мені,—
І луг широкий, наче море,
І тихий сум по кружині.
Садок приснився коло хати,
Весела літняя пора;
А в хаті... там знудилась мати
І знудьгувалася сестра.
Поблідло личко, згасли очі,
Надія вмерла, стан зігнувсь...
І я заплакав опівночі
І, гірко плачучи, проснувсь.

До матері.

Мамо-голубко! Прийди подивися,
Сина од мук захисти:
Болі зі-споду душі піднялися,
Що вже не сила нести.
Мамо-голубко! Горюєш ти, бачу,
Стогнеш сама у журбі;
Хай я одинцем конаю та плачу,—
Важче безмірно тобі!
Може, до тебе вже більш не прибуду...
Не дорікай, а прости,
Та од людського неправого суду
Сина свого захисти!

---

* * *

Хай темніють видноколи,
Хай страшніш гремлять громи,—
Не зверну я вбік ніколи,
Не піддамся силі тьми.
Збережу я віру світлу,
Не зречусь надій святих,
Не хилитимусь по вітру
Раз до цих, а раз до тих.
Знаю: згине все погане,
Не подужа зло добра;
Рід людський за правду встане,
Хоч неправді й потура.

Розвага.

Пада сніг, степи вкриває,
Хугка б'є в моє вікно;

Смуток груди розриває,
Тужить серденько давно,
Що на світі одиноке...
Гей, не плач лишень, дурне!
Поле праці так широке,
Що й твій зір не осягне...
А надії вічно ясні,
Шлях до світлої мети,
Наші мріеньки прекрасні
Та товариші-брати?!
Хай же вие хукга люта,
Жах і сум розворуша:
Сил здобуде думка скута,
Загартується душа!

---

* * *

Ростьохкався соловейко
На калиноньці.
Щось не спиться серед ночі
Сиротиноньці..
Розвій, розвій, соловейку,
Мою тугоньку;
Чи забуду прикру людську
Я наругоньку?
Чи судилось міні мати
Свою квітоньку,
Чи тинятись вік по наймах
Серед світоньку?
Чи знайду я коли-небудь
Власну доленьку,
Чи все тягти чуже ярмо
Та неволеньку?
Тьохка, плаче соловейко
На калиноньці,
Та не знає дати ради
Сиротиноньці...

Перекпіви.

I.

З Ади Негрі.

Ти міні признався, що мене кохаеш,
Ти поблід, тремтиш весь, мовчки ждеш одмови,
Прагнеш поцілунків, жартів та любови,
На молодий вік мій ласо зазіхаеш.
А чи працював ти, як працюють люди,
Чи боровсь за мрії, що нам світять всюди,
Чи ти відав горе? Та ще хочу знать я,
Де подів ти розум, душу та завзяття?
Чи робив хоч раз ти з вечора до світа?
До якого стягу, до якої віри
Ти пристав, оддавши їм найкращі літа?
В чім твої бажання? Де твої куміри?
Ти не кажеш слова... Так вернись знеченья
В карти собі грати та бенкетувати,
Совість і здоровья швидче пропивати:—
Ні за які гроші не продам себе я.
Коли б занедужав ти з важкої муки,
Але твої груди полумьям палали;
Коли б потомились на роботі руки,
А в очах чудовні блискавиці сяли;
Коли б був ти вбогим, а дивився вгору,
Не валявся в бруді, не блукав без діла;
Коли б не ховався з переляку в нору,
А в голові думка думку знов будила,—
О, тоді б тебе я щиро покохала,
Вся б од щастя мліла, палко пригортала
За величні вчинки, за змагання смілі...
Ті святі обійми як були б нам милі!
А ти — що?.. Так геть же, геть іди, гультяю!
Зріс гидким рабом ти в золотих кайданах:
З усієї сили тебе зневажаю,
Недолугий сину наших днів поганих!

II.

Їх сотні, тисячі, їх цілі милійони,
А там іще—не злічіш, скільки всіх ..
Ідуть, ідуть... Як грому одгомони,
Доноситься здалека голос їх.
Ідуть вони... Ревуть вітри сердиті,
Спиняючи слабий їх, тихий крок;
В лахмітті всі, а голови невкриті,
У погляді журба з важких думок.
Вони мене шукають. Люте горе

Одбилося на лицях їх давно.
Густа юрба, немов бурхливе море,—
Мене кругом затоплює воно.
Вони мене гуртом беруть в неволю;
Я слухаю—не дишуть, а хриплять;
Я чую плач, гіркі жалі на долю,
Я чую гук зітхання та прокляття.
—„Ми кинули невитоплені хати
Без сонечка ясного, без огню,
Де нам хвороби не давали спати,
Де ми були не раді навіть дню.

Ми кинули брудні, вонючі ями,
Всю нашу тьму кромішну та глуху,
Щоб сіяти повсюду тінь і плями
Своїх скорбот, погрози і страху.
Шукали ми собі рятунку в вірі,
Але вона дурила нас що-раз;
Кохали ми—за почування щирі
Нас зрадили,—ми не знесли образ.

Ми працювать хотіли—молодіє
У праці дух—та без жалю за пліт
Шпурнули нас. Де ділась тн, надіє?
О, згляньтеся! Завьязано нам світ!
Скрізь гарно так: блакитне небо сяє,
Промінчик злотисте роскида;
Внизу, вгорі гремить—не затихає
Величний гімн любові і труда.

В степах змія залізна засичала,
Пробивши гори людськими грудьми;
Гучна труба індустрії зібрала
Круг себе все—і руки, і уми...

Скрізь тисячі закоханих раюють
У любощах солодких та палких;
Скрізь тисячі з неправдою воюють...
А ми... в сльозах ми гинемо тяжких.

Що в нас було—ми марно розгубили;
Наш вік минав без цілі, без пуття...
О, на що ж нас на глум цей породили?
Чом не дали нам кращого життя?
Нікчемні ми, нікому не потрібні...

Хто ж засудив нас на цей сором, хто?
Мордують нас... за які ж вчинки хибні?
Чом радощів не відав з нас ніхто?
Хто нас що-дня ненавидить, катує?
Хто нас жене, куди б ми не пішли?..
Даремно все!—Недоля, знай, дратує...
О, згляньтеся, бо нас перемогли!"

Співцеві.

Сій, сіваче, в людські груди
Правди вічної зерно;
Дарма, брате, що не всюди
Зразу прийметься воно.
Вже співців не трохи мали
Ми, що нас в часи тяжкі
З підупаду підіймали,
На нові вели стежки.
Оттака й твоя задача:
Сміло йди за ними вслід!
Щире серце, хіть гаряча,
Чесна думка, жвавий вид.
Не того втішай, хто злобі
Та насильству послугач,
А хто в горі та в жалобі;
Над бездоллям нашим плач!
Не трать віри в силу духа,
Сій насіннячко добра,
Хоч не всяк тебе послуха,
Хоч лиха тепер пора!
Де-що видмуть бурі дужі,
Робачіння де-що зжість,
Де-що вибьють ранні стужі,
Але також буде й ріст.
Розсівай же, доки сила,
Та не вире останній звук:
Всім ділись, чого вділила
Тобі доля з щедрих рук!

---

* * *

Рученьки навхрест поклав ти на груди,
Не мордуватимуть більш тебе люди...
Царство небесне! Чи бачиш, бурлаче,
Крапле роса—це березонька плаче.
Заснуть на віки і злидні, і горе,
Вже не стогнатиме серденько хворе,
Ти не почуєш вразливого слова...

Сумно шумить над тобою діброва...
На світі, друже, не марно прожив ти;
Сміливо йшов проти всякої кривди,
Чесно боровся за праведне діло,
Ближнім оддавши і душу, і тіло...
Царство небесне тобі! Над труною
Хай соловейко щебече весною!
Тихого сна не струбує сичання
Заздрости злої та дуків знущання.
Брехні тебе вже не вкусять ніколи...
Любо на квітах гудуть собі бджоли;
Це, бач, щоб солодко спав ти, небоже...
Спи ж, бо збудити нішо вже не зможе.
Серед зеленого вільного поля
В гості до тебе не прийде недоля;
Тільки промінячка сяйні хвилі
Грають у тебе щодня на могилі.

З Чавчавадзе.

Знову сонце, зелень, квіти,
Пташечки з піснями;
Слізьми втіхи плачуть віти,
Запахло садами.
Зацвіло в діброві, в полі,—
Не бажав би й раю...
Чом же ти не маєш долі,
Не цвітеш, мій краю?

Батькова рада.

Цитьте, дітки, цитьте, любі:
Не дай Боже—хто підслуха!
Бо вже певно лихий ворог
Нашорошив уха.
Гарна річ—так гарно й чути;
Тільки от-що... Якось сміло...
Треба добре розважати:
Розум—перше діло.
Хочеш справу роспочати,—
Оглядайся на всі боки,
Щоб яка личина часом
Не втяла мороки.
До пуття все обміркуймо,
Бо що вдієш без поради?
Тільки... майте осторогу...
Тихше, Бога ради!

Дочка до матері.

Тіш мене: занедужала я,
На хвилинку не знаю спокою:
Похрести, як бувало малою,
Колиши мене, ненько моя!
Одпочила б хоч трішечки я:
Кожна квітонька спить серед ночі,
Сон стуляє й мандрівцеві очі...
Колиши мене, ненько моя!
В боротьбі крила стратила я...
Боже! Нащо ж отак покохала?
Світла молодість марно пропала...
Колиши мене, ненько моя!

---

* * *

Коли часом бенкет на всю губу товсту
Ти справляєш—про тих спогадай,
Хто квилить край церков, на шляху, на мосту
І дріжить, простяга свою руку пусту:
Христа ради на голод подай!
Коли скрутно в житті доведеться тобі,
Зрадить віра,—поглянь лиш на тих,
Хто до краю поклав свої сили слабі
За насушний шматок у лихій боротьбі,
А думок не потратив святих!
Коли світло знаття й розуміння своє
Забажав ти людям передать—
Не забудь: всіх темніш, безталанніш всіх є,
Що їм сонця, бува, і того не стає...
Відкіля більш поради їм ждать?

Магнат.

З Петефі.

Ржавий меч, що носили батьки,
Що тремтів перед ним супостат,
Ще не відав моєї руки,
Бо на те я вельможний магнат.
Не робив я нічого весь вік:
В щасті жити—це праці не знать...
Хай працює на мене мужик,
Бо на те я вельможний магнат.
Тобі, хлопе, возити панів,
Так і шлях щоб виходив рівнять;
Чи ти хоч, щоб я пішки ходив,—
Я, з дитинства вельможний магнат?
Вчені люди, то все бідарі—
Нáщо б став я читати, писать?
Їм та пью од зорі до зорі,
Бо на те я вельможний магнат.
Не плачу я податків зовсім:
Це гаразд... Треба правду казать:
Маю все, але й винен усім,
Бо на те я вельможний магнат.
Рідний край, люд, закутий в ярмо...
А нехай їх мордує сам кат!
Прийде час—чисто всі помремо,
Навіть я!.. я, вельможний магнат!
Курю люльку—такий мій звичáй,
І не знаю ні горя, ні втрат;
Однесуть мене янголи в рай,
Бо на те я вельможний магнат.

Покинута.

З Г. Луйга.

Мати у могилі, батько у шинку,
Злидні посідали в кожному кутку;
Хоч би крихта ззісти, хоч би крапля спити,—
Ні за що порожні руки зачепити.
Вбоге голубьятко, в самоті-журбі
Гірко довелося бідувать тобі!
Игрaшки та жарти її не втішають;
Холод з лютим вітром в хаті не стихають,
А женуть до ліжка,—і дріжить вночі
Кволе та голодне, слізоньки ллючи:
Нічим їй укритись—все пішло до шинку...
Що то дожидає тебе сиротинку?
Моторошно в хаті, а вона сама;
На дворі стемніло—батька все нема.
Де б йому—міркує—поночі так бути?
Сказано, дурне ще... Де ж хіба забути
Про дитиниу рідну, як не в тім шинку?..
Як її терпіти, долю цю важку?
Цілу ніч сердешна в ліжку простогнала...
Люди не почули, як вона сконала...
Сонечко пригріло, та дарма було
І ласкавий промінь, і святе тепло:
Все небога спала... Смерть здалась їй мила,
Бо вона нещасну тільки й пожаліла.

Роси.

З Конопницької.

Годі вам, холодні роси,
Випадати,
Бо ми голі, бо ми босі,
Холод в хаті.
Хіба менше, аніж треба,
Плачуть очі,
Що сиплетесь сріблом з неба
Серед ночі?
Коли б тільки вподовж поля
Походити,
Сльози ті, що ллє недоля,
Всі злічити:
Наглий страх женця забрав би
Враз на нивах,
Бо кріваві снопи мав би
По тих жнивах.
Гляне сонце, як і досі,
На долину,
Обігріє, випье роси
За годину.
Море ж наших сліз чи зможе

Воно спити?
Хіба землю спалиш, Боже,
Всю на світі!

Сон черниці.

З Апухтіна.

Не свічу я лямпадки північної,
Не читаю канону вечірнього...
Де подітись од думоньки грішної,
Захиститись од чару надмірного?
Він приснився у сні нерозгаданім
Осяйніш великодної свіченьки,
З білих риз його віяло ладаном,
Сяли проміні з ясного личенька.
Наче маріння тихе, небачене,
Він прилинув з гадками напасними,
Стурбував серце, Богу призначене,
Доторкнувсь чориих кучерів пасмами.
Він шептав (в очах туга світилася):
—„Годі вік свій губить між могилами,—
Не труна кароокій судилася;
Покохай, бийся з вражими силами!
„Люди в світі неправдою змучені,
Вони ждуть тебе, серцем боліючи:
Кинь же швидче ці стіни засмучені,
Сумну одіж скидай, не жаліючи!"
Та й подався до блакиті одвічної,
Потонув легше витвору мрійного...
Не свічу я лямпадки північної,
Не читаю канону вечірнього...

Сироти.

Дітки маленькі кликали маму:
—„Вставай, голубко, нене кохана!
Прокинься швидче та кидай яму,
Бо ми не їли з самого рана!"
Даремно ждати... Побігли в клуню:
—„Чом не йде мама?—скажи, татуню!"
—„Пождіть, не плачте, дітоньки милі;
Не видно—прийде ваша матуся,
Зварить кулешик, дасть льолі білі,
А я ще трохи помолочуся" —
Не ждеться діткам,—побігли въ клуню:
—„Де ж наша мама?—скажи, татуню!"
Голову сумно тато понурив,
Обійняв діти, та що казати?
Трьома струмками піт з його дзюрив;
Лишив роботу, побрів до хати,
Злагодив їсти і знов у клуню...
А дітки в голос: „Куди, татуню?"
Зростають дітки—і голі, й босі,
Вже не питають, бо зрозуміли,
Чом не приходить матуся й досі.
Нелюдські злидні кругом обсіли,
Всю спорожнили комору й клуню,
По заробітках женуть татуню.
На дворі люто тріщать морози,
А він працює і дні, і ночі...
Краялось серце, змерзали сльози,
Поки заплющив на віки очі.
Побіжать дітки із хати в клуню:
—„На кого кинув ти нас, татуню?.."

---

* * *

Ні, не спинять серця втрати,
Не убьють найкращих сил;
Грім ворожої гармати
Не злякає буйних крил!
Як що будем всі труситись,
Хто заступить рідний край?
Ти боєць—повинен битись,
Ти співець собі—співай!
Пронесуться бурні ночі,
Прийдуть тихі, ясні дні,
Усміхнуться смутні очі,
І поллються з уст пісні.
Мов цілющею росою,
Знов душа напьється в край...
Не згинайся ж під грозою,
А співай собі, співай!

Смілі майстрі.

Смілі майстрі нової будови,
Прямування нового борці,
Ви, що волі, знаття і любови
Світич держите міцно в руці;
Ви, що твердо за правду стояли,
Не боявшись ні з ким боротьби;
Ви, що голови вік свій ламали
Над знищенням людської журби,—
Я єднався в думках своїх з вами,
Ваша праця й мене затягла;
Я до всіх поривався з словами:
—„Де те джерело кривди і зла?
Із якої сумної причини,
Занехавши і розум, і лад,
Кожен тратить обличча людини,
Хижим звіром зробитися рад?..“
Але що це?—Зоря випливає,
Чорні хмари потроху зганя,
Нас промінням рожевим зливає,
Обсипа поцілунками дня.
Ото ваша зоря засіяла,
Ви на душу звіваєте мир...
Поробім же з мечів наших рала,
Не вживаймо на брата сокир!
Царство боже уже зародилось
На руїнах старого життя:
Не катам вікувати судилось,
Не гнобителям ждати пуття...
Прислухаюсь—ревнуло з гармати,
Ясне небо сховалось в диму,
Гук за гуком почав долітати,
Розбудивши і пекло, і тьму.

---

* * *

Не росцвівши, квіти зжовкли,
Ясний промінь сонця згас,
В серці хворім струни змовкли,
Що бреніли якийсь час.
Підломились буйні крила,
Думка з місця не руша,
Зникла зірка, що десь мріла,
Занудилася душа.
Не сміюсь я та й не плачу—
Тихий сум мій давній друг.
Молоду завзяту вдачу
Підтинає злий недуг.
Смертю дишуть хмурі стіни...
Де не гляну—скрізь межа...
Тільки голос з України
Мою тугу розважа.

---

* * *

Душею я вчора ожив,
Прокинувсь од мук... а сьогодні?
Як швидко я все пережив,
Як швидко я знов затужив,
Стою без надій край безодні...
Я мріями вчора літав
Далеко відсіль... а сьогодні?
Як швидко нудитись я став,
Як швидко я крильми пристав,
Спинилися змахи безплодні.
До праці я вчора зривався,
Пив солод надій... а сьогодні?
Куди він, мій порив, дівався?
Я чуюсь, як перш почувався,
Стою без надій край безодні!..

---

* * *

З Леопарді.

Виходиш ти із рідної оселі,
Покинувши і небо голубе,
І всі думки дівочії веселі.
Сестриченько, що жде тепер тебе?
Твою ганьбу, твій сором я вбачаю,
Заздалегідь мій погляд посумнів:
Нещасному, зрабованому краю
Наплодиш ти недолюдків синів.
В Італії все нівечить неволя,

Щось не встають смільці до боротьби;
Твоїх дітей з колиски звяже доля,
Це не герої будуть, а раби.
Але навчи їх за країну битись,
Збуди в душі святіші почуття,
Без їх шкода й на білий світ дивитись,
Нема без їх ні щастя, ні пуття.
Бо хто тремтить, не гіден той кохати,
Він утече зрадливо од всього.
Так будь же ти достойна, жінко-мати,
Великого призначення цього!

Кобзарь.

Я грав на весіллі, я грав над труною,
Під стріхою грав і в палаці;
Усіх розважав я, добою ж нічною
Притулку не мав після праці.
Гожу всім бувало, пісні так і ллються,
В самого ж ні роду, ні хати;
Дівчата аж плачуть, а хлопці сміються:
Хоч тяжко, а треба співати.
Довештавсь до краю, що й сили не стало,
Що й волос мій чорний біліє;
Багацько скрізь горя, та радощів мало...
Хто в світі пригорне, пригріє?
Туман якийсь в очах, не слухають ноги,
Од кобзи легенької гнуся;
Давно погубив я всі рідні дороги,
Не відаю, де опинюся.
Блукаю одинцем і вмру сиротою,
Без сліз поховає чужина,
Нехай же положуть і кобзу зі мною,
Бо це—моя втіха єдина.

---

* * *

Угамуйсь, моє серце безщасне!
Не поможуть нам сльози дрібні.
Про минуле тяжке, бідолашне
Не нагадуй щоденно мені.
Не хлопьяче життя ми з тобою
Починаєм—далеко воно...
Побратавшись навіки з журбою,
Я про щастя не дбаю давно...
Цить же, серце,—не легко й без тебе;
Мовчки вчись своє горе нести,
Схаменись та поглянь кругом себе
І безглуздих байок не плети!

---

* * *

Ти вітала тут, доле щастлива!
Тепер в рідній оселі вже пусто;
Всіми кинута батьківська нива
Заростає свірипою густо.
І згадати—так серденько туже,
Ніяк ради не дам із журбою...
Ось присядьмо укупоньці, друже,
Побалакаєм тихо с тобою.
Було мати колись, як віночок
Вбере нашу хатину гарненьку,
Сяде прясти; плигнувши в куточок,
Кіт мурукає їй потихеньку.
Тато з нами почне розмовляти,
Що робилось на білому світі,
Та на добре життя наставляти
Свої любі малесенькі діти.
Поїмо, повстаєм од вечері,
Старий з Біблії нам прочитає:
І здавалось не раз, що кріз двері
Божа ласка із неба злітає.
Покладуть нас теплесенько спати,
Заколишуть на всю ніч піснями...
Денний шум стане всюду стихати,
Сон блажений повіє над нами.

Пісня про сорочку.

(З Томаса Гуда)

Потомилися пальці слабі,
Червоніє в охмарених очах...
Швачка голки не кида в журбі,

Вся у рубьях дріжить нежіночих...
Ший, ший, ший!..
В муках голоду, вбожества, спраги
І тремтів її голос сумний,
Про сорочку співав без разваги:
— „Заробляй, заробляй, заробляй,
Доки півень не крикне на дворі,
Заробляй, заробляй, заробляй,
Доки з неба присвічують зорі!
О, нещаснице, краще б була
Ти рабою у турка-деспота
І, як жінка, душі не спасла,
Коли це хрістіянська робота!
Заробляй, заробляй, заробляй,
Доки колесом світ не заблима;
Заробляй, заробляй, заробляй,
Доки бачиш хоч трохи очима!
Тільки й знай: стібок, ластівку, сшив,
Та сшив, ластівку, стібок-доріжку,
Раз-у-раз, поки сон не звалив,
А вже кгудзик пришиеш на ліжку.
Чи згадав же хто небудь, що це,
Матері наші, сестри, дружини,
Не білізну берем ми, а все,
Все життя одбіраєм в людини!?
Ший, ший, ший
В муках голоду, вбожества, спраги!
І сорочку, і саван сумний,
Все однаково ший без розваги!
Та не будем про смерть ми казать:
Кістяк викличе тільки огиду,
А не ляк, бо ні дати, ні взять—
Це найкращий мій образ по виду:
Так на мене скидається він...
Чи за працю я ззім коли ласо?
Чом не зменшиш на хліб, Боже, ціи,
А не збільшиш на кров і на мьясо?
Заробляй, заробляй, заробляй!
До труни не спочити сіромі,
І за все оте в рубьї гуляй,
Жуй шкоринку та гний на соломі.
Мій куток—стіл та лавка крива,
З усіх боків обідрана стріха,
Голі стіни, по стінах, бува,
Своя тінь промайне—вся й утіха.
Заробляй, заробляй, заробляй
Од зірниці і знов до зірниці;
Заробляй, заробляй, заробляй,
Наче каторжник-злодій в темниці...
Заробляй!.. стібок, ластівка, сшив—
Та сшив, ластівка, стібок-доріжка,
Доки мозку ще труд не засушив,
Не поклав тебе на-вік до ліжка.
Заробляй, заробляй, заробляй,
В темні дні та холодні зімою;
Заробляй, заробляй, заробляй
І тоді, як повіе весною,
Як пташки защебечуть в гаю,
Полетять молоді пташенята,
Роздратують загарність твою,
І теміш тобі зробиться хата.
Ох, і я б так знялась, як пташки,
Серед вільних степів погуляла,
Кругом мене щоб пахли квітки,
Наді мною блакить щоб сіяла,
Я б по травці пройшла, ожила,
Повним серцем дихнула б на волі...
Ох, коли б я багатша була,
Не кляла б безпорадної долі!
Одпочити б хоч трохи міні
За мій довгий пекельний одбуток!..
Не кохання, не мрії дурні
Цього прагнуть, а туга та смуток...
Я дала б усю волю плачу,
Я разважила б жаль по крихітці;
Так не можна й цього до схочу:
Сльози шкодять і голці, і нитці"
Потомилися пальці слабі,
Червоніе в охмарених очах;
Швачка голки не кида в журбі,
Вся у рубьях дріжить нежіночих...
Ший, ший, ший
В муках голоду, вбожества, спраги!
І тремтів її голос сумний,
(Вчуйте, дуки, той стогін марний!)
Про сорочку співав без розваги.

З. Мікель Анджело.

Рідний краю, діток маеш,
Ними славний, пишно сяеш

В своїй янгольській красі;
Чом же так, що, з ласки неба,
Цей раює більш, ніж треба,
А в нарузі инші всі?
У кайданах із чужини
Тебе молим що-години
Ми, зневажені сини;
Як що чуеш в серці сором,
То поглянь приязним зором
І додому нас верни!
Рідний краю, діток маеш,
Так чому за їх не дбаеш.
Все оддавши одному,
Щоб загарбав в свої руки,
А других послав на муки,
Кинув зрадою в тюрму?
Хай гуляе, хай лютуе,
У роспусті бенкетуе!..
Прогримлять святі громи,
Після пекла цеї ночі
Ми росплющим на світ очі,
Зиову станемо людьми!

З Ади Негрі.

В червонім убранні мандрівниця пізно
Де в Бога взялася і з сміхом зловтішним
Промовила грізно:
„Горить в тебе хрест на чолі молодому;
Він тягаром ляже довічним
На долю твою невідомому!
„Блукать сиротою ти будеш по світу...
Той карб таємничий ніколи не зникне,
Бо пащу неситу
Упир твій роззявить, у серце упнеться,
Вьялить тобі душу та нівечить звикне:
Упир цей скрізь творчістю зветься.
„І кликать не треба: як сум не дасть спати,
Він зараз до тебе прилине з півночі,
Сам стане вчащати...
Зросла ти в країні піснями натхненій,
А люди нудні, до надбания охочі,
Злочинством вважають твій геній.
„Ось зважся одкрити затроєні рани
У слові могутнім: почне всяк знущатись;
Під гуки догани
Хай голос почують величнього гимну,
Що звав би кохать і брататись:
Всі глянуть, немов на причинну.
„Цькувать тебе кинуться злі твої судді,
Поки роздеруть, як вовки-сіроманці;
В сльозах на одлюдді,
З журбою у грудях од дикого крику,
Ти будеш тинятись і вечір, і вранці,
До віку, до віку, до віку!“
Скінчила отак та й пішла собі звільна,
В червоні вгорнувшися шмати,
Недоля моя неодхильна...
А я не знайшла, що сказати.

Максим Антонович Славінський.

На літературну ниву виступив в початку *девятьсотих* років. Твори його, оригінальні і перекладні, друкувались в „Зорі", „Житті і Слові", „Вікові", в „Акордах" „Розвазі", „Досвітних огнях", „Терновому Вінкові" (чудовий переклад Гетевського „Прометея"). В 1892 році у Львові видано „Книгу пісень" Гейне, яку він переклав (під псевдонимом Максим Стависький) вкупі з поетесою Лесею Українкою. Славінський, син селянина, родився в містечку Ставищах Таращанського повіту, в Київщині. Вищу освіту здобув в Київському університеті. Тепер він живе у Петербурзі і співробітничає в різних російських часописях. Приймав близьку участь в „Товарищѣ" і „Нашей Жизни".

Літературні джерела для біографії: „*Вік*", т. I (1902).

З Гейне.

Коли розлучаються двоє,
За руки беруться вони
І плачуть, і тяжко зітхають,
Без ліку зітхають сумні.
З тобою ми вдвох не зітхали,
Ніколи не плакали ми;
Той жаль, оті тяжкі зітхання
Прийшли до нас згодом сами.

З Гейне.

На личеньку у тебе
Цвіте весна красна,
А в серденьку—холодна,
Суворая зіма.
Та все мине, як завжди
На світі все мина,—
Зіма на личку буде,
А в серденьку—весна.

З Гейне.

Злякалася квітонька лотос,—
Од проміня ясного дня
Схилила головоньку долі,
Жде ночі і тихо дріма.
Коханець її, місяченько,
Збудив її світлом ясним:
Вона повернулась весела
До місяця личком своїм.
Цвіте і палає, і пильно
Вглядається вгору вона;
Її обгорнуло кохання,
А з ним і журба чарівна...

З Гейне.

Якби тільки квіточки знали,
Як серце сумує моє,
Зі мною б тихенько ридали,
Щоб горе забув я своє.
Якби соловейки те знали,
Що я і слабий, і смутний,
Вони б мені втішно співали
Свій спів голосний, чарівний.
Якби про мій сум та печалі
Почули небесні зірки,
Із неба зійшли б, розважали
Мій сум та печалі тяжкі.
Квітки, соловейко та зорі...
Ніхто з їх про тее не зна,
А знає про лютее горе
Дівчинонька гарна, ставна.
Ох, знає дівчинонька мила
Те горе, що сталось мені,
Бо то ж мені серце розбили
Її оченята ясні.

З Гейне.

Гарну радоньку давали
Всі товариші мені:
—„Трошечки зажди ти, друже!"
Так казали всі вони.
Ждав од їх я запомоги—
І без хліба я б пропав,
Та одна людина добра
Помогла—і жить я став.
Добрий, славний чоловіче,
Дав ти їсти, дав і пить,
І ніколи не забуду
Я тебе ані на мить.
Хтів би я тебе, мій друже,
Міцно, міцно обійнять,
Та не можу... бо не можу
Сам себе поцілувать.

Панна Клара

З Гейне.

У саду доби нічної
Гарна панночка гуляє,
А в світлицях у палаці
Там музика грає-плаче.
„Вже мені обридли танці—
І заучена розмова
Лицарів, що тільки вміють
Погляд мій рівнять до сонця.
Скрізь мені так прикро, смутно
З того часу, як до мене
Під вікно прийшов раз лицарь—
Лютню мав він із собою—
Сміливий, ставний та гордий,
Очі—ніби в небі зорі,
А лице—бліде та гарне,
Як у Юрія святого".
Мріяла так панна Клара
І дивилась у садочок;
Тільки зирк—той самий лицарь
Знову став поперед неї.
І рука з рукою, тихо
Йшли вони; тремтіли зорі,
Вітерець згинав листочки,
Любо коливали рожі.
—„Глянь-но, коливають рожі,
Гарні, ясні, як кохання...
Та скажи мені, чого це

Ти, кохана, счервоніла?"
—„Комарі мене напали;
Не люблю я їх так само,
Як жидів отих поганих
Довгоносую породу."—
—„Киньмо комарів з жидами",—
Сміючись говорить лицарь,—
„Подивися—он мигдальний
Цвіт із дерева злітає.
Цвіт мигдальний все повітря
Сповнив чистим ароматом.
Та скажи міні, кохана:
Щиро ти мене кохаєш?"
—„Я тебе кохаю, милий,
І кохати присягаюсь
Тим, кого народ жидівський
Захвітчав вінком терновим."—
—„Позабудьмо про жидів ми,"—
Сміючись говорить лицарь;
„Глянь лиш: у траві, як мрії,
Скрізь тремтять лілеї білі;
Скрізь тремтять лілеї білі,
Зорі ллють на їх проміння...
Та скажи, мій друже ясний,
Не обманюєш мене ти?"
—„Ні, нема в міні обману,
Як в своїх не маю жилах
Ані маврської я крові,
Ні жидівської мутної."—
—„Киньмо мавріе ми з жидами."
Сміючись говорить лицарь
І у захист по-під мирти
Він веде дочку алькада.
Він її кохання словом,
Ніби сіткою, обплутав,—
Стало менше чути мови,
Тільки більше поцілунків...
Соловейка співи ллються,
Ніби ті пісні весільні,
Світляки скрізь у травиці
Світять, як огні в палаці.
І у захисті під листям
Тихо стало... Тільки чути,
Як шепочуть мирти гарні
Та квітки рожеві пахнуть...
Тільки враз музика гучно
У палаці щось заграла;
Клара вирвалась з обіймив
І до лицаря говорить:
—„Чуєш? грає—зве музика!
Та у час розлуки цеї,
Як зовуть тебе, скажи ти!..
Чом я раньш того не знала!"—
Лицарь дивиться лукаво
І у панночки цілує
Губки, рученьки та чоло
І одказує нарешті:
—„Панночко, я, ваш коханок,—
Син розумного старого
Рабина у Сарагоссі:
Люди звуть його Ізраель."

---

* * *

Пьяніть себе, чим хочете, пьяніть!
Чи правдою і добрими ділами,
Чи кривдою і тяжкими гріхами,
Впивайтеся, як хочете ви жить!
Впивайтеся високими думками,
Вино кохання пийте кожну мить,
Щоб голову і серце звеселить,
Щоб не ридать кріваними сльозами.
Впивайтеся, бо тільки пьяні очі
На божий світ дивитися охочі:
Тверезому не можна втішно жить:
Тверезому не світять ясні мрії,
Не гріє сонце правди і надії...
Пьяніть себе, чим хочете, пьяніть!

З „Прометея" Гете.

III дія

Прометей (сам).

Зевесе, заступи
Всі небеса
Туманом хмар своїх!
Втішайся, як хлопця,

Що оббива голівки у квіток!
Трощи дуби, верхівья гір,—
Землі моєї,
Моєї хати
Не похитнеш,—
Їх збудував не ти!
Мого багаття
Ти не займеш,
Хоч заздриш ти його огню!
На світі цім не знаю я такої
Нікчемности, як ви боги!
Дарами, жертвами,
Повітрям молитовним
Тримаєте непевно ви
Свою величність;
Були б без їжі ви,
Коли б на світі
Старців, дітей та дурнів не було.
Коли малим я був
І доладу не знав нічого,
До сонця я звертав
Полудою повиті очі—
Неначе єсть у його уха,
Щоб слухати мої слова,
Неначе єсть у його серце,
Щоб втішити, пожалувать людину,
Пригноблену в житті.
Хто дав мині одвагу
З титанами боротись?
Хто спас мене од смерти,
Од рабства?
Хіба ж не ти всьому запомогло,
Моє святе, моє палкеє серце!
Ти, молодеє, добре серце,
Одурене, подякою горіло
Тому, що в небі спить!
Тобі од мене шани треба?—За що?
Хіба коли ти заспокоїв
Пекучий жаль?
Хіба коли обтер ти сльози
Того, що плаче у житті?
Чи з мене мужа
Зробив не Час могучий,
Не Доля вічная—
Господарі твої й мої?
Ти думав, може,
Що я зненавижу життя,
Втечу в пустиню через те,
Що справдились не всі
Мої рожеві мрії?
Я тут сижу, творю людей,
Подібними і рівними до себе,
Щоб плакали, журились,
Раділи і втішались—
І не вважали і на тебе,
Як не вважаю й я!

Василь Щурат.

Род. 1872 р.

Почав друкувати свої твори в 1890 році. Друкував їх в „Зорі", „Руслані", „Акордах", „Вікові", „Розвазі", „Досвітних Огнях"... У Львові видано два збірники його оригінальних поезій: „Lux in tenebris" (1896) і „Мої листи" (1898). Крім того, він перекладав і твори чужих письменників: переклав „Вибрані оди Горація", „Тангейзера" і „Мелійську Венеру" Ліндау (з німецької) і чимало дрібніших речей з німецької і угорської мови. Пише, крім поезій і по історії літератури, критичні і публіцистичні статті („Замітки до поеми Т. Шевченка—„Чернець", „До історії останнього побуту П. Куліша у Львові", „Чернеча республіка на Афоні" і инш.). Щурат, син селянина, родився в Галичині, в Австрії, в 1872 році. Скінчив віденський університет і тепер професором у Галичині.

Літературні джерела: 1) Больш. Энц. тов. „Просвѣщеніе" т. XX; 2) „*Вік*„ т. I (1902).

* * *

Моє серце не тут, моя дума не тут,—
Вони ген на Поділлю над Збручем:
Дума лине орлом, серце рветься притьмом
На лани, сном повиті могучим.
Доки щастя твоє, рідний краю, є сном—
Моє серце і дума над Збручем!
Гей, Поділля, лани, плодотворні лани,
Джерело мого смутку і суму!
Йдуть за море по хліб ваші рідні сини,
Я ж до вас мою скорбну шлю думу,
Там блукає вона і шукає тих сліз,
Що по трав розлилися коверці,
Що зросили стежки всі і кожний покіс,
І сльозами тими труїть серце.
Моє серце не тут, моя дума не тут,—
Вони ген на Поділлю над Збручем:
Дума лине орлом, серце рветься притьмом
На лани, сном повиті могучим.
Доки щастя твоє, рідний краю, є сном,—
Моє серце і дума над Збручем.

З весняних днів.

Гори, снігами сповиті,
Бори, морозом побиті,
Вбрала ти, весно, в зеленії пишнії шати,
Як мати;
З рік познімала окови,
Всім розділила обнови,
Все пригорнула, все сонця промінням огріла,
Як вміла.
Цвіт тобі голову клонить,
Жайворон пісеньку дзвонить,
Все твою силу шанує, уславлює весну
Чудесну.
Весно! ти всім шлеш обнови
Любії... ти й мужикові
З ласки своєї змінила зими мороз-холод...
На голод...

---

* * *

На дикий степ лягає ніч;
На всі боки дороги йдуть;
Хожу, блужу я сам один...
Хто вкаже тут мині мій путь?
Погляну я на небозвід—
Одну там зорю бачу я.
Та чи провадить до мети
Той шлях, що вказує зоря?
Ясніше зір світив мині
Очей дівочих ясний світ:
Йому я теж повірив був
І втратив щастя юних літ...

---

* * *

Не бачити тебе одну годину,
Не цілувати пишних уст твоїх,—
Це вже мабуть є кара за провину,
Найбільша кара за найбільший гріх.
Мині здаєсь—коли б всі душогуби,
Злочинці всі залюблені були,
Не треба б ні тюремних мурів грубих,
Ні шибениць високих на землі.

---

* * *

Плила по небу хмаронька,
Над гаєм опинилась,
Зівьялий лист побачила,
В сльозу перемінилась.
Перемінилась хмаронька
В сльозиноньки перлисті;
Заискрилися перлами
Вони на жовтім листі.
Подув мороз опівночі,
Тремтячі сльози-перли
Стялись на листі инієм,
Мов разом з ним завмерли.
Стялися сльози нніем,

Завмерли на листочку,
Вмираючи, зготовили
Йому на смерть сорочку.
Горіли зорі свічами,
Вітри подзвіння вили,
Мерлець скотився з дерева
До свіжої могили.
І сумом скрізь повіяло...
По жовтих листя купах
Ступають всі засмучені,
По жовтих топчуть трупах.

---

* * *

Вийду я в поле, може, ще вбита
Мрія воскресне! Йду над ручай.—
Тихо дрімає сірий лан жита,
Річка так тихо шепче, спить гай.
Хоч би вітрець де рушив корону
Дуба старого, пташку в гіллі
Сонну сполошив, хоч би він тронув
Води, підняв де пил із землі!
Тихо. Прокліни вам, тиші понурі!
Небо, чи й ти спиш? Де ж бо твій грім?
Вдарь ним! Зішли нам хмари і бурі—
Сонній природі, грудям моїм!

---

* * *

Ти даром тужиш, даром ждеш,
Шкода твоїх надій:
Любові вдруге не знайдеш,
Не вернеться спокій.
Бо хоч би херувимів Бог
Тобі дав легіон,
Не проженуть вони тривог,
Що твій полошать сон.
І хоч би другий легіон
Архангелів зійшов,
Идучи до тебе, їх кордон
Прорве моя любов.

Блискавка.

Блискавко темної ночі,
Чом я тебе так люблю?
Чом уночі я не сплю,
Пильно втопляючи очі
В пітьмі нічною добою,
Блискавко темної ночі?
Блискавко, в чім твоя сила?
В тім, що лиш блиснеш огнем,—
Темна ніч робиться днем?
Чи міні тим отак мила,
Що в твоїм з пітьмою бою
Бачу бій мислі живої...
Блискавко, в чім твоя сила?

Вечірній час.

Вечірній час—чудовий час:
Рожевий світ на небі згас,
А таємничий сумерк ляг
На горах, борах і полях.
Скрипить останній віз снопів,
З садків летить дівочий спів:
По сумерках самітних піль
Розносить він розлуки біль.
Вкінці згубивсь ручай пісень,
Пішов на сон робочий день,
Однак на небі тихий путь,
Що-раз то кращі зорі йдуть.
В такій то зоряній тиші
Панує мир в моїй душі!
Так, кинувши житейський вир,
Піду колись на вічний мир!..

У волинській стороні.

У волинській тихій стороні
В церкві кобза висить на стіні;
Сотню літ вже висить сумно,
Мов не кобза, але трумно,

Де спочили давнії пісні.
Стародавній запорожський лад
Дав пісням тим давнім дивний склад,
І дала їм силу слова
Голосна Дніпрова мова,—
Дивувавсь пісням тим Цареград.
А коли озвалися, як грім,
То й Варшава дивувалась їм.
Жовті Води стали в крові
Од кріавої їх мови,
Що нагнала добре жаху всім.
Бо ж і сила в тих піснях була!
Все з завзяттям лицарів росла,
Поки з славою могила
Їх собою не покрила,
Поки кобза в церкву не зайшла.
Нема того, хто б з грудей своїх
Кобзі сили уділити міг,
Тої сили, що несла на море,
Тої сили, що борола горе,
Що з ярма нас визволяла всіх.
У волинській тихій стороні
В церкві кобза висить на стіні;
Сотню літ вже висить сумно.
Мов не кобза, але трумно...
Встаньте з трумна, давнії пісні!

Штука штук

(З Г. Роллєта)

Ми знаємся на штуці штук,—
Це штука співаків.
Чи світло зорь, чи запах лук—
Все виразить наш спів.
Шум вітру, гамір хвиль шумних,
Біль серця, щастя рай—
Все в нас пливе з грудей співних
Як соняшний ручай.
Для скрнтих мрій слова знатні
Є в нас у кожний час
І що кому лиш сниться в сні,
Те явне є для нас.
І все, що тисяч серць гнітить,
Мов сумерк навісний,
Те виявить у пісні в мить
Той спів наш голосний.

Іван Матвійович Стешенко.

Род. 1873 р.

На літературну українську ниву виступив у початку *девяностих* років. Друкував свої твори в „Зорі", „Правді", „Розвазі", „Акордах" „Шершні" і инш. В 1898 р. видано (у Київі) його „Хуторні сонети", у 1901 р.—„Степові мотіви". Крім оригінальних поезій, Стешенко перекладав і з чужих мов. Переклав, між иншим, „Метаморфози" Овидієви. В 1898 році видав (у Київі) монографію „Поезії І. П. Котляревського". В 1906 видав переклад „Орлеанської Діви" Шіллера, написав „Історію української драми". Де-які свої твори підписував псевдонімом Ів. Сердешний і инш. Був співробітником в журналах: „Кіевская Старина", „Україна" і инш. Родився в Полтаві в 1873 р. Вчився в Київському університеті на історико-филологичному факультеті. Тепер учителює у Київі: в комерческому училищі, в музично-драматичній школі Лисенка і инш.

Літературні джерела для біографії: 1) „*Вік*", т. I (1902); 2) *Л. Старицка-Черняівська*—Новинки украинської поезіи („Русск. Мысль", 1902, X.).

Монолог Йоганни.

(З „Орлеанської діви" Ф. Шіллера)

Прощайте ви, мої лани квітчасті,
І ви, кряжі величних, любих гір!
Йоганні більш не буде з вас утіхи,
Вона мовля на віки вам: „простіть!"
І ви, степи, і ти, мій гаю пишний,
Без мене вам до віку тут цвісти!
Прощайте ви, мої стави сріблясті,
І ти, луно, таємний гук долин,
Що спів мині носила геть у поле,
Йоганна йде—не вернеться ніколи!
А ви, місця, моїх утіх яскравих,
На віки я тепер лишаю вас!
І вас, моїх ягняток кучерявих,
Без вівчаря в лихий я кину час...
Не тих овець, других, в ланах крівавих,
Зове мене пасти небесний глас:
Величний дух в мині буя без краю—
Геть все земне—святині я шукаю!
Хто з сивих гір великого Сіона,
З'явившись сам у кущі огневій,
Пророку йти звелів на фараона,
Хто чабана зміцнив на грізний бій—
І з рук слабих повстала оборона,
Хто вівчарям дарує захист свій,
Глаголав Той з цих віт мині важливо:
„Іди і скрізь про мене свідчи, Діво!
В жорстоку мідь ти мусиш тіло влити
І в сталь міцну роскішний стан закуть...
Коханням більш тобі не пломеніти,—
Цей грішний пал на віки ти забудь!
Бо не тобі вінцем шлюбним радіти,
Бо не тобі дитячу ласку чуть!
Але за те над всіх жінок величних
Звеличу я в світах тебе безлічних!
Коли й герой ослабне до нестями
І Франції остання мить пробье,
То візьмеш ти небесну оріфламу
І, наче жнець, пожнеш жнитво своє...
Ворожу міць зітреш в криваву пляму,
І твій талан повсюди мир пролле...
Рятунком ти всю Францію осяеш,
Врятуеш Реймс,—там короля звінчаеш!"
Сам Бог мині послав цей знак святині—
Оцей шолом і дивну силу з ним...
Божисту міць мині дає він нині,—
З ним дужа я, мов світлий херувим,
Я рвусь до січ в окриленій гордині,
Мій дух горить запалом неземним—
Ось січі грім... борці списами грають,
Вже коні ржуть і сурми скрізь лунають...

Життєпис.

Не веселі пісні в ночі темні, страшні
Над колискою в мене лунали,—
Сльози чулись трудні та ридання сумні,
Лився стогін безкраій печалі.
Не вітання та сміх сонцем любих утіх
Мої роки дитинячі гріли,
Ні, од рана й до ночі лиш лайка й батіг
Всяку радість без жалю гнітили,
А в путі життьовій, в грізній скруті моїй,
Не любов мині гоїла рани,—
Ні, за здійснення мрій світ в злобі навісній,
Замість лік, мене брав у кайдани.
І як стали в борні сили гаснуть мині
І життя моє тліло без світу,
Знову чув я одні лиш погрози страшні,
Спочуття не стрічав, ні привіту.

Співець.

З Надсона

Нехай твій спів пала огнем пекучим гніву
І слізьми правими пройма нам душу й кров,
Хай будить в нас сліпих ненависть справедливу,
Й до краю рідного пречистую любов;
Хай кожен звук його вперед нас поривае,
Надією дзвенить знемоглим од ярма,
Полігших в боротьбі хай славою вінчае,
Ганебних втікачів на посміхи здійма;

Нехай веде нас в бій з неправдою і тьмою,
В той бій, де стяг здійма за истину борець—
І ми упадемо всі ниць перед тобою
І з захватом промовим: „Ти—співець!"
Нехай твій спів бренить, як лагідне дзюрчання
Струмка, що виграє у хвилі золотій,
Хай джерелом киплять надії та бажання,
І міць в йому буя, і сміх луна живий;
Нехай забудемось під чарівнії звуки
І в край фантазії полинем, як і ти,—
У рай, де вже нема ні сліз палких, ні муки.
Де спокій, забуття і чари красоти...
Хай пораюєм ми, забувши думи, горе,
Хай скрасить чоло нам дитячих літ вінець—
І ми прославимо твої безсмертні твори,
І з захватом промовим: „Ти—співець!"

Сонети.

Коли оповитий нудьгою важкою,
В несилі духовній, в нестямі чуття,
Без щастя та долі, й хвилин супокою
Вікую сумне я та журне життя;
Коли міні в грудях, стражданням надбитих,
Болить моє серце у муках неситих;
Коли міні розум безсилий мовчить
І чоло у думах пекельних горить,
Тоді я згадаю, славетна родино,
Про славу минулу, про волю твою,
За що я страждаю і мучусь, і гину
Та сльози, у праці невтримано ллю,—
І знов моє серце натхненням горить,
І хочеться жити, для вітчини жить!

---

* * *

Нехай ревуть сердиті хвилі,
Хай вітер вне навкруги,
І гаснуть в серці мрії милі
Під гнітом лиха та нудьги,—
Пливи, пловцю, про все байдуже!
Пливи, як змога є пливти,
І не затопить море дуже
Тебе, борця, в шляху мети!
Коли ж тебе в хвилини хмурі
Обгорне смерти грізний вплив,—
То по громах лихої бурі,
Коли засяє сонце в світі,—
По срібнім поверсі блакиті
Полине гурт нових борців!

До статуї Гомера.

Величний батьку наш, Гомере незабутний!
Неначе кріз етер блискучий, золотий
Я бачу образ твій яскравий та славутний,
Що сяє з-під вінка, мов промінь той святий.
Могучий погляд твій блищить натхненням мира,
Душа у мріях вся палає та горить...
І у твоїх руках проста, нештучна ліра
Небесних звуків рій от-от пролле у мить.
І тихо ти заграв... Дзвенять, зростають звуки...
А тут світліша все—і сонце, й світ, і день.
Немає більше сліз! Нема нудьги та муки,—
Втонуло все лихе на дні живих пісень.
І слуха пишний світ, і слуха все на світі,
І усьому тому, про що дзвенить той спів,
Вважаем теж і ми, мов чарами сповиті,
І нині—через ряд намучених віків,

Григорій Борисович Кернеренко.

Род. 1868 р.

В 1890 році видано у Харькові „Невеличкий збірник творів Грицька Кернеренка.“ Потім у 1891 р. видано „Щетинника“ (Харьків), а в 1896—збірник поезій „В досужний час.“ Крім того, його твори друкувались в „Складці“ Александрова, „Новостях“, „Літерат.-Наук. Вістникові“, „Громадській Думці,“ „Акордах“, „Розвазі“ і инш. Кернеренко (Кернер) родився 1863-го року в слободі Гуляйполі в Катеринославщині. Скінчивши сімферопольську гимназію, вчився хліборобства в політехнікумі в Мюнхені (в Німеччині). Тепер хазяйнує в своєму маєтку в Гуляйполі. Крім оригінальних поезій, Кернеренко друкував переклади на українську мову поезій: Надсона, Фруга, Апухтіна і инш.

На все своя пора.

Як в січні сонечко пригріє,
Ростане сніг, кругом вода,
Бува, й трава зазеленіє—
Так то ще не весна!
Як в маї сніг, бува, зірветься,
Вода замерзне, мов дріма,
І грак по снігу ще пасеться,
Так то вже не зіма!
При першій стрічі як почуєш
Слова ласкаві... вдарить кров,
І засумуєш, загорюєш—
Знай, то ще не любов!
Проживши в світі вже чимало,
Й слова почувши тії знов,
Хоча б і в жилах кров заграла—
Так то вже не любов!

Певному другові.

Не на віки чорна хмара сонце заступила,
Не на віки сумна доля нас заполонила!
Не сумуй же, певний друже! долі кинь шукати!
Міні руку, моя сестро, дай, ходім блукати!
Вкупі глянем на світ білий, чи світло ж на йому,
Може, й доля одізветься серцю молодому.
Ходім, друже, ходім сестро, візьмемось за руки...
А як долі не знайдемо, то знайдемо муки...

Марне дожидання.

Снігом будинки й шляхи всі, заносе,
Темно кругом і нічого не чуть;
Тільки що вітер гуде і голосе,
Коні жахаючись санки несуть.
—„Гей, же ви, коні! несіть поспішайте;
Треба до милої звечора стать.
Гей, веселіше! Ви часу не гайте:
Боже боронь, у степу ночувать".
Санки все більше у сніг загортає,
Коні зморились, дороги нема;
Дідько регочеться, радий, стрибає,
З вітром співає і сміх підійма.
Ось уже близько і мила мов чує,
Як її милий до неї спішить.
—„Вас, любі коні, вона нагодує,
І поцілунком мене ощастить."
Холодно в руки і в очах темніє,
Коні померзли, дріжать і сопуть;
Тіло од холоду стигне, коліє,
В мислях страшнії малюнки встають.
Милая довго в вікно виглядала...
— „Боже ж мій, Боже! Нема і нема...
Так вона милого і не діждала:
Звіла коханого люта зіма.

На чужині.

Чого це, мій краю,
Я гірко скучаю,
Бува, як покину тебе?
І сам я не знаю,
Чом сльози роняю—
Щось давить, щось мучить мене!
І тут же є люди,
Та й сонечко всюди—
Всіх гріє, всіх вабить воно...
Та тяжко у грудях,
Хоч я і на людях,—
Та все щось міні не одно.
Так пташка, буває,
У клітці скучає,
Хоч клітка ота й золота,
А все виглядає,
До дверець літає,
Про волю у сонця пита.

Мрії.

(З Надсона)

I.

Ще як дитиною, за шкільною стіною,
Як діти, завжди й я про славу мріяв кував,
Міні ввижався зал, наповнений юрбою,
І навкруги його світ ярко обливав...
То був бенкет, бенкет в честь кралі молодої,
В палаці тім було багато так гостей:
Були дівчата тут найкращії красою,
Були найліпші тут з баронів та князей...
Весь день той промайнув в чаду розваг великих,
Од труб стрільців в лісах лунало і гуло,
Багато оленів і серн чимало диких
Собаками тоді зацьковано було.
А уночі бенкет був... гарная музика
Там грала... а кругом між мармурів-стовпів
Усе повбірано вінками із барвінка
І вьється там парча корогв і прапорів.
Гуляли добре всі, всю ніч музики грали,
Під музику юрба, мов човни ті, пливла;
Шовки їх й оксамит дзеркала одбивали,
Найкращі сукні й стрій із золота й срібла...
Вже швидко ранок буде, гості потомились:
—„Сюди но кобзаря!—юрба людей гука—
Бенкет щоб звеселить, щоб піснею упились
Хай пісню дабнини, хай пісню заспіва!"
І от несмілий паж, я вийшов перед всіми...
І перед кралею навколішки я став,
Підвівсь, і радісно, по струнах я провів,
І голос мій гучний в палаці загремів...
Спочатку він дріжав од жаху потайного,
Та янголь не забув до мене прилетіть,
І голос силою він наділив святою,
І в очах погляд мій зумів він засвітить;
І ось, незнаний паж, юрбою заправляю,
Я поборов її... і ясно бачу я,
Як краля голову униз свою схиляє,
І пісня лицарів вразила всіх моя.
Огнем горючії дівчат я бачу очі,
Враження зроблене примітно на чолі,
І голос мій бренить, неначе той струмочок
Чистенької води, що ллється по землі.
Мов в небесах гремить, так пісня моя ллється,
По струнах геть по всіх розсипавшись вона...
Чи то була не грім з хмар божих роздається,
А, може, в небесах то блискавка грізна?..
Як уразило всіх! Здавалося, що стеля,
А з нею і земля, здрігнулось все ураз,
І люстра із шматків блискучого кришталю
Померкла, раптом затремтівши у той час.
І вихор той минув, і звуки знову тихо
Од вмілої руки акордом полились,
Мов янголь крилами своїми звіяв лихо,
Мов дзвонів голоси далеко десь неслись.
Чарує пісня та і відгомон останній,
Мов любі пахощі, в вікно геть одліта,
Несеться до небес, до хмарочок блакитних,
І там далеко геть той голос десь зника.
Скінчив я...
Всі мовчать, неначе у забутті,
Під силою вражінь од слів отих моїх...
А ось до ніг моїх упав вінок із рути...
Хвали міні й квіток було багато тих!
Гуде і стогне зал, хвилює перед мною;
Росте великий гук од похвал навкруги:
Реве так в вітер ліс осінньою добою,
Так в бурю море бье грізне об береги.
Гуде і стоне зал... і чую, мов кріз сон я:
Хвилюється народ і шле міні хвалу...
Душа ж моя чогось то иншого благає,
Неначе иншої я нагороди жду.
Ти, яка зіркою сіяла перед мною,
Ти, котрої краса вразила так мене
І наділила пісню силою такою,
Невже ж не зрозуміла ти мене, невже?..
Дурний! Геть оджени ти марні свої мрії!—
Священий трон їй! Молися та радій!
І марну про любов ти краще кинь надію—
Невольником навколішках молися їй!...
Чи вірить то очам: вона встає... і разом
Замовкла вся юрба; дорогу їй дає,
А очі ті горять, мов світяться алмазом,
А од дихання грудь так високо встає...
Вона до мене йде—легка, мов вітерочок,

Чарівною красою вся вона горить,
І знятий з голови її цвіточок
В руках у кобзаря щасливого дріжить...
Так змалку мріяв я...

II.

Літа плили, минали,
Химерних снів моїх немає більш, немає..
Тепер співаю я про працю та про жалі...
. . . . . .
І вже про вроду більш пісень я не складаю,
Не славлю й лицарів у співанках своїх,
Хто плаче, з тим і я і плачу, і страждаю—
Про жалощі ж оті й співаю в піснях тих!
Хай хрест мій і важкий, хай бурі та сумління,
Хай боротьбу мені приносив він тоді,
За те і теплее, і світлее проміння
Хоч иноді, а все ж світило і мені.
Я згадую ту ніч: з прозорої блакиті
Спустилася до нас, мов хвора та бліда,
З майовим, ще не зовсім сміливим привітом—
Такою завжди ніч у маю ще була.
У хаті вікна всі як есть поодчиняли,
І з гуркотом проїздячих бричок
Потроху ми і ніч до себе ту впускали
На невеличкий празничок у наш куток.
І тільки ніч ввійшла, вже й пахощі усюди
З бузочка полились по хаті запашні,
За нею вслід ввійшли якісь то тіні й люди,
А з ними й голоси з старої давнини.
Тому хто здалека і жить прийшлось далеко,
Тому і рідна знехотя згадалась слобода,
І церква, і в ставочку чистая вода,
І над ставочком тим високая осика;
Згадався і гайок знайомий ще ізмалку,
Там гойдалка висіла для дітей колись,
І, мов дзвіночок, сміх носився спозаранку,
І геть по всім садку лунаючи котивсь.
І круча у гайку, й над кручею будинок,
І, мов гадюка та, в ліс стежка простяглась,
І хліб зелений ще, і од трави ужинок,
І чайка, що в степу он з криком пронеслась...
І тут ми всі замовкли...
Довго ми иудились
Турботами щодня насушний заробить,
Од праці тяжкої чимало вже підбились...
І знову, як і перш було, в химерні літа,
Я вийшов перед всіх і пісню заспівав.
І вже не зал горів передо мною світом:
А в хаті бідній мій голос то лунав.
І не для игрушок мій голос розливався
І теж не для ледачих дуків та панів,
Я й слави не жадав, та щиро одликався
Для працею утомлених мій спів.
Співав я пісні тим, хто бився за просвіту,
Співав я й тим, що тільки працею жили
В громаду, щоб давала їм ще більше світу,
Щоб спільно всі жили і дружні щоб були.
Я їм співав про правду та про сподівання,
Що правда побідить нарешті на землі,
Що й ніч не устоїть перед її сіянням...
. . . . . .
І все, що на душі од чорного сумління
Я, мов і справді скарб, в негоду заховав,
Найкращі мрії всі, найвищії хотіння
У пісні тій вільно я переливав.
І пісню я скінчив... і вся юрба принишкла,
І вже не падають до ніг моїх вінки,
Та щиро хтось подякував істиха—
Найвищі нагороди кобзарю такі!
Що ж діється зі мною? Де взялися сльози?
І гордий знову я, і радісний такий!..
О, рідний краю мій, прийми мене, я твій!..
І мрії дітськії, мов ті осінні рози,
Блідіють перед щастям на яву тепер,
Замість старих моїх, дитячих тих химер.

Пісок та зірки.

Місяць та зірки сіяють на небі
І нічка панує гаразд...
Як завжди, читаю Письмо Святе наше,
Читаю все в тисячний раз.

Гарні й правдиві слова я читаю
Й мов голос я чую святий:
—„Будеш ти скрізь, як пісок, що край моря,
Як зірки, народе ти мій!"
Праведний Боже! в словах Твоїх правих
Сповнятись повинно тому,
Що б не сказав Ти в своїх обіцянках—
Та мабуть пора є всьому.
Де що збулось вже з Твоїх слів великих,
І справді воно вийшло так:
Стали піском ми нікчемним, та тільки
Без жалю нас топче усяк.
Правда Твоя: як пісок та каміння.
На посміх роскидано нас...
Але деж зірки? Хоча б їх проміння
Світило хоч трошки для нас!

Mädchens Wunsch.

(Пісня до музики Шопена)

Чом в небесах я не яснее сонце?
Тільки тебе я, мій милий, і гріла б,
Не по гайочках,
Не по лісочках,
Не по лугах зелених,
Завжди до тебе я тільки й світила б
Промінням блискучим в маленьке віконце.
Чом я не з крилами пташка маленька?
Я б на віконце до тебе літала,
Не по гайочках,
Не по лісочках,
Не по лугах зелених,—
Все б про любов тобі пісню співала,
Пісню для тебе одного, миленький.

О. Галка.

Поезії Галки здебільшого національно-патріотичного, та сентіментально-народницького змісту. Де-які з їх написані з справжнім поетичним хистом. Друкувалися поезії Галки у ріжних виданнях: у галицькій „Зорі“ (1891), „Акордах“, „Розвазі“ і инш. Поетична діяльність Галки чомусь не розвинулась широко, і останніми часами вовсім не появляється поезій, підписаних цим ймям.

Паничеві.

Між гордим панством там, небоже, ти родився.
В будинку панському, і вчився там, і зріс:
Чого ж, бо мов репьях, до нас ти причепився,
І по що сунеш ти в мужицьке діло ніс?
Не знаєш певно ти, яка робота наша,
Як мліє на жарі за ралом менший брат,
Як гірко плаче він, що вигоріла паша,
Або як в полі хліб, буває, вибє гряд.
Це все тобі чуже, якісь далекі муки,
Про котрі досі ти ні разу не гадав;
Бо маючи спокій, сидів, згорнувши руки,
Біду робітника по чутці тільки знав.
Чого ж кричиш про нас та липнеш до народу?
Чи в пишнім городі наскучило вже жить?
Чи може, пане, тим сповнити хочеш моду,
Щоб честь собі дешеву заслужить?
Ні, згинь мерщій з очей! Народ тебе не знає,
Для тебе він і був, і лишиться чужим;
Він тільки тих людей з надією приймає,
Хто ділом помага і не кричить об цім.

---

* * *

Заспівали козаченьки,
Йдучи по долині,
Каркнув, каркнув крук понурий
На сухій ялині.
Мовчи, круче, не кряч, чорний—
Може й правду знаєш,
Та мене щоб завернути,
Того не здолаєш!
Завертала мене мати,
Завертала мила—
Не заверне ж козаченька,

Не зляка й могила!
Нема щастя у неволі—
Люба й та не мила!
Або вмерти, або жити,
Скініти ж—ні, не сила!

До кобзаря.

Заграй, міні, діду, козацької пісні,
Щоб серце забилось у грудях німих,
Щоб жвавість на мить хоч заглянула в душу,
На мить хоч блиснула у очах старих...
Заграй про давнину, славную давнину,
Як добре жилося на рідних ланах,
Як щире козацтво по тому Лиману
До турка ходило на легких човнах;
Як з ворогом билось за волю, за віру,
Як добре вмирало за милий свій край,
Як орли із Січі на світ вилітали—
Гіро Костя, Максима, Трясила заграй!
Заграй, про що часто на Думній тій скелі
Жвавий Сагайдашний таємно гадав,
Заграй же про волю, велику ту волю,
За котру у січах вкраінець лягав!
Та дід головою щось гірко хитає,
А сльози у його на очах блищать...
—Чого ж це ти плачеш, мій сивий кобзарю?
Чого твої струни, дідусю, мовчать?
— Ой, вдарив би, вдарив по їх, я, як перше,
Та сили немає і голос минув.
Не слухають струни, потріскалась кобза,
І пісні козацькі давно я забув...

Під Херсоном.

По Дніпровських гирлах тихо вітер віє...
Очерет та плавні, острівці, гаї—
Без кінця глибокий той Лиман синіє,
І несе у море хвилі він свої.
Сунеться галера, мов чумак з вагою,
Ледві-ледві дише очерет гнучкий,
Чайка у блакиті лине над водою
І голубить душу простір цей німий...
Тут колись гуляли братчики низові;
Пісні товариства чулись на човнах,
Червоніли хвилі од людської крові,
Йшов луною гомін по очеретах,
Талярів і зброї тут на дні чимало
Од людей сховала ця підводна ніч...
Та давно козацтво вік свій одгуляло,
І давно замовкла запорожська Січ...
Тільки ти, Лимане, спокію не знаєш,
Тільки ти, широкий, смерти не зазнав,
Ти й до нині пісню ту саму співаєш,
Що і в давні роки козакам співав.

Петро Голота.

Як на тому блакитному небі, часто буває, появиться зірка, блисне і раптом десь зникне, так і на українській поетичній ниві часто-густо трапляється подібне. Зявиться поет, торкне кілька струн на кобзі, почне мелодію, та раптом урве на півслові, замовкне і не чуть його, де він дівся, чого замовк?.. Звичайно, в найбільшій мірі, на перешкоді стояли тут тяжкі цензурні заборони, але коли людина спромоглася пустить у світ якийсь десяток поезій, то, значить, могла і далі так само, минаючи всякі заборони, писать і друкувать свої твори. Але в українських поетів, здебільшого, чомусь бракує упертости, витривалости, щоб як узявся за перо, то вже не випускать його до самої смерти, не зважаючи ні на які обставини, як кажуть: „або за столом з пером, або на столі". От хоч би й Петро Голота—виступив в 1891 році в галицькій „Зорі" з своїми творами, надрукував кілька поезій, та й замовк і люди забули про його, ще й не взнавши його добре...

Скорбна дума.

З-за гаю місяць випливає,
На небі зіроньки горять,
І соловьі в гаях співають...
Але мене не веселять.
Сижу один я в самотині
І слова нікому сказать,
Свій невеселий вік в хатині
Прийшлось самому доживать:
Мене покинула дружина,
Її взяла сира земля,
Її хатина—домовина...
Така, знать, доленька моя!
Сижу один я в самотині
Й ніщо мене не веселить,
І думаю: коли дружину
Мині вже прийдеться зустріть?
Чи довго ще на білім світі
Прийдеться у самоті жить
Тяжкий цей хрест мині носити,
Та сльози по дружині лить...

До долі.

Шумлять верби
По-над шляхом,
Вітер повіває.—
Козаченько
У неволі
Долю проклинає:
—„Де ти, доле,
Моя доле,
Де ти забарилась?
Чи ти в лісі,
А чи в полі,
В степу задивилась?
Чом до мене,
Сіромахи,
Ти не прилітаєш?
Мене в горі,
У неволі,
Чом не привітаєш?
А чи, доле,
Вже мене ти
Може одцуралась?
Може з другим
Козаченьком
Ти вже поєдналась?
Повій, вітре
Буйнесенький,
Повій на Вкраїну,
Скажи долі,
Що в неволі
Я вже швидко згину.
Нехай швидче
Із неволі,
Мене визволяє,
Як про мене,
Бідолаху,
Вона памьятає...“

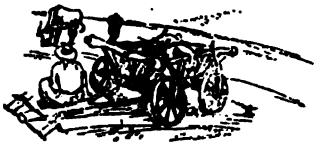

М. Загірня.

(Справжнє имя Марія Миколаївна Грінченко)

Род. 1863 р.

Найбільш відома, як авторка популярно-наукових книжок і статтів. Вона чимало написала книжок для народу і для дітей. Де-які її популярно-наукові книжки написані белетристичною формою. Найбільш відомі її праці: „Юрко Стефенсон“ (Як вигадано машиною їздити, 1892), „Орлеанська дівчина Жанна д'Арк“ (1893), „Добра порада“ (1896), „Під землею“ (Оповідання про шахти“ 1897), „Давня пригода“ (1899), „У сніговому краї“ (1899), „Страшний ворог“ (Книжка про горілку 1900), „Мудрий учитель“ (Оповідання про Сократа) і инш. Перекладала на українську мову поезії і оповідання: Л. Толстого, Тургенева, А. Доде, Тенісона і инш. Останніми часами переклала на українську мову кілька драм Ібсена, Метерлінка і инш. Починаючи з 1891 року в галицькій „Зорі“ було надруковано кілька поезій М. Загірні. Родилась Марія Миколаївна 1863 року в Харьківщині. Скінчивши вчення, якийсь час учителювала у народній школі. Тепер живе у Київі і займається літературною роботою, вкупі з своїм чоловіком Борисом Грінчéнком.

Джерела для біографії: Больш. энциклопедія тов. „Просвѣщеніе“ т. VII.

***

Я для краю свого працював, а тепер
Покидає уже мене сила,
Скоро, скоро в труні уже знайде собі
Одпочинок душа наболіла.
Я умру. Але я не жалію життя:
Я бажаю і другим зазнати
Того щастя, яке я тепер зазнаю—
За країну свою умирати.
Ти ж, мій краю святий, прийми в землю того,
Хто за тебе життя покладає,
Добрим словом його спогадай, як твоя
Зірка ясно у небі засяє!
Бо настане той час, що в тобі, краю мій,
Вже не знатимуть слова: неволя,
І у рідних степах, і по рідних хатах
Пануватиме щастя і доля.
Легко стане в той час нам лежати в труні,
Бо і ми свою лепту останню
Положили на те, щоб країні своїй
Пособити в її безталанню.

Моє щастя.

Моє щастя ти в мене украла
І глузуєш із мене... Дарма!
Йому щастя даєш ти, й для тебе
Слів докірливих в мене нема.
Та не все ще ти в мене забрала:
Мої згадки зостались міні,
Мої згадки про його, про перші
Дні кохання, як сонце, ясні.
Тепер бачиш, яка я багата?
Не глузуй же! Мене не займай!
Я сховаюсь од вас, я ніколи
Не прийду засмутити ваш рай...
Тільки ж знай, коли ти нещасливим
Його зробиш на мить на одну,
О, я серцем своїм те почую
І тоді... я тебе прокляну.

Сильвестр Яричевський.

Род. 1871 р.

На літературну українську ниву виступив в 1891 р., коли у львівській часописі „Зеркало", було надруковано кілька його віршів, підписаних псевдонімом Шальвір. Далі його твори друкувались у тому ж „Зеркалі", в „Ділі", „Зорі", „Народній часописі", „Батьківщині", в календарі „Просвіти", „Дзвінкові", „Літ.-Наук. Вістникові", в „Акордах", „Розвазі" і инш. Окремими книжками видано його: „Небесні співці" – драма, „Франц Прешерн, найбільший словинський поет, його життя і твори" (Перемишль 1902 р.)—огляд літературної діяльности і переклади віршів першого словинського поета, „Серце мовить"—поезії в прозі (Коломия, 1903), „На хвилях життя"—Новели (Чернівці, 1903 р.), „Пестрі звуки"—збірник поезій (Чернівці 1904), „Між терням і цвітом"—новели (Львів, 1905 р.), „Горемир"—поетична казка (віршом) (Чернівці, 1906 р.), „Січ іде"—народня драма (Чернівці, 1907 р.). Багато творів Яричевського поетичних і прозових лежать іще в рукописах. Крім творів красного письменства, Яричевський написав чимало дописів, рецензій на ріжні твори, театральні вистави, концерти і т. п. Крім українських творів, Яричевський, для заробітку, пише й по польські, й по німецькі, і переклада на ті мови твори наших письменників, напр. переклав на польску мову оповідання Федьковича „Сафат Зінич". Яричевський, син міщанина, родився 1871 р. в місті Рогатині в Галичині. Скінчивши рогатинську народню школу, поступив в українську гимназію у Львові, а потім перейшов у польську в Бережанах. В університеті, на филологичному одділові, вчився у Львові і в Відні. Скінчивши університет, був учителем української, польскої і німецької мови в українській гимназії в Перемишлі, а

потім в Коломиї. Через різні интриги галицької вшехпольсько-москво-фильської шкільної ради краєвої мусив покинуть службу у Галичині і перейти на Буковину в „руcько-німецьку“ гимназію в Кицмані. Але й там не довго прослужив, і там його вижили з посади „за радікализм“... Тепер він живе у Кицмані і заробляє писанням в різних німецьких журналах.

Тихе щастя.

Нині зрана
Пісня укохана,
Мов голубка біла,
В хату прилетіла,
Стала щебетати,
В серце цілувати.
— Пташко мила!
Відкіль прилетіла?
—Я купалась в хмарах,
В сонця райських чарах,
На небес леваді,
В ясних зір громаді...
—Пісенько натхнена,
Будь благословлена!
Тихе щастя водиш
І життя солодиш.
Нині я, о люди,
Ношу сонце в грудях...

Мрія-надія.

Солодких мрій лелії білі,
Рожевих днів роскішні сни,
Були ви други вірні, смілі,
Я вдячний вам за рай весни,
Солодких мрій лелії білі...
Любовних мрій червоні рожі
Гарячих, молодецьких літ,
Ніщо вас ізмогти не може,
Бо любите красу й весь світ,
Любовних мрій червоні рожі!
Огненних мрій проміння ясне,
Сяй вище всіх небесних тіл,
І там, де світ надій згасне,
Збуди огонь, веди до діл,
Огненних мрій проміння ясне!

Соловьйова пісня.

У зеленій, у ліщині
Красна пісенька гуде,
По цвітистій, по долині
Милим гомоном іде.
Соловію, гей співаче,
Та чому то в самоті
Твоя пісня тьохка, плаче,
Чом не в пташинім гурті?
—„Я співаю пісню щиру
З мого серця глибини,
В ній дзвоню надію, віру,
Чарівні любові сни;
Пісня мусить бути чиста,
Як янголів ясних лик,
Як та сліз роса перлиста,
Щоб її не нищив крик...“
У зеленій, у ліщині
Красна пісенька гуде,
По цвітистій, по долині
Людям в саме серце йде...

Гімн.

Побідна пісне, загреми!
Доволі вже терпіли ми

Знущання, муки і обид—
Терпіти далі навіть встид!
З краю обид, терпінь, могил
Устань, хто краплю має сил,
В кого надії світ не зблід!
Гей, до борні! гей, до побід!
Не дожидати нам чудес,
Щоб сам собою ворог щез,
Не скинуть ласки небеса—
Самі творімо чудеса!
Огонь із душ, із серця грім
Міцною волею крешім!
В кого надії світ не зблід,
Гей, до борні! гей до побід!

Широкий шлях.

Широкий шлях он роспостерся,
Студений вітер розміта
Пожовкле листя по левадах,
Останню косу роспліта
В засмучених дерев коронах,
Бушує по пустих загонах...
Широкий шлях он роспостерся,
Я тим шляхом не раз ходив
І марив про життя і людськість,
По купах хмар не раз блудив,
Душа горіла од бажання,
Вселюдського сердець братання.
Широкий шлях он роспостерся.
Минули дні, що там прожив,
У серці пусто нині й сумно,
Нема того, за чим тужив...
Холодна поглине могила
Все те, за чим душа боліла...

Бурлака.

Мандрує шляхами убогий бурлака,
А думка у серці усе та однака:
—Немає у мене ні хати, ні роду,
Один, як березка в тяжкую негоду,—
Хоч з мосту та в воду!
Гукають на мене брати благородні,
Що бачити виду мойого не годні;
Хоч маю до люду призиатися право,
То й люд цей на мене глядить неласкаво,
Обходить лукаво...
На сосні усілась ворона та й кряче:
—Чого ж ти ридаєш, плаксивий юначе?
Та ж прецінь у тебе є роду так много:
Не люду ти син, а суспільства цілого,
Міцний ти, небого!—
А голий бурлака підвів свої очі:
—А й правду говориш ти, черні пророче!
Чи то ж я маленька, слабенька дитина?
Знайдеться і рід мій, і поле, й хатина:
Світає вже днина!..

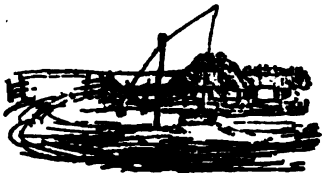

Іван Львович Липа

(Петро Шелест)

Род. 1865 р.

Твори свої почав друкувати з 1892 року у „Зорі" і в „Правді". Потім друкував поезії і прозу в „Літер.-Науков. Вістникові" і инших галицьких і буковинських виданнях, а також і на Україні російській—в альманахах і часописях. Крім поезій (які здебільшого підписує псевдонімами—Петро Шелест і инш. або ініціалами, або ж і зовсім не підписує) Липа пише (і навіть більше, ніж поезій) і прозою—оповідання і нариси. Більш видатні друковані його праці „в Літер.-Наук. Вістникові:" „Прохожий", „Чужа жінка", „Живі свідки", „Так минали століття"; в альманасі „За красою"—„Він умирав; в „Терновому вінку"—„В невідому путь." Його поезії друковалися також ж в „Акордах", „Розвазі", „Досвітних огнях" і инш. Липа упорядкував і видав альманах „Багаття". Крім оригінальних творів, він перекладав поезії Надсона, Лермонтова, Вейнберга. Був співробітником у сатиричному журналі „Шершень", тепер співробітничає у „Раді" і инш. виданнях. І бере діяльну участь в одеській „Просвіті". Родився Липа 1865 р. в Керчі, в Криму. Вчився в керчинській народній школі, а потім в гимназії. Вищу освіту здобув в харьківському і казанському університетах. Не вважаючи на те, що сімья його була українська (баба зовсім не вміла по російські, а батько говорив мішаною мовою), Липа не знав добре ні мови, ні історії української, ні сучасного становища української справи. Та в університеті, познайомившись в гуртку українських студентів, з українською закордонною і російською літературою, він вивчивсь української мови (з книжок і вмисне перебуваючи що-літа на селі) і прилучився до українського руху, за що й попав у тюрму (з 5-го курсу університету). У тюрмі він просидів 10 місяців до суду і 3 місяці по судовому присуду. Після тюрми три роки був під доглядом поліції, і тільки одбувши кару, зміг кінчати університет. Скінчивши університет, служив лікарем в

ананьевському земстві, та через пів року покинув службу, бо губернатор не затвердив його, і перейшов у полтавське земство, де й прослужив коло чотирьох років. Тепер служе лікарем для бідних в Одесі.

Люблю людей.

Люблю людей, із ними я братаюсь,
Радію щиро і сміюсь,
А за хвилину, як вже сам лишаюсь,
З тяжкими думами борюсь.
Слова, обличча, виразн згадаю—
Вразливе серце защемить...
О, чом я всю нікчемність їх вбачаю?
Міні так тяжко з ними жить!..
Люблю людей і без людей нудюся,
А з ними жити сил нема!
Невже ж по вік самітним залишуся?
Невже ж мій край—моя тюрма?..

Із Надсона.

Чи мана, а чи щастя, хіба ж не одно?
Міні клятви не треба твоєї.
Аби хворе серце чимсь повне було
І хоча би на мить одпочити могло,
Як ота сиротинка, у мрії.
Не дивлюсь я в прийдешнє: що буде дарма,
І докіль твоя тепла ще ласка,
Не спитаю тебе, чи на довго вона,
Чи це дійсність чарівна, чи може мана,
Чи не зникне все завтра, мов казка?
Але ж я і себе не питатиму, ні!
Бо непевність прийде мимоволі.
Я люблю твою мову і рідні пісні,
І так легко, так любо з тобою міні,
Так одрадісно—ну, і доволі!
А обридну тобі, то скажи, не жалій
Отруїть мою душу нудьгою:
Ні неволі, ні жертви не треба міні.
У житті есть багато і так кайданів,
Невже й ти схочеш бути рабою?
І розійдемось ми... Міцно стисну тобі
Твою руку тоді на прощання,
Як сестрі у тяжкій життєвій боротьбі...
І я зможу без сліз і докорів судьбі
Пережити тяжке розставання.

Парус.

(З Лермонтова)

В блатитному тумані моря
Біліє парус самітний...
Чого шука він в тім просторі?
Чом в рідним краї він чужий?
Лютує вітер, хвиля грає
І щогла гнеться і тріщить...
Та й там він щастя не шукає,
Та й не од щастя він біжить.
Вода під ним—блакить прозора,
Над ним проміння виграє,
А він благає бурь у моря,
Немов спокій у бурях є!...

Переспів.

Ой, голівонько бідна козацька,
Чи ще довго носити тебе?
Ох, і доле зрадлива юнацька,
Чи гнітитимеш довго мене?
На що мати мене породила?
Чи ж на те, щоб в тюрмі я сидів?
І життя своє гірке безсило

Проклинав і в неволі хирів?
Довелось стільки віку тут збавить,
Що не знаю, як жити й любить;
Тільки клята тюрма мене давить
Та невольнича думка гнітить.
Ох, тюрма, ті залізнії грати..
Згубила життя молоде,
Без жалю мене вбила проклята,
В домовину мене покладе.
На тюремному ліжку сконаю,
Поховають мене, як небудь
Рідна мати й про смерть не пізнає,
Щирі сльозн на труп не впадуть.
Тільки буйнії вітри повіють
Загрохочуть громи престрашні,
Чорні хмари все небо укриють
І заплачуть дощем по мині...
І на хрест мій пташки посідають
Щебетатимуть вільні пісні,
Може й вісточку з рідного краю
Принесуть коли небудь мині...

Переспів.

Навіщо тюремнії грати
Розбив він, на волю утік?
Вже щастя і долі не знати,
Бурлакою жити весь вік...
По диких степах в Забайкаллі,—
Де злото копають в горах,
Кленучи Сібір, шкандибає—
Бурлака з ціпком у руках.
Сорочка на йому немита,—
Не злічиш ні дірок, ні лат—
Шапчина та вітром підбита
І старий казениий халат.
Іде він густою тайгою,
Де птаство щебече-кричить,
Чугунний казан за спиною,
А в йому сухарь торохтить...
І ось до Байкалу підходить,
Тут човен рибальскій уздрів,
Тужливую пісню заводить,
Про рідну країну той спів...
І сміливо в човен сідає,
І човен по хвилях летить,
Він молиться, плаче, ридає,
На південь прямує-спішить...
На беріг ступає ногою,
Болить йому серце й душа,
Іде він швидкою ходою,
Додому мерщій поспіша.
Уже до села він підходить,
Минає рядки білих хат,
У рідную хату заходить:
—„Ой, мамо! де ж батько, де ж брат?"
— Твій батько давно у могилі
На цвинтарі рідному спить,
А брат твій в далекій Сібірі
Кайданами десь там брязчить...
Навіщо тюремнії грати,
Навіщо розбив і утік?
Вже щастя і долі не мати—
Бурлакою жити весь вік...

Море.

Вчора ще ревіло море,
І кипіло, і гуло,
Бушувало на просторі
Підіймало хвилі-гори
І страшне усім було.
А сьогодні глянув—всюди
Море в кризі вже лежить...
Сковані морозом груди,
Їх рубають, топчуть люди:
Море-велет тихо спить...
Та мороз не довго сильний:
Швидко вернеться весна;
Зійде сонечко прихильне,
Знову море буде вільне
І привабливо загра...
Після бурь і ти, мій краю,
Не прокинувсь ще зі сна,
І тебе всі зневажають,

Та зірки й тобі засяють,
Бо вже йде твоя весна!

Суд визволеного краю.

Тепер і ви прийшли, бездушні неймовіри,
Що весь нудний свій вік без цілі і без віри
Тягли, працюючи для власного життя,
Що проминуло сном без всякого пуття.
Тепер і ви прийшли, мене що занедбали,
В неволі та біді покинули своїх,
Що ворогам моїм всі сили оддавали,
Що ви любили їх, гнобителів моїх.
Тепер і ви прийшли, єхидні і лукаві,
Що працювали лиш для власної пихи,
І ролю грали скрізь, аби придбати слави,
Не діти ви мині, ви вороги лихі!
Тепер і ви прийшли, що вам талант од Бога
На те призначено, щоб край свій рятувать,
А ви, з рабів раби, лінивії до всього,
Зуміли той алмаз в багнюці затоптать.
Тепер усі прийшли в час радощів народніх ..
Що ж принесли мині? Серця свої холодні?
О, йдіть од мене геть! Геть із очей моїх!
Тепер приймаю тільки я дітей своїх...

Випуск 8 охоплює вибрані поетичні твори митців різних за своїм обдаруванням, творчим обличчям, естетичними уподобаннями, життєвою долею, місцем, яке вони зайняли в історії української літератури. Безумовно, що основний поетичний тон серед представлених у випуску поетів задають два митці - Агатангел Кримський своїми циклами "В горах Ліванських" та "Нечестиве кохання", сповнених ароматом східноарабської поезії, ліричними медитаціями "Чи не за морем моя доля", "Переддосвітня година. Померкає світло зір" та Павло Грабовський - поет трагічної, а водночас героїчної долі, який в "Українській Музі" представлений досить широко і ліричними шедеврами, і громадянськими віршами. Чимале місце займають вірші-переспіви (з Ади Негрі, Іллі Чавчавадзе, Марії Конопницької, Томаса Гуда, Мікеланджело). Адже український поет активно (наскільки це йому вдавалося в умовах життя на засланні) звертався до світової літератури.

Тільки перекладною поетичною творчістю репрезентований в антології Максим Славинський, що увійшов в історію України як політик, а в історію літератури - як один із кращих українських перекладачів лірики Генріха Гейне. Тут, зокрема, вміщено таку перлину, як "Коли розлучаються двоє", що була покладена на музику Миколою Лисенком як пісня-дует і облетіла всю Україну, але... без імені перекладача, яке замовчувалось у радянський час (емігрував).

Низка віршів Василя Щурата засвідчує небуденний талант поета-лірика, який водночас виступав і як критик та історик літератури. У поезії Щурата художньо переломлюються явища історичного минулого, події кінця XIX - початку XX століття. У непоодиноких віршах поет прагне осмислити суть буття людини, утверджує необхідність боротьби за високі людські ідеали, прагне обнови життя. Він проклинає "тишу понуру", рад би, щоб грім збудив сонну природу, тобто, щоб настали відрадні суспільні зміни.

З поетичних творів Івана Стешенка (1873-1918), який залишив помітний науковий доробок насамперед в галузі критики і літературознавства, в антології вміщено кілька оригінальних ліричних медитацій і два перекладипереспіви (з Фрідріха Шіллера і Семена Надсона). Характерним для поета-перекладача "Метаморфоз" Овідія є звернення до античних образів і сюжетів, як це маємо у вірші "До статуї Гомера". Стешенко уславлює життєдайну силу античного мистецтва, його нев'янучу красу.

Паралельно у поезії автора виразно звучать мотиви глибокої любові до України, боротьби за її волю (цикл "Сонети").

В "Українській Музі" читач зустрівся з такою небуденною постаттю, як Іван Липа (1865-1923) - поетом, прозаїком, літературним критиком. Подано зразки його патріотично-громадянської лірики, переспіви з Лермонтова і Надсона.

До маловідомих сьогодні поетів належить письменник, громадсько-культурний діяч і педагог Сильвестр Яричевський (1871-1918). Свого часу широкого розголосу набрав його вірш, співзвучний епосі і покладений на музику, - "Гімн" ("Побідна пісне, загреми").

Серед менш відомих поетів - Марія Загірня (1863-1928), дружина Бориса Грінченка - Грицько Кернеренко (1863-?) - автор кількох збірок віршів, О. Галка та Петро Голота. Їхня творчість розвивалася у традиційному для української поезії руслі, не виходила за рамки узвичаєних тем і образів, але у своїх кращих виявах, викликає зацікавлення індивідуальними рисами. Чимало віршів Кернеренка близькі до фольклорно-поетичних мотивів.

Загірня відома як дитяча письменниця, поет, прозаїк, перекладач, активна діячка на ниві народної освіти. Вона залишила чималу творчу спадщину. Продовжувала виступати в літературі і в післяреволюційний період, займалася, як і Грінченко, лексикографічною працею. Великі заслуги має як видавець, перекладач, педагог. Померла в Києві.

Нелегкої долі зазнав і письменник Іван Липа - активний учасник громадсько-культурного життя на Україні (один із активних діячів антицарського

"Братства тарасівців"), 1919 року - міністр віросповідань, 1921 - міністр охорони здоров'я Української Народної Республіки. Видав низку збірок оповідань і повістей, опублікував чимало спогадів про визначних діячів культури. В останні роки жив з лікарської практики у Винниках біля Львова. Тут і помер. Син Липи - письменник, вчений Юрій Липа - на честь батька видав збірку "Світильник неугасимий" (Каліш, 1924). В останні роки пам'ять про Липу починає відроджуватися.

До літераторів, які з різних причин на початку творчого шляху "зламали перо", хоч виявляли безперечний хист, належить Петро Голота. Коваленкові, очевидно, справжнє ім'я цього письменника було невідоме. Звернення до журналу "Зоря" (1891), де Петро Голота дебютував, дало змогу виявити ще низку його віршів, а також три оповідання. Архів редактора згаданого журналу Василя Лукича (літературний псевдонім Володимира Левицького) допоміг документально встановити справжнє ім'я Петра Голоти, яке виявилося літературним псевдонімом Григорія Грушевського. Він вчителював на Уманщині (село Нові Греблі) та на Поліссі (село Стремигород біля Коростеня). На деякі відомості про нього вдалося натрапити в журналах "Правда" за 1890-1894 роки, в архіві цього видання, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника АН України (тека 22). Грушевський зарекомендував себе низкою віршів та оповідань, в силу нез'ясованих причин замовк у літературі, а до широкого загалу - читачів Наддніпрянської України - дійшов тільки 1908 року в час духовного пожвавлення на його рідній землі, щоб потім знову піти у небуття.

Сьогодні, майже через сто років з часу виходу антології, на мою думку, деякі з біографічних характеристик необхідно доповнити, збагатити. Щодо Кримського, то слід сказати, що він став одним із визначних письменників і вчених, був обраний академіком АН УРСР. Згодом зазнав гонінь з боку офіційних властей і під час Великої Вітчизняної війни його примусово евакуювали з України і по дорозі знищили.

Славинський, пов'язавши свою долю з визвольною боротьбою українського народу за незалежність, 1919 року став головою дипломатичної місії Української Народної Республіки в Празі. Емігрував за кордон. Заробляв на хліб насущний педагогічною працею, журналістикою, перекладами. Помер на чужині, понад півстоліття був викреслений з українського духовного життя. Щурат 1927 року обраний був академіком АН УРСР, у 30-тих роках - у період розгулу сталінського деспотизму - позбавлений цього звання як політично неблагонадійний. 1939 року поновлений у складі українських академіків.

Стешенко, віддавши свої знання, літературний хист новоутвореній 1917 року Українській державі, 1918 року впав жертвою підступного вбивці на вулиці рідної Полтави. Довгий час його ім'я і спадщина замовчувалися. Великий архів Стешенка його дочка Ірина Стешенко передала відділові рукописів Бібліотеки АН України. Велика спадщина поета, перекладача і вченого чекає на перевидання.

Про творчість Яричевського на Україні з'явилося ряд літературно-критичних публікацій, але досі не перевидано його творів, хоча українці в Румунії, де живе родина поета, опублікували зібрання його творів у двох томах ("Твори", Бухарест, 1978). Вони вийшли заходами Магдалени Ласло-Куцюк за активною підтримкою сина письменника Богдана Яричевського. Вічний спочинок Яричевський знайшов у місті Сереті, де був викладачем гімназії.

Коваленко не мав даних про поета О. Галку, не знав його справжнього прізвища. Архівні пошуки дали змогу з'ясувати, що під псевдонімом "О. Галка" виступав Олександр Галкін, ім'я якого загубилося серед епізодичних учасників літературного життя на Україні. Дебютував він у "Зорі" не 1891 року, як зазначив у преамбулі до його віршів Коваленко, а 1892.

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип.8.-К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0017-5

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою, після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 024}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 8. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк. 3,255. Ум. фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид. арк. 2,57.Тираж 30000 прим..Зам. 3019
Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургеневська, 46.
Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0017-5(Вип.8)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Вороний, Галіп, Чернявський, Лепкий, Ружний, Мальований, Залізняк, Крижан-паша, Козловський, Кибальчич, Мандичевський Кузьменко, Карманський.

Випуск 9

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Микола Кіндратович Вороний.

Род. 1871 р.

Родився р. 1871 листопаду (ноября) 24-го в Катеринославщині. Дід його Павло Денисович,—з „вольноотпущених" кріпаків, служив в уланах, од чого й улишне прізвище їх було: Улани, або Уланенки. На першім, чи другім році життя М. В—го батьки його переїхали в Харьківщину й перевезли його з собою. Букви вперше проказала йому рідна мати десь на 5-ім, чи 6-ім році; вона ж своїми співами й оповіданнями, а також реляціями з газет про російсько-турецьку війну, яка саме тоді счинилась, мала величезний вплив на його душу; другий вплив робила на поета улиця—люди й сельскі хлопці. До школи почав він ходити на 7 році (на св. Наума) на Гончарівці, передмістю Харькова. Далі вступив в реальну школу (гимназію) там же в Харькові. Пізніше переїхав з батьками до Ростова над Доном і перевівся до тамошньої реальної школи. Почав віршувати ще в Харькові, а цілком захопився поезією вже в Ростові, наслідуючи Шевченка, з яким познайомився ще малим хлопцем, літ 6—7 з Кулішевих метеликів („Катерину" Шевченкову мало не всю знав на памьять). Їхати до вищих шкіл не довелось, бо попав за політичні справи (мав тих справ аж три) в тюрму, а потім був одданий під „гласний догляд" на 3 роки і мусив сидіти в однім місті і служити в банку. За три роки, збувшись жандарської опіки, поїхав до Відня, до тамошнього університету і вступив членом до студентського т-ва „Січ", але через кілька місяців переїхав до Львова і в тамошнім університеті, на філософ. одділі, вибув $2^1/_2$ роки. Тоді близько зійшовся з Ів. Франком, який мав на його взагалі великий вплив, а потім з М. Ганкевичем і його товаришами, переймаючись разом з ними ідеями „экономичного матеріалізму". За той час був членом редакц. комітету журнала „Життє і Слово", де під псевдонімом Homo вів одділ „Вісти з Росії"; був якийсь час неофіц. редактором „Зорі", пи-

сав статті ріжного характеру і поезії у видатних прогресівних виданнях в Галичині й Буковині і виконував обовьязки урядника, бібліотекаря й коректора в „Науковім Т-ві ім Шевченка у Львові". Якийсь час був режисером укр. театру там же в Галичині (в Тернополі). Р. 1897 покинув Галичину і вступив артистом до трупи М. Кропивницького, що грала в Москві, але з Москви зараз же був висланий, яко „небезпечний" і ледві через кілька місяців, після затяжного клопоту, вернувся до тієї ж трупи вже в Петербург; через рік перейшов до трупи Саксаганського, де пробув довший час, а потім служив то на російській (тим часом поповнюючи театральну освіту на приватних др. курсах) то на українській сцені, де випадало. Р. 1901 покинув був сцену і служив по ріжних громадських інституціях в Катеринодарі, Харькові, Одесі, аж поки не оженився (р. 1903, з дочкою відомого поета М. Вербицького) і не осівся на життя в Чернигові, де й до сього часу служить в Статистичн. Бюрі Губернськ. Земства, час од часу виїжаючи не на довго з якоюсь трупою в театральну подоріж, на окремі вистави то що. Перший його твір за порадою і ласкавою рекомендацією небіжчика Ів. Тобілевича (Карпенка-Карого) надруковано в „Зорі" р. 1893—це був вірш „Не журись, дівчино", посвячений Людм. Старицькій. Далі він друкував, переважно поезії, в ріжних часописях, журналах і альманахах по цей і по той бік кордону, що ділить Україну. Напрямок творчости В—го спершу романтичний, патріотично-громадянський де-далі ширшає й глибшає та збагачується темами загально-світової ваги, питаннями філософичними („Мандрівні елегії", Vae victis), де до жахливого песімізму й одчаю домішуються поважно-велебні акорди пантеізму (особливо „Ікар" і „До моря"). Навіть теми кохання Вороний вже трактує цілком не так, як раніше (напр. порівн. „Пісні кохання" і пізніші „Дніпрові спогади" та „За брамою раю")—і концепція, і форма вислову, і символіка—вже инші. В кінці 1901 р. на сторінках „Л.-Н. В-ка" В—ний вдається з „одкритим листом" (названим критикою „маніфестом") до українських письменників, з закликом шукати нових шляхів в поезії, „де б хоч клаптик яснів того далекого, блакитного неба, що од віків манить нас своєю незглибною таємничістю" і запрошуючи до участи в альманаху, „який би і змістом, і виглядом бодай почасти міг наблизитись до новіших течій та напрямків в сучасних літературах европейських". Року 1903 той альманах вийшов у світ під назвою „З над хмар і з долин". З'єднавши більшість прихильних одзивів („Од. Нов.", „Юж. Об.", „Югъ", „Л.-Н. В." та инші), він знайшов і гострий осуд з боку критика „Кіевськ. Ст." д. Єфремова за „декаденство", як охрестив той без розбору вгурт всі нові напрямки, що одбились в тім збірнику. Проте альманах цей був першою кладкою для модернізму на тутешній Україні. Тепер Вороний працює по спромозі у всіх наших видатних виданнях, але тяжкі обставини родинного життя значно затримали його творчість. Написав Вороний дуже не багато, всього до цього часу щось коло 100 поезій; есть ще й недруковані. Їм же написано два оповідання: 1) „Чабан Пилип" (друк. в „Буковині", 1896 р., але написаний значно раніш—в тюрмі) та 2) „Пустоцвіт" (альманах „З потоку життя", Херсон 1905 р.), а також чимало статтів публіцістичних та критичних і театральних рецензій („Жит. і Сл." „Зоря" і инші). Прихильні оцінки його поезій давали: Д. Мордовець („СП. Вѣд."); М. Кононенко („К. Ст." р. 1896); Л. Старицька („К. Сл." р. 1896); Ів. Франко („Л.-Н. В." р. 1903 реценз. на альм. посв. Ів. Котляревському і Словарь Брокгауза—в статті Южно-русск. литература). Його поему „Євшан-зілля" С. Бердяєв переклав на німецьку мову. У Воронього есть кілька нових форм віршу або утворених ним самостійно, або перенесених вперше з чужих літератур, переважно з французької (з Вікт. Гюго, Верлена, Доде), та російської (Бальмонт). Поезії Вороного друковалися: в „Зорі", „Складці"—альм.

Білиловського, „Степ. квітках" „Літ.-Наук. Вісти.", „Акордах", „Розвазі", „Досв. Огнях", „За красою", „З над хмар і долин", „Дубовому листі", „На вічну пам'ять Котляревському", „Багатті", „З потоку життя"; журн. „Новій Громаді" і инш. Микола Вороний, мабуть, самий видатний л і р і к з усіх сучасних українських поетів. Зміст його поезій оригінальний і дише надзвичайною ніжністю й свіжістю... Що торкається до форми поезій, то вона в його бездоганна—легка, граціозна і красива, а в мові він дійсний пурист: ні одного незграбного, вульгарного слова, ні одного невдатного, коструватого виразу... Про його можна сказать, що він, з ласки неба, справжній поет... І вже давно відчувається у нас потреба в виданні окремого збірника його поезій.

Л і т е р а т у р н і д ж е р е л а для б і о г р а ф і ї: 1) *Автобіографічні відомости*, ласкаво прислані поетом; 2) „*Вік*" т. I (1902); 3) *М. Комаров*—„Українська драматургія" (Одесса).

Мандрівні елегії

I.

Знов стелеться передо мною шлях
Через терни, байраки, дике поле...
Куди ж по всіх зневіррях та жалях
Знов поженеш мене, лихая доле?
Чи вже-ж у мандрах по чужих краях
Ще мало мук зазнало серце кволе?
Дарма, дарма... Як Марко той Проклятий,
Я мушу все блукати і блукати.

Та не провина, тяжча од усіх,
Мене гнітить, мов торба за плечима,
Жене на шлях, позбавлений утіх—
Мене провадить сила невидима.
Вона страшна, як первородний гріх,
Знадна, як рай, що зник перед очима!..
В душі лишилась згадка того раю,—
Чи ж не його тепер я скрізь шукаю?

І ось тій силі невідомій я
Коритися без оборони мушу.
Самотність, вірна подруга моя,
Іде за мною вслід, куди не рушу,
І мов холодна, темна течія
Вливається і студить мою душу...
Ні радощів, ні щастя, ні кохання,
Одно мені судилося: блукання!

Чи я знайду спочинок за життя
А чи тоді, як ляжу в домовину,—
Там, в царстві тіней, снів і забуття,
Куди з старим Хароном я полину,
Відкіль немає більше вороття,
Де ніч—за день і вічність—за хвилину?
Запав туман... І в тиші урочистій
Я бачу шлях у далині імлистій.

Бери ж костур, мандрівцю, і рушай.
Прощай, похмурий, непривітний краю!
Кажу тобі в останнє се „прощай",
Бо повернутись знову не бажаю.
Свій жаль тяжкий, зневагу і одчай,
Що ти завдав, в собі я заховаю
І, бредучи од хати і до хати,
Піду у світ порадоньки шукати.

II.

Холодні хмари залягли блакить;
Холодний вітер дме в степу потужно,
Гне очерет додолу, шелестить,
Мов звір в байраці вие осоружно.
І я один, без тями, мимохіть,
Немов затерплий весь, іду байдужно...

Куди? по-що? Хіба не все одно
Тому, хто з рук згубив своє стерно.

Туман і мряка... Шлях ще бачуть очі,
Але гаї, оселі і луги,
Немов завій жалобний, сумрак ночі
Вкриває вже поволі навкруги.
З густої мряки, буцім поторочі,
Снуються дивні витвори нудьги;
До мене линуть, простягають руки,
Я бачу їх, я чую спів і гуки...

Ні, то не спів. То ніби щось квилить
І скиглить, мов підстрелена пташина,
Щось хлипає, і стогне, і кричить,—
Голосить, мов охлялая дитина...
Та що-ж воно? Стрівай... Цить, серце, цить!

Се-ж у тобі озвалась самотина,
Озвалися нудьга твоя і жаль
І давня, нерозважена печаль!

Вгамуйся, серце! годі, схаменися...
Та ні,—вже з уст зірвалися слова:
„Гей-гей! чи є хто в лузі—озовися!
Чи є де в світі ще душа жива?
Гей, люди! де ви? Чи перевелися,
Чи вас пожерла пустка світова?!
Рятуйте! пробі!.. ось я тут конаю...
Життя, життя—чи пекла, а чи раю!..“

Нікого. Темно. Марний поклик мій...
Хоч би луна озвалася до мене!
Єдиний відгук в темряві нічній—
То подмух вітру та виття скажене...
Іди-ж, знов міряй шлях далекий свій
І знов марнуй життя своє злиденне!
Ні щирости, ні теплого слівця—
Нудьга, нудьга без краю і кінця...

III.

Невже-ж всесильне царство Арімана?
І навіть ідеал жіночий мій,
Та світла постать, серцем пожадана,
Той любий витвір таємничих мрій,
Неначе зірка в хвилях океана,
Погасне, зникне в темряві густій?
Невже-ж довіку мушу я блукати,
Нудити світом та чогось шукати!..

Як тяжко жити в ті похмурі дні,
Коли нема де серцю відпочити,
Коли обсядуть думи навісні,—
Голодні, голі, мов циганські діти...
Куди од їх подітися мені?
Як страшно жити, о, як страшно жити!
Скажений душу роздирає крик,
Стає на той час звіром чоловік.

О, рідна земле, люба моя нене,
Чому, припавши до твоїх грудей,
Я тільки плачу, як дитя нуждене,
А сил не набіраюсь, як Антей?
Чому надія, що злетить до мене,
Щезає раптом геть з моїх очей?
Чому нараз я чуюся безсилий
І падаю, мов той Ікар безкрилий?

Ні, не тобі, знеможеній землі,
Подати ліки на моє знесилля.
Сама ти вбога. На твоїй ріллі
Лишилося саме сухе бадилля!
Де-ж візьмеш ти на болі та жалі
Цілющого та чарівного зілля?
Гіркий полинь, болиголов, бурьян
Не втишать болю, не загоять ран.

Тебе я, земле, всю сходив до краю...
І ось тепер серед твоїх степів,
Немов по кладовищу, прохожаю,
І біль душі, сей виплаканий спів,
В своїх сумних октавах виливаю...
Але чи ж виллю весь? ба, шкода й слів!
Як море, що хвилює, не вгавае,
Так він кінця і спочивку не має.

VAE VICTIS.

Я знемігся, згорів... Моє серце на попіл зотліло,
Мою душу самотну пожерла гадюка-нудьга.

І безсилий хилюсь я, хоч ще молоде моє тіло...
Я знемігся, згорів... Моє серце на попіл зотліло,—
В нім погасла снага.
Мов свобідний орел, моя думка в просторах шугала,
І я, спраглий, схилявся і пив із криниці знаття,
Ні, не марно я жив,—я боровся, шукав ідеала,
Мов свобідний орел, моя думка в просторах шугала—
В тих просторах життя!
І мов нагла мара мені світ весь од сонця закрила...
У гонитві дареній минули найкращі літа,
Мрії гасли, як зорі, вломились напружені крила,
І, мов нагла мара, мені світ весь од сонця закрила
Неминуча мета.
Я самотний стою. Наді мною реве хуртовина,
Зграї гарпій проклятих, що звуться „навіщо", „куди",
Мою душу жеруть... Як покинута в лісі дитина,
Я самотний стою. Наді мною реве хуртовина,
Замітає сліди.

Осокорі

I.

Мов зібралися юрбою
Наді мною
І шумлять осокорі...
Довгі віти розгортають,
Тихо-тихо колихають
Буйні голови старі
І зітхають сумовито
Та, немов крізь сон, сердито
Гомонять чуприндарі.

Ох, я знаю ту їх мову
Колискову,
Повну жалю в осени,
Що мов легіт супокійний,
Мов канон меланхолійний,
Навіває тихі сни,
І в хвилини чарівливі
Будить в серденьку тужливі,
Любі спомини весни.

II.

Мені вас жаль, осокорі,
Ставні, широкополі!
Ваш лист зелений ще вгорі,
Та вже пожовк він долі...

Холодний вітер рознесе
Роскішні ваші шати,
Мов дране шмаття, понесе
І буде пустувати.

Його протяглий, хижий свист
Віщує перемогу...
Зівьялий лист, пожовклий лист
Шепоче скаргу Богу!

Ось він зривається, тремтить
І падає поволі...
Ще мить одна, остання мить
І ви—обдерті, голі!..

А далі... далі лютий час!
Метелиці, морози
Без жалю витиснуть у вас
Гіркі, старечі сльози,

Приглушать всю нудьгу, печаль
І біль несамовитий...
Осокорі, мені вас жаль
За вік ваш пережитий!

Осокорі, осокорі—
Ставні, широкополі...

Ваш образ, велитні старі—
Зразок моєї долі!

III.

Чи ж на довгий час—хто знає?—
Вас лишив я для чужини,
Де ростуть чужі рослини,
Де в промінні море сяє...

А про те сей край роскішний
Не звабля мене красою,—
Тихий сум іде за мною—
Невідступний, неутішний.

Тут, над морем сим погідним,
Я тужу тепер за вами,
Любими осокорями,
Мов за чимсь коханим, рідним.

Я дивлюсь в простір з нудьгою,—
І ваш вигляд сумовитий,
Мовчазливо-гордовитий
Манячить передо мною.

Я вслухаюсь в плескіт хвилі,—
І мов чую в нім ваш гомін,
І в душі зринає спомин
Про часи колишні, милі...

Наче хмара, налягає
Сум на серце наболіле,
І воно, посиротіле,
Мов та чайка проквиляє.

ВЕСНЯНІ МЕЛОДІЇ:

I. Хмари.

Сунуться, сунуться хмари,
Темні, брудні,
Наче злих фурій отари,
Мов ті привидця, страшні.

Вітер гуде, завиває,
Гілля зелене ламає,
Цвіт молодий обриває—
Цвіт на весні.

„Сонечка, сонечка з неба,
Світла й тепла!
Жити нам, житоньки треба!..
Весно... ти нас завела...“

Тужить зелена діброва,
Плаче травиця шовкова,
Хилиться квітка чудова —
Квітка мала.

Сунуться, сунуться хмари—
Думи сумні.
Де ж ви поділися, чари,
Мрії щасливі, ясні?

Чи вже вам більш не рясніти,
А чи, як зірвані квіти,
Вьянути тільки й марніти
В серці на дні?

II. Соловейко.

Розцвівся пишно мій садок:
Рясна черемха і бузок,
І яблуневий цвіт
В своїм убранні молодім
Блищать на сонці золотім
І шлють йому привіт.

Барвінок стелеться в траві;
В зеленій свіжій мураві
Рясніють квітоньки—
Жовтогарячі, голубі
І срібні, з ними ж у юрбі,
Конвалій пелюстки.

Ставні, поважні явори,
Дуби, зіпнявшись догори,
Красують мовчазні.
Заледві вітер набіжить,
По їх верхах зашамотить
І зникне в гущині.

Цвіте, буяє рідній край,
Немов казковий, тихий рай
Фантазії і снів!

Ось чую—що то ляскотить
В ясній повітрі аж дзвенить?
То соловейків спів:

„Прийшла весна, прийшла красна,
Роскішна, люба, чарівна,
Тепло і світ несе вона,
Розбужує од сна!

Живімо ж всі, поки життя
Дає нам світлі почуття,
Хвилини щастя, забуття—
Не буде вороття!

Радіймо всі—весна прийшла!
Вітаймо сонце, що тепла
Дає для мушки і стебла,—
Хвала йому, хвала!"

Так соловейко щабетав,
А я сидів та сумував,
Мене не тішив спів—
Туманом мій повився зір,
Мов темна ніч, важкий докір
В душі моїй бренів.

Вітай, бажаний гостю мій,
Але, на жаль, спів любий твій—
Се пісня не моя,
Бо звик ти очі закривать,
Коли почнеш пісень співать—
Сього не вмію я.

Роскішний край мій у ярмі,
Мій люд—невольники німі,
На їх устах печать.
Чого од їх навчився я,
Те пісня й віддає моя:
Умію я... ридать!

III. Сонце заходить.

Сонце заходить, цілуючи гай,
Квіти кивають йому на добраніч,
Шепчуть, листочки звиваючи на ніч:
„Не покидай, не покидай!.."

„В рідному краї нам долі нема:
Бурі нас нищуть, пригноблює тьма,
Студять морози...
Цвіт наш, красу нашу—гублять усе!
З півночі вітер з собою несе
Люті погрози...
„Мало зазнали ми світла й тепла:
Холод, тумани та сіра імла—
От наша доля!
Пàсербам в рідній своїй стороні,
Нам хіба тільки ввижається в сні
Щастя та воля."
Сонце заходить, цілуючи гай;
Квіти кивають йому на добраніч,
Шепчуть, листочки звиваючи на ніч:
„Не покидай, не покидай!.."

IV. Sphärenmusik.

(Музика неба)

Тиха гармонія ночі.
Лагідно в височині
Сяють ласкаві, ясні
Зорі, мов янголів очі,
Ніжно-сумні.
В сяйві од шат променистих
Небо зітхає, тремтить,—
Мліє таємна блакить;
Місяць на хвилях імлистих
Марить чи снить.
Бачиться, в тиші глибокій
Крилами має весна;
Ніжно хвилює луна
Десь в просторі високій
Ледві чутна.
Легкий, як мрії зітхання,
Любий, як марево снів,
Лине з надхмарних країв
Повний краси, раювання
Божеський спів.
Мов би в широкім просторі,
Славлячи бога свого,

Духи співають його.
Слухають місяць і зорі
Співу того.
Тихо бренять і зникають
В безвісти звуки ясні,
Гаснуть, як в морі огні
І лебедять, і спадають...
В душу мені.

Дніпрови спогади.

I.

То літньої ночі було, на Дніпрі...
Чудової теплої ночі!
Горіли бриллянти в небеснім шатрі
І очі зоріли дівочі...
То літньої ночі було, на Дніпрі...

Як тихо та любо було навкруги!..
Все лагідним сном спочивало.
На гори, долини, Дніпра береги
Роскинула ніч покривало.
Як тихо та любо було навкруги!..

І серце спочило в щасливому сні...
Трівоги його не лякали,
Розмова солодка і очі ясні
Голубили і колисали....
І серце спочило в щасливому сні...

Як буря, хвилина страшна надійшла!
І серце немов яка сила
Схопила в обійми, кудись понесла
І довго, шалено крутила.
Як буря, хвилина страшна надійшла!

То літньої ночі було, на Дніпрі...
Чудової теплої ночі!
Горіли бриллянти в небеснім шатрі
І очі зоріли дівочі...
То літньої ночі було, на Дніпрі..

II.

Я її в домовину живу поховав
Без процесії, без похорону.
Не читав псалтиря, молитов не співав,
Не було і посмертного дзвону;
Тільки пугач кричав, тільки вітер ревів,
Похоронний виводячи спів.

Ніч зловіща була, як безодня, страшна.
Жовтий місяць дивився із хмари,
Мов обличча мерця... І та хвиля сумна
Була хвилею лютої кари.
„Вічну памьять“ у лісі десь вовк завивав,
Як її в домовину живу я ховав.

Довга вічність пройшла за ту хвилю одну...
Власне серце я видер руками
І до неї поклав у холодну труну,
І стояв, і дивився без тями.
Чи я знав, що чинив? чи того я хотів?
Сам собі я тоді пояснить не умів.

І скінчивши злочинство, ногою став я
На руйновищі щастя булого;
Скамьянілий стояв, без думок і чуття,—
Не було в мені місця живого.
Не зітхав, не ридав і волосся не рвав,
Наче памьятник, я мовчазливий, стояв.

Я її в домовину живу поховав,
Без процесії, без похорону.
Не читав псалтиря, молитов не співав,
Не було і посмертного дзвону;
Тільки пугач кричав, тільки вітер ревів,
Похоронний виводячи спів.

Євшан-зілля.

Да лꙋче есть вх своей земли
костью лечи инели на чꙋже славнꙋ быти

Літопись по Іпатському списку.

В давніх літописях наших
Єсть одно оповідання,
Що зворушує у серці
Найсвятіші почування.

Не блищить воно красою
Слів гучних і мальовничих,
Не вихвалює героїв
Та їх вчинків войовничих.
Ні, про инше щось говорить
Те старе оповідання...
Між рядками слів таїться
В нім якесь пророкування.
І воно живить надію,
Певну віру в ідеали
Тім, котрі вже край свій рідний
Зацурали, занедбали...

* * *

Жив у Київі, в неволі,
Ханський син, малий хлопчина,—
Половецького б то хана
Найулюблена дитина.
Мономах князь Володимир
Взяв його під час походу
З ясирем в полон і потім
При собі лишив за вроду.
Оточив його почотом
І роскошами догідно,—
І жилось тому хлопняті
І безпечно, і вигідно.
Час минав. І став помалу
Рідний степ він забувати,
Край чужий, чужі звичаї
Як за рідні уважати.
Та не так жилося хану
Без коханої дитини:
Тяжко віку доживати
Під вагою самотини!..
Зажурився, засмутився,
Вдень не їсть, а серед ночі
Плаче бідний та зітхає,
Сну не знають його очі.
Ні од кого він не має
Ні утіхи, ні поради,—
Світ увесь йому здається
Без краси і без принади.
Кличе він гудця до себе
І таку держить промову,
Що мов кровью з його серця
Слово точиться по слову:

„Слухай, старче! Ти шугаєш
Ясним соколом у хмарах,
Сірим вовком в полі скачеш,
Розумієшся на чарах.
„Божий дар ти маєш з неба
Людям долю віщувати,
Словом, піснею своєю
Всіх до себе привертати.
„Ти піди у землю руську,
Ворогів наших країну;
Відшукай там мого сина,
Мою любую дитину.
„Роскажи, як побиваюсь
Я за ним і дні, і ночі,
Як давно вже виглядають
Його звідтіль мої очі.
„Заспівай ти йому пісню,
Нашу рідну, половецьку
Про життя привільне наше,
Нашу вдачу молодецьку...
„А як все те не поможе—
Дай йому євшана-зілля,
Щоб понюхавши, згадав він
Степу рідного привілля!"
І пішов гудець в дорогу.
Йде він три дні і три ночі...
На четвертий день приходить
В місто Київ опівночі.
Крадькома пройшов, мов злодій,
Він до сина свого пана
І почав казати стиха
Мову зрадженого хана.
Улещає, намовляє...
Та слова його хлопчину
Не вражають, бо забув вже
Він і батька, і родину.
І гудець по струнах вдарив!
Наче вітер у негоду,
Загула невпинна пісня,
Пісня вільного народу—
Про славетнії події,
Ті події половецькі,
Про лицарськії походи,
Ті походи молодецькі...
Мов скажена хуртовина,
Мов страшні Перуна громи,—

Так ревли-стогнали струни
І той спів гудця—сіроми!
Але ось вже затихає
Бренькіт дужий, акордовий
І замість його чути
Спів народній, колисковий.
То гудець співає тихо
Пісню ту, що співала
Мати синові своєму,
Як маленьким колисала.
Наче лагідна молитва,
Журно пісня та лунає...
Ось її акорд останній
В пітьмі ночі потопає.
Але спів сей ніжний, любий,
Ані перший—сильний, дужий
Не вразив юнацьке серце,—
Він сидить німий, байдужий.
І схилилася стареча
Голова гудця на груди:
Там, де пустка замість серця,
Порятунку вже не буде!..
Але ні! Ще є надія
Тут, на грудях, в сповиточку!
І тремтячими руками
Розриває він сорочку,
І з грудей своїх знімає
Він євшан, чарівне зілля,
І понюхать юнакові
Подає оте бадилля.
Що ж се враз з юнаком сталось?
Твар поблідла у небоги,
Затремтів, очима блиснув
І зірвавсь на рівні ноги.
Рідний степ широкий, вільний,
Пишнобарвний і квітчастий
Раптом став перед очима,—
З ним і батенько нещасний!
Воля, воленька кохана!..
Рідні шатра, рідні люде...
Все те разом промайнуло,
Стисло горло, сперло груди.
„Краще в рідним краї милім
Полягти кістьми, сконати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати!"
Так він скрикнув. І в дорогу
В нічку темну та погожу
Подались вони обоє,
Обминаючи сторожу.
Байраками та ярами
Неутомно прохожали,—
В рідний степ, у край веселий
Простували, поспішали...

* * *

Україно, мамо люба!
Чи не те ж з тобою сталось?
Чи синів твоїх багато
На степах твоїх зосталось?
Чи вони ж не відцурались,
Не забули тебе, неньку,
Чи сховали жаль до тебе
І кохання у серденьку?
Марна річ! Були і в тебе
Кобзарі-гудці народні,
Що співали віщували
Заповіти благородні,
А про те тієї сили,
Духу, що зрива на ноги,
В нас нема і манівцями
Ми блукаєм без дороги!..
Де ж того євшану взяти,
Того зілля-привороту,
Що на певний шлях направить,—
Шлях у край свій повороту?!

---

* * *

Краю мій рідний, занедбаний краю,
Де ж те сподіване щастя твоє?
Крається серце од болю, одчаю,
Як тільки долю твою нагадаю—
Горе моє!..
Люду мій бідний, окрадений люду!
Що у твоїх я побачив очах,
То вже й довіку свого не забуду;
Де б я не був, всюди бачити буду—
Голод і жах.

Легенда.

Дівчину вродливу юнак покохав,
Дорожче од неї у світі не мав
Ой, леле!—у світі не мав.

І клявся, божився, що любить її
Над сонце, над місяць, над зорі ясні.
Ой, леле!—над зорі ясні.

— „Тебе я кохаю. За тебе умру...
Оддам за кохання і неньку стару!.."
Ой, леле!—і неньку стару!

Та мила його не боялась гріха:
Була, як гадюка, зрадлива, лиха,
Ой, леле!—зрадлива, лиха.

Всміхнулась лукаво і каже йому:
— „Не вірю, козаче, коханню твому",
Ой, леле!—коханню твому.

— „Як справді кохаєш, як вірний єси,
Мені серце неньки живе принеси."
Ой, леле!—живе принеси.

Юнак мов стерявся: не їв і не спав,
Три дні і три ночі він десь пропадав.
Ой, леле!—він десь пропадав.

І стався опівночі лютий злочин:
Мов кат, витяв серце у матері син...
Ой, леле!—у матері син!

І знову до милої, з серцем в руках,
Побіг, і скажений гонив його жах.
Ой, леле!—гонив його жах.

Ось-ось добігає, не чуючи ніг...
Та раптом спіткнувся і впав на поріг.
Ой, леле!—і впав на поріг.

І серденько неньчине кровью стекло
І ніжно од жалю воно прорекло.
Ой, леле!—воно прорекло.

В-останнє озвалось до сина в ту мить:
— „Мій любий, ти впав... Чи тебе не болить?"
Ой леле!—тебе не болить?

Ніч.

(Уривок з поеми).

Немов красуня сумовита,
Спочила втомлена земля,
Серпанком ночі оповита.
І з нею гори і поля,
Гаї зелені і оселі
Прибрались в шати невеселі.
Панує всюди сон міцний;
І тільки в небі місяць ясний,
Як той коханець потайний—
І безнадійний, і нещасний—
З за хмари крадеться сумний.
Чудні, химерні визерунки
Малює він в нічній імлі
І шле з промінів поцілунки
Коханій вродниці—землі.
Та тихо, тихо сяють зорі,
Холодним блиском миготять...
А скрізь в небесному просторі,
Як в неосяжнім синім морі,
Розлита божа благодать!
Чудова ніч! Повітря груди,
Немов цілющу воду пьють,
Мов легше стало їм дихнуть
І тиша ллється в їх зівсюди.
Неволя спить. Заснуло лихо.
І разом на душі слабій
Зробилось ясно, любо-тихо,
Настав бажаний супокій.
І зграї легкокрилих мрій
Сплелися в образи, видіння
І в пасмах срібного проміння
Літає їх чудовий рій...
Трівоги в серці а-ні знати,
І думи чорні линуть пріч,—
Молитись хочеться й кохати.
Кохати всіх... Чудова ніч!

До моря.

Чолом тобі, сине, широке море!
Незглибна безодне, безмежний просторе,
Могутняя сило,—чолом!

Дивлюсь я на тебе—і не надивлюся,
Думками скоряюсь, душею молюся,
Співаю величний псалом.
Міцне, необорне!.. Ні грому, ні хмари
Не страшно тобі, не боїшся ти кари,—
Само собі вищий закон!
Звабливе, роскішне! В тобі й раювання,
І мрія солодка, і втіха кохання,
І любий та лагідний сон...
Прийшов я до тебе змарнілий та бідний,
Проте ж не чужий, але близький та рідний,
Тобі бо віддавна я свій.
І ось я з тобою душею зливаюсь,
В просторі блакитнім на хвилях гойдаюсь,
Втопаю в безодні твоїй!..
Як ти неосяжне, хистке, таємниче,
Як ти чарівлнве, як ти бунтівниче,
Така ж і душа у співця;
Тому і до тебе вона так прихильна,
Що пут і кайданів не зносить, і, вільна,
Бурхає, як ти, без кінця.

Ікар.

О, Ікаре нещасливий!
О, Дедалів славний сину!
Я мов бачу в цю хвилину
Вид і погляд твій звабливий.

Світлий образе, блискучий!
Ти стоїш передо мною—
Гордий силою міцною
І одвагою могучий.

Не спинила тебе рада
Батька любого, старого...
В сяйві сонця золотого—
Там була твоя принада!

З давніх літ вона манила,
І зробилась ідеалом,
І юнацьким чистим палом
Тобі душу запалила.

Світло сонця чарівливе—
Джерело життя земного,
Світло сонця золотого
І ласкаве, і пестливе,

В нім знадна, могуча сила,—
І для нього ти покинув
Землю, батька і полинув,
Як почув у себе крила.

Не лякався ти Міноса;
Ти шугав в яснім просторі,
І не знав, що в темнім морі
Знайдеш смерть коло Самоса...

Віск ростанув... І, безкрилий,
Впав ти, хлопче необачний...
Та за вчинок свій дивачний
Став душі моїй ти милий!

Бо на крилах мрій щасливих
Я до сонця теж літаю
І на землю теж спадаю
З високостей чарівливих.

Але тим я не журюся,
Бо кохаю сонце красне,
Бо кохаю світло ясне,—
Їм живу, йому молюся!

І коли мене покине
При кінці живуща сила,
Вільний дух мій вийде з тіла
І до сонця знов полине.

В сяйві ясного проміння
Він потоне і посполу
З ним спадатиме додолу
На земні всі сотворіння.

З ЦІКЛЮ „AMOROSO":

І. На скелі.

Я стою на гострій скелі,
Мов маяк в одкритім морі.
Зір мій губиться в просторі,
Що прославсь до неба стелі.

Ясне, соняшне проміння
Золотим дощем спадає,
Ухо ледві зачуває
Плескіт хвилі об каміння.

Синє море підо мною,
Надо мною сонце красне;
Небо чисте, небо ясне
Усміхається весною.

В серці любе почування
Пишним цвітом росцвітає,
І душа моя співає
Гімн щасливого кохання!

II. Хвиля.

Ізумрудна, блискуча, з перлистою, ніжною піною,
Хвиля котиться, грає, співаючи пісню дзвінку,
І сміється до сонця, і вабить раптовою зміною,
І пустує, і плеще, цілуючи скелю стрімку...
Так кохання у серці, в його тайнику
Виграває хвилиною.

III. Палімпсест.

Коли в манастирях був папірусу брак,
Ченці з рукопису старе письмо змивали,
Щоб написати знов тропарь, або кондак,
І „палімпсестом“ той рукопис називали.
Та диво! час минав—і з творів Іоанна
Виразно виступав знов твір Арістофана.
Коханая! Душа моя—той палімпсест.

Три роки вже тому, твій образ чарівливий
І усміх лагідний, і голос твій, і жест
В душі я записав,—зворушений, щасливий.
І хоч виводив час на ній своє писання,—
Твій образ знов повстав, і з ним моє кохання!

IV. На озері.

Верболозом, осокою
Молодою
Плесо озера ясне
Огорнулося і сяє,
Вигравае
В сяйві сонця, мов шкляне.

І пливуть по ньому хмари,
Мов примари,
Сніжно-білі, осяйні,
Усміхаються і линуть,
Ніби гинуть
У прозорій глибині.

Так в душі моїй спокійній,
Тихо-мрійній
Образ любий твій встає
І небесною красою,
Чистотою
Вабить серденько моє.

V. Чи памьятаєш?

Чи памьятаєш дні ті гарні, ясні,
Коли сміялось сонце, грало море,
А ми на скелі вдвох стояли, щасні....
Чи памьятаєш їх ти, моя зоре?
Чи памьятаєш всі ті обіцяння
Ділить зі мною радощі і горе,
Ті любі мрії вірного кохання...
Чи памьятаєш їх ти, моя зоре?
Чи памьятаєш ті слова облуди,
Що й досі крають серце моє хворе:
„Ні, не розлучать нас ніколи люди!“
Чи памьятаєш їх ти, моя зоре?

Чи памьятаеш, що, як перше Музі,
Я все чуття роскішне і прозоре
Віддав одній тобі, моїй подрузі...
Чи памьятаеш все те, моя зоре?

VI. Нічого!..

Нічого, нічого... Ні цвіту буйного,
Ні проміня сонця, ні усміху з неба,
Ні сна чарівного, нічого, нічого
Не треба!

Не сила, не сила... Бо рученька мила
Влила в моє серце отрути,
Мій рай оганьбила... Не сила, не сила
Забути!..

З циклю „За брамою раю“:

I.

Ти не любиш мене, ти не любиш мене,
Вже нема повороту до раю!..
Не всміхнеться мені твоє личко ясне...
Чи то ж правда, мій Боже?—Благаю!

Розлюбити тебе, розлюбити тебе...
Та чи ж сонце розлюблюють квіти?
Та чи ж можна примусити серце слабе
Те, чим бьється воно, не любити?

Ти минаєш мене, ти минаєш мене,
Коли часом тебе я стрічаю,
А коли твоя постать в-останнє мигне,—
Розривається серце з одчаю!

Чи верну я тебе, чи верну я тебе,
А чи буду весь вік туманіти?
Не вернути тебе—загубити себе...
Боже милий, пожалься на діти!

II.

Ні, не забув тебе я, люба зірко,
З свого чуття і з памьяти не збув...
Хоч як було на серці гірко-гірко,
Ні, не забув тебе я, люба зірко,
Ні, не забув.

Хоч добре знав, що все пішло на марне,
Що враз з тобою все я потеряв,—
Все те роскішне і принадно-гарне,
Хоч добре знав, що все пішло на марне,
Хоч добре знав.

Проте кохав, кохав до божевілля!..
Ківшами сліз я жаль свій заливав,
А жаль той ріс, буяв, як чад похмілля,
Проте кохав, кохав до божевілля,
Проте кохав!

Ох, жаль, той жаль пекучий, невимовний!
Він серце бив на части, мов рискаль,
А в искрах сяв там образ твій коштовний...
Ох, жаль, той жаль пекучий, невимовний,
Ох, жаль, той жаль...

Так рік минув—та не минули муки.
Бодай би вже в-останнє спалахнув
І згас огонь кохання та роспуки...
Так рік минув, та не минули муки.
Так рік минув...

III.

Раб.

На роздоріжжі, в пустелі німій серед темної ночі
Впав знеможений раб, стративши сили свої.
Палко він волі бажав, лиха ж йому доля судилась:
Втікши з неволі, не міг зняти кайдани важкі.
Ось він зірвався, мов звір той, і дико поводить очима,
Рани криваві шкребе, виє од болю, вищить,
Знов за кайдани береться і рве, і гризе їх зубами,
Та не порвати йому, а ні послабити їх.

О, як подібний до його і ти, нещасливий коханцю,—
Глянь-бо у душу свою—раб той нікчемний це ти.

IV.

Нехай і так, що я той раб нікчемний,
Що часом падає, щоб підвестися знов,
Та знай і ти, що біль мій—не даремний,
Що він вигоює, витроює любов.
Коли я раб, то раб, що рве кайдани,
Що не скоряється, нести не хоче гніт.
Нехай горять, нехай ятряться рани,
Та кріз кріваву млу тих мук я бачу світ.
Як прагну я його, як хочу волі!
Бажанням тим моя істота вся тремтить.
І прийде час—засяє в ореолі
Душа відновлена і чиста, як блакить.
Бо на огні, що палить мої груди,
Згорить і ця любов. Кайданн упадуть.
Зітреться й слід колишньої полуди
І ясний тихий світ мою осяє путь.
І замісць помсти, вороже коханий,
До тебе в серці тім, що ти точила кров,
Зросте чуття високої пошани
І, мов лямпади світ, безгрішная любов.

Теодот Галіп.

(Автобіографична замітка)

Род. 1873 р.

Родився в 1873 р. 7 (19) червня (іюня, в селі „Волока", на Буковині. Батько мій (православний) священик, член консисторії в Чернівцях: мати з дворян Гафенко. „Народню" школу пройшов я спершу на селі, потім в г. Чернівцях, де скінчив і гимназію (німецьку) та університет, по юридичному факультетові. Писати почав я, вивчивши в гимназії російську мову приватним робом на тій мові. По українські став я писати 1894 р.—ліричні річи. Того ж року вперве надруковано було один з моїх віршів „Думка". Творів написав я дуже мало. Окрім віршів, написав я оповідання „Перші Зорі", що друкувалося в фельетонах черновецькоі „Буковини" і вийшло окремою одбиткою 1895 р.—Вірші мої видало академичне товариство „Молода Україна" в Чернівцях 1901 р. під назвою „Думки та пісні". Написав я ще кілька дрібних річей прозою, що друкувалися в фельетонах „Буковини" 1894 і 1895 р.р. та в „Рідним Краї" (1906 р.); писав також і політичні статті (анонімно в „Буковині", або під псевдонімами Немирич, Gracchus в „Ruthenische Revue", а тепер пишу в часописі „Народна справа" (котра виходить моїм коштом в Чернівцях). По українські став я писати під ріжними впливами: перше всього назрівше з часом переконання, що російська мова і література не здатна, замінити поодиноким славьянським народам їх національних літератур, а тим самим не може замінити і українському народові його рідної літератури. До цього дійшов я, познайомившись докладно з українською літературою в університеті в 90-тих роках. До писання віршів мене спокушали любовні пригоди, а оповіданнів врождений нахил росказувати. Я присяжний адвокат в Чернівцях. Метушня адвокатського життя не сприяє літературній праці.

Окрім того, я примушений брати участь в політичнім життю „зеленої Буковини". Література, на мою думку, повинна мати на меті громадську користь і бути вірним дзеркалом народнього життя та його потреб; „чиста умілість" для українського народу поки що—непотрібна роскіш, а всяке декадентство—шкідлива трата часу. В справах розвитку української мови я стою за те, що літературна мова повинна розвиватись по змові природно, черпаючи потрібні собі доповнення яко-мога більше з самої живої народньої мови і її памьятників. А далі стою я також за те, щоб буковинці й галичани наближали тутешню літературну мову до мови Наддніпрянської України.

Думка.

Чи ти, доле незазнана,
В морі утонула,
Чи ти тільки за одного
На світі забула?
Чи тяжка на серці туга
Лишиться тугою,
Чи воно раз утішиться
Тихою весною?
Чи призволить день великий
Волю повітати,
Чи прийдеться у кайданах
Марне погибати?
Чи посадить дівчинонька
На гробі калину,
Чи умру я одинокий,
Без сліду загину?

Веснянка.

Задзвеніли співи,
Нути весняні,
Зацвіли в садочку
Квіти запашні.
З синіх гір в долину
Річечка жене,
А верба зелена
В воду віти гне.

Весно, тихий раю,
Любе забуття!
Золоті надії,
Молоде життя!
Ясний світ стрясає
Зімовії сни
І вдихає силу,
І любов весни!..

Коляда.

Сійся, родися,
Жито-пшениця,
В цвіт уберися,
В рай обернися,
Рідна землице:
Ниви родимі
Широкополі,
Гори високі,
Сторожі волі!..
Радуйся, земле!—
Пустять морози,
Легіт повіє,
Вся Україна
Зазеленіє...
З весняним громом
Дійде проломом
Слово обнови;
Сироти голі

Скинуть окови,
Стануть питати
Правди і волі...
Радуйся, земле!..

Чужинець.

Знеможенний нерівною борьбою,
З тяжким жалем потяг ти у світи.
Що ти чинив, лишилось за тобою
Нескінчене, без змислу, без мети.
Шукаючи сердечної поради,
Ти золоту стрічав ману-любов...
Ти зазнавав її утіх і зради,—
Та самітним у путь пустився знов.
Блукаючи, безрідний і безщасний,
Ти все бажав на певний шлях зійти,
Та все тебе дурив той промінь ясний,
Що ніби вів до певної мети!..

Туга.

Розляглись вечірні хмари,
Денний гамір занімів;
Змовк тужливий звук флояри,
Бо вівчарь потяг домів.
Все десь гине... Ясні зорі
Гаснуть в хмароньках густих,
Тільки вітер на просторі
Ще однісенький не втих.
Гей, повій, мій друже вірний,
Темну мраку розжени,
Розжени цей сум вечірній,
Радість зоряну верни!
Зашуми, повій ярами,
Тугу серця понеси,
Покотися чагарами
Аж до дівчини-краси!
Хай розляжеться дрібніше
Тиха пісня весняна,
Хай заплаче жалібніше
Дівчина коло вікна...

Intermezzo.

В листя місяць зазирає,
По мураві промінь грає,
Мов пролита кров.
Йдучи поруч із тобою,
Я проймаюся журбою,
Ця журба—любов.
Та колишню віру духа
Розмела вже заверюха—
Досвіди життя...
Тяжко зранений душевно
Я поборюю непевно
Молоді чуття.
Ти спішиш... і стежка темна,
Тиша ночі неприємна;
Змовк товариш твій.
Ох, без жалю та й без болю
Ми лишили кращу долю
В мряці лісовій!..

Пісня з села.

Забуті ми, забуті
І світом, і людьми,
Дрімаємо у мряці
Ріднесенької тьми!
У нас порядок давній
І давній обичай:
Од ранку аж до ночі
Роби, не спочивай!
Ми люди не змінчиві—
Тут син такий самий,
Який колись був батько:
Покірний і німий...
Лиш дівчина співає,
Та швидко і вона
За нелюбом замовкне
Застрашена, сумна...
У путах та у злиднях
Утративши красу,
Немов підтята квітка,
Зівьяне без часу...

Забуті ми, забуті
І світом, і людьми,
Дрімаємо у мярці
Ріднесенької тьми...

Убогий край.

Зіма іде: блищиться иній срібний;
Широкий шлях в холодній мряці мре.
Невесело... До себе неподібний
Німує світ, аж сум бере...
Лиш чорний птах перелетить журливо,
Звір де-не-де зашелестить в корчах,
І виє щось так грізно, так тужливо
По темних хащах, по ярах...
Вьялить зіма і засипа снігами
Мій рідний край... В нім голос жизні змовк,
Розмову тут заводять між гробами
Зловіщий крук і хижий вовк...

На росході.

Як зорі над ранком, погасли надії,
І серце холодне й пусте;—
Це буря осіння уже скаженіє
І листям пожовклим мете.
Усе, що любив я, змарніло і зникло,
Лиш спомин ридає немов...
І вьяне те серце, що вьянути звикло,
Бо все йому снилась любов...
Як тії листочки зімьяті, зівьялі,
За думкою думка снує.
Чого ж вона з долею бореться далі?
Що надить і сил додає?
Чи може я все ще надію кохаю
На тиху утіху земну?
Чи це за-для тебе, о рідний мій краю,
Розважую душу сумну...

Микола Федорович Чернявський.

Род. 1867 р.

На літературну ниву виступив в 1895 році, видавши (в Харькові) збірник поезій під назвою „Пісні кохання". В 1898 р. вийшов у Бахмуті новий збірник його поезій—„Донецькі сонети"; в 1903 р. у Київі видано 3-й збірник—„Зорі". Крім того, Чернявський друкував свої твори в „Зорі", „Правді", „Русланові", „Літер.-Наук. Вістникові", „Кіевск. Стар.", альманахах: „Вік", „Літерат. збірн., зложен. на спомин О. Кониського", „Дубове листя", „З над хмар і долин", „На вічну память Котляревському", „За красою", „З потоку життя", „Вагаття", „Розвага", „Досвітні Огні", „Терновий вінок". Крім оригінальних поезій, Чернявський перекладав і з чужих поетів: Пушкина, Лермонтова, Майкова, Фета, Надсона, Гейне, Міцкевича. Перекладав з біблії, і все „Слово о полку Ігоревим" (віршами). Крім поезій, Чернявський пише і прозою; він написав багато оповідань і повістів, з яких більшість ще не друкована (багато і віршів лежить в автора в рукописах). За оповідання „Vae victis" і повість „Весняна повідь" (які були надруковані в „Кіевск. Стар.") письменник одержав конкурсові премії. (За першу в 1905, а за другу в 1906 р.). В 1899 році Чернявський зредактував збірник поезій, присвячених памяти П. О. Куліша—„Щирі сльози над могилою П. О. Куліша" (у Бахмуті); повісті Куліша (російською мовою)—„Воспоминанія дѣтства"; у 1900 р.—українські „Оповідання" Куліша, з передмовою до їх; в 1905 році видав у Херсоні альманах молодих українських письменників—„Перша Ластівка", і, вкупі з Коцюбинським, альманах „З потоку життя". Разом з Грінченком і Коцюбинським впорядкував альманах „Дубове листя". Крім поезій і прози белетристичної, Чернявський пише (підписуючи псевдонімами) критичні і публіцистичні статті. Чернявський належить до визначних сучасних поетів-ліріків: де-які його поезії визначаються красою, артистичним, легким стілем. Родився Микола Федорович 22 грудня 1867 року в селі Торській Олексіевці (Шаховій), Бахмутського повіту, в Катеринославщині, де батько його був діяконом. Коли письменникові було 4 роки, батька його ви-

свячено в попи і переведено в село Новобожедарівку Славяно-сербського повіту, на границі з Донщиною. Тут над Донцем і ріс Чернявський, поки прийшов йому час учитись. Вчився він спочатку у народній школі в Митякинській станиці на другому березі Донця, за $1^1/_2$ верстви од рідного села, потім в Луганьскому у приватній школі. В 1878 році його оддано до духовної школи в Бахмуті, а потім до катеринославської духовної семинарії, яку він скінчив в 1889 р. Скінчивши вчення, Чернявський учителював до 1901 року в бахмутській духовній школі, а з 1901 року служив в Чернигові земським статистиком. В 1903 році він перейшов у Херсонську губернську земську управу, де служе й зараз.

Літературні джерела для біографії: 1) *Автобіографичні відомости*, ласкаво надіслані письменником; 2) „*Вік*", т. I. (1902). Крім того, про його див: 1) *Білоусенко О.*—Рецензія на „Пісні кохання" („Зоря" 1897 р. ч. 15): 2) *Комаров М.*—Рецензія на ту саму книжку (в журн. „По морю и по сушѣ"), 3) *Стешенко І.*—Рецензія на „Донецькі, сонети" (Кіевск. Стар." 1898 р. кн. 5); 4) *Грушевський М.*—Рецензія на ту саму книжку („Літ.-Наук. Вістн." 1898 р. кн. 6); 5) *Франко І.*—Рецензія на „Зорі" (Літ.-Наук. Вістн." (1903 р.); 6) *Ол. Грушевський*—Сучасне українське письменство в його типових представниках („Літ.-Наук. Вістн." IX, 1908).

До ночі.

Ніченько, нічко,
Зоряна, ясна,
Тихо пестлива,
Мрійно-прекрасна!
Повна ти сили,
Повна ти волі,
Може, ти, нічко,
Владна і в долі?
Небо блакитне,
Хмари летючі,
Місяцю ясний,
Зорі блискучі,
Згляньтесь на землю,
Шліте з росою
Всім безталанним
Чари спокою!
В рани глибокі,
Рани пекучі
Тихо кропіте,
Роси сцілющі;
Райськими снами
Хворих чаруйте,
Щастя маною
Душі окуйте!
О, чарівнице,
Нічко принадна,
Все поробити
З нами ти владна.
Так заподій ти—
Хай, як у морі,
В серці людському
Тоне все горе!..

Шляхи.

Не стрінуться вдруге широкі шляхи,
Якими в життя ми виходили вранці;
Ми всі поклялися, мов ті женихи,
До смерти годити єдиній коханці...
А лиш розійшлися—покинули нас
Всі й думи високі, й заміри в той час!
На инші шляхи нас життя одзиває,
По своєму кожен свій вік проживає,

У кожного небо і сонце своє,
А спільний ключ правди засох і не б'є...

На роспутті.

Як пусто скрізь і темно, й сумно!
І де ви, друзі всі мої?..
Ми розійшлися нерозумно,
Стежки у всіх у вас свої.
Ви всі пішли шукать спокою,
І ваші вітер змів сліди.
А я, з палкою головою,
Геть за сцілющою водою
Пішов шукать собі біди...
І пусто скрізь... Води немає,
Шляхи край світу розійшлись...
Стою і чую—хтось гукає:
—„Назад до нас, назад вернись!"
До вас вернутися безславно?..
Тому вклонитися, що сам
Я потоптав ще так недавно,
Служити вашим знов богам?!.
О, ні! Ще поки в грудях тліє
Одваги искра хоч одна
І хоч одна живе надія,—
Мині дорога не страшна!
І я шукати не покину
По смерть таємної води,
І хай я без вісти загину,
А не піду до вас в ряди!..

Море.

Під поверхом чистим у морі глибокім
Сади позростали замислені, темні;
Там скелі повстали і чолом високим
У гору спьялися могутні, таємні.
Там дива підводні, страшні восьминоги
Сидять по печерях, чекають здобичі;
Там бога морського криштальні чертоги,
Сірен там зрадливих сади чарівничі.
Там ходять підводні жильці табунами,
І любе їм царство їх тихе і темне!..
Душа чоловіча з зрадливими снами
І щастям— те море таємне.

Пісні кохання

І.

Пролог.

По берегу моря в журбі я бродив,
На синє море, на хвилю гляділ;
І хвиля на берег шумуючи йшла,
Розбитого човна останки несла;
І кидала піну вона на пісок,
І била об берег уламки дощок.
І думав я сумно: „А де ж то пловець?
Де смілого стрінув нежданно кінець?..."
І зрушене серце давила журба:
О, в морі, у хвилі усе загибає!
Я гірко заплакав, на берег упав,
І довго, і тяжко над морем ридав.
І довго лежав я, і голос почув:
—„О, любий юначе, ти міцно заснув!
„Не чув ти, як з моря царівна прийшла,
„Як росу стирала у тебе з чола,
„Як пісню про море співала тобі,—
„Ти кріпко, мій милий, заснув у журбі!.."
Так тихо казала царівна морська,
І гладила чоло холодна рука.
І я їй на перса з риданням припав,
Руками до серця її пригортав.
І гарно, і страшно зробилось мині,
І все те, мов снилось мині у-ві сні.
Лежав я в забутті і чув лиш одні
Морської царівні блаженні пісні.
І довго співала царівна морська,
Мій стан обгортала царівни рука,
І очі дивились у вічі мині;
Лежав я в забутті, неначе в-ві сні,
І снилось—у морі, на самому дні,
Будинки царівни стоять в глибині;
Там ходить царівна, і ходить одна,
І мов дожидає когось то вона...

II.

Душно. Не спиться. В вікно зазирає
Ніч, мов ваханка, гаряча, палка;
Гомін кохання з кущів долітає,
Гомин кохання у сад виклика.
Стій!.. Чи не ти це прийшла, моя мила,
В тихім диханню ясної весни?..
Ні, ти давно вже вікно зачинила,
Сняться давно тобі зоряні сни!

III.

Єдиний знав я перше спів,
Я знав одні пісні печалі,
Мій спів лиш тугою дзвенів,
А другі струни ще мовчали.
А ти прийшла і узяла
Враз ліру в руки молодії,—
І вільна пісня загула
Огнем кохання і надії.

IV.

Глибокий плуг пройшов полями
Моєї тихої душі,
І пали в слід його стеблами
Квітки, щоб зсохнути в глуші...
Зійшла зоря. В яснім покрові,
В короні зорь виходить ніч;
Сховався місяць у діброві,
Останні хмари плинуть пріч.
Скажи ж мині... Та що й казати?—
Сама ти плуг той навела...
І бачить небо в ясних шатах
Квіток загублених стебла!..

V.

Тихо на небо спливає
Місяць серпом золотим.
Хай над тобою літає
Щастя в-ві сні молодім!
Тихо вітрець повівае,
Тихо тополі шумлять,—
Спи без журби, золотая:
Стражники в небі не сплять!
Тихо музика нічная
В теплім повітрі дзвенить,—
Хай же й до тебе із раю
Спів у-ві сні долетить!

***

Ніч розгорялася тихая, зоряна,
Пітьмою вкрилися гірські шпилі;
Сонцем, турботою за день наморена,
Спить вся країна у сріблянім млі...
Спіте, наморені, спіти, знесилені,
Спіть, затурбовані діти землі,
Рабством, неволею в землю нахилені,
Сильними стоптані, кволі, малі!
Море хлюпощеться, ледве хвилюючись,
Лащиться синее до берегів;
Ніч чарівниченька, спокій даруючи,
Владно замирює всіх ворогів..
Спіте, й накормлені, спіте, й напоєні,
Щастям покохані, сильні землі,
Владою, силою, злотом узброєні—
Спіте в напоєній спокоєм млі!..

***

Рояль ридав, немов людина,
У стогін струни всі злились...
Була то пісня лебедина,
У звуках сльози то лились.
Її лице усе горіло,
Горів огонь в її руках,
А горде серце билось, мліло,
Блищали сльози на очах.
Я знав, чого вона ридала:
Згадала молодість вона,
І перед нею пробігала
Ту мить життя її весна:
Ясне дитинство і дівочі
Безгрішні мрії... Пстім час,
Коли кохання світ ій очі
На мить осяяв і погас;

Коли так легко, без вагання,
Отой, хто богом її здавався,
Розбив їй серце і з кохання
Зневажно, люто насміявсь...
І я сидів, а серце нило;
Я так тоді їй спочував:
Обох життя нас одурило,
І гнів серця нам спарував!..

Богданова слава.

Стогне Київ старий, аж здрігається,
На Подолі луна розлягається;
Всюди дзвони гудуть
І гармати ревуть,
І гукає поспільство завзято:
В славнім Київі свято.
Суне з міста народ лава лавою,
Бо йде в Київ Богдан, вкритий славою;
Із походу верта,
Поминає міста,
Йде у Київ старий із чужини—
В саме серце Вкраїни.
Не огонь по шляху розгоряється,
Гей, то військо іде, наближається.
Суне військо здаля,
Стогне мерзла земля,
Корогви гомонять... А на чолі
Іде влюбленець долі.
Ніби лев степовий, ситий славою,
Що шаблями придбав під Пилявою,
Побратимів своїх,
Леопардів грізних,
В Золотії Ворота з собою
Він веде з поля бою.
До Софії іде не хвалитися,
Вкупі з людом усим помолитися,
Що минулась війна
І неволя страшна,
Ті кайдани злих утисків панських
Впали з рук християнських.
І дзвіниці гудуть, аж хитаються,
А Богдан у Софії вклоняється.
І співають попи...
В вікна сонце снопи
Золотого проміння вкидає.
Гетьман сльози втирає:
—„Не дарма морем кров розливалася,
Білим трупом земля укривалася,
Дорога то ціна...
Та минулась війна,—
І немає ніде, в цій хвилині
Більш рабів на Вкраїні!..“

В голодний рік.

У хаті темно. Плачуть діти,
Свариться мати... Та замовк
Чогось хазяїн сумовитий,
Очима блима лиш, мов вовк.
Останній шмат святого хліба
Сьогодні зїли... Та й була
Всього то й хліба тільки скиба,
І то—зачерствіла, цвіла.
І ось у вічі їм глядіти
Підходе смерть... А тут зіма,
Нема чим печі натопити,
Дітей зогріти чим нема...
А ніч стоїть. І плачуть діти.
Життя їх мати проклина.
Хазяїн став щось шарудіти:
Чогось шукає... До вікна
Він підійшов... В руках сокира,
І лом дзвенить... „Отямсь, невіро!“
Гукає жінка. Не сказав
Ні слова той. Мов звір голодний
Метнувсь у сіни і пропав.
На дворі вітер дув холодний,
Старі віконниці хитав...
І плачуть знов у хаті діти.
Замовкла мати і дріжить:
—„І що намислив він робити?..
Не дай Бог лиха наробить!..“
А ніч стоїть страшна, холодна,
Здається, й краю їй нема.
І спить—не спить семья голодна,
А запомога десь дріма.

Після похорону.

Гірко ти плакала... Стіни мовчали.
Блимала, гаснучи, свічка сумна
Тіні по темних кутках хвилювали,
Мов шепотіли: „сама ти, одна!..“
Гірко ти плакала... Все проминуло:
Милощі, любощі, свята ясні...
Все геть минулося. Круто звернуло
Щастя недовге на темряві дні.
Гірко ти плакала... сльози душили.
Сумно гляділи на тебе з стіни
Очі дружини і мов говорили:
— „Серденько, годі!.. забудься, засни!..“
Гірко ти плакала... Стіни мовчали;
Мов прислухалася й тиша німа.
Тіні ще ближче з кутків виступали...
В цілому світі була ти сама!..

———

На крилах.

Мчать мене крила по рідній країні.
Гляну, погляну—де світ на Вкраїні?
Темно в палацах у панства старого,
Гуку не чути в палацах живого,
Плямами вікна холодні чорніють,
Сови по трубах і стогнуть, і виють.
Музо, повідай, чом панство дрімає?
— „Панство, мій друже, на вік засинає.
Скарби прожиті, огні догоріли...
Трупів холодних вони не зігріли.
Панство славутне по склепах дрімає,
Спадки ж їх слави онук проживає.“
Мчать мене крила по рідній країні.
Гляну погляну,—де світ на Вкраїні?
Темно у бідній мужичій хатині,
Тихо і глухо, немов в домовині.
Ніч бідні села вдяга, повиває,
Осінь дощами хати розмиває.
Музо, повідай, чом темно так всюди?
— „Світу не знали ніколи ці люди.
В панській неволі діди їх вмирали,
В злиднях, бідноті батьки виростали...
Важко їх дітям ті злидні збувати,
Пітьму ж одвічню ще важче прогнати!..“

———

Шахтарь.

У сажі, чорний, як мара,
Рукою піт з лиця втира
І кайлом уголь бье і бье
В норі шахтарь. На його лле
Мутна, холодная вода,
І лямпа світиться бліда,
Моргає стиха, мов дріма.
Повітря дихати нема.
Чи скоро зміна?.. Голова
Звиса, неначе нежива...
Півсуток цілих у норі:
Тут знайдуть смерть багатирі!
І тут працює чоловік,
І не один, не другий рік...
Чи скоро ж зміна?.. Сил нема!
Але робітник не дріма,
Бо ще уроку не зробив,
І гляне часом він назад,—
Там нор чорніє цілий ряд...
Струмні води із їх біжать...
Безсонні криси шарудять...
І всюди в норах у землі
Кують підземні ковалі,—
Такі ж нетяги шахтарі,
Кують з зорі і до зорі...
Добро їм там, в глибу землі,
Без неба, сонця, у норі
Дорогу в пекло прокладать,
Багатим гроші добувать!
Добро їм там, у глибині,
При лямп нещасному огні
Гроші й собі якісь кувать,
Щоб їх уранці пропивать!..
А потім спать... а потім встать
І знов у нору залізать!..
А місяць ходе уночі
І дума, небом пливучи:
Чого гуде всю ніч земля?..
Не бачe в ній він шахтаря.

———

Наші села.

Ой, та й гарні вони,
Наші села, здаля,
А зблизу позирни:
Утечеш відтіля!
А піди по хатах,
Придивись до людей—
Окує тебе жах,
Стогін зрине з грудей:
Скрізь нестатки, нужда
Там сидять по кутках
І хвороба бліда
Там блука по дворах.
Чуєш—дзвоник дзвенить?
Наче лютий той змій,
. . . . . .
. . . . . .
Бачиш хату? одна
На майдані стоїть...
Похилилась вона...
Вітер в вікна свистить...
А в тій хаті лежить
Чоловік... умира...
Коло його стоїть
І рида дітвора.
То, бач, школа у нас,
То учитель кона:
Забарилась на час
В теплім краї весна,
І без сонця, тепла,
Засинає на вік
Сіяч правди, добра,
Умира чоловік.
Ой, та й гарні вони,
Наші села, здаля,
А зблизу позирни—
Утечеш відтіля!
Хто ж, пак, винен у тім?
Хто злочинець наш? Хто
Наш недобрий вітчим?—
Ми сами, більш ніхто:
Сотні років плили,
Люди вчились, росли.
Ми ж такі, як були,
Далі й кроку не йшли.
Люди вчились, а ми
Тільки спали весь час.
Ми боялись сами,
Щоб не рушив хто нас...
О, краіно моя,
Сонне царство,—проснись!..
Вже вечірня зоря
Занялась—подивись.
Бо як спуститься ніч,
Обікрадуть тебе,
Тобі буде не в міч
Боронити себе...

Кінець Дорошенка.

1675

(Історична поема)

Із запорожжа й гетьманщини
На раду гетьман в Чигирині
В-останнє братчиків збірав.
Мовчало військо, ніби став
Ущерть наповнений водою,
Як Дорошенко з булавою
Вклонився раді військовій.
І сивоусий кошовий,
Іван Сірко, йому вклонився
Так само мовчки... І дивився
На їх весь люд; стояв і ждав,
Щоб гетьман слово починав.
— „Я скликав вас сюди, панове,
Товаришів і всіх братів,"—
Немов у дзвона задзвонив,
Спотиху гетьман слово в слово:
—„Я скликав вас чинити суд
Не над чужою головою,
А над самим оце собою,
І весь у владі вашій тут.
Увесь, братове, перед вами!
Ви знаєте мої діла,
Ви знаєте, яка була
Багата кровью й пожарами
Моя дорога... Та по ній
Не за своїм я йшов прибутком
Я не журився власним смутком,—
Краіні рідній я своїй
Служив, як син. Її я волю,

Немов зіницю ту, беріг...
Я за її нещасну долю
Весь вік боровся, яко міг.
Моя і перша, і остання
Свята мета була—зьєднання
Обох Дніпрових берегів.
Коли б я зміг їх обьєднати
І вес народ єдиним взнати,
Ми б не боялись ворогів!..
Та, бач, така вже мабуть доля:
Усюди свари, нелади,
І трупом пахне, де не жди,
Бо де не глянь, скрізь мертве поле!.."
Замовчав гетьман. Мов очам
Вьявилось мертве тее поле.
—„Не знаю, як, братове, вам..."—
Спохиту гетьман знов глаголе,—
„Я ж чую, як серед руін,
Серед степів осиротілих
І людських трупів почорнілих,
Де часом вкупі батько й син
Лягли даремне головами,
Лягли, одурені братами,—
Ридає рідная земля...
Я чую, як вона словами
Свій жаль і тугу вимовля...
Я чую, як рида Вкраїна,
Убита горем удова:
—„Верніть мині і батька, й сина!
Візьміть собі оті права
Перекидатись булавами,
Од рала пьястись у пани,
Щоб потім темними братами
Орать скрівавлені лани!
Панів за Вислу ви прогнали,
Самим щоб краще панувать,
Щоб те, чого ляхи не вкрали,
Самим вільніше роскрадать...
Ви, мов свиней, четвертували
Панів за ті свої права,
Тепер самі понаживали
Товстіші вдвоє черева...
О, горе, горенько зі мною!
До кого серцем притулюсь?
Куди старою головою
В лиху годину прихилюсь?.."
Так тяжко плаче Україна,
Дніпрови стогнуть береги,
(Заблисла в гетьмана сльозина)
Сміються ж наші вороги:
—„Огні погаснуть, розлетиться
За вітром попіл по степах
І, кровью пьяний, край проспиться,
Але у наших вже руках!"
—Бодай ніколи не проснувся,
Коли призначено йому,
Щоб, вільний духом, обернувся
Він у раба!.. Свою тюрму
За вільний світ він буде мати
І цілувати канчука,
За шаг продасть сестру і мати,
І батька, й брата ошука.
Нехай ніколи не проснеться
Нікчемний раб! Нехай кона
І, мов трава за вітром, гнеться
На віковічні времена!.."
—„Так, батьку, так!.."—загомоніли,
Мов ліс у бурю, козаки,—
—„Ляхи Вкраїну опосіли,
І в крові неньку утопили,
Прокляті дуки ницаки!
Усіх їх вивішать не шкода!.."
Гукнули другі: „цитьте! згода!"
І знову гетьман річ повів...
І він казав, що вже довслі
Крові даремне й він пролив
І не добув Вкраїні волі,
А тільки більше розорив.
Бо всюди й скрізь сама руїна,
І занепала Україна,
Мов Божий гнів її прибив.
—„Не можу більше я держати
Корогву волі в цих руках.
Нема кому її й оддати...
Візьміть же ви, і у степах,
У комишах переховайте
До часу кращого її!
Міні ж, братове, вибачайте
Гріхи і помилки мої,
Усе, чим винен перед вами!.."
І вмився гетьман враз сльозами,
І золотую булаву

Подав, ридаючи, Сіркові.
—„У Січі-матері на схові
Хай буде...“—мовив і главу
Схилив на плечі кошовому,
Сіркові славному старому.
І той угору руку звів
І Дорошенка булавою
Майнув-потряс над головою:
—„До запорожських козаків
Іде вона, як прапор волі,—
І буде воля в Січі жить,
Аж поки світ ясний стоїть
І віє вітер в чистім полі!..“
І, ніби море, заревло
Усе навколо... І гуло
І довго, довго не змовкало—
Клялось справдить той заповіт...
А через сотню рівно літ
І Січі-матері не стало...

Борцям.

Я не бачив вас у вічі
І ніколи вас не чув,
Але серцем і думками
З вами всюди й завше був.
З вами був я, не як рівня,
Не товариш бойовий,
А як брат ваш, брат підбитий,
Та душею ще живий.
Бо я зріс і жив у пітьмі,
Все життя я жив у ній,
І зівьяв я, і знесилів
У проклятій пітьмі тій!
І не можу я боротись...
Тільки можу я співать,
Можу щиро словом правди
Справді смілих прославлять.
Вам спліта такії лаври
Наша збурена доба,
Бо то ви у ій зробили
Громадянина з раба.
Так приймiть же і од мене.
Од співця, борці, привіт:
Хай живе народня воля!
Хай скориться ій весь світ!..

Жертва.

Вона була між нами...
А де тепер—хто скаже?
Не слізьми, а словами
Про неї хто роскаже?
Німі уста. А сльози
На очі набігають...
Спиніться!—ще погрози
І постріли лунають...
. . . . . .
А була вона прекрасна,
Як зоря рожево-ясна,
І була вона печальна,
Мов стихира погребальна.
І де йшла, де прохожала,
Всі серця вона скоряла.
І молилися на неї
І кати, і назареї.
І, як сонце в небі гасне,
Як вмира проміння ясне
І вдяга все тьма помалу,
Так її між нас не стало...
А була ж вона прекрасна,
Як зоря рожево-ясна,
І була вона печальна,
Мов стихира погребальна.
. . . . . .
Серце стислось, занімiло...
Зуби сціпились... І враз
Щось за шию ухопило,
Мов гадюка обвилась...
І земля кудись упала...
І повітря більш нема...
Легше пуху тіло стало,
І змішались світ і тьма...
Потім з тьми зьявились кола...
Закрутились враз у млі...
І одежа довгопола

Звисла з трупом до землі.
. . . . . .
—Пташко, пташко, роскажи,
Де її могила?
—Ось сюди, сюди біжи:
Тут, де я ось сіла!
—Ні, не тут, але он там,
Де я зараз сяду.
—Тут багато, пташко, ям...
—Там, он там—позаду...
І знялася, і летить
Пташка легкокрила...
Де ж, о, де ж вона лежить?
Де її могила?..
. . . . . .
А була ж вона прекрасна,
Як зоря рожево-ясна,.
І була вона печальна,
Мов стихира погребальна.
. . . . . .

Косарь.

Хто й багатий, а сумує,
Білим світом нуде;
Я ж і бідний, та сміюся.
Будь, кажу, що буде...
Був багач колись і в мене
Батько на Вкраїні:
Мав карбованців сот зо дві—
Од різок на спині;
Мав землі велику снлу—
Рівно чверть опругу:
Панський псарь йому з похмілля
Проміняв за пугу;
Мав худоби у оборі
За панка якого—
Проти сонечка на присьбі
Цуцика рябого...
І умер, хочби й на князя,
У царськім будинку:
У окопі проти неба,
Ідучи од шинку.
Бо багач був... Душу думи
Часто облягали...
Ну, за цвінтарем, сердегу,
В яму й закопали.

Оттоді то з батьківщини
В степ я і подався,
Проти неба на могилі
З волею братався,
Проти зорь ясних—думками
З ніччю поділявся.
І до дому не вертатись
Оттоді поклявся.

І тепер я у широкім
У степу гуляю,
І руками-мозолями
Гроші заробляю.
Зароблю, кисетом брязну,
На долоні кину,—
Враз усе міні уроде
У одну хвилину.
І дівчата чорнобриві
Косаря вітають,
У садочок ночувати
З поля завертають...
А батьки не в ряд до страви
Чарку наливають:
У зяті мене до себе
Нишком підмовляють.

Наливайте підмовляйте,
Будем їсти, пити,
Та за чарку вам моєї
Волі не купити!
Сам знайду собі я пару,
Кралю чорнобриву,
Одружуся з ким захочу,
Багачам на диво.
Не родився я багатим,
В багачі й не пнуся,
Яку щиро покохаю,
З тою й одружуся.

Богдан Лепкий.

Род. 1872 р.

Родився в 1872 р. в Кречульці, в Бережанщині, в Галичині. Батько його, досить відомий свого часу поет (писав під именьм Марка Мурави), був священиком в Бережанах. Початкову і середню освіту Богдан Лепкий одержав у рідних Бережанах, а потім вчився у віденському і львівському університеті, де скінчив курс на філософичному отділі. Скінчивши університет, учителював у Бережанах, а потім дістав посаду учителя в гімназії в Кракові, де й зараз учителює. Віршувати почав ще будучи студентом, але його перші поезії були надруковані тільки в 1895 році в „Зорі“ (галицькій). Вся поезія Лепкого перенята тихою меланхолійною задумою... Теми йому для поезій здебільшого наспівує важка селянська доля і рідна природа. . Осінні настрої улюблені автором... часом він повиває їх легким філософичним серпанком, що надає його творам особливої привабливої краси... Більшою популярністю користується цікль його поезій: „Над рікою“. Богдан Лепкий досить відомий, як автор новель і дрібних оповіданнів, переважно з життя галицького селянства. Відомі збірники його поезій— „З глибин душі“, „Осінь“, а також кілька збірок белетристичних творів. Лепкий друкував свої поезії переважно в галицьких виданнях: „Зорі“, „Буковині“, „Світі“ (новому), „Літературно-Науков. Вісти.“, „Ділі“, а також в альманахах „За красою“, „Акордах“, „Розвазі“ і инш.

Як сонце згасне.

Чи ти прийдеш тоді до мене,
Як сонце згасне, звечоріє,
Як смутком по душі повіє,
Як серце зробиться студене—
Чи ти прийдеш тоді до мене?
І чи поглянеш в мої очі,
Як вміла ти одна глядіти,
Як сонце лиш глядить на квіти,
Нім лишить їх в обіймах ночі—
Чи ти так глянеш в мої очі?
І чи почнеш мені казати,
Куди ходила, що робила,
За чим зітхала і тужила,
Що де видати, що чувати—
Чи ти почнеш мені казати?
І чи слова твої сердечні
Будуть мені, як співи ранні,
Як вісти добрі і нежданні
І як утіхи безконечні—
Слова невинні і сердечні?
А там і ніч прийде, холодна,
Без зір, без місяця, дрімуча,
Вітрами зимними ревуча,
Як звір ненаситна, голодна—
Прийде ніч темна і холодна.
Та нас вона не налякає.
До себе я тебе пригорну
І через пітьму зимну, чорну
Підемо там, де день світає;
Нас ніч ніяка не злякає.
В розгуканих потоків шумі,
В пожежі громів, в реві вітру
Останній слід трівоги зітру
І, наче звук в предвічній думі,
Пстону в тім всесвітнім шумі.
Ніщо, що є, не пропадає,—
Значиться: наша вічна туга,
Не сміх це долі, не наруга,
Лиш твір, що почину не має.
Ніщо, що є, не пропадає:
Прийде пора, прийде година,
Вберуть на себе мрії тіло:
Де було слово—стане діло,
Де була ніч—займеться днина;
Прийде пора, прийде година.
З тих мрій, коли вони лиш щирі,
Світи повстануть ясні, красні
І многолюдні, многогласні,
Життя їх зродить в вічнім вирі
З тих мрій, коли вони лиш щирі.
З любови, що палить нам душі,
Колись почнесь любов любови,
Жажда краси, добра, обнови;
Почнесь росою серед суші
З любови, що палить нам душі.
А, може, та любов засяє
Пахучим крином на леваді;
І, може, їй так будуть раді,
Як ми, коли квітки збіраєм
Весною, ввечері під гаєм.
А, може, ясною звіздою
Вона засвітить у всемирі?
І, може, так в любві і вірі
Глядітимуть, як ми з тобою
За тою ясною звіздою?
Все бути може, може, буде,
Бо серце більше одчуває,
Як розум зрозумів і знає.
Схили ж мені чоло на груди.
Все бути, може, може, буде.
Чи ти прийдеш тоді до мене,
Як сонце згасне, звечоріє,
Як смутком по душі повіє,
Як серце зробиться студене,
Чи ти прийдеш тоді до мене?

---

* *
*

Коли в саду листок останній зжовкне
І цвіт останній у городі звьяне,
Коли остання пісня в полі змовкне
І осінь пізня та глуха настне,
Тоді згадаєм все, що було миле
І од життя сховалось до могили.
Тоді згадаєм тії перші квіти,
Що так несміло весну зустрічали,
А ми в городі, як невинні діти,
Весело граючись, квітки зривали

І в білу вазу клали їх, як в трумно...
Тоді згадаєм і буде нам сумно.
Тоді згадаєм кожне наше слово,
Що в серце вийшло, а в болото впало;
І хоч так пахло і цвіло чудово,
І хоч любовью, як росою сяло,
Ми по-при його перешли байдужно...
Тоді згадаєм і буде нам тужно.

---

* * *

По-межи нами море сине
Шумить бездонне,
По нім, як човник, думка лине
І в хвилях тоне,
Над ним, як чайка, жаль лунає
І біла туга—
Була для серця мого раєм,
Не буде друга.
Була для серця мого раєм,
Рожевим квітом,
Що десь далеко процвітає
За нашим світом;
За тим будеинним світом сірим
В чудовім краю—
Тому так дуже, так без міри
Тебе кохаю.
І хоч ніколи, ах, ніколи
До того краю,
Ні по неволі, ні по волі
Не завітаю,
Тебе не стріну, й не побачу,
Даремна воля—
Тим більш люблю, чим більше трачу,
Така вже доля!
По-межи нами море сине
Шумить бездонне,
По нім, як човник, думка лине
І в хвилях тоне.

---

* * *

Ой, зриваю руту в гаю
Та рожу, та й рожу;
Любить тебе не гадаю,
Забути не можу.
Любить тебе не гадаю:
Ти не моя мила,
А забути сил не маю—
Доле нещаслива!
Ой, бодай я тої рожі
Не бачив у вічі!
Через тую рожу гожу
Пальці покалічив.
Покалічив пальці й руку—
Зілля зголть рану;
Та на серця мого муку
Зілля не дістану.

---

* * *

Буває, тужу за собою,
Як тужать квіти на весні,
Як тужать ті листки дрібні,
Коли осінньою порою
Летять у світ сухі, марні—
Такою тихою нудьгою
Часом нудьгую за тобою.
То знов журба стрясає мною,
Як тая буря на весні.
Шаліє вітер. Ллють рясні
Дощів потоки. В лютім бою
Падуть ялиці кремезні—
Такою дикою журбою
Часом шалію за тобою.

---

* * *

Минеться ніч, розвіється тьма,
Прокинеться чорний сон!
Настане день. Життя, весна
Загляне до вікон!
Та нім мине недолі час,
Нім щастя зацвітуть квітки,
О, пісне! не кидай ти нас,
Дзвени, дзвени, дзвени!
В лихій добі, в важкій борьбі

Мутиться людський ум.
Нехай же він спічне собі
Хоч хвилю серед дум.
Хай позабуде брязк оков
І звірства боротьби—
Під свою білу корогов
Горни ти нас, горни!
Минеться ніч, розвіється тьма,
Прокинеться чорний сон!
Настане день! Життя, весна
Загляне до вікон!
Та нім мине недолі час,
Нім щастя зацвітуть квітки,
О, пісне! не кидай ти нас,
Дзвени, дзвени, дзвени!

ОСІННЯ СІМФОНІЯ:

I. В задушні дні.

Прийдуть задушні дні. Родичам діти,
Братові сестри і другові други
Останні кинуть на могилу квіти,
Як доказ памьяти, любови й туги.
Настане ніч і квіти муть казати
Мерцям про світ, котрий вони лишили,
І про людей, котрих судилось знати,
Поки їх смерть загнала до могили.
І скорше буде час для їх минати
На тій розмові тихій і сердечній,
І менше скучно буде їм лежати
В тій темряві глибокій, безконечній...

II. В ночі.

Листками вітер котить
І кидає в болото;
Стежками по-під гаєм
Бездомний сум блукає.
Обходить перелоги,
Рахує панські стоги,
Обходить хлопські ниви
І плаче нещасливий:
Там лан, як полонина,
Там стерня, як щетина,
Там скирти, наче вежі,
А тут лиш межі, межі!
Там збіжжа, як би злото,
А тут стерня—болото,
І кров, і поту ріки—
І так на віки-віки!
Високо по-над гаєм
Буйний орел літає,
Голодний зайчик скаче,
Над полем смуток плаче.

III. Подорожній.

Глухе, бездушне отупіння
Напало землю. Квіти мруть,
Поля байдужно снігу ждуть,
А хмари висять, як каміння.
Часами вітер набіжить
І сірим туманом повіє.
Село в долині бовванієе
І пьяним сном дрімає-спить.
Погасло світло. Зачинились
Од зимна двері. Вірні пси
В солому з ухами зарились,
Лиш сум-блукає по межі.
Лиш стежкою по-під плотами
Иде голод—сіл щорічний гість,
Держить в руках мужицьку кість
І грізно зиркає очами.

IV. Вечері у хаті.

Глибоким, тихим вснуло сном
Усе кругом.
Лиш вітер вие під вікном
Сумний псалом.
Кріз шпби невиразно чуть
То там, то тут,

Як краплі дощеві падуть,
Важкі, мов ртуть.
І в двері чути легкий стук
Стук-стук, стук-стук!..
Таємний, добре знаний звук
Незримих рук.
Хто йде?—питаюсь, мов зі сна—
„То я, то я,
Твоя товаришка давня,
Нудьга, нудьга".

V. Finale.

Розжалобилася душа
У смутках непомірних,
Що збулась радости життя,
І що опущена, сама
Йде по полях безмірних.
Йде в пізню осінь. Сніг паде
І в сірій грязі тає.
Ні тут, ні там, ніде, ніде
Ніхто, ніщо її не жде,
Ніхто її не знає.
Довкола неї тишина
Така, що дзвоном дзвонить.
Така бліда, така німа,
Що в ній нічо-нічо нема,
Лиш смуток сльози ронить.
Лиш з тихим шелестом на шлях
Падуть листочки бідні,
Як той знечевья вбитий птах...
Падуть зовсім, зовсім оттак
Надій листки послідні.

З циклю „Над рікою":

I.

Одинокий сижу над рікою;
Одинокий з думками, з журбою.
. . . . . .
Скінчився день, як пьяний пир.
Ген за горою
Старий дівочий манастирь,
Вповитий млою.
„Покинь життя! Покинь життя!"
Гуде з дзвіниці,
І на вечірні молитви
Ідуть черниці.
Горять у їх руках свічки,
Сльоза в зіниці.
„Покинь життя! Покинь життя!"
Гуде з дзвіниці.
. . . . . .
Гей, рікоі Однакі наші шуми:
В тобі хвилі грають, в мині думи.

II.

Весна до нас рік-річно повертає,
Рік-річно кожне дерево цвіте.
Та серце людське раз лиш процвітає—
Коли настане времья те святе.
І для чого ж ту весну одиноку
Колотять бурі, слоти і гряди?
Лишаючи брудну, гнилу посоку
Там, де повинні би квітки рости.
І для чого ж усякий з нас безбожно
Весну любови од душі жене?
Настане осінь і він жде тривожно
Її і кличе... Та вона не йде.
І часом лиш здається йому, що чує
Її святий, незримий, легкий хід,
Глядить в вікно—а там зіма лютує,
Ревуть вітри, на ріках мерзне лід.

III.

Цить! То не хвиля шумить,
Не ріка котить срібні хрусталі.
То невпинно пливуть
У невідому путь
Людські сльози, терпіння, печалі.

IV.

Намалюй мині, друже, картину,
Щоб я мав який спомин по тобі;
Намалюй мині гріб, а на гробі

Білий хрест і червону калину.
Або ні,—намалюй мині, брате
Наддністрянську, надгірську долину,
І вечірню, спокійну годину
Таку синю, задуману дуже.
А долиною яр нехай вьється,
Глибочезний скалистий, бездонний.
Яром тим хай потік невгомонний
По камінню бурлить і піниться.
Намалюй над тим яром терниину,
Будяки і кропиву, і глоги.
По-між ними пусти дві дороги:
Одну в гору, а другу в долину.
По одній хай вона іде, друже,
А по другій його пусти, брате.
Перед ними ні ліса, ні хати,
А між ними яр глибокий дуже.
Так ідуть вони мовчки в долину—
Доокола спокій, наче в гробі...
Намалюй мині, друже, картину.
Щоб я мав який спомин по тобі.

***

Колисав мою колиску
Вітер рідного Поділля,
Ізливав на сонні вії
Степового запах зілля.

Колисав мою колиску
Звук підгірської трембіти,
Що од неї зорі меркнуть
І росою плачуть квіти.
Колисав мою колиску
Голос недалеких дзвонів;
І веселий спів весільний
І сумний плач похоронів.
Колисав мою колиску
Крик зневоленого люду,
І так в серце вколисався,
Що до смерти не забуду.

***

Дивний сум і журба
Мою душу пройма
І морочить її без упину;
Ані днини нема,
Ні години нема,
Щоби я з того суму не гинув.
Прийде ніч,—як той крук,
Витягає сто рук,
Запускає сто кігтів у душу...
Сіра днина нудна,
Добігає кінця
Я знов ночі боятися мушу...

І. Ружний.

Въ 1895 році в галицькій „Зорі“ була надрукована поезія Ружного. Потім кілька його поезій було надруковано въ „Складках“, альманахах, що видав К. А. Білиловський за 1896, 1897 роки. Поезії Ружного визначаются легкою формою і ясною провідною думкою. Останніми часами зовсім не появляється поезій, підписаних цим ймям.

Минуле.

За роками роки, як хвилі ідуть,
За думками думки зринають, пливуть...
Пливуть... їм немає ні краю, ні впину...
Хоч думками ж, брате, в минуле полинем!—
Знов стежку уздрим, що малими топтали,
Пісні знов почуєм, що дітьми співали,
Побачим, згадаємо давні сни,
Що снились в дитинстві веселім вони!...
Покинь-же пісень ти сумовитих співати
І душу недужую смутком сповняти,
Намучене серце, пошарпане в край,
Хоч ти, любий друже, на шмаття не край!
Ти краще, друже, заспівай
Про давній любий час,
Щоб вітром тихим потягло
З минулого на нас:
Щоб забіліли у квітках
Гайочки і садки,
Щоб соловейко щебетав,
слухали квітки,
Щоб дуб зелений у Десні
Гілки свої купав
І в сонних водах уночі
На місяць любував.
Щоб на затоні Деснянім
В прозорім тумані
З латаття білого мара
Вставала, мов у сні.
Щоб під тополею її
Побачив я ізнов,
Щоб з нею радощі мої
Згадав я і любов...
Нехай забуду ж хоч на мить,
Що ті минулись дні,
Як хвилі ті, що уночі
Плескались на Десні!..

Товаришові.

Згадай про веселі літа молодії,
Змагання яскраві, бесіди гучні;
Згадай про щасливі часи на Вкраїні,

Де любо жилося тобі і мині.
Згадай про часи, коли щирії речі
Безпешне лилися із щирих грудей;
Згадай, як бажали щасливої долі,
Освіти та щастя для темних людей.
Згадай... і розійдутся тії зморщини,
Що вирили думи на гордім чолі,—
Бо вернуться сили в розбитії груди,
Воскреснуть надії, що в серці жили!

Листок.

Тепер я бачу, помилявся:
Те щастя не моє, о, ні!
І сяють ці зоряні очі—
Гей не мині вже, не мині!
Нащо-ж я, стрівшись, безталанний,
Із вами, вас не обминув?
Нащо до вас так дуже в грудях
Огонь співчуття спалахнув?
Нащо одній вам в цілім світі
Душа одкрилася без слів?
Чого ж в замовленнім я серці
Надію благодайну грів?
Невже ж на те я довгі роки
Один блукав, самітно жив,
Щоб це свою знайшовши зорю,
На віки її я загубив?..
Щоб ледві стрівши рідну душу,
Її забути мусив я,
Щоб мусила душа заснути
Не завдоволена моя?
Чого ж прохав я?—
Не кохання!
Бо як-то нелюба любить?
Прохав я тільки моєї сльози,
Пекучі сльози вгнобить.
Хоч словом щирим і ласкавим,
Єдиним хоч, аби з душі,
Прохав...
Дарма! Зникайте мрії—
Ви їй однаково чужі!..
Зникайте мрії золотії,
Як білі хмарки в небесах...
А з мене буде, як ту зорю
Побачу хоч коли-будь в снах...

В. Мальований.

В галицькому журналі „Життє і Слово“ за 1897 рік надруковано поезію Мальованого „Не потурай“. Подаючи в редакцію ту поезію П. Граб (Грабовський) писав, що „В. Мальований, щирий українець, засланий на Сібір і там померший. Поки що пощастило розшукати тільки один із його віршів, бо инші десь запропастились...“ Відкіля родом і де саме помер Мальований—невідомо... Навіть з цієї одної поезії „Не потурай!“ можна побачити, що в автора було чимале поетичне чуття і помітно, що він добре орудував віршовою технікою і сміло можна сказать напевно що це не єдиний і не перший його вірш... Лиха година роскидала українців по всіх усюдах: по Америках, по Сібірах і инших чужинах і порозсипала дорогі перлини з намиста української Музи, і доводиться збірать їх часом по одній перлинці, щоб зизати його докупи.

Не потурай!

Не потурай на те, що шлях ще не пробитий,
Що нетрями пустими треба йти,
Де тільки вие звір несамовитий,—
Дарма! Прямуй до світлої мети!

Не потурай на те, що міч глуха все вкриє,
Ударить грім з-за хмар у тьмі німій,
А вітер лютий з півночі повіє,—
Вперед, вперед сміліше, друже мій!

Не потурай ні на що! Навіть смерти
Не бійсь, її ніхто не оббіжить...
Так краще ж нам у боротьбі померти,
Ніж, у багні гниючи, мовчки жить.

Не потурай на те, як часом добрі люди
Блещатимуть, шоб не виходив сам,
А ждав, поки завзятих більше буде,—
Вперед рушай, бо честь і воля там!

Не потурай! Тоді вас більше стане.
Як знайдеться той перший, що за край
Проти всього на світі сам повстане...
Вперед, вперед! Борись, не потурай!

Василь Залізняк.

(Псевдонім).

Без сумніву автор має поетичний хист і досить легко володіє, літературною формою; змістом і складом його поезії свідчать про те, що на його мали вплив Шевченко і російські поети: Некрасов і Нікітін, особливо останній... Поезії Залізняка почали друковатися у львівській „Зорі“ 1897 року... Потім поезії його друковались в „Літературно-Науковому Вістнику“, „Акордах“, „Розвазі“ і инш. Та на жаль останніми часами письменник зовсім замовк, і нічого не пише. Лихі життьові обставини не дали йому далі розвинуть свого поетичного хисту, і примусили тягти немиле ярмо. Зараз Залізняк живе в Харькові і служе в банкові.

Ніч.

Ніч осіння, ніч холодна;
Спить оселя в млі густій.
З неба зірка а ні одна
Погляд вниз не кине свій.
Всюди тихо. Все поснуло,
І в недовгім своїм сні
Бідкування зле забуло
Й сумні думки навісні.
Але є й такі ще бідні,
Од котрих біжить сон пріч;
Праця сили в їх послідні
Добиває цілу ніч;
Край села в одній хатині
Світло ледві миготить:
То вдова в тяжкій годині
Цілу ніченьку не спить.
На ослоні з гребінища
Сиче кужівку, пряде;
Каганець неясно блище,
Прядка жалібно гуде.
На долівці, на соломі
Діти покотом лежать,
Дрантям вкриті, блідолиці
Жмуться з холоду, дріжать.
Вже й за північ. Утомилась
Пряжу сучити вдова,
По щоці сльоза скотилась,
Вниз схилилась голова...
Але знов через хвилину
Мутні очі підвела,
Знову пісню ту ж беззмінну
Прядка тихо загула.
І всю ніч вдовиця-мати
Допрядатиме ниток,
Щоб було за що дістати
Завтра хліба для діток.

Мій край.

Де степ широкий, наче море,
Де дише пахощами гай,
Де небо зоряне, прозоре—
То мій святий, чудовий край.
Де житом ниви зеленіють,

Де пісня жалібно луна,
Де хати в вишниках біліють—
То мила, рідна сторона.
Де доля криється в руїнах,
Де звичай, мова йдуть на гній,
Де воля стогне в мурах-стінах—
То край це безталанний мій.
Де люд, забувши власне, скаче
Під лад чужий, де вся земля
Синів на зраду не настаче—
Вкраїна то гірка моя.

Чиє?

Чия то хатина обдерта схилилась,
Неначе бабуся стара?
Покрівля дірява, солома звалилась
І стіну кілок підпира?
А двір ото чий, без воріт і без тину,
Що вітру нічим не спиня?
І вне він вільно, мов пес без упину
Гнів з тлунка пустого зганя.
І діти чії, що обідрані, голі
І боси, заморені всі,
День цілий, мов ті поросята на волі,
В калюжах, пилу і в грязі?
Чия то шкапина—сама тільки шкура—
Вчепилась за стріху й гризе?
В голоблях стоїть безнадійно, понуро,
І віз з-під кійка не везе?
Чия то могила ввалилась у землю?
Чий давить й на тім світі стан?
Без знаку святого хреста—і над нею
Сама кропива та бурьян?
Не чути нікого, хто б плакав там дуже
І сльози пролив до землі—
Один тільки вітер невпинно все туже,
Та дощ поливає її...
Чия ж то обстава, нелюдськая наче?...
Убожество зле то чіє?..
Твоє то все, друже, бідахо-сіряче—
З дитинства й по смерть—все твоє!

Дивний край.

„Куди ти й навіщо, прояво, несеш
Мене? Я жахаюсь!.. зо мною впадеш
І потім із мене й кісток не збереш!..
„Ух!.. прірва он чорна... не видко і дна...
Могила неначе велика, страшна!
Он річка, он море—вода скрізь одна“...
„Не бійся. В обіймах міцних моїх, знай,
Беспечна ти. Хочу тобі дивний край
Один показати... Дивись, примічай:
„Як сарана люди он поле орють,
Йде пара із тіла, працюють, сопуть,
А виросте зерно—другі одберуть.
А он од пожежі лиш печі одні—
А люди лаштують ізнов курені...
А онде оселя втопає в багні.
А он кріз покрівлі хатні,—придивись,—
До неба в молитві персти простяглись—
Прохання, прохання до Господа в вись...
„А он, душе, бачиш...“ „Та геть!.. не кажи.—
Назад в рідний край однеси й положи“...
„Та це-ж він і є твій!“ . . . . . .

Страшне створіння.

Гарно було на роскішній землі,
Тепло, чудово, неначе в раї;
Гаєм, як квітом, земля вся цвіла,
Звіри еднались, не знаючи зла.
Буйного вітру не чути було,
Громів жахливих вгорі не гуло,
Снігу, морозу, зими взагалі
Теж не чував вид щасливий землі.
Вдень не вкривав сонця смуток і жах,
Ніч усміхалась, сіяла в зірках;
Згода в природі внизу і вгорі,
Завжди в добрі од зорі до зорі.
В пеклі лукавий без діла сидів,
Пошесть, хвороба не мали зубів,

Землю красив один мир, а не кров,
Та його щира дружина—любов...
Вдарив роскошам чудовим цим час,
Блискавка наче, мигнув і погас,
Глухо над видом землі пролунав,
Жаху і страху на його нагнав.
Час той жахливий почався одним
Новим страшенним створінням земним
І на землі він на вічні віки
Став всьому сущому досить в-знаки.
Глянув на землю ясний сонця вид,
Нове створіння побачив—і зблід!
Небо здрігнуло, різнула гроза,
Впала на землю отрутна роса.
Пошесть, хвороба, морози, зіма,
Лютість, і кривда, і зднрство, пітьма
Натовпом стали,—земна вся кора,
Вмившися кровью, зробилась стара.
Все стало иншим од сміху, од сліз!
Все те з собою на землю приніс
З часу появи своєї на вік
Нового створіння вид—чоловік!

До бандури.

Брени, моя бандуро,
Брени, не угавай!
Велично, не понуро
Співай про рідний край!
Ти бачиш злу недолю,
Сучасний стан гіркий,
То дай же звукам волю
Узявши лад сумний.
І жалібно та гарно,
Мов янголи святі,
Хай струни твої, панно,
Заграють золоті!
Щоб стихло люте лихо,
Вкорилось, як дитя;
Щоб в слухачів утіхи
Збудились почуття;
Щоб сварки всі замерли
В недоленьки синів,
Щоб сльози їх, як перли,
Схід сонця заяснив.
Щоб їх натхнути духом,
Розжевріть в полумья;
Щоб встала спільним рухом
Рідненькая зе ля.
Брени ж, бандуро, стиха,
Брени, не угавай;
Козацькая утіхо,
Брени про рідний край!
Як славоньку-ж козачу,
Минулі ясні дні
Згадаєш—з жалю й плачу.
На другий лад зверни.
Веселої, гучної
Утни у добрий час,
Такої чарівної,
Як можна тільки в нас!
Щоб море захвилило,
Щоб буря загула,
Щоб лихо заніміло,
Щоб доля росцвіла!
Щоб грім ударив з неба,
Щоб мертвий стрепенувсь,
Щоб ворог, злий ганеба,
Як віск огня, жахнувсь!
Щоб згинули на нивах
Руїн важкі знаки,
Зраділи щоб в могилах
Чубаті козаки!
Щоб хлопці і дівчата
Пішли всі у танець,
Щоб волю рідна мати
Зустріла накінець.
Брени ж, бандуро, гучно!
Брени, не угавай—
Нехай гуляє бучно,
Радіє рідний край!

Колисанка.

(З минулого)

Буря вила,
Шелестіла,

Кришу з хати рвала.
Ніччу в хаті
Сина мати
Молода гойдала,
Милувала,
Цілувала,
Пісеньки співала,
Маленькому,
Миленькому
Долю віщувала:
„Як весною
Чарівною
Рожа, розівешся,
В юнацькую,
Козацькую
Силоньку вберешся.
„Під тобою
Буде в зброї
Коник вороненький,
На самому
Молодому
Жупан червоненький,
„І шаблюка,
Гостра злюка,
Звисне під рукою,
Загарцюєш,
Затанцюєш
Ти передо мною.
„Як такого
Дорогого
Сокола діждуся—
Райовими
Радісними
Слізоньками впьюся
„Як же, серце,
Ти сідельце
Стягнеш вороному
Й скажеш: „Мамо!
Прощаваймо!"
І пірхнеш із дому—
„Я зомлію,
Заміню
І на світ не гляну,
Не ніжками—
Крилечками
Полечу до стану.
„Ой, гетьмане,
Отамане,—
Крикну,—верни сина!"
„Годі лишень:
Нам рідніша
Над матір, вітчина!"
„Так рідненьку
Мене неньку
Бідну сумувати
Гірко кинеш,
Сам полинеш
Слави добувати.
„В світі ж слава
Зла, лукава—
З козака регоче,
Сучить кулі,
А не дулі
Кровью землю моче
„Будеш в полі
Ти за волю
Битись з ворогами,
Я ж в хатині
В самотині
День і ніч з сльозами.
„Ти за рідну
Україну
Будеш щиро битись,
Я ж сльозами
Та словами
День і ніч молитись,
„Щоб Цариця,
Заступниця
Злянулась, Благая,—
Золотую,
Пресвятую
Дала волю краю.
„Щоб укрила,
Заступила
Божа тебе Ненька,
Щоб вернувся,
Пригорнувся
До мого серденька".

Крижан-паша.

Род. 1869 р.

Перша поезія Крижана-паші—„Зіронька" була надрукована в „Складці" в 1897 р. Потім, через де-які „незалежні обставини", поет хоч і писав поезії, але ніде не друкував їх і тільки з 1907 року знову почав друкувати свої твори в де-яких українських виданнях. Поезії Крижана-паші чисто ліричні, инколи сумні, але здебільшого світлі, бадьорі, часом філософичні. Предки Крижана-паші турецького роду. Родився поет 1869 р. в Київщині. Вищу науку скінчив в Петербурзі. Послі слухав лекції по історії та археології, і почав займатись самостійною науковою працею. Та тяжка хвороба примусила його покинути Петербург і переїхати в провінцію. З Туреччиною він і до останнього часу не кидає зносин.

Сиріткa.

„Мамунцю рідненька, мамунцю-серденько,
Устань, моя мамцю, проснись
І любо, і тихо, голубонько-ненько,
На мене ти знов подивись.
Мі холодно, мамцю, і страх обгортає,
Щось серце стискає міні,
Останняя свічка вже геть догоряє,
І тіні трепочуть страшні.
Мамунцю ж, мамунцю, чи чуєш дитину,
Що плаче на грудях твоїх?
Устань же і доню свою ти єдину
Зігрій у обіймах своїх!"
І плаче дитина, до мамці волає,
До лоня її припада,
Її вона будить, і кличе, й благає,
І знову невпинно рида...
Ой, плач же, дитино, ой, плач, моя мила,
Ой, плач ти, нещасна моя,
Бо мамця навіки тебе залишила,
Бо мертва мамунця твоя!..

***

З-за високих гір, здалека,
Буйний вітер прилинув,—
І схитнулася смерека,
І зелений дуб загув.

„Гей, буйнесенький, звідкіля,
Із яких чужих країв,
Щоб благе бентежить зілля,
Ти зненацька прилетів?"
І почав росповідати
Буйний вітер про той край,
Де стоять убогі хати,
Де рида людський одчай,
Де притуга, де страждання
Нищать душу, серце рвуть,
А надії, а бажання
У кайданах тихо мруть...
І стуманився буйненький,
Про людей засумував...
Тихо плакать молоденький
Дуб з смерекою почав..

Вечірні думки.

Тихо. Сумно. Вечорie.
Мов в задумі, все мовчить.
Гай в долині зеленіє,
В гаї річенька бренить.
Я сижу. Верба над мною
Геть роскинула вітки
І, схилившись над водою,
Ронить в ню свої листки.
Тихо все. Я поглядаю
На лякливі жмуроньки,
І думки свої гадаю,
Найлюбіші думоньки.
Думи плинуть, як листочки,
І ся грають, ся сміють,
Ся сплітають у віночки
І у далеч ся несуть.
Гей, пливіте ж, не баріться,
Мої квіти-думоньки,
Допливіте, донесіться
Аж до моєї дівоньки.
Ви скажіть їй, що кохаю
В цілім світі ю одну,
Про одну її гадаю,
Про знадливу, чарівну.
Ви скажіть їй, що немає
Краще світла й в небесах,
Як те світло, що палає
В чарівних її очах.
Ще скажіть їй, що сумливі
Тут без неї плинуть дні,
Що скорботні, що журливі
Мі співаються пісні.
Все скажіть, і в подарунок
Ви од мене їй пошліть
Мій гарячий поцілунок.
Гей, пошліть же 'го, пошліть!

Садочок і стежка.

Садочок і стежка, а далі долина,
В долині ся річенька лле.
Садочок і стежка, а далі-хатина,—
В хатині дівчина жие.
Садочок і стежка, хто ж вами там ходить?
Чий голос сріблистий тремтить?
Козак за рученьку там дівчину водить,
Дівоча там пісня дзвенить.
Дзвенить і сміється, до місяця рветься,
І світла, і щастя жада,
І з місяця світло злотистее ллється,
Лисніє у річці вода.
Садочок і стежка, а далі—долина,
В долині ся річенька лле.
Садочок і стежка, а далі—хатина,
Моя там дівчина жие...

Олександер Козловський.

1876—1898

В 1898 році надруковано в „Літерат.-Науков. Вістнику" кілька поезій Козловського під загальною назвою „Із поезій засудженого на смерть". Книжка, в якій були надруковані ці перші поезії Козловського, вийшла в світ через кілька днів після смерти автора їх, якому так і не довелося за життя побачити своїх творів надрукованими. Незадовго перед смертю Козловський передав д. Франкові пару зшитків своїх поезій, а кілька років по його смерти д. Мочульський передав д. Франкові ще кілька зшитків його поезій і рукопис віршованої трьох-дійової драми „Лешко". Поезії Козловський почав писать в 1894 році. В 1905 р. д. Франко видав у Львові, невеличкий збірничок його поезій під назвою „Мірти й кипариси. Посмертна збірка поезій". Та ще добра половина його творів зосталась недрукована. В передмові до згаданого збірника Козловського д. Франко пише, що „в Олександрі Козловськім ми стратили одного з найталановитіших, а, може, навіть просто найталановитішого поета нашої (Галицької) наймолодшої генерації". Та на великий жаль, поет не мав часу розвинути свого таланту, бо умер дуже молодим. Родився Козловський 1-го падолиста 1876 р. в Горуцькім, коло Дрогобича в Галичині, де батько його був попом. В гимназії він учився в новім Санчі, Перемишлі і нарешті у Львові. В гимназії, під впливом Шевченка, Руданського, а також чужих поетів: Міцкевича, Уланда, то що, Козловський почав писати поезії. В 1895 році, скінчивши гимназію, поет поступив в політехнику і пристав зразу до „москвофильського" гуртка. Та через пару років, зрозумівши краще, що то таке „москвофили", він одцурався їх і став українцем. Нещасливе кохання довело безталанного поета до сухот, од яких він і вмер так передчасно.

Прольог.

Давно за гори сонце впало,
У тихий вирій спать пішло
І ніч під темне покривало
Сховала тихее село.
Чар-сон вже вибрався з дрімотою:
Крильми сни-мари розсипа,
Колишне шепче, а рукою
Легенько очі примика.
Лише од мене самітного
Втіка чогось, скривається;
Чи дум моїх, чи поту мого
Гарячого лякається?
З пером в руці, при свічечці,
Просидів я ось до півночи,
А думка мчить по думочці,
Перо ж їх віршувать не хоче.
Не хоче думок віршувать,
Без зерна зліплювать лушпину,
Не хоче Муза вколихать
У тихий сон чужу дитину.
Прийди же, дівонько свята,
Що десь під Каневом гуляеш
Біля могили Кобзаря,
По-над Дніпром його літаеш,—
Прийди, благае сирота!
Візьми за руку, як дитину,
Одчинь до раю ворота,
Веди в поезії країну!
Там, кажуть, дивне сяево
Озарюе душі очиці,
Там кришталеве джерело
Із животворної водиці.
Хто з того джерела напеться,
Прозрить і серце вчуе в груди,
І всіх любити поклянеться,
Тобі одній служити всюди.
Приходь же, дівонько свята,
Візьми на свої віщі крила
І понеси! . . . . . .
О Боже,—це ж вона!
Вона сама з небес зступила
І станула переді мною
В своїм величнім маестаті,
В білесенькій сніговій шаті...
О, нене!—зве мене рукою!
Зоря пала над головою
І віщий ореол горить,
А сніжно-білою рукою
Парчеву завьязку держить.
„Ходи!"—Іду. „Клякай!"—Клякаю.
Серпаком завьязала очі
І повела. Іду, де хоче.
Куди?—Не бачу, не вгадаю...
Я чув лиш крик і сміх людей
І кременисту, злу дорогу,
І терня, що росло по ній,
І втомлену кололо ногу.
Ліси і гори, край ріки
Стрімкі, нетоптані стежини,
Кладки хисткі по-над щілини,
Держачися її руки,
Пройшов я хітною ногою,
Поки зійшов на битнй шлях.
Обтер тоді чоло зі зною,
Спочив, прогнав од себе жах
І йшов вже певними стопами
За дівою . . . . . .
Аж в тім: „Чекай!
Серпанок розвьязати дай!"—
Рекла медовими устами
І розвьязала, я й не знав.
Протер руками мляві очі
І зором обрій весь обняв—
Ум віри йнять очам не хоче...
Переді мною дивний край:
Безмежний степ, луги зелені,
Ліси сокирою неткнені;
Цвіте, осипуеся розмай
Над молочними річеньками,
А Словутиця, царь-Дунай
Блищить на сонечку хвильками...
Такий, знать, був Адамів рай!
„Що це за божа сторононька
Так процвіта, чія вона,
І чом на ній людей нема,
Лиш вічна царить тишинонька?
Насмів я дівоньку спитать.
„Пожди—уздриш! І твої люди
Прийдуть, і умний лад їх буде

Сльозами й кровью поливать
Цю непанахану сохою
Країну, що перед тобою.
Тепер же дай тебе напою
Святою, віщою водою"...
Рекла і з близької криниці,
Що била шпарко з-під скали,
Набрала чистої води
До кришталевої скляниці
І принесла, і каже: „Пий,
Омий твої безсильні очі
І так скріпить тебе напій,
Що будеш бачить серед ночі
Й на сонце здужаєш дивиться,
І ум твій швидко розьясниться,
І серце дужче стане биться,
Огнем любови розгориться!
На,—пий, і не жахайсь нічого:
Я покровителька твоя!"—
І я напився напою того...
Ох, ти недоленько моя!
Круг мене чорная темрява:
Погасло сонце, щезло все,—
Лиш страшно щось скрипить, гуде,
Неначе та машина ржава
Скрегоче ржавим колесом.
А далі дзвін став бить години
Протяжним, сильним голосом
З самої десь небес вершини...
„Не бійся!"—вчув я діви клик—
„Це в небі час пробив ісконний
І голос цей громогомонний
Віки лиш вибивати звик.
Це він новий момент голосить,
А одтепер не вдарить знов,
Аж на землі мир і любов
Тенет насильства не позносить.
Вже близько той блажений час—
З життям-буттям своїм щасливим
Прийде і стане серед нас;
Лише чекай, будь терпеливим!"—
Враз зазоріло по-над гори,
І ясне сонце виринуло,
І світу барви привернуло,
Промінням сипнуло в простори.
І знов степи, луги зелені
Що їх в квітки прибрав розмай,
Ліси сокирою неткнені
По-над Словутицю-Дунай
Роскинулись перед очима...

До пташки.

Лети, пташко, геть од мене
В далеку дорогу,
Скажи милій, що без неї
Вже жити не могу.
Скажи все їй, що я чую,
Бо я сам не смію,
Та й як щиро її люблю,
Вимовить не вмію.
А ти, красна і маленька,
Маєш голосочок,
Дзвонить-ллється так роскішно,
Як срібний дзвіночок.
Вона ж тебе послухає
Тихенької ночі,
Може, й слізонька дрібная
Скрасить її очі.

Весілля.

Вже гуляють третю добу,
День і ніч гуляють,
І музики вже втомились,
Спочину не мають.
—„Пийте, скачіть, лебедики!"—
Господарь мовляє;
Часом собі в коло піде,
Гучно заспіває.
„Заграй мині, музиченько,
Ще одну добоньку!
Потанцюють, погуляють,—
Підеш додомоньку.
„На здоровля, та на щастя,
На многая літа
Моїм дітям грай, музико!

Грай на щасні літа!
„Як виграєш щастя-долю,
В шовки уберу тя,
Обдарую сріблом, злотом,
Медом упою тя!"
Грає скрипка, тирликає,
Басистий басує.
Який-такий грошик кине,
Та далі танцює.
Молодиця, мов та краля,
Вквітчана гарненько,
Мов зіронка, мов ягідка,
Сіяє личенько.

Дві бурі.

Вий, грими, казися, буре,
Громами ревни,
І огнем чоло понуре
Мигом проясни!
Я сміюся з реву твого
І жартую з грому!
Гук весілля чортівського
Любий серцю мому.
Втіху дикую справляє
Гуркіт цей міні;
В серці біль і гнів гуляє
Під твої пісні.
Серця буря в тобі, буре,
Грає ще живіше,
І лице твоє понуре
Над тишу миліше.
Вий, гуляй! Міні так мило!
Громом хмари рий,
Ліс ламай, могуча сило,
Землю грузом крий!
Так! Живіш! Яка ж ти красна!
Не грими ж бо пусто!
Стьожко ясна! Стьожко ясна!
Бий! Та густо, густо!
Бий! А серед блиску й гуку
Й мене не лиши!
Вдарь у мене й серця муку
Громом заглуши!

За що?

За що скувала ти мене в окови
Терпіння, пристрастей, любови,
Аби по хвильці одіпхнути,
Убить мене і весело сміяться,
Моєю мукою втішаться?
О, люта ти! жорстока ти!
Не зрозумію, не зглублю
Твойого серця пустоти
Ніколи, знаєш, бо... тебе люблю.

Чорна думка.

Світ счорнів і небо чорне,
Зелень чорна, чорне все...
Жду, поки мене загорне
Та, що вічний сон несе.
Там, де Лета ллється тихо,
Ахеронт журчить мерцям,
Там забуду, може, лихо,—
Там спокій усім серцям.
Може, в хвилях Флегетону
Змию муку навісну,
І тихенько, без гомону
Прокрадуся в браму сну.

Козачок.

Йде, іде костомаха
На сухотяній кобилі,
Вже маха косою сваха...
Прощавайте, други милі!
Нас роспука не зляка!
Сестро, втни ще козачка!
Музикальні Херувими
Козачка мабуть не вміють,
Стануть грать волоські гимни,
То я й в небі одурію,
Дам із раю драпака!
Втни, сестричко, козачка!

Цвинтарок.

Веселий, тихий цвинтарок
Уквітчаний, немов гайок,
В калину, терня й дикі рожі.
Ряд курганочків при дорозі
Дрімає в тіні край села.
Збиточний вітер розстила
З могил тих порох, розсипає,
Сліди мертвецькі затирає;
То шелестить у бурьяні,
То в пісковому тумані
Сховаєсь, люлечку закурить,
І сипне, що аж світ захмурить.
Гуляє буйний по могилах,
Пустує на легеньких крилах.
Ах, ті хрести! Ах, ті, хрести!
Ніяк їх з думки не звести!
Лягли діди перед батьками,
І ми поляжем під хрестами,
І знов гуляти будеш ти,
Буйненький вітре, по могилах,
Наш порох будеш розсипать,
З туманом в піжмурочки грать,
Пустуючи на легких крилах.

До костомахи.

Моя ти люба костомахо,
Зажди, зажди ще, дорога!
Зажди ще хоч годок, хоч два,
Змилосердись на бідолаху!
Такі старі живуть по світу!...
Їм аж навкучило вже жить
І Азраеля знай просить,
Щоб раз задув їм у тримбіту.
Метнись по їх! Їм ласку вдієш,
Одчинеш браму в небеса,
І не затупиться коса,—
Я ж не втечу тобі, поспієш!
Пожди, пожди, моя голубко,
Хоч рік, хоч два! Міні так жаль
Вмирать! Коси холодна сталь,
А ти хапаєш твердо, цупко!
А то—послухай, не жартую:
Хоч гострі в тебе зубочки,
Давно пропали губочки,—
Я обійму і поцілую.
Ще не досить? Ще гостриш зуб?
Ну, то оженюся з тобою
І заприсягнуся любвою—
А це чей не маленький шлюб.
Лиши, лиши мене в спокою!
Я так би радо ще хоч рік
На цьому світі проволік!
Лиши! Оженюся з тобою!

Надія Константинівна Кибальчич.

Род. 1878 р.

На українську літературну ниву вступила в 1898 році. Потім твори її друкувались в „Літ.-Наук. Вістинкові", альманахах: „Багаття", „З неволі", „З красою", „Розвазі", „Досвітних Огнях" і инш. Поезії Кибальчич перняті щирим чуттям: знати, що письменниця, пишучи їх, перечувала сама, про що писала. Крім поезій, Кибальчич написала чимало новел і „малюнків". Її „З автобіографії ідеї" (надруковано в „Літ.-Наук. Вісти.") кілька разів перекладено на російську мову. Надія Костянтинівна, дочка дідича, родилась 1878 року в Полтавщині. Вчилася дома. Тепер з чоловіком своїм, лікарем Козловським, живе за кордоном, в Австрії, Італії то що.

Весняна ніч.

Темно—не темно... Тихо—не тихо...
Ледві примітно природа вся диха:
Дивна задума її поняла.
Зомовкла розмова зеленого листу,
В чарах німіє і поле, і місто,—
Землю вже ніч обняла.
Шлях іздалека сріблиться рікою,
Шовком здається трава під рукою,
Зорями—роси блискучі, рясні,
Білим туманом—сади у росцвіті...
Ночі весняні, найкращії в світі!..
Казки, чи мрії у сні...
Тихо, так тихо... Неначе хто грає?..
Серце забилось, тремтить, замирає...
Серцю без суму так хочеться жить,
Хочеться нічці тепер покоритися...
Нічка весняна, всевладна цариця,
Нічка, як мить, пробіжить!..

З тюремних мотивів.

Із нашої муки, із нашого горя,
Хвороби й неволі

Згартується сила, що лихо поборе
Для кращої долі.
Міні оця думка немов одчиняє
Зачинутії двері,
Міні оця думка журбу розганяє,
Що владна тепера.
Міні оця думка все втішне говоре...
Й міні так здається,
Що з нашої муки, із нашого горя
Та воля скується.

Маленька пісня.

Лети, моя пісне, маленькая ти!
Лети, моя пісне, лети та лети!
Лети, бо ти вільна, лети, бо смутна,—
А смуток, як промінь, як співів луна
Скрізь може літати. В країну чужу
Неси мої думи, куди я скажу.
Хоч ніч, як могила, хоч місяць у млі,
Хоч зорі не світять, все спить на землі,
Лети, моя пісне, і вільна, й смутна!
Як промінь од зірки, як співів луна,
Скрізь будеш літати. В країну чужу
Неси мої думи, кому я скажу.
Тобі я сказала... Хоч ніч облягла,
Хоч зорі не світять, хоч стелеться мла,
Хоч сон скрізь панує—не сплять ще вони.
І стиха-тихенько ти їм задзвени.
Дзвени, моя пісне, у тиші німій,
То вчується зразу там голос їм мій,
Та глянуть у вічі їм очі мої...
Лети, моя пісне, в далекі краї!

Сон.

Той сон чарівничий приснився весною,
Він снився в ту пору, як вишні цвіли,
Земля покривалась травою рясною,
І пахло вербою, і жаби гули;
Як з ласкою, тихо, несміливо, ніжно
Горнулись до цвіту листи молоді,
І роси сіяли, мінилися ріжно,
І зоряне небо світилось тоді.
Той сон був, як мрія, як хмарка летюча:
Що вітер повіє—і зникне вона.
Я сном тим раділа, нічого не ждучи:
Я знала, що з цвітом мине і весна.
Мій сон був прозорий, як скалка кришталю,
Її не займала людськая рука.
Я суму не знала, жахалася жалю,
Була моя мрія химерна така...
Промінчасті зорі у небі тремтіли,
Ізнизу, од річки, де мріло село,
І щебет, і гомін, і співи летіли,
Їх хвилею тихо повітря несло,
Десь огник зорівся зорею ясною,
Од співів пташиних луною йшов дзвін...
Той сон чарівничий приснився весною,
Й туманом сріблястим розвіявся він.

Шелестіння очерету.

Як смутно...
Сухий очерет шелестить...
Зірки ще не світять, півтемрява стала,
Вечір осінній не може вже жить,
Хмарини погасли, тумани ростали,
І сивая барва навколо лежить...
Дзвінке шелестіння бентежно біжить
Та, все замираючи, тихне...
Шелеснуло... шепче... неначе все диха,
Знов тихо, мов руху ніде не було,
Мов щирее слово, що вирвалось тихо
І камінем знову на сердце лягло,
Ніким не почуте...
Мов десь загуло...
Як смутно, як сумно...
Хитнулась стеблина і вся задзвеніла,
Хитнулася друга—і дзвін той тремтить,
Стихаючи лине... усе заніміло...
Та відкілсь ізнову мов стогін летить—
Сухий очерет шелестить...
О, Боже, як сумно!..

---

* * *

Такі ніжні квіти, зажурені, бліді,
Похожі на хмарку вечірнього неба,
Осяяну ледві останнім промінням
Минулого дня, що ніколи, ніколи
Не вернеться більше...
Похожі на квіти з того кладовища,
Де рідні могили. Такими квітками
Були вони вкриті тоді, як в останнє,
Свій край покидаючи, з ними прощались...
І, може, на віки...
Дивлюсь я на квіти й неначе все бачу
Густий сад великий... цвіло там багато
Таких квіток ніжних... Тоді бо здавались
Квітками надії загального щастя.
То час був химерний, омана ясная,
Коли росцвітало у душах найкраще,
Коли найясніші були сподівання
І віра міцная в людську справедливість...
Та й там сонце встало, та й там закотилось.
Той край безталанний—одно кладовище;
Пройти навіть ніде по-між могил свіжих
Та все, все кривавих, кривавих, кривавих!..
І хто не ховав там коханих і рідних,
Увесь занімівши з одчаю і гніву,
Ховав той найкращі думки і надії,
І віру святую в людську справедливість.

---

* * *

Осудили її, чим доганить знайшли,
І недбало тепер поуз неї всі йшли,
Незуважні в питанні тяжкому:
Що ж но винна вона, так страждає сама
І до лиха її і турботи нема
На всім світі нікому, нікому!..
Чи розмислили ви, що то думалось їй,
Як вся віра в людей, вся окраса тих мрій,
Наче листя сухе, облітали?..
А як знати те їй, що життя молоде
Без щасливих хвилин марно так і пройде,
Ви ніколи себе не спитали?
Вам знайома нудьга, як по-вік і щодня
Все одно та одно сум страшний наганя
І як ночі од гадок не спати?
А чи знаєте ви, як то тяжко робить
І на праці чужій все здоровья згубить,
І надії на краще не мати?!...

Переспів.

Читаючи слова написані в останнє,
Не згадуйте мене, всі згадки залишіть,
Забудьте, наче сон, і зустріч, і розстання,
І спогадів ясних по-вік не ворушіть.
Од рідного гуртка з ясної хати
До тихої труни хай думка не летить:
Читайте як чуже... Не хочу я устати
Марою з далини і знов вас засмутить.
Не хочу я, щоб вам усе, усе минуле
Серпанком жалібним повитеє було.
О, легше бо мині, щоб ви мене забули,
Ніж горе хоч на мить на серце вам лягло.

Голоси.

Може, ми не діждем хвилини ясної,
Може, ми загинем у цій боротьбі,
Та вирветься правда з темниці тісної—
Вона завоює всю землю собі!
Може, ми загинем в часи передсвітні...
Все ж ріки кріваві не дарма лились,
Мов повідь весною... Хоч хмари й знялись,
Та все ж то засяють проміння привітні
І все ж переможе світ-сонце колись.
Може, ми не діждем ні щастя, ні долі
Може, сонце буде уже не для нас,
Але ж таки другі зазнають ще волі,
Але ж перемоги настане ще час!

З тюремних мотивів.

Чисте небо вечірнє, блакитне
Та широке, нема йому краю!
Сходить місяць ясний та привітний
І проміння по стінах все грає;
Так і сяють тюремні стіни
Білі, білі, мов голубів крила;
Світ весняний, однову країни
Оці стіни од ока закрили...
Та навіщо такої заводить?—
Краще думка нехай замирає...
То ж не втіха, що місяць десь сходить,
То ж не воля, що небо безкрає...

***

Он хвиля людськая... Чужії ми людям,
У нас на всім світі немає нікого...
Неначе закляті, ми не переступим
Проклятого кола життя самітного.
Поуз наші вікна ідуть та сміються,
І лине-лунає веселая мова,
Стає так самітно... так хочется, Боже,
І щирої мови, і щирого слова...
Та в цілому світі хто слово те скаже?..
Ніхто не розважить в годину тяжкую,
Хоч голову з горя об стіну розбити,
Ніхто не розваже і не пожалкує...
Коли б уже швидче та нічка настала!
Припавши до столу, я плакати буду...
Ідуть та сміються... О, Боже, страшная
Самітність безмежна, та ще по-між люду!

Переспів.

—Робітнику, чуєш? Це я ось питаю:
Що то ти будуєш? І що, і кому?
—Гей, не заважай нам, ми, бачиш, працюєм,
Будуєм, будуєм велику тюрму.
—Робітнику, чуєш? ридать хто тут буде?
Чіє серце кровью отут обкипить?
—Та вже ж не ти—вільний, не брат твій багатий:
Вам красти не треба, щоб, їсти, і пить.
—Робітнику чуєш? хто в довгії ночі
Ні сну, ні спокою отут не зазна?
—Та, може, і син мій, такий же робітник,
Бо нас на всім світі скрізь доля мина...
—Робітнику, доля завсігди глузлива—
Й багатих минає вона ідучи...
—Гей бачиш, як важко, як руки німіють?
Мовчи!!

Співи на Івана Купала.

Сестриці дівчата! літа молодії
Минуться, ой швидко минуться!
Минуться з весною веселі події,
І вже їм по-вік не вернуться.
Минеться гуляння, забудуться ночі
І співи із рання до рання,
Бо згодом за горем, кріз сльози жіночі
Забудем ми давнє кохання.
Поки у віночку, то тільки і долі!
В спокої лягла, як і встала.
Ми човном поплинем гуляти на волі,
Питати про щастя в Купала.
Затягнуть русалки—нема що боятись!
Не двічі, не двічі вмирати.
Співати ми будем, веселі, сміятись,—
Що гарне на світі те й брати.
Русалці так гарно отут під водою,
Забувши немиле, й кохане;
Без сліз і без горя, по-вік молодою
Щаслива русалкою стане.
Чи то ж і не щастя? Собі хто не схоче?
Мов краще старою зігнуться?
Гуляйте, дівчата! Минуться ці ночі,
Минуться, ой швидко минуться!

Євген Мандичевський.

Род. 1873 р.

Перший друкований твір Євгена Мандичевськаго—новела „Груша"—поміщений в 1899 році в „Ділі". Далі Мандичевський друкував свої твори в „Руслані", „Ділі", „Літ. Науков. Вістникові", „Буковині", „Рідному краї", підписуючи де які твори псевдонимом Фр. Улянович, або Ф. У. В 1901 р. він видав у Львові збірку новел—„З живого і мертвого"; в 1906—(в Перемишлі) „Судьба", і в 1907—(в Тернополі)—„В ярмі" (збірки новел). Мандичевський, син священика, родився 1873 р., в Зарваниці, в Галичині; скінчивши гимназію въ Бродах, вчився в львівському, грацькому і берлинському університетах. Скінчивши університет, учителював у Львові в академичній гимназії і в польській в Перемишлі, тепер учителює в Тарнополі в гимназії Франца-Іосифа.

Із циклю „На весні":

I.

Пустіть, пустіть нас в світ
Натішитись весною,
Ужити в щастю літ,
Пізнатися з собою.
Пустіть, пустіть у май,
У море сонця, квітів,
У зелененький гай
Із тисячми привітів.
До молодих ростин
Пустіть серця малії,
Пустіть, пустіть, заким
Розвіються надії.
Весна, неначе сон
Маленької дитини,
Загляне до вікон
І знов у світ полине.

II.

Пісні, пісні,
Де вас діти,
Як у серцю
Зле вам жити?
Чи вам щастя
Тамки мало
Із весною
Сонце дало?
Чи вам може
В грудях-неньки
Стало серце
За вузеньке?

III.

Засвітило ясне сонце
По-над землю—поле.
Чи ти вернеш, чи ти вернеш,
Добра моя доле?
Чи засвітиш і огрієш
Серце моє в грудях,
Котре болем остудили
Злії в світі люди?
Чи огрієш і пригорнеш,
Як дитину мати?
Перед сходом, перед сонцем
Не даси вмирати?

Уводі.

Обмий мене, обмий, мій Пруте,
І силу юну приверни,
Щоб спини більш мині не гнути
Перед грізним лицем судьби.
І обнови у серці ідеали,
Щоб я так само, як і ти,
Умів поміж ворожі скали
Борцем усе вперед іти.

Галицьке село.

Хати обсажені вербами
І пороскидані плоти,
Корчми з багатими жидами
І на-пів-голі жебраки.
І тихий плач, гіркий і ревний
В душі огнем журби горить
А день іде життя непевний,
На світ поглянуть йому стид.
От і село, село прекрасне
На нашій галицькій землі,
Де віра в всяку правду гасне,
Неправда світе угорі

Серед піль.

Золотиться нива
Од краю до краю.
Чи ти бо щаслива,
Що тебе кохаю?
Колоски тяженькі
Гнуть ся, пригинають.
Та тобі, миленький,
Очі повідають.
Межи колосками
Мак горить, палає.
Вискажи словами,
Що у серці грає...

Микола Лавгонович Кузьменко.

Род. 1862 р.

В 1899 році Кузьменко видав збірку своїх поезій „Дозвілля". Після того він друкував свої твори у „Шершні", „Розвазі", „Добрій Пораді" і инш. виданнях. Крім поезій, Кузьменко написав кілька оповідань, але вони лежать ще не друковані. Кузьменко, син священика, родився 3-го листопаду 1862 року, в селі Токмаківці Катеринославського повіту. Вчився в бурсі, бо не було за що поступити, як хотілось йому, у гимназію, бо батько умер, і покинув жінку з пьятьма малими дітьми. Скінчивши бурсу, Кузьменко поступив у семинарію, але не скінчив її—мусив, як „неблагонадійний" покинути її і податись на село „репетитором". Пробувши на селі 2 роки, думав вчитись далі, але не дістав стіпендії, а тут прийшов час іти в москалі, або, щоб не забрали до війська, учителювати. Кузьменко поступив учителем в Катеринославщині, де й прослужив 13 років. В 1895 році він переїхав у Катеринослав і поступив на залізницю, де служе й зараз. Де-які свої твори Кузьменко підписував псевдонімом Микола з Січі.

Рай та пекло.

Вечір. Гай. В повітрі тихо,
Повно зорь в блакиті.
Чути, десь здюрчить струмочок
І шепочуть віти.
Чути, дзвінко соловейко
Тьохка на калині...

Рай! Це справжній рай на нашій
Славній Україні.
День. Гірка кривава праця
Та нужда з бідою.
Безземелля, недостатки,
Хліб черствий з водою.
Скрізь панує чорна сила;
Люди всі, мов тіні...

Це вже пекло на тій самій
Славній Україні!

Вишнівка.

—Е, ні!.. вже не найдеш такої вишнівки,
Як пив я колись-то! дід мовив Степан:
Густа, як олія! Бувало, як цідеш
З барила, булькоче: „пан-пан! пан-пан-пан...“
Тепер же не можу і чарки я випить,
Хоч як ти не силуй, хоч як не неволь:
Тепер та вишнівка рідка, як водичка,
Дзюрчить, ледві чутно: „голь-голь! голь-голь-голь.“

Пісенька.

Раз я в волості судився
З нашим сельским адвокатом.
Катом, катом, катом, катом...
З нашим сельским адвокатом.
Нас судили судді вбрані
В сукні й чоботи сапьянні.
Пьяні, пьяні, пьяні, пьяні...
В сукні й чоботи сапьянні.
Вони совісти й закону,
Як скрізь водиться, служили.
Жили, жили, жили, жили...
Як скрізь водиться, служили.
Дуже довго клопотались,
Поки діло розібрали.
Брали, брали, брали, брали...
Поки діло розібрали.
Потім, добре розібравши,
По закону все зробили.
Били, били, били, били...
По закону все зробили.
І заставили у ноги
Уклонитись адвокату.
Кату, кату, кату, кату...
Уклонитись адвокату.
Тягли діло, гріх брехати,
Довго, ну а помирили.
Рили, рили, рили, рили...
Довго, ну а помирили.

На тім світі.

(З народнього)

Раз на тім світі зібралась
Чимала громада;
Товпляться усі до раю.
Одхилилась брама,
Виглянув Петро і в чергу
Всім звелів ставати.
(Звичай мав він всіх по черзі
До раю впускати).
Стали. От підходить перший,
Він його й питає:
—„Жінку мав?“
—„Не мав пан-отче.“
—„Цей лиха не знає—
Одведіть його у пекло!
Голову мороче!
Жив на тім світі без лиха,
Та і в рай ще хоче?!“
Одвели. Підходить другий.
—„Жінку мав на світі?..“
—„Мав, пан-отче.“
—„Мав? Не брешеш?“
—„Ні.“
—„Цього впустіте.“
Третій слухає й радіє,
Дума: буду в раю.
Тільки другий заховався,
Він уже й гукає:
—„А я був, святий пан-отче,
Жонатий аж тричі!“
—„Бо дурний був, скажу тобі
Не за очі, в вічі;
Вже тепер тобі і в пеклі
Буде, як у раю!
Окрім того, я до себе
Дурнів не пускаю...“

Капости.

Росказав би, так боюся—
Не поймете віри—
Які капости нам роблять
Вчені землеміри:
З Терешківки у Саківку
Що-свят, що-неділі
Ще діди наші до церкви
Й до шинку ходили,
І здавалось, недалечко—
Верст вісім чи й буде.
Так щитали всі саківські
Й терешківські люди,
Так щитали й батьки наші,
Й ми звикли щитати
Тільки вісім. Ну, а тепер?
Аж нудно казати!..
Не знаю вже, за-для чого,
Начальство прислало
Землеміра. Як наміряв—
Аж дванадцять сталo!
Хіба ж не капость, люди добрі?
От і живи тут, як хоти!
Йому нічого: сів, поїхав;
А ти тепер попоходи!..

---

* * *

„У кожного в світі
Є сонце своє..."

Співав так піїта.
А де ж воно є
Те сонце, що сяє,
Що гріє й живить,
Що нас звеселяє,
На світі держить?
Чи світе ж те сонце
І тім, що в неволі?
Коли я і вільний
Не бачив ніколи
Яке моє сонце
І де воно є,
Бо зроду ніколи
Не гріло мене.

Минуле.

Світнилася в небі зірка,
Скотилась, пропала.
І я колись мав радощі,
А тепер не стало.
Знову зірці на ясному
Небі не світити,
Моїм радощам до мене
Знов не прилетіти—
Вже минули. Погас уже
Мого щастя промінь;
Не зісталося нічого,
Самий тільки спомин.

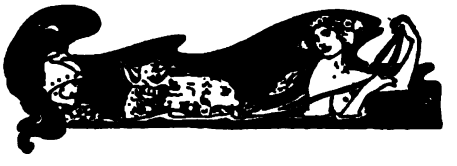

Петро Карманський.

Род. 1878 р.

Перші твори Карманського були надруковані 1899 р. в „Руслані". Потім його твори друкувались в „Ділі", „Буковині", „Сьвіті", „Літ.-Науков. Вістникові", „Акордах", „Розвазі", „Досвітних Огнях" і инш. В 1899 р. Карманський видав збірничок своїх поезій під назвою „З теки самовбийці", в 1906 р.—збірник „Ой, люлі, смутку" і в 1907 р.—збірник „Блудні огні". Критика, в особі Франка, Мочульського, О. Луцького і инш., прихильно привітала ці збірники. І справді поезії Карманського написані гарною мовою і визначаються щирістю чуття. Крім поезій, Карманський пише критичні статті і перекладає твори італьянських (Леопарді, Мацціоньо і инш.) і англійських (Оссіана і Едгара По)письменників. Родився Карманський 29-го мая 1878 р. в містечку Цішанові в Галичині, в Австрійській Україні. Скінчивши перемишльську гимназію, поступив був в львівський університет на философичний факультет, та через рік покинув його і, шукаючи кращого життя, поступив в українську богословську колегію в Римі. Але „краще життя" було тут таке гарне, товариші і учителі-ізуїти так допекли студентові, що він, вибувши тут через силу $3^1/_2$ роки, знову вернувсь в Галичину в Перемишль. Скінчивши тут богословіе, він знову поступив в львівський університет. В 1907 році Карманьского забрали в салдати, де він прослужив $1^1/_2$ року. Одбувши салдаччину, він заробляв по ріжних бурах, брав діяльну участь в редактуванні „Сьвіта" і редактував якийсь час часопись „Гайдамаки". В 2 ч. за 1907 р. місячника української молодіжі „На розсьвіті" надрукована цікава стаття М. Євшана—„Проба характеристики Петра Карманського". Карманський один з найкращих і талановитіших сучасних галицьких молодших українських поетів. Характеристичні теми і мотіви його поезій, здебільшого, дісонанс, що відбувається в душі поета. А через те у поета часто зриваються сумні акорди, повні безодрадного суму, тяжкого роспачу, що инколи доходять до повної зневіри і одчаю. Але в останніх поезіях Карманського досить помітно бреніть нова струна: зневірившись і одчаявшись найти задоволення і розгадку

світовим питанням в скарбниці власної душі, він почав шукати утіхи в красі природи, артистичних і величних проявах людських поривань і в тій гармонії і дігаврмонії, що наповняє світ. Карманський належить то „літературного видавництва „Молода Муза".

* * *

Ой, люлі, люлі, хмерний смутку!
Шепоче вільха, гнесь верболіз,
Квилить задума, шовкові вії
Сріблятся ясним бриллянтом сліз.
Ой, люлі, люлі, дрімучий смутку!
Давно вже сонце пірнуло в гай,
Поснули квіти, в обіймах мьяти
Перлисто-срібний журчить ручай.
Ой, люлі, люлі, причинний смутку!
Втомився легіт, вільшина спить,
На небі меркнуть сріблясті зорі,
Снуються тіні... Цить, смутку, цить!
Ой, люлі, люлі, зловіщий смутку!
Зітхають верби, хвилює лан,
По межах чорна задума блудить,
А хвору душу повив туман.

---

* * *

Як хвилі розбиті на лавах граніту,
Підемо своїми шляхами;
Як жовті листочки осіннього квіту,
Закине нас буря світами.
Як хвилі розбиті на лавах граніту...
В далекій чужині зійшлись ми случайно
І знов розійдемся—чужі.
Для тебе самої остануться тайні
Мої недомріяні мрії.
В далекій чужині зійшлись ми случайно...
Ти линеш до сонця,—я все ще блукаю
Стернею пустої надії.
Ніхто не вгадає, ніхто не спитає...
Чи може... Та цить!—ми чужі.
Ти линеш до сонця,—я все ще блукаю...

---

* * *

Тебе нема!—немов без струн бандура,
В оковах смутку я завмер;
Душа болить, а в серці скорб понура
Квилить: І що-ж тепер?..
Тебе нема: погасли ясні зорі,
Дорогу застелив туман
І я пристав, як той пловець на морі,
І де найти лиман?
Тебе нема: самітний я снуюся
Межи холодної юрби
І чую: швидко в яму повалюся
Од смутку і журби.

Ой, нависли чорні хмари...

Ой, нависли чорні хмари,
Сумно ворон кряче.
Я поїхав, ти забула—
Серце плаче, плаче.
Стогнуть кедри, мірти гнуться,
Рожа ронить квіти...
Гей насіяв я трой-зілля,
Де його подіти?
Ой, нарву я зілля-рути,
Кину в море-воду:
Плинь, котись сріблястим руном
До самого броду.
Вийде мила брати воду,
Зловить зілля-руту,
Зловить руту та й згадає
За любов забуту.
Ой, нависли чорні хмари,
Сумно ворон кряче;
Я поїхав, ти забула—

Серце плаче, плаче.
Ой, надармо я сумую,
Дармо я журюся;
Радше вийду ген на кручу,
В морі утоплюся...

---

* * *

Як побачиш сліпця, що край шляху пристав
І трівожно шукає дороги,
Приступи, роспитай і на путь його справ,
Розьясни йому хвилі трівоги.
Глянь—це я. Морщина поорала чоло,
Буйний волос инеем покрився;
Провалилось життя, мов з водою пішло,
Завчасу я журбою упився.
Із потопу життя я знімав рамена
І благав на колінах підмоги;
Але ти перейшла, мов царівна грізна,
І лишила мене край дороги.
Рік за роком минав, я роспучно ридав,
А з сльозами я виплакав очі,
І тепер я охляв, серед шляху пристав,
Серед тучі і громів, і ночі.
Ти могла мене знять по-над земні світи
І вчинить самим Ікаром-богом,
А тепер я сліпцем волочусь без мети,
А мій лан спочиває облогом.
Приступи, подивись і на путь мене справ,
Розьясни міні хвилі трівоги!
Я втомився, охляв, серед шляху пристав
І трівожно шукаю дороги.

Віють вітри...

Віють вітри, віють буйні,
Деревина гнеться;
По-під хату, по-при вікна,
Чорний сум снується.
Стук!—А хто там?—Я, твій смуток!
Одчини віконце:
Поворкуєм, посумуєм,
Покн встане сонце.
Стук!.. Віконце одхилилось,
Сум по хаті вьється.
Віють вітри, віють буйні,
Деревина гнеться.

Мати.

Роби й роби!.. Затерпла спина
І вже не чую рук.
О, Боже мій! чи я спочину
Од тих незмірнних мук?
Прийде спокійна нічка...
Настала ніч, усякий ліг,
Заснула вся родина,
А мати аж валиться з ніг:
Не спить чогось дитина...
Роби й роби!.. Затерпла спина
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Од тих незмірнних мук?
Прийде свята неділя...
Прийшов святий недільний день—
Усякий спочиває;
Вона-ж на клаптику стерень
Худібку доглядає.
Роби й роби!.. Затерпла спина
І вже не чую рук.
О, Боже мій! Чи я спочину
Од тих незмірних мук?
Пожди, зіма настане...
Прийшла зіма. На темнім ложі
Простує всякий члени;
Тільки вона одна не може
Спочить од веретена.
Роби й роби!.. Затерпла спина
І вже не чую рук.
О, Боже мій! Чи я спочину
Од тих незмірних мук?
Як ляжеш в темнім гробі...
Умерла мати. Тихо згас

Огонь, що грів всю хату,
А діти плачуть: хто про нас
Сиріток буде дбати?

Бурлацька.

Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю:
Як береза при дорозі,
Дико виростаю.
Нещаслив я, гей!
З дня на день, як Божій птиці,
Вік міні минає:
Стане тісно у столиці,
Я в село вертаю.
Нещаслив я, гей!
Ліс, лани, степи широкі—
Є куди гуляти...
Їм з чужого, пью з потоків,
В сіно ложусь спати.
Нещаслив я, гей!
Вдень міні щебечуть птиці
І шумить діброва,
А вночі німі зірниці
Кличу на розмову.
Нещаслив я, гей!
Встану, вмиюся росою,
Нишком заспіваю
Та й скрадаюсь борозною:
Може, що придбаю...
Нещаслив я, гей!
Правда, инколи буває
Трохи спухне спина...
Ет, пусте!—про це не дбаю:
Посвербить—пристине...
Нещаслив я, гей!
Стане осінь, не журюся:
Скриюсь в ямі темній,
А на зіму примощуся
В келії тюремній.
Нещаслив я, гей!
Другий хворий, я мов криця:
Слабість не береться.
А на старість... ет, дурниця!
Ще шпиталь найдеться...
Нещаслив я, гей!
Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю:
Як береза при дорозі,
Дико виростаю.
Нещаслив я, гей!

---

* * *

Одійду з-по-між вас, як мрія,
Що не приснiться вже ніколи;
І ви потужите за мною
Та й призабудете поволі.
Великим смутком не покрию
Мій одхід ваших серць—я знаю;
Моє життя перекотилось
Як води тихого ручаю.
Я був пригаслою зорею,
Що хоч ясніла, та не гріла;
Носив в душі небесні співи,
Яких вона співать не вміла.
Я жив між вами,—та не з вами:
Якась безодня нас ділила;
А хоч терпів од вас наругу,—
Та все душа до вас тужила.
Горів в міні огонь любови,
Та він не міг загріть нікого.
Прощайте, браття, не кидайте
Услід за мною слова злого.

---

* * *

За скоро ви, квіти
Весняні, зацвіли:
За скоро ти, серце
Моє, полюбило.
Притиснуть морози,
Головка знидіє;
Покине тя мила,—
І серце замліє.

Весівко! ще лютий:
Сподійся ще зради!..
На хворее серце
Нема ліку-ради.
Веснівка вмирає,—
Тобі ж треба жити,
Та мучитись вічно,
На віки тужити.
Не час іще, квітко,
В зімі росцвітати;
Не важся, ти серце,
За скоро кохати!
Хоч навіть прийдеться
Без краю тужити,—
Зітхай та борися,
Не важся любити!

---

* * *

Ох, ті хвилі грози й муки!
Сум який, яка туга!
Як дзвенять страшні звуки:
Не твоя вже, не твоя!
Не для тебе чорні очі
Не для тебе їй уста;
Не для тебе райські ночі...
Не твоя, ні, не твоя!
Дармо ждати: ні просити
Не поможе, ні грізьба.
Тобі вільно тільки мріти,—
А вона вже не твоя!

---

* * *

За все, за все прийми подяку:
За те, що я страждав без міри,
Що я пірнув в багно безвіри,
За те, що гину, мов собака...
За все спасибі і щасти!
Не буду я тебе клясти,—
Один лиш день такий, щоб мала,
Як я віки,—щоб ти страждала
В пекельних муках так, як я!..
Коли-ж хоч раз один згадала
Про мене, раз хоч в рік,—
Тоді щаслива будь во-вік!
Втішайся, смійся, так, як я
Втішавсь тобою—хоч кріз сльози,
Хоч без надії, у трівозі...
. . . . . .

Як неоперену пташину...

Як неоперену пташину,
Пустили ви мене на волю,
Пустили в світ шукати долі
І полягали в домовину.
І я пішов. Літа минали,
І я зривався все до лету,
Та що-раз більше тратив мету,
А крила нижче опадали.
І я ходив що-раз частіше
На тихе кладбище ридати;
А злидні пхалися до хати
Що-раз частіше і грізніше.
І нині клонюся без сили,
Як сірий хрест на раздорожжу;
І чую, чую, що не зможу
Дійти до бажаної цілі.

---

* * *

Ідеш од мене... йдеш шукати
Нових вражінь, нового чару...
Я вже не в силі роскресати
В твоїй душі давнього жару...
Іди... Не йму тебе молити,
Візьму на себе всі наруги.
Та знай, що ти не в силі вбити
Колишніх споминів і туги.
Куди не ступиш, де не будеш—
Вони, як тінь, підуть з тобою;

І, може, згодом все забудеш,—
Та знай: не знайдеш вже спокою.
І в хвилях роскоші і чару,
В часі любовної розмови,
Побачиш все кріваву мару
Моєї вбитої любови.

Снуюсь самотою...

Снуюсь самотою, з сестрою нудьгою,
І слухаю скорбних душевних квилінь.
Іду, а за мною товпляться юрбою
Заплакані мари забутих терпінь.
Як ті немовлята, квилять і ридають,
Хапаються жадно моїх лахманів
І зойком роспуки благають-питають:
Куди ідеш, батьку, од власних синів?
Бажаєш зректися, бажаєш покинуть
Дітей свого серця і свого чуття?
Гадаєш—ідеї так легко загинуть
В мутних і бурливих струях забуття?
Ні, батьку! ми вірні. Підем за тобою,
Як сумерки горя, що йдуть за сліпцем;
Будемо впиватся твоєю тоскою,
Аж доки з тобою в труну не підем.
Снуюсь самотою, з сестрою нудьгою,
І слухаю скорбних душевних квилінь.
Іду, а за мною товпляться юрбою
Заплакані мари забутих терпінь.

---

* * *

Поник головою на зимнії кграти
І згадував втрачену волю,
І линув думками до рідної хати,
Та й гнувся од смутку і болю.
—„Тут (пишуть сусіди) стара твоя мати
З жалю і роспукн вмирає;
Приїдь—буде пізно... Що в тебе чувати?
Спішися, бо може... хто знає...“
Схилився на кграти і бився головою,
Ятрив незагоєні рани...
А сторож тюремний стояв за стіною
І ладив на його кайдани.

Не плачте скорбні...

Не плачте скорбні,
Яким судився
Життя тернистий шлях:
Бо вам, нещасним,
Хоча лишився
Спочин в солодких снах.
Не плачте, скорбні,
Яким з весною
Одцвів надії цвіт:
В холоднім гробі
В глухім спокою
Найдеться кращий світ.
Не плачте, скорбні,
Яким в долоню
Жебрачий костур вріс;
Не плачте, бідні,
Бо в цім підсонню
Ніщо не варто сліз.
Не плачте, скорбні,
Яким журливо
В сирітстві дні пливуть:
Бо знайте—в світі
Не всі щасливі,
Що в роскошах живуть.
Та плачте гірко
Ви, що безцільно
Прожили юні дні;
Ридайте, скорбні,
Бо вам не вільно
Сміятись, ні, ой, ні!..

Цілком закономірно випуск 9 відкриває Микола Вороний - один з найвизначніших поетів-новаторів, сучасник Олександра Олеся, Павла Тичини і Максима Рильського, - поет, який зазнав переслідувань царських властей, став жертвою кривавого сталінського режиму. Поезія Вороного - на той час уже зрілого поета - в карбованих ритмах художньо-емоційною мовою вводить читача у глибокий світ людських переживань, розкриває перед нами багатовимірність життя, його радощі і болі, чари природи, оживлює стародавні мудрі оповіді, перетрансформовані автором у світлі своїх поглядів, малює зворушливі образи рідного краю, висловлюючи в них патріотичні почуття, дає зразки проникливої лірики. Поезія Вороного звучить то як ніжна арфа, то як тиха сповідь, то як філософський роздум, завжди глибоко торкаючись людської душі. Пізніший розвиток поета йшов у напрямку посилення національно-визвольних прагнень, досягши свого апогею у період утворення Української Народної Республіки. Її народження Вороний палко привітав у віршах, об'єднаних у цикл "З хвиль боротьби". Піснею-гімном, патріотичним заповітом поета став вірш "За Україну" (1917), що тоді ж був покладений на музику, окриляв і зараз окриляє молоде покоління борців за волю України.

Поетові випала нелегка доля: він зазнав полину чужини, а, повернувшись на Україну, пройшов (як і його син Марко) всі кола дантового пекла в застінках катівень органів НКВС, у концентраційних таборах. 31 березня 1934 року Вороного було засуджено на три роки за вигадану приналежність до "контрреволюційного підпілля". Згодом, 1938 року, він був знову заарештований, а 7 червня того ж року розстріляний.

Найпомітнішою після Вороного постаттю є, безумовно, Микола Чернявський (1867-1946) - не лише поет, а й прозаїк, активний перекладач, критик і публіцист, один із видавців літературно-художніх альманахів. Поезія Чернявського розмаїта за змістом, жанрово-стилістичними прикметами. Він тонкий співець українського степу і моря, проникливий лірик, поет з глибоким відчуттям героїчного і трагічного минулого, соціальних контрастів тогочасної дійсності. Виразно звучать у його поезії мотиви політичної боротьби, визвольних прагнень.

Подальша творчість Чернявського розвивалася в напрямку поглиблення соціальних громадянсько-патріотичних мотивів. Водночас у зв'язку з трагічними подіями Першої світової війни, втратою Україною незалежності в творчості письменника все виразніше дають про себе знати трагічні ноти. В кінці 20-тих років поет насилує себе написанням віршів про індустріалізацію "країни Рад". Більшовицька дійсність витравлювала поетичне єство поета, який, відчуваючи наближення трагічних тридцятих років, пробував рятувати себе творами, написаними в офіційно-казенному дусі. Не врятував! 1937 року Чернявський був заарештований, загинув на засланні.

Надія Кибальчич (1878-1914) спочатку виринула на волинському літературному небі. Як свідчать подані тут зразки її поезії, їй притаманне тонке відчуття природи, глибока увага до внутрішнього світу людини, а водночас - громадянська активність, чоловіча мужність. Живим струменем у поезії Кибальчич дзвенять пісенно-фольклорні джерела. Виступала і в жанрі прози, тяжіючи до психологічної манери письма, філософського осмислення явищ життя, яке часто поверталося до неї своїми трагічними гранями. Письменниця залишила велику перекладацьку спадщину.

Василь Залізняк (псевдонім розкрити не вдалося) виявив безперечний поетичний хист. Що ж стосується Миколи Кузьменка (1862-?), Крижан Паші (1869-?, псевдонім Всеволода Крижанівського), то вони залишили

невелику поетичну спадщину. Все ж окремі вірші обидвох поетів визначаються щирою ліричністю, художньою виразністю.

Коваленко вважав за можливе представити тюремну поезію в'язня Володимира Мальованого, із віршів якого дійшов до нас лише один - "Не потурай". Упорядник зауважив: "Відкіля родом і де саме помер Мальований - невідомо". Сьогодні ці дані відомі. Народився Мальований 1848 року на Катеринославщині, помер 10 березня 1893 року в Томську. Вірш "Не потурай" вперше опублікував Франко в антології "Акорди" (1903).

Поезія Олександра Козловського (1879-1898), Богдана Лепкого (1872-1941) - поета меланхолійно-тужливого складу, Петра Карманського (1878-1956) - представника українського модернізму (в ранній період своєї творчості) відбиває характерні риси художніх пошуків молодшої генерації українських митців. Соціальні мотиви згадані поети розробляють паралельно із психологічними проблемами. Творчість галицьких поетів, які належали до угруповання "Молода муза", збагатила українську поезію тонким ліризмом, поглибила її народнопоетичну основу. Це стосується, зокрема, Лепкого. Митець, проте, був не лише ліриком, а й поетом високого громадянського звучання, що особливо виразно проявилося в його творах періоду боротьби за утворення незалежної Української держави, а також у 20-ті роки, коли поет своїм мужнім словом прагнув підтримати борців за волю України.

Козловський блиснув і згорів на українському поетичному небі, мов метеор, не встигнувши повністю виявити свій небуденний талант. Збірку його віршів "Мірти й кипариси" видав М. Мочульський 1905 року уже після смерті поета. Вона вийшла із передмовою Франка як літературна пам'ятка зламаного хворобою молодого поета.

Невідомим для сучасного читача є ім'я поета і прозаїка, громадсько-культурного діяча Теодота Галіпа (1873-1943). Галіпові допомагав входити в літературу Осип Маковей, який відчув художню самобутність слова поета, виступив із схвальною оцінкою його збірки. Згодом, у 20-ті роки, перебуваючи в еміграції, митець створив цикл ліричних мініатюр "Хризантеми".

Визначним майстром української поезії був Карманський - поет з широким світоглядом, обширними знаннями в галузі літератури і мистецтва різних часів і народів. Він був одним з найпомітніших митців, які об'єдналися навколо "Молодої музи". Поезія Карманського не вкладається у вузькі рамки модерністського напрямку, у ній органічно поєднуються різні ідейно-художні тенденції - і реалістичні, і модерністські, мотиви життєствердні, навіть революційні чергуються з мінорно-меланхолійними. Зрештою, Карманський віддав свій талант на службу рідному народові, коли на початку 20-тих років представляв інтереси України у Південній Америці (про цю місію він пише у книзі спогадів "Між рідними в Південній Америці"; Львів, 1923). Згодом талант і широкі знання Карманського намагалися у політичних цілях використати відповідні органи, під тиском і за режисурою яких він зушений був написати мемуари "Крізь темряву" (1956). Карманський виявив себе талановитим перекладачем з італійської.

Галичанин Євген Мандичевський (1873-?) відомий більше як прозаїк. У жанрі прози він виявив себе як чуйний до народного горя новеліст соціально-психологічного складу. В поезії дотримувався фольклорно-пісенних зразків, яскраво не виявивши творчої індивідуальності.

Звернення до архіву дало змогу з'ясувати чимало сторінок історії творення цього видання. Безпосередню участь у його компонуванні взяли Вороний, Чернявський, Лепкий, Галіп, багато побажань яких було враховано.

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип.9.-К.: АТ "Обереги". 1993. - 72 с. •

ISBN 5-8104-0018-3

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 025}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання

Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 9. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк.4,185.Ум. фарбо-відб. 4,65.Обл.-вид. арк. 3,31.Тираж 30000 прим.Зам.3020. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0018-3 (Вип.9)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Коваленко, Пачовский, Комарова, Вдовиченко, Дорохольський Волох, Милорадович, Козачка, Чаркецький, Шелудько, Луцький, Мартос Коковський, Плющ, Черкасенко.

ипуск 10 1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 2 8 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

2 — 3021

Олекса Кузьмич Коваленко.

Род. 1880 р.

Олекса Коваленко, син селянина, родився 10 березня (марта) 1880 р. в хуторі Власовому, Бирюч. пов. (на Вороніжчині). В 1897 році лиха доля закинула в Сібір, де пробув більше 2 років, потім переїхав в Калугу, а в 1903 році—в Київ, де й зараз живе і займається літературною працею. Перша поезія—„Дорогому землякові П. А. Грабовському"—була надрукована в „Літературно-Науковому Вістнику" 1900 року. Потім вірші його друковалися в тому ж „Літер.-Наук. Вісти.", „Акордах", „Проміні", „Вжолі", „Ділі", „Руслані", „Буковині", „Зорі" (у Москві), „Світі", „Свободі" (америк.), „Руській Хаті" (у Львові), „Раді", „Рідному Краї"; в декламаторах: „Розвага", „Досвітні Огні", в збірнику „З неволі"; в „Читанці" Хуторного, в сатиричному журналі „Комарь" (у Львові). Був співробітником в гумористично-сатиричному журналі „Шершень". Уложив Український декламатор „Розвага" 1 і 2 томи; упорядкував літературно-артистичний альманах „Терновий Вінок"; переклав на українську мову (віршами) казку „Горбоконик" („Конек-Горбунок" Єршова) і комедію „Ревизор" Гоголя і инш.

Серед праці.

Серед праці на світ я родився,
Серед праці тяжкої зростав,
Мов билина під нею хилився,
І даремно спочинку благав.
Ніби раб, що приковані руки
До залізної тачки, стогнав;
Переносив пекельні муки
І часами шалено ридав.
Вся душа замирала од болю,
І в одчаю тяжкім я конав,
І хоч рвалося серце на волю.
Та, чи прийде вона, я не знав...
А принадні мрії літали
І несли, куди сам я бажав...

Але швидко мене покидали,
І я знову один сумував.
На роботі ростратив я силу,
І всю молодість їй я оддав.
На роботі я ляжу й в могилу,
Не знайшовши того, що шукав...

Голова.

(з Е. Верхарна)

На чорний ешафот ти голову знесеш,
Під дзвонів гвалт зирнеш кругом з тії будови,
І нерви закричать, і гострий ніж блисне,
І буде це бенкет страшний заліза й крови.
І сонце краснеє, і вечора пожар,
Карбункул гасючи в холодній вохкій ночі,
Узнають, вглядять в мент опущений удар,—
Чи вміли смерть зострість твоє чоло і очі.
Злочинства шал вповзе в народ, немов змія.
Спинивши окіян свій вкруг помосту слави,
Юрба візьме труну, мов матінка твоя,
І безголовий труп гойдать почне крівавий;
Отрутні і жорсткі, мов хмурий квіт страшний,
Де трута достига; мов блискавки сіяння;
Міцні, мов в груди ніж застромлений стальний,
Про тебе будуть жить в людей оповідання.
На чорний ешафот ти голову знесеш,
Під дзвонів гвалт зирнеш кругом з тії будови,
І нерви закричать, і гострий ніж блисне,
І буде це бенкет страшний заліза й крови.

Гибель байдака.

По синьому морі несеться байдак,
На сонці виблискують весла крутії,—
То сміливо їде завзятий юнак
В той край, де мечеті білюють струнки.
Клекоче широкеє море до дна
І гривою піна зліта над водою,
Але в козака того думка одна,—
Пливе він і вдень, і нічною добою:
Поклявся козак як найшвидче прибуть,
І звістку братам у неволі подати...
Багато проїхав, та довга ще путь,
І треба чим-дуж козаку поспішати...
Ось чайка прудкая над ним пронеслась,
Кигикнула—лихо бідасі віщує.
Страшенная буря ураз піднялась,
І чорнеє море реве і лютує.
Козак утомився в тяжкій боротьбі,
І весла впустили утомлені руки...
Невольники ж бідні все ждали в журбі
Звісток і рятунку з нелюдської муки...

Біла намітка.

(з М. Гартмана)

Засуджений на смерть безславну,
Лежить в тюрмі мадьярський граф.
Свою країну безталанну
Бажав спасти. В йому палав
Огонь протесту. Між рабами
Себе він почував рабом;
Його взяли в борні із злом
Й петля чекає між стовпами...
Двадцята тільки ще весна
Йому пішла, і вже на віки
Лишати світ.. Не смерть страшна—
Для хворої душі в ній ліки,—
А страшно у гидкій петлі
Серед майдану колихаться...
Ворони хижії злетяться,
Над головою, в сизій млі,
Голодний гурт почне змагаться...
Та граф в тюрмі заснув в кутку,
Немов дитя у сповитку...
А вранці він побачив неньку
І їй казав: „Прощай, рідненька!
У тебе я одно дитя
І розлучитись мушу я

Тепер з душею молодою;
Загине разом ізо мною
І имья чеснее мое...
О, пожалій дитя свое!
Я сміло йшов у бій завзятий,
Я не тремтів в диму, в огні,
А завтра, при ганебній страті,
Тремтіти прийдеться мині".
Втішаючи, казала мати:
„Не бійся, любий, віри ймі,—
Я у палац піду благати:
Благанням, ласкою й слізьми
Царя розжалоблю на троні...
А в ранній час, як поведуть
Тебе на площу, стану тут,
Де місце кари, на балконі:
Як в чорній сукні буду я,—
Знай, неминуча смерть твоя...
Чи правда, сину, з духом смілим
Назустріч підеш ти біді?
Бо кров мадьярськая в тобі!
Як тільки ж ти в намітці білій
Мене побачиш в хвилі тій,
Знай, ублагала я сльозами
Прощення силі молодій.
Як будеш схоплений катами,—
Не бійсь, коханий сину мій!"...
І графові спокійно спиться,
І буде спать він до зорі,
Йому все мати угорі,
В намітку білу вбрана, сниться...
Біжить народ,—вже дзвін гуде—
І тихо улицею йде,
Поміж суворими стрільцями,
На площу граф сумний, без тями...
Всі вікна навстіж: скільки враз
Його сльозами провожає,
І рук дівочих роскидає
Йому квітки в останній раз!..
Нічого граф не помічає:
Вперед він, на балкон, зорить,
Бо мати там уже стоїть
Спокійна, у намітці білій...
Заграло в його серце в мить,
До місця страти рухом смілим,
Всміхаючись, іде, спішить,
І на помості вже стоїть...
В петлю веселий він піднявся...
І... навіть у петлі всміхався...
А мати ж в білім чом була?
Свята брехня! Бо так могла
Збрехать з любові тільки мати,
Щоб син спокійно йшов на страту...

Сховалося сонце.

(Елегія)

Сховалося сонце за чорнії хмари,
І темрява душу слабу обніма.
Розвіялось щастя, розвіялись чари,
В житті моїм хмурім мети вже нема,
Бо сонце міні надавало завзяття,
Я з радістю в серці вперед поривавсь...
Байдуже були всі ворожі прокляття—
Я високо вгору над людьми здіймавсь...
Воно роспаляло огонь в моїй крові,
І силу й одвагу вчував я святу,
Я кликав до щастя, і волі й любові,
І в тому знаходив найвищу мету...
Тепер я, без сонця, неначе без шляху,
Лякливо у світі шумливому йду,—
Мов вітер на гільці розгойдує птаху,
Життя мене кида бурхливе в біду...
І я простягаю з благаннями руки
До сонця, од мене закритого в мілі,
Прошу розігнати страждання і муки,
Зогріти охлялого сина землі...

Сакія-Муні.

(з Мережковського)

По-між гір, серед ярів безодніх,
Де ревів осінній ураган,
Гурт бурлаків простував голодних
Здалеку туди, де рине Ганг.
У лахміттях вбогих схудле тіло
Од дощів і вітру почорніло:

Вже два дні мандрівки їм пройшло,
Як огню й ночівлі не було...
Тільки гульк—у чорній тьми негоди
Блиснуло немов щось впереді...
То був храм... Вони пішли під зводи
Захисту шукать собі в біді.
Перед ними на високім троні
Сакья-Муні, камьяний гігант;
У його порфіровій короні
Величезний цінний бриліянт.
Каже тут один з бурлаків: „Браття!
Темна ніч... Ніхто не вгляде нас:
Срібла, хліба й одіжі багато
Нам дадуть за дорогий альмаз.
Нащо здавсь він Буді? Світять зорі
В його, пана всіх небесних сил;
Безліч бриліянтових світил
В ясній небі, мов в блакитнім морі"...
Гасло дав, і тихо по землі
Крадуться-повзуть бурлаки в млі...
Тільки доторкнутись до святині
Простяглася їх рука й тремтить—
Вихор, і огонь, і грім гремить,
Одгуком підхоплений пустині,—
І далеко їх одкинуло у мить.
З переляку всі мов скамьяніли...
Та один з їх духом не упав:
Із громади він виходе сміло,
Каже він до Буди: „Ти не прав!
Або нам твої жерці брехали,
Що ласкавий, щедрий і незлий,
Любиш ти втішать людські печалі,
І розгониш морок навісний?
Ні, за камінь хочеш нам помстити,
Нам, що в ноги впали всі тобі!..
Що за вчинок—полумьям страшити
Гурт слабих рабів, що мре в журбі!?..
Сором! сором! Неба вічний царь!...
Спалахнув ти, дужий і грізний,
Щоб однять в старців черствий сухарь!..
Царь царів!?... Греми, лякай, страшний,
Вдарь у божевільного стрілою!
Глянь, стою, мов рівний пред тобою:
Сміло, гордо голову підняв
Й мовлю перед небом і земльою:
Самодержче світа, ти не прав!"
Він замовк... І чудо тут зробилось:
Щоб альмаз той дорогий він взяв,
Постать Буди низько нахилилась...
На колінах, тихий і смиренний,
Перед гуртом вбогим, царь вселенний,
Бог, великий бог в пилу лежав...

Мій син.

(з Ади Негрі)

Як що вам у безлюдній пустині,
Чи на площі, удень, чи смерком,
Попадеться нещасний хлопчина
У журбі, з нерозважним чолом,
Без привіту й притулку свойого,
Що ридає він гірко один
Над труною,—до мене такого
Приведіть, і він буде мій син.
З ним розлучить нас тільки могила.
Буду я його ніжно ласкать,
І молитву, що змалку я вчила,
Я навчу і його повторять.
І лишу я йому в материнство
Всю любов, що в душі зберегла,
Оточу його любе дитинсто
Усім тим, чим би мати могла.
„Життя—труд, мир в прощенні одному",
В заповіті йому напишу,
В його ніжному серці святому
Перли чистії я збережу.
Весь свій розум і все, що міцного,
В його розум юнацький вдихну;
Кожну мить оддаючи для його,
Я з любовью на віки засну.
І, любовью зміцнившись, одважно,
Чистий янгол у красі та добрі,
В світ він піде і сміло, й поважно
До нової мети і зорі...
І умру я з святими думками,
Що за працю придбала вінець,
І труну заквітчає квітками,
Дорогими обмие сльозами
Він, мій син, мій герой і боець!..

На проводи.

Ніжна, ніжна, мов росинка,
Доторкнулась струн міні,
І, мов димка-невидимка,
Зникла, щезла в далині.
Легше проміня ясного,
Мов легкий вітрець весни,
Впав до серденька мойого
Погляд любий, чарівний.
Сон кохання, сон надії
Тихо в серденьку бренить,
І крилата вільна мрія
За тобою вслід летить...
Шепіт степу, гомін гаю,
І срібляста ночі тінь,
Сяйво сонця, втіхи раю
І небесна височінь
Все нагадує про тебе,
Квітко люба, запашна:
Ніжно вабиш ти до себе,
Мов надземна таїна...
Ніжна, ніжна, мов росинка,
Доторкнулась струн міні,
І, мов димка-невидимка,
Зникла, щезла в далині...

Без неї.

Сумно, сумно вітер віє,
Сумно листя шелестить,
Ясне сонечко не гріє,
І журба-змія гнітить...
На хвилину, на годину
Серце щастям упилось,
За годину, за хвилину
Слізьми гірко облилось.
Ніжна квітка, вільна квітка
Пишно в серці росцвіла,
Мов ясная люба зірка,
Чаром душу обдала.
Схаменувся, стрепенувся
Од буденного життя,
Сонцю ясному всміхнувся
Од натхненного чуття...
Любі мрії, буйні мрії
Спалахнули, загули,
І приборкані надії
Знов воскресли, ожили...
Віра в щастя, віра в долю
Тихо жевріть почала,
Зникли муки, зникли болі,
В серці рана зажила.
Мов богиня ясноока,
Ти зьявилася міні,
Зникла геть журба глибока,
Зникли муки навісні...
Та не довго я втішався:
Ти покинула мене,
Знов один в журбі зостався,
Знов гнітить життя сумне...
Сумно, сумно вітер віє,
Сумно листя шелестить,
Ясне сонечко не гріє,
І журба-змія гнітить...

Зимою в парку.

Одягся парк в убрання сніжне,
Туман в алеях розістлався,
І вітерець угамувався...
Повітря казку шепче ніжну...
Не чути гомону людського,
Краса й таємність чарівна,
Ніде нема душі живої
І тиша всюди неземна...
Ніщо ніде не колихнеться,
Сповите все вечірнім сном;
І тільки наша мова ллється
Під ясним зоряним шатром...
Ударив *раз* десь дзвін самітно,
Мов привид радісний в глуші,
І звук ростав десь непомітно,
Збудивши рій згадок в душі...
Таємно, ніжно ти всміхнулась...
І впало тихих дві сльози,
Й щиріш до мене пригорнулась
У сяйві щастя і краси...

(Калуга).

***

Немов царівна у вінку,
Весна свій май святкує.
В гаю зозулю чуть дзвінку:
Чи довго жить віщує
Байдужим вигуком: „*Ку-ку!*“
Кує зозуленька: „*Ку-ку!*“
А серце тьохка з болю,
І хочу я спитать, яку
Життя готує долю,
А та мені „*Ку-ку! ку-ку!*“
На хвилю я дивлюсь прудку,
Що вьється під горою,
І тихо я спитав ріку;
Що трапиться зо мною?
Зозуленька ж на те: „*Ку-ку!*“
Візьму я дівчину стрункy,
Красуню чарівную?
Чи душу я свою палку
Без радости змарную?
А з гаю знов мені: „*Ку-ку!*“
В житті солодку, чи гірку
Я буду чашу пити?
І як на довгому віку—
В біді, чи в щасті. жити?...
А з гаю все: „*Ку-ку! ку-ку!*“...

Дивися!

Дивися, як зорі на небі горять,
І світять на втомлену землю з висот,
Неначе живії блискучі бренять,
Неначе сміються з мизерних турбот.
Дивися, все небо неначе живе,
І мане наш погляд далеко кудись,
А місяць он тихо, поважно пливе,
І сипле проміння у воду—дивись!
Он верби кислаті в долині стоять,
Їх віти тихесенько вітер гойда;
Осики в долині тужливо шумлять,
І в річці сріблиться спокійна вода.
Забута денная неправда й брехня,
Забуті всі кривди людськії і зло,
Затихла ворожа та дика гризня,
Неначе ніколи того й не було...
Чого ж ти боїшся, чого ти тремтиш,
І слова не хочеш сказати мені?
Чого ти уперто сьогодні мовчиш,
Чого в тебе думи на серці сумні?...

Я ріс в самоті.

Я ріс на світі в самоті,
Як сирота-тополя,
Не знав, чи ласки є святі,—
Сміялась з мене доля.
Я слова щирого не чув,
Не знав добра й привіту,
Я скрізь один, самотний був,
І задихавсь од гніту...
І часто я тікав у ліс,
Впивався шумом милим,
І часто краплі теплих сліз
Лились на жовтий килим...
З дубами часто розмовляв,
Мов з рідними братами,
І сум, і муки вимовляв
Гарячими сльозами...

Зімою в селі.

Сумно і нудно зімою в селі,
Тиша сонлива панує усюди,
Вбогі оселі сумують у млі,
Холод стискає намучені груди...
Люди сховались в убогих хатках,
Рідко виходять на світ подивитись;
Навіть собаки зарились в стогах,
Ніде очима й на хвилю спинитись.
Скільки ти оком не скинеш кругом,
Снігу замети нанесено білі,
Мріють далеко млини за селом,
Сумно дерева стоять помертвілі.

Вітер невпинно гуде над селом,
Сніжні вихри летять, мов примари,
Все засипають холодним піском,
Сон обнімає життя, немов хмари...

Над морем.

Стояв над морем я бурхливим,
Дивився, як хвилі йшли грізні:
Тікали з сміхом жартовливим,
І знов верталися сумні...
Душа замовкла на хвилину,
І прислухалась до життя,
Що клекотало без упину...
Та встало знов гірке чуття:
Мінi той час, ту мить здавалось,
Що море зна мою журбу,
І з мене гірко насміхалось,
Що я не рвуся в боротьбу...
Стояв стурбований, розбитий,
І душу тиснув чорний сум,
І, соромом німим покритий,
Не міг зібрать докупи дум...
Стояв над морем я бурхливим,
Дивився, як хвилі йшли грізні:
Тікали з сміхом жартовливим,
І знов верталися сумні...

Музика.

Коли її почую десь,
Тоді немов не тим роблюсь:
Тремчу, горю тоді я весь,
І плачу я тоді, й сміюсь...
Мелодія пече мене,
І любо слух чарує мій,
В безмежний край вона жене
Крилатих дум шумливий рій...
І ожива душа моя,
І в небеса вона летить,
Тоді живу навсправжки я,
Бажав би всіх тоді любить...
Коли ж акорд останній вмре,
Принадний рай на-вік зніка...
І сум тяжкий мене бере,
І знов гнітить нудьга гірка...

Весняні дні.

Соловейко щебече,
Про кохання лепече
Любці своїй.
І пісні скрізь лунають,
Усім душі торкають,
Хворі сумні...

—

А по небові сонечко плине,—
Розсипає проміння в долини,—
Світ звеселя,
Оживають завмерлі істоти,
І зникають журба і турботи,—
Рада земля.
Росцвітають пахучі бузочки,
І білiють вишневі садочки
Цв' ом рясним.
Аромати спьяняють природу,
Все співає про щастя і вроду,—
Любо усім...
І тихенько вітрець повіває,
Немов струни на кобзі торкає,—
Листям шумить...
І вчувається радість повсюди,
І завзяттям сповняються груди:
Хочеться жить...

Фантазія.

Я орел, я крилач,
Вільний син я землі,
Я натхненний сівач
На коханій ріллі!
Я мудрець, я коваль,
Кую щастя для всіх,
Я утишую жаль,
Сію радість і сміх...

Я поет, я співець
І страждання, і мук,
Мій талан—кров сердець,
А зоря—ліри звук.
Я кую, я гремлю,
Немов грім в небесах,
Я величність люблю,
Я ненавижу прах!
Я, мов сокіл той, вьюсь
У ясній вишині,
І, мов сонце, сміюсь,
І так легко мині...
Я під небом лечу—
У надзоряний край,
І відтіль я кричу:
„Прокидайся, вставай!"
Кому морок обрид,
Кому хочеться жить,
Хто вмира од обид,
Хай за мною летить!
В мене крила міцні,
Як у смілих орлиць;
Мої думи ясні
Не схиляються ниць!
Я огонь, я вода,
Я, мов геній, творю,
Де людськая нужда,
Там я серцем горю!..
Мині мати—краса,
Мині сестри—поля,
Ідеал—небеса,
Моє царство—земля!..
Я орел, я крилач,
Вільний син я землі,
Я натхненний сівач
На коханій ріллі!..

Буря.

Сунуться купами чорні хмари,
Плинуть по небу, мов тії примари,
Сонце ласкаве, блискуче вкривають,
Холодом серце і душу проймають.
Вітер в степу завива,
Куряву сиву збива...
Буря лютує,
Хмари шматує,
І враз над усім
Котиться,
Гониться
Грім.

Василь Пачовський.

Род. 1878 р.

Перші поезії Пачовського—„Україні" і „З борби титанів" були надруковані в „Молодій Україні" в 1900 році. Далі його твори друкувалися в „Літ.-Наук. Вістнику", „Молодій Україні", „Ділі", „Руській Хаті", „Буковині", „Сьвіті"; в альманахах: „За красою", „Акордах", „Перша ластівка", „Розвага", „Досвітні Огні" і инш. і видавались окремими збірниками. В 1901 р. видано „Розсипані перли (ліріка); в 1902—„Празник" (віршована сатира); в 1903—„Сон української ночі" (драматична містерія); в 1906—„Жертва штуки" (символична автобіографична картина). Крім того, вийшли „На стоці гір"—1907 р. (збірник дрібних поезій) і „Срібна ліра до схід сонця" (поетична сімфонія). Пачовський приймає близьку участь в видавництві „Молода Муза". Родився Василь Пачовський 12-го січня 1878 року в Жуличах Золочівського повіту в Галичині, в Австрії. Вчився в школі у Золочіві, а потім у гимназії. Скінчивши гимназію, поступив в університет у Львові, та за палку промову на зборах 19-го листопаду 1901 року, зібраних студентами в справі заведення української викладової мови в львівському університеті, Пачовського разом з пьятьма иншими проводирями руху, виключено з університету. Тоді він разом з сімьюстами студентами-українцями, що піддержали виключених товаришів перейшов в університет у Відні. Крім поезій, Пачовський пише й прозою: де-які прозові твори видані окремо, а инші друкувалися в збірниках, напр.: алегорія історичного українського життя „Український Сміх" була поміщена в „Терновому Вінку". Пачовський в своїх творах являється протестантом проти застарілих в суспільному і літературному житті шаблонів і традицій.

* * *

На дворі вітер дув холодний
І ніч зближалася глуха,
Я плакав, змучений, голодний
І вслухувався у вітру шум,
В нім чув я гордий любки глум:
„Ти любиш дуже?.. Ха-ха-ха!"
Минулися дні мук і кари,
І ніч минулася глуха,
Піднявся з яру я під хмари—
Аж чую, любко, голос твій:
„Люблю тебе, соколе мій!"
Та я сміюся: ха-ха-ха!..

---

* * *

Ой, щебечуть соловії,
Розвиваються лелії,
Квіти сиплються з вишень;
Пара голубів туркоче,
Наче слухати не хоче
Соловейкових пісень.
Ой, туркоче, буркотає,
Одно одне обіймає—
Обсипає з гілля цвіт,
І цілується з собою,
Сад жемчужиться росою,
Усміхається весь світ!..
Сад жемчужиться росою,
Як хожу я із тобою,
Як хожу я ніч і день;
Нам щебечуть соловії,
Розвиваються лелії,
Квіти сиплються з вишень!..

---

* * *

Чому то, як море хвилює,
Не вибуртить з себе коралів?
Чому то, як серце горює,
Не може повісти всіх жалів?
Як море шумне бовваніє,
На берег викочує перли;
Як серце з роспуки шаліє,
Слова на устах ті завмерли...
Ганнусю, рожевий коралю,
Ганнусю, лозино без сили!
Німію з великого жалю:
Нащо тебе з ним заручили?

---

* * *

Я обвитий у свитину
В північ в лісі заблукав,
Довго кликав без упину,
По гущавинах гукав,
В горлі висхло, серце рвалось,
А ніхто мене не чув...
В пітьмі щось мов реготалось
І між листям вітер гув.

Дзвонять дзвони.

Дзвонять дзвони вечір, сумно дзвонять нині;
Пишуть сумні вісти—будеш, сину, сам...
Мамо моя хвора, руку дай дитині,
Мамо, тії дзвони на добраніч нам!
Мамо моя, мамо, слухай мого серця:
Хоч я так далеко, чуєш добре там—
Болить мене дуже въ грудях край реберця...
Мамо, тії дзвони на добраніч нам!
Не журися, мамо,—за тобою піду,
Тут ся не побачим, здибаємося там—
І по наших муках не остане сліду...
Мамо, тії дзвони на добраніч нам!

Жайворонок.

Я молодий, веселий птах,
Лечу, як вітер в небесах,
З пісень моїх все ллється сміх,—

Весняний спів для всіх!
Хай буря грає,—я сміюсь,
З новою піснею несусь—
За мною вслід вже сходить світ,
Весна розсипле цвіт!
Не плачте, люди, над дітьми—
Вони побачуть, як не ми,
Зелену ярь, як сонце з хмар
Розсипле злотий чар!
По бурі буде ясний день,
Зійде зерно із ваших жмень,
Веселка там заблисне вам,
Сповістить весну нам!
Засяє сонце, втихне плач,
Зерно збіратиме сівач—
Засвітить лан, як окіян,
Розсиплеться туман!
Я чую серцем, знаю я,
Що пісня справдиться моя,
Міні в очах ясніє шлях:
Я Божий віщий птах.
Лечу, співаю ніч і день,
А сміх бренить з моїх пісень,
Бренить одна, як дзвін, струна:
Весна іде, весна!

Жалість.

На море сідає
Імла опалева,
Над плесом літає
І жалко кигоче
Тужливая мева,
І крильми тріпоче
І бьється до скель.
Над море зелене
Моління несеться:
Припала до мене
Лебідка, голубка,
Березкою вьється,
До ніг моя любка
Припала, до ніг!..
Припала кохана і дивиться в очі,—де наше кохання, де наша любов?..
З риданням без тями, цілує устами—
з риданням без тями на грудь пада знов...
І жалістю пьяна до серця шепоче:—
Скажи міні, серце, де наша любов?
— Не плач, я не знаю, я, люба, чекаю—
чи верне, не знаю, чи вернеться знов...

Пішла за весною
Моєю глядіти,
Що взяла з собою
Мій сміх, мої жалі,
Мої самоцвіти.
І щезла у далі,
Як ясная мла...
У море втікає
Імла опалева,
За нею літає
І бьється крильцями
Тужливая мева
І плаче без тями:
Вернися, вернись!

---

* * *

Я плакав у сні, міні снилася мрія:
Десь ніби я пташка, лечу у-ві сиі—
А долом сія Україна квітками,
Красується вільна, своя, у весні!
Я з радости плакав у сні...

Я плакав у сні, міні снилася слава:
Десь ніби я в трумні, сміюся у сні,
А там, на горі, Україна співає,
А світ весь за нею складає пісні...
І ревне ридав я у сні!

Проснувся в сльозах я і ревне заплакав
Всі люди побачать, здавалось міні,
Вільну Україну! А я ще невольник!—
Останній невольник—умру на весні...
І хлинули сльози рясні!

Фінал.

Гей, на доли та й на гори
Труби трублять, наче море,
Іде військо—буде бій!
Труби трублять, сурми грають,
Короговки наші мають—
„Не пора“ на смуток свій!
Короговки наші мають,
Наші в похід виступають,
Хто не в битві—той не наш!
А хто має з вас дівчину,
Кинь дівчину, кинь родину,
Своє щастя чином важ!
Бьють літвари, стяги мають,
Ставні полки виступають,
Сурми грають кличний зов—
Жінки мають хусточками,
Старші кличуть із сльозами:
„Вгору, вгору корогов!“

Мадьярові Бодорові Алядорові.

(На спомин)

Над берегом моря на кручі сиділи
Орлята одбиті од свого гніада—
А сонце горіло, а хвилі шуміли,
Зелено, то біло кипіла вода—
І слухали мовчки, як буря бушує,
Як море колише рій величних дум,
Як сміх і ридання у морі хвилює,
І чули орлиную радість і сум.
Обох їх зродили степи і та воля
Широка, як море, могуча, як грім,
Обидва зростали з кріавого поля
І громи носили у серці своїм.
Як стріли, їх мисли над море летіли,
Хоч кожному инша сіяла звізда...
А сонце горіло, а хвилі шуміли,
Зелено, то біло кипіла вода.

Потучі.

Шумом граеться бір, шумом ломиться ліс,
Шум колише дерева на горах,
В дебрах стогне ріка, розревілась, як біс,
Котить звали каміння на зворах.
По верхах хмари йдуть, десь далеко ревуть
Дикі стада за гомоном бурі,
На шпилі лісові вже проміння падуть
І золотяться мракі понурі.
Пролетів ураган і вертає спокій,
А ізламаний дуб над рікою,
Переможений, стогне у хвилі мутній:
„Все стоїть, а я впав у тім бою!“

Галина Комарова.

(Галина Комарівна)

Поезії почала писать в 1900 році; тоді ж було надруковано кілька її поезій в „Літературно-Науковому Вістнику". Поезії Комарівни зразу звернули на себе увагу широкого гурту читачів своєю справжнею поетичністю. Де-які в їх манірою і формою писання нагадують поезії Лесі Українки. В 1905 році в Одесі видано окремий збірник поезій Комарівни—„Починок" (пісні, думи та мрії, 1900—1904). Галина Комарівна—дочка відомого українського діяча Михайла Хведоровича Комарова.

Весна.

Прийшла весна—стоять садки
Зелені та рясні,
А в тих садках цвітуть квітки
Барвисті, запашні.
Прийшла весна—пташиний спів
Лунає та бренить;
Од тих пісень, пісень без слів
Щось серденько болить.
Болить воно і жде чогось
Серед весняних чар,
А навкруги шепоче хтось:
— „Тепер не бійся хмар.
Не бійся хмар і вірь весні—
Вона життя несе;
Дивись: сміються дні ясні,
Дивись: радіє все.
Радій і ти, і слав весну,
І пишні рви квітки
І слав царицю чарівну,
Сплітаючи вінки!"
Летить вітрець, шепоче хтось,
Принадливі слова,
А в серці біль і жде чогось
Воно... і умліва.

---

* * *

Не завжди хмари криють небо,
Не завжди вітер злий реве,
Буває, сонце ясне сяє—
І все радіє вкруг, живе.
Не завжди в серці сум і туга,
В душі не завжди горе зле,
Буває—щастячко зачує,
І не ляка життя страшне.
Не довгі ті ясні години,
Але для серця тим миліш:
Тоді прокинуться всі сили,
Тоді вперед ідеш сміліш.
І, як природа після бурі
Ще чарівнішою стає,
Так після горя і зневірья
У серці радість настає.

Пісня козачки.

Задивившись в вікно на дорогу,
Я вкололася якось—біда!
Біла квітка, що я гаптувала,
Счервоіла, я ж стала бліда.
Спогадала я милого зараз:
Він далеко в крівавім бою,
Може, ворог його вже змагає...
І пройняв біль всю душу мою.
У сльозах я почула одразу,
Наче кінь прилетів до воріт:
„То ж мій милий!“ Біжу зустрічати,
Привітати його поворіт...
Та немає на дворі нікого,
Одурило серденько мене,
Так забилось, що тупання кінське
Міні вчулось. Ох, серце чудне!
І вертаюсь я знову у хату,
Знов працюю самітна, бліда,
Мої сльози спадають, як перли,
Плачуть очі і серце рида.

* * *

Коли душа твоя горить огнем страждання,
І груди давлять сльози потайні
І хочеться тобі комусь з тяжким риданням
Свої чуття всі виявить смутні,—
Мовчи тоді, бо знай, що сліз кругом доволі
Пекучих і гірких є в кожній людській долі.
Коли ж в душі твоїй прокинеться одвага,
Надія світла в серці зацвіте,—
То не мовчи: потрібна всім смутним розвага,—
Іди до їх, ім роскажи про те.
Хай будуть сховані в тобі твої болїння,
Та світять другим радощів твоїх проміння.

Гіпатія.

Вона стояла в залі мармуровій
Вся в білому, прекрасна та бліда,
І слово правди, розуму ясного
Юрбі німій доводила вона.
І слухали вони усі уважно
Її слова натхнені та палкі;
В той час здавалось: в неї за плечима
Зростають крила, білі та легкі.
Вона про досвід чистий їм казала,
Про сили ті, що правлять світом всім,
Казала: люди знання і свободи
Досягнуть тільки розумом своїм.
У глиб землі і в глиб небес величних
Сягне той розум сміливий людський,
Дізнається він першої причини
Усіх земних і світових подій,
Пізнає все—і без надій, без віри,
Та з певним знанням, вільний і міцний,
Він переробить все тоді, як схоче,
І світ йому одкриється новий.
Та тільки праці треба ще багато...
І кликала вона до неї всіх,
Хто чує в грудях силу і бажання,
Хто зрікся вже передсудів старих.
Вона замовкла, гордо і спокійно
Стулились пишні молоді уста,
Та довго ще, зворушена глибоко,
Мовчала вкруг уважная юрба.
Коли ж вона покинула ту залу,
За нею вслід і всі вони пішли
І лавр новий в вінок її славетний
Вони рукою вдячною вплели.
На другий день у світлі сонця ясним
Александрія пишно вся цвіла,
Та ранком тим пахущим і чудовим
Прокинулась Гіпатія смутна.
В задумі біле, дороге убрання
Вона оділа і в свої густі
Та темні коси квіти повплітала,
Щоб знов до праці любої іти.
І йшла вона по улиці знайомій,

Стаївши тугу в грудях молодих,
Та сумно їй усе навкруг здавалось,
Весь світ здавався у кольорах смутних.
І грізний гомін зразу їй почувся,
Її схопила дужая рука—
І так, як скошеная квітка пада,
Гіпатія упала молода.
І з реготом, з жорстокістю лихою
Її тягла озвірена юрба:
„Не вірила ти в вищії істоти,—
Вмирай за це, поганко чарівна!
Казала ти, що не істота вища
Од споконвіку світом править всім,
А що природи вічної закони
Керують смертю і життям земним.
Святої віри в серці ти не мала,
На розум тільки покладалась свій,
Вмирай тепер! Нехай тебе од смерти
Рятує той хвалений розум твій!"
Кепкуючи, жорстокі, темні люди
Гіпатію до храму притягли
І кинули скрівавлену, нечулу
На мармуровім білім вівтарі.
І хтось іще ціпком її ударив...
Останній стогін вирвався з грудей,
І мертва вже вона тепер лежала
Серед отих озвірених людей.
Хоч мертва, та прекрасна, як і завжди,
Покинута на білім вівтарі,
В шматованій, скрівавленій одежі
Вона лежала, наче у-ві сні.
Розкидалось поплутане волосся,
Квітки помьяті ще в йому цвіли,
А вкруг обличча мертвого проміння
Вінцем злотистим ніжно так лягли.
А ті, що так її убили люто,
Тепер стояли смутні і бліді.
І мимоволі з острахом і дивом
Дивились в очі мертвії її.
І чулось їм, що жертва та даремна,
Що вбито тільки тіло молоде,
А дух живий до віку буде жити
І слово правди людям доведе.

Т. Шевченко.

(В XL роковини його смерти).

Був час лихий,—в неволі непросвітній
Наш бідний край без слова замирав,
Народ губив свою свідомість, гордість,
У тьмі, в ярмі, німуючи мовчав.
Було скрізь темно, кращі діти краю
Не знали, де шукати світу їм,
І падали безсило кволі руки,
Згасав огонь у погляді смутнім.
В той час лихий у хаті вбогій, темній
Світ засіяв і тихий, і благий,
Зьявився „апостол правди і науки"
І вийшов він на довгий шлях тяжкий.
Пройшов він мало: смерть неублагана
Його взяла в обійми потайні,
Але лишив він дивную надію,
Слова лишив величні і міцні.
Огнем палючим ті слова проникли
В серця людські, пригноблені, страдні,
Збудили в їх одважній бажання
І слави нагадали зниті дні.
І світять нам святі пісні поета,
І кличуть нас до любої мети,
І поки будуть ті пісні бреніти,
Ми не впадем, ми будемо все йти.
Нехай тепер тобі роскажуть хвилі,
Що не забули ми твої пісні,
Що ми йдемо дорогою твоєю
І заповіти любимо твої;
Що ти для нас прекрасне ясне сонце,
Од котрого ми маємо життя,
Тепло і світ, а в дні тяжкі занадто—
У кращу долю віри почуття.

---

* * *

Роспустилися пишні гранати,
Кіпариси до неба знялись,
І мигдалі в пахучій квіти,
Наче в сукні рожеві, вдяглись.
І бліді хімерні оливи
Вкрили цвітом хибкії гілки,
І корони свої мальовничі
Підняли гордо пальми струнки.

А затока морська блакитна
Задрімала у сні марівнім,
Навіть вітер її не розбурка
Тихим співом своїм чарівним.
І всміхається сонце блискуче
У безхмарній небес глибині,
Шле проміння на тиху затоку,
Золотить дерева в гущині.
Молодая дівчина хороша
Край затоки блідая стоїть,
Очі смутно блукають по морю,
А на віях сльозина тремтить.
Нахилились над нею гранати:
— „Ой, чого ти, дівчино, смутна?
Червоніють, як жар, наші квіти,
Диха щастям південна весна.
Озирнися круг себе уважно,
Не дивися в морську далину,
Ти потішся красою природи,
Залиши свою думку смутну!..“
Та не чує дівчина нічого,
І весна не розважить її:
Нагадалась їй рідна країна,
Пригадилися иншії дні,
Де немає ні пальм, ні гранатів,
Не здіймаються гори важкі,
Там схилились над річкою верби,
Піднялися тополі гнучкі.
Там пройшли її літа найкращі,
І туди її думка летить...
Що їй південь щасливий, чарівний,
Коли серце у грудях болить?

* * *

Скотилася зірка із неба...
Чи впала у море вона?
Питаюся в моря: де зірка?
Та хвиля мовчить таємна.
Мовчить і гойдається стиха,
Не хоче одмовить мені.
Чи, може, там зірки й немає
В безодній морській глибині?
Де ж ділась та зірка ясная?
Даремне мій погляд шука...
Питаюся в білої чайки,—
Та й чайка не слуха прудка.
І я засмутилась одразу:
Чомусь мені зірки шкода;
Згадалось чомусь, що так хутко
Проходить весна молода.

Похорон.

Чуєш?—в селі за рікою ясною
Піснею дзвін там лунає сумною,
Дзвін похоронний, тяжкий...
Глухо і тихо удари сумні ті
Тонуть в далекости, сяйвом повиті,
В хвилі проміння легкій.
Чуєш?—бренять похоронні там співи.
Це ж той апостол трудовної ниви,
Чесний робітник спочив...
Довго дорогою йшов він тяжкою,
Довго він кровью, сльозою гіркою
Рідную землю мочив.
Південь палив його сяйвом пекучим,
Вітер морозив диханням тим злючим,
Дощ його я хмари мочив.
Хукгою хатку кругом замітало,
Грядом на ниві весь хліб вибивало:
Тяжко він вік свій прожив.
Скільки стерпів він міцною душею,
З долею скільки боровся своєю!..
Хай же в могилі тісній
Він одпочине під тихії співи,
Славний апостол трудової ниви
В нашій країні сумній!

Максим Іванович Вдовиченко.

Род. 1876 р.

Максим Іванович Гаврилюк-Вдовиченко, син селянина з с. Зозівки Липовецького повіту, в Київщині, родився 22 квітня 1876 р. Початкову освіту здобув у парафіяльній школі в учителя дяка, а потім, за допомогою коштами поміщиці Ю. Гудим-Левкович, в міській школі в Липовці, яку скінчив 1894 р. Скінчивши школу, Вдовиченко якийсь час служив канцеляристом в акцизнім округі в Липовці. На прикінці 1897 р. він оселився у Київі, заробляючи службою в акцизі, потім на південно-західній залізниці; тепер служе в київському земстві. Вдовиченко почав писати ще в міській школі; уперше його поезії були надруковані в „Літ.-Наук. Вістнику" в 1900 р. Потім його поезії друковались в „Літ.-Науков. Вістникові", „Акордах", „Руській Хаті" (у Львові), „Вільній Україні", „Зорі", „Новій Громаді", „Розвазі", „Шершні" і инш. Опріче самостійних творів, Вдовиченко переклав В. Короленка—„Ліс гомонить", (друков. в московській „Зорі"), де-що з Пушкина, Міцкевича, Конопницької, Галека і инш.

Я ще живий.

Я ще живий—іду вперед.
Нехай, як хмара, ніч нависне,
Вона мене в пітьмі не стисне—
Я ще живий—іду вперед!

Я буду там, де смерть іде,
Людей невинних, злая, косе,
По їх уранці плачуть роси...
Я буду там, де смерть іде!
Свободу я люблю над все,
Життя за неї рад оддати,

Не може смерть мене злякати,—
Бо я люблю її над все!..

З В. Галєка.

Діброви шум прогомонів,
І тільки листя дише
Та втихле птаство в морі снів
Ваблива ніч колише.
Кругом, понявши небо все,
Сіяють пишно зорі,
А туга серце в мене ссе
І давить груди хворі.
Роса перлиста і рясна
Квітки скропля пахучі...
Чого ж вкрадається вона
Мині сльозою в вічі!

---

* *
*

Душа болить і серце ниє:
Косарь кістлявий в хату йде,
А я змагаюся—надія
Життя ще гріє молоде.
Косарь іде, заносить косу
І, як билину, він зітне
Моє життя, надія згине
І з нею все, чим жив, мине.
А що ж у світі я покину,
Що в заповіт полишу я?
Нащо я жив, над чим трудився,
Яка була мета моя?
Нема одмови... Серце ниє,
Душа болить, а час не жде:
Мині змагатися не сила—
Життя згасає молоде.

Стах.

(з М. Конопницької)

Як ішов король війною,
Слава скрізь гула луною,
Грали сурми золотії
Про події бойові.
А як Стах проходив села—
Грали ясні лиш джерела
І шуміло жито в полі
Про нещасну його долю...
І зійшлися—чисте поле,
Куля кулю всюди гоне,
Грядом криють бойовисько—
Як снопи, валиться військо.
Гинуть люди... І над Стахом
Смерть літає хижим птахом...
А король, здобувши слави,
Повертає війська лави.
І веселий до столиці
Він вступає при зірниці.
А назустріч вийшли люди
І про славу дзвонять всюди.
А як Стаха в яму клали,
То діброви лиш стогнали
І дзвонили по небозі
Лілій дзвони при дорозі...

---

* *
*

Вже замовкли денні гвари,
З ними змовкло в серці горе;
Ніч чудова пишні чари
Розливає скрізь, як море.
І врочиста, в срібних шатах,
Стала владно над землею:
Все скорила, тільки в хатах
Світло бореться ще з нею.

О. Доорохольський.

Автор уже небіжчик. Після його смерти лишилась де-яка літературна спадщина, яка й досі ще не видана. Уперше було надруковано кілька поезій Доорохольського в 1900 році в „Літературно-Науковому Вістнику"; потім поезії Доорохольського були друковані в „Акордах", „Розвазі", „Літературному збірнику на спомин О. Конисього" і „Досвітніх Огнях".

* * *

Не співай нам тепер, бандуристе,
Про кохання веселих пісень,
Ні про погляд дівчини зористий,
Ні про соняшний день!
Про лихую співай нам недолю,
Що приспала серця наші в-край,
Про ганебно окривджену волю,
Про страждання співай!
Про голоту співай нам забуту,
Що у темряві й досі сидить,
Про недбалість, у злото окуту,
Що у роскошах спить!
Будь співцем свого темного люду,
Його сльози в пісні вилнвай,—
Тоді змиеш з очей тих полуду,
Що забули свій край.

---

* * *

Поле, давно вже плугами поране,
Ач, як чорніє кругом!
Що ж стоїте ви, неначе поморені?
Нум бо до праці гуртом!..
Сійте, не гаючись, дрібну пшениченьку
В цюю пухкую ріллю;
Сійте усяку добірну пашниченьку
В землю святую свою.
Щедро кидайте руками невтомними:
Зерна бажає земля...
Гайда-ж вперед! Тільки з сівами повними,
Бо застоїться рілля.
Тут потрібується сили великої,
Спільної праці гуртом,
Бо насівається погані дикої
Вельми багато кругом.
Сіються злії зілля, розсіваються
Й буйно ростуть та ростуть...
Що ж сіячі того доброго гаються?
Чом же завчасу не йдуть?

* * *

Ніч, ніби день той: і місяшно, й зоряно,
Видко далеко кругом;
Оидечки поле чорніе поране,

Он—хтось простує шляхом.
Я на горбочку стою ось тихесенько
Й думи находять сумні;
А перед мене хатинки білесенькі,
Ніби дівчатка красні.
Щось невеселі їх білі личенька,
Темні смуги по їх,
Й віти, сумуючи, хилять вербиченьки
Ген по городах рясних...
Глянь, як віконця отії блищастії
Місячним сяйвом горять,
Ніби зненацька то сльози сріблястії
В темних очицях тремтять...
Спи, моя нене, роботою стомлена,
Спи,—скоро буде світать,
І тебе доля щербата, надломлена
Буде по дню виглядать.
Спи, щоб ті руки, у праці наморені,
Мали спочинок на мить;
В сні щоб роскішнім, як ніч оця, зорянім
Серце могло одпочить...

* * *

Рідний, окривджений краю,
Славна країно моя!
Пісню тобі я складаю—
Пісню про твоє життя.
Доля про тебе не дбала,
А лихоліття хмурне,
Ніби той камінь, упало
В серце боляче, сумне.
На роздоріжжі бездольнім
Гірко стоять сироті;
Гірко народом невольним
Гинути у темноті.
Гірко... Лиш з темряви—чуєш?
Стогін, лунаючи, йде...
Що ж ти нам, що ти віщуєш,
Слово безсиле, бліде?
В серці недужім та кволім
Искра зоріє чудна:
В попелі сивім недолі
Довго таїлась вона.
Довго таїлась і тліла,
Сяйвом тремтячи ясним,
Й серце побите живила
Першим теплом весняним.
Вітром лихої негоди
Не загасило її...
Спас єси, спас, мій народе,
Святощі давні свої!
Хай тепер хмарами криє,
Хай і недоля гнітить,—
Працею хмари розвіє
Й сонце прогляне у мить.
Лагідно сонце освітить
Промінем долю твою...
Глянь—розвиваються віти
В твоїм найкращим гаю!
Інші часи уже стались...
Віру ж май в сили свої,
Цвітом квітчастим щоб вбрались
Віти зелені твої.

* * *

Я вмру, і вже, здається, скоро...
Чого ж бо й справді ще чекать?
Спадають сили, серце хворе
І груди тяжко так болять.
Чого чекать? Хвороба люта
Лягла на грудях молодих
Вагою й, мов залізні пута,
В обіймах тисне навісних...
Навіщо ж думкою дурною
Себе в останнє веселить?
І так оманою й пітьмою
Нам довелося довго жить.
Геть! Геть! Хоч в серці без упину
Росте бажання жить та й жить,—
Пуста надія без спочину
Весь вік готова туманить...
Та жить все ж хочеться... Мій раю
Якби то я іще здолав
Прожить для тебе, рідний краю,
Я б душу всю тобі оддав!
Як я б кохав... Як серцем вірним
Став спочувать твоїй біді
Твоїм стражданням неомірним,
Твоїй недолі і нужді...

Сергій Волох.

(Псевдонім)

Молодий автор уперше почав друковати свої поезії в 1900 році в „Літературно-Науковому Вістнику"; потім поезії його були друковані в збірнику „На вічну память Котляревському", „Акордах" і „Розвазі". Крім власних поезій, Волох надрукував кілька перекладів з російських поетів: Фета, Хвощинської, Фофанова, Козлова і инш.

Три тости.

За сміливість випьемо, браття,
Що дух молодий окриля,
Що будить надії й завзяття—
Про неї хай пісня луна!
За єдність ще випьем, братове,
Що нашу громаду зміцня,
Що силу дає нам, панове,—
Про неї хай пісня луна!
За працю ще випьемо, браття,
Що нас, юнаків, привабля,
Бо в ій краю рідного щастя,—
Про неї хай пісня луна!
Нум, в гору піднімемо чарки,
Яскравого повні вина!
За сміливість, єдність і працю!—
Про їх нехай пісня луна!

***

Кохання—слово чарівне,
Думками всіми ти керуєш;
Чуття святе, ти єдне
Над серцем цим слабим пануєш!
Мої надії всі в тобі:
Живу я тим, що я кохаю,
Хоч ради я й не дам собі,
Чого тебе люблю так, Галю:
Ніколи у тебе нема
Про мене слова лагідного,—
Мене ж все тішить ще мана,
Надія щастя чарівного.
Як часом гляне ще мене,
Од того погляду ясного
Душа неначе одживе—
Й тоді байдуже до усього.
В душі знесиленій, слабій
Встають тоді рожеві мрії...
А далі?—в темряві нічній
Зникають з вітром знов надії...
І знову важко, сумно так,
Що аж життя моє вгасає,
Й нудьга тяжка, немов хробак,
Слабе, недуже серце крає.

———

З Козлова.

Невеселі думки у мене в голові,
Невеселих пісень я співаю—
Не знайду од страждання поради собі,
Надаремне розривку шукаю.
Коли в серці страждання полишило слід,
Облягли усе хмари турботні,—
Чи гадати про радощі може піїт,
Чи забуде про думи скорботні?
Винуватити хвилі не можна тоді,
Коли вітер лютує і стогне,
Що, мов ніч, вона чорна й в прозорій воді
Не одбилась блакить її вповні,
Бо невинна вона, що і плаче, й реве,
І біжить, куди вітер ганяє,
Та, забувше про вбрання блакитне своє,
Всю у чорне себе загортає.

Вечірня зоря.

Люблю вечірнею добою
Душею й серцем одпочить,
За гір ясною чередою
Байдужним поглядом стежить.
Чарівним сяєвом зір тішу,
На промінь яскравий дивлюсь
І чарам ночі серед тиші
Цілком тоді я оддаюсь.
Як пишно висить над землею
Блискучий в зорях небосхил!..
Слідкую оком за одною
Зорею, повний любих снів,
Вечірнею вона зоветься,
Вона найкраща над усі,—
До неї думка лине, вьється
І серце рветься у тузі.
Я знаю, десь на півдні дальнім
В цю ж мить дівчина чарівна,
Ставна, думна, в убранні гарнім
Глядить на зорі самітна.
Стоїть бліда вона в задумі,
Ій вабить очі зоря ця,—
В очах у неї світять думи,
Затоплена у мріях вся.
Тоді здається, наче бачу
Наміст зорі, чарівну,
Дівчину, що за нею плачу,
Байдужу, гарну та сумну.
І ллється пісня легко, жваво
З коханням повної душі,—
А зорі світять тихо, мляво,—
Поснуло все в нічній тиші.

З Хвощинської.

Спитавши розум свій і серце кволе,
Ми знаємо—для нас усе пройшло,
Що на віку судила гарне доля;
Десь щастя й є, та не для нас воно!
Ми знаємо—шкода чогось чекати:
Одно минуло, друге теж пройде,
І хоч з жалем, а звикли ми казати—
Душа в спокої щастя лиш знайде!
Ми знаєм—вже недовго ряст топтати...
Проте, нам любі мрії та згадки,
Так діти, иноді ладні сажати
В пісок сухий зівьялії квітки.

В. Милорадович.

В „Літературно-Науковому Вістнику“ (за 1900 р.), „Новій Громаді“ (1906) і декламаторі „Розвага“ було надруковано кілька досить гарних поетичних перекладів з чужих мов.

* * *

Душа рветься, зрнна
Із грудей молодих,
Волі хоче вона,
Хоче щастя, утіхі
Якби вдвох по весні
Край води посідать,
На садочки рясні,
На степи поглядать!
Або в зімній добі
Довгу ніч розмовлять
І до серця собі
Козака пригортать.
Виряжать, цілувать
Козака на зорі,
А як стане смеркать,
Виглядать на дворі.

З Фета.

I.

Ясна ніч, скалки скакають,
Завальні сніги блищать,
Коні з місця поривають:
—Одягнись, виходь гулять!
Я окутаю гарненько;
Ясна ніч і рівний путь—
Притулитися близенько
Та світ за очі й майнуть.

II.

Тільки стане примеркати,
Дожидатиму дзвіночка,
Прибіжить до нас гуляти
Люба дівчина з куточка.
Посідаєм коло печі,—
Світ од неї і тепло—
Буду слухать тихі речі,
Щоб од серця одлягло.
Буду слухать тії мрії,
Молоді думки дівочі
І надії золотії,
Од которих плачуть очі.
До зорі своєй рукою
Милу хусткою запну,
Та за білою стіною
На куток їх поверну.

З Майкова.

Не цілуй—углядить місяць
І роскаже ясній зорі,

Зірка скотиться додолу,
Перекаже нишком морю.
Море з веслами, човнами
Часто грає, розмовляє,—
З весел знатиме рибалка,
Од рибалки Марья взнає.
А дізнається Маруся,
Всім наплеще, насокоче,
Як в садочок мій вишневий
Ти приходив опівночі.
Як приходив, женихався,
Як за рученку держав,
Як вишневий цвіт біленький
На нас тихо опадав.

Мавританський каліф.

З Гейне

Покидаючи на-віки
Свій веселий край Гренадський,
Боабділь смутний прямує
По дорозі Альпухарській.
Мовчки поїзд виступає,
Своїм коникам на гриви
Поїзжани похилились,
Гомін змовк, замовкли співи,
І не чуть розмов жіночих,
Труб, літаврів не чувати,
Тільки кінь заржe, та брязне
Десь дзвіночок на осляті.
На шпилю гори крутої
Боабділь з коня злізає,
Оглядається на місто—
Саме сонечко сідає.
Наче в золоті Гренада,
Аж очам дивитись важко,
На Альямбрі стяг гишпанський!
Боабділь заплакав тяжко.
—„Боабдилю!—голос чути,—
Обітри скоріше очі:
Краще битись по козацькі,
А ніж плакать по жіночі".
Безталанному каліфу
Так казала горда ненька.
Коли ось загомоніла
Його жінка молоденька:
—„Не журися, Боабділю,
Мій хороший, любий мавре,
Із твоєї злої долі
Росцвітуть зелені лаври!
Безталанного героя
Не забудуть добрі люди,
Як і пишного вояку,—
І за тебе чутка буде!"
Так і сталось, як казала
Люба мила чоловіку:
Горя мавра не забули
І співатимуть до віку,
Поки з неба світить сонце,
Сяють зорі, ходять хмари,
Поки струни не ввірвались
В Андалузі на гитарі.

На Брокені.

З Гейне.

На схід сонця вже світає,
Світова погасла зоря,
Гір верхівья виринає
З туману, неначе з моря.
Якби де мені дістати
Скороходів на часину,
До її майнув би хати
Через тую верховину.
Одхилив би я завіси
Коло ліжка, де заснула,
Цілував би уст рубіни,
Легко, легко, щоб не вчула.
Шепотів би я над ухом
Тим малим лелійним любим,
Що живем одним ми духом
І до віку не розлюбим.

Козачка.

(Псевдонім)

Род. 1878 р.

На українську літературну ниву виступила 1901 року, коли в „Літ.-Наук. Віснику“ були надруковані де-які її переклади. Потім її оригінальні поезії і переклади, поетичні і прозові (підписані різними псевдонімами), друкувались в „Літ.-Наук. Віснику“, і де-яких альманахах. Прозові переклади друкувались, крім того, в „Буковині“, а де-які видано окремими виданнями (під псевдонімами, або зовсім без підпису). Родилась Козачка 1878 р. на селі, в Харьківщині. Тепер служе на Україні в приватному закладі.

На позичений у Горького мотів.

Давно якось—ще я малою була—
В яру у печері сову ми вловили;
Погралися трохи, а потім її
У яр із печері пустили:
На сонце пустили. Проміння ясне
Сердешну сову засліпило:
Не бачучи світа, літала вона
По яру, ламаючи крила,
Бьючись головою в його береги...
Удариться бідна, забьється,
Зомліє на хвилю, і знову летить...
А кров в неї з ран так і ллється...
І довго по яру літала вона,
І вибилась зовсім із сили,
Поки якийсь затишний, темний куток
Сердезі знайти пощастило.
Побита, скалічена, бідна сова
Сховалася в темну щілину,
Чекаючи смерти собі, кленучи
Оту нещасливу хвилину,
Що діти її у печері знайшли
І з пітьми на сонце пустили;
Кленучи проміння зрадливе ясне,
Що очі її засліпило...

Пригода ця давня, забута давно,
Тепер мині знов пригадалась,
Бо й я, як ота бідолашна сова,
У пазурі долі попалась.
Зрадлива до мене в печерю прийшла,
Де я, хоч і щастя не знала,
Та й горя не знала, а так, як сова,
Жила, у півсні мов дрімала.
Зайшла у печерю і раптом мене
З півтьми та на сонце шпурнула.
—„Лети-но до сонця, моє совеня!“
Мині, сміючися, гукнула:
„У тебе є крила“. І справді, нараз
Почула у себе я крила,—
Аж дух захопило од щастя мині,
Стрілою я вгору злетіла.
„До сонця! До світла!“ Та сонце ясне

Мене, мов сову, осліпило...
В глибоку безодню я впала з під хмар
Побилась, скалічила крила,
Гарячою кровью уся облилась...
Та долі своїй не хотіла
Одразу скоритись... „Навіщо ж мене
Вона із півсну розбудила?
Нащо я побачила сонце ясне?—
Щоб знову в печерю сховатись,
І там животіти в півтьмі у півсні?
Не варт би тоді й прокидатись!..
Ні, ні! Я побачила сонце ясне,
Я високо вгору злетіла,—
І знову в печерю сховатися?!—Ні,
Так жити, як перше, не сила...
До сонця! До світла!" Зриваюся знов...
Та вгору злетіти не сила...
Кров ллється із ран, світ тьмариться в очах,
Не держать поламані крила...
Впаду на каміння, ще дужче побьюсь,
Ридаю і бьюся в роспуці...
І знову зриваюсь, і падаю знов..
Не бачу кінця своїй муці...

З П. Я.

Цю ніч міні снилось—в далекім краю
Заплакану бачив я неньку свою.
—„Чи я тебе, сину мій любий, діждуся,
Чи то ж неутішна й в труну положуся?
Ось глянь лиш на мене, мій синочку милий,—
Од горя дочасно я вся посивіла.
І вдень, і у пізню нічную годину
Міні твої муки ввижаються, сину:
Ввижається—пута бряжчать на ногах,
І сум нерозважний в примерклих очах...
Вчувається мова твоя і хода...
Та вже і надіятись мабуть шкода!.."
—Голубонько, мамо! Коли б моя сила,
Все в світі одлав би, щоб ти не тужила,
Коли б не одно—три життя коли б мав,
Тебе щоб утішити, всі б їх оддав...
Свою ж живу душу не можу продати:
Сама б мене сином зреклася ти звати...
І хлинули сльози у неньки з очей
І вирвався стогін тяжкий із грудей.

З П. Я.

Про сонечко ясне, про місяченька ріг,
Про хвилі голубі і я б співати міг.
І в мене б, як і в вас, на те слова знайшлись,
Дешеві, як і вам, й міні б вінки плелись,
Але побачив край в сльозах я рідний свій,
В зневазі ідеал, розбитий цвіт надій—
І серце стиснув біль, рида душа моя...
Тому то так, як ви, і не співаю я.

---

* * *

Не дивися на мене з погордою,
Уперед ти мене запитай,
Як такою я стала, й тоді, як здолаєш,
Отоді ти мене докоряй!
Міні закиди робиш тяжкії
За байдужність мою до всього...
Чи спитав ти ж, хоч би ненароком,
Через що я дійшла до цього?
Не така я була колись, брате,
І ненавидить вміла, й любить,
Як і ти, колись рвалась до світла,
З сподіванням дивилась на світ...
Та не мати, а мачуха злая
Міні доля лукава була—
Молоду мою душу зсушила,
Кров гарячу із серця спила..
Боротися, кажеш, була я повинна...
Боротись... Росказувать добре тобі...
Чи я ж не боролась?! А хто подав руку
Міні, коли я знеможлась в боротьбі?..
А, може, єдинеє слово співчуття
Мене б підтримало і сили влило
В утомлену душу, єдинеє слово
Може б мене од загину спасло?!

Та хто ж із вас, сильних, що силою тою
Пишаєтесь, слово міні те сказав,
Хто з вас, як останні я тратила сили,
Мене молоду в боротьбі підтримав?
Ніхто! то тепер же шкода докоряти—
Я гинула мовчки, боролась сама
Без помочі вашої,—тож, як пропала,
Мене докоряти в вас права нема!..

---

* * *

Ой, минула весна моя,
Непишна, некрасна,
Вже настала хмарна осінь,
Осінь передчасна...
Та не того міні шкода,
Що осінь настала,
А того, що і весною
Сонця бракувало...

---

* * *

Не для мене вони,
Пишні квіти, цвіли,
Усі чари весни
Не для мене були...
З неба місяць ясний
Не для мене сіяв,
Соловейко в гаї
Не для мене співав.
„Злоті сни юних днів“ не для мене були:
Молодії літа мої марно пройшли...
Кращі літа пройшли на роботі чужій,
Між чужими людьми, у самоті сумній.

З П. Я.

Тни бандура моя, мов заклята, мовчить,
Що на серці моїм наче камінь лежить,
Що я зранений весь, що безсилий мій гнів
І лунав би, мов плач похоронний, мій спів.
Але прийде він—знаю—натхненний пророк,
На чолі його буде терновий вінок,
На руках, на ногах та свята його кров,
А в устах його спів про життя, про любов.

---

* * *

Роби й роби! Хай ниють хворі груди,
Хай опускаються в знесиллі руки,
Хай світ в очах тьмариться од утоми,
Хай серце в грудях крається од муки—
Роби й роби! Бо що кого обходе,
Що ти втомилась, хочеш одпочити,
Що власне горе сили одбірає—
„Нанявсь — продавсь“, то ж мусиш ти робити.
Роби й роби од ранку і до ночі,
Роби невтомно в будень і в неділю...
Одна утіха—праця та надсильна
Тебе положе швидко у могилу...

На чужині.

О, як ниють груди хворії..
Сил терпіти не стає...
Мамо, мамо моя рідная,
Пожалій дитя своє!..
Пригорни мене до серденька,
Як горнула ти колись:
Чи не стихнуть муки люті:,
Що у серденько впились...
Приголуб, як перш голубила,
Чи на грудях на твоїх
Не спочину хоч на хвилечку
Од думок тяжких своїх...
О, прилинь ти на чужиноньку,
Мамо рідная, молю,
Подивися, як я страждаю,
Муку я яку терплю...
Мамо!—кличу я, ридаючи:
Хоч озвися!.. Все дарма:
Чує плач мій на чужиноньці
Тільки ніченька німа...

---

* * *

Тихо, серце, не рвися, не плач!—
Не поможеш уже все одно,
Та й до горя, до всяких образ
Ти ж, здається, привикло давно...
Ти ж, здається, привикло давно
У самоті терпіть і страждать...
Чи ж не сором тепера людям
Свої муки, свій біль виявлять?!
Чи ж не сором в їх викликать жаль,
Спочуття їх, їх ласки зазнать?!..
Де ж та сила, та гордість твоя,
Що ніщо не могло їх зламать,
Що усі дивувалися ім?!
Чи зломила завзяття твоє
В край остання образа тяжка,
Безталанне серце моє?
Але, тихо! не рвися, не плач!..
Хоч остання образа тяжка,
Тяжча, всіх, що ти взнало коли,
Бо вразила милого рука,—
Од милого ж руки і пуста
Навіть рана, шалено болить,
А не то що така, як твоя....
Мусиш, серце, ти мовчки терпіть...
Свої муки, образу свою
В собі глибоко мусиш ховать,
Щоб людського жалю й спочуття,
Котрі гірші образи, не взнать.
Тихо ж, серце, не рвися, не плач,
Не поможеш уже все одно...
Не загоїш ти рани слізьми...
Та й терпіть ти привикло давно...

О, НІ НЕ ТЕ.

О, ні не те, не те хотіла я сказати!
Як міг мене отак ти зрозуміти?
Хиба ж за те тебе я винуватчу,
За те корю, що перестав любити?
Я не кажу, що це мені байдуже,
Лукавити не буду, аджеж знаю,
Що серцеві любити не прикажеш...
Я не за те на тебе нарікаю.
Ні, тяжко, що зо мною ти лукавив,
Що просто не сказав, коли немила стала,
Що ти себе неправдою понизив...
Чи ж ти забув, що я тобі казала:
„Я путами твоїми буть не хочу,
Я світ тобі не хочу завьязати;
Я знаю, ти мене розлюбиш, і не буду
Я вічного кохання вимагати.
„Од тебе тільки одного жадаю,
Щоб завжди щирим був ти ізо мною:
Коли розлюбиш,—скажеш мені прямо,
Й ми приязно розстанемось з тобою".
О, чом же, чом же не зробив ти того?
Нащо лукавством душу осквернив?
В душі моїй поважання до тебе,
А разом з тим любов на що ти вбив?..

Душа болить.

Душа бодить, горить огнем пекельним,
І серце в грудях крається од болю...
Мов блискавка, блиснуло й зникло щастя,
І знов сама я, як билина в полі.
Сама, сама... хай од тяжкої муки
Мій розум гасне і душа німіє,—
Кругом чужі, ніхто не порятує...
Чужі усі ніхто й не пожаліє.
О, як же тяжко, Боже милосердний!
За що, за віщо мушу так терпіти?
За гріх який? О, Боже, зглянсь на мене,
І смерть пошли, бо сил немає жити!..

До журнала.

Я знов берусь за тебе, мій журнале,
Товаришу єдиний, незрадливий!
Тобі єдиному я можу росказати
Усе, що мене мучить нещасливу.
Один ти слухаєш мене прихильно й без
зневаги,

І хоч поради і од тебе я не вчую,
Та щира сповідь, хоч би й пред тобою,
Хоч трохи біль душі моїй гамує.
Хоч на хвилину я з тобою, друже,
І самоту свою, і горе забуваю;
Од дум тяжких в розмові із тобою
Душа моя хоч трохи спочиває.

З П. Я.

Чи не час, брати, нам одпочити?
Темно скрізь, не видно маяка...
У душі ворушаться прокляття,
Опускається слаба рука.
Сил нема... Немає більше волі...
Кидай весла!.. Стерном хвиля грає,
Ми даремно кричимо од болю...
Кидай все!.. хай човен погибає!..“
Так не раз ми в боротьбі стогнали,
Як ізмучених лишала нас любов,
Але завжди в серцеві палкому
Нові сили прокидались знов.
Скільки раз нам опускались руки
Й боротьби ми покидали поле,
Але завжди знов ми йшли на муки,
Знов боролись сміло ми за волю.
Піднімали знов ми прапор правди,
Знову сіяли у душі ті слова,
Од которих дужче серце б'ється,
Віра і завзяття ожива.

---

* * *

Далеко од рідного краю,
В чужій, непривітній країні
Лягла вона в землю сирую
В убогій простій домовині.
І люди чужії на цвинтарь
Її однесли безталанну,
Ні батько, ні мати не знали,
Що вмерла їх доня кохана...
Ніхто не заплакав над нею,
Як в яму її опускали,
Тужив тільки вітер осінній,
Та хмари осінні ридали...
А той, за-для кого лишила
Батьків вона й рідну країну,
І грудки землі той не кинув
На вбогу її домовину...
Чому ж не прийшов він на цвинтарь?—
Боявся побачити милу,
Що, кинута, з сорому, з горя
Лягла в передчасну могилу?
Чому не прийшов він на цвинтарь
Останнє „прощай“ їй сказати?—
Боявся на мертвім обличчі
За зраду докір прочитати?
Ні, зрадник того не боявся—
Й не знав він, що мила сконала—
Як кинуту любку ховали,
То инша його милувала.

Переспів.

(з Никитина)

Готова на цвинтарі яма глибокая,
Життя невеселе, життя одинокее,
Життя те бурлацькее, повне терпіння,
Сумне, мовчазливе, як нічка осінняя,
Минуло воно, наче сон той тяжкий,
І згасло, як огник в негоду слабий...
Що ж! нехай спить моя доля, повитая
Тугою, горем. Китайкою вкритую
Спустять у яму мою домовину...
І не згадає ніхто сиротину.
Людям байдуже, що рання могила
Вже сиротину навіки закрила.
Пташка на цвинтарь якась прилетіла,
Біля могили на дереві сіла.
Рада вона, що настала весна,—
Пісня дзвінка та весела луна...
Тихо!—життя догоріло сумне...
Хай же твій спів не трівоже мене...

Стефан Чарнецький.

Галицький поет Стефан Чарнецький почав друковати свої поезії в „Літературно-Науковому Вістнику“ в 1901 році. Після того його поезії друковалися в „Акордах“ і инших галицьких виданиях. В 1908 році львівське видавництво „Молода Муза“ видало збірку його поезій „В годині сумерку“.

Говерля.

Я бачу знов тебе! Он стать твоя біліє,
І око знов моє по твому блудить склоні;
Ось бач: вже сонця жар тепло на світ весь сіє,
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні!..
Поглянь довкола лиш: Хомяк вже зеленіє,
Вже Піп-Іван підняв чоло в блідій короні,
Вже долом Прут шумить, вже літній вітер віє—
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні...
Горо, моя горо! тебе я розумію...
Твоя судьба: в снігу красніти та в інею,
Твоя душа в зіми обіймах вічно мліє,
Ти все сповита в мрак і літо над твоєю
Короною теплом ніколи не повіє—
Гей! яка схожа ти із долею моєю!..

По бурі.

Притихла буря... низько над землею
Тягнуться хмари втомлені, понурі;
Сонце сховалось під сіру кирею,
Хати здрімались задумані, хмурі...
У густій мраці потонули гори,
Тишина глухо звисла по-над ними
І тільки вітер в лісовому морі
По-між листками застогне сухими.
І тихим зойком в лісі пролунає—
Та серед яру темного сконає,
І знов так тихо, як в серці по бурі...
Все заснуло, душу спокій обгортає...
А там горою, під небесним плаєм
Тягнуться хмари втомлені, понурі...

Над каламутною водою.

Над каламутною водою
Стою в задумі,
Уся моя душа, здається,
Втонула в шумі.
Глухо об берег хвиля плеще
Та в камінь бьється,
І однотонна якась дума
В хвилях несеться,
Ріко співуча! скільки в тобі
Болісних стонів!
Скільки в тобі за душу рвучих,
Тихих півтонів.
З далеких гір летиш в долину
Бистро, нестримно;

Тебе не спинять у дорозі
Спека, ні зимно.
В негоду сплав береш на плечі
З ялиць високих
Та несеш скорим хвилі ходом
У світ широкий,
І по дорозі думу мрієш
Про сині гори,
Про Довбушеви горді стіни
Та темні бори.
. . . . . .
А я над твоїми водами
Стою в задумі,
Уся моя душа втонула
У твоїм шумі...
Та бачиться, міні однака
Судьба з тобою:
Як сплав в негоду, і моє щастя
Пішло з водою...

„Там, де гора чорна, сумна!"

Нераз в душі моїй снуються
Старої пісні тихі звуки:
Кімната, смерк, скрізь тіні вьються—
Сум надвечірньої години.
Поруч рояля стать дівчини,
Золоті коси, білі руки.
І пісні тихі, сумні звуки...
Нераз ще кріз душі притвори,
Мов візія в туман сповита,
Тяжка, як смуток Чорногори,
Снується арія сумовита,
Снується призабута нута,
Мов з глибини душі добута,
І власним серцем пережита...

Пги заході.

На синій шибі сонних хвиль
Стелився сонця срібний луч;
Луна лягла на зелень гіль
І кров багрила стіни круч—
А хвилі глухо на долині
Вечірню думу вигравали,
Тиху, як сои, як тайна ночі...
Гей хвилі преглибокі сині,
Що так у душу зазирали,
Як її очі...

---

* * *

Ти щезла скорше, як в туман вечірній
Рожевий облак на небі зникає,—
Лишився жаль по тобі, жаль безмірний.
Ти щезла скорше, як той привид красний,
Що в літню ніч на душу налітає,
І в світ веде чужий, щасливий, ясний,—
Лишилася сама тоска по тобі,
Що стадом хмар хвилину втіх стемняє,
І спомини, немов квітки на гробі.

На чужий мотів.

Якби була ти тихою водою,
Я йшов би мріти по-над береги.
Якби була ти срібною звіздою,
До зір я мчався б з туги та жаги.
Якби була ти бурею грізною,
Я б ждав спокійно на твій сильній грім.
Якби була ти пущею глухою,
Я йшов би вмерти в холоді твоїм.

Федот Макарович Шелудько.

Род. 1877 р.

Родився 7 червня (іюня) 1877 р. в с. Андріївці, на Полтавщині; син селянина; вчився в сільській школі; довгий час служив писарчуком у волості. В 1904 р. під час російсько-японської війни був у війську на Далекому Сході. Поезії Шелудька друковалися в „Літературно-Науковому Вістнику“ (вперше в 1901 році); в „Акордах“, „Розвазі“, в газетах—„Громадській Думці“ і „Раді“. Крім поезій, друкує, під псевдонімом, різні статті, оповідання і замітки. Зараз живе у Київі.

Перед світом.

Кармазином-одежею
Одягся сонця схід,
Займається пожежею,
І морок ночі зблід.
У славнім місті Київі
В мундірі москаля
В казьонному покоєві
Стою вартовим я.
Що ж серце охолонуло
І думоньки сумні
Знялися невгамовано
В головонці мінї?
В тім краї, он де марево
Займається, горить,
Село на нашій-Вкраїні
Роскинулось, лежить.
З садків, давно сплюндрованих,
Пеньки скрізь майорять,
Осель рядки руйнованих,
Кривеньких хат стоять.
На-край села хатиночка
Ввижається мінї,
Немов та сиротиночка
Самітня, без рідні.
Татусь старенький, змучений
В хатинці мій сидить,
Погаслий вид, засмучений,
Сльоза з очей біжить.
Його учора знищили,
Одежу одняли,
За борг,—усю худібоньку
Із торгу продали...
Кістки його остались
Невкриті гоголіть...

Он бач чого діждалися
Вони на старість літ!
Кінець зіми морозної
Завзявся так гнітить,
Хатиночки холодної
Нема чим прокурить;
І істоньки бажається,
Але нема чого...
Безсильно нахиляється
Головонька його.
Навколішки він клониться
До образів святих,
Поради просить, молиться
У роспачі од лих...

---

* * *

У місті над вечір звук арфи лунає:
То тихо, немічно тремтить
І душу жалем невимовним сповняє,
То бучно нездержно гремить.
Дівча босоноге, сухе, як билина,
Стоїть під будинком—чека,
Головка схилилась, на арфі ручина
Струну за струною тóрка.
— „Ой, хороше ж грає!"—почулось з будинка,
І панна вродлива, ставна,
Одягнена пишно, на грудях квітинка,
Ту ж хвилю зирнула з вікна.
— „Ось на, моя втіхо!„ — і в мент полетіла
Троянда дівчаті до ніг...
„Навіщо?.. не треба я з ранку не їла,
Не встою, бо голод знеміг".

---

* * *

Чи ти мене любиш, чорнявий козаче,
Чи тільки уводиш у славу мене?—
Покинеш... байдуже, що дівка заплаче,
Що людська неслава її не мине?!
Оглянся на мене, подумай за Бога,—
Тобі я, що маю, усе оддаю:
І душу, і тіло, твоя я, небога,
Люблю тебе дуже, без міри люблю!
Не знаю я батька з малої-малечі,
А мати убога далася мині,
Я в праці щоденній натружую плечі,
Зароблюю гріш на прожиття сімї.
Не бачила досі тиєї хвилини
Ясної, легкої, коли б я жила,
Ніде не стрівала такої людини,
Що руку б братерські мині простягла.
Тебе я зустріла... немов після ночі
Заглянуло сонце в хатину сумну,
Мов родич ти кревний... І я проти мочі
Люблю тебе дуже, безмежно люблю!...
Чи ти ж мене любиш, чорнявий козаче,
Чи тільки уводиш у славу мене?—
Покинеш... байдуже, що дівка заплаче,
Що людська неслава її не мине?!

Пьяниця.

На улиці, в подраній свиті,
Без шапки, чобіт на ногах,
Підсинені очі, підбиті,
З пляшиною „спирту" в руках
Стояв у селі він весною;
Легенький вітрець подихав,
Неякритою грався головою;
Але він на те не зважав,
Задерши з пляшиною руку,
Немов божевільний, зіпав:
— „Я випью... заллю свою муку!..
Тепер мене й кат би не взнав!
Я пан тепер... царь... ні, ще вище!
Я вільний козак—от і все!...
Нехай тепер земський посвище,
Коли його чорт принесе!
В кутузку пьяницю Юхима?
Хазяйство все з торгу продать?!

Продав-же! Он є ще дитина—
Візьми й ту, більш нічого взять!
Земельки пани не вділили,
Хоч був я їх раб—кріпосний;
Дружину—ту злидні вдавили,
Оселю—продав навісний!
Козак тепер я, ій же Богу,
Ось тут, при плящині, я есть!...
Втоплю у горільці знемогу!..
На чвертку за свиту хтось дасть...
А, може, не дасть, бо подрана?..
Ярміс тоді инший знайду:
Я красти полізу до пана,
У його всього попаду!
Ну-ж, випью, щоб сміливим бути...
Смашненький у біса спирток!
А-ну ще... о, любо ковтнути!
Іще хоч єдиний ковток!
Так славно!.. А де ти, донюсю?
Під тином десь, бідне, здиха...
Нічого... Навчайся, Марусю,
Чим доля годує лиха!...
А то йди, дам спирту ковтнути,
На, ось на денці іще є!..
З ним голод, все можна забути...
Не йдеш? Ну й це буде моє!...
Припав до плящини губами,
Послідок поцупив, ковтнув,
Хитнувся... упав під хлівами
І міцно, сердега, заснув.

Остап Луцький.

Род. 1883 р.

Почав друкувати свої поезії з 1902 року, переважно у „Русланові". Крім поезій, Луцький пише критичні статті і дописи в „Літ.-Науков. Вістникові", „Ділі" і инш. українських, чеських і польских часописях. Поезії його друковались і в альманахах: „Багаття", „З потоку життя", „Перша Ластівка", „Розвага". В 1903 році видано збірку його сатиричних поезій „Без маски" (підписаних псевдонімом О. Люнатик); в 1905 р.—збірку ліричних поезій—„З моїх днів"; в 1906 р.—збірку „В такі хвилі". В 1904 р. Луцький видав в честь О. Кобилянської альманах „За красою". Він переклав на польську мову де-які українські твори М. Яцкова і Б. Лепкого. Остап Луцький, син поміщика, родився 8 падолиста (нового стиля) 1883 року в селі Луці, в Галичині. Вчився спочатку в народній школі в рідному селі і в Самборі, а потім в гимназії. Скінчивши гимназію, поступив в чеський університет в Празі, а далі, побувавши у львівському університеті, перейшов у краківський.

З пісень кохання.

Було це в літі. В сонця жар
Пішли ми квіти рвати,
В чарівний яр, в скелястий яр
Ми йшли наш рай стрічати.

А звідти в поле, на цей лан,
Де пісень женці співали,
Колосся слався окіяи,
Ми, люба, прямували.
У темний ліс, у тихий гай,
Де птахів пісень лунала,

Ми разом йшли, там щастя й рай
Зозуля нам кувала.
Куди ми йшли, пісень там звук
До нас й любови лився,
До ніг твоїх, до ніжних рук
Волошок цвіт хнлився.
У літній жар, у сонця сквар
Ішли ми квіти рвати,
В чарівний яр, скелястий яр
Ми йшли наш рай стрічати.

Осінь.

Меланхолійна осінь йде,
Скрізь квіти горді клонить,
Іде над сірий, тихий лан
І дзвонить, дзвонить, дзвонить...
Ще хвиля—птах змовкне спів
Чарівний, молодечий...
Прощайте, други весняні,—
Я з вами не полечу!
Як вернете, знов прийде май
І сонечко весняне...
Хоч може бути—ця весна
Не всіх, не всіх застане...
Поллється пісня чарівна
На ниву золотую...
Не плачте, любі,—я ваш спів
І там, і там почую...

---

* * *

І стало жаль міні кожнісенької хвилі,
Що біля нас пройшли у безвість темну...
Могли нам радість принести безмірну,
А жаль лишили і журбу даремну...
Трояндами, рожевим, ясним крином,
Червоним маком мали нам зацвісти,
Вони одні лиш вивести могли нас
З ярів невидних в поле ясне, чисте...
Могли веселим співом залунати,
Як грають шумно гірські, дикі ріки,—
Дугою чарів нам могли засяти
І в споминах остатись нам на віки...
А ми їх, люба, провели так марно...
І знов над нами мрака вьється хмарно,
Чудесних днів вернути ми не в силі...
І стало жаль міні кожнісенької хвилі...

---

* * *

Стільки снів погідних, ясних,
Повних чару і розмаю
Переснилося нам, люба,
Памьятаєш?.. Там, в тім гаю...
Памьятаєш?.. Що ж? Ти можеш
Навіть і про це забути.
Забуваєсь так багато...
Давніх снів нам не вернути!
Нині гай наш в смутку тоне,
Дощ,—година йде ледача...
Гей, весняна мріє люба,
За тобою небо плаче!

* * *

Нехай шаленим шумом хвиль
Заграє окіян,
І хай в чоло моє забье
Скажений ураган—
Я не подамся! Йде вже час
Весняної обнови,
Одділить чистеє зерно
Од зайвої полови!
А поки що—хай світ увесь
Лютує і скрегоче!
Тобі я, світе, кожний жаль
Одважно кину в очі.

На цвинтарі.

(З Птачовського)

На цвинтарь зайшло самітне,
Плачучи, дитя,—

Квіти ярі з гробу рвало
Бідне сиротя.
—„Не зривай, дитинко, цвіту,
Що он там росте,
Бо мерлець по їх до тебе
Уночі прийде."
В ясніи усміху сирітка
Одповідь знайшла:
—„Я ж і хочу, щоб до мене
Матінка прийшла!.."

На верхах.

Гей, гори!.. Верхами
Йдуть шуми лісами.
Вже міні не буде,
Так добре не буде,
Як з вами,
Як з вами.
Смереко, смереко,
Висока смерекo!
Не грай так розвільно,
Шуми вільно-вільно,
Далеко,
Далеко.
Прощавайте, други:
Ліси і яруги!
І ти, моя пісне,
Гинь, бо серце трісне
Од туги,
Од туги...
Бувай здоров, верше,
Мій зелений верше!
Вже нам так не буде,
До смерти не буде,
Як перше,
Як перше...

Сергій Петрович Мартос.

Род. 1865 р.

Родився 22-го жовтня 1865 р. в селі Іванівці Лохвицького повіту, в Полтавщині. Предки його були запорожці. Вчився Мартос у полтавській гимназії, але не скінчив її; кілька літ служив у флоті. В 1903 році видано перший збірник поезій Мартоса—„Думи і пісні сліпого“ (поет після тяжкої хвороби осліп). Потім поезії його, оригінальні й переклади, друкувались у „Розвазі“, „Літ.-Науков. Вістинку“, „Рідному Краї“... Крім поезій, Мартос пише й прозою (де що друковалось в „Рідному Краї і видано окремо).

Розбитий човен.

(з польского)

Все життя моє—море безкрає:
Я невчений і хилий моряк,
Твоє серце—то скеля німая,
Твої очі—блискучий маяк.
І не жаль, що життя мого човен
Ота скеля розбила ураз,
Бо з тих пір про кохання є спомин,
Бо кохання пізнав я в той час.

О ч і.

У дівчини бачив
Я чорні очі:
Ясніші од сонця,
Темніші од ночі.
Ті очі, як море,
Глибокі, бездонні,
Палкії, як горе,
Мов лід той холодні.
Ласкаві, як зорі,
В їх щастя, в їх доля,
Заглянув—і горе:
Запродана воля.
Ті очі, як хвиля
По синьому морі:
Зрадливі, чарівні,
Як хвилечка, скорі.
Хто раз хоч побачив
Ті чорні очі,
Той їх не забуде,
Ті очі дівочі.

З прожитого.

(А. С. Н....ні)

Та ніч була вся повна чарів,
Та ніч була, мов темний ліс,
В ту ніч останній час ударив,
Та ніч була кривавих сліз.
Ту ніч до смерти не забуду:
В ту ніч тебе я покохав;

Ту ніч я проклинати буду...
В ту ніч себе я проклинав...
В ту ніч мене ти полюбила,
В ту ніч ти плачучи пішла...
В ту ніч ти щастя отруїла,
Його й для себе не знайшла.

Дума.

Дививсь я на небо, як зіроньки сяють,
На блідий, чудовий я місяць дививсь:
Дививсь я на пташок, що в гаї співають,
На явір зелений, що в воду схилився;
Дививсь я на синє море безкрає,
На скелі високі, граніти дививсь;
Дививсь на орла, що під небом літає,
І гірко я, гірко сльозами заливсь:
Щасливі ви в небі, веселії зорі,
Немає там зла в вас, немає крові...
Скажи, місяченьку, не знаєш ти горя?
Ні сліз гірких, пташки, не знаєте ви?
Не знаєш ти, синє море, наруги?
Не знаєте, скелі, пороків людських?
Мій орле, мій сизий, не знаєш ти туги?
Не знає ніхто з вас сліз гірких моїх.
Спитаєте всі ви: чого то він плаче?
Чого так сумує, чого він шука?—
Того, мої рідні, що правди не баче,
Що воля в неволі, а доля блука...

Хвостик.

(з А. Франка)

Великий лев, царь всіх звірів
Зібрати сходку повелів.
І хто скоріше прибіжить,
Того він добре наградить.
Побігли скрізь його гінці,
В луги, в ліси, на всі кінці,
Щоб йшли до його всі ураз,—
Новий їм дасть якийсь указ.
З лугів, з лісів пішла звірота,
Скрізь давка, галас та тіснота;
Біжать олені, йдуть слони,
Вовки та дикі кабани,
Ведмідь коняку наганяє.
Коли і дикая свиня
Іде та хрюка, всіх штовхає,
Собі дорогу прочищає.
Того штовхне, того укусить—
Раніше всіх там бути мусить.
Прийшла і стала раньше всіх.
Коли,—о Боже! що за сміх?—
Громада засміялась вся:
— А де ж взялось це порося?
Безухе, миршаве, погане,
А стало близько так до пана.
Лев порося тут запитав:
— „Скажи міні ти, щоб я знав,
Відкіль, поганий, ти тут взявся?"
— „За хвостик дядини держався,
Це, царю, родичка моя,
Оця вельможная свиня".
Отак, панове, була й з нами,
Як хочем стати ми панами:
Мерщій, щоб вийти наперід,
То треба мати дужий рід,
Ти з ними, брате, подружися,
А де й за хвостик в їх держися.

Щастя.

Якби щастя моє орлом вільним було
І під небом воно в високості жило,
Я пустив би стрілу всю в отруті лихій,
Я убив би його, таки був би він мій,
Якби щастя моє, краса-квітка була,
І на скелі в горах десь та квітка цвіла,
Я поліз би туди, я дістав би її,
Таки б квітка-краса та дісталась міні.
Якби щастя моє срібні перли були
І у морі на дні оті перли росли,
Як русалка, вночі я б спустився на дно,
Та не вирвалось, ні, вже б од мене воно.
Якби щастя моє було в серці твоїм
І те серце жило лиш коханням самим,
Я б життя не жалів, я оддав би його,
Бо немає життя та без серця твого.

Франц Коковський.

Род. 1885 р.

Перша поезія Коковського—„В хвилі роспуки" була надрукована в „Руслані" в 1903 р. Потім його твори, поетичні і прозові, друковалися (під власним именем або під псевдонімами: Богдан Левченко, Єлепідон, Михайлів) в „Ділі", „Руслані", „Буковині", „Руській Хаті", „Дзвінкові", „Громадському Голосі", „Жалі", альманахові „Розвага" і инш. В 1907 р. видано збірку його поезій—„Сердечні струни". Коковський переклав на українську мову „Свято мира" Гауптмана, „Романтичні"—комедію Ростана (віршами), „Злодій" Бернштайна, лібрето до опери „Євгеній Онегін", і чимало поезій з німецької, російської і польскої мови. Коковський родився 17 вересня (нового стіля) 1885 р. в Бережанах в Галичині. Скінчивши бережанську гимназію, поступив у львівській університет, але після університетських розрухів 1907 р. його виключено з університету і він перейшов у черновецький університет, де й досі записаний. Працює в ріжних галицьких газетах і секретарює в українському народиньому театрі „Руської Беседи".

Із „Осінньої симфонії".

Через мраки і болото,
Через стерня тихих піль
Тінь іде... Питаю, хто то?—
Вона каже: я, твій біль.

Йде просторим, сірим лугом,
Через стернища іде
З сумом—любим своїм другом
І до мене от прийде.
Прийде, сяде край постелі
Й заведе тихенький спів:

Думи чорні, невеселі
Поплинуть із уст без слів.
Прийде, сяде близько мене,
Візьме в білі руки скрань
Й скаже: „Хлопче, кинь студене
Своє серце, кинь, устань!
Кинь усі свої страждання
І любов свою покинь,
І без радощів, бажання
Щастя, світла—марно гинь...
Кинь весь світ, конай поволі
І забудь ясне життя—
З ним не стрінешся ніколи
Там—в країні забуття".

До...

(Із. Франке)

Нема для мене місця в снах твоїх—
Про щастя час ти мрієш безбережний
І про простір цвітистий та безмежний,
Твоя душа на струнах грає втіх—
Нема для мене місця в снах твоїх.
Чи знаєш ти, як серденько болить?
Ох, якби враз полинути шляхами!—
Ні, ти ідеш з простертими руками
В чужу віддаль й безодня межи нами—
Чи знаєш ти, як серденько болить?
Нема для мене місця в снах твоїх...
Іди, щаслива будь в краю спокою,
Мене лиши з журбою-самотою—
Нема для мене місця в снах твоїх,
Але любов моя піде з тобою...

Куйся, щастя!

Куйся, щастя, куйся ясне,
Куйся, щастя золоте!
Поки світ ясний погасне,
Хай, мов цвіт, сія, цвіте,—
Куйся, щастя гоже, красне!
Мов ріка сріблясті хвилі,
Кинь свої проміння в даль
На ліси, на гірські шпилі,
І покинь в безодню жаль,
Наче камінь в сині хвилі.
Куйся, щастя, куйся ясне,
Куйся, щастя золоте,
Поки світ ясний погасне,
Хай, мов цвіт, сія, цвіте,—
Куйся, щастя гоже, красне!

---

* * *

Я візьму в руки величезний молот,
Твір праці сотень рук і сотень долот,
І при ковадлі твого щастя стану,
І долю викую тобі, нім звьяну.
Для тебе я царство викую красне
Скорше, як в мінї життя моє згасне,
А як за скоро огнище зотліє,
До огню скину всі свої надії.
А як остання надія зотліє,
Як огонь знов пригасне, змарніє,
І опадатимуть в безсиллі руки,
На огонь кину всі мої роспуки.
І вхоплю в руки величезний молот,
Твір праці сотень рук і сотень долот,
І при ковадлі щастя твого стану
І тобі долю викую, нім звьяну.

---

* * *

Високі, счорнілі, небілені стіни,
А вікна високо і неба не видко,
А люди пожовклі та никлі, як тіни,
І все це скінчиться, здається, не швидко.
А глянеш круг себе: понуро і бридко,
І дні йдуть за днями повільно, без зміни—
Довкола счорнілі, небілені стіни,
А вікна високо і неба не видко.
Хотів би далеко десь відціль втікати,
Далеко за гори, за синє море,
До рідних, коханих, до рідної хати,
Хотів би розради для серця придбати,
На хвилю втишити своє серце хворе...
Та годі— замки тут і мури, і кграти.

Олексій Львович Плющ.

1887—1907

Трагична смерть передчасно припинила молоде життя поета, що тільки що починав розвивати свій літературній хист. Після його смерти лишилось багато рукописів поезій і прози; значна частина з їх не викінчені і не оброблені, та уже й з того видко, що небіжчик мав не аби який талант і, може, з часом був би з його гарний письменник. Його поезія „Вродини хліборобського сина" вперше була надрукована у „Літературно-Науковому Вістнику" за 1903 рік., під псевдонімом О. Дафненко. Потім його твори друковалися в „Літер.-Наук. Вістн." („Сповідь", 1904. „Палкий мисленник і учитель", 1905 р.), в альманахові „Багаття" („Записки недужої людини"). Де-які свої твори він підписував псевдонімами: Дафненко і Дафче-Гедеренко. Родився Олексій Плющ 13 травня 1887 року в селі Оленівці, Борзенського повіту, на Чернигівщині. Умер (застрелився) 12 червня 1907 року. Учився спочатку дома; потім поступив у варшавську гимназію, скінчивши яку, поступив у ніженський інститут. Батько його був довгий час народнім учителем на Україні, потім перейшов на иншу службу у Варшаву. Олексій Плющ був секретарем в ніженськ. „Просвіті", гуртував коло себе молодіж і дуже цікавився українським літературним і культурним життям.

Заспів.

На усі світа вже лине
Красная весна,
Лине теж і на Вкраїну
Молода вона.

Лине, лине обгортає
І її оповива...
Кожну пташку надихає,
„Жить і жить",—усе співа.

Вродини хліборобського сина.

...І тихо, спокійно,
Не чуть ні стогнання,
Ні радости ніби не чути...
Родився новий ось робітник,
Родився, його сповили, положили
На лаві й рядниною простою вкрили.
І радість у серці так тихо,
Для ока чужого не видна,
Панує у його батьків:
То перший, жаданий їх син,
Й новий то України син!
Що буде з тобою
І доля якою
Судьбою тебе наградить,
І як тобі буде у світі цім жить?
Чи будеш ти тихо
Копатись до віку в землі,
Як батько, як рідні твої,
Чи станеш чим иншим
І працю тяжку цю покинеш?
Не знаю... Чи, може, високо полинеш
І діячем станеш на полі другому?
Та чим не служити Україні—добре!
А тільки, вкраїнче,
Як зрадиш родину,
То ліпше б на світ не родився ти,
І краще пропав би, родившись!

---

* * *

Ще раз розбилися надії,
Ще раз душа моя зітха,
Ще раз приборканії мрії
Лишилися без сил: нема
Ані натяку на привітну
Усмішку долі і журба
Гнітливо, вьідливая та
Лягла в душі... Вже не турбітно,
Не сподіваючись гляжу
На будучність я, але з болем,
Що його й не перекажу.....
Усе нещастя, все недоля
Вже покололи серце так,
Що я німую. Я не знаю,
Як і живу, я, неборак,
Як ще працюю і бажаю
І жить, і працювать.....

---

* * *

Не вітер виє, завиває
Не сніг важкий іде-паде,
То не мороз все забиває
У люту-кригу, то владає
Душею холод; і тебе,
Людино бідна, повертає
На зіму білу і німу,—
Бо серце кригою вкриває
А вітром родить боротьбу:
Та марно вітер виє, віє
І намагається знести
Покриття біле, все німіє—
І вітер теж... Ні, не втекти
Од горя так, як од обіймищ
Холодної зміі-зіми,
Що всім панує без обмежень...
Од горя не втекти тобі! ..
Воно тебе, тяжке, роздушить,
Притисне тугою тебе,
Зімою серце твоє зсушить
І смерть тебе вже не мине...

Бажання.

О, як хочеться волі і жить!
Як чарує весна молода,
Що роскішно тепер росцвіта—
Мене кличе творити, робить
Всім користнеє діло; для щастя
Всіх грядущих віків, поколінь...
Як бажається палко боротись!
О, не стримати красних марінь,
Що владають душею моєю,
Що спокою міні не дають!
Зачарований, весно, твоєю
Животворчою силою, суть
Я життя лиш тепер розумію,
І так палко тепер я марію
На діяльну вступити ту путь.

Спиридон Федосієвич Черкасенко.

Род. 1876 р.

Син селянина містечка Новий-Буг, Херсонськ. губ. Вчився спершу в 2-х класовій школі, потім скінчив новобугську вчительську семинарію. З 1895 року учителює— одразу на селі, потім на залізниці й на шахтах у Катеринославщині. До 1903 року навіть не цікавився українською літературою, аж поки не трапилось йому прочитати збірники „Вік". Особливо вплинули на його зразки поезій у I томі, й він спробував сам писати вірші. Порадником йому на перших ступнях його літературної діяльности був М. Ф. Черняівський. Перші поезії були надруковані в IV книжці „Літер.-Науков. Вістника" за 1904 р. Після того поезії Черкасенка друкувалися в „Першій Ластівці", „Новій Громаді", „Рідним Краї", „Вільній Україні", „Л.-Н. Вістнику", у збірниках: „Розвага", „Досвітні Огні", „З неволі", „Дзвін". Оповідання його друковано в „Громадській Думці", „Раді", „Рідним Краї", „Слові", „Л.-Н. Вістнику". Останніми часами він сливе цілком присвятив себе драмі. Першою пробою в цім напрямку була пьеса „В старім гнізді" (1904 р.); опріч неї, написано ще: „Хуртовина" (драма з життя на шахтах), „Повинен" (надруковано в альманасі „Терновий Вінок"), „Жах", „Ні, ні!.." (драматичні етюди), „Жарт життя" (комедія).

Надії.

Ні, не дарма оті, друже, надії
В серці кохалися в нас крадькома,
Тихо бреніли, мов струни живії,
Завжди будили бажання нові,—
Ні, не дарма!
Ні, не дарма вони ясно зорили!—
Лютo в житті нас давила зіма,
Палко ж огні їх нам душу зогріли,

Серце завзяттям в борні запалили,—
Ні, не дарма!
Ні, не дарма!.. Наше серце палає,
Хочеться жити, боротись з всіма,
Хто нас в дорозі до правди спиняє.
О, не даремно та сила буяє,
Ні, не дарма!

Човен.

Море плеще, хвиля грає,
Човен утлий геп пливе.
Вітер вільно тут гуляє,
Чорні хмари наганяє,
Грім гуркоче, вир реве.
Хвилі-гори зчориа-сиві
І лютують, і ревуть,
Хвилі, коні білогриві,
Геть за вітром, пустотливі,
Скачуть вгору, в скелі бьють.
І літає човен в морі
Без вітрила, без стерна:
Він гуляє на просторі,
Зневажає хвилі-гори
І в безодні порина.
Хвиля човен підхопила,—
Край! Рятунку вже нема!
Мов лиха, нечиста сила,
Розігналась і розбила—
Трах! і в тріски!.. Та дарма!
Хоч годину він на волі
Погуляти мав снагу:
Гарно в морі на роздоллі,
Гидко нидіти в неволі,
Мов той пес на ланцюгу.

На добра-ніч.

Сонце в-останнє землі усміхається
Й тихо за гори далекі ховається,—
Світе, засни, одпочинь!
Спіте, потомлені, спіте, заплакані,
Спіте, задурені, спіте, залякані,—
Ночі насунулась тінь...
Доля суворая з ранком прокинеться,
Хижим шулікою на люд накинеться.
Думки про щастя покинь!..
Доки ж ніч-матінка ласкава, темная
Тягнеться тихо, мов казка таємная,
Поти засни, одпочинь.
Хай хоч у сні тобі щастя всміхається,
Серце замучене сном чавтішається,—
Доле проклятая, згинь!..

Суша.

Межею йду. Гадюкою з-під мене
Біжить вона кудись у далечінь,
А там село, людське життя злиденне
І горенька незмірна глибочінь.
Іду... куди?.. І сам того не знаю.
Дзвенить співець весни десь угорі,
Земля пала і марево без краю
Далеко котиться в шаленій грі.
Горить... пече... Усе довкола мліє...
Дощу! дощу! Порепалась земля,
Де-де чорніє мертва ще рілля,—
І душу жах пройма, і серце мие,
Бо Голод-царь крилом вже грізно віє
І пащеку страшенну роззявля...

Над річкою.

Тихо над річкою в ніченьку темную:
Спить зачарований ліс,
Ніжно шепоче хтось казку таємную,
Сумно зітха верболіз.
Нічка розсипала зорі злотистії—
Он вони в річці на дні.
Плачуть берези по той бік сріблистії,
Стогне хтось тяжко у сні.
Що йому мариться?.. Щастя улюблене
В хвилях зрадливих життя?
Може, озвалося серце загублене—
Просить, шука вороття...

Важко на віки минулому зникнути...
Нічка зітхає, мовчить...
Страшно і сумно, і хочеться скрикнути—
Пітьму таємну збудить.

Вечір у степу.

Лежу в степу. Журливий вечір наді мною
Загадкою мовчить, ховає таїну,
І шепчеться вітрець з могилою старою,
І дивную пригадує старовину.
А там в ярах, по лощинах вже ніч чорніє;
Ще далі, ген на обрію, змарнілим склом
В оздобі верб задумливий ставок біліє,
І дихає звідтіль привабливим теплом.
Біля ставка, в яру, пастух вечерю варить
Легенька мла над всім: чи дим то, чи туман?..
Як гарно тут в степу лежать, про щастя марить,
Очима обіймать небесний окіян!..
Далеко десь самотня пісня заридала
Й ввірвалась в темряві, мов срібная струна,
Затихло все, і сумно-сумно застогнала
Назустріч їй у вербах тихая луна.
А чій то спів збудив вечірнее мовчання?
Чія душа вночі боліє і квилить?—
Не знаю я... Але і досі те ридання—
Чи то в душі, чи то в повітрі ще бренить!..

---

* *
*

Хотів я у серце твоє зазирнути—
Чому не веселе?
Багато там, зоре, печалі отрути,
Багато, ой леле!
Назустріч твоєму й моє заридало
Так гірко і тяжко...
Пожуримось вкупі, щоб легше нам стало,
Бо важко, ой, важко!..

Ніч.

Тихая ніченька—ніч чарівниченька
Землю вкриває...
Князь наш яснесенький—місяць повнесенькнй
Лагідно сяє.
Он усміхаються, в хмарки ховаються
Зорі злотисті.
В тінях заховані, сплять зачаровані
Квіти барвисті.
Купами темними, сумно-таємними
Верби схилились.
Спить люд засмучений, горем замучений:
Всі потомились.
Радість хвилинную й працю невпинную
Нічка приспала,
З ними й жахливую долю зрадливую.
Бодай не встала!..

---

* *
*

Спускає ніч серпанок свій таємний,
Горять зірки, мов тихая любов,
І світ страшний хова свій образ темний—
На йому кров... усюди кров...
О, ніч-збавителько, пречистая, святая,
В жалобу смерти ти його повий,
Хай щезне він од краю і до краю,—
Покрий його... на вік покрий!..
Даремне все!.. бо образ той кривавий
Не вкриє й ніч... Він тут... мовчи!.. мовчи!..
І в пітьмі він малюється яскравий—
І важко дихає вночі...

Шахтарі.

Тихо у вохкій пітьмі
В шахті на дні.
Стіни ридають німі,
Вохкі, брудні.
Буйними краплями піт
Очі сліпить;

Лямпи смердючої гніт
Блима, чадить.
Тяжко... повітря нема...
Сльози бренять.
Тиша панує німа...
Треба довбать!..
Гучно ми в груди землі
Кайлом бьємо,—
Вперто мн шиї свої
Хилим в ярмо!
Вугілля кожний шматок
Сяє, блищить:
Сила шахтарських кісток
В йому горить...

Шахта.

Тут вічна ніч. Але не та,
Що після стомленого світу
Клопітну землю огорта
У ласці тихого привіту.
Тут вічна ніч. Вона не сни
Несе утішиії людині:
Землі занедбані сини
Поволі гинуть в домовині.
Замісць тих зірок золотих,
Ночей і вроди, і принади,
В кутках далеких і страшних
Убогі блимають лямпади,—
Неначе шабаш свій мерці
Сюди збіралися справляти
Й свої смердючі каганці
Де-де забули поховати—
І розійшлись. І чутно стук
Глухий, зловістний в домовину,
Із всіх кутків могильний згук
Жаха незвичную людину...
Тут вічна ніч, тут повно вщерть
Страждання, болісти і муки,
І звідусюди тільки згуки:
Стук-стук! тут ніч!.. стук-стук! тут смерть!..

У шахті.

Мокро і темно, немов в домовині.
Випало кайло із рук,
Дихати важко, ломота у спині,
В голову болізний стук...
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло—
Довбай!
Думка єдина: спочити хвилину—
Сили нема довбонуть,
Добре б' устати та випростать спину,
Свіжим повітрям дихнуть...
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло—
Довбай!
Пізно чи рано? ще довго робить?
Тягнеться час той, мов рік...
Дайте спочити, спочити, спочити,
Дайте заснути... навік!..
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло—
Довбай!

Монольог.

Ви сміетесь, що пьяний я?..
Та байдуже міні!
Горить, болить душа моя,
І серце все в огні.
В горільці горе утопить
Нікому те не гріх.
А вам, звичайно, не болить—
Вам жарти, глум та сміх.
Од праці пьяний кожен з нас
У шахті пропадав,
А, може, й плакав там не раз—
Того ніхто не знав.
Та в свято, бач, напивсь,—і ви
Вже регіт ізняли:

„Чи йде той хміль із голови
У шахтаря коли?"
І чудно вам, як пельку він
Горілкою залле,
І підпирає, пьяний, тин
Або дружину бье...
Тварюка він?!. Дурні, дурні!
Як вийде з голови
Колись той хміль, то—навісні!—
Заплачете і ви!..

Дзвін.

Знову ніч... Заснув втомившись
В боротьбі із лихом мир,
І плекає, притаївшись,
Зло лукавий свій замір...
Я—вгорі! Я—на дзвінниці!
Я—на варті—стережу!
Серце маю я із криці,
Як ударю—розбужу!
Та мовчать ще, згуків повні,
Мої груди мідяні,
Хоч бажання невимовні
Вже бушують у мені.
Дужий я!.. Я сонце бачу,
Пітьму ночи розібью,
Людське серце, замість плачу,
Згуком міді напою!
Чорна ніч пополотніе,
Зло здрігнеться, затремтить,
І од жаху занімієе
Лютий ворог в одну мить...
Сонце сходить... Гей, до бою!
Гучно вдарю на сполох:
Геть втече, покине зброю
На шляху страхополох.
А одважні груди-в-груди
Стануть—горе ворогам!
Криця й мідь усіх розбуде
Дужим криком: бам! бам! бам!..

Уночі.

На місяці блищать сріблясті осокорі,
І тихий став заснув в задумі мовчазній;
В йому і в небасах далекі сяють зорі,—
Любують і вонн, як в пітьмі прозірній
На місяці блищать сріблясті осокорі.
Все спить навкруг, усе тихенько спочиває,
Щоб знов прокинутись уранці до життя...
Чому-ж душа моя і рветься, і ридає?
Спочинь хоча на мить, не рвися без пуття:
Все спить навкруг, усе тихенько спочиває.
Ніч лагідна в душі не має перемоги,
І серця гострий біль не в силі припинить,
Не зможе зняти дум страшенної облоги,
Бо одгук життьовий не дасть їй одпочить:
Ніч лагідна в душі не має перемоги...
Повстане день ясний, а з ним людські муки,—
Ніколи ніченька на вік їх не приспить,—
А ранком знов весь мир здрігнеться од роспуки...
Тому душа моя ридає і квилить,
Що встане день ясний, а з ним... людські муки...

У випуску 10 поезію початку століття представляють упорядник антології Олекса Коваленко (1880-1927) - невтомний трудівник на ниві культури; дочка Бориса Грінченка - поетеса і революціонерка Галина Комарова (1877-1938); Максим Вдовиченко (1876-1928), який, видавши збірку віршів "На хвилях смутку" (1911), кинувся у вир національно-визвольної боротьби, внаслідок чого був змушений емігрувати до Франції; О. Доорохольський, свого таланту; Сергій Волох (справжнє прізвище В. Прокопович, 1881-?) - згодом член Центральної Ради, редактор паризького журналу "Тризуб"; Козачка (літературний псевдонім Марії Виноградової, 1878 -?); Федот Шелудько (1877-?), низку віршів якого Франко опублікував у галицьких виданнях; Сергій Мартос (1865-1911) - прозаїк і поет, автор збірки "Думи і пісні сліпого"; Олексій Плющ - відомий більше як прозаїк. Найпомітнішою фігурою, безумовно, є Спиридон Черкасенко (1876-1940), - поет, прозаїк, драматург, громадсько-культурний діяч. Згадані автори жили на Наддніпрянщині, після упадку УНР чимало з них емігрували.

У ряді віршів Коваленко декларує громадянське покликання своєї поезії, звертаючись переважно до наболілих проблем тогочасної дійсності; Козачка в оригінальних творах і в переспівах з П. Якубовича - поета-революціонера, засудженого царатом до страти (з цензурних мотивів ім'я цього автора подано скорочено "З П. Я."), опоетизовує борців за волю, натхненних прозвісників любові і братерства ("Але прийде він - знаю - натхненний пророк, на чолі його буде терновий вінок. На руках, на ногах свята його кров, а в устах його спів про життя, про любов".); Комарова оспівує красу життя, розкриває біль і переживання жіночого серця. У поезії Вдовиченка переплітаються мажорні і мінорні тони, Доорохольський роздумує над нелегкою долею народу, закликаючи сіячів кидати в землю добірне зерно, "бо застоїться земля..."

Плющ, доля якому відлічила так мало жити, оспівує жадобу до життя, усвідомлюючи сумну істину: "Од горя не втекти тобі, воно тебе тяжке роздушить". Поезія Черкасенка, звичайно ж, належить до значних досягнень українського художнього слова. Навіть у своїй ранній творчості цей митець виявив себе талановитим майстром слова, ніжним ліриком, проникливим співцем краси природи і людської душі, а водночас глибоко соціальним поетом. Цей тонкий лірик чи не вперше в українській поезії так художньо переконливо розкрив "труди і дні" робітників.

Хвилі революційно-визвольної боротьби України винесли Черкасенка на чужину, в Чехословаччину, де почався другий, еміграційний період його творчості. Долаючи біль за втраченою (назавжди!) Батьківщиною, шукаючи своїх шляхів духовного єднання з нею, покладаючи надії на різні концепції визвольних змагань, Черкасенко продовжив свою діяльність як поет, прозаїк і драматург, дав чимало високопатріотичних художніх творів, пройнятих вболіванням за долю народу, майбутнє України. Серед них - трагедію "Коли народ мовчить" (1933). Завершилася життєва і творча дорога письменника 1940 року на чеській землі.

Поети Західної України Стефан Чарнецький (1881-1944), Остап Луцький (1883-1941), Франц Коковський (1885-1941), Василь Пачовський (1878-1942) належали на початку XX століття до модерністського угруповання "Молода муза", але це не заважало відчувати їм болі рідної землі, бути митцями-патріотами, які, зриваючись творчою думкою в піднебесся, впадаючи час від часу в меланхолійно-тужливі резигнації, не раз торкалися гострих соціальних і політичних питань, відстоювали національні інтереси народу, утверджували його національну єдність. Недарма Луцький і Коковський впали жертвою сталінської системи.

Для українських поетів (як і прозаїків) обох частин України на початку століття характерними є пошуки в галузі художньої форми, розширення про-

блематики їхньої творчості. Поети, які групувалися навколо київського журналу "Українська хата" або входили до львівського угруповання "Молода муза" чимало зробили для того, щоб збагатити духовний світ поезії, увести в нього надбання світової літератури.

На всіх етапах свого розвитку українське художнє слово вступало в творчу взаємодію з літературами зарубіжними, але цей процес активізувався на початку XX століття, коли на Наддніпрянщині виникла періодика, коли, власне, центр духовного життя перемістився з Галичини і Буковини над Дніпро, де 1917 року на руїнах царату повстала незалежна Українська держава - УНР.

ЗАПРОШУЄМО ЗАВІТАТИ

до Акціонерного товариства "ОБЕРЕГИ"

ВСЬОГО ОДИН ДІЛОВИЙ ВІЗИТ до нас надасть Вам *БАГАТО МОЖЛИВОСТЕЙ!*

ЗАМОВИТИ ПЕЧАТКИ І ШТЕМПЕЛІ
/Короткі терміни, чудовий дизайн, супутні послуги, помірковані ціни/

ВИГОТОВИТИ КОМП'ЮТЕРНІ ОРИГІНАЛ-МАКЕТИ
/Фірмові бланки, візитівки, поштові листівки, об'яви, запрошення тощо/

ПРИДБАТИ КНИГИ ЗІ СКЛАДУ
/Вроздріб і оптом без торговельної надбавки/

ПЕРЕДПЛАТИТИ НА МІСЦІ БЕЗ ОБМЕЖЕННЯ
видання АТ "Обереги"

СТАТИ ПОСТІЙНИМ АБОНЕНТОМ
картотеки індивідуальних замовників видань, що розсилаються накладною оплатою

РОЗМІСТИТИ РЕКЛАМНУ ІНФОРМАЦІЮ
на взаємовигідних умовах у виданнях АТ "Обереги"

ЧЕКАЄМО НА ВАС!

Щодня, крім суботи і неділі, з 9 до 18.
Наша адреса: 252054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 46
АТ "ОБЕРЕГИ"
Тел.: 216-63-10, Fax: 212-08-77

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка.Вип.10.-К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0019-1

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 026}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання
Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 10. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Ш. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк. 3,225.Ум.фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид. арк. 2,57. Тираж 30000 прим.Зам.3021. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургеневська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0019-1 (Вип.10)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Олесь, Будяк, Алчевська, Тенянко, Супруненко, Романченко, Волошка, Капельгородський, Капій, Жук, Онацький, Огієнко, Твердохліб, Філянський, Чупринка, Сохачевська, Гай, Алешко, Тарноградський.

Випуск 11

1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY
Hladan 30

ДРУКАРНЯ БАРСЬКОГО ХРЕЩАТИК 40

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

2 — 3022

О. Олесь.

(Псевдонім)

Род. 1878 р.

Олесь один з талановитіших між сучасними українськими поетами; його поезії— коштовне зьявище в українській літературі за останні роки. Чиста ліріка у його краща, ніж вірші на громадянські і політичні теми. В останніх почувається, що мов би сам поет не переживав до болю того, про що співає—це рефлексії і одгуки того, що переживали инші навколо. Хоч проте його Муза чутко прислухалась до пережитих подій, і в його чимало поезій про сучасний момент, написаних з справжнім артизмом і майстерством. В поезіях Олеся багато краси й музики, і велика шкода, що в їх бракує широкого різностороннього світогляду і філософичної глибини. Перші поезії Олеся були надруковані в альманасі „Вагаття" (1905 р.), в українському декламаторі „Розвага" (1905 р.), в „Літературно-Науковому Вістнику", „Досвітних Огнях", „Раді", „Рідному Краї" і инш. В 1906 році в Петербурзі видано перший том поезій Олеся—„З журбою радість обнялась". Збірник зустрів загальне щире признання... Родився Олесь 23 листопаду (ноября) 1878 р., в Харьківщині, скінчив сільсько-господарську середню школу і ветеринарний інститут.

Айстри.

Опівночі айстри в саду росцвіли,
Убралися в роси, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убірать...

І марили айстри в роскішнім півсні
Про трави шовкові, про сояшні дні,—
І в мріях ввижалась їм казка ясна,
Де квіти не вьянуть, де вічна весна.
Так марили айстри в саду в осени.
Так марили айстри і ждали весни...

А ранок стрівав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за кущем.
І вгледіли айстри, що вколо тюрма,
І вгледіли айстри, що жити дарма,—
Схилились і вмерли... І тут, мов на сміх,
Засяяло сонце над трупами їх...

---

* * *

Пекло, здавалось, було в ту годину...
Грім божевільний стогнав і ревів,
Блискавок стріли літали без впину,
Весь небозвід то палав, то чорнів.
Буря пройшла, і я з жахом питаю:
Що-ж то зробилось з коханого краю?
Певно руїну та буря зробила?..
Кажуть: „Вербу десь розбиту добила".
Думко! коли і тебе виливаю
В слово холоднее, в пісню свою,
Пекло таке ж я в душі своїй маю—
Спалює всю воно душу мою...
Думко! остужена словом людським,—
Пісне! що зробиш ти в краї моїм?
Може й ти вдариш в вербу недобиту,
В ту, що жила, не радіючи світу?!

---

* * *

В болотах жаби рай знайшли
І там плодились і згнивали,
А десь над ними клекотали
В повітрі чистому орли.
І туркіт жаб, і сморід гнилий
До їх добою підніmались,
І до болот орли спускались,
І виливали гнів палкий.
Та жаби, всі в сітках турбот,
На клект орлячий не вважали,
Жили, плодились і згнивали
В багні смердячому болот.
І повні скорбного чуття,
Орли за хмарами літали
І ситих жаб уже не звали
З болот до вищого життя.

Искра.

Вона б ще жевріти могла,
Та більше жевріть не схотіла,—
Ураз всю міць свою взяла,
Всю ніч осяяла і—стліла...
Погасла искронька мала,
Рожеве світло більш не лляться...
І жалко слйва і тепла,
І ніч темнішою здається...
Дарма! лишивсь од тебе слід...
Забье бенкет колись горою,
І на йому згадає світ
Про ніч, осяяну тобою!

---

* * *

Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь, рясні,
Не губіть ви останньої слави:
Гріє здалека землю усмішка весни,
Пробиваються проліски, трави.
Не злякать вам нікого, холодні сніги,
Бо ростопе вас сонце бляскуче,
І нечуваний сміх залуна навкруги,
Як тікати ви будете в кручі.
Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь, рясні,
Згиньте в темній безодні на віки!
Хоча пізно, а все ж діждемось ми весни,—
Свята волі, і світла, і втіхи.

Конвалія.

Очі роскрила конвалія біла,
І в дивуванні застигла, зомліла...
Бо біля неї не трави шептались,

Бо по-над нею не віти гойдались—
Мовчки кімната пустельна сіріла...
„Де ж тії пестощі вітру летючого,
Де ж тії квітоньки гаю пахучого,
Де ж тії ночі сріблясті, блакитні,
Де ж тії ранки рожеві, привітні,
Де ж тії усміхи сонця блискучого?"
О, не одна, ти не в рідній оселі,
Квітко!—Прокинувсь і я у пустелі!
Марив: мене окружатимуть люди,—
Глянув—чорніють, сіріють усюди
Ворони, змії, та з каменю скелі.

Чари ночі.

Сміються, плачуть соловьі
І бьють піснями в груди:
„Цілуй, цілуй, цілуй її,—
Знов молодість не буде!
Ти не дивись, що буде там,
Чи забуття, чи зрада:
Весна іде назустріч вам,
Весна в цей час вам рада.
На мент єдиний залиши
Свій сум, думки і горе—
І струмень власної душі
Улий в шумляче море.
Лови летючу мить життя,
Чаруйсь, хмілій, впивайся
І серед мрій, і забуття
В роскошах закохайся.
Поглянь: уся земля треитить
В палких обіймах ночі,
Лист квітці рвійно шелестить,
Траві струмок воркоче.
Одбились зорі у воді,
Летять до хмар тумани...
Тут ллються пахощі густі,
Там гнуться верби пьяні.
Як искра ще в тобі горить
І згаснути не вспіла,—
Гори! життя– єдина мить,
Для смерти ж—вічність тіла.
Чому ж стоїш без руху ти,
Коли весь світ співає?
Налагодь струни золоті,—
Бенкет весна справляє—
І сміло йди під дзвін чарок
З огнем, з піснями в гості,
На свято радісне квіток,
Кохання, снів і млости.
Загине все без вороття:
Що візьме час, що люди,
Погасне в серці багаття,
І захолонуть груди.
І схочеш ти вернуть собі,
Як Фауст, дні минулі...
Та знай: над нас боги скупі,
Над нас глухі й нечулі..."

. . . . . .

Сміються, плачуть соловьі
І бьють піснями в груди:
„Цілуй, цілуй, цілуй її:
Знов молодість не буде".

Хвиля.

Там, де верби хилють віти,
Там де лози струнко гнуться,
Там, на озері роскішнім,
Хвиля срібная жила.
Вранці кучерями гралась,
В чисте озеро дивилась
І у затишку під листям
Колихалась на йому.
Гасне день, злітає вечір,
Вечір озеро цілує,
Кута землю в темні шати
І тумани розстила.
Срібний місяць випливає,
Місяць озеро цілує,
Хвилю промінем лоскоче,
Щоб розбуркати од сну.
Хвиля очі роскриває,
Потягається, зітхає,
Млосно дивиться на місяць,
Усміхається йому.

Вечір в срібній млі ростанув,
Ніч спустилася на землю,
Розлилася по-над нею
І взяла в обійми крил.
Хвиля коси роспускає,
Убирається в каміння,—
В перли, яхонти, топази,
В срібло, золото, смарагд.
Хвиля котиться по водах,
Хвиля грає, бризка ними,
Поринає в їх свавільно
І гойдається на їх.
Гнуться ясені до хвилі,
Гнуться явори і квіти,
Гнуться верби, гнуться лози,
Гнеться, хилиться комиш.
Стогне ясень: „Срібна хвиле!"
Стогне ясень: „Люба хвиле,
Глянь на мене молодого,
Як з кохання вьяну я...
Як мій лист зелений жовкне,
Темні кучері січуться,
Скільки сліз в очах у мене,
Скільки смутку на душі..."
Шепче хвиля: „Любий ясень!"
Шепче хвиля: „Пишний ясень,
Я ж давно тебе кохаю...
Ти не віриш? Бідна я..."
Ясень мліє, ясень сяє,
Ясень віти простягає,
Щоб обняти срібну хвилю
І про смуток росказать.
Хвиля ж вже втекти успіла,
Хвиля ж вже давно сміється
І у ясеня питає:
„Невже краща я од верб?"
Гнуться лози, шепчуть: „Хвиле!"
Гнуться лози, шепчуть: „Люба!
Покохай нас, срібна хвиле:
Ми вродливі і гнучкі.
Як найкращую перлину
Береже глибоке море,
Так, схилившись над тобою,
Берегтимем ми тебе.
Вранці ми не пустим промінь,
Щоб тебе він не розбуркав,
Не розвіяв мрій рожевих,
Спокій твій не зворушив".
Шепче хвиля: „Любі лози!"
Шепче хвиля: „Милі лози!
Я ж давно вже вас кохаю,
Вьяну, сохну і мовчу..."
Лози мліють, лози сяють,
Лози віти простягають,
Щоб обняти срібну хвилю
І на смерть зацілувать.
Хвиля ж вже далеко лляться
І над лозами глузує:
„Гей, ви, лози кривобокі!
Хай вас люблять комиші!"
Гнуться квіти, шепчуть: „Хвиле!"
Гнуться квіти, шепчуть: „Люба!
Вийди ти до нас на берег:
Ми кохаємо тебе...
Тут, на березі зеленім,
Ллються пахощі чудові,
Шелестять казки осоки,
Роси сиплються вночі".
Шепче хвиля: „Пишні квіти!"
Шепче хвиля: „Любі квіти!
Ви не знаєте і досі,
Що давно люблю я вас..."
Квіти сяють і радіють,
Квіти миються росою,
Хочуть хвилю заквітчати
І барвінками обвить.
Хвиля ж вже давно сміється
І над квітами глузує:
„Гей, ви, квіти, любіть трави,—
Я родилась не для вас!"
Вьється вітер, шепче: „Хвиле!"
Вьється вітер, шепче: „Люба!
Покохай мене, вродлива:
Смілий, буйний, вільний я!
Я візьму тебе на крила
З цього озера тісного,
Що закрито деревами
І закуто в береги.
Я з тобою побуваю
І на горах, і на хмарах,
Я з тобою облітаю
Цілу землю, цілий світ!"

Шепче хвиля: „Буйний вітре!“
Шепче хвиля: „Смілий вітре!
Я була давно твоєю
І зостануся по вік“.
Вітер тихне, вітер мліє,
Хоче хвилю взять в обійми,
Хвиля ж вже пірнула в воду
І сміється десь в воді.
Стогне ясень над водою,
Стогнуть лози, гублють сльози,
Вьянуть квіти, плаче вітер,
Хвиля ж знов шуткує з кимсь.

З і м о ю.

Дивилося сонце на срібнії віти,
Всміхалося їм, і вони не змогли
Усмішки блискучого сонця стерпіти
І танути в млості якійсь почали...
І срібло ростало... І бачили віти,
Як капали сльози по одній із їх,
Як сонце сміялось і сяло в блакиті...
О, сонце! нащо ти всміхалось до їх?!

---

* * *

Хто нам казати не давав
В ту ніч весни слова признання,
Коли над нами місяць сяв,
Коли без впину щебетав
Всю ніч співець кохання?..
Хто нас мовчати заставляв?..
Хіба ж тебе я не любив
Чистіш і більш, ніж люблять люди?
Хіба ж сказать я б не зумів,
Який огонь в мені горів
І як палив він груди?..
Чому ж сказати я не смів?..
Мовчала ти, мовчав і я...
Не будучина нас жахала:
Нас не змогло б злякать життя,—
Мої кипучі почуття
І смерть собою б не злякала.
Чому ж мовчали—ти і я?..
О, правда, знали ми в ту мить,
Кому сміється ніч і сяє,
Про віщо листя шелестить,
Для кого спів в саду дзвенить,
Чому добою він стихає...
Чому мовчали ми в ту мить?..
Хто нам тоді уста скував?..
Нема одмови на питання...
Коли б же час той знов настав,
Тепер би я вже не мовчав,
Усе б казав я про кохання...
Усе б казав, усе б казав..

---

* * *

Сонце на обрії, ранок встає,—
Браття, вставайте,
Сонце стрівайте:
Ранок встає.
Сестри, збірайте і зносьте квітки:
Будем співати,
Сонце квітчати,—
Зносьте квітки.
Браття, бандури і кобзи беріть:
Будемо грати,
Ранок вітати,—
Кобзи беріть.
Сонце на обрії, ранок встає,—
Грайте-ж, співайте,
Сонце стрівайте...
Ранок встає.

---

* * *

З журбою радість обнялась...
В сльозах, як в жемчугах, мій сміх.
І бляск, і стуга в той же час,
І як мені розняти їх?!
В обіймах з радістю журба.
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба,
І дужчий хто—не знаю я...

***

Порвалися струни на арфі,
І арфа сумує німа,
В других викликa вона сльози
І плаче сама.
Сміюсь я, жартую, співаю,
Не скаржусь на долю зовсім
І бью по розірваних струнах
На серці моїм.

***

Затремтіли струни у душі моїй...
Мелодійна пісня задзвеніла в ній...
Що ж до їх торкнулось? Чи проміння дня,
Чи журба і радість, і любов моя?!
Задзвеніли струни ще ніжніш-ніжніш...
Мабуть ти до мене думкою летиш,
Мабуть ти це вьєшся у душі моїй
І крилом черкаєш срібні струни в ній.

Казка ночі.

Ти заснула, мила? встань!
Ніч навколо—срібне море!..
Мила, вийди, виплинь в море...
Ти заснула, мила? встань!
Вдень ходив я по землі,
А хожу по дну морському...
Що це?! сон?! по дну морському!
Вдень ходив я по землі...
Що за диво?!—десь на дні...—
Як то може?—вьється річка!..
Під водою вьється річка!..
Що за диво?!—десь на дні...
Білі яблуні цвітуть...
Іхня пахощ—хвилі моря...
Десь на дні ясного моря
Білі яблуні цвітуть!
Будь русалкою в цю ніч!
Сядь, схились і слухай пісню.
Я зложу шалену пісню...
Будь русалкою в цю ніч!
Чуєш?—кличуть соловьі!
З хати—в казку, з ліжка—в море...
Мила, вийди, виплинь в море,—
Чуєш? кличуть соловьі!

***

Єсть квіти такі, що ніколи не квітнуть,
Що завжди сумують з слізьми на очах,
Гойдаються журно і плачуть по сонцю
І дивляться в небо з докором німим.
А вигляне сонце, засяє над світом,
Вони усміхнуться кріз смуток йому,
І важко зітхають і тихо шепочуть:
„Ах, сонце! чому ти раніш не зійшло?!"
І ти, моя квітко, тим квітам подібна...
Глянь—прапори мають в народніх руках
І дзвони сміються, і волю вітають,
А ти, мов черниця, на цвинтарь ідеш.

***

О, ще не всі умерли жалі,
Не всі проспівані пісні,
Не всі захмарилися далі,—
Ще кров кипить, палають шалі
І серце бьє, як дзвін, в міні
І вся душа в огні.
Життю і вам я не скорюся,
Огню сльозами не заллю,—
Я буйним степом розгорнуся,
Я морем співів розіллюся
І в кожну пісню увіллю
Весь жар, всю кров мою.

***

Хай наші вчинки божевільні,
Хай дикий шал в самій меті,
Але ми гордим духом вільні
І наші душі золоті.
Як дзвони в горах, серед тиші
Густимуть наші имена...
Їх хвиля місто росколише,
Їх грім по селах залуна.

Що смерть, брати мої?! могила
За нас казатиме всяк час...
І вільний льот народні крила
Направлять весело до нас.

З Кримських образів.

В проваллі темнім, десь на дні
Сосна чорніє на граніті,
Ніхто з живих не зна її,
Не зна й вона нікого в світі.
Над нею десь весна цвіте,
Квітки цілуються з квітками,
Сміється сонце золоте,
Річки зливаються з річками;
Вона ж, самітна і сумна,
В яру чорніє на граніті,
Ніхто з живих її не зна,
Не зна й вона нікого в світі.
І тільки иноді вітри
На скелі спинються юрбою
І гоготать почнуть з гори,
І насміхатись над сосною.

Моїй матері.

Мати, мати! не журися,
Не сумуй, не проклинай...
Я і сам хожу, як сиуток,
З серцем зміученим у-край.
Ой, нащо ж малу дитину
Доручала ти степам?!..
Над степами сяє сонце
І вітри гуляють там.
Сонце звало мене в небо,
В море неба, од землі,
І про край якийсь роскішний
Клекотали журавлі...
Темні вихорі крутились,
Бились з горами вітри...
Сам я бачив, як котились
Сірі камені згори.
А квітки в траві пахтіли,
Степ шовковий хвилювавсь
І до мене цілий всесвіт,
Мати! всесвіт усміхавсь...
І зробившись рідним братом
Вітру, простору і трав,
Кидав я нудну роботу
І в зелений степ тікав.
Не кляни, о рідна мати:
Я і сам себе кляну...
Вмер би радо... так сама ти,
Знаю, ляжеш у труну.
Плачеш?! в груди бьеш? конаеш...
Я конаю, мати, й сам...
...Ой, нащо ж малу дитину
Доручала ти степам?!

Над морем.

„Шуміть, шуміть, морські безодні,
Сміліше, море, в бій летн...
Душа моя така ж сьогодні
Крилата й вільна, як і ти".
Стою над кручею страшною,
З блакиті сонце злото лле,
А там внизу десь підо мною
В гранітні бубни море бье.
—„Руйнуй, руйнуй холодні скелі,
З піснями труни розбивай!
І з мене те ж пісні веселі
Летять, як хвилі, в рідний край.
І скарги зойк несеться з мене
І гніву дим за ним летить
А море вільне і шалене
Танцює, грає і шумить.
„—Танцюй, танцюй, мій коню сивий,
Весь в піні гриву роспускай—
Летім у край мій нещасливий,
Летім у мій коханий край".
На човні я... Вітри співають,
Кричать чайки, кудись звучи,—
В очах моїх знамена мають,
В ушах моїх бряжчать мечі...

---

* * *

Срібні аккорди, що з серця знялись,
Як я в поспівья їх втілю?
Райдужні мрії, що з ними злились,
Як їх вловити зумію?!...
Ніжні квіти, що в серці пахтять,—
Як їх відтіль позриваю?
Жемчуги сліз, що на квітах тремтять,
Як їх тобі позбіраю?!..
Втілить чуття мої в звуки, в слова
Світ увесь навіть не в волі...
Як же душа моя їх проспіва,
Частка душі світової?!..

---

* * *

В провалля розпачу, де плив я без весла,
Знов та прийшла, що вже не раз мене дурила,
І знов взяла мене на крила
І в сине небо понесла...
Повірив я, і знов поніссся в царство див,
Хоч падав я не раз з блакітної пустелі,
І груди розбивав об скелі,
І роки з ранами ходив...
Надіє, зрадниче! Окрасо днів моїх,
Ти чуєш в поклику моїм палке благання?!
Не одури мене в останнє,
Не дай мене другим на сміх!..
А схочеш знов мене оддать на глум людський,
То підніми мене в краї ясні й таємні
І звідти кинь в безодні темні
І об граніт мене розбий.

---

* * *

О, ніч чудовна і чудова!
Ще вчора сіявсь сніг рясний,—
Сьогодні ж теплінь і понова,
І проріст трав, і день ясний...
Знай,—те ж колись і з людьми буде...
Я вірю в чудо! Прийде час,—
І вільні, й рівні встануть люди
І здійснять мрії всі ураз!

---

* * *

Хай вона грає, танцює, співає,—
Нащо її за веселість судить?
Хай її пісня широко лунає,
Поки душа її любе, бажає,
Поки їй хочеться жить.
Хай вона легко на крилах несеться,
Поки життя не приборкало їх...
Поки ще з неба їй сонце сміється,
Поки в ній серце і чує, і б'ється,
Повне кохання і мрій золотих.
Хай її молодість квітне, співає,—
Молодість в віку,—що в року весна...
Хай же весною вона і минає,
Хай же, як сонце, весняне і сяє,
Хай, як весна, вона буде й рясна.
Хвилями линуть літа молодії,—
Їх їй ніколи назад не вертать...
Хай же живе вона в полону мрії,
Хай од життя вона важко хміліє,
Поки ще келихи повні стоять!

---

* * *

Ти знову у мене окрилюєш мрії,
Ти знову життя наряжаєш в квітки,—
І сльози у мене нависли на вії,
І з темних могил повставали думки.
І знову лечу я до світлого краю,
Борюся за волю, людину люблю,
В піснях своїх горе людське виливаю,
Пісням своїм душу усю оддаю.
І знову я вірю, що зникнуть тумани,
Розступиться темная ніч на землі,
І сонце ласкаве на обрії встане,
І усміхом сльози осуше її.

Лебединій зграї.

Ви в мрій линете од сірого туману,
Од сірих днів, од суму і нудьги
На срібло чистеє спокійного лиману,
На пишні береги.
Не жаль вам тих, що сміло гинуть по дорозі
Од пург і бурь скажених і сліпих:
Вам мрією мріється кріз сльози,
А сонце суше їх.
І скільки вас в борні розбилось об граніти,
І скільки вас сконало серед мук,—
Але і смерть була безсила вас спинити
І вбить ваш вільний дух.
Летіть!.. Коли-ж ви будете бенкет справляти,
Згадайте мертвих словом жалібним...
І наперед, ніж келих сповнений підняти,
Ударте в дзвін по ним!

---

* * *

Нехай обдурений я сном,
Нехай осміяний без жалю,
Нехай замісць весни і раю
Осінній вітер за вікном,—
Нехай! але в душі моїй
Яка цвіла весна рожева!
Пахтіли, дихали дерева,
Літав пташечих звуків рій...
І хай розвіялися сни,
Хай ті ж і сум, і жаль, і муки,
Але я й досі чую звуки
Моєї дивної весни.
Минув бенкет... але дзвенять
Ще голоси, столи накриті,
Десь гасне сміх, і недопиті
Рядами келихи стоять...

---

* * *

Хтось ударив без жалю по серці моїм,
І схопилося серце огнем золотим...
І посипались искри ясні,
І в дзвінкі обернулись пісні.
Йшли літа... і самотність з літами росла,
І круг мене все більше темнішала мла...
І в знесиллі вмирали в тій млі
Ясно-злотні искри мої.
Погасло з літами і серце сумне...
Та прийшла ти і вдарила в серце мене,—
І летіли знов искри ясні,
І в дзвінкі обертались пісні.

---

* * *

Того, що любе він, ти рада,
Та й я не плачу, рад і я,
Бо що міні лукава зрада,
Коли ві сні ти вся моя.
Захочу,—й ти ідеш зі мною,
Плетеш вінки міні в степах
І кажеш з ніжною журбою,
Що я тебе люблю не так.
Захочу,—й ти зі мною вмісті
Летиш на крилах мрій моїх
Кудись в краї ясні і чисті,
В краї ясних і чистих втіх.
Захочу,—й плачеш ти зі мною,
Мою розважуєш журбу,
Захочу,—й ти летиш до бою
І других звеш на боротьбу.
Ві сні мого бажання влада,
Сміюсь, шалію, радий я,
Бо що твоя лукава зрада,
Коли ві сні ти вся моя?..

Юрій Будяк.

Почав уперше друкуватись в 1905 році в альманасі „Перша Ластівка“ (вірші і проза), а потім писав у „Хліборобі“, першій українськ. газеті, що виходила в кінці 1905 року в Лубнях (під ред. В. Шемета); в сатир. журн. „Шершень“, „Київськ. Стар.“ „Громадській Думці“, „Раді“; Декламаторах: „Розвага“ т. I, і II; „Досвітні огні“, у збірнику „З Неволі“, сатир. листк. „Хрін“, збірнику „Тернов. Вінок“, „Бджола“ (Галичина), „Літер.-Науков. Вісти.“; в 1907 році видано окремо поему „Невольниця-Українка“.

Моє життя.

Я родився на соломі,
В драній хаті, а не в домі,
Доля пильно доглядала—
Ганчірками сповивала.
Годувала шкоринками,
А водила будяками,
Та степами на могилах
І співати научила...
Ганчірками сповивала,
Шкоринками годувала,—
Щоб, як вибьюся на волю,
Не забув селянську долю.

До кобзи.

Коли люди, злом окуті,
У щоденній баламуті,
У житті брудним
Все псують, забувши сором,—
Тоді, кобзо, повна горем,
Загреми, як грім!

Коли люди після бурі
Боротьби за волю, хмурі,
Змучені украй,
Спочивають в сяйві Свята,—
Тоді, кобзо, як для брата,
Тихесенько грай.
Коли ж люди, щастям повні,
І сановні, й не сановні,
В чадові удач
Роспочнуть бенкетувати
І вигукувать вівати—
Тоді, кобзо, плач!..

Сон і дійсність.

Квітки й казки спліталися
В узори чарівні,
Звивались, розвивалися
І пишно розросталися,—
Та то було... у сні.
Життя ж казки розвіяло,
Підрізало квітки,
В душі нудьгу посіяло...
А серце бідне вірило
І рвалось на шматки.

Зморилась я, знудилася,—
Кругом глуха пітьма...
Я плакала, молилася,
Все милого дивилася,
А милого нема...

Домá і люди.

(Поема)

Я—син степів, я—син країн,
Де не гремить кайданів дзвін,
Де волю богом нарекли
Орли і люди, як орли;
Де море трав кріз сон шумить,
Над ним орел царем летить,
І краєвид не рвесь ніде,
Лиш виден верхівень де-де.
Де од села і до села
Верства не десять раз лягла,
І на просторі по-меж сел
Лиш вітер, верхівень й орел.
Я син степів, де гір нема,
І через те гроби-дома
Гнітять мене горами стін,
Як вигляд крові і руїн.
На дні глибоких рівчаків,
Що йдуть у хрещик меж домів,
В яких раби землі живуть,
Які тут улицями звуть,
Моя важніє голова:
Тут люди вються, як черва,
Тут хижий голод-звір реве,
Тут брат у брата горло рве.
За м'ясо з скоту торг ведуть,
А людське даром оддають.
Бо тіла тут... немов сміття—
Укриті ним шляхи життя...
Дома ж холодні і німі,
Дома—сі гори крижані—
Зорять байдужо на людей,
Немов статуя без очей...
І повний жаху, повний мук
З грудей летить страждання гук,
І я силкуюсь все забуть
І сном серця здубіть-заснуть.
Бажаю спать... але дарма:
І там, і тут—кругом дома,
Все гори стін—кістки людей—
Зганяють сон з моїх очей.
Цеглину кожну тих домів
Цегельник потом напоїв,
А той, що стіни будував,
Своєю кровью їх заліпляв.
Не сила муки сі знести,
Я рвуся в поле утекти,
А поруч все дома, дома—
Кінця і краю їм нема...
Замість життя в раю степів—
Вони наставляли домів,
Межують ними шир життя,
Живуть і родять без пуття.
Сухі, безгруді їх жінки,—
Як не розквітлії квітки,
Прибиті холодом зими,—
Зживають вік серед пітьми.
І в лютий холод, і в жару
Невпинно хвору дітвору
Голодні родять—жили рвуть
І в лютих муках в землю йдуть...
Ні вільно дихать тут, ні жить,
На мить душею одпочить,
Бо повно їх у тих домах,
Немов у купинні комах.
І повно їх—і їх нема,
І кожен дом, як та тюрма,
Здається склепом камьяним,
Мерцям збудованим живим...
Борці за волю світову
Тюрму збудовують нову...
Царі землі, борці богів—
Рабами стали у домів!..
Ох, люди, люди!.. Чом вони
Не можуть жити, як сини
Одної матері—Землі,
Без хижих зморшків на чолі?..
О, чом тоді, як вся Земля
Свої їм скарби наділя—
За повний гною хліба шмат
Іде з ножем на брата брат?!

О, чом тюрма тісних домів
Миліша їм, ніж шир степів?
Невже ж сирий, цвілий куток
Миліший пахощів квіток?!
Хіба для того кровью мився
І сотні літ уперто бився
За Волю-Сонце людський рід,
Щоб ліз у тюрми його плід?!
І вже не йду—біжу, несусь
І з жахом клятого дивлюсь,
І скрізь на велетнях-домах
Я бачу гніт і кров, і жах...
І скрізь: вперед, убік, назад
Снують шумні рої дівчат:
Несуть на торг хвилини чар—
Створінь Землі високий дар...
І батько, й брат купують їх,
І діти з ними йдуть на гріх,
І все в роспусти чад злилось,
І божевіллям понялось...
І рветься стогін із грудей:
Нема людей! нема людей!..
Нема людей—самі дома...
Самі дома—людей нема...

Горе.

Під вікном гучно вітер стогнав,
На вікні каганець догоряв,
Тіні хмурі стояли в кутках,
І у хаті повис німий жах.
Серед хати колиска висить,
Моя крихотка мовчки лежить,
Тихо пальчик маленький свій ссе
І байдуже їй все і про все.
Жовта, мов воскова машкара,
Моя пара на ліжку вмира,
Догоря її погляд мутний—
Подорожнього погляд чужий.
Ми не довго із нею жили,
Та багато тернами пройшли,
Лиш надія, що прийде наш час,
І вела, і голубила нас.
Та багато тернами шпичок,
Там ніхто не стругав стежечок:
Терен рвав нас, лилася з нас кров,
Час покою ж не йшов і не йшов.
Хоч крові в нас багато було,
Та не вічне її джерело,
І струмок, звідки била вона,
Перервався і висох до дна.
І сю ніч, коли осінь гула,
З каганцем воювалася мла,
Вона міцно мене обняла,
На колиску очима звела.
Поцілунок, мов присок, палкий
На руці положила моїй,
Німо стіни очима пройшла
І... у хату набилася мла...
Під вікном гучно вітер стогнав,
Поцілунок ще в хаті лунав,
А вона вже лежала в труні,
Залишаючи горе мені...

Сонце.

Сонце просто в мою хату
Затесалося,
Дротом-злотом по кімнаті
Посунулося;
Янтарями по підлозі
Розсипається,
Огнем-промінем по стінах
Одбивається.
У промінні пил легенький
Тихо крутиться,
І здається, мов проміння
Все ворушиться.
І здається, ніби Сонце
Тихо грається,
І кімнатка, мов коханка,
Усміхається.
Моя вбога, темна хата
Одинокого
Повна світу, повна гомону широкого!
Груди духом, тіло рухом
Набираються,
Співи щастя, співи бою
Вириваються.

Хто посміє в морок ночі
Заховатися,
Коли можна в морі сонця
Покупатися?!
З-під землі он—глянь!—зернина
К Сонцю тягнеться!
Пташка, мушка йому рада,
Аж не тямиться!
Здоров, сило, світе вічний,
Непорівняний!
Здоров, Сонце! Здоров, велетню незміряний!!

Весною.

Весною, далеко од горя Землі,
Під небом летіли струнки журавлі,
Летіли й дзвонили-кричали,
То весну вони величали.
І покрик їх гордо під небом лунав,
Я з ними на волю полинуть бажав,
До їх повертався з мольбою:
Візьміть і мене ви з собою!
В безмежних просторах неслися вони,
Безмежної волі крилаті сини,
У морі блакиті тонули,
Гіркого благання не чули...
А хоч би й почули—хіба б узяли?
Хіба б вони волю рабові дали?
В просторі, де воля гуляє,
Таврований місця не має,
Окований горем убогих Землі,
Я заздро дивлюся на ті журавлі...
Дивлюся угору з журбою,
Як боркана птиця весною...

До матері.

Чому, мати,
Погуляти
Не велиш?
На гуляння
Нарікання
Бурмотиш?
Усе лаєш,
Зневажаєш
Ти мене...
Хіба врода,
Як і згода,
Не мине?
Хіба брови
Сі шовкові
На весь вік?
Хіба очі
Сі дівочі
Не на рік?
Хіба весну
Зіма люта
Не зміня?
Хіба личко,
Жалібничко,
Не злиня?..
Я бажаю
В тихім гаю
Походить,
Хоч раз палко,
Моя галко,
Полюбить;
Я дівочу
Весну хочу
Проспівать,
У таночку
У віночку
Погулять!

Пісня колискова.

Е-е è, é-е è
Не вбивайсь, дитино!
Угамуйся, сину мій,
Мій недішлий сину!
Може, мулять пелюшки
Шкарубкі й непрані—
Знебулись твої батьки:
І голодні, й драні.
Погорбатіли, старі,
На чужій роботі;

Од зорі аж до зорі
А ні ріски в роті.
Люлі, люлі, люлечки,
Шовковії вервечки,
Мальовані більця,
Ходім до Кирильця...
Е-е-è, спи вночі,
Моє горе, люлі!
А дитині калачі,
А коткові дулі...
Он і борошна нема,
Нема що й молоти...
Діверь хату одніма...
Ой ну, коту, коту!
Он учора потягли
Коровчину з двору...
Там злодюги забрели
Уночі в комору...
Ще за землю одроблять...
Овечата, коні...
Люлі-люлі, дітки сплять!
Дам уранці моні...
Е-е-è, é-е-è,
Люлі-люлі, горе!
Не бунтуйся, замигни,
Куріпьятко хворе!...
Ще он бабі одлавать
За шептання злота...
В зіму топлива придбать...
У ткача робота...
Орачеві, що орав...
Що наймали луки...
Хоч би Бог тебе прибрав,—
Розвьязав би руки!..
І навіщо ви здались,
Болячки-моркгулі?..
Люлі, люлі, схаменись,
Ой, люлечки-люлі!..

Ідилія.

Ліси, степи,
Гаї, річки—
Краса в природі;
Сади, ставки,
В садах хатки,—
Ну, рай та й годі!
У тім раї
Гудуть рої—
Селяни—бджоли;
Гудуть, гудуть,
Меди кладуть
І босі, й голі.
Щиріш роїв
Кладуть медів
Засіки путні.
Та чи їдять?
За їх трублять
Пузаті трутні.
Та ж він—мужик,
Він здавна звик
Ріллю довбати,
Лишивши нам,
Його братам,
Про розум дбати.
Вчімо ж його
Того—сього—
Хто як уміє,—
За те він нам,
Його братам,
Хай хлібець сіє.
І сіє він...
Немов паслін,
Те зерно пада.
І рад сьому,
Бо хліб йому—
Уся одрада.
І буде хліб!
Чи буде сіль?—
Пробачте, люди:
Од сліз, потів,—
Аби ти їв—
Солоний буде!..
Ліси, степи,
Гаї, річки—
Краса в природі;
Сади, хатки,
Не кров—квітки...
Ну, рай—та й годі!

До старших братів.

Чи чули ви, як соловьї,
До пісні любощів охочі,
Співають вам поеми ночі—
Казки щасливіших країв,
Пахущі сни весняних днів?
Чи чули ви, як по весні
У грудях серце жарко бьється,
Чуттями вищими пройметься,
В рожевім радо мліє сні
Нового щастя по весні?
А чули ви, що на землі
Крім вас, панів, є инші люди,
Якими повні всі усюди,
Хто цілий вік стремить в ріллі—
Старі, середні і малі?
А знали ви красу-поля,
Де „менший" брат весь вік конає,—
Чи знали ви? Чи з вас хто знає,
Що та жаданая земля
Йому не втіха, а... петля?
Чи чули ви, чи знали ви,
Як „менший" брат, що вас годує,
Сам рік за роком голодує,
Мішає в хліб кори, трави,
З голодних дум—без голови?..
Чи чули ви? чи знали ви??..

Хмара.

Повна грому, як війна,
В сталь роспечену сповита,
Чорна, хмура і сердита,
Богом кари йде вона
І реве несамовито.
Грізно суне, грізно бьє
В піднебесному роздоллі.
Ще їй ширу, ще їй волі!—
Вона землю дістає
І росте, росте поволі.
Ні спинить, ні розігнать!
В бурі, в сяєві страшному
Вся з води, огню і грому,
Вся—і гнів, і благодать,
Бьє й кропить без угомону.
І зажарені лани
Підіймають свіжі груди;
І стають робочі люди
Незалежні, як пани:—
Урожай і воля буде!..

Христя Олексіївна Алчевська.

Род. 1882 р.

Христя Олексіївна Алчевська, родилась у Харькові 1882 р., вчилась в місцевій першій жіночій гимназії; зараз учителькою французської мови у тій же гимназії. Писати почала 1905 р. Пише поезії, переважно ліричні і елегічні, а також і прозу, зробила кілька перекладів з Беранже. Вірші були друковані: в „Хліборобі", „Літ.-Наук. Вісти.", „Вільній Україні", „Новій Громаді", „Гром. Думці", „Рідному Краї", „Зорі", „Розвазі", в I т. (II вид.) і 2 томі, в „Терновому Вінку", збірнику „З неволі", жіночій часописі „Мета" (у Львові), „Вжолі", Раді" і инш. В 1907 р. видано у Москві збірник її поезій, під назвою „Туга за сонцем"...

Пісня лілії.

Я—лілія біла... Мене в самоті
Думки обступають, мов квіти оті,
І плачуть... і місяця сяйво смутне
Кохає й цілує, і пестить мене.
Я щастя не знала... журливі пісні
Мене колисали у тихому сні,
І сльози блискучі, мов чистий альмаз,
По-одній котилися з піснею враз.

Я ліс покохала... він сумно мовчав;
Він тільки гру сонця у день помічав;
Тоді він хитався і щось шепотів
А квітки блідої і знать не хотів...
І тому бліда я... і біла тим я...
Квіток обступа мене тиха сімья,
А я все сумую та смерти все жду,
І досі поради собі не знайду

---

* * *

Чи бачиш?—самітня смерека зітхає
І віти журливо свої похилила;
Отак і душа в мене тихая має
Підстрелені крила...
Чи бачиш?—он хмари пливуть над горою
І сіра нудьга їх усі оповила.
Отак воліктися лиш можуть журбою
Надломлені крила...
Не сила он мені летіти над морем,
Там скелі немає, котра б захистила,
Не можуть вже більше боротися з горем
Підстрелені крила.

---

* * *

Душа—це конвалія ніжна,
Сокрита у темному лісі;
В ній мрія таїться кохана,
Для неї вона й росцвітає
Нікому не знана...
Душа—це безсилая квітка,
Що пахощі ллє, але гине,
Що з тихого смутку завяне...
І в лісі ніхто в оту пору
На неї не гляне...

---

* * *

Хрізантеми схилялись над нею,—
Вона спала у темній труні;
Безталанну і чисту лілею
Провожали пісні жалібні.
Я ховала останню мрію,
Я впізнала її небуття...
Чим же серце тепер я зогрію,
Чим зворушу зімове життя?
Воно знищить душевну святиню,
Воно звьялить найкращі квітки,
Убье душу, ту світлу богиню,—
І приспить найдорожчі думки...
Мою білу і чисту лілею
Виряжали пісні жалібні;
Крила смерти чорніли над нею,
Хрізантеми мовчали смутні.

До збуджених надій.

Химерна гра моїх думок,
Мов промінь місяця неясний,
Мов тихе сяєво зірок
Кріз яблунь цвіт весняний рясний,
Химерний сон душі і мрій,
Що тихо мене обгортає,
І рій розбуджених надій—
Ласково вас мій дух вітає!
Благословенні будьте ви,
Хай з вами край цвіте коханий,
Мов яблуневий цвіт весни,
Мов думок рій, раніш незнаний.

Мімоза.

Країною сонною ніч пролітала;
Мовчало таємно південне море,
Дрімали чинари, схилялися лаври,
За темний серпанок ховалися гори.
Горнулася ніч до німої мімози
І подругу ніжно свою обіймала,
Ласкала і гріла, питала, чи грози
Її хвилювали коли, чи ніколи?..
Мімоза мовчала.
Вона вся у мріях, вона у роскошах
І думах, як море нічне, поринала
Спокійно і тихо, мов зроду не знала
Про хвилі бурхливі, про бурі свавільні...
І дійсно не знала...
Та тільки встав ранок з-за темної ночі,
І вперш поцілунок злетів до мімози,
Здрігнулась мімоза, побачила ранок,
Встидалася його, потупила очі,
Й од щастя нового упали з мімози
Перлистії сльози...

---

* * *

Акації білі, таємні розмови,
Повні весняної мрії й любови,
Шемрання тихе в садку,..

Шепоче щось тихо, шаліє і хоче
Вії шовкові твої покорити
Зоряній нічці і сну.
Солодкі зітхання і подих кохання,
Й темнії віти тобі говорити
Будуть про любку палку.—
Не слухай речей їх, не слухай любови:
Осінь заміннть палкії розмови,
Горе украде весну!..

---

* * *

Молодая та весела, жартовливая весна
Щебетала, вирвалась із міцних обіймів сна;
Милувала гай зелений, в його сиплючи квітки,
Дерева усі гойдала, їх ласкаючи вершки;
В полі білую березу розбудила до життя,
І зрадлива, і блискуча, і залюблена в себе,
Як коханнячко щастливе й сонце яснее палке,
Розігнала темні хмари, розігнала засмуття!..
Золотая і прекрасна, і зрадливая весна
Серед тихої природи прокидалася зі сна...

До Кобилянської.

Лебіді білі над морем летіли,
Над морем безкраїм до теплих країв;
Лебіді з сонцем єднатись хотіли,
Кричати про волю, про любих братів;
Срібнії хвилі на морі здіймались,
Бажали піднятись у ясну блакить,
З промінем сонця палким обіймались,
Світилися радістю, щастям в ту мить...
Люди тих лебідів всіх постріляли,
Надії закинули в хвилі життя,
Мрії і думи мої осміяли,
До сонця спинили нове вороття...
Ти ж привітала ті мрії забуті,
Душею тужливою їх обняла,
Серцем зогріла і смутком окуті
Ті думи нещасні до світла взяла.
Знов за тобою вони полетіли
До ясних надій і краси, і пісень,
Струни нового життя забренїли
Рожевий зайнявся на обрії день...

---

* * *

Все життя оддала я людині одній,
А сама вже умерла на-віки
І в самітности тихій, у тиші сумній
Вже не збудиш ти серця-каліки!..
Воно міцно заснуло і здавна вже спить,
Спить у темряві сном домовини,
Більш не бьється чуттям, не рида, не кричить,
Більш не віда журби самотини...
Воно надто химерним і чулим було,
Воно надто страждало й любило;
Його сонце на-віки для його зайшло
І те сонце його ж і спалило...
Ось послухай: як тихо...—то смерть на-вісна...
О, як страшно, як темно навколо,—
Нібн доля на світі й не квітла ясна,
Ніби зроду не мріяло чоло...
Тихше, тихше, бо серце знудьговане спить,
Сном жалоби, у смуток прибравшись,
Воно долі благало щоб долею жить,
Воно вмерло, її не діждавшись...

Петро Тенянко.

Род. 1884 р.

Син селянина, родився 27 червня 1884 р. в м. Сорочинцях на Полтавщині. Вчився в двохкласовій школі в Сорочинцях, а потім в новобугській (в Херсонщині) учительській семінарії. Скінчивши семінарію, поступив учителем в двохкласову школу в Пирятинському повіті, в Полтавщині, де прослужив $1^1/_2$ року. В січні 1906 року попав у тюрму, де просидів більше року, обвинувачений по 129 ст. карного закону. Останній час живе в своїх батьків. Перші поезії Тенянка були надруковані в „Першій Ластівці" в 1905 році. Потім друкував він свої твори в „Полтавщині", „Рідним Краї", „Слові", альманахах: „З неволі" і „Розвазі".

Моя душа.

Моя душа в сльозах і гірко-гірко плаче,
Мов пташка, що втеряла діток дорогих,
Бо скрізь сумні, лихі й брудні малюнки баче,
Нема ніде квіток барвистих, весняних.
Колись вона літала буйним вітром в полі,
Тепер сидить, мов вязень під важким замком;
Колись вона дзвінкі пісні співала волі,
Тепер мовчить, змарніла, здавлена ярмом.
А люди злі троять її до того ядом,
Без жалю кидають каміння, щоб убить,
І заставляють дихати отруйним чадом,
І искру золоту бажають погасить...
Та вірю я: вона, свята, воскресне знову,
Розірве на шматки кайдани навісні,
І щиро привітає життєву обнову,
І заспіва з запалом чарівні пісні.

* * *

Я ходив у поле, щоб розвіять тугу,
Щоб вітрай оддати смуток і наругу,
Щоб не бачить горя, щоб не чуть ридання,
Хоч на мить забути людські страждання.
І зустрів там волю, з нею привітався,
Та про щастя, долю в неї роспитався.
Там мене повітря свіже обнімало,
Сонечко ласкаве щиро цілувало,
І квітки барвисті в чарах милування
Лепетали стиха про красу й кохання.
Спів бренів пташиний і лунав степами,
То злітав до сонця, то котивсь ярами.
Гай, прибравшись пишно у роскішні шати,
Усміхавсь, могутній, кликав гостювати.
А в небесних хвилях соколи літали,
Про життя привільне голосно гукали...
Набірався я сили, упивався красою,
Щоб сміліш бороться з лихом та журбою.

---

* * *

Сум кругом... та тільки, брате,
Ти хоч не сумуй,
А виходь з брудної хати—
Серденько вгамуй!

Сум отруйний душу вьялить,
Розум забива,
Серце крає, рве та давить,
Кровью облива.

Сум нікчемний плодить муки,
Горя надає,
І слабіють, вьянуть руки,
Сила ростає.

Сум лихий куе кайдани
З навісних жалів,
Сліпить очі, ятрить рани,
Розбиває спів.

Сум, як шашиль, точе тіло,
І, немов у млі,
Бродять люди і безсило
Гнуться до землі...

Кинь же чорний сум свій, брате,
Кинь своє життя;
Підем щастя здобувати,
Підем до життя!

Незабаром весна.

Незабаром до нас завітає весна,—
Чи не час нам, брати, прокидаться
од сна?
Незабаром пташки заспівають пісні,—
Чи не час нам залишить плачі голосні?
Незабаром погляне блакить із-за хмар,—
Чи не час нам упитись принадою чар?
Незабаром і сонце почне нам світить,—
Чи не час оці сльози отруйні умить?
Незабаром укриються рястом садки,
І цвістимуть чудові, пахучі квітки.
Незабаром краса скрізь почне панувать,—
Чи не час нам покинуть, брати, сумувать?
О, давно нам пора прокидаться, вставать,
І роскішну та любу весну зустрічать!

Вперед!

(З Надсона)

Вперед! Забудь свої страждання
І бурі гордій не корись!
За промінь зірки, за бажання
Невпинно, друже мій; борись!
Працюй, як маєш дужі руки,
Надію в щастя ти кохай,
І шлях до знання та науки
Яскравим світлом освіщай!
Нехай з призирством всі сміються
І докоряють без пуття,
Нехай лютують, навіть бьються:
Вони не відають життя...
Колюча стежка. Та ніколи
Не гни своєї голови.

Обходь ліси, поля та доли,
Перлини скрізь святі лови.
Збуди, хто спить в пітьмі й не встане,
Упавшим в яму—руку дай,
Розбий ти людям їх кайдани
І слово правди їм мовляй.

---

* * *

Вже нічка принадна чудова
Панує на дворі;
Милується з небом діброва,
Пишаються зорі.

Пісні соловейко співає
Дзвінкі та роскішні
І чари свої розливає,
Солодкі, утішні.

Приємно-ласкаве проміння
Всю землю укрило,
Затихло денне торохтіння...
О, любо як, мило!..

І килим, і ризи, й картини,
І райські квіти...
І ряст дорогий, і перлини,
Й ясні самоцвіти...

Гей, друже, пора прокидаться—
Об землю журбою!..
Ходім любуваться, впиваться
Цією красою...
Скоріше ж! квіток назриваєм,
Вінки посплітаєм,
Пісень молодих заспіваєм,
І щастя зазнаєм!..

По весні.

Зеленіють садки та гаї,
В ясній сяйві земля золотіє;
Оживають поля та гаї,
І засмученний люд веселіє...
Соловей розливає дзвінку,
Заховавшись у вітах калини,
Про весну, що прийшла у вінку,
До його чарівної країни.
Людям каже ця пісня про все:
Про життя, про надії, про долю,
Вона сльози святії несе
За обкрадене щастя та волю...
Мрії в серці людському цвітуть,
Оживають великі надії
І назустріч свободі ідуть,
А у мене засмучені мрії...

Ганна Супруненко.

(Псевдонім)

Родилася в Лубнях (на Полтавщині), там же скінчила гімназію. Батько її українець, мати москвичка (рано померла). Нахил до поезії передався їй од матері. Вона вже змалку писала поезії, спочатку по російські, а коли скінчила гімназію і поступила народньою учителькою, почала писать українською мовою. Свято одкриття Котляревському памьятника в Полтаві зробило на неї дуже велике враження,—вона почала студіювать історію України та українську мову і стала свідомою українкою. Зараз Ганна Супруненко вчиться в Московському Археологичному інституті. Друкувати свої поезії почала в 1905 році за кордоном. Потім кілька її поезій було надруковано в декламаторі „Розвага", в „Новій Громаді", „Терновому Вінку" і инш.

На селі.

Вбоге село. Похилилися хати.
Злісно собака голодна гарчить,
Йдуть нечупарні, смугляві дівчата,
Чуть, як дитина побита кричить.
Чудно стоїть одинока тополя.
Жінка десь лається: „Клята біда!"
Парубок мовчки вертається з поля,
Хмуре обличча, важкая хода.
Дід зустрічає голодну скотину:
Де її випасеш? Паші нема!
Все ж таки хлопця хапа за чуприну:
„Пасти не вмієш! годую дарма!"
Хлопчик понурився, видко втомився—
Праця заїла в дитини життя...
Погляд байдужий на чимсь зупинився...
Одіж обірвана, висить шмаття.
Далі малюнки усе невеселі:
Пьяний упав та й під тином лежить...
Десь колотнеча: чуть плач у оселі;
Жінка росхристана з хати біжить.
Лається, плаче, клене, нарікає:
„Господи! доки ще буду терпіть?
Господи! сили вже більше немає!..
Так коли жити, то краще не жить!"

Коваль.

(з Бальмонта)

—Ковалю, що куєш ти там?
—Кую підкову я.
—Нащо ж вона?—А взнаєш сам,
Як геть потягнеш по лугам,
Як сядеш на коня.
—Ковалю, що куєш ти там?
—Я гострий серп кую.
—Навіщо серп?—А взнаєш сам,

Коли надійде час жнивам,—
Зирнеш в пітьму мою.
—Ковалю, що куєш ти там?
Той блиск ясніш зорі!
—Кую я ніж. Тобі оддам.
Навіщо він, ти взнаєш сам;
Бери, не говори!..

Мить.

(з Брюсова)

Той погляд її—він яскравіш зорі,
Блискучий бриллянтовий хрест угорі.
Той погляд її—він яскравіш зорі!
Зустрів я той погляд на мить, лиш на мить!
Діамантовий одсвіт ясніш не горить...
Зустрів я той погляд на мить, лиш на мить...
Які ж то питання зливалися з ним?!
Потьмився без ладу я в вінці золотім...
Які ж то питання зливалися з ним?
Умріть, усі мрії, умріть, всі слова!
Бо й мудрість сама пред красою—німа...
Умріть, усі мрії! умріть, всі слова!

Гамма.

У мене бажання—співать про кохання...
Коли все темніє, покинуть надії,
Ти чуєш, щось віє і кличе, і мліє?..
На поклик той здайся, в журбі не хитайся—
Радій, усміхайся, на все осміляйся,
Не бійсь, не цурайся, оддайся, оддайся!
Хай доля скрутила—одродиться сила!
Вона лиш спочила, вона не лишила...
Запрагнеш ти діла, великого діла!
Земля стане мила і виростуть крила...
Той дуже багатий, хто вміє кохати—
Йому бідні хати, мов пишні палати,
А шмаття та лати—роскішні шати...
Що день йому свято—робить та співати!
Йому все здолати—він смілий, завзятий...
Хто любить-кохає, журбу забуває—
Він радощі має, він щастя стрічає...
Нехай все минає, як час наступає!—
Той часу не знає, хто щиро кохає...
Він співи складає, він пісні співає,
Він всім спочуває, він світ обнімає...
Все зробить кохання—в йому чарування:
Воно і страждання, воно й раювання...
То з неба зіслання, то з світом єднання,
В йому хвилювання, в йому сподівання,
Нові почування, угору здіймання...
Геть всі сумування! Не треба хитання!
Велике, могутне, всесильне кохання!..

Здалека.

Здалека все краще здається:
Не треба ж так близько підходить,
Не треба торкать, придивлятись—
Здалека зирнуть і проходить...
Зирнуть і на віки зоставить
Ласкавий і радісний спомин:
Він буде життя зогрівати,
Як сонця веснянаго промінь!
Не треба ж так близько підходить—
Біда, як всі хиби побачиш!
Одурене серце не стерпить,
За мрією гірко заплачеш!

Трохим Миколаєвич Романченко.

Род. 1880 р.

Родився в Полтаві 1880 р., батько його, катеринославський міщанин, був граверо м в друкарні. Трохим Романченко ніде не вчився, а вивчивши змалку „азбуку“ поступив хлопцем в друкарню і до цього служе там робітником—наборщиком. Свідомість і розвиток здобув власними силами, читаючи ріжні книжки. Спочатку писав російські і українські вірші, але, перечитавши „Кобзаря“, зовсім покинув писать по російські. Вперше його поезії були надруковані в „Першій Ластівці“ 1905 р., а потім його поезії друковалися в „Рідному Краї“ і в „Розвазі“ (т. 2).

Зімою.

Убога хатина соломою крита,
У хаті без хліба шматка
Горює голодна, в лахміття одіта—
Нещасна сімья мужика,
На дворі ж лютує, мете хуртовина,
Здається, весь світ занесе,
Не згріє убогих старая свитина,
Рятунку ж ніхто не несе.

Була у їх бідних одна запомога
Та й ту вже давно одняли...
. . . . . .
. . . . . .
А дітки зостались і хворая мати,
Що ж далі нещасних чека?—
Без хліба прийдеться де-небудь вмирати...
Ох, доленько зла мужика!..

***

Чому, горе, мов те море,
Ти скрізь слізьми розлилось,
Спокон-віку в чоловіка,
Мов та гадина, впьялось?
Не в палатах, в бідних хатах
Завжди ти кубло зівьеш,
І людину в домовину
В молодих літах кладеш.
Втопись, горе, в синім морі,
Дай у світі нам пожить,
Нехай всюди, бідні люди
Перестануть сльози лить.

Не зітхай.

Не зітхай, а працюй,
Поки сили ще є,—
Тільки праця одна
Гарні жнива дає.
Не зітхай, а працюй,
Марно часу не гай,—
Праці щирої жде
Вже давно рідний край.
Не зітхай, а працюй
І одно памьятай:
Тільки праця одна
Захистить рідний край.

***

Я йшов. Ти глянула на мене.
І що за погляд твій то був,
Що скільки років проминуло,
Його ж я й досі не забув!
Так і стоїть передо мною,
Такий спокійний і ясний,
Кохання повний... О, навіщо ж
Ти зворушила спокій мій?!..
Невже мене ти то любила,
Що глянула на мене так?
Чи може в жарт?.. Але ж не сила
Мині забуть його ніяк.

***

Уночі од журби і думок
По садку я ходив самотою,
Гіллям сумно шумів той садок,
Розлягалась десь пісня луною—
І лилася, мов хвиля ота,
Прямо в душу мою наболілу.
О, могутняя пісне, свята,
Ти збудила в ту мить в мене силу!
Під той спів я проснувся од сна,
І душею я з піснею злився,
І сказав: „Геть, журбо навісна,
Не для тебе я в світ народився!“—
Бо в тій пісні я чув щось таке,
За-для чого хотілося жити,
І зьявилось бажання палке—
Вірить в щастя людей і любити.

***

Чаруй мене, ти нічко ясна,
Чаруй мене, ніч чарівна!
Он в небі зіронька прекрасна,
Мов перла, сяє нам вона.
З-за лісу місяць випливає,
Навкруги тихо, як в раю,
Десь чути тільки спів лунає,—
То любий соловей в гаю.
І я щасливий, що так тихо.
Ти, нічко, всім даеш спокій,
Покину й я хоч на ніч лихо
І весь оддамсь красі твоїй.
Чаруй, чаруй же, нічко ясна,
Чаруй мене, ніч чарівна!
Он в небі зіронька прекрасна,
Мов перла, сяє нам вона.

Людмила Волошка.

(Псевдонім)

Род. 1879 р.

Вперше поезії Волошки були надруковані в 1905 р. в „Першій Ластівці". Потім друкувались в „Розвазі", „Рідному Краї", „Світлі". Батько Людмили Волошки, колись був урядником, волосним писарем, мати—попівна; родилась Людмила Волошка 30 студня 1879 р. в с. Розважівці в Київщині. Читати її вивчила мати і вона з найбільшою охотою читала Шевченка. Писати почала була по російські, та за порадою поета Черняївського, котрий помітив в неї поетичний хист, стала писать по українські.

Чари весни.

Боже, як гарно на дворі!
Тихо вітрець повіва,
Місяць таємно з-за хмари
Сонне село огляда.
Зірки, як милого очі,
Тихо так сяють мені...
І розійшлися, мов хмари,
Геть мої думки сумні.
В теплім весняним повітрі
Чути—струна десь дзвенить...
Хто там в цій пітьмі пахучій,
Хто, як і я, там не спить?
Може, і в тебе, як в мене,
Серце кохання бажа,
Може, і в тебе, як в мене,
Його не знала душа...
В цю чарівную годину
З милим би поруч сидить.
Милому в очі дивитись,
Голову тихо схилить
Йому на груди... І в чарах
Ночі палкої заснуть—
Сльози, турботи і горе
Хоч на хвилину забуть!..

---

* * *

Я думала—серце на-віки заснуло,—
Його мов приспала холодна зіма—
Аж сонечко знов на весну повернуло,
Прокинулось серце—і горя нема.
Засяяло небо красою новою,
Прокинулись думки, душа ожила,—
Полинула в небо, мов пташка весною,
І щастя велике, і долю знайшла.
Зійшло моє сонце на небі високо
І серце холодне пригріло теплом;
Котись, моя пісне, як річка широка,
Дзвени тільки щастям і щирим добром!
А ти, моє небо, блакитне, широке,
Роскинься ще ширше, ясніше засяй!
Прийми мою душу і думки високі,
Щоб я на хвилину побачила рай!
Щоб в тую годину, як доля зрадлива
Забуде про мене і щастя мине,
Міні ця хвилина прекрасна, щаслива,
Світила до смерти і гріла мене;
Щоб в тую годину, як мертвеє тіло
В тісній домовині на віки засне,
Міні цее щастя в-ві сні прилетіло
І серце холодне нагріло моє.

---

* * *

Колись були і в мене крила,
І серце рвалося з грудей,
Хотілось жити, працювати,
Хотілось вмерти за людей.
І мрії пишні родились
В палкій юнацькій голові...
Та все зівьяло, помарніло
В дрібній щоденній боротьбі.
Юнацькі сили, пишні мрії
В тій каламутній течії,
Що зветься в нас „життям буденним",
Десь поховались у багні.
Все більше серце холодіе,
Грубіють ясні почуття,
І мляво сунеться до смерти
Нікчемне, сіреє життя.

---

* * *

Хто ти—я тебе не знаю:
Я не бачила тебе
І не знаю, відкіля ти
Прілитаеш до мене.
Чарівний, чудовний образ
Все стоіть в моіх очах,
І якийсь таємний новий
Чую змисл в твоіх речах.
Голос твій міні здалека,
Наче музика, дзвенить,
Кудись кличе за собою
І кохать тебе велить.
І якесь незмірне щастя,
Довговічне, як ти сам,
Обіцають твої очі
Десь, у другім світі, нам.
За тобою—куди хочеш—
Мов у рай би я пішла,
І тобі свою всю душу
Зразу б, милий, оддала!
Та не знаю я дороги
В той новий далекий край,
Де вітаеш ти, прекрасний,—
То не пекло і не рай...
Прилітай же, мій ти друже,
Хоч в-ві сні прилинь на час!
Будем тихо розмовляти,
Не почують люди нас.
Ти міні роскажеш, милий,
Про той край, де ти живеш...
Може, я тебе вблагаю,
І мене туди візьмеш,
Бо без тебе, мій коханий,
Тяжко жити на землі,
Дні, мов сонні, минають
В непроглядній сірій млі...

Спогад.

Де прозора, бистра річка
Гаєм протікае,
Де стрункі, високі сосни
Вітер коливае,

Де з-під коріня у липи
Бье струмочок чистий,
Де пишаються красою
Квіточки барвисті,
Де співає голосніше
Соловей весною,
Там мині всміхнулась доля,
Друже мій, з тобою.
Та, на жаль, минула скоро
Мрія та щаслива,—
Одібрала щастя в мене
Доля вередлива...
Тільки спогади зостались
В серці одинокім,
А само ж воно заснуло
Тихим сном глибоким.

Шевченкові.

Сотня літ уже минає,
Як слова твої святії
Розійшлись по Україні,
Мов ті перли дорогії.
І в тих перлах-самоцвітах
Є найкращії перлинки:
То слова про тяжку долю,
Долю жінки українки.
Ти убрав її квітками,
Ти умив її сльозами,
І уславив всьому світу
Що найкращими думками.
Чарівний дівочий образ:
Карі очі, стан тоненький,
Чорні брови, ясний погляд,
Сміх веселий молоденький;
Образ матері святої,
Що дочку її єдину
Пан покриткою пускає,
Оддає в салдати сина;
І дівчину сиротину—
Не словами, а сльозами,
Батьку славний, незабутній,
Змалював ти перед нами.
І за те, аж поки буде
Україна істнувати,
Не забудуть українки
Тебе, батьку, шанувати.
І од пишного палацу,
До найменшої хатинки
В щирім серці українки
Вдячний спомин не загине.

Матері.

Як би тяжко мині не жилося,
Як би доля не гнула мене,
Але серце моє стрепенеться,
Як згадаю я, мамо, тебе;
Стрепенеться і тяжко забьється,
Як згадаю всі муки твої,
І гіркії ті, дрібнії сльози,
Що лилися і вдень, і вночі.
Але ті твої сльози святії
Я тоді не могла зрозуміть,
Я не знала, чого вони ллються
І чого твоє серце болить.
Памьятаю, не раз опівночі
Я прокинусь,—лямпада горить,
Перед образом тихо схилившись,
На колінах матуся стоїть.
І гарячії дрібнії сльози
По обличчу твоєму біжать,
Ти ж не чуеш,—заплакані очі
Твої вірою в Бога горять.
Памьятаю я, серце дитяче
В мене в грудях так тяжко замре,
Хочу крикнути:—„мамо, чого ти?“
Але крик той у серці умре;
І тихенько я плачу з тобою,
І молюся тихенько в душі:
Боже! мамі моїй нещасливій
Тихий сон супокійний пошли!

Пилип Йосипович Капельгородський.

Род. 1882 р.

Вперше поезії Капельгородського були надруковані в „Літ.-Наук. Вістнику“ в 1906 р. Далі його твори: поезії, нариси, економічні і історичні розвідки, друковались в „Літ.-Наук. Вістн.“, „Новій Громаді“, „Громадській Думці“, „Раді“, „Рідному Краї“, „Вільній Україні“, „Зорі“, в декламаторах: „Досвітних Огнях“, „Розвазі“ і инш. Капельгородський, син селянина, родився 13-го листопаду 1882 р. в селі Городищі, Лебединського повіту в Харьківщині. Вчився в роменській духовній школі, а потім в полтавській семинарії; та з 5-го класу покинув семинарію, бо не схотів бути попом і почав учителювати в народніх школах, спочатку в Харьківщині, а далі в Кубанщині. Зараз завідує 2-х класною школою в Кубанщині.

Плугатирь.

По степу плугатирь ходе,
Довгу крає борозну,—
Лиш за плуга—зразу пісню
Починає голосну.
Десь з-за лісу сонце сходе,
По степу плугатирь ходе,
Піт гарячий утирає,
Рівно-рівно плуг веде.
Ось і пісня увірвалась,—
До межі орач іде.
Віи волн свої спиняє,
Піт гарячий утирає.
Що ж ти став? берись за плуга,
Землю-матінку ори!

Не дивися, що навколо
Все могили та яри,—
Вже одна чорніє смуга,—
Що ж ти став? берись за плуга.
Не лякайсь, що довга нива,—
Степ і степ—кінця нема!
Хай щоденна невмолима
Праця виснажить—дарма!
Ждуть тебе багаті жнива,—
Не лякайсь, що довга нива!
Сумно звів плугатирь очі:
—„Я роботи не боюсь!
„Ще не раз отут гарячим
„Потом, друже, обіллюсь
„З ранку раннього до ночі!"
Сумно звів плугатирь очі.
А чого ж ти хилиш чоло?
Спів бадьорий припинив?
Пригадай цей степ веселий
Та під час багатих жнив,—
Хліб, і хліб, і хліб навколо!
А чого ж ти хилиш чоло?
—„Я працюю на чужому!"—
Чую голос орача:
—„Бо моя маленька нива
„Хліба нам не постача.—
„Заробляючи додому,
Я працюю на чужому...
„Хвора жінка, голі дітки,—
„Тим то й праця ця нудна!
„Наймит я: сімья велика,
„А землі ступінь одна!
„І женуть на заробітки
„Хвора жінка, голі дітки!"

Пісня знесиленого серця

Годі сили більш немає,
Туга душу розрива;
В серці полумья стухає,
Похилилась голова.
Хай хвилюється навколо
Перемінливе життя,—
Я хилю покірно чоло
Без жалю, без бороття!
Ще недавно я охоче
Поривався до борні,—
В ту годину любі очі
Усміхалися мені.
А тепер?.. Надій не маю,
Далі нікуди іти,
Серце, змучене до краю,
Вже не кличе до мети.
Ні турботи, ні спокою...
Страшно буть в самотині!..
Що подіяти з собою,
Укажи тепер мені?
Вийди, сонце, у блакиті,
Млу гнітючую розвій,
Бо не можна жить на світі
І без віри, і без мрій!

Осінь.

День холодний... Чорні хмари
Облягають навкруги,
Хвилі білі, мов отари,
Грізно бються в береги.
Піна бризкає на скелі,
Річка грає та шумить;
Де не глянеш на оселі,
Мла осінняя висить.
Десь далеко гори сині
Ледві мріють кріз туман,
Ген за лісом по долині
Чорні дворища селян.
Не дивись тепер навколо,
Бо й без тих картин сумних
Обгортає смуток чоло
Роєм думок нелегких

З Надсона.

Друже, брате мій, втомлений страднику брате!
Хто б не був ти, не падай душею!
Хай неправда і лихо панують кругом
Над умитою слізьми землею;

Хай зруйновано в-край твої мрії святі
І біжить неповинная кров,—
Вірь—настане доба—все загине лихе
І поверне на землю любов.
Не в терновім вінку під вагою хреста,
Не в кайданах на власних ногах,—
Вона прийде могутня і славна до нас
З сяйвом щастя ясного в руках.
І не буде на світі змагання і сліз,
Ні могил без хреста, ні рабів,
А ні злиднів мерзенних, нестатків страшних
Ні борні, ні ганебних стовпів.
О, мій друже! Не мрії—поява ота,
Не даремна надія сама!
Подивися,—занадто вже лихо гнітить,
І занадто вже чорна пітьма.
Світ злякається крові, знеможеться з мук,
І, знесилившись в-край у борні,
Він з благанням тоді до любови тії
Здійме очі журливі, смутні.

Вязень.

(з Лермонтова)

Одчиніть мою вязницю,
Дайте бачить сяйво дня,
І дівчину-чарівницю,
Й чорногривого коня!
Дайте раз мині по полю
Проскакати на коні,
Дайте раз життя і волю,—
Не мою—чужую долю—
Хоч побачити мині!
Дайте човен, хоч гниленький,
Що в воді давно бував,
Парус викиньте старенький,
Котрий бурь уже зазнав.
Я поплаваю на морі
Без клопіт в самотині,
Погуляю на просторі
І поміряюсь у спорі
З хвилюванням глибини!
Дайте дім мині високий,
Круг його зелений сад,
Щоб під тінню віт широких
Наливався виноград,
Водограй щоб у леліях
Безперестанку дзюрчав
І мене в чудових мріях,
Пишних думах та надіях
То будив, то присипляв!

Пісня.

Чуєте?—Пісня луна,
В тихім повітрі купається,—
Хворе серце співає,
Лихо в журбі виливається.
Довго тремтіть вона буде
В селах над рідними нивами:
Богу жаліються люди
Співами тими журливими.
Чуєте вічну пригоду,
Вічну недолю між звуками?
Вийдім на поміч народу,—
Сором сміятись над муками!
Може, хоч крихотку долі
Рідному краю звоюємо,
Може, й на рідному полі
Співи веселі почуємо!

Не сумуй!

Не сумуй, хоч сміється недоля лиха
І роспуку в душі викликає,
Хоч хвилинами може тобі од жалю,
Мов обценьками, душу стискає,
Але серденько чуле своє угамуй,—
Не сумуй!
Не лякайсь! Не подужає сила ота,
Що нависла, мов хмара, над краєм,—
Серед крові і сліз ми до світла свого
І до правди шляхи одшукаєм!
Нум до праці! Людину од лиха рятуй,—
Не сумуй!

Хай безсила стареча під гуркіт борні
Нам пригоди зловісно віщує,—
Наш гурток молодий не боїться пригод
І сичання старечі не чує!
Прилучайся до нас! Разом з нами працюй,—
Не сумуй!

Збирання податків.

(з Верлайне)

Любий, вставай, бо година вставати:
Зборщики їдуть до нас у село
Править податки... Вже й сонце зійшло.
Ну-бо, вставай!.. Нам нема коли спати.
Встань-бо, коханий,—пора:
Зборщики йдуть до двора!
Це не на добре ти так розіспався!
Глянь: уже день, а у наших сусід
Дочиста в хаті забрали як світ...
Кажуть, найстарший над людом знущався.
Встань-бо, коханий,—пора:
Зборщики йдуть до двора!
Чуєш?—ворота уже зарипіли...
Ось він надходить... Проси ж у його
Термину місяць... Хоч місяць всього!..
Ех, коли б люди ці ждати уміли!
Встань бо, коханий,—пора:
Зборщики йдуть до двора.
Прялка й лопата—всі наші достатки,—
З ними ми мусимо вік вікувать,
Подать платити, дітей годувать,
Хоч приставляючи латку до латки.
Встань-бо, коханий,—пора:
Зборщики йдуть до двора.
Господи!.. Йдуть... а тобі мов байдуже,—
Боже!.. Лякає твій погляд сумний!
Тихо лежиш ти холодний, німий...
Чом не промовиш словечка, мій друже?
Встань-бо, коханий,—пора:
Зборщики йдуть до двора.
Бідна! Він мертвий. Збуди тепер діток,
Гроші на похорон десь добувай...
Страдник безщасний спочине нехай...
Люди! моліться за бідних сиріток.

Ніччу.

Спіть, кому хочеться спати,—
Я цілу ніч не засну:
Буду я вірші складати,
Буду я думать-гадати
Думу таємну одну.
Спіть, кому хочеться спати!
Чом же не спиться мені?
З чого душа заболіла?
Горе в серденьку на дні,
Спогади давні, смутні,
Котрих забути несила?
Чом же не спиться мені?
Тихо та любо кругом...
Нічка турботи приспала,
Чорним укрила рядном
Землю, повитую сном,
Стомлений люд вколисала...
Тихо та любо кругом!
Всіх порівняла вона,
Всіх, кого зрадила доля:
Хворому сниться весна,
Страднику—слава гучна,
Вязню—родина і воля,—
Всіх порівняла вона.
Нічка дає забуття,—
Я ж не бажаю спочити!
Киньмо оману життя!—
Щастя людей—бороття,
Годі нас мріям дурити!
Нічка дає забуття.
Спіть, кому хочеться спати,—
Снів я не жду золотих:
Буду я думать-гадати,
Буду я променю ждати,
Доки він збуде усіх...—
Спіть, кому хочеться спати!

Хмари.

Хмари білесенькі, ніжні, легесенькі
Ледві пливуть
Ось розриваються, в купи збиваються,
Грають, ростуть.

В сяйві злотистого проміня чистого,
Наче живі,
Срізь лагіднесенько тчуться тонесенько
Взорці нові.
В краю широкому, небі високому
Вільно гулять,
Дива блискучого, сонця пекучого
Світ затулять.
Вітри буйнесенькі хмари легесенькі
Геть понесуть,—
Їм буйнісенько: однаковісенько
В небі пливуть!
Щастя не знаючи, лиха не маючи,
Без боротьби
Завше тиняються, з ворогом граються
Хмари-раби.
Їм байдужісенько, бо нічогісенько
Хмарам не жаль:
Вічно гулятимуть, вічно не знатимуть,
Що то печаль!
З ними блукатиме, волі шукатиме
Дума моя,—
Землю покинув би, так і полинув би
З хмарами я.

У негоду.

Вітер хмари в гурт зганяє,
Вже останній промінь згас;
Сивий шум вкриває море,
В човна бризкає до нас.
Хвиля плеще, хвиля грає,
Щогли жалібно тріщать,—
Та невже ж, згорнувши руки,
Будем, друзі, потопать?
Нас безодня не злякає,—
Хай лютує буревій!
Ми до берега крутого
Покеруєм човен свій.
Там ще є у нас надія,—
В морі ж нам загин усім;
Час не жде! До суходолу,
Браття, сміливо пливім!
Переможемо й спочинем
У теплі своїх осель,—
Нум до бою! Горн-хвилі
Нас і так несуть до скель!

В степу нічču.

За хмарами хмари в блакиті незміряній
Без впину, без цілі пливуть в далині,
А думи снуються в душі тій зневіреній,
Мов камінем, серденько давлять мені.
Ось місяць виходить, за хмари ховається,
Десь блимнула зірка, і знову пітьма!
І степ мовчазний навкруги розстилається,
Кінця йому й краю, здається, нема!
Таким себе бачиш самітним, покинутим,
Таке все величне кругом, мовчазне,
І небо оце, мов шатром перекинутим,
Так міцно покрило і давить мене.
Простору багато, та де він? Дорогою
Немов невидющий я ледві іду,
А серце тріпоче, повите трівогою,
І так чогось палко і жадібно жду!
Далеко-далеко багаття видніється,
Тихесенько-тихо десь перепел бье...
Коли ж отой сум навісний мій розвіється,
Що серденько тисне недуже моє?

Мирослав Капій.

Род. 1888 р.

Перша поезія Капія була друкована в „Світі“ в 1906 р. Потім поезії його друковались в „Бджолі“, „Розвазі“, „Терновому Вінку“. Писати він почав ще в гимназії, переважно на патріотичні теми. Переклав де-що з Лермонтова. Мирослав Капій родився 5 мая 1888 р. в с. Коцюбинцях Гусятинського пов. в Галичині, де його батько був тоді учителем. Вчився спочатку в народній школі в с. Іванівці, а потім в українській гимназії в Тернополі. Тепер живе на селі у батька.

Прийди до мене.

Прийди до мене,
Як світ потоне в тихому дріманні,
Як місяць ясний зійде по-над гаєм,
Прийди до мене...
Я ждав тебе...
Ах, ще давно колись, давно,
Коли у снах леліла наді мною,
Я ждав тебе...
У звуках пісні мами
Я чув твій голос тихий, сумовитий,
Солодкий, ніжний, мов журбою вкритий...
У звуках пісні мами...
Часами в тихі ночі
Ти злоті сни на мене насилала,
Лелійну пісеньку міні співала...
Часами в тихі ночі...
Часом в зневіри хвилі,
Коли душа ломилась під терпінням,
Ти впасти не дала, була моїм спасінням...
Часом в зневіри хвилі...
Тоді, як жаль спадав,
До мене в серце смутку йшла година,
На ясний шлях вела мене сама єдина...
Тоді, як жаль спадав.
Та я згубив тебе на шляху,
Шляху життя, на цім падолі,
Серед турбот важких недолі...
Я загубив тебе на шляху...
Гей, чи прийдеш до мене,
Щоб тії рани змить, котрі життя зробило?
Щоб тугу розігнать, котрою серце вкрилось?
Гей, чи прийдеш до мене?
Чи знов міні ти скажеш:
—„Глянь, там далеко сяє світ зоряний,
Іди до його, тут бо ніч—темрява“.
Чи знов міні ти скажеш?..
Прийди до мене,
Як світ потоне в тихому дріманні,
Як місяць срібний зійде по-над гаєм,
Прийди до мене...

З синіх гір.

Гори любі та високі,
Ген дрімаєте у далі,
І ніколи, гори любі,
Не зазнали ще печалі.
Не зазнали що то смуток,
Що журба і людське горе,
Гей, привільно у вас, гарно,
Ніччу сяють ясні зорі;
У високих верховинах
Срібний місяць світлом грає,
Горда сосна та ялиця
Аж до неба досягає.
В ясні ночі звук трембіти
Полонинами лунає,
Пан цих гір, ведмідь старезний,
По-між дебрями блукає.
Гори, гори, ви високі
Ген дрімаєте у далі,
І ніколи, гори любі,
Не зазнали ви печалі...

***

Росцвілися квітки по широких лугах,
Світ вбірається пишно красою,
Роздалися пісні у дрімучих садах,—
Це природа радіє весною...
Всюди рай— із вирею пташня поверта,
Дзвінким гомоном гаї сповняє,
Тільки там на селі, у тих білих хатках
Чогось тихо—мов все ще дрімає.
Тільки там, тільки там, у тих білих хатках
Чогось сумно, не чути весілля,
Лиш часом пронесесь тихий плач, людський стон,
Та понуре болюче ковиління.
Тільки там, тільки там не співають пісень,
Не втішаються цею красою,
Люд, мов мари, снуєсь, свою долю кляне
І вмивається гірко сльозою.

***

Я гадав, що по днях,
Днях недолі, журби
Усміхнуться мині
Хвилі щастя, весни.
Я гадав, що колись
Прийде доля моя,
Оживуть мрії-сни...
Та надія пуста.
Ой, даремно я ждав
І надіявся я,—
Хоч весна росцвілась,
Мого щастя нема...

Весною.

Росцвілася вже калина,
Росцвілась лелія біла,
Світ вбіраєсь, мов дівчина
У танок, або весілля...
Рай, ідилля!..
Ллється пісня, ллється гожа,
Розлягаєсь гомін в гаю...
Тільки в мене серце хворе
І не бачить цього раю...
Вяне з жалю!..

З циклю „Ізраіль".

(Фрагмент)

Над бистрими хвилями Тигру,
Зібрались у чорній печалі...
Над ними вітає лиш смуток...
І тихо ведуть свої жалі.
Зібрались мужі Ізраіля,
Й жінки, і старії, і діти,
І кожне голодне і босе,
І кожне дріжить неодіте.
Вля ніг їх бурхливая хвиля
Об скелі вдаряє, піниться,
То стихне, то знов ураганом

Реве та лютує-казиться.
Зібрались в далекій чужині,
Щоби помолитись до Ягве,
Сказать йому всі свої жалі,
Сказать, чого серце їх прагне.
Мовчать і у смутку німому
На захід свій зір посилають,
Де кедри на збоччах Лівану
У небо корони здіймають.
Колись там щасливо жилося
На рідному тихому полі,
Не знали ворожих кайданів,
Не знали життя у неволі.
В широких, зелених левадах
Отари овець випасали,
До Ягве свойого молились,
І тихо їм дні проминали.
А нині ті ниви широкі,
Що пишно росцвілись красою,
Нещасних синів Ізраїля,
Червоною вились кервою.
А нині наїздців потуга
Той храм, що діди будували,
Той храм, тую їхню гординю
До нащадку геть зруйнували.
І мовчки у горю тяжкому
На землю в роспуці клякають
Й, мов діти над неньки трупою,
Ридають, ридають, ридають...
Мов вихор, що рветься нещадно,
Пронісся той плач їх у далі
Й зіллявся у пісню роспуки
Із гомоном бистрої хвилі...
—„О, Ягве! народу свого ти
Не кинеш, не кинеш, в недолі...
Так молим, тебе, так благаєм
Ми, вбогі, зрабовані, хворі:
О, Ягве! зглянься над нами!
Ти бачиш ці сльози, це горе,
Ти бачиш ці муки, страждання...
О, Ягве! твій люд у неволі...
Як з краю колись фараонів
Ти вивів народ свій обраний,
Так нині—ми віримо щиро—
Розібьеш ти наші кайдани...“
І плачуть старі, немов діти,
І землю чужую цілують,
І слухають голосу Ягве...
Та голосу цього не чують...
Бля ніг їх лиш води піняться,
Піняться і гинуть у далі,
Несуть із собою у море
Їх сльози, їх плач і їх жалі...

. . . . . .

Над бистрими хвилями Тигру
Зібрались у чорній печалі...
Над ними витає лиш смуток...
І тихо ведуть свої жалі.

Не питайте.

Не питайте мене,
Чого серце болить,
Чого плачу я все,
Сумно пісня дзвенить.

Не питайте мене, -
Чом у юності днів
Я зівьянув, змарнів,—
Не питайте мене...

Ви щасливі усі—
У вас доля віта,
А у мене її,
Тої долі, нема...

Михайло Йванович Жук.

Род. 1883 р.

Родився в місяці вересні (сентябрі) 1883 р. в містечку Каховці (Таврическої губ., Дніпровського повіту), де прожив до 13 років життя. Батько його був робітник—маляр... Михайло Жук, приїхавши в Київ, поступив в художню школу Мурашка і разом почав учитись грать на скрипці, але, за браком часу, скрипка лишилася на другому пляні. Потім він, за порадою художника Л. М. Ковалевського, поїхав до Краківської Академії, де вчився чотирі роки у професорів: Мегофера (рисунку) і Виспянського (декораційно-релігійного малярства). В 1902 р. він одержав першу срібну медаль і грошову нагороду рядову; в 1903 р.—знов медаль і нагороду. В 1904 р. повернувся до Київа і урядив виставу своїх малюнків, але вона поспіху не мала. В 1905 р. він поїхав до Чернигова і поступив учителем рисунку—спочатку в приватну жіночу гімназію, а потім в мужську духовну школу і професіональну жіночу єврейську школу. Перше оповідання Жука—„Міні казали: Ще молодий!" було надруковане в „Літер.-Наук. Вістнику" 1906 р. Потім його вірші і оповідання друковалися в „Л.-Н. Вістнику", в „Буковині", в „Молодій Україні" (додаток до „Рідного Краю"), в „Розвазі" (т. 2) і инш. В 1908 видав окремо казочку „Ох".

Чом я не сон?

І чому я не сон?—
Бо тоді твої очі
Тільки б я цілував серед ночі.
І чому я не сон?—
До твоєї уяви
Я би кинув картини яскраві.
Змалював би тобі
Невідомі краї;
Заспівав би пісні,
Кращі думи мої.
Насадив би сади,
Хмари з неба прогнав,
А стежки, всі стежки
Я б у зорі заткав.

Змалював би тобі
Найгарніший куток,
Де сміються квітки,
Де говорить струмок.
Умивала б тебе
З неба чиста роса;
Доглядала б тебе
Сонця ясна краса.
Змалював би тобі
Рід людський не такий,
Не голодний, дрібний,—
А щасливий, міцний.
Змалював би тобі
Ясний день, день весни,
І була б ти на мить
Так щаслива у сні.
І чому я не сон?—
Бо тоді твої очі
Тільки б я цілував серед ночі!

Я кохаю тебе.

Я кохаю тебе,
Але висловить це я не вмію словами,
Бо не скаже ніхто,
Де стрічається щирая дійсність із снами.
Бо хто скаже мині,
Що віщує грізне і розбурхане море?
Не вгадає ніхто,
Що спинаючись білая хвиля говоре.
Я кохаю тебе.
Не за постать твою, так принадно вродливу,
Не за музику слів,—
А за мрію свою, як той сон, полохливу.
Я цілую тебе
Не в уста, що так повні живого кохання:
Я лиш світ ясний пью,
Я лиш з Богом великим шукаю єднання.
Я кохаю тебе.
І в очиці, як в зорі, вглядаюся пильно;
Я люблю, що душа
В такі хвилі до лету здіймається вільно.
Я в безодню зіниць,
Як рибалка, кидаю „на щастя" питання.
Я тремчу, я боюсь!..
Лиш люблю такі хвилі страшні сподівання.

---

* * *

Щодня я про тебе співаю,
Як пташка весною мала,
І мабуть тоді я замовкну,
Коли заморозить зіма.
Щодня я про тебе співаю,—
Ти ж хочеш забути мене;
Лиш я не забуду, кохаю,
Як небо погідне, тебе.
Щодня я з душі виливаю
Ті муки що ти завдала;
Та мабуть тих мук там без краю,
В тім місці, де ти приросла.
Твій образ, мов демон могутній,
Жахає і вабить мене;
Тоді його певне забуду,
Коли моє серце засне.

Королева.

Запашні рожі, квіти любови, краснорожеві!
Вони так схожі, ой, дуже схожі до королеви!
Квіти любови, запашні рожі,
До королеви душі моєї ви дуже схожі!
Блискучі зорі, квіти любови, очі огнисті,
Ви балакучі, хто вас відчує, ви променисті!
Блискучі зорі... О, милий Боже!
Це ж її очі, це їх безодня, як вони схожі!
Рожева хмарко, весняна хмарко, яка ти красна!
Рожева мрія про тебе, серце, така лиш ясна.
Рожева хмарка... О, милий Боже!
Це ж її образ, це ж моя мрія,—як вони схожі!

Струнка тополя за крильми вітру стан
свій схиляє,
А вітер жвавий красну тополю знай
обіймає!
Струнка тополя... О, милий Боже!
Це ж її рухи, о, я їх знаю... Як вони схожі!

* * *

Стогне вітер. Плаче дощик
Дрібненько, дрібненько.
Кажуть квіти: „Ми конаєм!"—
Тихенько, тихенько.
Стогне вітер. Плачуть квіти:
—„Ой, мамо!.. Ой, леле!
Чому доля, злая доля
В болото нас стеле?"
Стогне листя, все зелене:
—„Конаєм, конаєм!..
За що, вітре, за що, буйний?
Скажи нам—благаєм."
Стогне вітер, каже буйний:
—„Караю, караю!"
—„За що, вітре, за що любий?"
—„Не знаю, не знаю!.."
І стинає, як косою,
Стинає, стинає...
Тільки хмара, тільки темна,
Схилившись, ридає.

До Украіни.

Міні не жаль покинути цей світ,
Міні не жаль, що я весни не вбачу,
Я за тобою тільки плачу,
Міні тебе лиш жаль.

Нащо квітки, коли нема тебе?
Нащо пісні, кому їх заспіваю?
Ви всі чужі, я вас не знаю!..
Міні тебе лиш жаль.

Забуть тебе—для мене вище сил,
Покинути—це рай згубити ясний,
Рай одинокий, рай прекрасний,—
Міні тебе лиш жаль.

Міні не жаль, що так марніють дні,
Що так тікають ночі безпросвітні;
Не жаль, що люди непривітні...
Міні тебе лиш жаль.

Я не боюсь, що рани є страшні,
Що є отрута, котра мене звьялить,
Огонь, що душу мою спалить,—
Міні тебе лиш жаль.

Коли побье мене фортуна зла,
Коли і руки, й крила мої звяже,—
Тоді остання гадка скаже:
Міні тебе лиш жаль!

Никанор Онацький.

Род. 1874 р.

Син козака-хлібороба, родився 28 грудня 1874 року в Хоменковому хуторі, Гадяцького повіту, в Полтавщині. Вчився в сільській школі, а потім в Гадячі в повітовій. Скінчивши повітову школу, хотів вчитись малярства, до якого мав хист, та брак грошей примусив його лишити цю думку і, тільки проблукавши 10 літ по світу, перебуваючи по всяких службах, зміг здійснити свою мрію і поступити зразу в „Строгановське училище технического рисування" в Москві, а потім в одеське „художественное училище", яке й скінчив 1905 р. Того ж року Онацький поступив був в Академію художеств", та не скінчив її через брак грошей, і поступив учителем рисування в лебединську мужеську гимназію, де служе й зараз. Писати Онацький почав ще змалку, але вперше його поезії були надруковані в 1906 році в „Рідному Краї". Потім його твори друкувалися в „Розвазі", „Терновому Вінку", в збірнику „З Неволі" і „Рідному Краї".

Осінь.

Листя жовте, листя вьяле
Опадає, шелестить,
Вітер лютий, вітер буйний
То голосить, то свистить.

Ліс спустілий, ліс змарнілий
Замираючи шумить,
Хмари чорні, хмари тяжкі
Оповили всю блакить.
Птаство вільне, птаство бистре
В вирій на зіму летить,

В полі чистім, в полі дикім
Гайвороння лиш кричить.
Пугач хмурий, пугач хижий
Не вгаваючи гука,—
Криком віщим, криком гучним
Сум глибокий виклика.

С и ч і.

У темному лісі, над яром вночі,
Із гаїв сусідніх злетілись сичі,
Щоб раду загальну про тее зробить,
Як сонце яскраве на небі вгасить
І царство темноти усюди наставить,—
Царем кого-небудь із себе ж поставить.
Шановне зібрання довгенько гуло,
Ладу ж в тім зібранні зовсім не було,—
Не диво: безладдя й між людьми була,
Як клоччам набита у їх голова,
В сичів же й подавно! Хто ліз в чичевицю,
Хто линув в горох, а хто плів небилицю.
Неможна було розібрати ніяк,
Де умний балака, де просто глупак.
На щастя безглуздих, лісових сичів
Проповець відомий якийсь прилетів.
Усівсь цей добродій на гілку дубову,
Поважно почав він такую промову:
—„Вельможні, високі й шановні пани,
Ви темної ночі славутні сини!
Огидлее сонце мішає нам жить:
Промінням блискучим нам очі сліпить,
В дуплі заставляє сидіти весь день
Та слухать про сонце усяких пісень.
Обридли й огидли вони для ушей,
Нам треба ловити пташок та мишей,—
Нам треба клятущее сонце вгасить,
Бо тільки в темноті можливо нам жить".
Проповець ще б довго балакав вночі,
Аж гульк—розлетілись по дуплах сичі:
Бо небо на сході світанням палало,
Проміння яскряве на хмарах заграло,
Все птаство лісове проснулось кругом
І східнее сонце вітало гуртом.

---

* * *

Хотів би тебе я не знати, забути,
Так сили забути нема;
Хотів би я серцем на віки заснути,
Так будиш його ти сама...
Розбитее серце! Нащо спалахнуло,
У грудях затлілось огнем?
Забуті надії мої сколихнуло
І жевріеш з кожним ти днем?
Засни же ти, серце пошарпане, хворе,
Камьяним на віки ти будь:
Не щастя знайду я в коханні, а горе,—
Так годі ж! Кохання забудь!

Ковалева пісня.

Біля гаю в селі,
На високім шпилі
Молоденький коваль кузню має,
В ній працює що-день
І веселих пісень
Він бадьоро і гучно співає:

„Я коваль—робітник,
Працювати привик
І роботу свою поважаю!"
Стук—грюк,
Грюк—стук!

„Я роботу свою поважаю!
„Уночі я свічу,
Молотком стукочу
І цим стуком людей розбужаю!"
Стук—грюк,
Грюк—стук!

„Я цим стуком людей розбужаю!
„Огонь в кузні горить,
„Жвава праця кипить
І до праці усіх зазиваю!
Стук—грюк,
Грюк—стук!

„Я до праці усіх зазиваю!
„До зорі ще встаю,

Сталь, залізо кую,
Та веселих пісень я співаю!...
Стук—грюк,
Грюк—стук!
„Ще й веселих пісень я співаю!
„В цих піснях я зову
Кувать долю нову,
Робітницькую, кращую долю!
Стук—грюк,
Грюк—стук!
„Працівницькую, кращую долю!
„Нову долю кувать
Та гуртом добувать...
. . . . . .
Стук—грюк,
Грюк—стук!
. . . . . .
„Хай цю пісню ясну
І гучну, й голосну
Буйний вітер усюди розвіє!
По широких степах,
По зелених лісах,
У робітнях і хатах розсіє!
Хай усюди луна,
Бо безсмертна вона!"

Орел.

Вже пізня вечірня година була,
Як бачив в степу я сумного орла:
Край битого шляху сидів на могилі,
Пошарпані крила свої оглядав
І пірья помьяте на їх поправляв,—
Та марно, бо стали вони вже безсилі.
Про силу колишню орел спогадав,
Як вільно, одважно усюди літав,
Як крила носили його у блакиті
І вдаром могутнім кресали огні,—
Тепер волоклись по землі і в багні,
Тим вітром та вихром шаленим розбиті.
Безсило і сумно орел клекотів,
Нікчемную землю покинуть хотів,
Зібрать силкувався останнюю силу
Щоб в небо безкрає полинуть упьять,—
Даремно! Безсило піднявшись на пьядь,
Він немічно падав на тую ж могилу.
І сльози з очей покотились гіркі...
Прохання останні і щирі, й палкі
У праведне небо орел засилає:
Пропащую силу прохає послать,
Колишнюю волю йому дарувать,
Розбитії крила сцілити благає.
Даремно! Орел помирав в самоті,
А небо мовчало . . . . . .

Іван Іванович Огієнко.

Род. 1882 р.

Іван Огієнко, син селянина, родився в містечку Брусилові Радомиського повіту в Київщині. Вчився спочатку в приходській, а потім в київській военно-фельдшерській школі; скінчивши її, три роки служив фельдшером у київському шпиталі. В 1903 р. зложив испит на „атестат зрілости“ і поступив в київський університет на історико-філологічний факультет. Поезії почав писати ще в приходській школі, але спочатку писав по російські. Перша українська поезія Огієнка—„Не питай“—була надрукована в „Громадській Думці“ в 1906 р. Потім поезії його друковано в „Новій Громаді“, „Розвазі“, „Терновому Вінку“. Крім поезій, Огієнко пише й прозою наукові й публіцистичні статті, де-які з їх друковалися в „Раді“ (Українська граматична література. Є окрема одбитка), в „Записках Наук. тов. ім. Шевченка“ (Огляд історії українського язикознавства), в „Записках Укр. Наук. Тов. в Київі (Історія української граматичної термінології). Де-які вірші й статті він підписував псевдонімом Іван Рулька.

* * *

Життя голодне, одиноке,
І праця каторжна без впину...
Та сяє полумьям надія:
Бідняк працює на хатину...
Чого блукає він марою,
Живим лягає в домовину?—
Не варто чевріть без надії:
Огонь спалив йому хатину...
Я щастя ждав. На працю чесну
Поклав свої останні сили...
Була надія, але люди
Її безжалісно розбили...

---

* * *

Я квітку барвисту в садку посадив,
Кохав її щиро, як неньці, годив.
Та заздро сміялися люди:
Чия вона буде?...
Тобі я все серце, всю душу оддав,
Дружиною мати кохану гадав...
Та заздро сміялися люди:
Чи так воно буде?..

Не питай.

Не питай, чого в мене заплакані очі,
Чого завжди тікаю я в гай
Та блукаю по темних лісах до півночі,
Не питай, не питай!...
Не питай!.. Хоч і палко тебе я кохаю
І до віку кохатиму, миле дитя,
Але знай,—тільки рідному краю
Я оддам своє вільне життя...
Ти ніколи не вміла заглянути в душу,
Так заглянути в неї до самого дна,
Щоб дізнать, чого завжди сумує вона,
Чого часто я плакати мушу...
Рідний край раз-у-раз мене кличе до праці,
Його пута важкі в мене завжди в очах...
Треба дать запомогу сліпцю-небораці,
Поки він не зачах!
Ось ходімо в село, там побачимо горе,
Та таке, що ніколи й не снилось тобі...
Якби сльози села, що пролиті в журбі,
Та злилися в одно — було б справжнє
море...
. . . . . .
Подивися на все, й коли любиш ти брата,
Коли ще не забула ти рідне село,—
То й тобі ця обідрана хата
Сумом вкриє веселе чоло...
Коли гляну кругом по селу—тільки й
бачу,—
Зневажається рідний наш край...
...Не питай же мене, чого часто я плачу,
Чого завжди сумний... Не питай!..

Стара я, безсила.

Стара я, безсила... Мозолясті руки
Вже більше не служать мені...
За вік удовиний натерпілась муки,
Не бачила щастя і в сні...
Скоріше б могила!
Стара я, безсила...

Стара я, безсила... Притулку немає,
Живи Христа-ради в людей...
Осліпла од сліз я, та горе безкрає
Не вирву з болючих грудей...
А в мене були
Сини-соколи...

Стара я, безсила... Була в мене хата,
Була в мене втіха—сини.
Поліпшити долю голодного брата
Найбільше бажали вони...
Гарячі були,
Кохані орлиі..

Стара я, безсила... Синів виглядала,
Сама помираю тепер...
Одного... ворожая куля поклала...
А другий... в тюрмі десь помер...
Скоріше б могила!
Стара я, безсила...

Могутній орел.

У клітці дубовій, в кайдани закутий,
Могутній орел умирає,
Вмирає в неволі, братами забутий,
Кінця його мукам немає...
То жалібно стогне, то гірко він плаче,
За дітьми мов бідная мати,
То крила росправить, на волі неначе,
І б'ється об товстії грати...
А люди регочуть, що-дня і що-ночі
Вставляють ще товщі грати,
Скубуть з його пір'я, виколюють очі,
Щоб мусив скоріше сконати...

Все терпить безщасний, і жде, не діждеться,
Коли вже порвуться кайдани,
Потрощаться грати, неволя минеться
І вільним, могутнім він стане...

Мої пісні.

Невеселі, сумні
Мої щирі пісні,
Стогін серця—пісень моїх звуки,
І не мрії ясні,
В їх ридають одні
Тільки співи гнітючої муки...
Моя пісня чутка,
Мов бандура гудка,—
Одгукнеться на все вона тихо,—
Чи недоля тяжка
Бідолаху спітка,
Чи пекучее горе, чи лихо...
Моя пісня луна,
Мов од вітру струна,
Або віти легенькі неначе...
Вигравае вона
Невесела, сумна,—
Про неволю все плаче та плаче...

Все падає листя.

Мов листя сухе, рік за роком
Спадае, зникае і в безвість летить...
Побачити б щастя одним тільки оком,
Пожити б бажалось одну тільки мить!..
Вмираю—не живши, один, наче в полі...
Кричав би—немае і голосу, й слів...
Ти дав мінi, Боже, завзяття доволі,
Та щастя, мабуть, пожалів...
Міцні мої руки, укоханій праці
Оддав би снагу всю, думки й почуття...
Хто стежку покаже сліпцю-небораці,
Де знайде поради сирітське дитя?..
З юнака палкого зосталось лиш тіло...
Втомився, в життьовій негоді я, змок...
Од муки невпинної серце зотліло,
І мозок згорів од пекучих думок...
Все падае листя, і дерево голе
Стремітиме хутко в зімовому сні...
Сирітська доле, гнітучая доле,
Хоча б на хвилину всміхнулась мінi!..

---

* * *

Давно це було!.. Тоді горе та лихо
Не снилися навіть у сні,
І сонечко сяло так весело, стиха,
Здавалося—тільки мінi,
І тільки на мене дивилися з неба
Вечірнії зорі в вікно...
...Пройшло, наче сон, й споминати б не треба,—
Давно це було, так давно!..
Я чув тоді пісню; співала раз мати
В мінці промайнулого марно життя,
Що мусить, не бачивши щастя, вмирати
І кидати палко кохане дитя...
...Спів лився то стиха, помалу,
То ширився, бурхливо, мов море,
І сльози, чистіші кришталю,
Топили гнітючее горе...
Я слухав і млів, цілував її руки,
Здавалось на небі, в раю був неначе...
То дивная пісня була... її звуки
Запали глибоко у серце дитяче...
Давно це було, і давно все забуто,
Недоля зосталась мінi,
І певне гнітючее лихо та пута
Лежатимуть в мене й в труні...
І пісню забув... Але райськії звуки
Ще й досі я чую собі на біду...
Блукаю по світу, терплю завжди муки,
Шукаю ту пісню, й ніяк не знайду...

Сидір Твердохліб.

Род. 1886.

Твердохліб походить з козацького роду, що переселився з України в Галичину Родився поет 9 мая 1886 р. въ Бережанах, в Галичині. Вчився в дрогобичській народній школі, а потім в ярославській гимназії. Скінчивши гимназію, поступив в львівський університет, де брав участь в боротьбі за український університет; потім вчився в віденському університеті. Тепер живе у Львові, готується до вчительского испиту й займається літературною працею. Вперше твори Твердохліба були надруковані в „Сьвіті“ в 1906 р. Потім твори його друкувались в „Буковині“, „Розвазі“, в виданнях „Молодої Музи“, юбілейному альманасі віденської „Січі“ і инш. 1908 р. видавництво „Молода Муза“ відало збірник поезій Твердохліба п. н. „В сьвічалі плеса“. Твердохліб переклав на німецьку мову Шевченкових „Гайдамаків“, на польську—деякі Олесеви поезії, де-які новели М. Яцкова. На українську мову переклав поему Словацького „Батько зачумлених“ і „В Швейцарії“...

Nocturno.

На сонні ниви, на левади
Місяць сріблисті лле каскади,
Сипле бриллянтів срібні рої
На польні рожі і пової.
На ясні ниви, на левади,
Леготом ельфів мчать громади,
Ловлять розсипані бриллянти,
Сльози тремтючі-адаманти.

Ловлять розсипані бриллянти,
Сльози тремтючі-адаманти,
Лиють зі скарбами на гори,
У зачаровані комори,
У зачаровані комори.
Ельфи кріз сонні мчать простори,
Носять ті сльози, що упали
В днину на світі й сріблом стали...
Погаснуть зорі—на розсвіттю
Вийде людина у лахміттю,

Перехреститься, не орати,
Скибу сльозами поливати.
За жемчугом зі сконом днини
Ельфів громада в світ полине,
На золотисті візьме вози
Дорогі перли—людські сльози...

Царівна Іріс.

Царівна Іріс по млах похожає,
Райдугу злоту на світ напинає...
Кладе на хмари дрібненькі алмази,
Жар-аметисти, рубіни, топази.
Кожна хмаринка бриллянтами грає,
Царівна Іріс по млах похожає.
Луком фонтану жемчужить хмарини,
Міниться небо при заході сине...
Останься між нами, царівно фонтану!
Великі сонця погасли. Останне
Скане за хвилю... І счиниться темно!..
Осяй, царівно, печаль нашу земну!
А хоч не сцілиш ні одної рани,
Царівно Іріс, з людьми хай остане
Твій промінь ясний! . . . . . .
. . . . . .

Перед сходом сонця.

—Мамо! ти мовиш, що в день,
В якому я народився,
В білих коронах вишень
Весняний чар золотився,
Дзвінко лящав соловій,
Усе сміялось, а сонце
Бриллянтів сипало рій
В світлицю, в наше віконце?...
Чому ж, о матінко, тепер
На дворі дощ і хуртовина,
Чом соловьїний спів умер?..
Ой, мамо, ніч на твого сина
Так жалісно вікном глядить,
Ніч сумно дивиться на мене,
Над ліжком хилиться і зрить,
І плаче, плаче, нене!
—Не бійся, сину, плачу,
Це дощ струмками так ллється!..
У ранці в хмарі дощу
Веселка розіьється!..
Тепер засни—за часок
Буде і сонце, і день—
А я піду у садок,
Нарву тобі ярих вишень...
. . . . . .
Хвора дитина стихла, заснула,
Погас каганчик, а з кімнати
Тихеньким кроком вийшла мати,
Аби дитина не почула...
А за годину й за часинку
Зарожевіло за вікном,
Приходить мати, кличе: синку!
А він, синок... спить вічним сном.

Жовнярські похорони.

Ой, не дзвонять, не задзвонять в церкві дзвони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони.
Наперед, рівним кроком, йдуть жовняри,
А за ними поволеньки сунуть мари...
Ой, не дзвонять, не задзвоять в церкві дзвони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони.
„Є на трумні, білім трумні, гвер і чако,
Ой, по тобі, Івасуню, тільки й знаку...
Наперед йдуть жовняри в рівнім гліду,
Ой, по тобі, Івасуню, тільки й сліду...
Наперед грають сумно музиченьки,
Ой, який же ти, Івасю мій, бліденький!..“
Не співають, не співають антифони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони.
На лафеті од гармати біле трумно—
І нема кому співати. Дуже сумно...
І не дзвонять, не задзвонять в церкві дзвони

Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похороии.
„Поклоніться добрим людям в селі, мамо,
Та й скажіть, що Івасуня вклали в яму...
Роскажіть, що Івасеві труби грали...
Твому серцю, мамо, жалю завдавали!..
Поклоніться і до Марти!.. Ворон кряче,
Тут по буйній головонці вітер плаче..."
Не співають, не співають антифони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похороии.

На лафеті од гармати біле трумно,
І нема кому співати. Дуже сумно...
І не дзвонять, не задзвонять в церкві дзвони,
Йдуть жовнярські—Івасеви похорони...

В СІЧАДІ ПЛЕСА.

Йдуть круги од берегів,
На глибінь ринуть, ринуть,
Встає, то тихне гнів кругів,
Зриваються, то гинуть...
Од скель землі іде півкруг
І ропіт хвиль рокоче—
Чи плесо йде, чи скеля в рух,
Чи твань морочить очі?
Змінчиві людські думи йдуть,
Душа думками грає—
І мруть, і йдуть, і йдуть, і мруть,
І цілі в їх немає!..

ЩЕДРІВКА.

Слихом чувати, видом видати,
Стане Христос нам на обороні,
Ходить по світі правди навчати!
Ісусе, царю в терен-короні,
Дай Україні добру пораду,
Взнеси над нею білі долоні!
Чи тобі вишні жар-винограду
Замережали брови невтішні,
Сніженій шаті дали принаду?..
Січень не вродить ягоди з вишні,
В Еспанограді взяли на вина
Жар-винограду грона препишні.
Є у короні гостра тернина,
Що виростала в горах Лівану,
Скрань поранила Божого Сина...
Летіла мева з Дунай-лиману,
Білими крильми скрані отерла,
Взяла на пірья багор-приману.
Орли летіли з Дніпрова гирла,
Несли од моря срібного шуму,
Що самоцвіти, що біла перла.
Свят Сусе Христе! кинь гору суму,
Скажи нам, Сусе, тайну в недолі!
Чом неутішну думаєш думу?
Ой, орли, орли! сиві соколи!
Галич займає сонце злотисте!—
Візьміть мій смуток, орли, на долі!
Візьмемо смуток, свят Сусе Христе,
А де сховаєм в тихій країні?
Куди до неї морями плисти?
—Зложіть мій смуток на Україні,—
Як до схід сонця стане зоріти,
Зійде на неї з звізд покоління.
Плач вам покаже, куди летіти,
Як забіліє в пітьмі дорога...
Ось вам од мене три заповіти:
Сьомий з рождених сум візьме Бога,
Виведе люд мій з дому неволі,
Сонних покличе голосом рога,
А наречеться—перший Син Волі.
Щедрий вечір, добрий вечір!

Микола Григорович Філянський.

Родився в Полтавщині, в попівській сім'ї. Скінчив університет, тепер архітектором у Москві. В 1906 році видав у Москві перший том своїх ліричних поезій. Окрім того, кілька його поезій було надруковано в „Рідному Краї"...

* * *

Всьому під сонцем—край один,
Всьому земному—тлін і тлін.
Хто розгада останній час,
З землі—хто жде, хто візьме нас?
І тим, що знали муки, труд—
Чи буде *там* небесний суд?
Нам не спитать висот німих...
Так пий же з чарн чар земних,
В земних часах—земная воля,
Услада їх—земная доля.

---

* * *

Того не вернеш, що минуло,
І поки щастя не заснуло—
На хвилях серця, хвилях дум
Лови його недбалий шум...
Лови услад нікчемний рай
І утлим серцем памьятай,
Що сповивае твій простор—
Небес таємний омофор...

Ранком.

Я до схід сонця раннім рано
На лоно яснее погляну
Під гай тихесенько піду,
До квіт вечірніх припаду.
І припаду і коли зможу—
Їх сон вечірній переможу,
Роси з холодного листа
Візьму на жадній уста.
І вдарить яснее з над гаю,
Ланами сонними заграе
І буде світ надземних шат
Над ними жевріть і палать.
І будуть падать в пишні квіти
І діаманти й маргеріти,
Один за одним будуть линуть
І в поцілунках сонця гинуть...
І буде жаль міні в ту міть,
Що я—не капля з соиних віт,
Що я з туманами не злину,
Що в поцілунках я не згину...

---

* * *

І знов, і знов весна... І знов вечірні квіти
В півночі з зорями тихенько гомонять,
І знову явори в долині шелестять
Росою першою повиті.
І голос літ моїх я чую над собою,
І в гай, мій рідний гай, я сам собі іду,
І там між сонних квіт, над сонною водою
І слухаю і жду.

Я знаю, дні мої пролинуть надо мною
Пролинуть окликом вечірньої луни,
А я все буду ждать і сумною порою
Минулий кликать час колишньої весни.
І буду часто я над сонною водою
Зорі вечірньої з над гаю виглядать,
І снам своїм німим не кину щастя ждать,
Аж поки не зіллюсь з їх ласкою земною.

В. Л. Б.

Сажаю з думкою на згад
Я яворів високих ряд;
Нехай мене в далекі дні
Згадають рідні мої,
Нехай вітає гомін їх
Під тінню яворів моїх.
Мене не радив сонний шум
Під ряд німих вечірніх дум,
І ясний час німих ночей...
Не розважав моїх очей...
Нехай вони розважать їх
Під тінню яворів моїх...
Я на зорі весінніх літ
Не пив росн з вечірніх квіт,
За щастям гнатись пізно став
І муки щастя не зазнав—
Нехай вони зазнають їх
Під тінню яворів моїх...
І в час, як зійдуться вони,
Під сонцем рідної весни,
Й заллється гай піснями їх,
Веселих, ясних, молодих,
І стане щастям їх лунать—
Я буду... Буду тут лежать,
І буду слухать голос їх
Під тінню яворів моїх...

Дм. Ів. Євгницькому.

Під гаєм кинутим, над сонною водою,
Я йшов, сумуючи, тихенькою ходою,
І думи сумні вітаючи вились,
Під шелест рідних віт, де грався я колись.
І віти сонні низесенько хилялись
Одна за одною з очей моїх ховались
І тихо мліючи німів мій рідний лан,
І думка з думкою зливалася в туман.
Я тихо, тихо йшов... Між сонною травою,
Вітрець легесенько гуляв передо мною
Німою ласкою чоло моє вкривав
І рідним голосом нудьгу мою вітав:
О, сину, сину наш! під сумную годину
Прийди, прибудь до нас, спочинь між нами, сину,
З чолом утомленим прийди—прилинь до нас,
Спочинь, рідненький, спочинь в останній раз.
Ми дні колишні легесенько згадаєм,
І щастя рідному у бога ублагаєм,
Напоїм серденько вечірньою красою,
Остудимо уста цілющою росою...
Спочинь рідненький...Бо скоро буде час,
З устами зблідлими ти прийдеш знов до нас,
Та вже не чутимеш під листями діброви
Ні сонця ясного, ні тихої розмови...

---

* * *

Я знов один, я знов один,
Ніхто питать мене не стане,
Ніхто питать мене не стане,
Ніхто у душу не загляне—
Я знов один...
Як тихо хвиля серцем грає,
Як манить погляд даль німая,
Як веселить краса долин
В той ясний час, як я один.
Я ненароком згадку рушу
І дзвін її несеться в душу,
І краса—краса руїн
В той ясний час, як я один.
В яких малюнках гомін ночі
Зірвать відмову з серця хоче,
Як манить їх таємна тінь
В той ясний час, як я один.

І голос той, що надо мною
Вітає горнею луною—
Як припада над серцем він
В той ясний час, як я один!

---

* * *

Спить ряд могил давно німих
Під тихим світом зорь сумних
І хвиль земних недбалий шум.
Не збудить їх довічних дум.
Їм чуть, як чайка в ранній час
Над ними скиглить раз-у-раз,
Як вільний вільному взамін
Несе вечірній сон руїн,
Як рокіт хвиль на хвилях грає,
Як лан вечірній замирає,
Як слава в сумному раю
Луну останнюю свою
На ранніх зорях викликає.
Їм чуть, а нам! Нам лоно літ
Давало ясний заповіт;
Давно зруйнованих останків
Ми не спитали спозаранку,
Не вміли серця їм оддать,
Їх дум тепер не розгадать...
Нам чайки окрик раннім рано
Над серцем згадкою не стане,
Не вразить в тихий час роси
Луна колишньої краси;
І марно лине поуз нас
Минулих літ минулий час.
Без дум, без жалю і без муки
Ми сонним варварам науки
Даєм могил за рядом ряд
І нам—не вернуть їх назад...
І прийде скоро, скоро час,
Нащадок наш спитає нас,
Хто нам зберіг останки літ,
Де днів давно минулих слід?
І на простор німий ми мовчки їм покажем,
І даль далекая нічого їм не скаже...
Ланів колишній час, України досвіт ранній,
Не викликав у нас ні згадки, ні бажання,
До нас не донеслась таємна їхня річ,
В пітьмі руїн німих зосталась серця міч.
Нам царство Скіфії нічого не сказало,
Останками руїн нам дум не занесло,
Бірзіллям, блекіттю минуле поросло,
Туманом півночі свій час запеленало.
Ми пісні рідної не зберегли в свій час,
На кволий серця жаль звели її до нас,
Нікчемним окликом вона між нами йде
Луни вечірньої з собою не веде.
На кін перенесли ми жарти та кохання,
Зразки нікчемної забутою убрання
І раді й досі ми, що є в його базарі
Горілка, мед, гопак, та сині шаровари.
І тим, що згинули в зорі весінніх літ
Хрестів поставити в свій час ми не зуміли,
Одна вечірняя вітає їх могили,
Одна вечірняя їх чує заповіт.
І внук, наш дальній внук, чий ясногордий ум
Пролине піснею над лоном сонних дум,
Ланами рідними він пройде в ясний час,
Луни колишньої зачує сумний глас
І згадку тяжкую положить він на мари—
Синів України безкровную отару...

Григорій Опрамович Чупринка.

Род. 1879 р.

Чупринка, син козака, родився 15 листопада 1879 року в містечку Гоголеві, в Чернігівщині. Вчився спочатку в народній школі в Гоголеві, а потім в гімназії—в Києві і в Лубнях, але не скінчив її: „за громкое поведеніе" його виключено. Повернувшись з гімназії додому, Чупринка багато читав, переважно поетичні твори, і під впливом цього почав і сам писать поезії—спочатку по російські, а потім, познайомившись з свідомими українцями у київській тюрмі і перейнявшись їх думками, почав писать по українські. Вперше його поезії були надруковані в 1907 році у „Раді" потім друковалися в „Розвазі", „Терновому Вінку". „Рідному Краї", „Слові" і инш. Тон його поезій здебільшого бадьорий, енергічний.

Батькові.

Батьку, постій! Головою понурою
Ти ще тепер не кивай,
Знай—лихолітньою грізною бурею
Я ще не стомлений в-край.
Хто не боровся з лихою годиною,
Щастя не знав в боротьбі,
Хай похоронної, хай лебединої
Пісні співає собі.
В мене ж не згасла ще сила могутняя,
Хочу боротись ще, хочу я жить!
Кличе і жде мене доля славутняя,
Хто ж мене має спинить?
Може, й мене ще з лихою отрутою
Щастя розбавлене жде,
Все ж таки знай, що з неправдою лютою
Син твій боротись іде!
Батьку! Як дуб віковий над долиною
В грізную буряну ніч, не хились,—
Може, хоч мрією, часом, хвилиною
Будем щасливі колись!..

Байда.

(Історична поема)

I.

До великої покари,
На роспутті при дорозі,
Судять Байду яничари
В Золотім Галатськім Розі.
Суд скінчився.—Хлопці, гайда!—
Мовив сам султан турецький:
Люту смерть хай прийме Байда,
Князь-отаман Вишневецький.
Так скатуйте розбишаку,
Щоб почула і забула
Україна з переляку
І дорогу до Стамбула.
Хай почує вся отара
Гайдамаків запоріжських,
Що чекає й їх та кара
На плацах золоторіжських!
„Смерть йому!"—кати гукнули.
Зиовчав Байда перед горем,
Тільки искри промайнули
В грізнім погляді суворім...
Тут взяли його наскоком
Яничари злісні й грізні
Й почепили правим боком
Та иа гак товстий залізний.

II.

Гей, не гнись, могутня спино,
Не зломись, мое ребро!—
Ти прощай, прощай, Вкраїно,
Ти прощай, старий Дніпро!
Хай же турок не вчувае,
Як терплю я муки й глум.
І старий козак співае,
Розганяе біль і сум,
Оддае він Богу дяку,
Що досяг цього вінця,
Що не знав ніколи ляку
За Вкраїну до кінця.
До його тут кат нагнувся,
Щоб надати більше мук,
Байда хутко стріпонувся
І вхопив од турка лук,
І тремтячими руками
У султана навдалу
По-над злісними катами
Він пустив свою стрілу.
Та пропав задармо замах,
Бо в очах маріла мла
І в руках в крівавих плямах
Поковзнулася стріла!..
Через три дні він скінчився,
Як ліпшов до серця крюк,
Та терплячим залишився
Аж до смерти серед мук.
А як турки прибірали
В яму з крюку мертвяка,
В ту сторінку позирали,
Що вродила козака.

Пост.

Хоч нема в мене й шага,
Так за те я завжди вільний!
Я за гроші не слуга,
Бо до їх я не прихильний.
Хоч нема в мене рідні,
Так рідна ж міні природа,
Сестри есть в мене одні—
Щира муза та свобода.
В бурі маю матір я,
Степ квітчастий—то мій батько,
Пісня вільная моя—
Найулюблене дитятко.
Я щасливий і один,
Сам з собою в добрій згоді,—
Я природи щирий син,
В ній я дома і в господі.

Згадка.

Чарівнице моя!
Як згадаеш мене
Ти на милій, веселій отчині,
Знай, що згадка твоя

Всю нудьгу прожене,
Ту, що давить мене на чужині.
Єсть в серденьку в мене
Одповідна струна,
Та, що скута з обличчам вабливим;
Знай—при згадці здрігне
Так одрадно вона,
Що на мить я зроблюся щасливим.
Ти далеко сама
На Вкраїні моїй,
Але вірь цьому щирому слову,—
Хоч тебе тут нема,
В серці образ є твій—
З ним веду я таємну розмову.

Перед образом христа.

(Христі О. Алчевській)

Як тихо в кімнаті
В заквітчаній шаті
На темній іконі
В кривавій короні
Христос головою поник.
Неначе нудьгує,
Що мучивсь він всує,
Що зникло все праве,
І свято криваве
Справляє й тепер чоловік.
Зворушує згадки
Огонь од лампадки,
Що світять тут люди,
Про хвакел Іуди
В густім Гефіманськім саду.
Бо й досі ще люди
Страдальців повсюди
Шукають завзято
На дикеє свято
В догідність людському суду.

---

* * *

Чоловіче, хоч би жмінька
Щастя враз тобі упало.
Лиха ж, хай йому ковінька,
Й без прохання єсть чимало!
Та щоб щастя не такого,
Як бажають кволі люди,
А жагучого, палкого,
Щоб наповнило нам груди.
Гей, хоч мить, одну хвилину
Та пожить би, як захочеш,
А не так наполовину,
Наче ждеш чого та сочиш!

Праця поета.

З піснею, з казкою, з словом, з молитвою,
З рідною мовою—гострою бритвою
Муза явилась моя.
Струни сердечною кровью окроплені,
Вільним жаданням акорди охоплені
З нею несем ми в життя.
Гнівом та сумом родина повитая,
Кровью народняя нива политая—
Нашої праці простір.
Що там не буде,—співатимем, гратимем,
Щиро на рідній землі працюватимем
Вздовж і навколо, і вшир!..

Зима.

Осьде вам, дітн, вода й сухарі,
Нуте ж мерщій до вечері!
Хай собі вітер гуде в димарі,
Віє і в вікна, і в двері.
Хай завирюха мете за вікном,
Снігом курінь обвіває,
Землю оголену білим сукном
Аж до весни укриває.
Все перетерпимо: голод, нудьгу...
Хай нас зіма обмітає,
Наша надія на долю другу
Щиро над нами вітає.
Ті, що в будинках роскішних живуть,
Нам не поможуть в недолі;
Ну та дарма! І сами пропливуть
Хвилі нудьги та неволі.

---

* * *

Складай в торбину всі пожитки,
Давай мій латаний кожух,—
Піду, стара, на заробітки,
Поки голодний не опух.
Немає змоги тут терпіти,
Хоч ти візьми та й пропадай,—
Не так ще сам, як ти та діти...
Сідай та смерти виглядай.
Поки я мав ще трохи сили,
Як старець хліба не просив,
Тепер ту силу злидні взіли
Та сам по людях розносив.
Але в таку лиху годину
Хоч через силу, а роби:
Живий не ляжеш в домовину,
Не будеш ситий од журби.
Неначе смерть, лиха година
Все й виглядає з-за плечей
Хоч там, хоч тут! Не все єдино?
Піду, аби з перед очей.

Ніч.

Ходять хмари, ходять хвилі
На північнім небосхилі,
Чорні хмари непрозорі
Затулили ясні зорі;
Все заснуло в сірій млі,
Ніч царює на землі.
Чорні хмари—чорні мрії
Сплять десь глибоко надії
Сплять палкії поривання,
Та не сплять мої страждання!
Чорна нічко, заглуши
Всі страждання на душі.

Рідний край.

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
Як часто я в своїх надіях
З тобою, краю мій, живу,
Бо вірю я—не тільки в мріях—
Ти будеш вільним наяву!..
Твої сини на всі дороги
Старцям вбогим пішли;
Давно чумацькі круторогі
Вони попродали воли.
Давно степи мої широкі
Вони задармо оддали,
Гаї ж розкішні і високі
Другії власники звели.
Нащадки прадідів дебелих
В ярмі ідуть твої сини!..
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже роспеклись;
О, краю! Може незабаром
Ти будеш вільним, як колись.
Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

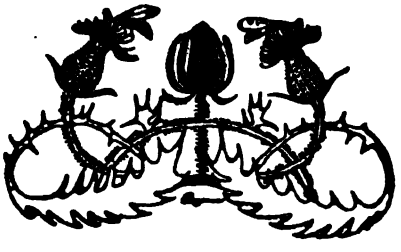

Лідія Викторівна Сохачевська.

Молода авторка уперше виступила на літературну ниву в 1907 році,—тоді її поезії були надруковані в „Рідному Краї“, в „Світовій Зірниці“ і „Доброй Пораді“; її оповідання „Сашко“ надруковано в дитячому збірнику „Світло“ (1908). Сохачевська була народньою учителькою, потім служила в катеринославському земстві; зараз вчиться в Петербурзі на „загально-просвітних“ курсах.

Сумна хатина.

В селянській хаті сумно й темно,
Вже три дні не топилась піч...
Голодні діти надаремне
Десь плачуть. Налягає ніч...
Ось чути, хлипа немовлятко,
Матусі серце крає й рве.
Пита: чи швидко прийде татко,
Чи швидко хлібця принесе?
Минає час... Немає татка.
Сумна хатина, мов німа.
В куточку тихо плаче мати,
А татка все нема й нема...

Моя смерть.

З блакитного неба упав я на землю,
Бо грім несподіваний крила розбив...
І серце моє розривалося в грудях,
Як камінем з неба на землю летів...
Прокинувсь в страшному, безоднім провалллі,
Міні памьять вічную вітер співав,
Мов мати, десь горлиця тихо стогнала,
А я... Я останній свій час доживав...
Та що ж? Не жалкую, що в небо літав я!
Що крила орлині об скелі розбив!
Нехай я останній свій час доживаю,
Та все ж, хоч хвилиночку вільно пожив!..

Петро Михайлович Гай.

(Гаєнко)

Род. 1878 р.

Син селянина-хлібороба, родився 20 декабря 1878 року. Освіту здобув учительському інституті, який скінчив в 1906 році. В тому самому році одержав посаду учителя у вчительській семинарії; в 1907 р. перейшов в городську трехкласову школу. Перший вірш—„Спомин", написаний ще в інституті на памятку товаришам надрукований в „Рідному Краї" в 1907 р. Де-які його вірші були друковані в „Рідному Краю", „Молодій Україні", „Літер.-Наук. Вістнику", „Терновім Вінку" і в дитячому збірнику „Світло". Крім того, надруковані оповідання: „Петрусь"—в „Молод. Укр.", „З заробітків", „Вернувся"—в „Рідному Краї". Де зараз живе Гай нам не відомо.

Спомин.

Де мої мрії, веселі дитячі,
Де сонечко ясне, що гріло мене?
Де рожа пахуча, росою облита,
Що пишно весною квітками цвіте?..
...Пропали ті мрії, і сонце померкло,
Завьяли, посохли рожеві квітки,—
Їх вітер північний розвіяв по полю,
Для мене зоставив колючі шпички.

На провесні.

Ще спить земля під білими снігами,
В задумі сплять кругом ліса,
І в хмарах сивих небеса,
Туман розлігся над полями...
Та вже весняне сонце гріє,
Та вже весняний вітер віє...
Чи прокидається то гай?
Він кличе: „весно, прибувай!.."
Гойдає вітами сосна
І ніжно шепче: „Йде весна"!..

---

* * *

На кручі високій стояв я над морем
І мовчки дивився на море живе,
І бачив, як хвилі родились, вмирали...
І слухав, як буйнее море реве...
А в грудях таємно родились жадання,
Кипіли і рвались до хвиль тих прудких
І так же, як хвилі, родились, вмирали
У грудях розбитих, у грудях слабих!..

---

* * *

Показував людям я серце розбите,
У ранах смертельних і кровью облите...
Та люди байдуже усі поглядали,
В злорадніm безумстві з його реготали...
І плакало серце, тихенько тремтіло,
І сходило кровью, і гірше боліло!..

Розбиті надії.

Розбиті надії...
І віра померкла під гнітом тяжким,
Померкли крилаті рожевії мрії,
Що гордо сміялись над ворогом злим...
Не пітьма побере—
Я весело думав, бо вірив і в силу, і в волю людей;
Надіявсь, що помста, схвилює, як море,
І виллється морем із дужих грудей!..
Я чув уже звуки—
Носились в повітрі й поборників звали
. . . . . .
За правду, за щастя, щоб збутися муки
І вирвать із горя народню судьбу...
Я чув пісню волі...
Так срібний струмочок тихенько і вільно дзюрчить з-під гори;
Так хвилі рокочуть в бурхливому морі;
Так в небі блакитнім клекочуть орли...
Та ба!.. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
А волі немає: то марились сни...

Хмарка.

Рано над морем
Хмарка літала
В шатах рожевих,
В мріях веселих,
Сонечка ждала...
Ввечері пізно
Сонця не стало...
Плакала ніжна
Хмарка невтішна,
В горах блукала.
Плакала хмаронька,—
Сонця жадала,
Сльози перлинами
Тихо долинами
Скрізь розливала!..

Невольник.

Самітно він плакав
І тяжко зітхав,
Закутий в кайдани
Невольник вмирав.
„Прости, Україно",—
Шептали уста...
І з слізьми лилася
Молитва свята.
З ним плакали стіни
Сирої тюрми,
Прощався метелик
І бився крильми.
А сонечко ясне
Дивилось в вікно
І кидало промінь
На бліде чоло.
Як сонечко згасло
І вечір настав,
То більше невольник
В тюрьмі не зітхав.—
І тільки на полі
Могилка одна
Мовчазно сіріє,
Убога й сумна...

Дума.

То не сонечко
Засмутилося
Та за хмароньки
Закотилося;

Не билинонька
Колнвається,
До землі трава
Нахиляється,—
То з родиною
Безталанною—
З батьком-ненею
Син прощається:
—„Та прости міні,
Рідний батечку,
Рідний батечку,
Ясний місяцю!
Та прости міні,
Рідна матінко,
Рідна матінко,
Ясне сонечко!
Я візьму свою
Журбу лютую,
Утоплю її
В своїх слізоньках;
І піду од вас
Та світ за-очі
Сиротиною
Безталанною.
Та найду собі
В полі милую,
Що блука одна
Та опівночі.
Ой, та милая—
Воля вольная,
Воля вольная,
Молодецькая!
Я найду її
Покохаюся
Та в дібрівонці
Повінчаюся.
Будуть соколи
Та боярами,
А світилками—
Ніжні горлиці;
Місяць ясненький
Буде батечком,
Темна ніченька
Буде ненею.
Заспіва міні
Вітер буйненький,
А дібрівонька—
Розважатиме...
Ой, у скелях ми
Та оселимось,
Де бурчак співа
Вільну пісеньку.
І тоді скажу
Своїй воленці,
Прехорошій
Та дружинонці:
Ти, дружинонько,
Не покинь мене
Одинокого,
Безталанного
Сиротиноньку,
Бо люблю тебе
Дужче сонечка,
Дужче батечка,
Дужче матінки!..“
І родинонька
Засмутилася,
І палка сльоза
Покотилася!..

Василь Алешко.

(Псевдонім)

Род. 1889 року.

Алешко син селянина. Родився 1889 року в Сумах, в Харьківщині. Вчився в початковій школі, а потім в нижчій хліборобській. Тепер служе секретарем в земстві в Катеринославщині. Писати почав Алешко ще в початковій школі, але писав мішаною, або московською мовою і містив свої твори в писаних шкільних виданнях. І тільки перегодом, почавши читати українські часописі—„Рідний Край" і „Літ.-Науков. Вістник"—почав писати по українські. Уперше його поезії були надруковані в 1907 р. в „Рідному Краї". Потім його твори друкувались в „Розвалі" і „Терновому Вінку".

* * *

По весні
Я чув пісні
І дзвінкі, і голосні.
В тих піснях чарівних
Скільки думок було!
В голосах молодих
Скільки сили цвіло!
Зупинить силу ту
Не посмів би ніхто,
Бо повітря само
Ті думки принесло!
І радів я весні,
І хвалив я пісні,
Молоді і ясні...
Але ж літо прийшло,
Сонце тяжко пекло,
Попалило квітки..,
І весняні думки,
Що складали пісні,
Що були по весні,
Душним вітром у мить рознесло!
І тепер я блукаю день в день,
І не чую вже більше пісень...
Тих пісень по весні,
Що були голосні,
Як проміння, ясні...

Сліпець прозрів.

Сліпець прозрів... сльоза зірвалась
З піднятих вгору вогких вік.
Видющі Завіса розідралась,
Що заслоняла сонця блик,
Що з його гірко насміхалась...
Він не сліпець, він—чоловік!
Сліпець прозрів... і диво сталось:
Мов вдруге хтось його родив,
У мир кохання він, здавалось,
Ногою сміливо ступив.
І годі! згадки не зосталось,

Що поводирь його водив!
Сліпець прозрів... І стало видко
Йому проміння золоте.
І вглядів він, що жить не гидко,
Що в світі є зерно святе—
І знов життя пожовкла квітка
І зеленіє, і цвіте!..

Думка.

Цвіли в гаю роскішні квіти,
Світили ніжно їм зірки...
Але у-день прибігли діти
І стали з їх плести вінки...
В віночках діти радо грались,
Сміялось все в проміння грі...
Над вечір вже вінки валялись
Дітьми забуті в пустирі!
Минулі, світлі, тихі дні,
Коли для їх пісні співали,
Коли вони росли—не вьяли,
Всі дні—щасливі, золоті—
Для їх на вік тепер пропали...
І квіти гірко заридали
Без сліз, таємно, в самоті!

Ростуть квітки, їм сонце гріє
І мить... їх діти геть порвуть...
Невже ж мої останні мрії
Руки людської не минуть?..

Елегія.

Я дивлюсь на людей і здається міні,
Що живуть вони всі на чужій стороні,
Що блукають вони в дикім, темнім садку,
Свою долю знаходять в тісному кутку—
І без світу марніють всі їхні пісні.
Я дивлюсь на людей і здається міні,
Що немає у їх ніякої рідні,
Що назустріч друг дружці вони не ідуть,
Що на плечах весь вік мовчки вагу несуть,
І що хугга без сліду заносе їх дні...
Я дивлись на людей і здається міні,
Що сміються воии, а їх душі сумні,
Що у серці у їх по куточках зіма.
А до сонця шугнуть у їх криллів нема,
І живуть вони всі на чужій стороні.

Валеріан Тарноградський.

Рід. 1880 р.

Валеріян Тарноградський родився 1880 р. в Уланові Літинського повіту, Подольської губ. Батьки його були з духовних—батько вчився в університеті і служив в акцизі, мати вчилась на фельдшерських курсах—давно померли. Вчився Валеріян Тарноградський дома, потім витримав іспит на народнього учителя, і учителював з 1898 по 1901 рік, зараз немає ніякої посади і дуже бідує... Вперше українська поезія Тарноградського „Всевидящий..." була надрукована в газеті „Подолія" 1907 року. Потім кілька його поезій було надруковано в „Розвазі" (II том) і в „Терновому Вінку". Тарноградський крім українських поезій, пише й російською мовою (в 1908 році видано окремій збірничок російських поезій „Одинокіе думы"), але його російські поезії далеко слабші, ніж українські...

* * *

Гірка моя пісня і доля тажка...
З тих сліз моїх вічних пролита ріка.
Душа, як могила і світ, як тюрма...
Ні долі, ні волі—нічого нема...
Колись то й моя росцвітала весна,
Та скоро,—ох, скоро минула вона...
І людям я вірив, і жити хотів,
Я думкою в небі високо летів...
Та все те далеко, та все те пройшло,
Ковилем-травою на вік поросло...
Минулось... кругом безпросвітная тьма...
Хотів би летіти—та криллів нема...

---

* * *

Без свободи тяжко жити—
Кажуть в нашому повіті...
—Буде, буде всім свобода
На тім світі, на тім світі...
І без сонця трудно жити:
Наші школи—під замками...
—Не журись:—прийдем вас вчити...
. . . . . .

Де та правда, де та воля,
Хто сховав? який оратор?
Хто покаже правду в світі?
—Провокатор, провокатор!..

Хоч топись—нема де дітись:
Всюди погані, мов хмари...
Що робить?—Чимало місця—
На цвинтарі, на цвинтарі...

Я голодний, босий, голий...
Пропадай хоч по-під плотом...
—Сором, друже: треба бути
Патріотом, патріотом...

---

* * *

Кажуть люди — світ широкий,
А нема де дітись:
Сиротині, як билині,
Ніде притулитись...
Неоглядний степ широкий
Пишно зеленіє:
Вдарить вітер—так і гнеться,
Як буйний повіє...
Так то й бідні сиротині—
Вічно гнеться, гнеться,
Поки серце одиноке
З горя не порветься...

---

* * *

Ой, піду я в північ,
В північ на могилу,
Буду там до ранку
Виглядати милу...
—Вийди, вийди, мила,
Вийди не барися:
Сядь зі мною разом,
Разом пожурися,..
Як літа я трачу,
Молодість і силу...
Тільки в світі й маю,
Що твою могилу!..

---

* * *

Не журися, мамо,
Що вмираю я—
Кожному на світі
Доленька своя.
А журися, мамо,
Що я довго жив,
Тяжкії кайдани
Довго волочив;
Що пройшла в кайданах
Молодість моя...
Ой, не плач, мамусю,
Бо заплачу й я...
Ось послухай краще—
Як весна прийде,
Як садок вишневий
Пишно зацвіте,
В садку соловейко
Почне щебетать,
І ти коло мене
Ляжеш спочивать

Пісня.

То не вітер віє,
Чорну хмару гоне,—
Ой, то моя доля
Умліває, стогне.
То но дрібний дощик
Кропить густі лози,—
Котяться то, ллються
Сирітськії сльози.
То не буря з грядом
В полі колос косе,—
То серденько бідне
Щастя—ласки просе.

---

* * *

Згадаю про тую Вкраїну,
Забутий в далекім краю,
Вкраїну, де щастя покинув
Де душу покинув свою.
Вкраїну, де степом синіють
Могили, де плаче сова,
Де в північ цвіте на могилах
Плакун—запорожська трава,
Барвінок в садку зеленіє,—
І явір край поля дріма—
Злетів би на ту Україну,
Злетів би... та криллів нема.

***

Не шуми, ялино,
З вітром, не хились.
Не журись, дівчино,
Мила, не журись,
Бо і так дівочі
Хутко дні пройдуть,
Полиняють очі,
Мрії одцвітуть.
Бо літа щасливі
Згинуть, як роса...
Як весна на ниві,
Одцвіте краса.
Все пройде, все згине
Серед боротьби...
Жий же, жий, дівчино,
І люби, люби!..

З ПОЕМИ „ВЯЗЕНЬ".

I.

Страшна, німа моя тюрма
В ночі і в день у ній пітьма...
Минає день, минає ніч,
Пливуть їм другі назустріч...
Я річ забув, ту людську річ,
Що говорив, як вільний був...
Своє имья я вже забув;
Забув, забутий серед мли,
На світ роднвся я коли,
І скільки днів, і скільки літ
Я вже не бачу білий світ...
Як тілом, духом я ослаб,
Несу кайдани я, мов раб...
О, ті прокляті кандани!
Юнацьке серце рвуть вони...

II.

Коли у ночі ті ясні
Хитає тіні на стіні
Пітьма, в вікні кричить сова,
А за вікном шумить трава,—
На крилах мрій далеко я
Лечу. Горить душа моя.
—„Туди, туди, де май цвіте,
Де явір край води росте!"

III.

... І мій опав маєвий цвіт...
Мене забув на віки світ...
Забув за те, що все, що мав,
Колись за його я оддав...
Мовчить душа, тюрма мовчить,
Десь тихо горлиця турчить
Там, за вікном, де май і світ,
Де ліс шумить, біліє цвіт,
Де пісня радісно луна,
Вінок із мрій плете весна,
Весна прекрасна, чарівна...
—„За що? за що ж?.." про те Бог зна...
Чи день, чи ніч, не знаю я...
Не я, а тільки тінь моя...
Чи день, чи ніч—в тюрмі пітьма,
Страшна, німа, як смерть сама...
І ледві видно небеса,
І очі виїла роса,
Та мла, що стільки років вже
Мене, мов сторож, стереже...

Нові обрії поезії випуску 11 відкриває читачеві висока музика поезії видатного майстра художнього слова Олександра Олеся. Завдяки Олесеві лірична хвиля української поезії досягла нової висоти. Досить назвати лише назви віршів: "Айстри" ("Опівночі айстри в саду розцвіли"), "Чари ночі" ("Сміються, плачуть соловʼї"), "З журбою радість обнялась", щоб викликати найрізноманітнішу гаму асоціацій. Проте у вступних біографічних нотатках упорядник закидає Олесеві, що в ранніх його творах "бракує широкого різностороннього світогляду і філософічної глибини". Цей докір, на мою думку, не зовсім виправданий.

Особливо ж дальший творчий розвиток Олеся пішов шляхом поглиблення національно-патріотичних мотивів, філософської основи його поезії, досягши свого апогею у період державотворення, якому митець проголосив осанну у популярних віршах-гімнах "Живи, Україно, живи для краси", "Радійте, співайте пісні голосні".

Поет належав до тієї когорти патріотів України, які воліли піти в еміграцію, ніж відчувати на собі залізну руку жорстокого режиму, який нищив культуру її народу. Це й врятувало Олеся від насильницької смерті, дало змогу бути самим собою, не пристосовуючись до облудливої дійсності, а, навпаки, залишитись сумлінням тієї творчої інтелігенції, яка на чужині жила і працювала в ім'я соборної України.

Поруч з Олесем у когорті молодих талановитих митців стоїть Григорій Чупринка - проникливий лірик і мужній поет-воїн, який збагатив українську літературу своїм самобутнім художнім словом. Тривалий час ім'я Чупринки та його твори були заборонені. Поета звинувачували в безідейному естетизмі, а за пізніші твори - в буржуазному націоналізмі. А він був поетом високої художньої проби, лицарем духу, у серці якого горів палкий вогонь любові до свого народу. Син козака з містечка Гоголева, в роки національно-визвольних змагань він кинувся у вир боротьби за незалежну Україну, був воїном-повстанцем. 1921 року Чупринка став однією з перших жертв червоної Москви, яка встановлювала на Україні свою страшну диктатуру.

"Я - лілія біла... Мене в самоті думки обступають, мов квіти оті", - декларує Христя Алчевська, для творчості якої характерні пошуки ідеалу в житті, "туга за сонцем", а конкретніше - за щастям. Вона залюбки зливається із світом природи, персоніфікує явища зовнішнього світу, шукаючи внутрішньої гармонії між життям людини і природи ("Душа - це конвалія ніжна...", "Чи бачиш? - самітня смерека зітхає..." та ін.). Згодом у поезії Алчевської голосніше зазвучали національно-визвольні поривання. 1917 року на мотив пісні "Гей, не дивуйтесь добрії люди" поетеса створила патріотичний "Народний марш". Алчевській довелося пройти через утиски і переслідування, на власні очі бачити трагедію народу. Смерть письменниці 1931 року врятувала її від сталінських концтаборів.

Микола Філянський - за освітою інженер-будівельник, а за покликанням поет-лірик - на час упорядкування "Української Музи" видав першу збірку поезій "Лірика" (1906). Згодом вийшла книжка "Kalendarium" (1911), а вже після 1917 року збірка "Цілую землю". Навіть такий тонкий художник, як Михайло Коцюбинський не зміг об'єктивно оцінити ранньої лірики Філянського, закидаючи йому безідейність, відірваність від життя, занепадництво. Справді, на початку творчого шляху поет віддав певну данину цим настроям, але не був анахоретом, байдужим спостерігачем дійсності, а мовою поезії висловлював щемливі вболівання за минуле і сучасне народу, його творчі пошуки йшли в руслі вироблення власної поетичної манери.

Цілий гурт представлених в антології поетів з Наддніпрянської України виступили на літературну арену в роки, коли утиски художнього слова трохи послабились, в Києві, Харкові та інших містах виникла українська періодика. Юрій Будяк (1878-1943, справжнє прізвище Покос), Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) (1882-1972), Ліда Сохачевська (?-1911), Петро Гай (1878-?), Василь Алешко (1889-?), Валерій Тарноградський (1880-?), Никанор Онацький (1874-1940), письменник і художник Михайло Жук (1883-1964), Людмила Волошка (1879-1932, псевдонім Морозової-Курек), Трохим Романченко (1880-1930), Петро Тенянко (1884-1957), Ганна Супруненко (?) - більш чи менш помітні постаті з літературного потоку. Адже літературу творять не тільки генії. Вони поповнили художній арсенал українського поетичного слова, входячи у літературу на хвилі піднесення національної самосвідомості ук-

раїнців Наддніпрянщини, коли Малоросія все більше ставала Україною. Більшість із них продовжили творчість у 20-ті, навіть у 30-40-ві роки. Деякі з них стали жертвами сталінських концтаборів (Будяк та ін.), деякі емігрували, ставши за кордоном визначними діячами науки і культури (Оріенко).

Галичанин Сидор Твердохліб (1886-1922), вже був відомий на той час як автор модерністської збірки "В свічаді плеса" (1908). Згодом він більше виявив себе як перекладач.Мирослав Капій (1886-1949) мав добрі поетичні задатки. 1928 року доля закинула його до Польщі, а звідти до Австрії. 1945 року він оселився в м. Косові, викладав у середній школі німецьку мову. Оригінальна спадщина Капія (поезія і проза) склала б добрий том, але досі не перевидана. Фантастична повість "В країні блакитних орхідей" викликала б безперечне зацікавлення і сучасних читачів.

...Переглядаючи матеріали архіву Коваленка, я натрапив на багато безцінних автографів. Вони дадуть змогу майбутнім дослідникам поетичного слова повніше розкрити творчу лабораторію антології в цілому і кожної творчої особистості зокрема.

ЗАПРОШУЄМО ЗАВІТАТИ

до Акціонерного товариства "ОБЕРЕГИ"

ВСЬОГО ОДИН ДІЛОВИЙ ВІЗИТ до нас надасть Вам
БАГАТО МОЖЛИВОСТЕЙ!

ЗАМОВИТИ ПЕЧАТКИ І ШТЕМПЕЛІ
/Короткі терміни, чудовий дизайн, супутні послуги, поміркована ціни/

ВИГОТОВИТИ КОМП'ЮТЕРНІ ОРИГІНАЛ-МАКЕТИ
/Фірмові бланки, візитівки, поштові листівки, об'яви, запрошення тощо/

ПРИДБАТИ КНИГИ ЗІ СКЛАДУ
/Вроздріб і оптом без торговельної надбавки/

ПЕРЕДПЛАТИТИ НА МІСЦІ БЕЗ ОБМЕЖЕННЯ
видання АТ "Обереги"

СТАТИ ПОСТІЙНИМ АБОНЕНТОМ
картотеки індивідуальних замовників видань, що розсилаються накладною оплатою

РОЗМІСТИТИ РЕКЛАМНУ ІНФОРМАЦІЮ
на взаємовигідних умовах у виданнях АТ "Обереги"

ЧЕКАЄМО НА ВАС!

Щодня, крім суботи і неділі, з 9 до 18.
Наша адреса: 252054, м. Київ-54, вул. Тургеневська, 46
АТ "ОБЕРЕГИ"
Тел.: 216-63-10, Fax: 212-08-77

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 **Українська Муза.** Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка.Вип.11.-К.: АТ "Обереги". 1993. - 72 с.

ISBN 5-8104-0020-5

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 027}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання
Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 11. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бу·аенка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк.4,185.Ум. фарбо-відб. 4,65. Обл.-вид. арк. 3,31. Тираж 30 000 прим. Зам.3022. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургенєвська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0020-5(Вип.11)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Шаповал, Цебрівський, Петрушенко, Морозівна, Мазюкевич, Корсун, Думитрашко, Кузьменко П., Навроцький, Річицький, Шамраєв, Підгірянка.

Випуск 12 1908

Київ

УКРАЇНСЬКА МУЗА

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Всю нудьгу прожене,
Ту, що давить мене на чужині.
Єсть в серденьку в мене
Одповідна струна,
Та, що скута з обличчам вабливим;
Знай—при згадці здрігне
Так одрадно вона,
Що на мить я зроблюся щасливим.
Ти далеко сама
На Вкраїні моїй,
Але вірь цьому щирому слову,—
Хоч тебе тут нема,
В серці образ є твій—
З ним веду я таємну розмову.

Перед образом христа.

(Христі О. Алчевській)

Як тихо в кімнаті
В заквітчаній хаті
На темній іконі
В кривавій коросні
Христос головою поник.
Неначе нудьгує,
Що мучивсь він всує,
Що зникло все праве,
І свято криваве
Справляє й тепер чоловік.
Зворушує згадки
Огонь од лампадки,
Що світять тут люди,
Про хвакел Іуди
В густім Гефсіманськім саду.
Бо й досі ще люди
Страдальців повсюди
Шукають завзято
На дикеє свято
В догідність людському суду.

---

* * *

Чоловіче, хоч би жмінька
Щастя враз тобі упало.
Лиха ж, хай йому ковінька,
Й без прохання єсть чимало!
Та щоб щастя не такого,
Як бажають кволі люди,
А жагучого, палкого,
Щоб наповнило нам груди.
Гей, хоч мить, одну хвилину
Та пожить би, як захочеш,
А не так наполовину,
Наче ждеш чого та сочиш!

Праця поета.

З піснею, з казкою, з словом, з молитвою,
З рідною мовою—гострою бритвою
Муза явилась моя.
Струни сердечною кровью окроплені,
Вільним жаданням акорди охоплені
З нею несем ми в життя.
Гнівом та сумом родина повитая,
Кровью народняя нива политая—
Нашої праці простір.
Що там не буде,—співатимем, гратимем,
Щиро на рідній землі працюватимем
Вздовж і навколо, і вшир!..

Зима.

Досьде вам, діти, вода й сухарі,
Нуте ж мерщій до вечері!
Хай собі вітер гуде в димарі,
Віє і в вікна, і в двері.
Хай завирюха мете за вікном,
Снігом курінь обвіває,
Землю оголену білим сукном
Аж до весни укриває.
Все перетерпимо: голод, нудьгу...
Хай нас зима обмітає,
Наша надія на долю другу
Щиро над нами вітає.
Ті, що в будинках роскішних живуть,
Нам не поможуть в недолі;
Ну та дарма! І сами пропливуть
Хвилі нудьги та неволі.

***

Складай в торбину всі пожитки,
Давай мій латаний кожух,—
Піду, стара, на заробітки,
Поки голодний не опух.
Немає змоги тут терпіти,
Хоч ти візьми та й пропадай,—
Не так ще сам, як ти та діти...
Сідай та смертн виглядай.
Поки я мав ще трохи сили,
Як старець хліба не просив,
Тепер ту силу злидні зїли
Та сам по людях розносив.
Але в таку лиху годину
Хоч через силу, а роби:
Живий не ляжеш в домовину,
Не будеш ситий од журби.
Неначе смерть, лиха година
Все й виглядає з-за плечей
Хоч там, хоч тут! Не все єдино?
Піду, аби з перед очей.

Ніч.

Ходять хмари, ходять хвилі
На північнім небосхилі,
Чорні хмари непрозорі
Затулили ясні зорі;
Все заснуло в сірій млі,
Ніч царює на землі.
Чорні хмари—чорні мрії!
Сплять десь глибоко надії
Сплять палкії поривання,
Та не сплять мої страждання!
Чорна нічко, заглуши
Всі страждання на душі.

Рідний край.

Роскішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
Як часто я в своїх надіях
З тобою, краю мій, живу,
Бо вірю я—не тільки в мріях—
Ти будеш вільним наяву!..
Твої сини на всі дороги
Старцям вбогим пішли;
Давно чумацькі круторогі
Вони попродали воли.
Давно степи мої широкі
Вони задармо оддали,
Гаї ж роскішні і високі
Другії власники звели.
Нащадки прадідів дебелих
В ярмі ідуть твої сини!..
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже роспеклись;
О, краю! Може незабаром
Ти будеш вільним, як колись.
Роскішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

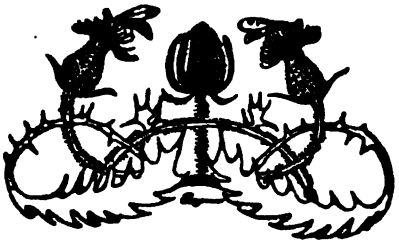

Всю нудьгу прожене,
Ту, що давить мене на чужині.
Єсть в серденьку в мене
Одповідна струна,
Та, що скута з обличчам вабливим;
Знай—при згадці здрігне
Так одрадно вона,
Що на мить я зроблюся щасливим.
Ти далеко сама
На Вкраїні моїй,
Але вірь цьому щирому слову,—
Хоч тебе тут нема,
В серці образ є твій—
З ним веду я таємну розмову.

Перед образом Христа.

(Христі О. Алчевській)

Як тихо в кімнаті
В заквітчаній шаті
На темній іконі
В крівавій короні
Христос головою поник.
Неначе нудьгує,
Що мучивсь він всує,
Що зникло все праве,
І свято криваве
Справляє й тепер чоловік.
Зворушує згадки
Огонь од лампадки,
Що світять тут люди,
Про хвакел Іуди
В густім Гефіманськім саду.
Бо й досі ще люди
Страдальців повсюди
Шукають завзято
На дикеє свято
В догідність людському суду.

---

* * *

Чоловіче, хоч би жмінька
Щастя враз тобі упало.
Лиха ж, хай йому ковінька,
Й без прохання есть чимало!
Та щоб щастя не такого,
Як бажають кволі люди,
А жагучого, палкого,
Щоб наповнило нам груди.
Гей, хоч мить, одну хвилину
Та пожить би, як захочеш,
А не так наполовину,
Наче ждеш чого та сочиш!

Праця поета.

З піснею, з казкою, з словом, з молитвою,
З рідною мовою—гострою бритвою
Муза явилась моя.
Струни сердечною кровью окроплені,
Вільним жаданням акорди охоплені
З нею несем ми в життя.
Гнівом та сумом родина повитая,
Кровью народняя нива политая—
Нашої праці простір.
Що там не буде,—співатимем, гратимем,
Щиро на рідній землі працюватимем
Вадовж і навколо, і вшир!..

Зима.

Досьде вам, діти, вода й сухарі,
Нуте ж мерщій до вечері!
Хай собі вітер гуде в димарі,
Віє і в вікна, і в двері.
Хай завирюха мете за вікном,
Снігом курінь обвіває,
Землю оголену білим сукном
Аж до весни укриває.
Все перетерпимо: голод, нудьгу...
Хай нас зіма обмітає,
Наша надія на долю другу
Щиро над нами вітає.
Ті, що в будинках роскішних живуть,
Нам не поможуть в недолі;
Ну та дарма! І сами пропливуть
Хвилі нудьги та неволі.

---

* * *

Складай в торбину всі пожитки,
Давай мій латанний кожух,—
Піду, стара, на заробітки,
Поки голодний не опух.
Немає змоги тут терпіти,
Хоч ти візьми та й пропадай,—
Не так ще сам, як ти та діти...
Сідай та смерти виглядай.
Поки я мав ще трохи сили,
Як старець хліба не просив,
Тепер ту силу злидні зїли
Та сам по людях розносив.
Але в таку лиху годину
Хоч через силу, а роби:
Живий не ляжеш в домовину,
Не будеш ситий од журби.
Неначе смерть, лиха година
Все й виглядає з-за плечей
Хоч там, хоч тут! Не все єдино?
Піду, аби з перед очей.

Ніч.

Ходять хмари, ходять хвилі
На північнім небосхилі,
Чорні хмари непрозорі
Затулили ясні зорі;
Все заснуло в сірій млі,
Ніч царює на землі.
Чорні хмари—чорні мрії!
Сплять десь глибоко надії
Сплять палкії поривання,
Та не сплять мої страждання!
Чорна нічко, заглуши
Всі страждання на душі.

Рідний край.

Роскішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
Як часто я в своїх надіях
З тобою, краю мій, живу,
Бо вірю я—не тільки в мріях—
Ти будеш вільним наяву!..
Твої сини на всі дороги
Старцям вбогим пішли;
Давно чумацькі круторогі
Вони попродали воли.
Давно степи мої широкі
Вони задармо оддали,
Гаї ж роскішні і високі
Другії власники звели.
Нащадки прадідів дебелих
В ярмі ідуть твої сини!..
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже роспеклись;
О, краю! Може незабаром
Ти будеш вільним, як колись.
Роскішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

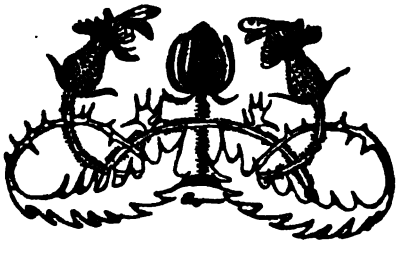

Всю нудьгу прожене,
Ту, що давить мене на чужині.
Єсть в серденьку в мене
Одповідна струна,
Та, що скута з обличчам вабливим;
Знай—при згадці здрігне
Так одрадно вона,
Що на мить я зроблюся щасливим.
Ти далеко сама
На Вкраїні моїй,
Але вірь цьому щирому слову,—
Хоч тебе тут нема,
В серці образ є твій—
З ним веду я таємну розмову.

Перед образом Христа.

(Христі О. Алчевській)

Як тихо в кімнаті
В заквітчаній шаті
На темній іконі
В крівавій короні
Христос головою поник.
Неначе нудьгує,
Що мучивсь він всує,
Що зникло все праве,
І свято криваве
Справляє й тепер чоловік.
Зворушує згадки
Огонь од лампадки,
Що світять тут люди,
Про хвакел Іуди
В густім Гефсіманськім саду.
Бо й досі ще люди
Страдальців повсюди
Шукають завзято
На дикеє свято
В догідність людському суду.

---

* * *

Чоловіче, хоч би жмінька
Щастя враз тобі упало.
Лиха ж, хай йому ковінька,
Й без прохання есть чимало!
Та щоб щастя не такого,
Як бажають кволі люди,
А жагучого, палкого,
Щоб наповнило нам груди.
Гей, хоч мить, одну хвилину
Та пожить би, як захочеш,
А не так наполовину,
Наче ждеш чого та сочиш!

Праця поета.

З піснею, з казкою, з словом, з молитвою,
З рідною мовою—гострою бритвою
Муза явилась моя.
Струни сердечною кровью окроплені,
Вільним жаданиям акорди охоплені
З нею несем ми в життя.
Гнівом та сумом родина повитая,
Кровью народняя нива политая—
Нашої праці простір.
Що там не буде,—співатимем, гратимем,
Щиро на рідній землі працюватимем
Вздовж і навколо, і вшир!..

Зима.

Досьде вам, діти, вода й сухарі,
Нуте ж мерщій до вечері!
Хай собі вітер гуде в димарі,
Віє і в вікна, і в двері.
Хай завирюха мете за вікном,
Снігом курінь обвіває,
Землю оголену білим сукном
Аж до весни укриває.
Все перетерпимо: голод, нудьгу...
Хай нас зіма обмітає,
Наша надія на долю другу
Щиро над нами вітає.
Ті, що в будинках роскішних живуть,
Нам не поможуть в недолі;
Ну та дарма! І сами пропливуть
Хвилі нудьги та неволі.

---

* * *

Складай в торбину всі пожитки,
Давай мій латаний кожух,—
Піду, стара, на заробітки,
Поки голодний не опух.
Немає змоги тут терпіти,
Хоч ти візьми та й пропадай,—
Не так ще сам, як ти та діти...
Сідай та смерти виглядай.
Поки я мав ще трохи сили,
Як старець хліба не просив,
Тепер ту силу злидні зїли
Та сам по людях розносив.
Але в таку лиху годину
Хоч через силу, а роби:
Живий не ляжеш в домовину,
Не будеш ситий од журби.
Неначе смерть, лиха година
Все й виглядає з-за плечей
Хоч там, хоч тут! Не все єдино?
Піду, аби з перед очей.

Ніч.

Ходять хмари, ходять хвилі
На північнім небосхилі,
Чорні хмари непрозорі
Затулили ясні зорі;
Все заснуло в сірій млі,
Ніч царює на землі.
Чорні хмари—чорні мрії!
Сплять десь глибоко надії
Сплять палкії поривання,
Та не сплять мої страждання!
Чорна нічко, заглуши
Всі страждання на душі.

Рідний край.

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
Як часто я в своїх надіях
З тобою, краю мій, живу,
Бо вірю я—не тільки в мріях—
Ти будеш вільним наяву!..
Твої сини на всі дороги
Старцям вбогим пішли;
Давно чумацькі круторогі
Вони попродали воли.
Давно степи мої широкі
Вони задармо оддали,
Гаї ж розкішні і високі
Другії власники звели.
Нащадки прадідів дебелих
В ярмі ідуть твої сини!..
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже роспеклись;
О, краю! Може незабаром
Ти будеш вільним, як колись.
Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

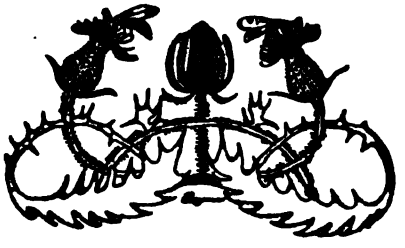

Бідні українські діти!
Нікому вас пожаліти,
Нікому захист вам дати,
Слово спасене сказати.
Наче засуджені
Долею вбогою,
Мовчки мандруєте
Тою дорогою,
Де лиш загати
Світлу до хати
Злом розповсюджені..
Дітки дрібненькі,
Дітки огуджені,
Дерева хворого
Листя розвіяне,
Гірко осміяне
Й кинуте вороґу...
. . . . . .

Чари.

(З циклю „*Українські ночі*")

Ночі літні на Вкраїні,
Співи чулі соловьїні,
Місяць, зорі, чисте небо—
Зір приковують до себе!
Остовпієш біля гаю,
Оком кинеш геть од себе—
Ах, немає йому краю!
Чуєш серцем, що й не треба...
Обхопити даль блакиті,
Що, прозора і глибока,
Роспростерлася по світі,
Сил нема в людського ока.
І за межі ті безкрайні
Думки навіть не сягають.
...Зорі дрібні, тихосяйні
Мовчки їх перепиняють.
. . . . . .
...Гай дубовий спить без руху,
У обіймах ночі мліє,
Прислухається до духу
Чарівниці-конвалії,
І схиляє сонні віти
Через берег в срібну воду,
Наче в глиб тії блакиті,
Що зійшла з небес досподу.
Гілка гільці щось шепоче,
Ворухнеться ненароком,
Усміхнувшись в сяйві ночі,
Поринає в сон глибокий...
. . . . . .
Ледві крильцями воруше
Вітерець між квітоньками,
Прохолоду ночі суше,
Розмовляє з зіроньками.
Нишком так влетить в хатинку,
Полоскоче палкі груди,
Їх обійме на хвилинку,
Спеку серденька остуде,
І сковзнеться мовчки з хати
У садок між квіти й листя,
Перші слізоньки хапати,
Роси першії сріблисті...
. . . . . .
Двері рипнули тихенько...
Гарна постать змалювалась
Проти світла місяченька...
Ніжна пісня заспівалась.
Груди палко ворухнулись
В світлі місяшної ночі,
І принадно усміхнулись
Вохкі устонька дівочі.
Спів кохання з їх полився:
Звуків-чарів срібна низка...
І в обіймах міцно зплівся
З парубочим співом близьким.
...Під накриттям місяченька,
В світлі зоряної ночі
Мліють в роскошах рученьки,
В щасті серце втопнуть хоче!..

Біля моря вночі.

(Одгук)

Серед вільного простору,
По-над морем світло-хвильним
Меж немає кругозору,
Меж нема думкам свавільним!

Хвилі плещуть, миють скелі
І рясні розгонять бризки,
Краплі водяні веселі
За низками нижуть низки...
Місяць виплив із за хмари
І зиркнув по небосхилі,
Крильми світла ніжно вдарив,—
Помережив срібні хвилі.
Полетіли в гори тіні,
Поховались в прірви чорні..
А на водяній пустині
Мріють проміні моторні;
І сплітаются, цілують
Один одного лоскотно,
Поринають в глиб, милують
Прірву сонну і самотну.
Тихо... далечінь безкрайна
Розляглася на обрії
Й ворухнула, тихосяйна,
Крильми-чарами знову...
Я один стою на скелі...
Душу з прикорня спускаю—
Я забув людські оселі,
Нишком я сюди тікаю.
Тут немає думам впину
На безмежнім кругозорі!
Вічність сонну плутанину
Розігнала геть по морі.
Дошкульні летять бажання
В прірву вічности шкереберть,
Нікчемніють всі страждання,
Замира роспустний регіт.
Груди повно, сміло дишуть,
Очі дивляться хапливо;
Думи хвилями колишуть
Тільки тут не полохливо.
І бажається кричати
Криком-гомоном безодні,
Гимн безкрайному гукати
На мотіви великодні. .
Гей!.. Гей-гей!.. лунають згуки...
Я один стою на скелі,
Простягаю в безвість руки...
Гей... летіть, пісні веселі!..
Море гнеться вниз і вгору,
Хвилі ніжаться, плескочуть—
Срібні игрaшки по морі
Таємначе щось шепочуть...
Гей!.. Гей-гей!.. душа всі крила
Роспустила по-над морем...
Поринула в ніжні хвилі,
Потонула в сні простору...
А людина... роспростерлась
По світах безмежно-вільних:
В землю розумом оперлась,
Серцем—в мрію божевільних!..

Пісня торжествующої свині:

(за Ж. Рішпеном)

Так, я свиня!
Але щодня
В хліві співаю я:
І сміло, й гордо, і натхненно,
І дивовижно-одкровенно...
Себе я не дурю.
. . . . . .
Хрю—хрю!
Про сонце й місяць, і про квіти запашні
Нехай співає вам якийся там поет—
—Худа, голодна і ошарпана повія,
А я—свиня—...хрю-хрю... шпурляю те все
геть.
Хай брешуть, наче есть якесь „повітря
чисте,
Зелений шум гаїв, простір чужих полів,
Фіялка ніжна, конвалія срібнолиста,
Отчизна, воленька!"—хрю-хрю... для мене
кращий хліб.
Нащо тут сонце? Чари квітки запашної?—
Хіба не можна так чудово в темноті,
Смакуючи чарівні пахощі од гною,
Нажертися... хрю-хрю... і спать на животі?
Отчизна—що це есть? На погляд мій—
корито,
В яке смачного пійла повно через край
Для мене й поросят моїх давно налито...
Хрю-хрю... це рідний край... Хрю-хрю..
оце так рай!..
Базікають, що сила є других свиней го-
лодних...

Так що ж міні?! Хрю-хрю... аби ситенька я.
Міні то що ж до страждань і потреб
народніх
Та поросят чужих? Міні ж не дошкуля!
Хай гинуть йолопи за мрії і химери,
За череду дурних, ображених свиней,—
Плювать! годують нас—аж не пролазим
в двері!
Хрю-хрю... То вигадки крамольників—
людей!
Хай різники моїм сусідам ріжуть шиї—
На те вони й живуть, щоб сало з їх
топить,
А що ж міні? Я ще жива... Я жру помиї,
І чую рев і крик... й за ухом не свербить!
Так, я—свиня!
Од мене хоч воня,
Але в міні багато жиру;
Тому то гордо, сміло й щиро
Живу й співаю я,
Та рилом свій барліг орю:
Хрю-хрю!!!

---

* * *

Соловейко на співає
В зачарованому гаю,
Бо десь плаче у долині
На обірваній калині...
Моє серце не спочине
Біля серденька дівчини,
А самотне проспівае
Співи згубленого раю.

Пісня ранкова.

Спи, моя дівчино...
Хоч в обіймах сну
Подивись на квіти,
Мрії самоцвіти
І свою весну.
Спи, моя дівчино
З ясними очима...
Спи, моя кохана ..
Хвилювання мрій
Хай сплете для тебе
Всі усмішки неба
У вінок надій...
Спи, моя кохана,
Квітами убрана...
Спи, моя дружино...
Аж до ранку тут
Буду я стоять
Й ніжно промовляти,
Що у серці чуть.
Спи, моя дружино,
Тихим сном дитини...
Поки що спи, люба...
Сонце вже встає...
Ось ввірвався промінь...
Десь там чути гомін...
Сяйво ллється, б'є!
Прокидайся, люба!
Сонце... квіти... люди...
Прокидайсь, кохана,
Квітами убрана!
Усе встає! Усе гуде!
Життя іде! Життя іде!..

Моя муза.

В своїй душі, замореній до краю,
Уривки спізнені збіраю
Колишніх смілих мрій, думок,
Тих молодих моїх квіток...
Кроплю їх слізьми і журбою
І піднімаю над собою,
І сонце обнімає ніжно їх,
Сиріт ображених моїх.
Вони сміются, наче панські діти,
Чи скроплені росою вранці квіти,
Й сміятись далі зможуть знов,
Як молодість, або любов!..

Василь Цебрівський.

(Псевдонім)

Василь Цебрівський, поет з американської за-окіянської України, з Олескова, коло Канади. Його твори друкуються в американських часописях і виданнях, а також на Україні російській (в декламаторі „Розвага" і в альманасі „Терновий Вінок"). Василь Цебрівський, мабуть, найплодовитіший між українськими поетами. До цього часу він написав уже до 4000 віршів, хоч друкував він з їх не дуже багато. Крім дрібних поезій, у його есть і чималі поеми; де-які з їх написані на загально світові і философичні теми... Василь Цебрівський незвичайно гарно володіє українською мовою, немов би він родився в серці самої України—десь в Полтавщині, або в Київщині...

Чому?

Не тямлю, чи в сні, чи вчулось міні:
В гаю соловії співали,
Я слухав, блукав, цвіт рожі збірав,
Збірав я колючі печалі.
Непевна пора, пташок ще нема,
Ще гомону пчіл не чувати,
Та хто ж ото йде, чий голос гуде?
Чи людський? Чого б це?.. не знати.
Вже ближче... що ж це на плечах несе?..
Один, другий, третій, десятий,
Чи ж мова це та... Чії то уста?
Це ж голос нелюдський чувати.
І сниться міні... на яві... у сні...
І каже Печаль:—отії,
Це рідні твої по духу, крові,
Та бач, вони темні й німії.
Останні слова, що скажуть уста,
Це скарга, молитва, прокльони,
Останні діла—робота тяжка
І низькі земнії поклони.

Де ж Правда, де Світ, Учитель отих
Обдертих, невольних?—питаю.
Чи справді вони небесні сини,
Багаті наслідники раю?
Чому ж не принять, чом братом не звать,
Руки не подати братньої?
Журби не влегчить, очей не промить,
Не зменшити муки важкої?
Курись фіміам комусь, а не нам,
Не нам церкви, пишні палати.
Престола нема—для нас лиш тюрма,
Й убогі, нужденії хати.
Курись фиміам багатим—не нам,
Нема синам вбогим нічого;
Погорда і сміх, терпіння за гріх,
Жалю, ні поради ні в кого.
Курись фиміам церквам, а не нам
І тим що у їх проживають.
Для нас же все та свята темнота,
Брехня і облуда без краю.

За молодими.

За молодими світ іде...
Весна тихенько росцвітає,
Живучий вітер повіває,
І потічок дзюрчить, гуде.
За молодими світ спішить...
Під небом птахи, наче мрії,
Вертаючи, несуть надії,
І соловей співа, лящить.
За молодими поле мрій...
Плугатирь, орючи, співає,
Схід сонця піснею стрічає,
Ждучи удень нових надій.
За молодими рух дзвенить...
Дівчата квіти вийшли рвати,
Втішається дітками мати,
Бджола по вітах гомонить.
За молодими йде життя...
Трава до росту піднімаєсь,
Садок біліє, прибираєсь,
Встають в душі нові чуття.
За молодими літа ждать...
На сонці яблуня пишаєсь.
Тихенько нива виглядає
Женця—чи вийде жито жать.
За молодими втіхи край...
І сміх, і радість, і надія,
І сон життя—святая мрія—
Любовний тихий, ніжний рай.

—

За старістю життя нема...
Густая мрака налягає,
Мороз, сніг землю покриває,
І настає кругом зіма.

Сон.

Ніч... і місяць до полудня
Докотив,
Чисту воду на ставочку
Золотив.
Срібне листя заблищало
Навкруги,
Потонули у півтіні
Береги.
У садочках, на горбочках
Цвіт зацвів,
Білі хати сон спокійний
Оповив.
Стало чути тихі співи
Із вікон...
Я проснувся і здрігнувся—
Це був сон.

Павло Олексієвич Мазюкевич.

Род. 1885 р.

Мазюкевич родився 20 червня 1885 р. в Київі; батько його був секретарем в київському окружному суді. Скінчивши 5-у київську гимназію, поступив в київський університет на юридичний факультет. Вперше його поезія—„Склав би я тобі пісню весняну"—була надрукована в „Рідному Краї" в 1908 р. Потім його поезії друковалися в „Рідному Краї" і в „Літер.-Наук. Вістнику".

Серенада.

Вже по небі розсипала ніч чарівна
Зір своїх променисту громаду,
О, прокинься мій друже, і сядь край вікна,
І послухай мою серенаду.
О, прокинься й поглянь, як усе спочива
У обіймах величних спокою,
І,—чи чуєш,—як нам шепотять дерева
Про кохання і щастя з тобою,
І як нам соловейко співає в кущах
Свої ніжні веснянії мрії...
Ні, таких ти ночей не побачиш у снах,
Хоч би сни ці були найясніі.
Оджени ж од очей твоїх марні ці сни,
І послухай як я заспіваю,
О, скоріше віконце своє одчини,
Одчини, я давно вже чекаю.
Вже по небі розсипала ніч чарівна
Зір своїх променисту громаду,
Але краще од їх сяє тут край вікна
Зоря, котрій я склав серенаду;
Перед дивним, яскравим обличам її
Небо гасне, неначе злякавшись,
І пісні найясніші, найкращі мої,
З тихим ночі повітрям зьеднавшись,
Не здолають тебе змалювати, і я
Вже б давно всі пісні ці покинув,
Але хочу я захватів, зоре моя,
Хоч одну невеличку хвилину...
О, прилинь же в обійми мої хоч на час,
В їх зазнаєш ти щастя безкрає,
Ніч такая в житті нам дається лиш раз—
Гріх тому, хто в цю ніч не кохає...

Бажання.

Про велетнів слова, про сонця синів,
Про вільних і дужих творців
Я пісню могутнюю скласти б хотів
Із гуркоту грому і блискавок слів
Для вбогих незрячих братів... .
Я б хотів в їх збудити жадання орлів,

Повітря блискучих царів,
Я б хотів показати їм родощі днів,
Їм, дітям знедолених, темних кутків,
Їм, орачам рідних ланів...
Я б хотів їхнє серце огнем запалить
Шаленого гніву на мить,
Щоб в морі росплати образу втопить
Всіх тих, хто на варті неправди стоїть,
І хто заважає їм жить...
Із гуркоту грому і блискавок слів
Для вбогих незрячих братів,
Я пісню могутнюю скласти б хотів
Про велетнів слова, про сонця синів,
Про вільних і дужих творців...

Спочинь.

Вже день стулив свої рожеві вії,
І ніч прийшла велична, чарівна,
І кличе всіх, і вабить всіх вона
В обійми снів блакитно-золотії.
Спочинь же й ти, загублена в журбі,
Нехай твій день барвисто закінчиться,
Нехай за це найкращий сон присниться,
Моя свята дружинонько, тобі.
Спочинь же й ти, нехай спокою крила
Тебе на мрій верхівья понесуть,
І захват їх тобі передадуть,
І знищать сум, моя голубко мила.
Спочинь, щоб знов ти підвелась ясна,
Як звук пісень одваги і надії,
Коли ця ніч одлине чарівна,
І день коли свої роскриє вії...

---

* * *

Весна, а небо зовсім не весняне,
Хмари навколо тяжкії,
Ще не розцвів мій садок, а вже вьяне,
Віти схиливши сухії.
Пісня... не пісня, а стогін одчаю
Рветься із серця на волю,
Думам сумним не знахожу я краю,
Думам про людську недолю.
Темрява скрізь—і на небі, і в грудях,
Темрява душу вкриває,
Усміху весни не видко на людях:
Наче б то весни й немає.
Страшно,—невже ця негода не зникне?
Сонце нове не прогляне?
Серце ж у темряві жити не звикне,
Серце без сонця завьяне.

Вероніка Морозівна.

Родилась на Волині, в містечку Андрушівці Житомирського повіту, де батько її служив урядником і писарем. Та ця служба йому не подобалась, він її покинув і блукав довгенький час, шукаючи иншого заробітку, поки поступив на сахарний завод у Київі. Скінчивши (1908 р.) житомирську гимназію, Морозівна повернулась до батька у Київ, де й живе тепер. Писати почала Морозівна в гимназії. Перші її вірші були надруковані в „Рідному Краї“ в 1908 р.

Весною.

Була тепла весела весна,
Я гуляла в зеленому полі,
З гаю пісня лилась чарівна,
Що співав соловейко на волі.
Він про щастя співав золоте,
Про солодкії мрії кохання;
Він про серце співав молоде,
Про його невідомі бажання.
Він співав про широкі степи,
Про зелені гаї, та про море;
Дивні чари в тій пісні були,
Не було тільки людського горя!
І я слухала пісню його,
І чогось міні сумно так стало!
Темність рідного люду свого,
Його працю святу я згадала.
Міні шкода так стало людей,
Їх нещасної, гіркої долі!
І закапали сльози з очей,
І пішла я тихенько по полю...

Ніч.

Страшна, таємна ніч настала,
Весь Божий світ круг мене спить...
В кутку лиш перед образами
Лампада сумно так горить...
На дворі вітер стогне, плаче,
Сухим гіллям об вікна бье;
Чого ж душа моя ридае,
І серце так болить моє?
Я ж знаю, що весна настане,
Що розівьється темний гай,
І соловейко заспівае,
І всюди буде ясний рай,
Чому ж не маю я спокою?
Чого болить душа моя?
І цілу ніч чого не сплю я,
І цілий день сумую я?

---

* * *

В моїй душі багато звуків,
Прекрасних звуків, чарівних;
Багато слів святих, високих,
І струн чудових, голосних!
Але мовчать чарівні звуки,
Дрімають ті слова святі,
Не грають струни голосні
Під гнітом тяжкої нужди!

Федір Петрушенко.

Род. 1880 р.

Автор ще ніде не друкував своїх поезій і на літературну ниву виступає уперше в „Українській Музі" (1908). Родився він в містечку Шостці Глухівського повіту на Чернигівщині в сімї бідного робітника порохового заводу. Вчився в народній, а потім у Воздвиженській сільсько-господарській школі. Заробля на життя писарською працею.

Коваль.

„Нумо, ще раз, мій коваль,
Вдарь по дзвінкій сталі сталлю!"
—„Ой, в руці вже сил нема,
Застеляє очі тьма..."
„Більш захоплюй грудьми духу,
Щоб окріпнути, та й бухай.
Дужче бий, хай жар вьялить,
Хай од болю сталь сичить,—
З тої муки, з того болю
Ти скуєш вінець на волю;
Буде воля у вінці—
Оживуть тоді й старці"...
Метушаться искри, сяють
І гудуть-гудуть, співають,
Наче бжоли огняні...
Вже про сонце чуть пісні...
А коваль кричить: „Вмираю!
Більше сили вже не маю!"—
На ковадлі стигне сталь,
Під ковадлом—сам коваль...
—„Ой, вмираю!" Та, кріз тугу,
Більш с ковадла чути другу
Річ веселу та нову:
—„Ой, живу, живу, живу!"

Великдень.

Після зімових мук і лиха
Прочнеться в силі знов земля
І в шати пишні, як для втіхи,
Одягнуться ліси й поля.
Вона, забувши чорні днини,
Справлятиме великдень свій;
Аж до самих небес полине
Чудовий цей її настрій...
А ти, стара понура хато,
Святого дурня-мужика?..
На той великдень в нові шати
Чія вбере тебе рука?
Шкода! Роздертий дах у тебе,
Одбився сум в очах вікон
Й несеться високо, під небо.
Страшний великий твій . . . . .
. . . . . за те, що гірка хиба
Ведеться не один вже вік,
За те, що й досі все без хліба
Великдень зустріча мужик!

---

* * *

Здоров будь, ранку, з небом синім
Й живляючим вітром-свіжаком!
Мов повівае янголиним,
Надземним у лице крилом.
Так легко, так приємно, братці,
З гидких цих нетрів нам іти
Вперед до любої нам праці
Й до волі—давньої мети!
Ці молоти, що наші руки
Тримають, легкі, наче пух...
Вперед, вперед! минули муки,
Набрався сили хворий дух.
Ще крок—і крові й сліз безодні
Великій буде вже кінець...
О, куйте ж правді, вже свободній,
Безсмертя золотий вінець!..

Далі йдуть автори, що не були надруковані у свій час в хронологичному порядку через де-які технічні умовини і через те, що не були зібрані всі матеріяли.

Олександер Олексієвич Корсун.

Відомий в українській літературі з 1841 року. Цього року він видав у Харькові альманах „Сніп", в якому, крім своїх поезій—оригінальних і перекладених з чеської мови, і „українських повірків", надрукував трагедію Костомарова (Іереміі Галки) „Переяславська ніч" і де які инші твори, а так само твори Порфирія Кореницького, Стефана й Петра Писаревських, Марфи Писаревської і Михайла Петренка. В 1842 і 1845 р.р. в „Маяку" були надруковані його вірші: „Козак та гулянка", „Перська пісня", „Мана" (перша частина в повній редакції надрукована в „Зорі" 1895 р.), „Рідна сторона", „Могила", „Кохання", „До Шевченка" і „Рожа та дівчина". „Українські повірря",—написані віршами,—це почасти переказ народніх повіррів, почасти пародії в дусі „Енеїди" Котляревського. Корсун був одним з перших українських славянофилів; під час одродження славьянських народностей він сімпатично відносився до чеських славьянофилів—Вацлава Ганки і Франца Ладислава Челяківського, хоч і не вмів ясно висловити програми національних і просвітних змагань українців... Про життя О. О. Корсуна ми знаємо дуже мало. Родом він був, здається, з Полтавщини. Учився в харьківськім університеті, за часів студентства належав до харьківської громадки з Костомаровим на чолі.

Джерела для біографії: 1) *Огоновський*—Ист. лит. руск.; 2) *Петров*—Очерки ист. укр. лит.

Мана.

Пожар, потоп, різня була
Край славної Полтави,
Палав огонь, земля гула,
Текли річки кріваві.
Там царь боровся з королем,
Там бився Швед із Москалем,
Ляхи там воювали
І Шведу помагали.
Пожар, потоп, різня була
Край славної Полтави,
Палав огонь, земля гула,
Текли річки кріваві.
Козак на зраду не піддавсь,
Од гетьмана він одцурався,
Він за царя вступився,—
І Швед, і Лях валився.
Царь одолів! І де ж вони,
Що вкрили степ тілами,
Що панські, вкраїнські лани
Засіяли кістками?
Минуло все; нема Ляхів,
Немає Січі, козаків,

Вже й запорожську силу
Сховали у могилу...
Опівночі земля гуде,
Росходиться могила,—
Із неї потіньгом іде
Страшна мертвецька сила;
Вони без тіла, без волос,—
На їх писаніе збулось:
„Тіла в землі зотліють",—
Самі кістки біліють.
Устало військо: трубний глас,
Либонь, воно почуло.
Устало військо те й зараз
Із Шведчини подуло.
Із вітром кінь баский летить,
Хтось на коні тому сидить,
Волосся, наче вовна,
На голові корона.
Все тихо; військо те мовчить,
Мов суд страшний почуло,
Кістками тільки стукотить.
З Московщини подуло,—
Із вітром кінь, баский летить,
Хтось на коні тому сидить;
Сидить, мов царь на троні:
В порфирі і короні.
І військо все ж таки мовчить...
Аж ось земля трясеться,
Подуло з моря, гуркотить,
Мов вихор, щось несеться.
Од моря кінь баский летить,
А на коні тому сидить
Усатий з булавою,
Схилився головою.
І шведський пан йому навстріч,
Цілуе, здоровляе;
А третій супиться, мов ніч,
І військо обьїжае...
І військо стало, мов живе:
Кричить воно, гука, реве,
Когось то проклинае...
Півні—мана зникае.

* * *

Скажи, брате, кобзареві—
Хай собі співае!
Хай співае об родині
Та й об тім, що знае...
Голосити над труною
Дітям не мішають;
Співать пісні про колишне
Не забороняють.
Хай росказуе унукам,
Як діди їх жили,
Як ходили під султана,
Ляхів тормошили;
Як невірних за чуприну
До ніг пригинали,
Як з треклятих недовірків
Шкуру іздирали.
Як на Січі запорозці
Старшину судили,
І хто був з їх винуватий,
В три киї лупили.
Як у Глухові з гетьманом
Рада положила,
Щоб сердешна Україна
Москалю служила
Як Вкраіна обмагалась,
І як уставала,
Як протекції у хана.
Опісля прохала,—
І як вдруге, а там втрете...
. . . . . .
Скажи ж, брате, *кобзареві*,
Хай собі співае!
Бо кобзаря на Вкраіні
Народ поважае.
Скажи ж, брате, *кобзареві*,
Хай співа, що знае,
Бо старий, сліпий, понурий
Голос добрий маe...

Константин Данилович Думитрашко.

1814—1886.

Константин Думитрашко почав писать по українські ще в кінці 30-х років, та вперше його твори (під псевдонімом—К. Д. Копитько) були надруковані в 1843 році в журналі „Маяк". В 1859 році видано в Петербурзі його вільний переклад „Ватрахоміомахії"—„Жабомишодраківка, з грецького лиця на козацький виворот на швидку нитку перештопана". Думку зробити цей переклад подала Думитрашкові, очевидно, „Енеїда" Котляревського. Та в „Жабомишодраківці" малюються справжні політичні відносини між українцями (жаби), поляками (миші) і т. д. Думитрашко казав, що він змальовав козаків під видом жаб, а ляхів під видом мишей, бо і в оригіналі цій поемі жаби нагадують вдачею січових козаків, а миші ляхів. У Думитрашка був чималий талант до епічної поезії, та на жаль він не розвинув його в повній мірі. Він добре знав народній побут і був дуже спостережливий. В гарній казці „Чуприна і борода", писаній віршами, Думитрашко дає вірну характеристику українця-хлібороба і москаля-шинкаря. Теми для своїх легенд і балад Думитрашко брав здебільшого з життя і повірря простого люду. Найкращі з їх: легенда „Заклятий" і балада „Змій". Змістом своїм і тоном поезії Думитрашка нагадують твори Гулака-Артемовського. Дуже гарно переклав Думитрашко молитву Маргарити з Гетевого „Фуста". Він писав багато і по російські в місцевих духовних часописях. Більшість віршів Думитрашка й досі лежить в рукописях недрукованими (у М. Ф. Комарова, який ласково дозволив нам взяти з тих рукописів поезії). Константин Думитрашко, син священика, родився в Золотоношському повіті в Полтавщині в 1814 році. Вчився в полтавській семинарії, а потім в київській духовній академії, яку скінчив магистром в 1839 році. Скінчивши вчення, Думитрашко 25 літ служив учителем російської словесности в київській духовній семинарії, а потім 22 роки в київській академії, спочатку секретарем, а потім бібліотекарем. Умер Думитрашко в Київі 25-го квітня 1886 р. 72 років.

Джерела для біографії: 1) *Огоновський*—Ист. літ. руск., ч. II; 2) *Петров*—Очерки ист. укр. лит.; 3) „Кіевск. Стар.", май 1886 р.; 4) „Зоря"1886, XI; 5) *Данкевич*—Отзыв о сочинении г. Петрова „Очерки ист. укр. літер. XIX ст." (отчет о 29-м присужд. уваровск. премім. СПБ. 1888).

Часи.

Хома з Яремою йдучи,
Найшов на улиці часи;
У руки їх тихенько взяв,
І так значевья промовляв:
—Ну, що воно за штука,
Що стукає, та й стука?
Дивися, пане-бра!
Оце хіба—мара!
Та цока ж бо, та й цока,
Побий його морока!
Нащо воно здалось,
І відкіля взялось?
Кому воно в пригоді?
Кумедія, та й годі!
Візьму, та й розібью
Врагову манію!
—Хомо, Хомо, дурний еси!
Не бий, а лучче продаси,
Бо то часи!
Це тее, щоб ти, брате, знав,
Що, як живіт, та півень нам,
Росказуе панам,
Коли пора трапезувать,
Коли лягать, коли вставать,
Або коли гулять.
Попович наш, учений страх,
Росказував, що в цих часах,
Як у млинах,
Або ще й більше, есть коліс,
Не знаю вже, який їх біс
Сюди заніс.
Часи ці срібни, так за їх
І грошики узять не гріх
З панів дурних.
Ходім же, братіку Хомо,
Сці дзигарі продамо,
А гроші пропьємо.

Поминки.

На Дніпрі до млина
Принесло литвина
І за млин зачепило полою;
Та мабуть вже й давно
Він шубовснув на дно,
І поплив неборак за водою;
А тепер занесло
Аж під паньське село
Його мов би на пакість народу;
І ніхто не біжить
Литвина одчепить,—
Всі бояться полізти у воду;
Тільки дід мій Степан
Іскидає жупан
І мерця на сухе витягає,
І запрігши свій віз,
Його ніччу привіз
У село, де господу він має.
От довіз до двора,
Як виходить стара
І такую дає йому раду:
—Ох, старий, із води
Не наклич лиш біди
На себе і на чесну громаду!
—Ох, нехай би він плив,
Куди сам ісхотів,
Його хвиля сама б одчепила;
Одвези його впять,
Поки всі іще сплять,
Та й нечиста нехай йому сила!
—Піди геть не турбуйсь!
Знай себе! огризнувсь
Дід Степан на свою половину.
На горіще поліз,
Відтиль дошку ізніс
І принявся тесать домовину.
І покликав дяків,
Щоб за сім пьятаків
Над утопшим псалтирь прочитали,
Поки виіде суд
І приказ оддадуть,
Щоб його так як слід поховали;
Бо тепер хоронить
Голова боронить,—
Треба, каже, пождати росправу...
Аж суда не було,
Не приїхав в село,
Замісць себе прислав він бомагу,

А в папері тому
Не велів нікому
Самовільно в Дніпрі утопати,
А мерця литвинка
Без попа, без дяка
Приказав край села поховати...
Вирив яму наш дід
І загріб так як слід
Мертвеця і, як знав, помолився,
Щоб йому дав Господь
На тім світі покой
І простив, як не сам утопився.
А попа попрохав,
Щоб його поминав,
І на службі щоб часточку вийняв,
І молився не раз
Отец батюшка наш
За його же Господь знає имья.
А Степан поминав
Литвина так, як знав,
На третини і на девьятини,
І обідать старців
Поскликав відусіль
І молився, мов по рідній дитині.
В сороковую ж ніч
Дід поліз аж на піч,
Щоб хоч трохи у просі погріться,
Повернувся, здрімнув,
Та й не счувсь, як заснув,
Коли ось який сон йому сниться:
Мов би дзвонять у дзвін
І у Київі він
Поспіша до печер яко мога,
І людей повен храм
Мов би бачить він там,
А меж ними литвин у порога,
Повернувсь він назад
І мов дідові рад,
Бо мерщій до його окликнувся:
—Ну, спасибі тобі
За молитви твої:
Ради їх я із пекла вернувся.
Я не сам утонув,
А канат мене спхнув
З байдака у глибокую кручу.
А чортяки з води
Потаскали туди
Мою бідну і грішную душу,
Де істязують нас,
Після того, як час
Наступає усякому вмерти.
Не вдалось би мині
Своїх тяжких гріхів
Із животної книжки істерти,—
Та як піп помолився,
То відтіль опинився
Я на самих послідніх митарствах.
І прийшов я тепер
Аж до дальніх печер,
Відкіль водять в небесне царство,
Бо з печер нам іти
По узькому путі
Аж до самого божого неба.
Будь же ласкав, молись,
Щоб з путі я не збився
І щоб прямо пішов, куди треба;
А тебе за твої
За молитви святі
Пощадить сам Господь милостивий.
Ну, прощай, будь здоров,
Ще побачимся знов,
Оставайся, дідусю, щасливо!
Дід прокинувсь, устав
І попу росказав
Те, що так йому чудно приснилось,
Піп же в казані всім
Прихожанам велів,
Щоб за мертвих до Бога молились.

З м і й.

Була колись в Драбівцях молодиця,
Уродою найкраща всіх в селі,
Чорнява, повновида, білолиця;
Було не тільки прості москалі,
А добиваються і офицери,
Щоб стать хоч біля неї на кватері.
Не диво, що була така хороша,
Бо в матері її колись давно,

Либонь із города Золотоноші
Стояв кватерою якійсь панок,
І тим, що мати на панка дивилась,
Дочка в неї, як панна, уродились.
І тим мабуть, Маринка не любила
Нікого з простих сільских мужиків,
На вечерниці, кажуть, не ходила,
А все поглядувала на панків,
І заміж по закону хоч пішла,
Та з чоловіком довго не жила;
Бо голова, що сам любив Марину,
У прошлий рік, як був набор в селі,
То чоловіку обголив чуприну
І записав його у москалі;
Марина ж з матерью жила одною
Ні молодицею, а ні вдовою.
Оттак собі Марина поживала
Одна либонь уже із цілий рік
І думала вона собі, й гадала,
Чи вернеться до неї чоловік?
І що уже гріха таїть,—хотіла,
Щоб смерть його в страженії зустріла.
Коли б то,—думала,—од чоловіка
Господь мене скоріш ослобонив,
Не тратила б одна я марно віку,
Ще й пан мене якийсь би полюбив;
А треба знать, що Сельківського пана
Давно вона у серденьку кохала.
І правда, що панок той був гарненький
Зостався він у матері один;
Був не жонатий ще і молоденький
І жив, мовляв, як справжній господин:
І панночок було таки кохає,
І на мужичок гарних поглядає
Ой, не люби того панка, Марино!
Тебе лукавий, може, підуща,
Щоб не була тобі лиха година,
Бо біс панам хрестян занапаща;
Так серденько Марині говорило,
Марина ж пана все таки любила.
Було заходиться вона уранці
Прибрать у хаті і в печі топить,
То їздається їй, немов на лавці
І коханний той панок сидить;
Було Марина вже і ляже спати,
А пан таки, немов сидить у хаті.
А раз, немов, той пан до неї каже:
—Маринко, душко, серденько моє,
Гляди вночі, як мати спати ляже,
Впусти до себе в хижу ти мене;
Прийду до тебе, галочко, вповночі
Поцілувать тебе у ясні очі.
Настала ніч, лягли всі люди спати,
Щоб трохи од трудів своїх спочить,
Лягла й Маринчина у ліжко мати,
Тільки Маринка ще одна не спить;
Та як і спать?—Щось серце дуже тьохка,
Ох, цитьте!—хтось в вікно немов торохка.
—На силу я тебе діждалась, милий,—
Подумала Марина, і в вікно
Поглянула.—аж місяць з за могили
Присвічує,—і видно, що панок
Стоїть коло дверей. От одчинила
Вона їх, і коханого впустила.
Що там було, і як вони кохались,
Про те бодай його не знати нам,
В гріху, як у багні, вони купались,
І ніжились, як подоба панам,
А півень кукуріку, як зіпав,
Тоді мерщій од неї він втікав.
Оттак ходив либонь щось літо ціле
До нашої Марини той панок,
І стукавсь вповночі до неї сміло,
Немов москаль з походу у шинок.
Ну що ж, чи справжній то приходив пан
—Ой, ні! то змій до неї прилітав.
Ось слухайте!—йшло з вечерниць пізненько
Дівок і парубків чимало пар,
Були вони, як водиться, пьяненькі,
Аж дивляться—немов горить пожар.
То з яру, що у Сільківцях темнів,
Огнений змій в Драбівці полетів.
І всі баби в Драбівцях говорили,
Що бачили, як через довгий плав
Літав той змій до нашої Марини,
Бо коло хат її як раз сідав;
І стала вже Маринина і мати
За змієм і дочкою підглядати.
От раз і чує—рипнувсь хтось у сіни,
Вона скоріш із ліжка устає,
І слуха—мов би єсть хто у Марини.
Хто ж, як не змій?—скоріше дістає

Багаття з печі з ладанцем в солому,
Та й вийшла тихо з тим багаттям з дому.
Бо знахурка якась її навчила,
Щоб, коли хоче змія одігнать,
То тричі б з молитвами обкурила
З-під-хєрувимським ладаном круг хат;
Так знахурки послухалась стара
І ладану взяла в паламаря.
Підперла сіни добрим дрюком мати,
Та й ну круг хат тим ладаном курить;
А вітер став багаття роз..увати,—
Коли,—ой, лихо!—й хата вже горить...
То ладану зміюка не злюбив,
І хату мабуть з серця запалив.
Поки тревогу підняла та мати
(Пожарної тоді ще не було),
То ніяк вже було тушить і хати:
Бо полумья оселю обняло,
А в хатах тих щось страшно голосило
Мабуть то вила в їх нечиста сила!
А далі щось із хати вверх гунуло,
Немов би загремів у хмарі гром,
І полумья в останній раз пальнуло,
А потім чорний дим піднявсь стовпом,
Оселя в искрах дуже затріщала,
І вся в середину хатини впала.
Немає хат, нема й Марини;
А де ж вона? Чи не вхопив лиш змій?
На третій день уже її одрили,
Та чи її ж?—ох, Боженьку ти мій?
Найшли кісник,—Марина ізгоріла,—
Отто за те, щоб змія не любила.

Золотоноша.

Маленька та хороша
Моя Золотоноша!
Чим Київ кращий од неї?
Будинками, церквами?
Гражданами, панами?
Було б з нас церкви й одної,
Хоч есть їх і чотирі,
А дві—найкращі в мирі;
Замісць граждан до врага
Жидів, дяків, паламарів,
А в суді скільки писарів!—
Цілісенька ватага!
Маленька та хороша
Моя Золотоноша!
Чим Київ краще од неї?
Чи торгом, чи базаром?
Так не дають же даром
І там нічого, а й моі
Золотоношськії купці,
Що треба, все те мають:
Сіль, сало, крицю, кремінці,
Ще східно уступають!
Маленька та гарненька
Золотоноша-ненька!
Чим Київ од неї гарніш?—
Дніпром?—так і Дніпро не більш
Од нашого од ставу,
Як змірять аж од плаву;
Дзвінницею?—так і у нас—
Що тільки деревьяна,—
А й наша не погана;
І дзвін таки гарненький,
Чималий, голосненький!
Так чим же Київ, рад я знать,
Гарніш Золотоноші?
Багатством?—правдоньку сказать,
І в нас—в жидів—є гроші.
Чи кращий панночками?
Так цим добром під час,
Як небо зірочками,
Квітчається не раз
Під теплий день та ясний
Наш городок прекрасний.
Ох, ти Золотоноша,
Яка ж ти прехороша!

Петро Семенович Кузьменко.

1831—1867.

Перша поезія Кузьменка—„Неборак"—була надрукована в „Черниговских Губ. Вѣдом." 1859 р. В 1860 році Куліш надрукував в альманасі „Хата" ще шість його поезій, разом із кількома поезіями Щоголева. В спільній передмові до творів цих двох поетів Куліш писав про поезії Кузьменка, що вони зразу звернули були на себе менше уваги, ніж поезії Щоголева, та проте в їх є щось таке, що доходе до душі, проситься в душу і прочитавши їх, не можна їх забути. Після того в „Основі" була надрукована його легенда „Погане поле", оповідання—„Не так ждалося, да так склалося", кілька дрібних поезій і дописів. Ще раніш, починаючи з 1854-го року, Кузьменко друкував в „Чери. Губ. Вѣд." фольклорні записи—народні оповідання, пісні—про кохання, весільні, про сімейне життя... На жаль, тяжке життя пригнітило поета, і після оповідання—„Не так ждалося"... він вже нічого не друкував. Кузьменко, син дяка, родився 1831 року в Чернігівщині в Кролевецькому повіті. Вчився в чернігівській духовній семинарії, та, на скінчивши її, став дяком в м. Понорниці Кролевецького повіту, де колись дякував і його батько. Через кілька літ його зроблено діяконом, та йому хотілось кращого життя, і тому він, покинувши службу, знову поступив у семинарію і скінчив її 1859 р. Та не так склалося, як ждалося—його, не знать за яку провину, знову настановлено дяком у Понорницю... Коли вмерла його жінка, поет „розстригся", оженився вдруге і переїхав на жінчин хутір Потетківський, де і вмер 1867 року.

Джерела для біографії: 1) *Б. Грінченко*—Петро Кузьменко. (З XVIII т. Збірн. Харьк. Истор.-Фил. Тов-а, вид. в пошану проф. М. Сумцова.—Харьк. 1908); 2) *Вік*, т. 2 (К. 1902); 3) *Огоновський*—історія літерат.; 4) *П. Куліш*—„О повѣсти Кузьменка" (Основа, 1861, IX); 5) Передмова до поезій Кузьменка („Хата", 1860); 7) Больш. энцикл. тов. „Просвѣщеніе" т. XI.

Поганє полє.

(Легенда)

I.

Тихо із-за хмари місяць випливає;
Байраки, долини, степи оглядає.
На степу долина, в широкій долині
І сумно, і страшно, як у домовині...
Аж ось заквилили вовки-сіроманці,
Крикнув чорний ворон тричі у байраці,
Прошуміла хвиля-вихор по долині,
І знову все тихо, наче в домовині...
Світить із-за хмари місяць білолиций,
Ходить по долині страшна молодиця,
На руках кістлявих дві дитини носить,
То сумно співає, то тяжко голосить.
„Широкая долинонько—
Поганеє полє!
Ніхто тебе через мене
Не сіє, не оре.
Широкая долинонько!
Ти б зазеленіла,
Якби не ми та не наша
Проклята могила!
Прокляли нас добрі люди,
Що я полюбила,
Що вас на світ, сини мої,
Гріхом породила...
Широкая долинонько,
Поганеє полє!
Сини мої, квіти, мої,
Гірка наша доля!..“
Ходить по долині, рве, шукає квіток,
Плете два віночки для чорнявих діток;
На темну долину, на степ поглядає,
То тяжко голосить, то сумно співає.
Аж ось заквилили вовки-сіроманці,
Крикнув чорний ворон тричі у байраці,
Прошуміла хвиля-вихор по долині—
І знову все тихо, наче в домовині...

II.

„Ти пожив на світі, знаєш Україну...
Роскажи, дідусю, про тую долину,
Де ніхто не сіє, де ніхто не оре,
Що зветься між нами „Поганеє полє?“
Одному, буває, лучиться інколи
Вночі проїздити Поганеє поле—
Нашорошать уха тороплені коні;
І сумно, і страшно, аж серце холоне...
Видно, там, дідусю, що небудь негоже?“
—„Бодай не казати, любий мій небоже!..
Давня давнина то: як чорні хмари,
Колись по Вкраїні ходили татари—
Слів гірких та крові була то година,
І не забуде довго Україна...
Од краю до краю татарва ходила,
Пила кров людську та села палила,
А потім й осілись; постали шатрами
Та в чужій господі й зажили панами;
І на тій долині, в берегах зелених,
Хмарою стояли шатри нехрещених.
У селі в ту пору, на лиху годину,
Жив козак багатий, мав одну дитину.
Краще Васютівни козаки не знали,—
Як зіронька в небі—Марусею звали.
Знали батько й мати татарву погану,
Берегли, як око, дитину кохану,
Та, видно, судилось молодій людині
Сорому додати нашій Україні...
Вона татаргу крадькома кохала,
Та чорнявих хлопців двох собі й придбала,
З крівавого хмелю татари дрімали,
А в прадідів наших крила вирастали;
І виросли крила: піднялись орлята
Збудили по свійські гирявого ката.
„Бери, кату, плату за кров, за пожари!“
Довго не забудуть росплати й татари!..
Минулась недоля, прийшла божа кара,
Як чорная галич, згинули татари.
Знов зазеленіли степи та долини,
Благодать та радість знов на Україні.
От раз у неділю зібралася рада,
Про грішну Марусю міркує громада;
За сором Вкраїни, за батькови сльози
Присуджує рада росправу небозі.
Страшно присудила: щоб батько та мати
На степу широкім, в зеленій долині,
Де бенкетували кати України,
Збудували доні глибокую хату...
„А буде готове, кажуть, новосілля—
Ми прийдемо грати Марусі весілля“.

Три нічки сердешні тяжко працювали—
Глибокую хату доні будували,
Глибокую хату, сирую могилу...
Настала четверта, осіння, тумана,—
Жде гостей на бенкет мати безталанна...
„Надінь,—каже,—доню, сорочечку білу,
Та вберися гарно, годі сумувати...
Будуть цю ніч гості до нашої хати...“
На дворі вже північ—нічого не чути,
Аж ось ідуть гості в хату до Васюти;
Зібралися мовчки, без мови посіли,
Хазяїн і гості наче поніміли...
От виходить батько, став посеред хати:
„Не вміла, Марусю, честі шанувати,
Не хотіла слухать ні батька, ні матір,
Молись же в-останнє в моїй хаті Богу,
Бери своїх діток—рушимо в дорогу...“
Тяжкого громада суду не змінила:
Привели Марусю і в новій оселі
Із дітьми навіки спати положили
В глибоку могилу, на сирій постелі...
Де тая могила—і сліду немає;
Люди вже й забули б давно про Марусю,
Та грішную душу земля не приймає;
Так вона, небоже...—„Що таке, дідусю?“
—Ні, цього не знаю,—не можу, не силуй...
Господи помилуй, Господи помилуй!..“

Три дороги.

В чистім полі на роздоллі вітер завиває;
Сидить козак на роспутті та думку гадає.
Три дороги простяглися у широкім полі;
А в козака думка така: йти шукати долі.
Три дороги... котру вибрать? Де щастя, де горе?
Козак в полі—як той човник без весельця в морі.
Доле, доле! Якби то знать, де тебе шукати!
Світ широкий, люди мовчать, а шляхів багато!
В чистім полі на роздоллі буйний вітер віє;
У долині за байраком вороння чорніє.
Лежить козак у долині, одпочив, не плаче...
А вороння клює, щипле личенько козаче...

Олександер Олександрович Навроцький.

Род. 1823 р.

На українську літературну ниву виступив в 1861 році, надрукувавши в „Основі" два вірші: „На смерть Тараса Шевченка" і „Остання воля". Він, крім цих поезій, дав редакції „Основи" більш 20 поезій, писаних між 1847 і 1861 р.р., та їх там не надруковано, почасти через те, що в їх мало самостійности і поетичної творчости, почасти ж через те, що з 1862 року „Основа" перестала істнувати. В альманасі „Складка" (1887) надруковано поезію Навроцького „На вічну память Н. І. Костомарову". Навроцький переклав на українську мову 12 поем Осіянових; Байрона: „Земля і небо", „Каїн", „Манфред", і кілька дрібних поезій Міцкевича: баладу „Те люблю я", „Панич і дівчина", „Рибка", „Романтичність", „Розмова" і „Могилка Марусі"; де-які поезії Гейне, Шіллера, Гете і Хомякова; переклав українським народнім складом Іліаду і Одисею Гомерови. Та усе це й досі недруковане. Найраніші оригінальні поезії Навроцького мають чимале значіння для пізнання поглядів і провідних ідей Кирило-Мефодіевського братства, які він висловлює досить ясно і певно. Родився Навроцький 28 липня 1823 р. в селі Антонівці, Золотоношського повіту, в Полтавщині. Вчився спочатку в золотоношському повітовому училищі, а потім в полтавській гимназії і київському університеті на философичному одділі. В 1847 році скінчив він університет з званням дійсного студента і цього ж року, по доносу студента Петрова, його, разом з Шевченком, Костомаровим і иншими братчиками Кирило-Мефодіевського братства, арештовано і одвезено в „третє одділення" в Петербург, а через 2 місяці вислано в Вятку. Тут його продержано 6 місяців в тюрмі, а потому назначено на службу, писарем в земський суд, в Єлабугу Вятської губерні. В 1849 році Навроцького переведено в Курськ. В 1851 році його визволено з-під догляду поліції, і 1853 року він перейшов на службу в Петербург; з Петербурга він в 1858 р. переїхав в Темир-Хан-Шуру (Дагестанської области), а звідтіль, в 1870 році, в Єривань совітником губернського правління...

Джерела для біографії: 1) *Огоновський*—Іст. літ. руск.; 2) *Петров*—Очеркн укр. лит.

З Гейне.

Знову поле зеленіє,
Стало густо в гаї,
Вітерець тихенький з його
Теплом повіває...
Сонце світить, сонце гріє,
Весело сміється...
Прийшла, весно! і з тобою
Серце знову б'ється.
І твій голос, соловейку,
Рознісся по гаю..
Чого ж пісню свою щиру
Ти сумно співаєш?
То тихесенько ти плачеш,
То гірко ридаєш?..
Знаю, знаю: у тій пісні
Серце виливаєш.

---

* * *

Поле моє, поле,
Неоране поле!
Доле моя, доле,
Непроглядна доле!
Сім літ ходив з дому
Зароблять худобу,
Та приніс до-дому
Порожнюю торбу.
Гляну я на поле—
Густо зеленіє,
Не жито-пшениця
—Трава половіє.
Ой, зорав би поле,
Та волів немає;
Ще б пошукав долі—
Та сил не хватає.
Ой, піду я в хату,
Сяду поміркую;
Може там пораду
Собі ізнайду я.
Сумно стоїть хата,
Набік похилилась,
На городі тільки
Кропива вродилась.
Холодно і пусто...
І жінка, і діти
Давно виглядають
Мене на тім світі.
Пішов би до їх я,
Так держусь-кріплюся...
Нехай іще горя
Трохи наберуся.
Нехай ще страшнії
Та лютії муки
Попомучать в світі,
Поки скрутить руки.
Нехай погуляє,
Нехай покепкує,
Нехай ще зі мною
Доля пожартує.
Годі ледащицю
Шукать-виглядати:
Пора вже спочинок,
Спокій собі дати.
Годі потихеньку
В шинок помандрую,
Тієї лихої
Трошки покуштую.
Покуштую ввечір,
Покуштую вранці,
Та й ляжу гарненько
В зеленім байраці.
З вечора і з ранку
Буду куштувати—
В зеленім байраці
Долі виглядати.
Чи вигляну-вижду,
Чи вже не діждуся,
А шукати злої
Сам не піднімуся.

П. Річицький.

Поезії Річицького друковалися в „Складках – Альманахах“ Александрова р.р. 1887 і 1893 (на внутрішній окладці 1892) і Біляновського р.р. 1896 і 1897, а також в українських декламаторах: „Розвага“, „Досвітні Огні“ і инш.

Царь Мідас.

Стародавня легенда.

В покоях дорогих і на роскошнім троні,
В одежі золотій і в золотій короні
Сидів задумавшись Фрігійський царь Мідас.
Як тільки сяючий останній промінь згас,
Казав він принести свої скарбові скрині
І, одчинивши їх, звелів в одній годині
Все разом освітить і диво дивне стало:
В тих скриньях золото, як жар в пічі, засяло,
Заграло навкруги: мов сонце ізійшло,
Сліпучим сяєвом покої залило.
Залюбувався царь на купи золотії...
„О, праведні боги! О, вічні, святії“
Од серця щірого промовив царь Мідас:
—„Послухайте мене, молюся я до вас:
Я хочу золота, я золота бажаю,
Щоб скільки є в землі од краю і до краю,
Щоб все моє було. О, ні, цього ще й мало!
Пошліть мині той дар, щоб золотом ставало
Усе, до чого я хоч приторкнусь рукою,
Або гуляючи хоч наступлю ногою“.
На другий день Мідас, з постелі вставши пізно,
Остовбенів зовсім: постіль його залізна
Зробилась золота! Він приторкнувсь до стін—
І стіни золоті! Біжить до саду він,—
Трава і дерева, квітки і весь садок,
І гребля, і місток, і з рибою ставок—
Все золотом стає! Вбігає царь до хати—
І з радощів таких став слуг він обнімати,
І тільки він пройшов чоломкаючись з ними,—
Всі слуги стали в мить стовпами золотими.
Вжахнувся царь Мідас... Іде в свої покої;
Зустріли тут його коханих діток двоє:
Як квіточка, дочка і кучерявий син,
Підбігли до царя—і тут же в раз один
Перед царем упали... З ляку царь омлів...
Та сила чарівна, священий дар богів,
Йому в прокляття стала... Все, що серцю мило,
Усе, що там жило, все вічним сном спочило...
Природи більш нема, кругом все золоте,
І все округ його і мертве, і пусте,
Сидить, сумує царь... Хоч би де тварь живая...
І серце тиша рве мертвучая, німая,
Але ось чує царь, бреичить коло вікна
Комашка чуть жива; летить в вікно вона;
Витає царь її, неначе рідну неньку,

З любовью ходе він за нею потихеньку;
Як ока, стереже. Комашка політала,
Торкнулась об царя і тут же мертва впала...
І тільки бачe царь, як хмара геть несеться,
І тільки чує царь, як серце в горі бьється...

Любіте своїх ворогів.

Які то недобрі бувають ті люди!
Учора полаявсь з одним,
То він вже—диви!—позиватися буде,
Лякає мене мировим...
А я, так прощаю,—щасти йому, доле!
Бо скоро минає мій гнів;
Святеє писаніє також глаголе:
Любіте своїх ворогів.
—„Не пий ти горилки—то ворог наш лютий",
Міні пан-отець наш казав,
—„Дивися, який ти: невмитий, роздутий,
Під тином всю ніченьку спав!
Що мав, то пропив ти, і тіло он голе,
Ба, певно сьогодні й не їв"...
Горілка наш ворог?
Писання глаголе:
Любіте своїх ворогів,
Стара за куму мене чисто заїла:
—„Гляди ти, сякий та такий!
Кума наше щастя й життя отруїла,
Кума—то наш ворог лихий.
Не смій ти ходити до неї ніколи!
З кумасиних брів ти здурів!"
Мій ворог кума?
А писання глаголе:
Любіте своїх ворогів.
А то ні за віщо та збила раз бучу
Моя невгамонна стара:
Що я її ворог, що я її мучу,
Що мов-би не знає добра...
А я тільки вдарився руками об поли,
І тихо на те одповів:
„Як ворог я твій, то писання глаголе:
Любіте своїх ворогів!

Гульня.

Гей, за вчора й за сьогодні
Прогуляв я хліб на корні;
Ще ж гуляти й завтра буду,
Як де грошей роздобуду.
Лий, горілки, меду, пива...
Лий, шинкарко чорнобрива!
Буду пити та гуляти,
Буду серце гамувати!
Бо серце, бажаючи волі,
Не хоче коритись недолі,
Не хоче коритись, не може...
Так плач же, о, серце негоже!
Так плач же... Заплачмо обоє...
О, серце! О, лихо з тобою...
Чого ти таке городовите?..
Не хочеш із злиднями жити.
Гей, злидні, боровся я з вами;
Здоровья позбувсь за трудами,
Мене ж ви здолали,—пануйте!
Та біднеє серце шматуйте.
Я бачив, як ви мою милу
Звели у глухую могилу...
А дітки?.. О, Боже мій милий?!
Хіба ж і вони согрішили?
Душа вже терпіти не може...
Де ж сила? Де ж сила, мій Боже!
Як гірко про те споминати...
І розуму лучше б не мати.
Лий же, лий горілки й пива...
Лий, шинкарко чорнобрива!
Буду розум заливати,
Буду серце гамувати..

Н. Шамраєв.

Поезії Шамраєва друковалися в „Складках-Альманахах“ Александрова р.р. 1887 і 1893 (на внутрішній окладці 1892) і Вінниковського р.р. 1896 і 1897, а також в „Акордах“, в українському декламаторі „Розвага“ і инш.

Вулиця.

Ой, пье, гуля вся вулиця,
До кобзаря всяк тулиться;
Кобзарь пісень вишукує,
Та голосно вигукує:
„Гей, парубки, дівчатонька,
Оце вам вся порадонька,
Я співами й музикою
Все горе вам розмикаю.
Ой, гра кобзарь, не журиться;
А дід Петро знай хмуриться,
Бо тих пісень про кралечку
Не любе дід ще змалечку.
В школі вчив він указники,
Де писано, що в празники
Не можна, бач, під хатами
Водить танки з дівчатами.
Ой, гра кобзарь, триндикає,
А дід Петро викрикує:
„Кобзарю, цить з музикою;
Штани тобі підсмикаю!
Нехай народ послухає,
Та правдоньки понюхає,
Як я скажу з писанія
Про бісовські плясанія“.
Почав дідусь росказувать,
Та ще й листи показувать,
Що буцім він для памьяти,
Списав колись із грамоти.
Стоїть Петро, росказує
Так, мов квачем розмазує;
А парубок русявенький,
Молоденький, та жвавенький
Край діда став та й дивиться,
Та й кривиться, та й кривиться.
От-от би вже розрюмався...
А далі мов роздумався:
Вхопив листи пописані,
Та лясь Петра по лисині!
„Оце тобі, дідусеньку,
Та за мою Марусеньку,
Щоб не втішав сопілкою,
Не частував горілкою“.

Не журись.

(Пісня)

Не журись, козаче,
Що життя минає!
Хай по йому плаче
Той, хто долю має.
А тобі, мій друже,
Нічого втрачати,—
Не жахайся ж дуже
Дощаної хати.

В ній цвяшки міцнії
Затамують гарно
Золоті надії,
Що зоріли марно.
І не буде знову
Докучного лиха,
Бо в труну соснову
Не загляне й стиха.
Та й жалю не вчиниш
Ти людині жодній,
Як на вік спочинеш
У землі холодній.

Чого я жду?

Чого я жду, чого бажаю?
Кому я жалю завдаю?
І досі сам про те не знаю,
Куди піду я, де сховаю
Журбу пекельную свою.
За лихом лихо наглядає,
Щоб силу без кінця гнітить...
На серце камінь налягає—
А долі все міні немає,
Її ие бачив я й на мить.
За віщо ж так, мій Боже милий,
Судилося конать міні?
І доки ж ждать святої Сили,
Що дух підійме мій похилий
І принесе щасливі дні?

Лірнику.

(Посв. Я. І Щоголеву)

Тяжкі й смутні
Твої пісні
Про бідну нашу долю,
В їх щира річ,
В їх серця міч,
Котре мов стогне з болю.
Чого ж, на жаль,
Одна печаль
В їх оддається тихо?
Міні твій спів
Знов зворушив
На мить забуте лихо.
В міні він зиов.
Хвилює кров
І будить люту думу,
Що сон жене
І силу гне
Вагою сліз та суму.
Лиш ті лихі,
Що вік глухі,
Твою не вчують мову;
Вони всяк час
Були між нас,
Та певно й будуть знову.
Не потурай,
Та гучно грай
На струнах, повних гарту
Щоб од отих
Пісень журних
Було нам не до жарту!
Про рідний край,
Співець наш, грай,
Щоб ми й за давне чули,
Щоб ту гучну
Старовину
Зневажно не забули!
Виводь пісні
Й про наші дні,—
Тебе ми слухать станем
І поготів
Журний твій спів
Любить не перестанем.

Марійка Підгірянка.

Поезії Марійки Підгірянки друкуються в „Літературно-Науковому Вістнику“ і инш. з 1904 року Де які її поезії визначаються гарним граціозним народнім стілем галицької України; у авторки помітна щирість і поетичний дар. Недавно у Львові вийшов збірник її поезій „Відгуки душі“.

Коломийки.

I.

Ой, із гори, з верховини дує вітер, дує.
Чогось в мене, моя нене, серденько бануе.
Чогось в мене, моя мати, вмліває серденько,
Та як лише стане грати сопілка дрібненько.
Сопілочка грає, грає, як би була срібна;
Але ж бо ся виливає коломийка дрібна.
Але ж бо то лине, лине, але ж бо то тужить;
Чогось в мене, моя нене, болить серце дуже...

II.

Та як тая сопілочка заграє, засвище,
Здається, мій товаришу, що родина ближче.
Та як тая коломийка задзвонить в сопілці,
Здається, мій товаришу, що пасемо вівці.
Вітер віє, сонце сяє, овечка пасеться,
А сопілка вигравае, а голос несеться.

III.

Звідси туга, звідти друга, звідтам жалі-жалі;
Лишу, лишу верховину, а сам піду далі.
Ото-сь мене, моя мати, плекала, ховала,
Щоби-сь мене, моя мати, у жовніри дала.
Ото-сь мої кучерики змивала у руті;
Впадуть панам по-під ноги кучерики круті.
Впадуть панам по-під ноги, застелять підлоги,
Вже не будеш, моя мати, кучерів чесати

IV.

А як будеш, моя нене, слати лист до мене,
Пиши його пером срібним, писаннячком дрібним.
Засій його, моя нене, писанням, як маком,
Посилай 'го, моя нене, чорноперим птахом.
Посилай 'го із вітрами з гори на долину,
Роспиши ми словечками рідну верховину.
Роспиши ми ялиною, та й полониною,
Розмалюй ми овечками, та й ще смеречками.
Хай ліщина росов плаче дрібненько, дрібненько;
Хай Черемош реве, скаче, ненько ж моя, ненько!
А я буду лист читати, слізьми обливати,
Та й родину споминати, мати ж моя, мати!

V.

Насіяла дівчинонька в городчику рути,
Та для того легіника, що пішов в рекрути.
До схід сонця посіяла, вечір поливала;
Та для того рекрутика, що його кохала.
Ой, ти руто, моя руто розрослася круто;
Пішов милий у рекрути,—за його не чути.
Пішов милий у рекрути, та й там ся забавив;
Біле личко, чорні брови на Бога оставив.
Було мене, мій миленький, саму не лишати,
Прийшли рано в неділеньку од богача свати.

Каже мати руку дати,—рушники готові...
Сиві очі, чорні брови, бувайте здорові!

VI.

Сіяла я конопельки та густо, гей густо,
Вишивала рушниченьки, та пусто, гей пусто!
Я рушники тонко пряла, шовком вишивала,
Миленькому готувала, нелюбові дала.

Співанки.

I.

По-під гору стежечка,
По-під ліс,
Туди мої співанки
Вітер ніс.
Гей, веселі співанки,
Пишний май,
Вилилися радощі
Через край.
А вже тую стежечку
Сніг припав,
А вже мої жалощі
Жаль приспав.
Де ж ви, мої співанки?
Де ж мій рай?
Вилилися жалощі
Через край.

II.

Спокійна, ясна ніч
Іде з-за гір,
Сіяє вже безліч
Золотих зір.
Моргають зірки ті
Мині раз-в-раз:
Покинь шляхи земські,
Ходи до нас!
Світити з нами меш
На весь обрій,
Тут вічний рай знайдеш,
Вічний спокій...
Пішла би, зорі, я
До вас, до вас...
Тужить душа моя
До неба краєс.
Тонула б в срібній млі,
Світячи в даль,
Та щось мині землі
Так дуже жаль...

---

* * *

Смереко, смереко,
Ото-сь затужила,
То-сь ся задивила,
У ту даль, мов з лелій,
У той край веселий
Далеко...
Смереко, смереко,
Смерекови шуми,
Чи шлеш свої думи,
Де твоя родина
Й де твоя дружина,
Смереко?
Смереко, смереко,
Не шуми так шумно,
Бо і мині сумно,
Й мині болить серце,
І мині, сестрице,
Не легко...
Смереко, смереко,
Зелена, висока,
І ти одинока,
І я одинока:
Обі ми од роду
Далеко...

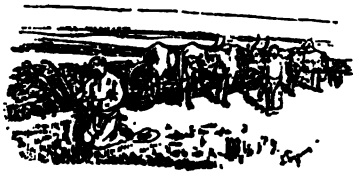

Ще джерела для біографій і характеристики поетів.

Артемовський-Гулак, П.

1) *Огоновський*—Іст. літ. ч. II; 2) *Петров*—Оч. іст. укр. літер. XIX ст.; 3) *Куліш*—Артемовський-Гулак (Основа, р. 1861, кн. III); 4) *Конисский*—Відчити з іст. руськ.-укр. письм. (Світ, р. 1881); 5) *Студинський*—Літерат. замітки (Львів, 1901); 6) *Студинський*—Котляревський і Артемовський (Львів, 1901). 7) Энц. слов. Брокг. і Ефр., т. 2 кн. III; 8) Больш. энц. тов. „Просвѣщенія", т. 2-й; 9) „Вік", т. I (Київ, 1902); 10) *Дашкевич*—Отзыв о сочиненіи г. Петрова „Очерки ист. укр. литер. XIX стол." (Отчет. о 29-м присужденіи уваровских премій. С.-Пб. 1888).

Афанасьев-(Чужбинський), О.

1) *Конисский О. Я.*—Біографична замітка („Зоря" 1887, IV).

Боровиковський, Л.

1) *Огоновський*—Іст. літ. ч. II; 2) *Петров*—Очерки іст. укр. літ. XIX ст.; 3) *Конисский*—Відчити з іст. руcько-укр. письм. (Світ, р. 1881, ч. 8 і 9); 4) Энц. слов. Брокг. і Ефр. т. IV; 5) „Вік", т. I (Київ, 1902); 6) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Глібів, Л.

1) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Головацький, Я.

1) *Огоновський*—Іст. літ. ч. IV; 2) *Пыпин*—Исторія русск. этнографіи, т. III. 3) Энц. слов. Брокг. і Ефр., т. IX; 4) Больш. энц. тов. „Просвѣщенія", т. VII; 5) „Вік", т. I (Київ, 1902); 6) Вступна стаття і коротенька біографія (Руска письменність. III. Твори Марк. Шашк., Як. Голов., Николи Устияновича, Ант. Могильн. Львів, 1906); 7) *Дашкевич*—Отз. о сочин. г. Петрова...

Гребінка, Є.

1) *Огоновський*—Іст. літ. ч. II; 2) *Петров*—Оч. ист. укр. лит. XIX ст.; 3) *Конисский*—Відчити з іст. руськ.-укр. письм. (Світ, р. 1881, ч. 8 і 9; 4) *Коваленко Г.*—Життя Євгена Гребінки („Л.-Н. Вістн.", р. 1899, кн. II); 5) *Лесевич*—Є. П. Гребенка („Днѣпровская Молва", р. 1899; 6) Энц. слов. Брокг. и Ефр., т. XXa; 7) Больш. энц. тов. „Просвѣщенія", т. VII; 8) „Вік", т. I. (Київ, 1902); 9) *Грінченко, Б.*—Оповідання про Євг. Греб. (С.-Пб. 1902); 10) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Грінченко, Б.

1) *Черняхівська-Старицька Л.*—Б. Грінченко. Писання т. I. (Крит. стаття. К. 1905).

Козловський, О.

Мочульский, Мих.—Біографично-Літературний Нарис. (Науковий збірник, присвячений проф. М. Грушевському, Львів, 1906).

Комарова, Г.

Род. 30 марта 1877 р. в г. Острогожську Воронізьк. губ., де її батько, український діяч, був тоді присяжним адвокатом. Вчилася дома. Поезії Комарової друковані, крім „Літ.-Наук. Вістн.", в „Кіевск. Стар.", „Акордах", „Розвазі", „Досвіти. Огнях" і инш.

1) *В. М.*—Галина Комарова—Починок. Од. 1905 („Нова Гром.", 1906, кн. 1); 2) Рецензія Гр. Сьогобочного в „Кіевск. Газетѣ" (1906 р. № 146).

Конисъкий, О.

1) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Костомаров, М.

1) *Огоновський*—Іст. літ., ч. II й IV; 2) *Антонович, Науменко, Беренштам* і инші („Кіевск. Стар.", р. 1885); 3) *Пыпин*—Ист. русск. этногр., т. III; 4) Автобіографія („Литературное наслѣдіе", С.-Пб., 1890); 5) „Вік", т. I. (Київ, 1902); 6) Коротенька біографія (Руска письменність. IV. Твори Амвр. Метл. і Мик. Костомар. Вид. тов. „Просвіта". Львів, 1906); 7) Біографія (Збірник творів Іеремії Галки. Одеса, 1875); 8) *Данилов, В.*—Матер. для біогр. Н. И. Костом. (К. 1908); 9) *Драгоманов, М.*—М. Ів. Костомарів (Льв. 1901); 10) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Котляревський Ів.

1) *Пыпин* і *Спасович*—Исторія слав. литератур., т. I; 2) *Петров*—Оч. ист. укр. литер. XIX ст.; 3) *Огоновський*—Істор. літер. ч. II; 4) *Дашкевич*—Отзыв о сочин. г. Петрова „Оч. ист. укр. лит. XIX ст." (Отчет о XXIX присужденіи уваровских премій С.-Пб. 1888); 5) Энц. слов. Брокг. и Ефр., т. XVI; 6) *Стешенко, И.*—Поэзія Котляревскаго.—И. П. Котл. и Осипов.—Котляр. в свѣтѣ критики (К. 1898); 7) *Житецкій, І.*—Энеида—Котляревскаго и древнѣйш. список ея в связи с обзор. малорусск. литер. XVIII вѣка. (К. 1900); 8) *Стешенко, И.*—Ив. Петр. Котляревскій, автор укр. „Энеиды". Критич. біогр. (К. 1902); 9) „Вік", т. I. (Київ, 1902); 10) Больш. энц. тов. „Просвѣщеніе", т. XI; 11) Бібліографичний показчик видань Котляревського творів та писань про його: I Відділ А.—Видання творів Котляревського. II Відділ Б.—Що про Котляревського та його твори писано („На вічну памьять Котляревському". Літерат. збірник Київ, 1904 р.); 12) Коротенька біографія (Руска письменність. I. Твори Ів. Котляр., Петр. Артемовск.-Гулака, Євг. Гребінки. Видан. тов. „Просвіта". Львів, 1904); 13) *Гординський, Я.*—Причинки до студій над „Енеідою" І. Котляревського. 1 ч. (Коломия, 1907)

Кузьменко, П.

1) Больш. энц. тов. „Просв.", т. XI.

Кулик, В.

Дашкевич—Отз. о соч. г. Петрова...

Кулiш, П.

1) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова... 2) *Ш-ов, Н.*—У могил. П. А. Кулиша и В. М. Бѣлозерскаго. (К. 1899); 3) *Данилов, В.*—П. А. Кулиш и „Кіевск. Стар." под ред. О. Г. Лебединцева (К. 1908); 4) *Грінченко Борис*: До історії Кулішевих „Досвіток" (Науковий Збірник, присвячений проф. М. Грушевському, Львів, 1906).

Мальований, В.

Симоніна, М.—Бувальщина—спомини („Літ.-Наук. Вістн.", 1908, IV).

Метлінський, А.

1) *Огоновський*—Іст. літ., ч. II; 2) *Петров*—Оч. іст. укр. літ. XIX ст.; 3) Энц. сл. Брокг. и Ефр., т. XIX; 4) Больш. энц. тов. „Просвѣщ.", т. XIII; 5) „Вік", т. I. (Київ, 1902); 6) Коротенька біографія (Руска письменність. IV. Твори Амвр. Метл. і Мик. Костомар. Видан. тов. „Просвіта", Львів, 1906); 7) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Могильницький, А.

1) Энц. слов. Брокг. и Ефр., т. XIXa; 2) Больш. энц. тов. „Просвѣщ.", т. XIII; 3) Коротенька біографія (Руска письменність. III. Твори Марк. Шашк., Як. Голов., Николи Устиянов., Ант. Могильн. Вид. тов. „Просвіта". Львів, 1906).

Навроцький, О.

1) Энц. слов. Брокг. и Ефр., т. XX; 2) Больш. энц. тов. „Просвѣщ.", т. XIII.

Старицький, М.

1) *Грушевський, С.*—Сучасне українське письменство. („Л.-Н. В.", 1908, XI); 2) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Українка, Л.

Грушевський, С.—Сучасне укр. письменство. („Л.-Н. Вісти.", 1906, XI).

Устіянович, М.

1) Энц. слов. Брокг. и Ефр. т. XXXV; 2) Вольш. энц. тов. „Посвѣщеніе", т. XIX; 3) „Вік", т. I (Київ, 1902); 4) Коротенька біографія (Руска письменність. III. Твори Марк. Шашк., Як. Головацьк., Николи Устияновича, Ант. Могильн. Вид. тов. „Просвіта". Львів, 1906).

Чарнецький, С.

Родився 1881 р. в Шменьківцях на галицькому Поділлю. Народню й середню школу скінчив у Станиславові, опісля перейшов у Львів на техничні студії. Скінчивши їх, в 1907 поступив на службу в техничному одділі краєвої управи... Втративши рано батьків, попав під польське окруження і вплив, і перші поезії писав польською мовою. І тільки, коли почалась у Львові гаряча боротьба за український університет, у його прокинулась українська свідомість. І з того часу він пише українською мовою поезії, критичні і инші статті. Перші його поезії з циклю „Літні ночі" були надруковані в „Молодій Україні" 1899 (а не 1901 р.). Потім його поезії друковалися в „Руслані", в „Буковині", „Акордах", „Світі" і инш. Чарнецький належить до видавництва „Молода Муза" (у Львові). В 1908 р. це видавництво видало першу збірку його поезій „В годині сумерку"...

Чубинський, П.

1) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова...

Шашкевич, М.

1) *Огоновський*—Іст. літ. ч. II; 2) *Конисский*—Життя і значіння М. Шашкевича і в додатку матеріяли і замітки до генези руcько-народн. відродження в Галичині (Льв., 1886); 3) Энц. слов. Брокг. и Ефр., т. XXXIII; 4) „Вік", т. I. (Київ, 1902); 5) Вступна стаття і коротенька біографія (Руска письменність. III. Твори Маркіяна Шашк., Як. Голов., Николи Устиянов., Ант. Могильн. Вид. тов. „Просвіта" Львів, 1906); 6) Житє і значіне М. Шашкевича, на память 50-х роковин його смерти. (Льв., 1893); 7) *Дашкевич*—Отз. о соч. г. Петрова... 8), *Михайло Тершаковець*—Причинок до студій над М. Шашкевичем („Науковий Збірник, присвячений проф. М. Грушевському", Львів, 1906).

Шевченко, Т.

1) *Дашкевич.*—Отз. о соч. г. Петрова (1888); 2) Шевченко, Т. (Біограф. бібл. Павленкова. Спб. 1891—1901); 3) *Горленко, В.*—Шевченко живописець и гравер (Южно-русскіе очерки и портреты, К. 1898); 4) *Берентштам, В.*—Шевченко и простолюдины, его знакомцы (из встрѣч и воспоминаній, К. 1900); 5) *Андріевскій, А.*—Поминки Шевченка в сорок. годовщ. его смерти 26 февр. 1901; 6) *Іванов, І. І.*—Новая культурная сила. Рус пис. XIX в. Спб., 1901; 7) *Франко, Ів.*—Шевченко героєм польської революційної легенди, Льв. 1901; 8) *Стороженко, Н.*—Из области литературы. Статьи, рѣчи, рецензіи. М. 1902; 9) *Комаров, М.*—Т. Г. Шевченко в литературѣ и искусствѣ (Од. 1903); 10) *Сірко, Ф.*—Т. Шевченко і його думки про громадське життя. Льв. 1904; 11) *Добролюбов, Н. А.*—Сочиненія, т. III, Спб. 1905; 12) *Драгоманов, М.*—Шевченко, українофили і соціялізм, Льв. 1906; 13) *Єфремов, С.*—Офіціяльна російська критика на Шевченка в 1865 р. (Науковий збірник, присвячений проф. Грушевському, Льв., 1906); 14) *Домашицький, В.*—Критичний розслід над текстом „Кобзаря" (К. 1907); 15) *Єфремов, С.*—Шевченко і укр. письменство К. 1907; 16) *Єфремов, С.*—Т. Шевченко, життя його та діла (К., 1908).

Хронологичний покажчик, коли вперше були надруковані твори поетів.

1798
1. Котляревський, Ів.
1817
2. Артемовський-Гулак, П.
1829
3. Боровиковський, Л.
1831
4. Гребінка, Євг.
1835
5. Шашкевич, М.
1836
6. Устіянович, М.
1837
7. Головацький, Я.
1838
8. Могильницький, А.
9. Костомаров, М.
1839
10. Метлінський, А.
1840
11. Шевченко, Т.
1841
12. Афанасьєв-Чужбинський, О.
13. Забіла, В.
14. Корсун, О.
15. Петренко, М.
1843
16. Думитрашко, К.
17. Куліш, П.
18. Щоголів, Я.
1848
19. Александров, С.
20. Макаровський, М.
1853
21. Глібів, Л.
1859
22. Кузьменко, П.
1861
23. Александров, В.
24. Конисський, О.
25. Кулик, В.
26. Мова, В.
27. Руданський, С.
28. Навроцький, О.
29. Федькович, Й.
1862
30. Вербицький, М.
1863
31. Воробкевич, С.
1865
32. Старицький, М.
1867
33. Левицький, О.
1868
34. Воробкевич, Г.
1871
35. Чубинський, П.
1872
36. Устіянович, К.
1874
37. Франко, І.
1876
38. Білилівський, К.
39. Манжура, І.
40. Пчілка, О.
1879
41. Масляк, В.
1880
42. Грабович, І.
1881
43. Грінченко, Б.
44. Шнайдер, Ю.
1883
45. Вовенко, А.
46. Кононенко, М.
47. Корженко.
48. Нищинський, П.
1884
49. Жарко, Як.
50. Попович-Боярська, К.
51. Українка, Л.
52 Ценглевич, К.
1885
53. Вердяев, С.
54. Дніпрова-Чайка.
55. Маковей, Й.
56. Ухач-Охорович, К.
1886
57. Залозний, П.
58. Маслов-Стокіз, В.
59. Панченко, П. (в полов. 80 р.).
60. Самійленко, В.
61. Старицька-Черняхівська, Л.

1887

62. Ємчинський, М.
63. Колесса, О.
64. Річицький, П.
65. Романова, О.
66. Шамраєв, Н.
67. Шелухин, С.

1889

68. Вівторок.
69. Ганин-Буцманюк, І.
70. Кримський, А.
71. С. Олександра.

Поч. 90-х р.р.

72. Грабовський, П.
73. Славінський, М.
74. Стешенко, І.

1890

75. Кернеренко, Г.
76. Щурат, В.

1891

77. Галка, О.
78. Голота, П.
79. Загірня, М.
80. Яричевський, С.

1892

81. Липа, І.

1893

82. Вороний, М.

1894

83. Галіп, Т.

1895

84. Лепкий, Б.
85. Ружний, І.
86. Чернявський, М.

1897

87. Залізняк, В.
88. Крижан-паша.
89. Мальований, В.

1898

90. Кибальчич, Н.
91. Козловський, О.

1899

92. Карманський, П.
93. Кузьменко, М.
94. Мандичевський, Є.
95. Чарнецький, С.

1900

96. Вдовиченко, М.
97. Волох, С.
98. Доорохольський, О.
99. Коваленко, О.
100. Комарова, Г.
101. Милорадович, В.
102. Пачовський, В.

1901

103. Козачка
104. Шелудько, Ф.

1902

105. Луцький, О.

1903

106. Коковський, Ф.
107. Мартос, С.
108. Плющ, О.

1904

109. Підгірянка, М.
110. Черкасенко, С.

1905

111. Алчевська, Х.
112. Будяк, Ю.
113. Волошка, Л.
114. Олесь, О.
115. Романченко, Т.
116. Супруненко, Г.
117. Теняненко, П.

1906

118. Жук, М.
119. Капельгород
120. Капій, М.
121. Оріенко, І.
122. Онацький, Н.
123. Твердохліб, С.
124. Філянський, М.

1907

125. Алешко, В.
126. Гай, П.
127. Сохачевська, Л.
128. Тарноградський, В.
129. Чупрінка, Г.
130. Шаповал, М.

1908

131. Мазюкевич, П.
132. Морозівна, В.
133. Петрушенко, Ф.
134. Цебрівський, В. (в рос. Україні).

Оглав

стор.

Александров, В.
- Кедр (з Гейне) 326
- Моя могила 324
- Пісня про гарбуза 328
- Притча Христова про сіяча 323
- Розбите серце (з Гейне) 327
- Співанка (з Гейне) 325
- Українська мелодія (з Висоцькаго). . 326

Александров, С.
- Вовкулака (Уривок) 249
- До земляків 247
- Наїздився та нагулявся 255
- Роздача корову 252

Алешко, В.
- Думка 1177
- Елегія 1178
- По весні 1175
- Сліпець прозрів 1176

Алчевська, Х.
- Акації білі 1090
- Все життя оддала 1092
- До збуджених надій 1090
- До Кобилянської 1091
- Душа—це конвалія ніжна 1089
- Мімоза 1090
- Молодая та весела 1091
- Пісні лілії 1087
- Хрізантеми схилялись 1089
- Чи бачиш? 1089

Артемовський-Гулак, П.
- Батько та син 42
- До Пархома 57
- Пан 41
- Пан та собака 48
- Рибалка (Укр. балада) 41
- Рибка (Байка). 58
- Солопій та Хівря 53
- Твердовський (Балада) 43

Афанасьев, О.
- Гребінці 188
- Дівоцька правда 190
- Думка 190
- Мов синяя стрічка, Донець під горою. 191
- Огнище 191
- Ой, у полі на роздоллі 189
- Шевченкові 187

Бачинський, М.
- Братчики 692

стор.
- Вперед, гадкої 691
- Минули літа! 692
- Непогода 689
- Побратимові 691

Бердяєв, С.
- Вночі 627
- До України 629
- Моїм синам 628
- Пізно 628
- Святоіванські огні 630

Білиловський, К.
- Дайте бо жить 467
- Дівочий жаль 470
- Елегія 467
- З Альпів 466
- Клим Ганеба 465
- Минулись скорботи 468
- Моя пісня 463
- Над могилою 469
- Невгамонна 463
- Пісня поета 470
- Праведник 464
- Суш 468

Бобенко, А.
- До України 518
- Запряжений кінь 517
- Марні сльози 519
- На півночі 518
- Над могилою Котляревського 520
- Не стою я під липою 519
- Обов ми, серце 517
- Отаман 521
- По Італії 522

Боровиковський, Л.
- Багатий-бідний (Байка) 61
- Будяк (Байка) 64
- Волох 61
- До друкаря 62
- Клим 62
- Крила у вітряка 62
- Метелик (Байка) 64
- Чорноморець 63

Будяк, Ю.
- Весною 1081
- Горе 1079
- До кобзи 1075
- До матері 1081
- До старших братів 1085

Дома і люди (Поема) 1077
Ідилія 1083
Моє життя 1075
Пісня колискова 1082
Сон і дійсність 1076
Сонце 1080
Хмара 1086

Вдовиченко, М.

Вже замовкли денні гвари 996
Душа болить 995
З В. Галека 995
Стах (з Коноплицької) 996
Я ще живий 993

Вербицький, М.

Веснянка 342
Додому 339
Невольник 341
Ой, квіточка під росою 344
Плач Ярославни 343

Вівторок.

З листа до матері 731

Волох, С.

Вечірня зоря 1003
З Козлова (Невеселі думки) 1003
З Хвощинської (Спитавши розум свій) 1004
Кохання—слово чарівне 1001
Три тости 1001

Волошка, Л.

Колись були 1109
Матері 1112
Спогад 1110
Чари весни 1107
Хто ти, я тебе не знаю 1110
Шевченкові 1111
Я думала—серце на віки 1109

Воробкевич, С.

Заграй 349
Молодосте, одрадосте 350
Над Прутом 350
Рідна мова 348
Там в долі 347
Там на розі 348
Тепер аж догадалась ти 247

Воробкевич, Г.

З думи „Берестечко" (Уривок) . . . 381
Мої думи 382
Моя дума 383
Сон 381

Вороний, М.

Vae victis! 840
До моря 854
Євшан-зілля 848
Знов стелеться передо мною 837
З циклю „За брамою раю", I, II, III, IV. 859
Ікар 855
Краю мій рідний! 852
Легенда 853
На озері 858
На скелі 856
Невже ж всесильне царство Аріманa? 839
Ніч (Уривок з поеми) 854
Нігого! 859
Осокорі, I, II, III 841
Палімпсест 857
Соловейко 844
Сонце заходить 845
Sphärenmusik 846
То літньої ночі було 847
Хвиля 857
Хмари 843
Холодні хмари заляглн блакить . . 838
Чи памятаєш? 858
Я її в домовину живу поховав . . . 8?7

Гай, П.

Дума 1172
На кручі високій 1170
На провесні 1169
Невольник 1172
Показував людям я серце 1171
Розбиті надії 1171
Спомини 1169
Хмарка 1171

Галіп, Т.

Веснянка 865
Думка 865
Intermezzo 868
Коляда 866
На росході 870
Пісня з села 868
Туга 867
Убогий край 869
Чужинець 867

Галка, О.

До кобзаря 809
Заспівали козаченьки 808
Паничеві 807
Під Херсоном 810

Ганин-Буцманюк, Ів.

Не чекай мене! 728
Сонному серцю 727
Хлопець-музика 725

Глібів, Л.

Бджола і мухи 262
Вечір 260
Вовк та мишеня 261
Вовк та ягня 265
Горлиця й горобець 272

Громада 271
Жаба і віл 267
Журба 259
Орачі і мухи 263
Осел і соловей 269
Лисиця і ховрах 264
Собака і кінь 268
Соломьяний дід 268
У степу 273
Чиж і голуб 270

Головацький, Я.

Весна 102
Два віночки 100
Ой, сумна-сь, сумна темна ніченька . 99
Річка 101
Туга за родиною 99

Голота, П.

До долі 813
Скорбна дума 813

Грабович, І.

В задумі 487
Війна 486
Люби 486
На добра-ніч 483
На родині 483
Не вернесь 483
Полечу в той край 484
Чого я бажаю 485

Грабовський, П.

Батькова рада 761
Виходиш ти із рідної оселі (з Леопарді). 768
В червоним убранні (з Ади Негрі) . . 773
Доля 755
До матері 756
Дочка до матері 762
Душею я вчора оджив 768
Заспів 755
Знову сонце, зелень, квіти (з Чавчавадзе) 761
Їх сотні, тисячі (з Ади Негрі) . . . 758
Кобзарь 769
Коли часом бенкет 762
Магнат (з Петефі) 763
Не росцвівши, квіти зжовкли . . . 767
Ні, не спинять серця втрати 766
Пісня про сорочку (з Томаса Гуда) . 770
Покинута (з Г. Луйга) 763
Рідний краю, діток маєш (з Мікель Анджело) 772
Розвага 756
Роси (з Конопницької) 764
Ростьохкався соловейко 757
Рученьки навхрест поклав ти . . . 760
Сироти 765
Смілі майстрі 767
Сон 755
Сон черниці (з Апухтина) 765
Співцеві 760
Ти вітала тут, доле щаслива 770
Ти мині признався (з Ади Негрі) . . 757
Угамуйсь, моє серце 769
Хай темніють видноколи 756

Гребінка, Є.

Ведмежий суд 77
Віл 77
Ворона і ягня 74
Грішник 78
Дядько на дзвініці 78
Лебідь і гуси (Байка) 71
Могилини родини 75
Рибалка (Байка) 67
Рожа та хміль (Байка) 69
Соловей (Байка) 72
Сонце та вітер 73
Сонце та хмари 69
Українська мелодія 75
Цап 70
Човен 68

Грінченко, Б.

Блискучії зорі 499
Великий день (Мельницький) 493
Весна 499
Вночі на могилі 503
Вона співа 497
Деспо (переспів) 506
До праці 494
Землякам 495
І згадались мині 497
І молилася я 494
Квітчані сльози 491
Лісовий царь 502
Не гордуй ти життям 496
Не лякайсь 504
Отаман Музика 500
Переспів (з Гейне) 504
Про пшеницю (з Боровиковського) . 498
Промінням усе золотило 495
Серед поля 491
Хлібороб 492
Смутнії картини 503

Дніпрова Чайка.

Безщасна 616
Вурун 619
Буря 620
Єрихонська рожа 618
Зірка 623
Ліки 619
Мати 613

Мури 617
На Лимані 621
Нічною добою 622
О, дужий 918
Щербата 622

Доорохольський, О.
Не співай нам тепер, бандуристе . . 997
Ніч, ніби день той 998
Поле, давно вже плугами поране . 997
Рідний, окривджений краю 999
Я вмру і вже, здається, скоро . . . 1000

Думитрашко, К.
Змій 1220
Золотоноша 1223
Поминки 1217
Часи 1217

Жарко, Я.
Балада (на позич. мотів) 591
В небесах 595
Вовк та журавель 589
Грім ударив 594
Заєць та дяк 593
Ой, дайте мині 590
Ой, полети, соловейку 591
Проминуло літо 591
Рябко 589
Терен 589
Хмара 587
Чайка 594

Жук, М.
До України 1134
Королева 1132
Стогне вітер 1133
Чом я не сон 1129
Щодня я про тебе співаю 1132
Я кохаю тебе 1131

Забіла, В.
Вітер 173
Осінній вітер 171
Пугач 170
Соловей 169
Туга серця 174
Човник 172

Загірня, М.
Моє щастя 818
Я для краю свого працював 817

Залізняк, В.
Дивний край 912
До бандури 913
Колисанка (з минулого) 914
Мій край 910
Ніч 909
Страшне створіння 912
Чіє? 911

Залозний, П.
Вітер з півночі 675
В парі 679
В самоті 677
Дніпро 675
З Лермонтова (Зустрілися на сході сонця) 676
З Лермонтова (Коли у погляді твоєму). 676
За сестрою 677
Звірья 678
Ішла недоля степом 679
Місяць та зорі на небі 680
Наша слава 682
Отак і дні мої минули 681
Сиротина! Боже добрий! 681
Спомни 681
Чого я сумую 680

Капельгородський, П.
В степу ніччу 1122
Вьязень (з Лермонтова) 1117
Друже, брате мій (з Надсона) . . . 1116
Збірання податків (з Беранже) . . . 1119
Ніччу 1120
Не сумуй! 1118
Осінь 1116
Пісня 1118
Пісня знесиленого серця 1115
Плугатирь 1113
У негоду 1121
Хмари 1120

Капій, М.
Весною 1126
З синіх гір 1125
З циклю „Ізраіль". (Фрагмент) . . . 1126
Не питайте 1128
Прийди до мене 1123
Росцвілися квітки 1125
Я гадав, що по днях 1126

Карманський, П.
Бурлацька 955
Віють вітри 953
За все, за все прийми подяку . . . 957
За скоро ви, квіти 956
Ідеш од мене 958
Мати 954
Не плачте, скорбні 960
Одійду з-по-між вас 956
Ой, люлі, люлі, химерний смутку! . . 951
Ой, нависли чорні хмари 952
Ой, ті хвилі грози й муки 957
Поник головою на зимній грати . . . 959
Снуюсь самотою 959
Тебе нема! 952
Як неоперену пташину 958

Як побачиш сліпця 953
Як хвилі розбиті 951

Кернеренко, Б.

Mädchens Wunsch 806
Марне дожидання 799
Мрії (з Надсона) 801
На все своя пора 799
На чужині 800
Певному другові 799
Пісок та зірки 804

Кибальчич, Н.

Весняна ніч 931
Голоси 936
З тюремних мотивів (із нашої муки) . 932
З тюремних мотивів (Чисте небо) . . 937
Маленька пісня 933
Он хвиля людська 937
Осудили її 935
Робітнику, чуєш? (переспів) 937
Сон 933
Співи на Івана Купала 938
Такі ніжні квіти 935
Читаючи слова, написані в останнє (переспів) 936
Шелестіння очерету 934

Коваленко, О.

Без неї 969
Біла намітка (з Гартмана) 964
Буря 976
Весняні дні 974
Гибель байдака 963
Голова (з Верхарна) 963
Дивися 971
Зімою в парку 970
Зімою в селі 972
Мій син (з Аді Негрі) 968
Музика 973
Над морем 973
На проводи 969
Немов царівна у вінку 971
Сакія-Муні (з Мережковського) . . . 966
Серед праці 961
Сховалося сонце (елегія) 696
Фантазія 974
Я рік в самоті 972

Козачка.

Далеко од рідного краю 1017
До журнала 1016
Душа болить 1016
На позичений у Горького мотів . . . 1009
На чужині 1014
Не дивися на мене з погордою . . . 1012
Не для мене вони 1013
Ой, минула весна моя 1013
О ні, не те 1015
Переспів (з Никитина) 1018
Про сонечко ясне (з П. Я.) 1012
Роби й роби! 1014
Тим бандура моя (з П. Я.) 1013
Тихо, серце 1015
Цю ніч мені снилось (з П. Я.) . . . 1011
„Чи не час, брати, нам одпочити?“ (з П. Я.) 1017

Козловський, О.

Весілля 926
Дві бурі 927
До костомахи 930
До пташки 926
За що? 928
Козачок 928
Прощог 928
Цвинтарок 929
Чорна думка 928

Коковський, Ф.

Високі, счорнілі, небілені стіни . . . 1042
До... (Із. Франке) 1041
Із „сінньої сімфонії“ 1039
Куйся, щастя! 1041
Я візьму в руки величезний молот . 1042

Колесса, О.

В світ за очі 711
Наші пісні 714

Комарова, Г.

Весна 985
Гіпатія 988
Коли душа твоя горить 987
Не завжди хмари 986
Пісня козачки 987
Похорон 992
Роспустилися пишні гранати 990
Скотилася зірка із неба 991
Т. Шевченко 990

Кониський, О.

Божевільна 278
В ясну ніч 281
Вітер 282
Думка 284
Моє бажання 282
Молитись хочу 283
Не призивайте всує Бога 277
Ой, поля, ви, поля! 283
Проповідь на горі 285
Ратай 281
Сиротина 280
Сподівання 279
Я не боюсь тюрми 279

Кононенко, М.
Батурчнські руїни 537
В осени 541
Весна 533
Вечір 541
Діти 539
За думами дума 535
За нелюбом 542
Завтра 534
Заповіт Ярослава Мудрого 538
Засватаній дівчині 544
Осінь 543
Після дощику в суботу 540
Свобода 536
Сирота 536
Корженко.
В борні 530
Все твоє 526
Дуб 527
Поворот тата (з Міцкевича) 528
Та дармо серцем 525
Умерла, спить 527
Корсун, О.
Мана 1211
Скажи, брате, кобзареві 1214
Костомаров, М.
Голубка 117
Грецька пісня 116
Давнина 118
Єврейська співанка (з Байрона) . . 115
Журба єврейська (з Байрона) . . . 120
Зорі 119
На добра-ніч 115
Туга 118
Хмарка 119
Котляревский, Ів.
Еней в Сицилії 20
Еней у Дідони 23
Жарти Юнони 27
Ода до князя Куракина 34
Похорони Троянців 29
Початок Енеєвої мандрівки 15
Крижан-паша.
Вечірні думки 919
З-за високих гір 918
Садочок і стежка 920
Сирітка 917
Кримський, А.
Буває иноді, що сонце 747
В горах Ліванських 739
Горді пальми 740
Далека царівна (з Ростана) . . . 741
До поета 741
Дивувала зіма 743
Забрався я на шпиль 750
Знову серце заболіло 740
З червоним блиском місяць 748
Мій краю, за тебе принять не лякаюсь. 742
На душі якась трівога 748
На півночі 744
Немов дві храпли 747
Не раз було 748
Стрілець (з Гейне) 742
Опівночі 742
Ох, арабські фоліанти 746
Переддосвітня година 749
Повідають люди 743
Поезіє, супутнице моя! 745
Проклята смоковниця 745
Стінний календарь (на турецьку тему) 744
Чи не за морем моя доля? 745
Кузьменко, М.
Вишнівка 945
Капости 947
Минуле 948
На тім світі (з народнього) 946
Пісенька 945
Рай та пекло 943
У кожного в світі 947
Кузьменко, П.
Погане поле (легенда) 1227
Три дороги 1230
Кулик, В.
В мене серце до любови 318
Весна на хуторі 315
Загублені душі (Балада) 319
На смерть Шевченка 317
Нетяга 318
Столітній запорожець 316
Куліш, П.
Ворожіння 203
До кобзи 204
Заворожена криниця 213
Заспів 197
Квіти з сльозами 207
Козацька хата 201
Кумейки 211
Молитва 200
Муза 197
Нагулялося по небу 200
Народня слава 206
На чужій чужині 205
Поет 205
Про зелені садки, про пахучі квітки. 198
Серце моє тихе 210
Старець 208
Степ 198
Что есть мне і тебе, жено? 202
Шукання-викликання 199

Левицький, О.
Любов 377
Наша надія 376
Під вечір 376
Сповідь 375
Лепкий, Б.
Буває, тужу за тобою 896
Ввечері у хаті 898
В задушні дні 897
Вночі 897
Дивний сум і журба 902
З циклю „Над рікою", I—IV 899
Коли в саду листок 894
Колисав мою колиску 901
Минеться ніч 896
Ой, зриваю руту в гаю 895
Подорожній 898
По-меж нами море сине 895
Finale 899
Як сонце згасне 893
Липа, І.
Із Надсона (Чи мана, а чи щастя) . 827
Люблю людей 827
Море 830
Навіщо тюремні грати (переспів) . . 820
Ой, голівонько бідна (переспів) . . . 828
Парус (з Лермонтова) 828
Суд визволеного краю 831
Луцький, О.
З пісень кохання 1029
І стало жаль мені 1031
На верхах 1033
На цвинтарі (з Птачовського) 1032
Нехай шаленим шумом хвиль 1032
Осінь 1031
Стільки днів погідних 1032
Мазюкевич, П.
Бажання 1202
Весна, а небо зовсім не весняне . . 1204
Серенада 1201
Спочинь 1203
Макаровський, М.
Весілля 240
Любощі 235
Маковей, О.
Бодай, тебе, пань-матко, Єво 611
В мою одиноку хатину 608
Візита 606
Давно-давно моє вже тіло 609
Думка 605
Елегія 599
І я умію пісню 605
Камьяна епоха 603
Коли б я польським графом був . . 600
Людей 603
Метеор 610
Наді мною листя 611
Некрут 610
Ой, дівчино, кохана 607
По-над хмари 604
Природа 601
Semper idem 607
Серна 606
Смерть 602
Сон 604
Туга 612
Хрест 602
Хто тобі дав 608
Мальований, В.
Не потурай 907
Мандичевський, Є.
Галицьке село 942
Із циклю „На весні", I—III 939
Серед піль 942
У воді 941
Манжура, Ів.
Бурлака 442
До музи 438
Дума 437
Лелії 436
Нечесна 441
Перший сніг 447
По весні 438
Ренегат 443
Сон 448
Старосвіцька молитва 439
Степ 435
Уривок 440
Мартос, С.
Дума 1037
З прожитого 1036
Очі 1035
Розбитий човен (з польської) . . . 1035
Хвостик (з А. Франка) 1037
Щастя 1038
Маслов-Стокіз, В.
Молодо-старечі пісні 640
Пісня пісень 637
Масляк, В.
О, незабудь 479
Під осінь 480
Соловейко 478
Старі і нові чоботи 475
Упала 478
Чи винен я? 477
Що мене болить 477
Метлінський, А.
Бандура 124

Буря 125
Дорога (з Вітвицького) 123
Козачі поминки 125
Сирітка 121
Старець 126

Милорадович, В.

Душа рветься, зрина 1005
Мавританський каліф (з Гейне) 1007
На Брокені (з Гейне) 1006
Не цілуй, угляднть місяць (з Майкова) 1006
Тільки стане примеркати (з Фета) . 1006
Ясна ніч (з Фета) 1005

Мова, В.

В холодній хаті 310
Заповіт засланця 309
Ковачий кістяк 307
Три деревини 311

Могильницький, А.

Згадка 109
Образ стародавнього Галича 111
Побіда 112
Потік Скитець (уривок) 111
Рідна мова 107

Морозівна, В.

Весною 1205
В моїй душі багато звуків 1206
Ніч 1205

Навроцький, О.

З Гейне 1233
Поле моє, поле 1233

Нищинський, П.

Антігона (Софокла) 406
Єсть на світі пребагато (з Антігони). 399
З Іліади 399
Не можна нам віку людського (з Антігони) 400
Пісня друга Одисеї (уривок) 400
Пісня пьята Одисеї (уривок) 404

Огієнко, Ів.

Все падає листя 1145
Давно це було! 1146
Життя голодне, одиноке 1141
Не питай 1143
Могутній орел 1144
Мої пісні 1145
Стара я, безсила 1144
Я квітку барвисту 1143

Олесь, О.

Айстри 1057
В болотах жаби 1059
В провалля роспачу 1071
Єсть квіти такі 1068
З журбою радість обнялась 1066
З Кримських образів 1069
Затремтіли струни 1067
Зімою 1065
Искра 1060
Казка ночі 1067
Конвалія 1060
Лебединій зграї 1073
Моїй матері 1069
Над морем 1070
Нехай обдурений 1073
О, ніч чудовна 1071
О, ще не всі умерли жалі 1068
Ой, не сійтесь сніги 1060
Пекло, здавалось 1059
Порвалися струни 1067
Сонце на обрії 1066
Срібні акорди 1071
Ти знову у мене 1072
Того, що любе він 1074
Хай вона грає 1072
Хай наші вчинки божевільні 1068
Хвиля 1062
Хто нам казати не давав 1065
Хтось ударив без жалю 1074
Чари ночі 1061

Онацький, Н.

Ковалева пісня 1138
Орел 1140
Осінь 1135
Січі 1137
Хотів би тебе 1138

Панченко, П.

Вітерець наче спить 687
Крилатий час 685
Молодим сіячам 688
Рідний край 685
Якби я знав її душі пустоту 686

Пачовський, В.

Дзвонять дзвони 980
Жайворон 980
Жалість 981
Мадьярові Бодорові Алядорові . . . 983
На дворі вітер дув 979
Ой, щебечуть соловії 979
По тучі 984
Фінал 983
Чому то, як море хвилює 979
Я обвитий у свитину 980
Я плакав у сні 982

Петренко, М.

Весна 181
Дивлюся на небо та думку гадаю . . 178
Думи мої, думи мої 182
Минулися мої ходи 183
Тебе не стане в цих місцях . . . 177
Туди мої очі, туди моя думка . . . 179
Чого ти, козаче, чого ти, бурлаче . 180
Як в сумерки вечірній дзвін 179

Петрушенко, Ф.
Коваль 1207
Великдень 1207
Здоров будь, ранку 1208
Підгірянка, М.
Коломийки, I—VI. 1243
Смереко, смереко 1246
Співанки I, II 1245
Плющ, О.
Бажання 1046
Вродини хліборобського сина . . . 1045
Заспів 1043
Не вітер вие, завиває 1046
Ще раз розбилися надії 1045
Попович-Боярська, К.
Де Бог мій? 583
Ой, не йду я до ворожки 584
Покинь 584
Стоїть умерти 583
Пчілка, Ол. (Косач).
Волинські спогади 451
До кобзаря 458
Ніяково 455
Перед блакитним морем 452
Пісні минулого 453
Пророк 456
Прощання 455
Рідне слово 460
Сонет 452
Хустина 453
Річицький, П.
Гульня 1238
Любіте своїх ворогів 1237
Царь Мідас (стародавня легенда) . . 1235
Романова, О.
Весілля Мороза 724
Зів'яляе листя 724
Легенда 717
Літня ніч 720
Святання Мороза (зіміяя казка) . . 721
Сльози 721
У сповідальні 719
Романченко, Т.
Зімою 1103
Не зітхай 1105
У ночі од журби 1106
Чаруй мене ти, нічко ясна 1106
Чому, горе 1105
Я йшов 1105
Руданський, С.
Гей, бики 291
Голе, голе моє поле 295
Господарь хати 296
До дуба 302
Звела мене не біда 303
Наука 300
Ні зле, ні добре 293
Пекельна смола 297
Піп і жид 294
Пісня 298
Псалом 136 299
Страшний суд 297
Ти не моя 298
Треба всюди приятеля 294
Чи голосна церква 293
Чумак з мазницею 296
Ружний, І.
Листок 905
Минуле 903
Товаришові 904
С., Олександра.
Він голубом сизокрилим 729
Пісня 730
Самійленко, В.
Божий приклад 657
Геростратт 643
Горе поета 653
Грішниця 650
До поета 655
Ідеальний публицист 653
Людськість 656
Найдорожча перлина 655
На печі (Українська патріотична дума) . 659
Непевність 652
Орел 650
Патріота Іван 651
Пригода 652
Сенатор (з Беранже) 658
Україна (Марш) 649
Царь Горох (з Беранже) 661
Славінський, М.
Гарну рядоньку давали (з Гейне) . . 777
Злякалася квітонька лотос (з Гейне) . 777
З „Прометея" Гете 780
Коли розлучаються двоє (з Гейне) . 775
На личеньку у тебе (з Гейне) . . . 776
Панна Клара (з Гейне) 778
Пьяніть себе 780
Якби тільки квіточки знали (з Гейне) . 777
Сохачевська, Л.
Моя смерть 1168
Сумна хатина 1167
Старицька-Черняхівська, Л.
Вже блакитне сяйво світу 668
Заспів 670
З Надсона 667
З Сафо (уривок з поеми) 667
І співи, і сміхи (з Гейне) 669
Наді мною ліс шепоче 666
На скелі похмурій край моря сижу (з Гейне) 670

Отруєні пісні мої (з Гейне) 668
Під чорним вітрилом корабль мій пливе (з Гейне) 669
Скільки раз казав я долі (з Гейне) . 669
Сповідь Наливайка (з Рилєєва) . . . 665
Ти такі книжки друкуєш? (з Гейне) . 668
Як станеш ти, любко, подружжям моїм (з Гейне) 666

Старицький, М.

Виклик 369
Вмерла муза моя (з Надсона) . . . 363
Двері, двері замкніть 368
До молоді 371
Дочка Іефая 372
Думи при вельможних дверях (з Некрасова) 366
За лихими владарями 359
Зустріч 365
Коханка (переспів) 357
Лялька (переспів) 360
На проводи (М. П. Драгоманову) . . 355
Нива 370
Редакторові 362
Сіячам (з Некрасова) 363
Сльоза 358
Чи їду зімою, а ніч непрозора (з Некрасова) 364
Швачка 358

Стешенко, Ів.

До статуї Гомера 796
Життєпис 794
Коли оповитий нудьгою 795
Монолог Йоганни (з Орлеанської діви Шіллера) 793
Нехай ревуть сердиті хвилі 796
Співець (з Надсона) 794

Супруненко, Г.

Гамма 1101
Здалека 1102
Коваль (з Бальмонта) 1100
Мить (з Брюсова) 1101
На селі 1099

Тарноградський, В.

Без свободи тяжко 1179
Гірка моя пісня 1179
З поеми „Вьязень" I, II, III 1183
Згадаю про тую Вкраїну 1182
Кажуть люди 1181
Не журися, мамо 1181
Не шуми, ялино 1183
Ой, піду я в північ 1181
Пісня 1182

Твердохліб, С.

В свічаді плеса 1151
Жовнярські похорони 1150
Nocturno 1147
Перед сходом сонця 1149
Царівна Іріс 1149
Щедрівка 1151

Тенянко, П.

Вже нічка 1097
Вперед (з Надсона) 1096
Моя душа 1093
Незабаром весна 1096
По весні 1096
Сум кругом 1095
Я ходив у поле 1095

Українка, Л.

Вечірня година 555
Грай, моя пісне 558
Де поділися? 551
До товариша 579
З Самсона (на біблейську тему) . . 569
Завжди терновий вінець 554
Єремія, вдовістний пророче 550
І все таки до тебе 551
Конвалія 571
Contra spem spera 552
Lied ohne Klang 555
Надія 572
О, горе нам 557
Ой, здається не журюся 573
Ой, піду я в бір 573
Перемога 552
Пісня 573
Роберт Брюс (шотландська легенда) . 558
Розбита чарка 568
Саул 547
Сон літньої ночі 574
Талого снігу 568
Тиша морська 576
Трагедія 575
У кожного люду 556
Хотіла б я уплисти 553

Устіянович, К.

В память Маркіяна Шашкевича . . 394
Дубовим листям повита 393
Імпровізація 393
Минулися літа мої 394

Устіянович, М.

Верховинець 94
Невинність 93
Одвіт многим 95
Осінь 92
Туга 91
Чим провинили ми? 93

Ухач-Охорович, К.

Діти 634
До друга 633
Озерце в степу 633

Осінь 633
Перед світом 635
Федькович, Й.
Брат та сестра 331
Воскресни, Бояне! 333
Де доля 337
Дезертир 337
До ліри 336
Поклін 335
Пречиста Діво 337
Рекрут 334
Україна 335
Філянський, М.
Всьому під сонцем край один . . . 1153
І знов, і знов весна 1154
Під гаєм кинутим (Д. І. Еварницькому). 1155
Ранком 1153
Сажаю з думкою на згад (В. Л. В.) . 1155
Спить ряд могил 1157
Того не вернеш 1153
Я знав один 1156
Франко, Ів.
Блажений муж, що йде на суд неправих 429
Гімн 418
Дівчина встала рано, рано 424
З пісень Сафони 425
Каменярі 413
Народе мій, замучений, розбитий . . 422
На ріці вавилонській 414
На суді 426
Не винен я тому 420
Не минай з погордою 420
Оце тая стежечка 424
По бурхливім океані 423
Поворож мині, циганко 432
Притча про рівновагу 430
Сучасна приказка 421
У долині село лежить 432
У цариці (з В. Соловьйова) 429
Фантастичні думи, фантастичні мрії . 419
Цехмистер Куперьян 416
Як почуєш вночі 419
Цебрівський, В.
За молодими 1199
Сон 1200
Чому? 1197
Ценглевич, К.
Орав мужик край дороги 577
Чарнецький, С.
Говерля 1019
Над каламутною водою 1020
На чужий мотів 1022
По бурі 1019
При заході 1022
„Там, де гора чорна, сумна“ 1021
Ти щезла скорше 1022
Черкасенко, С.
Вечір у степу 1051
Дзвін 1055
Монольог 1054
Надії 1047
На добра-ніч 1049
Над річкою 1050
Ніч 1052
Спускає ніч серпанок свій таємний . 1052
Суша 1050
Уночі 1056
У шахті 1054
Хотів би я в серце твоє зазирнуть . 1051
Човен 1049
Шахта 1053
Шахтарі 1052
Чернявський, М.
Богданова слава 879
Борцям 887
В голодний рік 880
До ночі 873
Жертва 888
Кінець Дорошенка (істор. поема) . . 884
Косарь 889
Море 875
На крилах 881
На роспутті 875
Наші села 883
Ніч розгорялася 878
Після похорону 881
Пісні кохання I—V 876
Рояль ридав 878
Шахтарь 882
Шляхи 874
Чубинський, П.
Вдовина доля 390
До моєї Катрусі 388
Сон невольника 387
Ще не вмерла Україна! 389
Чупринка, Г.
Байда (істор. поема) 1161
Батькові 1159
Згадка 1162
Зіма 1164
Ніч 1165
Перед образом Христа 1163
Поет 1162
Праця поета 1164
Рідний край 1166
Складай в торбину 1165
Чоловіче, хоч би жінька 1163
Шамраєв, Н.
Вулиця 1239
Лірнику 1241
Не журись (пісня) 1240
Чого я жду? 1241

Шаповал, М.

Біля моря вночі (відгук) 1192
В сосновому бору (елегія) 1189
Діти 1190
Мандрівна арія 1185
Моя муза 1186
На шляху поступу 1188
Пісня 1187
Пісня ранкова 1195
Пісня торжествующої свині (за Ж. Рішпеном) 1194
По-над Дніпром 1189
Соловейко не співає 1195
Хвилі 1187
Чари (з циклю „Українські ночі“) . . 1191

Шашкевич, М.

Болеслав Кривоустий під Галичем . 85
До милої 86
Думка 87
Згадка 87
Над Бугом 84
Підлісся 84
Туга за милою 83

Шевченко, Т.

Вечір 147
До мертвих і живих 135
„Єретик“, або Іван Гус 147
Заповіт 145
За сонцем хмаронька пливе 159
І золотої, і дорогої 164
І небо невмите, і заспані хвилі . . 142
І широкую долину 158
Минають дні, минають ночі 141
Мині однаково, чи буду 158
Не завидуй багатому 146
Не так тії вороги 164
Н. І. Костомарову 142
Огні горять, музика грає 159
Ой, чого ти почорніло 165
Сичі 160
Холодний яр 162
Чернець 143
Якби ви знали, паничі 156
Якби мині, мамо, намисто 161
Як маю я журитися 161

Шелудько, Ф.

Перед світом 1023
Пьяниця 1026
У місті над вечір 1025
Чи ти мене любиш? 1025

Шелухин, С.

Агарь в пустині (з Уейського) . . . 699
Весна 704
Де щастя? 698
Епіграф 703
Захід весною в лузі 697
Зімньої ночі 703
Коли б мині голос! 700
Рибалка (Балада) 701
Там, де небо голубіє 705
То приснилось мині 706
Убогий 702

Шнайдер, Ю.

Вагання I, II 514
З народніх мотивів 510
Забуду-не забуду I, II 511
І знов я між вами 510
Люблю 509
На новий шлях 512
Сонечко річками 513
Чи тому, що ти убога 511
Шовк порвався 509

Щоголів, Я.

Бурлаки 220
Вечірній дзвін (з Козлова) 219
Діброва 222
До чарівниці 217
Запорожець над конем 218
Косарі 226
Лялька 229
Неволя 224
Опізнився 221
Суботи св. Дмитра 225
Ткач 228
У полі 231
Хортиця 223
Черевички 230
Шинок 227
Я не раз тобі казала 232

Щурат, В.

Блискавка 788
Вечірній час 788
Вийду я в поле 787
З весняних днів 785
Моє серце не тут 785
На дикий степ лягає ніч 786
Не бачити тебе 786
Плила по небу хмаронька 786
Ти даром тужиш 787
У Волинській стороні 788
Штука штук (з Г. Родлета) 790

Яричевський, С.

Бурлака 824
Гімн 822
Мрія-надія 821
Соловьйова пісня 822
Тихе щастя 821
Широкий шлях 823

Випуск 12 завершує знайомство читацької громадськості з українською поезією та її творцями "од початку до наших днів" (тобто до 1908 року). Більшість представлених поетів невідомі не тільки широким колам читачів, а й фахівцям. Якщо на час виходу "Української Музи" всі вони брали участь у літературному процесі, то згодом їхні твори й імена призабулися, затерлися в пам'яті нових поколінь, вихованих на офіційній казенній ідеології, яка аж ніяк не стимулювала відновлення нашої історичної пам'яті.

Отже, випуск охоплює кращі з творів молодих поетів початку віку, які, почавши свій творчий шлях на Україні, переважно закінчували його на еміграції або на Соловках.

Микита Шаповал (1882-1931) залишив глибокий слід у розвитку української поетичної і художньої думки як редактор журналів "Українська хата" (Київ, 1909-1914) та "Нова Україна" (1922-1928), у літературі виступав як поет, прозаїк і публіцист. Згадані видання стали трибуною національно-визвольної думки, об'єднали визначні літературні сили України. 1918 року був міністром пошти і телеграфу УНР за директорії - міністром земельних справ (до лютого 1919). В еміграції, в Чехословаччині, став засновником українського громадського комітету та головою "Українського соціологічного інституту" в Празі. Писати почав на початку 900-тих років - на волі - в царській тюрмі. Видав збірки "Сни віри", "Поезії" (1908), прозово-новелістичну книжку "Листи з лісу" (1917), нарис-дослідження "Жертви громадянської байдужості" (1910), "Етюд про футуризм" (1924), праці з питань соціології, лісівництва. У художній та літературно-практичній творчості Шаповал виступав одним із адептів модернізму, але й не поривав цілком з традиціями реалізму, народної творчості.

З поезій Павла Мазюкевича (1885-?), Ф. Петруненко (1880-?, в антології помилково Петрушенко), Вероніки Морозівни (1890-?, сестри Людмили Волошки), Марії Підгірянки (1881-1963) можна скласти певне уявлення про той молодий приріст, який прийшов в українську поезію перед виступом таких першорядних талантів як Павло Тичина, Максим Рильський. Згодом новими творами свою поетичну репутацію підтвердили Морозівна (в заміжжі Гладка), особливо Підгірянка - авторка багатох віршів і поем, яка пережила Першу і Другу світові війни, була прийнята у Спілку письменників України. На творчість Підгірянки великий вплив мав пісенний фольклор, зокрема гуцульський. Під впливом трагічних подій Першої світової війни вона написала поему "Мати-страдниця" - твір великого гуманістичного звучання. Підгірянка своєю поетичною долею своєрідно об'єднує дореволюційний і пореволюційний періоди в розвитку українського художнього слова.

До письменників, твори яких за хронологією мали б увійти у попередні випуски, належить Олександр Корсун (1818-1881), який репрезентував фольклорно-етнографічну традицію в українській поезії. Зараз можемо назвати точне місце його народження - село Богданівська Антипівка тепер Ростовської області в Росії.

До історії літератури на час виходу антології належала і творчість Костянтина Думитрашка - автора творів бурлескно-травестійного і романтичного характеру. Шевченко вважав Думитрашка "безперечно обдарованою людиною". На жаль, найкращий ліричний вірш поета - пісня "Карії очі, чорнії брови", що стала народною, чомусь не увійшов до антології.

Петро Кузьменко, поет-романтик родом із Чернігівщини, автор соціально-побутових оповідань із життя села ("Не так ждалося, да так склалося"), нарисів, фольклорних записів у літературі виступав спорадично, заробляючи на хліб насущний - спочатку дяком, а потім священиком.

Олександр Навроцький належав до Кирило-Мефодіївського братства, за що був засланий до Вятки. Має значні заслуги насамперед як перекладач класиків світової літератури (переклав "Одіссею" та "Іліаду" Гомера, "Полтаву" Олександра Пушкіна, частину поеми "Витязь в тигровій шкурі" Шота Руставелі).

Вельмишановні читачі! Випуск за випуском перед вашими очима (сподіваємось і через ваше серце, не байдуже до нашого художнього слова) пройшли контури портретів багатьох творців української поезії - великих і славних, менш відомих і непершорядних, зовсім невідомих, сьогодні - забутих.

Так складалися шляхи розвитку нової української поезії, як і нашої літератури загалом, що вона, власне, не мала нормальних умов для свого існування, - репресивні царські органи, царська цензура тяжіли над українським словом, над українською душею постійно, до часу, поки не розвалилася монархічна Росія, де офіційно не визнавалися існування мови і літератури нашого народу, та й сам народ існував лише як малоросійський, а Україна - як Малоросія.

Ті частини України, які були під зверхністю Австро-Угорщини, і де були набагато кращі умови існування нашої культури, довгий час повинні були нести основний тягар національно-культурного розвою, постійно турбуватися про те, щоб "наше слово не вмирало".

Незважаючи на цензурні заборони, на певну нерівномірність функціонування письменства обабіч кордонів, українська поезія протягом свого існування створила непересічні художні цінності, живила волелюбний дух народу високими ідеалами добра, справедливості, незалежності, в особі своїх видатних митців - Котляревського, Шевченка, Куліша, Франка, Лесі Українки, Старицького, Олеся та багатьох інших вийшла на світову арену, стала надбанням вселюдської культури.

Сьогодні в умовах незалежності України ми повинні все зробити для того, щоб скарби нашої культури у різних царинах духовного життя стали доступними всьому нашому народові, і не лише українському.

"Українська Муза" відкриває вам, ласкаві читачі, багато з надбань нашого рідного поетичного слова, про яке свого часу Тарас Шевченко сказав пророчо:

Наша пісня, наша дума
Не вмре, не загине...

ББК 84 Ук1-5я43
У45

У45 Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип.12.-К.: АТ "Обереги". 1993. - 56 с.

ISBN 5-8104-0021-3

Сучасне факсимільне видання "Української Музи" відтворює унікальну поетичну антологію, котра 1908 р. явила світові повну картину розвитку української поезії, живу історію української поетичної творчості. Окремі випуски арештовувались царською цензурою після 30-тих років знаходились у спецфондах бібліотек.

У $\frac{470240102 - 028}{93}$ БЗ-36-25.91 ББК 84 Ук1-5я43

Науковий коментар Федора Погребенника

Літературно-художнє видання
Факсимільне відтворення видання: Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Випуск 12. Київ, 1908.

Акціонерне товариство "Обереги" висловлює подяку Інституту літератури АН України за надану можливість здійснити факсимільне видання "Української Музи".

Київ, АТ "Обереги"

Художньо-технічне оформлення І. Бугаєнка, Ю. Кудя
Редакція Н. Кравченко, Н. Охмакевич
Комп'ютерний макет Т. Шевченко, М. Короля

Підписано до друку 25.12.92. Формат 70x100/16. Папір офс. друк. Ум. друк. арк. 3,225. Ум. фарбо-відб. 3,72. Обл.-вид. арк. 2,57. Тираж 30 000 прим. Зам.3023. Акціонерне товариство "Обереги". 252054, Київ-54, вул. Тургеневська, 46. Фірма "ВІПОЛ". 252151, Київ-151, вул. Волинська, 60.

ISBN 5-8104-0021-3 (Вип.12)
ISBN 5-8104-0009-4

© Науковий коментар, склад АТ "Обереги", 1993

Науковий консультант бібліотеки АТ "Обереги"

ФЕДІР ПОГРЕБЕННИК,

доктор філологічних наук, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка

Бібліотека АТ "Обереги", одним із видань якої є "Українська Муза", покликана висвітлювати сторінки історії українського народу від найдавніших часів, показувати формування української національної свідомості, державної і політичної думки, а ширше - української ментальності.

Зміст та засади усієї культурологічної діяльності Акціонерного товариства "Обереги" яскраво відображаються у його символічній назві - "Обереги" - працювати над проблемою повернення в культуру українського народу одвічних істин моралі, духовності, народних оберегів самодостатності, самосвідомості, самоудосконалення.

Розширення свідомості кожної людини в процесі осмислення історії - складний і тривалий процес культурно-просвітянської роботи. Прогалини, "білі плями", цілі "невідкриті острови", заборонені і забуті теми, явища, імена можливо відкрити, поновити, повернути тільки багатоманітністю форм, методів, підходів, засобів, зусиль на ниві відродження духовності народу.

Ми будемо друкувати оповідання, повісті, романи, нариси, наукові розвідки про звичаї і вірування українського народу, його культуру і літературу, релігію, боротьбу за своє самоутвердження серед інших слов'янських і неслов'янських народів.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА У РІЗНИХ ФОРМАХ:

- інформаційного обміну;
- підготовки видань або пропагандистських акцій за проектом замовника і за спільно виробленою культурологічною концепцією;
- адресатного іменного або благодійного внеску.

РОЗГЛЯНЕМО БУДЬ-ЯКУ ПРОПОЗИЦІЮ!
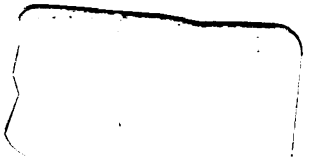
3 2044 024 941 023